

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA

CENTRAL
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. 20682

CALL No. 891.551/Rum/Nic

V.4
Pt:1

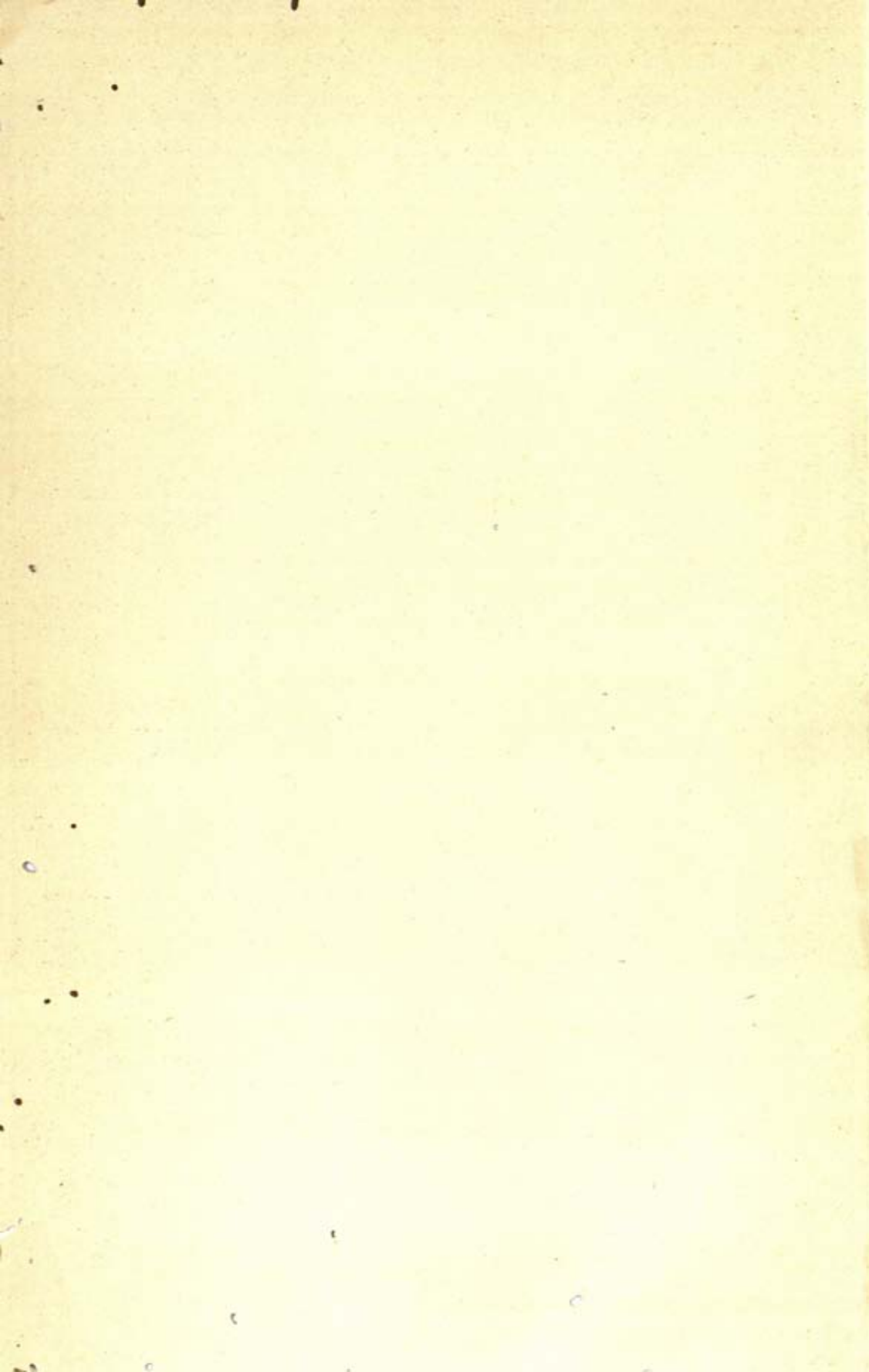
D.G.A. 79

~~58~~

624

*ORIENTAL TEXTS APPROVED
BUT NOT FINANCED BY THE TRUSTEES AND SOLD
BY MESSRS. LUZAC & Co.*

The *Safar-náma*, *Rawshaná'i-náma* and *Sa'ádat-náma* of Ná-
şir-i Khusraw ("Kaviani" Press. Berlin, 1923), 8s.

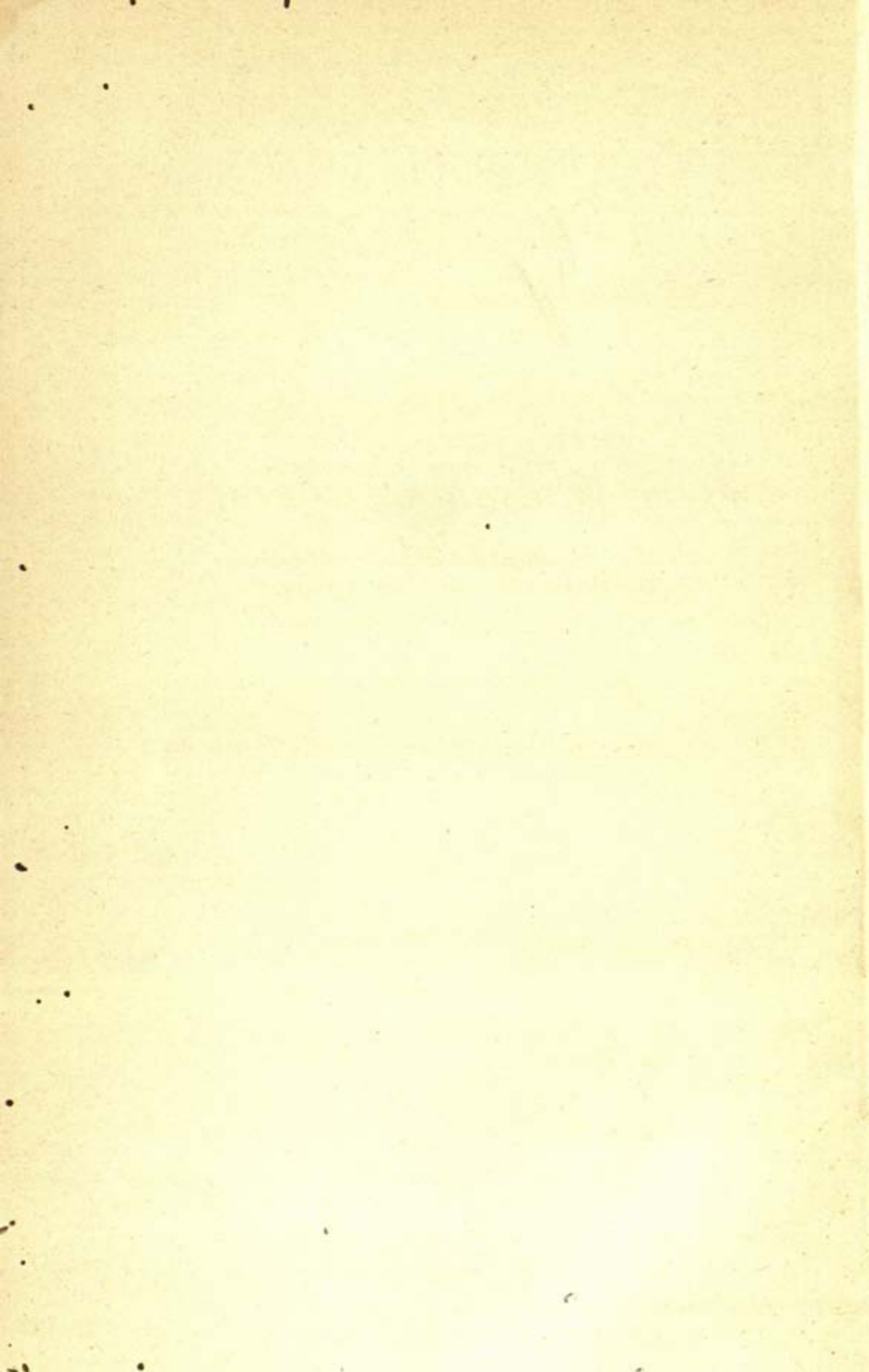
The *Zádu 'l-Musáfirín* of Náşir-i Khusraw ("Kaviani" Press.
Berlin, 1923), 15s.

The *Wajh-i Dín* of Náşir-i Khusraw ("Kaviani" Press. Berlin,
1924), 4s.

The *Silsilatu 'n-Nasab-i Şafawiyya* of Shaykh Ḥusayn ibn
Shaykh Abdál-i Záhídí ("Íránshahr" Press. Berlin, 1343/
1924), 2s.

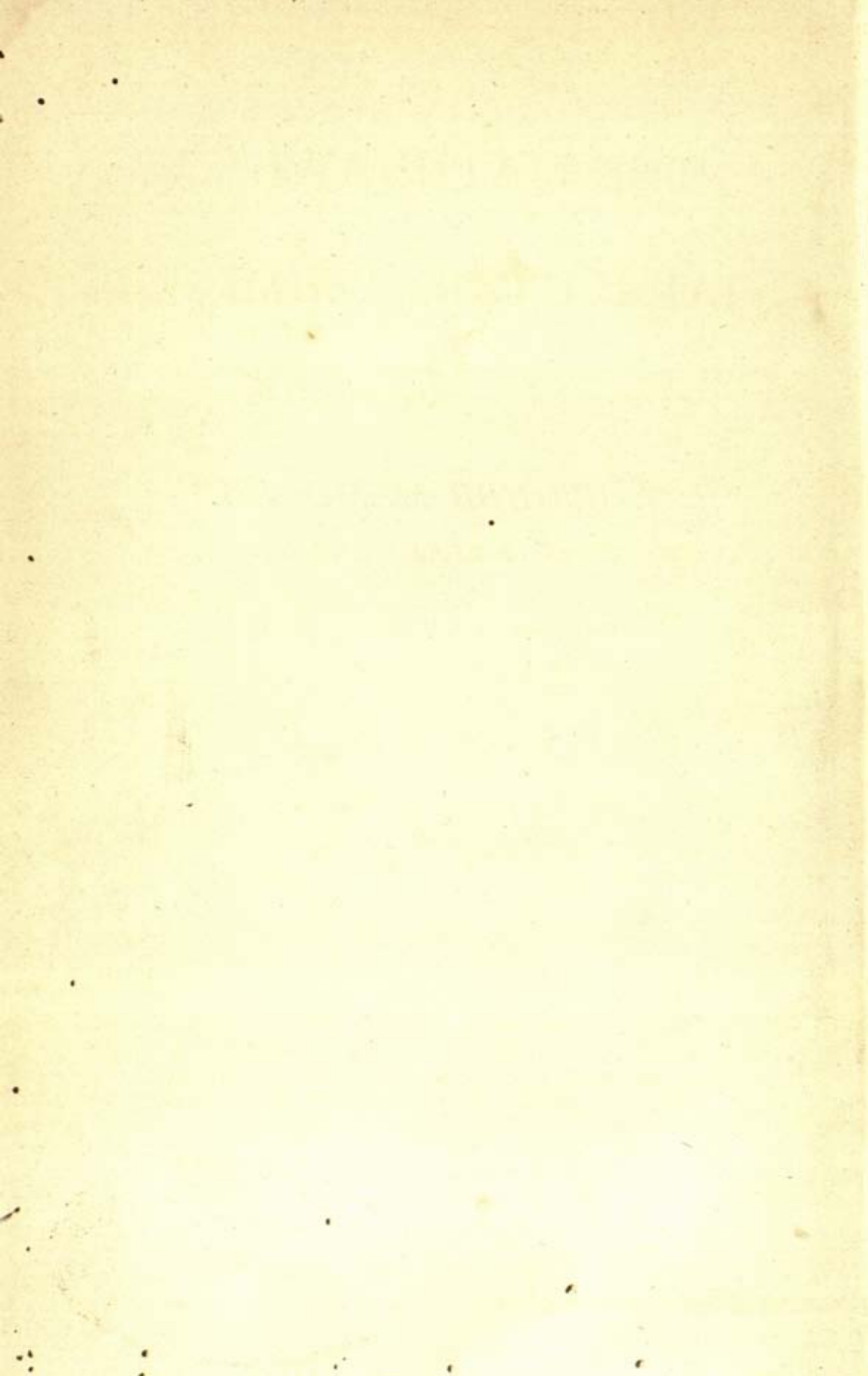

"E. J. W. GIBB MEMORIAL"
SERIES.

NEW SERIES, IV.

THE MATHNAWĪ
OF
JALĀLU'DDĪN RŪMĪ

EDITED FROM THE OLDEST MANUSCRIPTS AVAILABLE
WITH CRITICAL NOTES, TRANSLATION, AND
COMMENTARY

BY

REYNOLD A. NICHOLSON,
LITT. D., LL.D., F.B.A.

Lecturer in Persian in the University of Cambridge,
Formerly Fellow of Trinity College.

VOLUME I.

CONTAINING THE TEXT OF THE FIRST AND
SECOND BOOKS.

891.551
Rum/Nic

23682

Ref. 181.5
Rum/Nic

PRINTED BY MESSRS. E. J. BRILL, LEIDEN,
FOR THE TRUSTEES OF THE E. J. W. GIBB "MEMORIAL"
AND PUBLISHED BY MESSRS. LUZAC AND Co.,
46, GREAT RUSSELL STREET, LONDON, W.C.

1925.

A. n. 914

PRINTED BY E. J. BRILL,
LEYDEN (HOLLAND).

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. 20682 .....

Date. 9. 6. 55 .....

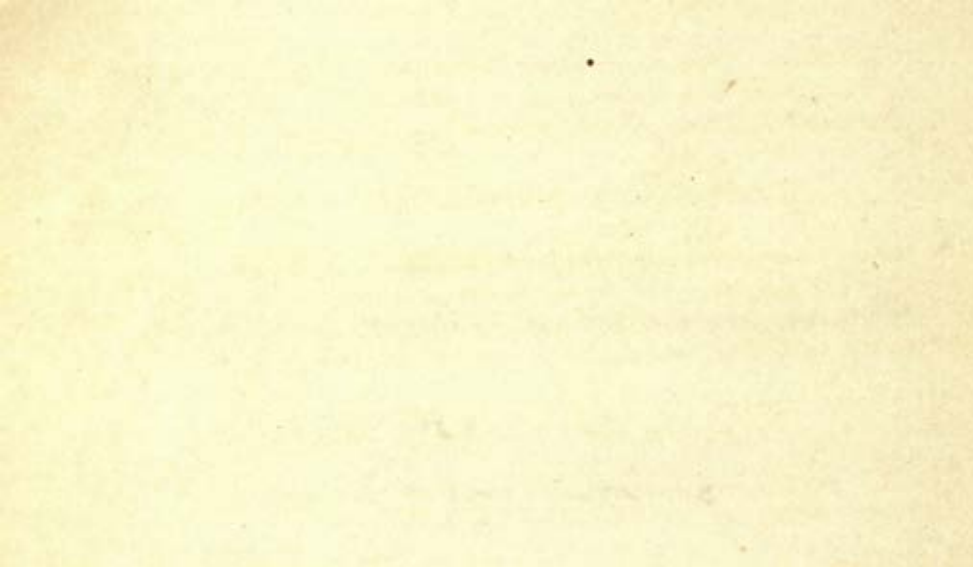
Call No. 891. 551/Rum/Vic .....

ERRATUM.

INTRODUCTION, p. 6, l. 5. *For Bahlúl read Buhlúl.*

مستند
ب

*This Volume is one
of a Series
published by the Trustees of the
"E. J. W. GIBB MEMORIAL".*

The Funds of this Memorial are derived from the Interest accruing from a Sum of money given by the late MRS. GIBB of Glasgow, to perpetuate the Memory of her beloved son

ELIAS JOHN WILKINSON GIBB,

and to promote those researches into the History, Literature, Philosophy and Religion of the Turks, Persians and Arabs, to which, from his Youth upwards, until his premature and deeply lamented Death in his forty-fifth year, on December 5, 1901, his life was devoted.

تِلْكَ أَعْمَارُنَا تَدُلُّ عَلَيْنَا . فَانظُرُوا بَعْدَنَا إِلَى الْأَثَارِ

*"These are our works, these works our souls display;
Behold our works when we have passed away".*

"E. J. W. GIBB MEMORIAL":

ORIGINAL TRUSTEES.

[*JANE GIBB, died November 26, 1904*],
E. G. BROWNE,
G. LE STRANGE,
[*H. F. AMEDROZ, died March 17, 1917*].
A. G. ELLIS,
R. A. NICHOLSON,
SIR E. DENISON ROSS.

ADDITIONAL TRUSTEE.

IDA W. E. OGILVY GREGORY, appointed 1905.

CLERK OF THE TRUST.

W. L. RAYNES,
90, Regent Street,
CAMBRIDGE.

PUBLISHER FOR THE TRUSTEES.

MESSRS. LUZAC & Co.,
46, Great Russell Street,
LONDON, W. C.

"E. F. W. GIBB MEMORIAL" PUBLICATIONS.

OLD SERIES. (25 works, 37 published volumes.)

- I. *Bábur-náma* (Turkí text, fac-simile), ed. Beveridge, 1905. *Out of print.*
- II. *History of Ṭabaristán* of Ibn Isfandiyár, abridged transl. Browne, 1905, 8s.
- III, 1-5. *History of Rasúlí dynasty of Yaman* by al-Khazrají; 1, 2, transl. of Sir James Redhouse; 1907—8, 7s. each; 3, Annotations by the same, 1908, 5s.; 4, 5, Arabic text ed. Muḥammad ʿAsal, 1908—1913, 8s. each.
- IV. *Omayyads and ʿAbbásids*, transl. Margoliouth from the Arabic of G. Zaidán, 1907, 5s.
- V. *Travels of Ibn Jubayr*, Arabic text, ed. de Goeje, 1907, 10s.
- VI, 1, 2, 3, 5, 6. *Yáqút's Dict. of learned men (Irshádu'l-Arib)*, Arabic text, ed. Margoliouth, 1908—1913; 20s., 12s., 10s., 15s., 15s. respectively.
- VII, 1, 5, 6. *Tajáribu'l-Umam of Miskawayhi* (Arabic text, fac-simile), ed. le Strange and others, 1909—1917, 7s. each vol.
- VIII. *Marzubán-náma* (Persian text), ed. Mírzá Muḥammad, 1909, 12s.
- IX. *Textes Houroûfis* (French and Persian), by Huart and Rizá Tefzíq, 1909, 10s.
- X. *Muʿjam*, an old Persian system of prosody, by Shams-i-Qays, ed. Mírzá Muḥammad, 1909, 15s.
- XI, 1, 2. *Chahár Maqála*; 1, Persian text, ed. and annotated by Mírzá Muḥammad, 1910, 12s.; 2, English transl. and notes by Browne, 1921, 15s.

- XII. Introduction à l'Histoire des Mongols, by Blochet, 1910, 10s.
- XIII. *Díwán of Hassán b. Thábit* (Arabic text), ed. Hirschfeld, 1910, 7s. 6d.
- XIV, 1, 2. *Ta'ríkh-i-Guzída* of Hamdu'lláh Mustawfí; 1, Persian text, fac-simile, 1911, 15s.; 2, Abridged translation and Indices by Browne and Nicholson, 1913, 10s.
- XV. *Nuqtatu'l-Káf* (History of the Bábis) by Mírzá Jání (Persian text), ed. Browne, 1911, 12s.
- XVI, 1, 2, 3. *Ta'ríkh-i-Jahán-gusháy* of JuwaynÍ, Persian text, ed. Mírzá Muḥammad; 1, Mongols, 1913, 15s.; 2, Khwárazmsháhs, 1917, 15s.; 3, Assassins, in preparation.
- XVII. *Kashfu'l-Maḥjúb* (Šúfí doctrine), transl. Nicholson, 1911, 15s.
- XVIII, 2 (all hitherto published), *Jámí'u't-Tawáríkh* of Rashídu'd-Dín Faḍlu'lláh (Persian text), ed. and annotated by Blochet, 1912, 15s.
- XIX. *Kitábu'l-Wulát* of al-Kindí (Arabic text), ed. Guest, 1912, 15s.
- XX. *Kitábu'l-Ansáb* of as-Sam'ání (Arabic text, fac-simile), 1913, 20s.
- XXI. *Díwáns* of 'Ámir b. aṭ-Ṭufayl and 'Abíd b. al-Abraş (Arabic text and transl. by Sir Charles J. Lyall), 1913, 12s.
- XXII. *Kitábu'l-Luma'* (Arabic text), ed. Nicholson, 1914, 15s.
- XXIII, 1, 2. *Nuzhatu'l-Qulúb* of Ḥamdu'llah Mustawfí; 1, Persian text, ed. le Strange, 1915, 8s.; 2, English transl. le Strange, 1918, 8s.
- XXIV. *Shamsu'l-'Ulúm* of Nashwán al-Ḥimyarí, extracts from the Arabic text with German Introduction and Notes by 'Azímu'd-Dín Aḥmad, 1916, 5s.
- [XXV. *Díwáns* of aṭ-Ṭufayl b. 'Awf and aṭ-Ṭirimmáh b. Ḥakím (Arabic text), ed. Krenkow, in the Press].

NEW SERIES.

- I. **Fárs-náma** of Ibnu'l-Balkhí, Persian text, ed. le Strange and Nicholson, 1921, 20s.
- II. **Ráḥatu's-Şudúr** (History of Saljúqs) of ar-Ráwandí, Persian text, ed. Muḥammad Iqbál, 1921, 47s. 6d.
- III. **Indexes to Sir C. J. Lyall's edition of the Mufaḍḍalíyát**, compiled by A. A. Bevan, 1924, 42s.
- IV. **Mathnawí-i Ma'nawí** of Jalálu'ddín Rúmí. Vol. I, Persian text of the First and Second Books, ed. Nicholson, 1925, 20s.

Mázandarán, topography of, and travels in, by H. L. Rabino, with Map (in the Press).

Díwán of al-A'shá, Arabic text with German translation by R. Geyer (in the Press).

Jawámí'u l-Híkáyát of 'Awfí, a critical study of its scope, sources and value, by Niẓámu'ddín (in the Press).

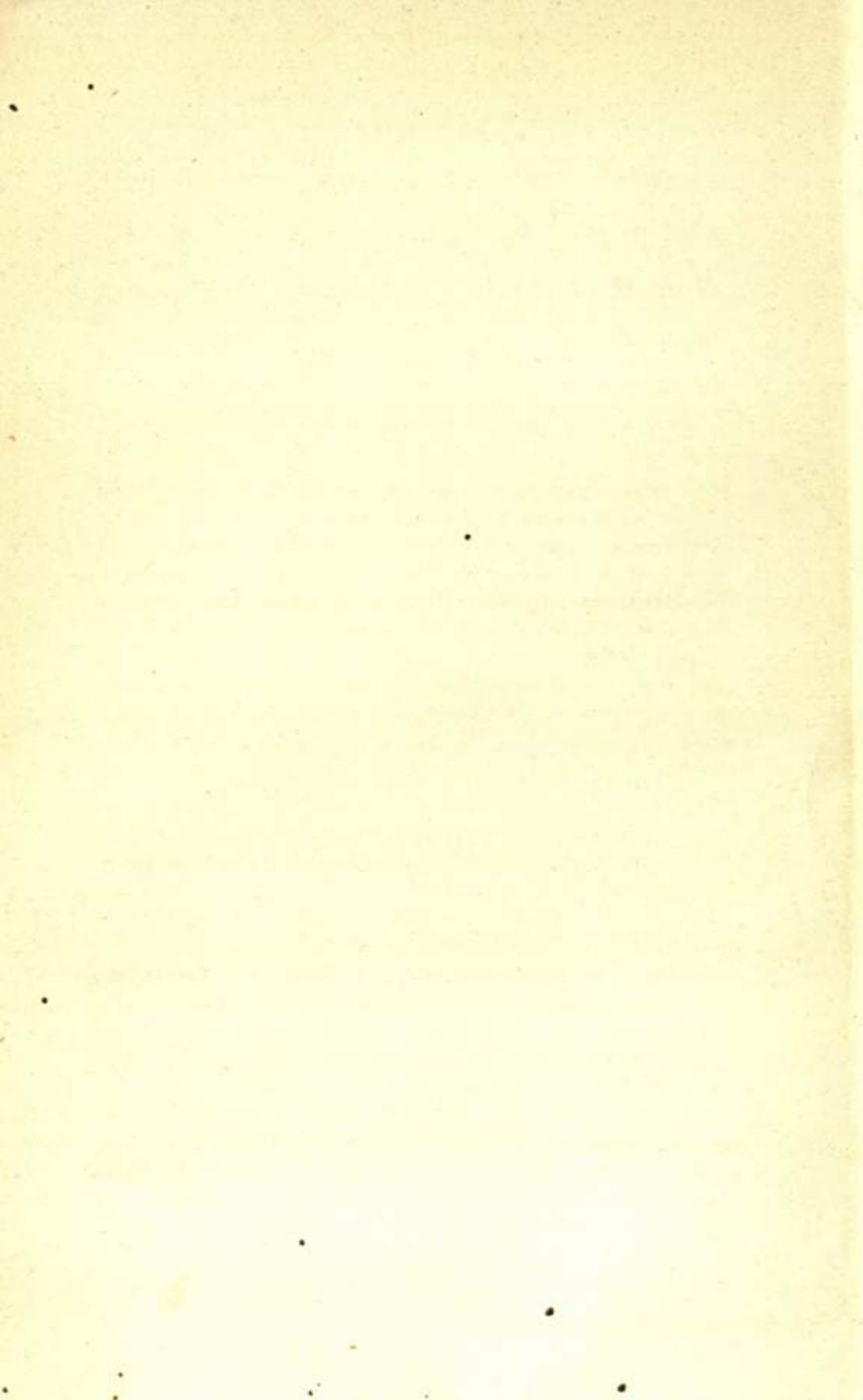
Letters of Rashídu'ddín Faḍlu'lláh, abridged English transl. by Muḥammad Shafí, followed by transl. of **Tansúq-náma** (on precious stones) by the late Sir A. Houtum-Schindler (in preparation).

A History of Chemistry in Mediaeval Islám, by E. J. Holmyard.

Turkistán at the time of the Mongolian Invasion, by W. Barthold, English transl., revised by the author, aided by H. A. R. Gibb.

WORKS SUBSIDISED BY THE TRUSTEES.

Firdawsu 'l-Híkmat of 'Alí ibn Rabban aṭ-Ṭabarí, ed. Muḥammad az-Zubayr aṣ-Şiddíqí (in the Press).

INTRODUCTION.

This is the first instalment of what I hope will eventually be a complete text and translation of the *Mathnawī* in six volumes, of which the first, third, and fifth are to contain the Persian text, while the second, fourth, and sixth are reserved for the English translation. To look further ahead, two or three volumes of commentary will be required in order to make the text and translation fully intelligible; and there should also be an introductory volume dealing with the life and times of Jalálu'ddīn Rūmī and with the linguistic, literary, historical, doctrinal and other aspects of the poem as a whole. I do not know whether I shall be able to carry out this project, but one condition of success, namely, the means to publish rapidly at regular intervals, is already ensured by the liberality of my colleagues who are Trustees of the E. J. W. Gibb Memorial. If the text and translation were finished in seven years from now, I should be well satisfied, though it is true that without the commentary a great part of the translation must remain no more than a skeleton.

The plan sketched here has long been present to my mind. I have no doubt that its originator, though he never suggested it in words, was *lo mio maestro* Professor E. G. Browne, who first helped me to appreciate the extraordinary qualities of "the Persian Qur'án". The impressions then formed were strengthened by study of Jalálu'ddīn's *Divān*, specimens of which the Cambridge University Press published in 1898 under the title of *Selected Poems from the Divāni Shamsi Tabrīz*. At that time what I had in view was an annotated translation, but it soon became evident that this would be of little use by itself. Before explaining the reasons which have

led me to prepare a critical edition, I may call attention to an almost unrecorded episode in the history of Persian scholarship.

It appears that a corrected text of the *Mathnawî*, with French translation and notes, was ready for publication in 1799. I owe my knowledge of this fact to Professor D. B. Macdonald, who last year kindly lent me a copy which he had acquired of a very rare book ¹⁾, entitled *Notice sur le Schâh'-Namé de Ferdoussî et traduction de plusieurs pièces relatives à ce poëme. Ouvrage posthume de M. le Conseiller I. et R. De Wallenbourg, précédé de la biographie de ce savant par A. de Bianchi. À Vienne, de l'imprimerie de J. V. Degen.*

Jaques de Wallenbourg (1763-1806).

1810. Nothing in this tiny volume is so interesting ²⁾ as the account given in the preface of Jaques de Wallenbourg's career as a diplomatist, his delight in Persian literature, his theory of translation, and the tragic destruction of the work to which he had devoted six years of his life.

„Il fut d'abord placé à Constantinople, en qualité de jeune-de-langue; bientôt après, d'interprète auprès de l'internonciature impériale et royale à la Porte ottomane, et employé à différentes missions pendant la dernière guerre contre les tures, soit au camp ottoman pour préparer les négociations de paix, soit au congrès de Sistow, où elle fut conclue en 1791; et enfin à Vienne, en qualité de secrétaire aulique et conseiller impérial au département des affaires étrangères. . . . Comme savant, il ajoutoit à une vaste et profonde érudition la connaissance parfaite des principales langues de l'Europe, ainsi que celle du grec moderne, du ture, de l'arabe et du persan. Comme homme de lettres, il se plaisoit à cultiver préférentiellement cette dernière langue, tant à cause de la douceur de son accent, que du grand nombre d'écrivains qui honorèrent les derniers siècles de la littérature persanne. . . . Ce fut en 1792 qu'il entreprit, et acheva à Constantinople après six années de travail, la traduction du *Messnévi*, fameux ouvrage poétique sur différens points de religion, de morale, de jurisprudence, de politique, et d'his-

1) There is a copy in the British Museum.

2) See, however, Prof. Macdonald's article on *The Earlier History of the Arabian Nights* (*J. R. A. S.*, July, 1924, pp. 367 and 397).

toire. . . . Il avoit porté, selon sa coutume, dans la traduction de cet ouvrage, la fidélité du texte jusqu'au dernier scrupule. Il conservoit par-là dans leur intégrité les traits originaux, ainsi que la nouveauté des idées, l'énergie des expressions, et la fraîcheur du coloris vierge encore; mais, pour éviter toutefois le risque de devenir fastidieux ou barbare par un assujettissement trop servile, il paraphrasoit en forme de notes ce qu'il étoit impossible de rendre littéralement en françois. . . . Ayant déjà mis au net sa traduction et ses notes, ainsi que le texte persan qu'il avoit eu soin de vérifier sur plusieurs exemplaires, afin d'en garantir l'exactitude (perfection qui manque le plus souvent aux manuscrits orientaux par l'ignorance et la matérialité des copistes), il se proposoit de faire imprimer le tout à son arrivée à Vienne; mais l'incendie qui en 1799 mit en cendres la moitié de Péra, consuma et l'original persan rectifié, et la traduction et les notes qui devoient l'accompagner.

His projected edition and translation of the *Mathnawî*.

M. de Wallenbourg déplora cette perte beaucoup plus que celle de tout de reste de ses effets."

Fortune does not always favour the brave, and the name of the earliest European translator of the *Mathnawî* is wellnigh forgotten. Although his work may have had more elegance than scientific value, his spirit and resolution deserve a tribute of respect from one who hopes for better luck in the same enterprise.

I shall have no difficulty in showing that a revised text of the *Mathnawî* is needed, not only to serve as a basis for the translation and commentary, but on wider grounds as well. The single argument against it is one of expediency. Not a few may urge that instead of producing editions of texts already published in the East, Persian scholars ought to concentrate their efforts on editing the valuable and important works which at present exist only or mainly in manuscript. While sympathising with that view, I think it would have unfortunate results if it were applied indiscriminately, or if the accumulation of new materials were allowed to bar the way to improvement and cultivation of the old. The prose-writers, I agree, have been neglected in favour of the poets and underestimated in comparison with them; and for this neglect and disparagement there

Need for a critical edition of the *Mathnawî*.

is no excuse. Let the balance be restored, by all means, and the sooner the better. But something remains to be said. Persian studies will not flourish as they should until the poetical masterpieces from which Persian literature draws its chief power of attraction, and which constitute its claim to rank as a world-literature, are made more accessible, in the fullest sense of the word, than they are now. The *Sháhnáma*, one of the two greatest poems in the language, can scarcely be obtained for love or money. And when shall we see the first European edition of Nidhámí's *Khamsa*?

Oriental editi-
ons.

The *Mathnawí* has often been printed or lithographed in the East, and some of these editions are good of their kind ¹⁾. The best, I think, is that in six volumes containing the Persian text with Turkish translation and commentary by Ismá'íl Rusúkhí of Angora, who lived in the early 17th century; but copies are extremely hard to come by, while the editions of Búláq and Teheran also lie beyond the reach of most students. Apart from this, however, the Oriental editions differ greatly from each other, and even those which give something like a standard text are falsified and interpolated to a considerable extent; *e. g.*, the Búláq text of Books I and II includes about 140 and the Teheran text about 800 verses which are wanting in the oldest MSS. There is ample evidence that at an early period the copyists began to alter the text of the poem for reasons which I will set forth in detail presently. In many cases it is still possible to detect these corruptions and restore the original readings, though the MS. that has most faithfully preserved the ancient recension contains only the first of the six books of the *Mathnawí*. But since the MS. next in authority (dated A. H. 718) exhibits a more genuine text of the entire poem than any that has been published hitherto, I feel that the tedious work of collation has been worth doing. Another grave, though less vital, defect in

1) The text in this volume is founded entirely on MSS., but it has been collated throughout with Ismá'íl Anqiraví's text and with that of the Búláq edition (A. H. 1268). I am also familiar with the edition of Teheran (A. H. 1307), which I acquired from Professor Browne when reading for the Indian Languages Tripos in 1890. In my opinion, the Turkish editions are superior to any others (including several Indian ones) that I have seen.

the Oriental editions is their ambiguity. The *Mathnawí* demands thought and intelligence from those who study it, and they on their part have the right to expect that its meaning shall not be obscured by doubts as to orthography and syntax, due to omission of the *izáfat*, absence of vowels, and the fact that ا is not distinguished from آ . For example, in these editions و , besides its ordinary uses as a pronoun and conjunction, represents five separate words, namely, و , straw, و , time, و , little, و , mountain and و , dung; and it may occur, with different meanings, twice or thrice in the same verse. Where the sense is plain, such uncertainties do not matter, but in the *Mathnawí* the sense is often anything but plain. I have endeavoured to provide students with a text which will not puzzle them unnecessarily. The verses in each Book are numbered from beginning to end, so that henceforth it will be easy to refer to any particular verse or passage.

So far as the present volume is concerned, I have used five manuscripts, four of which were written within some seventy years after A. H. 672, the year in which Jalálu'ddin died. Three of the five, designated *A*, *B*, and *L* respectively, contain the *Mathnawí* complete:

A (British Museum, Or. 5602), 290 ff., 25 lines = 50 verses on a full page, written in four columns in a small distinct hand by ع Alí b. Muḥammad(?), who finished the transcription towards the end of the year 718 (A. D. 1318—19). پ is not, as a rule distinguished from ب , nor چ from ج ; but the post-vocalic ذ is absent. Manuscripts used for the present edition.

B (Munich), N° 35 in Aumer's Cat. of the Persian Manuscripts in the Staatsbibliothek in München, 281 ff., 25 lines = 50 verses on a full page, elegantly and correctly written in four columns by Muḥammad b. al-Ḥájj Dawlatsháh b. Yúsuḥ al-Shírází, who completed the transcription on the 15th of Dhu 'l-Ḥijja in the year 744 (29th of April, A. D. 1344). پ is distinguished from ب , چ from ج , and ذ is written for د after vowels.

L (in my possession), 341 ff., 25 lines = 50 verses on a full page, clearly written in four columns. The prose prefaces are wanting. Dated the 7th of Rabīʿ al-Ākhir, 843 (17th of September, A. D. 1439). The text of the *Mathnawī* ends on f. 319. A later scribe has added the *Wuṣlatnāma* of Shaykh Bahlūl (see Sprenger's Oudh Catalogue, p. 370, N° 157). پ is distinguished from ب, ج from ح, and ذ is written for د after vowels.

The two remaining MSS., designated *C* and *D*, contain the text of Books I and II respectively:

C (British Museum, Or. 6438), 114 ff., 18 lines = 18 verses on a full page, written in fairly legible *naskh*, with frequent omission of diacritical points. Undated, but must be early 14th century, if it does not belong to the 13th. پ is not, as a rule, distinguished from ب, nor ج from ح, and the post-vocalic ذ is often marked. The unique character of this MS. of Book I will be illustrated below. Its pagination is in some disorder. The following table, in which the first column refers to my edition, shows how the text of *C* should be re-arranged, and also what lacunae occur in it.

Preface	<i>C</i> om.
١٧-١	<i>C</i> om.
٨٦-١٩	<i>C</i> ff. 1 v.—3 r.
١٢.—٨٧	<i>C</i> om.
١٨٨-١٢١	<i>C</i> 3 v.—5 r.
١.٧٥-١٨٩	<i>C</i> ff. 6 v.—32 r.
١١.٨-١.٧٦	<i>C</i> om.
١٧٩٦-١١.٩	<i>C</i> ff. 32 v.—52 r.
١٨٤.—١٧٩٧	<i>C</i> om.
١٨٦٤-١٨٤١	<i>C</i> ff. 5 v.—6 r.

٢١٦. — ١٨٦٥	<i>C</i> ff. 67 v.—106 r.
٢٦١٢—٢٦٦١	<i>C</i> ff. 52 v.—65 r.
٢٦٢. — ٢٦١٤	<i>C</i> f. 66 v.
٢٦٤٧—٢٦٢١	<i>C</i> f. 67 r.
٢٦٦٢—٢٦٤٨	<i>C</i> f. 65 v.
٢٦٨. — ٢٦٦٤	<i>C</i> f. 66 r.
٢٩٦٥—٢٦٨١	<i>C</i> ff. 106 v.—114 r.
٢٩٩١—٢٩٦٦	<i>C</i> om.
٤. . ٢—٢٩٩٢	<i>C</i> f. 114 v.

D (Munich), N° 45 in Aumer's Catalogue, 105 ff., 19 lines = 19 verses on a full page, written in large clear *nashkí* by Músá b. Yahyá b. Hamza al-Mawlawí, who completed the transcription at Damascus on the 4th of Sha'bán, A. H. 706 (8th of February, A. D. 1307). This fine MS. of Book II sometimes distinguishes پ from ب and چ from ج, and almost invariably marks the post-vocalic ذ. Short vowels and other orthographical signs are frequently inserted.

By the courtesy of Dr. L. D. Barnett and Mr. E. Edwards of the British Museum and Dr. G. Leidinger, Director of the Manuscript Department in the Bayerische Staatsbibliothek, I was provided with excellent photographic copies of *ABCD*, for which the prayer *أَقْرَأَ اللَّهُ عَيْنَهُمْ* is the most fitting acknowledgement I can think of. On the whole, the four oldest MSS., *ABC* and *ABD*, are in substantial agreement. All of them have readings peculiar to themselves, but except in the case of *C* these are not very numerous or important. On the other hand, *L*, written a century after *B*, shows far greater variety and has already incorporated many new verses in its text. Therefore, as regards the First and Second Books, the question to be decided was this: Is any of the three MSS., *ABC* and *ABD*, superior in authenticity to the other two, and if so, to what

extent? — for the maxim *seniores priores* is one which no editor ought to believe till he has verified it. As *ABC* are used for Book I and *ABD* for Book II, it will be convenient to deal with each Book separately.

Manuscripts
used for Book I.

The number of verses is slightly different in *A*, *B* and *C*. Each MS. omits some which occur in the other two (*A* 27, *B* 17, and *C* 34), and *B* has eight which do not occur either in *A* or in *C*. This test, though indecisive, gives the first place to *C*, the second to *A*, and the third to *B*. I will now demonstrate that the same conclusion is reached by following another line of investigation. Let us examine the various readings in the three MSS. and see whether, in some instances at least, it is not possible to discover the causes which produced them. If it can be shown that in *A* and *B* there are a large number of readings which have been altered in a particular way for a definite reason, and if the originals of these readings are found in *C*, the inference is obvious; and we may then presume that in other variations of reading, where no such reason is apparent, *C* also possesses the greater authority.

The argument depends on considerations which have been suggested by a careful study of the prosody of the *Mathnawí*. I need not go deeply into this on the present occasion, but as some knowledge of the subject is essential even to those who read the poem in a critical text, the following remarks will not be out of place.

Jalálu'ddín's versification is lax compared with that of poets like Sa'dí and Háfidh. The *izáfat* is frequently dropped after *هـ* (های محنتی) and *ی*; the "silent" *هـ* — may be lengthened in three of its four possible positions in the foot or elided before a vowel (cf. I ۱۴۷, ۶.۷, ۲۹۸۹); long vowels are sometimes, though rarely, shortened before a consonant (I ۲۹., II ۱۵۸۷);¹⁾ the *nímfatħa* may be required after a closed syllable ending in *ن* (e. g. *جانها*, scanned *— ۰ ۰*),

The prosody
of the *Math-*
nawí.

1) In the oldest MSS. *ك* and *هـ* are sometimes written *ك* and *هـ*, even when they must be scanned as short syllables before consonants.

and neglected not only in Arabic phrases (e. g. طِبَابَاتُ الطَّيِّبِينَ, scanned - - - | - - -, سَلَامٌ عَلَيْكَ, scanned - - - | - - -, an example which illustrates the author's bold use of the metrical *tashdid*), but also perhaps in Persian words now and then¹). For our immediate purpose, however, his practice in regard to the rhyme is especially instructive. Here, again, he takes great liberties. It has been asserted²) that such rhymes as نور (*núr*) and گور (*gór*) are inadmissible in the *Mathnawí*, but they are quite common (e. g. I ٢٤٧ دُور and شور; I ٧٤٦ شور and صُور; I ٢٥٨٩ شُور and گور; I ٢٥٩. گور and نُور; I ٢٩٢٥ and ٢٦٥٧ زور, etc., etc.). On the other hand, so far as I have noticed, *yá-yi ma'rúf* (*t*) is hardly ever rhymed with *yá-yi majhúl* (*é*);³) in *AC* the latter often rhymes with اَ (á).

There is a second class of imperfect rhymes, in which the short vowels are different, e. g. شُدْنَ and آمَنْنَ and زَنَى and كُنَى and مَنَكَرَى and بُرَى, or in which a short vowel corresponds to a *nínfatħa*, e. g. مَلِكٌ رَا and مَرْمَرَا. Some examples occur in all the MSS., but the significant fact is that their number varies according to the age of each MS. *C* has more of them than *A*, *A* more of them than *B*. The youngest of the three MSS. is the most correct from a prosodist's point of view. In other words, we can here trace the process and method by which the copyists have altered the text of the *Mathnawí*, since in nearly all these cases the motive which induced them to alter it is unmistakable. The number of verses affected (in Book I alone) is about sixty. Without giving a full analysis, I will set forth the evidence in some detail, as was promised above.

Early alterations in the *Mathnawí*.

1) E. g., I think the readings of *AC Bul.* at I ١٧٠ and of *AD Bul.* at II are probably genuine, though I have not ventured to adopt them.

2) By Prof. C. E. Wilson in his Commentary on Book II, p. 249.

3) The only instance I can recall just now is I ١٦٠٥, where جَرَى (*jari*) rhymes with مَرَى (*miré*).

Sometimes the change could be made very simply. Thus at I ۲۴۴۹, where *C* reads

گفت خصم جانِ جان من چون شُدم . بر سرِ جانم لکدها چون زدم
AB correct the rhyme by reading جانِ جان چون آمدم in the first hemistich; and at I ۲۴۴۸, where *C* reads

روز موسی پیشِ حقِ نالان شده . نیم شب فرعون گریان آمده
A has هم گریان شده, and *B* هم گریان بده. At I ۲۱۷۶ *A* reads

وعدۀ مهبانیش را منکری . پس زمطبخ خاك و خاکستر بری
The first hemistich has been erased in *C*, but *B* corrects the rhyme and reads منکری مهبانیش را از خری which I have inadvertently admitted into the text. The original reading is that of *A*, and there can be little doubt that it was also the reading of *C*.

In the following examples the alteration has been more extensive.

At I ۲۶۴۶ *C* reads

گفت زن آبا عجب بار منی . با بچلت کشفِ سیرم میکنی
In order to correct the rhyme *AB* read in the first hemistich
گفت زن آهنگر برم میکنی. At I ۱۲۲۸, where *C* reads

گر نباشد این که دعوی میکنم . من نهادم سر بزر این گردنم
AB read in the first hemistich دعوی گردنم. At I ۲۹۴۲, where *C* reads

خود قوی تری شود خنجر کهن . خود شهبی تری بود زر کهن
AB read in the second hemistich که باشد من لدن .

Often both the rhyme-words are altered, and the verse is more or less rewritten. At I ۷۷۰ *C* has

بت سیاهابست اندر کوزه . نفس مر آب سیرا چشمه
AB have
بت سیاهابست در کوزه نهان . نفس مر آب سیرا چشمه دان

At I ۲۴۰۹ *AC* have

گر بگیرم مار دندانش کنم . ناش از سر کوفتن این کنم

B reads

گر بگیم بر گم دندانِ مار • ناش از سر کوفتن نبودِ ضرار

At I ۳۱۱۰ *C* has

گفت روبه صد سپاس آن شیرا • کز پس آن گرگ وا خواند او مرا

Here the rhyme is faulty, because a *ninfaṭha* is made to correspond to a *fathā*. *AB* therefore eliminate it and write

روبه آن دم بر زبان صد شکر راند • که مرا شیر از پس آن گرگ خواند

In some cases the fault is not removed but is partially remedied.

At I ۳۴۴. *C* reads

یا بزخم من رگِ جانت بُرد • یا ترا چون من بزندانِ بُرد

A amends this by writing in the second hemistich

یا ترا چون من بزندانِ بُرد

thus introducing a type of rhyme, like *بَر رَوْد* and *واپس تر شَوْد*

(instead of *واپس تر رَوْد*), which is not uncommon in the *Mathnawī*,

but impairing the syntax, as *ترا* is now superfluous. It remained for *B* to restore the syntax and write

یا که همچون من بزندانِ بُرد

Those who desire further evidence will find plenty of material in the critical notes. I think, however, that the instances which have been given are enough to establish what I undertook to prove, namely,

- (1) that in many places the text of the *Mathnawī* was altered by early copyists, not capriciously, but with a definite object and in a particular way.
- (2) that of the MSS. used for Book I *C* is the nearest to the original, and that *A* comes next in order of authenticity. It is to be noted that *L*, a later and inferior MS., has frequently retained readings of *C* which do not occur in *A* or *B*.

The inexact prosody of the poem is quite in keeping with its free, unelaborate, and generally colloquial style. No one is likely to argue that the copyists represented by *A* and *B* sought to re-

move corruptions inserted by their predecessors, for if the good rhymes of *A* and *B* had belonged to the original text, what possible motive could any one have had for turning them into the bad rhymes of *C*? Copyists, as a class, dislike anomalies and get rid of them if they can; they resemble the pet bear that beat off flies from the face of its sleeping master with a stone. Moreover, the interpolated verses composed by Persians are technically excellent.

The ancient copyists as textual critics.

The Turkish scribes, it is true, write verse which is often execrable both in form and metre (see the *Búlâq* edition *passim*), but even they rarely indulge in rhymes of the sort which Jalálu'ddín permitted himself to use. It might be conjectured that the poem was revised by some of the author's friends after his death, when uncorrected copies were already in circulation; but this hypothesis would not account for the gradual and incomplete process of emendation exhibited in the MSS. Probably the first critical editors of the *Mathnawí* were the copyists themselves. We have seen how unfaithfully they dealt with it in one department, where the traces of their handiwork happen to be conspicuous; and we can study their habits and psychology in other fields which are less exposed to observation. Here are a few examples chosen at random:

At I ۵۸۲ *AC* read

چونك دندانها بر آرد بعد از آن . م بخود طالب شود آن طفل نان

B has the correction made by some one who took offence at the construction of طالب شود with نان, and reads in the second hemistich

م بخود گردد دلش جوياى نان.

Archaic words and forms usually disappear from the later MSS. Thus at I ۸۵۵ *C* has میسگست, for which *AB* write گسست, while at I ۶۶۴۸ *ABC* have بشكند, and *L* بگسلد. At I ۱۰۲۹ *AB* change و شیراندازی, the reading of *C*, into شیرگیری سازی.

At I ۲۱۶۹ *C* has غیر آن پیرو نبود, for which *AB* substitute غیر آن پیر او ندید. The old forms آفسانه with *alif-i mamdu'da* (I

۲۴.۴), سیا for سیاه (I ۷۷۶), را for راه (I ۴.۸۱), and پوره for پور (I ۴۴.۲) survive in *C* alone. Dullness on the part of the copyists may have wrought irreparable damage. The fine verse (*C* at I ۴۴۴), which depicts the angels Hárút and Márút gazing wrathfully "from the lattice (of Heaven)" upon a world sunk in sin,

چون گناه و فسقِ خلفانِ جهان . می شد از شُبَّاکه بر هر دو عیان

in *AB* loses all its imaginative quality and becomes a dry statement of fact:

چون گناه و فسقِ خلفانِ جهان . می شدی بر هر دو روشن آن زمان

Since it is clear from the preceding analysis that *C* gives the text of the *Mathnawí* in an older form than *AB*, I could not hesitate to make it the basis of my edition in respect of that portion of the poem which it covers, namely, the First Book. Lacunae in *C* have been supplied from *A*. The points of divergence between *C* and my text will be noted when I come to speak of the general principles which have guided me in preparing the present edition.

Amongst the MSS. used for Book II (*ABDL*), there is none that stands out eminently from the rest. *D*, on which my text is based, has few readings peculiar to itself. Old as it is, it cannot be ranked with *C*; indeed I consider that in some respects it is inferior to *A*, and where *A* has preserved readings which are to be preferred for reasons similar to those stated above, I have as a rule adopted them, even against the authority of the other MSS. If the accidental lacuna in *D* (vv. ۴۵۶۵-۴۵۶۶) is left out of account, *D* omits 41, *A* 30, and *B* 9 of the verses included in the text. *D* omits 36 verses which occur in *A*, and *A* 25 which occur in *D*, while *B* omits 8 which occur in *AD*. The text includes one verse which is found in *DL* only, and five which are found in *BL* only. These latter have little claim to authenticity, and I should now be inclined to eject them (see p. 15 *infra*).

Of the verses, approximately 7800 in number, which compose the text of Books I and II in the two groups of ancient MSS.

The text of
Book I is based
on *C*.

Manuscripts
used for Book II

designated *ABC* and *ABD* respectively, very few are confined to a single MS. So far, there is not much evidence of interpolation. But in *L*, written a century after *B*, we find a considerable amount of it¹⁾, and some of the inserted passages contain six, eight, ten, or more verses. The chief motives for interpolation are (1) to make the transitions less abrupt; (2) to explain incidents in the narrative or illustrate points of difficulty; (3) to amplify topics treated with brevity or develop thoughts suggested by the context. A good instance of the second class of interpolations occurs in the Story of the Greengrocer and the Parrot (I 121), where the parrot, left alone in the shop, is startled, and in sudden flight upsets the bottles of oil on the grocer's bench. What frightened the bird? The poet offers no explanation, but *L* and the Búlák edition add two verses to inform us that the source of the mischief was a cat which had darted into the shop in pursuit of a mouse. Again, at II 1021 *L* expands three beautiful verses, in which the poet describes the purifying effects of Love, into a catalogue four times as long; and this worthless padding is included by Whinfield in his abridged translation of the *Mathnawí*²⁾.

Interpolations
in the *Math-*
nawí.

The constitu-
tion of the text.

As regards the constitution of a text, at least two alternative courses are open to an editor who has good MSS. at his disposal, though the choice of one or the other will depend on circumstances. If he has an autograph or a MS. of paramount authority, he has his text ready-made, and while the inferior MSS. may enable him to correct it in matters of detail, they will not largely supplement or modify it. Failing such an archetype, he must construct his text from the best MSS. available, either taking one MS. as a basis or not. In the present case no MS. can claim absolute authority. Even *C*, which holds the highest place among them, contains 27 verses which are omitted in *A*, though on the other hand *A* contains 34 which are omitted in *C*. While some of these 61 verses may be interpolated, others may be genuine, and in the absence of any sure

1) In Book I *L* has 123 verses which *AC* omit. Four of these occur in *B* and about fifty (often altered for the worse) in the Búlák edition.

2) Second edition, p. 80.

criterion I have decided to give the benefit of the doubt to them all. On the contrary, verses which *AC* or *AD* omit, and which occur in *B* or *BL* alone, are not likely to be genuine; the few that were inserted in my text of Book II before I had access to *D* remain there on probation, as their removal would have caused much inconvenience¹). Generally I have followed the text of one MS. (*C* for Book I and *D* for Book II). This was the only practicable course, for most of the variants are of such a kind that any selection must have appeared capricious. The readings of *C* and *D* have been corrected where necessary, but I have seldom admitted a variant reading on the ground that it would express the meaning more clearly or elegantly, since that is just the ground on which many variations have been introduced by copyists. Their attempts to improve the *Mathnawī* will not be imitated by those who recognise that Jalālu'ddīn, great poet as he is, cares more for the substance than for the form, and that the smooth perfection of highly finished art is incongruous with the character of the poem, the manner of its composition, and the power, fullness, and rapidity of thought which it so frequently displays. Almost every correction of the *C* and *D* readings has been derived from *A* or *B*, the two MSS. which come next in age. I have occasionally ventured to make emendations of my own, as at I ۲۰۴۱, where I read رنج و غین (MSS. and edd. رنج و غین), and II ۲۲۷۹, where MSS. and edd. have عصر دزد instead of عصر دزد.

In its orthography my text differs little from the MSS., but I distinguish ب and پ, ج and چ, ك and گ, and ignore the postvocalic ذ. The archaic spellings are nearly always retained.

I follow the MSS. when instead of كه and نه they write كى and نى Orthographical differences. scanned as long syllables before consonants or as short syllables before *alif*; when they write كى and نى, scanned as *short* syllables

(1) The verses in question are ۸۲۹, ۱۲۰۹, ۱۹۶۷, ۲۲۲۴, ۲۰۰۴.

before consonants, I write ك and ح and give the original reading below. The *izáfat* has been added throughout (except where it is sufficiently represented by ع), whether it has to be pronounced in scansion or not ¹⁾. Vowels and other orthographical signs have been inserted in Arabic verses or quotations, in words of ambiguous meaning, and in any place where they seemed likely to help the student.

The critical notes. Apart from unimportant differences of spelling and manifest errors of writing, the critical notes furnish a complete account of the variations which occur in the text of *ABCD*, but I have not recorded such variants as the omission of عليه السلام or the substitution of an equivalent formula in the Headings. Of the variants in *L*, which are numerous and extensive, only selected specimens are given, including all the verses that do not occur in any of the four older MSS. The variants of the Búláq edition (*Bul.*) are given in full as regards the poem itself, less fully as regards the Headings. I have also collated the text in Ismá'íl Anqiraví's Turkish commentary entitled *Fátihu 'l-Abyát*. The principal variants of this and other Oriental editions will be noticed in my commentary.

The present text compared with the edition of Ismá'íl Anqiraví. Since the lithographed and printed editions differ from each other both as regards the readings which they adopt and the number of verses which they include, any general comparison with the present text is impossible. But the text most nearly resembling mine, that of the Turkish Commentator (which I will designate as *F*), exhibits a great amount of divergence from it. In the First Book *F* contains 42 additional verses, None of them occurs in *C*, and only two in *A*. Seven are found in *B*, twenty-five in *L*, and thirty-four in the Búláq edition, while there are five which occur neither in the Búláq edition nor in any of my MSS. The variant readings can be counted by hundreds, and many of these materially affect

1) The vertical line under a final consonant denotes that the *izáfat* is to be scanned as a long syllable; in words like كَ، أَحْ، it indicates that the final syllable is long in scansion.

the form or the meaning or both. Where *A* differs from *C*, *F* almost regularly agrees with *A*; where *C* and *A* agree, *F* often follows *B* or *L*; where *A* and *B* agree, *F* often has the reading of *L* or *Bul.*; where they differ, *F* sometimes follows *A* and sometimes *B*; in many cases *F* and *Bul.* are in agreement against all the MSS. It appears, then, that if we take *C* as the standard, *F* is distinctly inferior to *A* and even to *B*, but on the other hand it is far superior to *L*, with which as well as with the Búláq edition it shows marked affinities. In the Second Book, where *D* takes the place of *C*, the standard is lower and consequently the differences are less. It is likely, too, that fewer corruptions have found their way into the text of the Second Book, which was composed two years after the First and may have received milder treatment from copyists already familiar with the author's style. *F* omits over a dozen verses which occur in *ABD*, but some of these are translated and explained in the accompanying commentary and appear to have fallen out accidentally. Of the 22 verses which *F* adds to those in my text, one occurs (as a doublet), in *A*, two (as doublets) in *D*, five in *B*, seventeen in *L*, and eighteen in the Búláq edition, while there are two that are wanting in my MSS. and in *Bul.* These figures, together with the fact that *F* seldom has readings peculiar to *A* or *D*, whereas it often agrees with *L* or *Bul.* or both when they differ from *AD*, confirm the evidence found in Book I for the close relationship between *F* and the ancestors of *L Bul.* *F* is a good eclectic text; in Books I and II its independent readings of importance are comparatively few.

Next to *F* in merit stands the Búláq edition (A. H. 1268), which contains, besides the spurious Seventh Book, a Turkish translation in verse by Nahíffí. Professor Wilson calls this text "most excellent." I should not myself go so far as that, for though it is less adulterated than the Teheran edition (A. H. 1307) and the handsome Cawnpore edition in six volumes, many of its verses are sheer doggerel vamped up from more respectable materials which are preserved in *L*. The Teheran text, to which a concordance (*jadwal-i abyát*) is appended, bears a strong likeness to that contained in the

The Búláq
and Teheran
editions.

Nuskha-i nāsikha-i mathnawīyyāt-i saqīma (Rieu, Catalogue of Persian MSS. in the British Museum, vol. II, p. 589; Ethé, Catalogue of Persian MSS. in the India Office Library, N° 1088) by ‘Abdu ‘l-Latīf b. ‘Abdallāh al-‘Abbāsī of Gujrat (*ob. circa* A. H. 1048 = A. D. 1638).

‘Abdu ‘l-Latīf, who also edited the *Ḥadiqa* of Sanā‘ī¹⁾, wrote two commentaries on the *Mathnawī*²⁾ and compiled a glossary of the rare words which occur in it³⁾. He states that his recension of the poem was based on more than eighty MSS. Unfortunately the abundance of his sources has only increased the depravation of his text; the portion covering Books I and II includes about 800 verses over and above those comprised in the text of this volume, so that, roughly speaking, one verse in every ten is interpolated. My present acquaintance with the *Nuskha-i nāsikha* does not encourage belief that the time needed in order to examine it thoroughly would be well spent.

The edition of
‘Abdu ‘l-Latīf
al-‘Abbāsī.

What has been said will, I hope, convince the reader that this new edition of the *Mathnawī* is justified by the result. I am aware of its limitations and defects, but against these can be set three main points of advantage:

- (1) The original, or at least the older, form of the text has been restored in many places.
- (2) Interpolations have been reduced to a minimum. Some remain, no doubt, but a much greater number have been exterminated.
- (3) The understanding of the poem has been made easier by means of vocalisation and other orthographical aids designed to remove ambiguity in regard to spelling, grammar, and syntax.

It is perhaps unnecessary to say that my text does not claim to

1) See the Introduction to *The First Book of the Ḥadiqatu ‘l-Ḥaqīqat of Sanā‘ī*, ed. and tr. by Major J. Stephenson (Calcutta, 1910).

2) *Latā‘ifu ‘l-ma‘nawī min ḥaqā‘iq al-Mathnawī* (Lucknow, A. H. 1292) and *Mir‘ātu ‘l-Mathnawī* (Ethé, Catalogue of Persian MSS. in the India Office Library, N° 1102).

3) *Latā‘ifu ‘l-lughāt* (Lucknow, 1877; Cawnpore, 1905).

be a fixed, much less a final one. That is not yet in sight. The preliminary studies (of the older Persian mystical literature and especially of Saná'í and 'Attár) have scarcely begun. Even on the narrowest ground, such a text would require for its preparation and construction a larger number of ancient MSS. than I have been able to consult; it might then be possible to determine more precisely the relation of these MSS. to each other and to the archetype which, in my judgement, we are still far from having fully recovered. I have referred to the importance of *C* for establishing the text of Book I, and if a MS. of the same authority, containing the entire *Mathnawí*, should some day be brought to light, it would probably entail a revision of all our texts of the poem. Again, though this volume, with the translation which is to follow it, has occupied most of my time during the last four years, it leaves many problems unsettled, as must happen when the earlier part of a work is published before the later portions have been studied in detail. This is not the best way to edit the *Mathnawí*, but in the circumstances there was no other. In writing the commentary I may find reason to reject or modify the views which I now hold as to the interpretation of certain passages; and of course a change of view may involve changes in the text.

The appended list of corrections is largely made up of misprints due to occasional indistinctness in the Beyrout type. Errors of more consequence are marked with an asterisk.

I gratefully acknowledge the generous help I have received in different ways not only from colleagues and friends to whose kindness I have long been accustomed — Professor E. G. Browne, Professor A. A. Bevan, Dr. F. W. Thomas, and Mr. E. Edwards — but also from many friends, some of them personally unknown to me, who have shown their interest in the work by giving or lending valuable manuscripts and books and supplying me with information. To Indian scholars, including past and present Government Research Students in this University, I owe a great deal. For instance, Muḥammad Shaffí, one of my former pupils and now Professor of Arabic at Lahore, most kindly procured and sent to me

as a gift several lithographed editions of Persian commentaries on the *Mathnawī*, while Mr. 'Abdu 'l-Májid of Daryabad, Bara Banki, with whom I have been in frequent and profitable correspondence, was so obliging as to send to Cambridge for my private use his own copies of rare Persian and Arabic MSS. preserved in Indian libraries ¹). And amongst my chief benefactors I must certainly reckon Husayn Dánish Bey, a Persian resident in Constantinople, described by Professor Browne as "a notable man of letters both in Persian and Turkish", who, besides obtaining for me a copy of Ismá'íl Anqiravī's Commentary, had the extraordinary kindness to present me with a carefully collated MS. of *Fīhi má fīhi* written by his own hand ²).

The second volume of this edition, comprising the English translation of Books I and II, is almost ready for the Press and should be published in about a year from now.

REYNOLD A. NICHOLSON.

CAMBRIDGE, December 1924.

---

1) Two of these are copies of an early (4th century) treatise on Śūfism, entitled *النص إلى الله* and wrongly attributed to Junayd. I hope ere long to publish the text and translation which I have prepared.

2) Concerning *Fīhi má fīhi* see my paper, "The Table-talk of Jalálu'ddīn Rámi", in the *Centenary Supplement* to the *Journal of the Royal Asiatic Society* (1924), p. 225 foll. Students of Persian literature will be glad to learn that the work is being edited by Mr. 'Abdu 'l-Májid from the Constantinople transcript and several Indian MSS. I was indebted to him for my first opportunity of studying it, and wish now to express my gratitude to Prof. Muḥammad Shafī' and Mr. A. C. Woolner, Honorary Librarian of the Panjáb University, through whose efforts a copy of the Rampur State Library MS. was obtained and lent to me for a long period.

LIST OF CORRECTIONS.

BOOK I.

- Preface, p. 1, l. ۸, read *بُضِلْ*.
- Verse ۱۲۵, read *بوی*.
- " ۱۲۹, note, read *إن* for *ن*.
- " ۱۴۴, read *مرد*.
- " ۱۴۶, " *سِر*.
- * " ۱۴۴, note, read *گوی* for *گو*.
- * " ۱۵۹, read *شهرناش*. The reading *شهر و ناش* might be defended as being equivalent to *شهر و شهرناش* and parallel to *مقام و خواجگان*, but I think *شهرناش* is correct, though none of my MSS. supports it. For the plural followed by a singular, cf. II ۷۸۷.
- " ۱۸۱, note, read "is written".
- " ۱۸۴, note, read "is added".
- " ۲۱۲, read *خون چون من*.
- " ۲۴۱, " *غش*.
- " ۲۴۷, the first word is *بود*.
- " ۲۴۸, " " " " *بر*.
- " ۳۱۹, read *حرف*.
- " ۳۴۳, " *هویدا*.
- " ۴۰۱, " *آبند باز*.

- Verse ٤١٨, read چندانك .
- " ٥٨٢, " مرغ .
- * " ٦١٢, " گاه نقشش ديو in the first hemistich.
- " ٦٤٢, " تمائى قصه را .
- * " ٦٥٦, " اينك for اينك .
- " ٦٦٠, " جملگى .
- " ٦٦٤, " خلقى .
- " ٦٩٤, " تمائى .
- * " ٧٠٨. Perhaps ناردانگ should be written ناردانك . In the *Mathnawi* words ending in ك occasionally rhyme with those ending in گ, e. g. نرك and سترگ .
- " ٧٢٢, read رالا .
- " ٧٤٢, note, read (٧٤٢) for (٦٤٢).
- " ٧٤٨, " " (٧٤٨) for (٦٤٨).
- * " ٧٥٨, read متقلب رو .
- " ٨٤١, " آهن و سنگ .
- * " ٨٨٠, " معدنش which gives a better rhyme.
- " ٩٠٨, " جمله گفتند .
- " ٩٢٢, " زعم .
- * " ٩٥٢. In the second hemistich I am inclined to read, with Walf Muḥammad, از سگال و از عمل, "from their scheming and acting".
- " ٩٩٤, read شير زبان .
- " ١٢٤٨, note, read مدح اين آدم .
- " ١٢٦٨, " " (١٢٦٨) for (١٢٦٧) and رنگ for رنك .

Verse ۱۲۹۷, note, read (۱۲۹۷) for (۱۲۹۸).

" ۱۴۱۴, read نَصْرُ اللَّهِ.

" ۱۴۲۱, note. The first word is بر.

" ۱۴۴۱, read بِنَظَرُ.

" ۱۴۵۰, " گویندش لَقَب.

" ۱۴۷۱, " دَوْرِ دَائِم.

" ۱۴۷۲, note. In the second verse cited from L read الترك راحة.

" ۱۴۱۹, read هَيْبَت.

* " ۱۴۴۲, " نَهْمَت.

* " ۱۴۵۴, " دَرِ كُوشِشِ دَمَد.

" ۱۵۹۸, note, read (۱۵۹۸) for (۱۵۹۷).

" ۱۶۸۶, read پِشَه زَرِگَر.

" ۱۷۴۲, " وَانْ غِي رَا.

" ۲.۱۲, Heading, read نو for نو before سَوِي.

" ۲.۷۱, read قِصَّة.

* " ۲.۸۵, note. Omit "Bul." after ABL and insert "and so Bul." after كَانْ نَوْم.

" ۲۱۱۵, read مُسْنَدَت.

" ۲۱۲۹, " قُطْب.

" ۲۱۴۰, " ۲۱۴. for ۱۱۴..

* " ۲۱۷۶, note. Add "Bul. om. و before ماند."

* " ۲۲۹۵, read اَز پِشَه.

* " ۲۴۴۷, " رَسَوَايِ شُورِ وَ شَر.

* " ۲۴۴۷, note. Read "C رَسَوَايِ وَ شُور."

" ۲۴۶۵. In the second line of the Heading read چنبره وجود.

- * Verse ٢٢٩٦, read *نى ستى*.
- " ٢٤٢٦, read *بَسْكُنْ*.
- " ٢٤٢٨. The first word of the Heading is *نسلیم*.
- " ٢٤٨١, note. Read *نفت فرعون*.
- " ٢٥٥٧, " " *می نیرزد*.
- " ٢٦٤٥, read *وَيُصِمُ*.
- * " ٢٦٦, " *زَانَ نَعْلُو*.
- * " ٢٧٠٩, " *اللهُ* for *الله*.
- " ٢٧٤٢, " *آنك بی همت*.
- " ٢٧٧٢, " *زَانَك با جامه*.
- * " ٢٨١٢, " *جُزُ زِيك رُو* with ABL Bul., and in the note read "C *جزو يك رو*".
- " ٢٨٢٥, read *كُلِّ نِن*.
- " ٢٨٢٧, " *كُلِّ نِن رَا*.
- " ٢٨٥٤, note. In the verse cited from Bul. read *بَجَشَش*.
- " ٢٨٦٠, read *كُلِّ عَالِم رَا*.
- * " ٢٨٦٨, note. Insert "L" before the variant.
- " ٢٩٥٩. In the third line of the Heading read *خاصَّ*.
- " ٢٩٦٤, note. For "Ater" read "After".
- " ٢٩٦٥, read *سَابِكْ* for *سَابِه*.
- * " ٢٩٧١, note. For "ABL Bul." read "AL Bul."
- * " ٢٩٧٦. In the first hemistich read with AL: *وَعَدَ مَهْمَانِيش رَا*
مَنْكِرِي.
- " ٢٢١١, note. For (٢٢١) read (٢٢١١).
- * " ٢٢٢٤, read *فَبِيع* and add to the note: "In BC the second

letter of *قبح* is left unpointed. Walf Muḥammad reads *قَبِح* (pus), which may be the correct reading."

- Verse ۲۲۹۷, read *وقتِ چاشت*.
 " ۲۲۲۲, read *قُدسِ خویش*.
 " ۲۴۶۴, read *بی صَحیحین*.
 " ۲۴۹۹, note. The first word in the second hemistich of the verse cited is *ساکنان*.
 " ۲۶۴۸, read *بسکد*.
 " ۲۶۸۹, read *ور نو بخسبی*.
 * " ۲۷۴۰, " *بُطعم و بَسقی*.
 * " ۲۸۰۲, note. In the second hemistich of the verse cited read *نیغرا دیدم نهان کردن سزا*.
 " ۲۸۵۹, read *نآت خیرآ*.
 " ۲۸۶۱, note. Read *افروزرا*.
 " ۲۹۰۰, read *لا ترغ*.

BOOK II.

Preface, penult. line, read *محبّت*.

Verse ۲, read *فرزند نو*.

- * " ۵۸, read *گه مشبه را* in the first hemistich.
 * " ۱۸۸, note. In the second of the verses cited from L, read *خرد for جزو*.
 * " ۲۹۴, read *آن حلوا*, and in the note read "D *از حلوا*".
 " ۴۲۴, " *دانگ چند*.
 " ۵۱۴, " *پی تهیدرا*.

- Verse ٦٢٧, " مِنْ طُغْيَانِهِ.
- " ٦٤١, note. In the fourth verse cited from L *read* آشتی.
- * " ٧٠٢, *read* رُوی سَتی.
- * " ٧٢٤. The reading مَعْدَن is preferable on account of the rhyme.
- " ٧٤٨, note. *Read* آشنایی.
- " ٧٧٦, Heading, *read* مادرش را.
- * " ٧٩٩. *Add* the note " Bul. رهن جان خودند.
- " ٨٦٤, note on Heading, *delete* the full stop after پرسیدن.
- * " ٨٦٥, *read* کِافِ رَحْمَتِ گَنْتَش.
- " ٨٦٧, " جُسْت و جُوئی.
- " ٩١١, " آن کر آدم.
- " ١.١٦, note. *Read* فی حفظ اللسان.
- " ١.٢٠, " " چند باشی.
- * " ١.٥٩, *read* نَحْمِ اوّلِ کَامِل.
- " ١.٧٨, " فایده چه.
- " ١١٢٦, " جای ما.
- * " ١١٢٧, " پُر خشم و مَهَب.
- " ١١٥٧, " در دل سلطان.
- * " ١١٩٥, " مست کرد.
- " ١١٩٧, " فایده چه and آب میزد.
- " ١٢٤٦, " نا که نور او.
- " ١٢٢١, " خون میشود.
- * " ١٢٢٨. In the second hemistich *read* with AL:
 پس قیامت این کرم گئی و کند
 The rhyme indicates that this is the older reading.

- Verse ۱۴۸۶, read جنون نو بزد.
- * " ۱۴۷۴, " مر بیابان را.
- " ۱۵۰۰, " چه عجب که in the first hemistich.
- " ۱۵۱۰, Heading, read امنجان کنندگان.
- * " ۱۶۰۰, قوس و فزح, though it is a solecism, is the reading of all my MSS., and also of a MS. dated A. H. 880 belonging to Professor Bevan.
- " ۱۷۷۲, note. Read ناید for ناید.
- " ۱۷۷۵, " " ور بگویم in the verse cited from L.
- " ۱۸۲۱, read عیان و روینست.
- * " ۲۰۹۸. Add the note "Bul. آستین من کشید".
- * " ۲۱۸۲, read صوفی.
- " ۲۲۵۰, " از خرد.
- * " ۲۲۶۹, " رَجْف کرد. The MSS. reading is possible, but less appropriate.
- * " ۲۲۹۴, note. Insert "A" before the variant.
- " ۲۴۲۹, " نفورش.
- " ۲۵۴۱, " " (۲۵۴۱).
- " ۲۵۸۴, read عشوه خری (as one word).
- * " ۲۶۰۸, " برگرد بر گشت.
- " ۲۶۱۴, " عَجَلُوا.
- " ۲۶۵۸, " چون بانگ صغیر.
- " ۲۷۰۹, " بر روی خاك.
- " ۲۷۶۲, note, read هیچ مزد.
- " ۲۷۶۴, Heading, read راست گفتن.
- " ۲۱۸۰, read اندر بك جوالم.

- Verse ۲۲۴۴, read *عَلَىٰ وَجْهِ إِي*.
 " ۲۲۴۶, " *بی مجاز*.
 " ۲۲۶۴, " *خود کیست*.
 " ۲۲۸۵, " *نویسی بر سرش*.
 " ۲۵۱۶, " *با خضر*.
-

کتاب

مثنوی معنوی

تألیف

جلال الدین محمد بن محمد بن الحسین البلخی ثم الرومی
جلد اول

بعد از مقابله با پنج نسخه از نسخ قدیمه بسعی و اهتمام و تصحیح

رینولد آلین نیکلسون

در مطبعه بریل در لیدن از بلاد هلاند بطبع رسید

سنه ۱۹۲۵ مسیحی

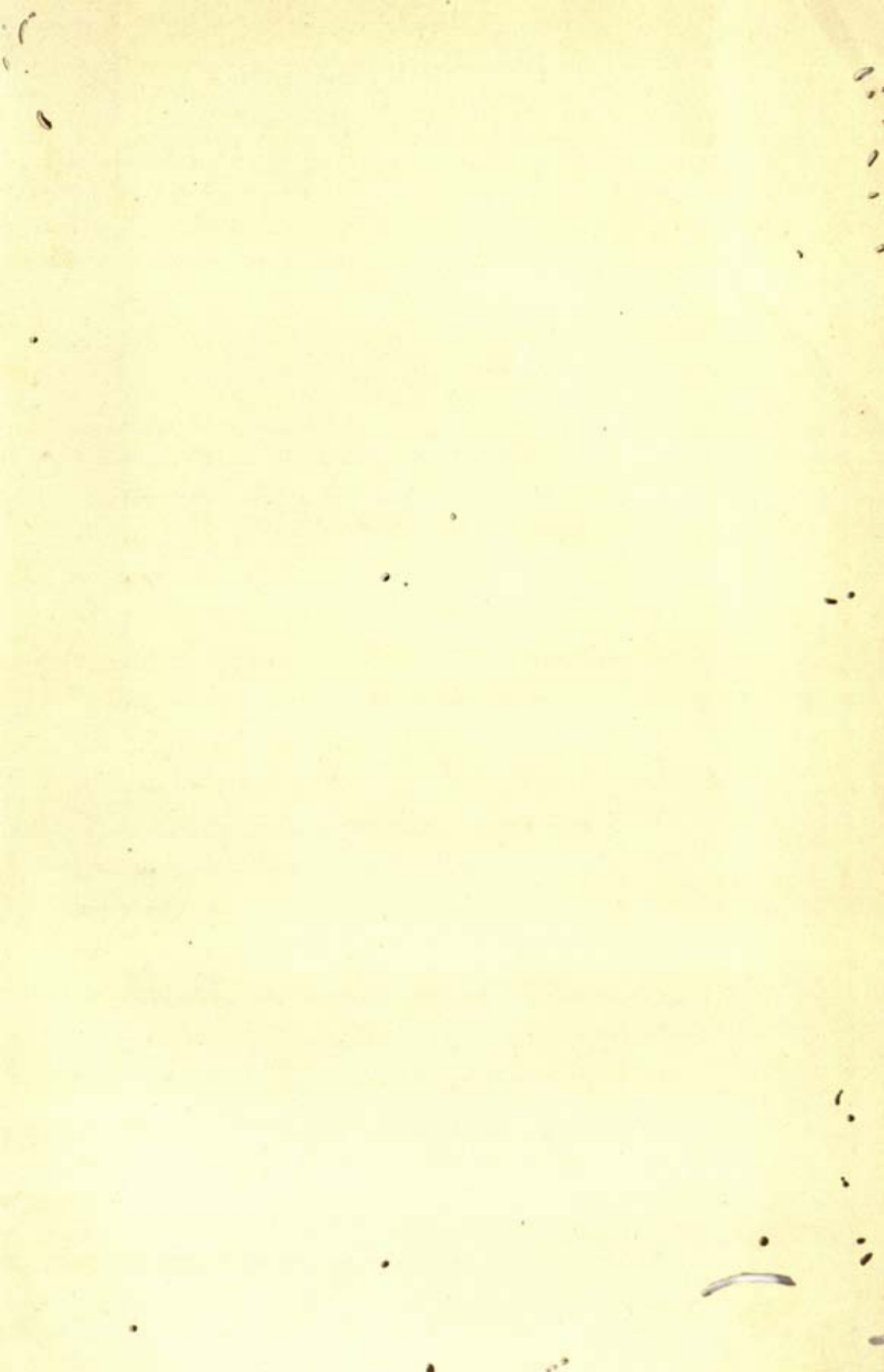

فهرست حکایات و قصص

دفتر اول

صفحه	
۱۷-۵	عاشق شدن پادشاه بر کبیرک و رنخور شدن کبیرک و بخواب دیدن پادشاه طبیب الهی را و فرستادن پادشاه رسولانرا بمرقند باوردن زرگر و کشتن پادشاه زرگرا باشارت طبیب الهی،
۱۷	حکایت مرد بقال و طوطی،
۴۶-۲۱	حکایت آن پادشاه جهود که نصرانیان را می کشت،
۵۵-۴۶	حکایت پادشاه جهود دیگر که در هلاک دین عیسی سعی می نمود،
۵۱	کثر ماندن دهان آن مرد که نام مجهدرا عم بنسخر خواند،
۵۴	قصه باد که در عهد هود عم قوم عادرا هلاک کرد،
۸۵-۵۶	حکایت نجحیران و شیر،
۵۹	نگریستن عزرائیل بر مردی و گریختن آن مرد در سرای سلیمان،
۶۷	زیافت تاویل رکیک مگس،
۷۴	قصه هدهد و سلیمان،
۷۶	قصه آدم عم و بستن قضا نظر اورا،
۹۴-۸۶	آمدن رسول روم تا امیر المؤمنین عمر رضه و سؤال کردن رسول از عمر رضه از سبب ابتلای ارواح با این آب و گل اجساد،
۹۱	اضافت کردن آدم آن زلترا بخوبستن که ربتنا ظلمنا و اضافت کردن ابلیس گناه خودرا بخدا که بما اغویتنی،
۱۱۲-۹۵	قصه بازرگان که طوطی اورا پیغام داد بطوطیان هندوستان،

دفتر اول،

- صحیفه
- ۲۲۸-۲۱۵ پرسیدن پیغامبر عم مرزیدرا امروز چونی و جواب کردن زید و گفتن پیغامبر اورا که این سررا فاش نر ازین مگو،
- ۲۲۰ منم کردن غلامان و خواجه تاشان مرلقمانرا،
- ۲۲۸ آتش افتادن در شهر بایام عمر رضه،
- ۲۲۶-۲۲۹ خدو انداختن خصم در روی امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه و انداختن علی شمشیرا از دست،
- ۲۴۵-۲۴۶ گفتن پیغامبر عم بگوش رکابدار امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه که کشتن علی بر دست تو خواهد بودن و مسامحت کردن علی با خونی خویش،
- ۲۴۹ تعجب کردن آدم عم از ضلالت ابلیس و تعجب آوردن،

دفتر دوم،

- صحیفه
- ۲۵۴ هلال پنداشتن آن شخص خیالرا در عهد عمر رضه،
- ۲۵۴ دزدیدن مارگیر ماری را از مارگیر دیگر،
- ۲۷۴-۲۷۲، ۲۵۴ التماس کردن همراه عیسی عم زنده کردن استخوانها از عیسی عم،
- ۲۶۴-۲۵۵ اندرز کردن صوفی خادمرا در تبارداشت بیبیه و لا حول گفتن خادم،
- ۲۶۷-۲۶۵ یافتن پادشاه بازاریا بخانه کمپیرزن،
- ۲۷۱-۲۶۸ حلوا خریدن شیخ احمد خضرویه جهت غریبان بالهام حق،
- ۲۷۱ نرسانیدن شخصی زاهدی را که کم گری تا کور نشوی،

صفحه	
۹۹	تعظیم ساحران مر موسی را عم،
۱۱۶-۱۴۰	داستان پیر چنگی با عمر رضه،
۱۲۲، ۱۲۵	سؤال کردن عایشه رضا از مصطفی عم که سر باران امروزیه چه بود
۱۲۹	نالیدن ستون خنانه چون برای پیغامبر عم منبر ساختند،
۱۴۱	اظهار معجزه پیغامبر عم بسخن آمدن سنگ ریزه در دست ابو جهل،
۱۴۷	قصه خلیفه کی در کرم از حاتم طایی گذشته بود،
۱۴۸-۱۸۰	قصه اعرابی درویش و ماجرای زن او با او،
۱۵۰	حنبر و بی خصم دیدن دیده‌های حسن صالح و نایقه صالحه را،
۱۷۵	ماجرای نحوی و کشتیبان،
	کبودی زدن فروبنی بر شانگه صورت شیر و پشیمان شدن او
۱۸۲-۱۸۵	بسبب زخم سوزن،
۱۸۵-۱۹۲	رفتن گرگ و روباه در خدمت شیر بشکار،
۱۸۸	قصه آنک در یاری بکوفت از درون گنت کیست گنت منم،
۱۹۲-۱۹۴	تهدید کردن نوح عم مر قوم را،
	آمدن مهبان پیش یوسف عم و تقاضا کردن یوسف از و تخمه
۱۹۴-۱۹۹	و ارمغان،
۱۹۹-۲۰۴	مرند شدن کاتب وحی،
۲۰۴	دعا کردن بلعم باعور،
۲۰۴-۲۰۷	قصه هاروت و ماروت،
۲۰۷-۲۰۹	بعیادت رفتن کر بر هسابه رنجور خویش،
۲۰۹-۲۱۱	قیاس کردن ابلیس در مقابله نص،
۲۱۴-۲۱۵	قصه مری کردن رومیان و چینیان در علم نثانی،

صحنه

- ۲۶۵ وحی کردن حق تعالی بهوسی عم که چرا بیعت من نیامدی،
- ۲۶۶-۲۶۹ تنها کردن باغبان صوفی و فقیه و علوی را از همدیگر،
- ۲۶۹ گفتن شیخی ابا بزیدرا که کعبه منم گرد من طوافی می کن،
- ۲۷۰ حکایت مرید که خانه نو ساخت،
- ۲۷۶ عذر گفتن دلفک با سید که چرا فاحشه را نکاح کرد،
- بجلیت در سخن آوردن سایل آن بزرگرا که خودرا دیوانه
- ۲۸۰، ۲۷۶ ساخته بود،
- ۲۷۹ خواندن محتسب مست خراب افتاده را بزندان،
- ۴۰۲-۲۹۱ بیدار کردن ابلیس معاویه را رضه که خیز وقت نماز است،
- ۲۹۹ شکایت قاضی از آفت قضا و جواب گفتن نایب اورا،
- ۴۰۱ فضیلت حسرت خوردن آن مخلص بر فوت نماز جماعت،
- فوت شدن دزد باواز دادن آن شخص صاحب خانه را که نزدیک
- ۴۰۲ آمد که دزدرا در یابد و بگیرد،
- ۴۱۵، ۴۰۸-۴۰۴ قصه منافقان و مسجد ضرار ساختن ایشان،
- ۴۰۹ قصه آن شخص که اشتر ضاله خود می جست و می پرسید،
- ۴۱۷ فصد کردن غزان بکشتن يك مردی نا آن دگر بتسد،
- شکایت کردن پیرمردی بطیب از رنجورها و جواب گفتن
- ۴۲۰ طیب اورا،
- ۴۲۱ قصه جوچی و آن کودک که پیش جنازه پدر خویش نوحه می کرد،
- ترسیدن کودک از آن شخص صاحب جثه و گفتن آن شخص که
- ۴۲۴ ای کودک مترس که نامردم،
- ۴۲۴ قصه تیراندازی و ترسیدن او از سواری که در بیشه می رفت،
- ۴۲۵ قصه اعرابی و ریگ در جوال کردن و ملامت کردن آن
- فیلسوف اورا،

صحیح

- ۲۷۵ خریدن روستایی بتاریکی شیر را بظن آنک گاو اوست،
 ۲۷۹-۲۷۵ فروختن صوفیان بهیمنه مسافرا جهت سماع،
 ۲۸۷-۲۷۹ تعریف کردن منادیان قاضی مفلس را گرد شهر،
 ۲۸۹ ملامت کردن مردم شخصی را که مادرش را کشت بنهبست،
 ۲۹۴-۲۰۴ امتحان پادشاه بان دو غلام که نو خرید بود،
 ۲۴۴-۲۴۲، ۲۱۱-۲۰۴ حسد کردن حشم بر غلام خاص،
 ۲۱۱-۲۰۸ گرفتار شدن باز میان جفندان بویرانه،
 ۲۱۴-۲۱۱ کلوخ انداختن نشئه از سر دیوار در جوی آب،
 ۲۱۴ فرمودن والی آن مرد را که آن خارین را که نشانده بر سر راه
 بر کن،
 ۲۲۶-۲۲۲ آمدن دوستان بیمارستان جهت ذا التون،
 ۲۲۲-۲۲۶ امتحان کردن خواجه لفان زیر کئی لفان را،
 ۲۴۴ عکس تعظیم پیغام سلیمان عم در دل بلقیس از صورت حقیر هدهد،
 ۲۴۶ انکار فلسفی بر قراءت ان اصبح ما و کم غورا،
 ۲۴۶-۲۴۰ انکار کردن موسی عم بر مناجات شوپان،
 ۲۴۹-۲۴۶ پرسیدن موسی عم از حق تعالی سر غلبه ظالمان،
 ۲۴۹ رنجانیدن امیری خفته را که مار در دهانش رفته بود،
 ۲۶۴، ۲۶۰، ۲۵۷، ۲۵۲ اعتماد کردن بر تملق و وفای خرس،
 ۲۵۶ گفتن ناینبانی سابل که دو کوری دارم،
 ۲۶۰-۲۵۸ گفتن موسی عم گوساله پرست را که آن خیال اندیشی و حزم تو
 کجاست،
 ۲۶۲ تملق کردن دیوانه جالینوس را و نرسیدن جالینوس،
 ۲۸۸، ۲۸۴، ۲۷۱، ۲۶۹، ۲۶۴ رفتن مصطفی عم بعبادت صحابی رنجور،

بسم الله الرحمن الرحيم

هذا كتاب المثنوى^(a) وهو أصول أصول الدين، في كشف أسرار الوصول واليقين، وهو فقه الله الأكبر، وشرع الله الأزهر، وبرهان الله الاظهر، مثل نوره كمشكاة فيها مضباح، يشرق إشراقاً أنور من الإصباح، وهو جنان الجنان، ذو^(b) العيون والأغصان، منها^(c) عين نسي عند أبناء هذا السبيل سلسيلاً، وعند اصحاب المقامات والكرامات خير مقاماً وأحسن مقبلاً، الأبرار فيه يأكلون ويشربون، والأحرار منه يفرحون ويظربون، وهو كئيل مضر شراب للصابرين، وحسرة على آل فرعون والكافرين، كما قال^(d) يضلُّ به كثيراً ويهْدِي به كثيراً^(e)، وإنه شفاء الصدور وجماء الأحزان، وكشاف القرآن، وسعة الأرزاق، وتطبيب الأخلاق، بأيدي سفره كرام بررة ممنعون أن^(f) لا يمسه إلا المطهرون^(g)، لا يأتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه، والله برصه وبرقه وهو خير حافظاً وهو أرحم الراحمين، وله القاب آخر لقبه الله تعالى، واقتصرنا على هذا القليل والقليل بدل على الكثير، والمجربة تدل على الغدير، والمحنة تدل على اليدر الكبير، بقول العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى محمد بن محمد بن الحسين البلخي تقبل الله منه اجتهدت في تطويل المنظوم المثنوى المشتمل على الغرائب والنوادر^{١٥}

This preface is wanting in CL.

(a) هذا كتاب المثنوى instead of لا توفى الآ بالله (a). ذوات Bul. (b)
وما Bul. adds (c). فيها B (c). قال الله تعالى Bul. (d).
العيون. تنزيل من رب العالمين Bul. adds (g). بان Bul. (f). يضل به الآ الفاسقين.

(11) From the words خير حافظاً to the end of the preface the text of A is almost illegible.

صحیفه

- ۴۲۴، ۴۲۷ کرامات ابراهیم ادم بر لب دریا،
- ۴۲۸، ۴۲۳ طعنه زدن بیگانه در شیخ و جواب گفتن مرید شیخ اورا،
- ۴۲۶ دعوی کردن آن شخص که خدای تعالی مرا نمی‌گیرد بگناه و جواب گفتن شعیب اورا،
- گفتن عایشه رضی الله عنها مصطفی را عم که تویی مصللاً بهر جا نماز می‌کنی،
- ۴۲۹ کشیدن موش مهار شتر را و معجب شدن موش در خود،
- ۴۴۰ کرامات آن درویش که در کشتی متهمش کردند،
- ۴۴۲ تشبیح صوفیان بر آن صوفی که پیش شیخ بسیار می‌گوید و عذر گفتن او،
- ۴۴۱-۴۴۴ سجن کردن بچی عم در شکم مادر مسیح را عم،
- ۴۴۹ جستن آن درخت که هر که میوه آن درخت خورد نمیرد،
- ۴۵۲ منازعت چهار کس جهت انگور که هر یکی بنام دیگر فهم کرده بود آنرا،
- ۴۵۴ برخاستن مخالفت و عداوت از میان انصار ببرکات رسول صلعم،
- ۴۵۶ قصه بطیچگان که مرغ خانگی پروردشان،
- ۴۵۹ حیران شدن حاجیان در کرامات آن زاهد که در بادیه تنهاش یافتند،
- ۴۶۰

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

بَشُو از نئی چون حکایت میکند . امر جداییها شکایت میکند
 کز نستان تا مرا بریده‌اند . از نفیرم مرد و زن نالیده‌اند
 سینه خوام شرحه شرحه از فراق . تا بگویم شرح درم اشتیاق
 هر کسی کو دور ماند از اصلِ خویش . باز جوید روزگار وصلِ خویش
 من بهر جمعیتی نالان شدم . جنتِ بدحالان و خوش‌حالان شدم
 هر کسی از ظنِ خود شد بارِ من . از درونِ من نجست اسرارِ من
 سِرِّ من از نالهٔ من دور نیست . لیک چشم و گوش را آن نور نیست
 تن زجان و جان زن مستور نیست . لیک کس را دبد جان دستور نیست
 آتش این بانگِ نای و نیست باد . هر که این آتش ندارد نیست باد
 آتش عشقت کاندر نئی فساد . جوشش عشقت کاندر می فساد
 نئی حریفِ هر که از یاری بُرید . پرده‌اش پرده‌های ما درید
 همچوئی زهری و تریاقی که دید . همچوئی دمساز و مشتاقی که دید
 نئی حدیثِ راهِ پر خون میکند . قصّه‌ای عشقِ مجنون میکند
 محرمِ این هوش جز بیهوش نیست . مر زبان را مشتری جز گوش نیست
 در غم ما روزها بیگانه شد . روزها با سوزها همراه شد
 روزها گرفت گو رو باک نیست . تو بمان ای آنک چون تو پاک نیست
 هر که جز مای ز آبش سیر شد . هر که بی روزیست روزش دیر شد
 در نیابد حالِ پخته هیچ خلم . پس سخن کوتاه باید والسلام

(۱) کز جداییها B

(۲) در نفیرم B

(۳) وز درون L

(۴) پرده‌ایش BL

وَعُرِّرَ الْمَقَالَاتِ ، وَذَرَّرَ الدَّلَالَاتِ ، وَطَرِيفَةَ الزَّهَادِ وَحَدِيقَةَ الْعِبَادِ ، قَصْبِرَةَ الْمَبَانِي ، كَثِيرَةَ الْمَعَانِي ، لَاسْتِدْعَاءَ سَيِّدِي وَسَيِّدِي ، وَمَعْتَمِدِي ، وَمَكَانَ الرُّوحِ مِنْ جَسَدِي ، وَذَخِيرَةَ يَوْمِي وَعَدِي ، وَهُوَ الشَّيْخُ قَدْوَةُ الْعَارِفِينَ ، وَإِمَامُ أَهْلِ (a) الْهُدَى وَالْيَقِينِ ، مَغِيثُ الْوَرَى ، أَمِينُ الْقُلُوبِ وَالنَّهْيِ ، وَدِيْعَةُ اللَّهِ بَيْنَ خَلْقَتِهِ ، وَصَفْوَتُهُ فِي بَرِيَّتِهِ ، وَوَصَايَاهُ لِنَبِيِّهِ ، وَخَبَايَاهُ عِنْدَ صَفِيَّتِهِ ، مِفْتَاحُ خَزَائِنِ الْعَرْشِ ، أَمِينُ كَنْوَزِ الْفَرْشِ ، أَبُو الْفَضَائِلِ حُسَامُ الْحَقِّ وَالذِّينِ حَسَنُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ (b) الْمَعْرُوفِ (c) بَابِنِ أَخِي (e) تُرِكَ أَبُو يَزِيدِ الْوَقْتُ جَنِّدُ الزَّمَانِ (d) صَدِيقُ ابْنِ صَدِيقِ (d) ابْنِ الصَّدِيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَعَنْهُمْ الْأَرْمَوِيُّ الْأَصْلُ الْمُنْتَسِبُ إِلَى الشَّيْخِ الْمَكْرَمِ بِمَا قَالِ أَمْسَيْتُ كَرْدِيًّا وَأَصْبَحْتُ عَرَبِيًّا قَدَسَ اللَّهُ رُوحَهُ وَأَرْوَاحَ أَخْلَافِهِ فَنِعْمَ السَّلْفُ وَنِعْمَ الْخَلْفُ ، لَهُ نَسَبٌ أَلَقَّتْ الشَّمْسُ عَلَيْهِ رَدَاءَهَا ، وَحَسَبٌ أَرَحَتْ النُّجُومُ لِدَبَابِ أَضْوَاءِهَا ، لَمْ يَزَلْ رِفَاءَهُمْ قِبْلَةَ الْإِقْبَالِ بِتَوْجِهِ (e) إِلَيْهَا بَنُو الْوَلَاةِ ، وَكَعْبَةُ الْأَمَالِ يَطُوفُ بِهَا وَفُودُ الْعَفَاةِ ، وَلَا زَالَ كَذَلِكَ مَا طَلَعَ نَجْمٌ وَذَرَّ شَارِقٌ لِيَكُونَ مَعْنَصَمًا لِأُولَى الْبِصَائِرِ الرَّبَائِيَّتِينَ الرَّوْحَانِيَّتِينَ السَّمَائِيَّتِينَ الْعَرْشِيَّتِينَ الْتَوْرِيَّتِينَ ، السُّكُوتُ النَّظَّارُ ، الْغَيْبُ الْمُحَضَّرُ ، ١٥ الْمَلُوكُ تَحْتَ الْأَطَارِ ، أَشْرَافُ (f) الْفَبَائِلِ ، أَصْحَابُ الْفَضَائِلِ ، أَنْوَارُ (g) الدَّلَائِلِ ، آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ (h) ، وَهَذَا دَعَاءٌ لَا يُرَدُّ فَاتَهُ دَعَاءٌ لِأَصْنَافِ الْبَرِيَّةِ شَامِلٌ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ ،

(a) Bul. om. (b) Bul. حسن. (c-e) Bul. باخي. (d-d) Bul. الصديق
 الصديق (h) B adds. (g) B انور. (f) B اشرف. (e) B توجهه. (c) B ابن الصديق
 محمد وآله اجمعين.

حکایت عاشق شدن پادشاهی بر کبیرکی و خریدن پادشاه کبیرک را،
 بود شاهی در زمانی پیش ازین . مُلک دنیا بودش و هم مُلک دین
 اتفاقاً شاه روزی شد سوار . با خواصّ خویش از بهر شکار
 يك کبیرک دید شه بر شاه راه . شد غلام آن کبیرک جان شاه
 مرغ جانش در قفس چون و طپید . داد مال و آن کبیرک را خرید
 چون خرید او را و بر خوردار شد . آن کبیرک از قضا بیمار شد
 آن یکی خرد داشت و پالانش نبود . یافت پالان گرگ خرا در رُبود
 کوزه بودش آب می نامد بدست . آبراه چون یافت خود کوزه شکست
 شه طیبیان جمع کرد از چپ و راست . گفت جان هر دو در دست شاست
 جان من سهلست جان جانم اوست . دزدمند و خسته ام درمانم اوست
 هر که درمان کرد مر جان مرا . بُرد گنج و دُر و مرجان مرا
 جمله گفتندش که جان بازی کنیم . فهم گرد آریم و انبازی کنیم
 هر یکی از ما مسیح عالمیست . هر المر را در کف ما مرهمیست
 گر خدا خواهد نگفتند از بَطَر . پس خدا بنمودشان عجز بشر
 تَرکِ اِسْتِنَا مُرادم قَسْوَتیست . نی همین گفتن که عارض حالتیست
 ای بی نآورده اِسْتِنَا بگفت . جان او با جان اِسْتِناست جُفت
 هر چه کردند از علاج و از دوا . گشت رنج افزون و حاجت ناروا
 آن کبیرک از مرض چون موی شد . چشم شه از اشک خون چون جوی شد
 از قضا سِرْکَنگین صَفرا نمود . روغن بادام خُشکی می فزود
 از هلیله قبض شد اِطلاق رفت . آب آتش را مدد شد همچو نَفْت

Heading: AB Bul. عاشق شدن پادشاه. After خریدن پادشاه L has و رنجور

شد روزی A (۲۷) and so Bul. شدن کبیرک و تدبیر پادشاه در معالجه او

ای با ABL Bul. (۵۰) و جان جانم Bul. (۴۴) و . ABL Bul. om. (۴۱)

خشکی می نمود ABL Bul. صفر فزود ABL Bul. (۵۲)

بند بگسل باش آزاد اے پسر • چند باشی بندِ سیم و بندِ زر ^{p. 5}
 گر بریزی بحر را در کوزه • چند گنجد؟ قسمت یک روزه ^{۲۰}
 کوزه چشم حریصان پُر نشد • تا صدف قانع نشد پُر در نشد
 هر کرا جامه ز عشقی چاک شد • او ز حرص و جمله عیبی پاک شد
 شاد باش ای عشقی خوش سودای ما • اے طیبِ جمله علهای ما ^{Hail :}
 اے دوی نغوت و ناموسِ ما • اے تو افلاطون و جالینوسِ ما [✓]
 جسم خاک از عشقی بر افلاک شد • کوه در رقص آمد و چالاک شد ^{۲۵}
 عشق جانِ طُور آمد عاشقا • طُور مست و خَرَّ مُوسَى صَاعِقَا
 با لب دمسارِ خود گر جُهنمی • همچو نَمَن گفتمنها گفتمی
 هرک او از هم زبانی شد جدا • بی زبان شد گرچه دارد صد نوا
 چونک گل رفت و گلستان درگذشت • نشنوی زان پس ز بلبل سرگذشت
 جمله معشوقست و عاشق پرده • زنده معشوقست و عاشق مُرده ^{۳۰}
 چون نباشد عشق را پَر وای او • او چو مرغی ماند بی پَر وای او [✓]
 من چگونه هوش دارم پیش و پس • چون نباشد نورِ یارم پیش و پس
 عشق خواهد کین سخن بیرون بود • آینه غمناز نبود چون بود
 آینهات دانی چرا غمناز نیست • زانک زنگار از رُخش ممتاز نیست
 بشنوید ای دوستان این داستان • خود حقیقت نقدِ حال ماست آن ^{۳۵}

پُر سودای ما (۲۲) B. زحرص و عیب کلی Bul. (۲۲) C begins here. (۱۱)

وی تو افلاطون B (۲۴) . وی طیب B After this verse L adds: (۲۲)

نور او در بین و بسو تحت و فوق * بر سر و بر گردنم چون تاج و طوق

آینه دانی BL. آینه جانست از آن غمناز نیست A (۲۴)

گر شدی از زنگ و آلابش جدا * میزدی برق نور خورشید خدا

(۳۵) In C this verse follows the Heading.

آن خیالی که شه اندر خواب دید . در رخِ مهبانِ هی آمد پدید
 شه بجایِ حاجبانِ فا پیش رفت . پیشِ آن مهبانِ غیبِ خویش رفت
 ۷۵ هر دو بجزی آشنا آموخته . هر دو جان بی دوختن بر دوخته
 گفت معشوق تو بودستی نه آن . لیک کار از کار خیزد در جهان
 ای مرا تو مَصْطَفَى من چون عُمَر . از برای خدمت بندم کمر

از خداوند ولی التَّوْفِیقِ در خواستن توفیق رعایت ادب در همه
 حالها و بیان کردن وخامت ضررهای بی ادبی،

از خدا جویم توفیقِ ادب . بی ادب محروم شد از لطف رب
 بی ادب تنها نه خود را داشت بد . پلک آتش در همه آفاق زد
 ۸۰ مایه از آسمان در می رسید . بی صداع و بی فروخت و بی خرید
 در میان قوم موسی چند کس . بی ادب گفتند کو سیر و عدس
 منقطع شد نان و خوانِ آسمان . ماند ریخِ زرع و بیل و داسان
 باز عیسی چون شفاعت کرد حق . خوان فرستاد و غنیمت بر طبق
 باز گستاخان ادب بگذاشتند . چون گدایان زَلْهًا بر داشتند
 ۸۵ لابه کرده عیسی ایشانرا که این . دایهست و کم نگردد از زمین

(۷۴) BL Bul. آن خیالی را که شه در خواب دید. (۷۴) A فا, with در written above. BC have فا quite clearly. L Bul. در. (۷۵) A هر دو جان را دوختن, with هر دو جان بی written over دوختن. (۷۶) A بدان for آن. (۷۷) In A this verse follows the Heading.

Heading: Suppl. in marg. C.. AL om. ادب. L رعایت.

(۷۸) AL گنت for شد. B ماند. (۷۹) Bul. بر for در. (۸۰) AB Bul. مایه, and so corr. in L. C بیل داسان. (۸۱) After this verse Bul. adds: مائده شد از سما پس عاتق * گفت چون انزل علینا مائده

(۸۰) Bul. کرد عیسی لابه. (۸۱) After this verse there is a lacuna in C, extending to v. ۱۲۰.

ظاهر شدن عجز حکیمان از معالجه کبیرک بر پادشاه و روی آوردن
پادشاه بدرگاه خدا و خواب دیدن شاه ولی را،

۶۰ شه چو عجز آن حکیمان را بدید . پا برهنه جانب مسجد دوید .
رفت در مسجد سوی محراب شد . بجهت گاه از اشک شه پر آب شد
چون بخویش آمد ز غرق آب فنا . خوش زبان بگشاد در مدح و ثنا
کای کینه بخشش ملک جهان . من چه گویم چون تو ی دانی نهان
اے همیشه حاجت ما را پناه . بار دیگر ما غلط کردیم راه
۶۱ لیک گفتمی گرچه می دانم سیرت . زود هر پیدا کنش بر ظاهرت
چون بر آورد از میان جان خروشه . اندر آمد بحر بخشایش بمجوش
در میان گریه خویش در رُبود . دید در خواب او که پیری رُو نمود
گفت ای شه مژده حاجات رواست . گر غریبی آیدت فردا زماست
چونک آید او حکیم حاذقست . صادقش دان کو امین و صادقست
۶۲ در علاجش بحر مطلق را بین . در مزاجش قدرت حق را بین
چون رسید آن وعده گاه و روز شد . آفتاب از شرق اخترسوز شد
بود اندر منظره شه منتظر . نا ببیند آنچه بنمودند سر
دید شخصی فاضلی پرمایه . آفتابی در میان سایه
می رسید امر دور مانند هلال . نیست بود و هست بر شکل خیال
۶۳ نیست و ش باشد خیال اندر روان . تو جهانی بر خیالی بین روان
بر خیالی صلحشان و جنگشان . وز خیالی فخرشان و ننگشان
آن خیالاتی که دام اولیاست . عکس مَرویان بُستانِ خداست

L'elvedere
phantasy

Heading: AB Bul. خواب دیدن پادشاه مبشر غیبی را . AB Bul. add یافتن طیب و

المی و حاصل شدن مراد

رو for رخ B (۱۲) . و ثنا is written above دعا C (۵۷) . سمجگه B (۵۶)

و A om . دان کو for دانک او B . حکیمی A (۱۴)

بردن پادشاه آن طبیب را بر سر بیمار تا حال او را ببیند،

چون گذشت آن مجلس و خوان کرم • دست او بگرفت و برد اندر حرم
 قصه رنجور و رنجورے بخواند • بعد از آن در پیش رنجورش نشاند
 رنگ رو و نبض و فاروره بدید • هم علامانش هم اسبابش شنید
 گفت هر دارو که ایشان کرده اند • آن عمارت نیست ویران کرده اند
 بی خیر بودند از حال درون • *أَسْتَعِيذُ بِاللَّهِ مِنَّا يَنْفَعُونَ*¹⁰⁰
 دید رنج و کشف شد بر وی نهفت • لیک پنهان کرد و با سلطان نگفت
 رنجش از سودا و از صفرا نبود • بوی هر هیزم پدید آید زدود
 دید از زاریش کو زار دلست • تن خوشست و او گرفتار دلست
 عاشقی پداست از زاری دل • نیست بیماری چو بیماری دل
 110 *عَلَّتْ عَاشِقٌ زَعَلْتَهَا جُدَاست* • عشق اضطراب اسرار خداست
 عاشقی گر زین سر و گر زان سرست • عاقبت مارا بدان سر رهبرست
 هرچ گویم عشق را شرح و بیان • چون بعشق آم خجل باشم از آن
 گرچه تفسیر زبان روشن گریست • لیک عشق بی زبان روشن ترست
 چون قلم اندر نوشتن و شتافت • چون بعشق آمد قلم بر خود شکافت
 115 *عقل در شرحش چو خر در رگل بخت* • شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت
 آفتاب آمد دلیل آفتاب • گر دلیلک باید از وی رو متاب
 از وی ار سایه نشانی میدهد • شمس هر دم نور جانی میدهد
 سایه خواب آرد ترا همچون سیر • چون بر آید شمس *إِنْشَقَّ الْقَمَرُ*
 خود غریبی در جهان چون شمس نیست • شمس جان باقیست او را *امس* نیست

(100) In B Bul. this verse precedes the Heading. L مجلس خوان و کرم.

(107) B Bul. از صفرا و از سودا. (108) B او و گرفتار. (110) Bul.

اضطراب. (111) Bul. بدان سو. (114) In B this verse follows v. 111.

باقی کش *امس* L. باقیست کاورا Bul. باقی که او را B (119)

seek protection
what they
invest

night-story
yesterday

بدگمانی کردن و حرص آورے . کفر باشد پیشِ خوانِ مهترے
 زان گذار و بیانِ نادیده زاز . آن دهر رحمت بر ایشان شد فرراز
 ابر بر ناید پی منع زکات . وز زنا افتد و با اندر جهات
 هرچه بر نو آید از ظلمات و غم . آن ز بی باکی و گستاخست هر
 ۱۰ هرکه بی باکی کند در راهِ دوست . رهزن مردان شد و نامرد اوست
 از ادب پر نور گشتست این فلک . وز ادب معصوم و پاک آمد ملک
 بد زگستاخی کسوفِ آفتاب . شد عزازلی زجرأتِ ردّ باب

ملاقات پادشاه با آن طیب الہی کہ در خوابش بشارت
 داده بودند بملاقات او،

دست بگشاد و کنارانش گرفت . همچو عشق اندر دل و جانش گرفت
 دست و پیشانیش بوسیدن گرفت . از مقام و راه پرسیدن گرفت
 ۱۰ پرس پرسان و کشیدش نا بصدر . گنت گنجی یافتم آخر بصبر
 گنت ای هدیه حق و دفعِ حرج . معنی الصبرُ منساح الفرج
 ای لافای تو جواب هر سؤال . مشکلی از تو حل شود بی قیل و قال
 ترجمانی هرچ مارا در دلست . دست گیری هرکه پایش در رگست
 مَرَحِبًا بِمَا مَجْتَبِي بِمَا مُرْتَضِي . اِنْ نَفَبَ جَاءَ النَّضَا ضَاقَ النَّضَا
 ۱۰۰ اَنْتَ مَوَكِّي الْقَوْمِ مَنْ لَا يَشْتَهِي . قَدْ رَدَى كَلَّا لَيْنَ لَمْ يَنْتَه

(۸۹) L. نامردی for بی باکی . (۹۰) After this verse Bul. has:

هرکه شد در راه گستاخ طریق . آن بود در وادی حسرت غریق

(۹۱) After this verse Bul. adds:

وقت آنکه بایدش کردن بیان . ماجرای حال شاه و مہمان

Heading: L. با آن ولی کہ در خوابش نموده بودند

(۹۲) A. کارش را گرفت . (۹۳) B. از for . (۹۴) After this verse Bul. adds:

صبر اگر تلخست ولیکن عافیت . مہو اش باشد شفا و عافیت

(۹۵) BL. Bul. بینھی . (۹۶) دست گیر B. ترجمان B .

۱۴۰ آرزو میخواست. لیک اندازه خواه. بر نتابد کوه را يك برگه كاه
آفتابی كز وی این عالم فروخت. اندکی گر پس آید جمله سوخت
فتنه و آشوب و خونریزی مجو. بیش ازین از شمس تبریزی مگو
این ندارد آخر از آغاز گو. زو تمام این حکایت باز گو

خلوت طلبیدن آن ولی از پادشاه با کنیزك جهت در
یافتن رنج کنیزك،

گفت ای شه خلوقی کن خانه را. دور کن م خویش و م بیگانه را
۱۴۰ کس ندارد گوش در دهلیزها. تا بپرسم زین کنیزك چیزها
خانه خالی ماند و يك دَبَار نی. جز طیب و جز همان بیمارنی
نرم نرمك گفت شهر تو نجاست. که علاج اهل هر شهری جُداست
و اندر آن شهر از قرابت کیستت. خویشی و پیوستگی با چبستت
دست بر نبضش نهاد و يك يك. باز می پرسید امر جور فلك
۱۵۰ چون کسی را خار در پایش جهد. پای خود را بر سر زانو نهد
وز سر سوزن می جوید سرش. ورنیابد میکند با لب ترش
خار در پا شد چنین دشوارباب. خار در دل چون بود و اید جواب
خار دل را گر بدیدی هر خمی. دست گئی بودی غمان را بر کسی

گو AL Bul. (۱۴۲). مگوی and مجوی ABL Bul. (۱۴۲). می نتابد L (۱۴۰).
both hemistichs.

Heading: A در ساختن for دریافتن. After the Heading Bul. adds:

آن حکیم شد چون ازین حکمت خیر * بود همراز شه و الامیر

(۱۴۰) After this verse B adds:

در زمان فرمود شه ز آنجا روند * از در و دهلیزها بیرون شوند

(۱۴۶) After this verse B adds:

بعد از آن در کار او بنیاد کرد * وز حکایتهای ماضی یاد کرد

خار در دل A (۱۴۲). از لب L (۱۵۱). جهد for خلد B Bul. (۱۵۰).

۱۲۰ شمس در خارج اگرچه هست فرد . می توان هم مثل او تصویر کرد
 شمس جان کو خارج آمد از اثر . نبودش در ذهن و در خارج نظیر
 در تصور ذاتِ او را گنج کو . تا در آید در تصور مثل او
 چون حدیث روی شمس الدین رسید . شمس چارم آسمان سر در کشید
 واجب آید چونک آمد نام او . شرح رمزی گفتن از انعام او
 ۱۲۵ این نفس جان دامنم بر نافتست . بوی پیراهان یوسف یافتست
 امر برای حق صحبت سالها . باز گو حالی از آن خوش حالها
 تا زمین و آسمان خندان شود . عقل و روح و دیکه صد چندان شود
 لا تَكَلِّفُنِي فَإِنَّهُ فِي الْفَنَاءِ . كَلَّتْ أَفْهَامِي فَلَا أَحْصِي ثَنَاءَ
 كُلِّ شَيْءٍ قَالَهُ غَيْرُ الْبَاقِي . إِنْ تَكَلَّفْتُ أَوْ تَصَلَّفْتُ لَا يَلِيْقُ
 ۱۳۰ من چه گویم يك رگم هشیار نیست . شرح آن یاری که او را یار نیست
 شرح این هجران و این خون جگر . این زمان بگذار تا وقت دگر
 قالَ أَطْعِمْنِي فَإِنِّي جَائِعٌ . وَاعْتَجِلْ فَالْوَقْتُ سَيْفٌ فَاطْعُ
 صوفی این الوقت باشد ای رفیق . نیست فردا گفتن از شرط طریق
 نو مگر خود مرد صوفی نیستی . هست را از نسیه خیزد نیستی
 ۱۳۵ گفتش پوشیده خوشتر سیر بار . خود تو در ضمن حکایت گوش دار
 خوشتر آن باشد که سر دلبران . گفته آید در حدیث دیگران
 گفت مکشوف و برهنه و بی غلول . باز گو دفعم میده ای بو الفضول
 پرده بر دار و برهنه گو که من . می نخپسم با صنم با پیرهن
 گفتم ار عریان شود او در عیان . فی تو مانی فی کنارت فی میان

شرح رمزی کردن Bul. and so C in marg. Bul. شرح کردن رمزی ABL (۱۲۴)

ن L (۱۲۶) . باز گو رمزی L . کو برای Bul. (۱۲۶) . در نافتست Bul. (۱۲۵)

هست L has written above (۱۲۴) . وقتی Bul. L (۱۲۱) . تَكَلِّفْتُ أَوْ تَصَلَّفْتُ

L om. Bul. After this verse BL have: . برهنه بی غلول (۱۲۷)

گفت مکشوف و برهنه گوی این * آشکارا به که پنهان ذکر دین

هان و هان این راز را با کس مگو . گرچه از توشه کند بس جست و جو
 ۱۷۰ گورخانه راز تو چون دل شود . آن مرادت زودتر حاصل شود
 گفت پیغمبر که هرک سِر نهفت . زود گردد با مراد خویش جفت
 دانها چون در زمین پنهان شود . سِر آن سَرَسَبزئ بستان شود
 زر و نقره گر نبودندی نهان . پَرورش گی یافتندی زیر کان
 وعدها و لطنهای آن حکیم . کرد آن رنجور را این زبیم
 ۱۸۰ وعدها باشد حنیفی دلپذیر . وعدها باشد مجازی ناسه گیر
 وعده اهل کرم نقد روان . وعده ناهل شد رنج روان

در یافتن آن ولی رنج را و عرض کردن رنج او را پیش پادشاه ،
 بعد زان برخاست و عزم شاه کرد . شاه را زان شمه آگاه کرد
 گفت تدبیر آن بود کآن مرد را . حاضر آرم از پی این درد را
 مرد زرگر را بخوان زان شهر دور . با زر و خلعت به او را غرور

چونک اسرار ت نهان در Bul. B. گر زخانه راز A (۱۷۰) . هان هان A Bul. (۱۷۴) .
 پیغامبر ABCL (۱۷۶) . این مرادت C. AB. so corr. in A and in marg. C. دل شود
 B. هرک B. سَرشان ، and so AL Bul. سَر او . دانه چون اندر زمین L Bul. (۱۷۷) . هرک B.
 گنج روان Bul. in first hemistich (۱۸۱) . bis. وعده Bul. (۱۸۰) . In BC گنج
 BC . نقد in written above .

After the Heading Bul. adds:

آن حکیم مهربان کارگر * یافت از رنج کنیزک چون خبر

L has the following verse:

ان حکیم مهربان چون راز یافت * صورت رنج کنیزک باز یافت

(۱۸۲) B om. و. Bul. adds:

گفت شه پس چیست در تدبیر این * می نماید خود خطر تا خبر این

(۱۸۴) The following verse in added in BL and in marg. C:

چونک سلطان از حکیم آترا شنید * پند او را از دل و از جان گوید

Bul. adds:

چونکه این تدبیرا شه کرد گوش * بود پندش زبیر منکوش گوش

کس بزیر مُنم خَر خاری نهد . خَر نداند دفع آن بری جهد
 ۱۰۰ بر جهد وان خار مُحکَمتر زند . عاقلی باید که خاری بر کند
 خَر زهبر دفع خار از سوز و درد . جفته و انداخت صد جا زخم کرد
 آن حکیم خارچین اُستاد بود . دست می زد جا بجای می آزمود
 زان کینزک بر طریق داستان . باز می پرسید حال دوستان
 با حکیم او قصه های گنت فاش . از مقام و خواجگان و شهر و ناش
 ۱۶۰ سوی قصه گفتنش می داشت گوش . سوی نبض و جستنش می داشت هوش
 تا که نبض از نام یکی گردد جهان . او بود مقصود جانش در جهان
 دوستان شهر او را بر شمرد . بعد از آن شهری دگر را نام بُرد
 گنت چون بیرون شدی از شهر خویش . در کدامین شهر بودستی تو بیش
 نام شهری گنت و زان هم در گذشت . رنگ رو و نبض او دیگر نگشت
 ۱۶۵ خواجگان و شهرها را یک بیک . باز گنت از جای و از نان و نمک
 شهر شهر و خانه خانه قصه کرد . فی رگش جیبید و فی رخ گشت زرد
 نبض او بر حال خود بُد بی گزند . تا پرسید از سرفند چو فند
 نبض جست و روی سرخ و زرد شد . کز سرفندی زرگر فرد شد
 چون زرنجور آن حکیم این راز یافت . اصلی آن درد و بلارا باز یافت
 ۱۷۰ گنت کوی او کدام اندر گذر . او سر پُل گنت و کوی غانفر
 گنت دانستم که رنجت چیست زود . در خلاصت یجرها خواهر نمود
 شاد باش و فارغ و ایمن که من . آن کنم با تو که باران با چمن
 من غم تو میخورم تو غم محسور . بر تو من مشتاقم از صد پدر

و شهر C. خواجگان شهر باش B (۱۵۹). صد for هر Bul. (۱۵۶). خر ندارد L. (۱۵۴).
 دوستان و شهرها را B. دوستان و شهر او را Bul. AL. (۱۶۲). و شهرهاش L. و باش
 B. (۱۶۶). خواجگان و شهرها را Bul. (۱۶۵). روی و نبض B. گنت زان B. (۱۶۴).
 AC Bul. (۱۷۰). این درد Bul. (۱۶۱). روی for روش L. (۱۶۸). کرد زرد
 گنت after و B. بر سر پُل Bul. کدامست از گذر L. کدامست در گذر.

چون زرنجوری جمال او نماند . جانِ دختر در وصال او نماند
 چونک زشت و ناخوش و رُخزرد شد . اندک اندک در دل او سرد شد
 ۲۰۵ عشقهای کز پی رنگی بود . عشق نبود عاقبت ننگی بود
 کاش کان هم ننگ بودی یکسری . تا زلفی بر وی آن بدداوری
 خون دوید از چشم همچون جوی او . دشمن جان وی آمد روی او
 دشمن طاوس آمد پسر او . ای بسی شهرا بگشته قر او
 گفت من آن آهوم کر ناف من . ریخت آن صیاد خون صافی من
 ۲۱۰ ای من آن روبا صحر کز کین . سر بریدندش براس پوستین
 ای من آن پیل که زخم پیل بان . ریخت خونم از برای استخوان
 آنک گفتم پی ما دون من . میداند که نخسید خون من
 بر منست امروز و فردا بر ریست . مخون چون من کس چنین ضایع گیست
 گرچه دیوار افگند سایه دراز . باز گردد سوی او آن سایه باز
 ۲۱۵ این جهان کوهست و فعل ما ندا . سوس ما آید ندهارا صدا
 این بگفت و رفت در دم زیر خاک . آن کینک شد زرنج و عشق پاک
 زآنک عشق مردگان پاینده نیست . زآنک مرده سوی ما آینه نیست
 عشق زنده در روان و در بصر . هر دمی باشد زغنچه نازه‌تر
 عشق آن زنده گزین کو باقیست . کز شراب جان‌فزای ساقیست
 ۲۲۰ عشق آن بگزین که جمله انبیا . یافند از عشق او کار و کیا
 نومگو مارا بدان شه بار نیست . با کریمان کارها دشوار نیست

(۲۰۶) A عشق دختر بر کمال او نماند . The second hemistich in B is: (۲۰۶)

این صیاد آهوم . ABL Bul. L Bul. (۲۰۶) . بسا . BL Bul. (۲۰۸) . کاشکی کان ننگ

و . B om. (۲۱۰) . می نماند که بخسید B . ماذون من C (۲۱۲) . بریدندم B (۲۱۰)

B (۲۲۱) . جان‌فزای L . جان‌فزایش B (۲۱۶) . زعشق و رنج . ABL Bul. (۲۱۶)

مارا بر شه

فرستادن شاه رسولان بسمرقند باوردن زرگر،

۱۸۰ شه فرستاد آن طرف يك دو رسول . حاذقان و كافيان بس عُدُول
 تا سمرقند آمدند آن دو رسول . از برای زرگر شنگِ فَضُول
 كای لطیف استادِ كامل معرفت . فاش اندر شهرها از تو صِنْت
 نَك فلان شه از برای زرگری . اختیارت كرد زیرا مهتری
 اینك این خلعت بگیر و زرو سیم . چون بیآبی خاص باشی و ندیم
 ۱۹۰ مرد مال و خلعت بسیار دید . غره شد از شهر و فرزندان بُرید
 اندر آمد شادمان در راه پُرد . بی خبرگان شاه قصد جانش كرد
 اسپ نازی بر نشست و شاد ناخت . خونبهای خویش را خلعت شناخت
 ای شه اندر ستر با صد رضا . خود پای خویش نا سوه اَلْقضا
 در خیالش مُلك و عَزّ و مهتری . گفت عزرائیل رو آری بَری
 ۱۹۰ چون رسید از راه آن مرد غریب . اندر آوردش پیش شه طیب
 سوه شاهنشاه بردندش بنواز . تا بسوزد بر سر شعِ طراز
 شاه دید او را بسی تعظیم كرد . مخزن زر را بدو تسلیم كرد
 پس حكیمش گفت كای سلطان مه . آن كینزك را بدین خواجه بده
 تا كینزك در وصالش خوش شود . آبِ وَصَلش دفع آن آتش شود
 ۲۰۰ شه بدو بخشید آن مه رُوی را . جفت كرد آن هر دو صحبت جوی را
 مدت شش ماه می راندند كار . تا بصحّت آمد آن دختر نمار
 بعد از آن از بهر او شربت بساخت . تا بخورد و پیش دختر می گداخت

(۱۸۰) Bul. for پس .

(۱۸۷) Text according to A. BCL. Bul. have:

تا سمرقند آمدند آن دو امیر * پیش آن زرگر زشاهنشاه بشیر

C has رسول written above امیر and gives in marg. the second hemistich as it stands in A. (۱۸۷) A Bul. و کامل . (۱۸۸) B شاه . (۱۹۱) Bul. om. و

before عَزّ. C om. و after عَزّ. (۱۹۸) Bul. ای for كای .

گر بُدی خونِ مُسلمانِ کامِ او . کافرِ گر بردی من نامِ او
 ۲۴۰ می‌بلرزد عرش از مدحِ شنی . بدگمان گردد زمدحش متقی
 شاه بود و شاه بس آگاه بود . خاص بود و خاصه الله بود
 آنکی را کش چنین شاهی کُشد . سوی بخت و بهترین جاهی کُشد
 گر ندیدی سودِ او در قهرِ او . گئی شدی آن لطفِ مُطلقِ قهرجو
 پیچه می‌لرزد امر آن نیشِ حجام . مادرِ مُشفق در آن غمِ شادکار
 ۲۴۵ نیمِ جان بستاند و صد جان دهد . آنک در وهمت نیاید آن دهد
 تو قیاس از خویش می‌گیری ولیک . دُور دُور افتاده بنگر تو نیک

حکایت مرد بقال و طوطی و روغن ریختن طوطی در دکان،

بود بقالی و وی را طوطی . خوش‌نوازی سبزی‌گویا طوطی
 بر دکان بودی نگهبانِ دکان . نکته‌گفتی با همه سوداگران
 در خطابِ آدمی ناطقِ بُدے . در نوای طوطیان حاذقِ بُدے
 ۲۵۰ جست از سوی دکانِ سویِ گریخت . شیشه‌های روغنِ گل‌را بریخت
 از سویِ خانه بیامد خواجه‌اش . بر دکان بنشست فارغِ خواجه‌ش
 دید پُر روغنِ دکان و جامه چرب . بر سرش زد گشت طوطی کلِ زضرب
 روزکی چندی سخن کوناه کرد . مردِ بقال از ندامت آه کرد
 ریش بر می‌کُند و می‌گفت ای دریغ . کافتابِ نعمتم شد زبیرِ میخ
 ۲۵۵ دستِ من بشکسته بودی آن زمان . چون زدم من بر سر آن خوش‌زبان

(۲۴۴) B Bul. دم for غم. C gives دم as a variant. (۲۴۵) C gives آنچه as
 a variant for آنک. L آنچه. (۲۴۷) ABL Bul. ویرا for اورا. B Bul. و گویا.

(۲۴۶) After this verse L adds:

خواجه روزی سوی خانه رفته بود * در دکان طوطی نگهبانی نمود
 گربه بر جست ناگه در دکان * بهر موئی طوطیک از بهر جان

So Bul., which has bis بر دکان and از بیم جان. Both verses are suppl. in marg.
 A, and the second in marg. B. (۲۵۲) L و جاش چرب. (۲۵۴) Bul. چنلین-

بیان آنک کشتن و زهر دادن مرد زرگر باشارت الهی

بود نه بهوای نفس و تأمل فاسد،

کشتن این مرد بر دست حکیم . فی پی اومید بود و فی زیم
 او نکشتن از برای طبع شاه . تا نیامد امر و اللهم إله
 آن پسر را کش خضر ببرد خلق . سر آنرا در نیابد علم خلق
 ۲۲۵ آنک از حق باید او وحی و جواب . هر چه فرماید بود عین صواب
 آنک جان بخشد اگر بکشد رواست . نایست و دست او دست خداست
 همچو اسمعیل پیش سز بنه . شاد و خندان پیش تبغش جان به
 تا بماند جائت خندان تا ابد . همچو جان پاک احمد با احد
 عاشقان جام فرح آنکه گشند . که بدست خویش خوبانشان گشند
 ۲۲۰ شاه آن خون از پی شهوت نکرد . تو رها کن بدگمانی و نبرد
 تو گمان بردی که کرد آلودگی . در صفا عش کی هلد پالودگی
 بهر آنست این ریاضت وین جفا . تا بر آرد کوره از نقره جفا
 بهر آنست امتحان نیک و بد . تا بجوشد بر سر آرد زر زبد
 گر نبودی کارش اللهم إله . او سگی بودی درانند نه شاه
 ۲۲۵ پاک بود از شهوت و حرص و هوا . نیک کرد او لیک نیک بدنما
 گر خضر در بحر کشتی را شکست . صد درستی در شکست خضر هست
 و هم موسی با همه نور و هنر . شد از آن محبوب تو بی پر مهر
 آن گل سرخست تو خورش مخوان . مست عقلست او تو مجنونش مخوان

Heading: C زهر for زبان.

- A (۲۲۴) اللهم از اله AB (۲۲۴) امید L Bul. آن مرد ABL Bul. (۲۲۲)
 در صفاتش کی هلد B (۲۲۱) عاشقان آنکه شراب جان گشند B (۲۲۴) علم خلق
 فی شاه A (۲۲۴) نیک بد C (۲۲۴) هلد for دهد L. کی for که A
 تو بی پر و پر A (۲۲۷)

این زمین پاک و آن شورست و بد . این فرشته پاک و آن دیوست و دد
 ۲۷۵ هر دو صورت گر بهم ماند رواست . آب تلخ و آب شیرین را صفاست
 جز که صاحب ذوق کی شناسد بیاب . او شناسد آب خوش از شوره آب
 سحررا با معجزه کرده قیاس . هر دورا بر مکر پندارد اساس
 ساحران موسی امر استیزه را . بر گرفته چون عصای او عصا
 زین عصا تا آن عصا فرقیست ژرف . زین عمل تا آن عمل راهی شگرف
 ۲۸۰ لَعْنَةُ اللَّهِ این عمل را در قفا . رَحْمَةُ اللَّهِ آن عمل را در وفا
 کافران اندر مری بوزینه طبع . آفتی آمد درون سینه طبع
 هر چه مردم میکند بوزینه هر . آن کند کز مرد بیند دم بدر
 او گمان برده که من کردم چو او . فرق را گی داند آن استیزه رو
 این کند از امر و او بهر ستیز . بز سر استیزه رویان خاك ریز
 ۲۸۵ آن منافق با موافق در نماز . از پی استیزه آمد فی نیاز
 در نماز و روزه و حج و زکات . با منافق مومنان در بُرد و مات
 مومنان را بُرد باشد عاقبت . بر منافق مات اندر آخرت
 گرچه هر دو بر سر یک بازیند . هر دو باهر مروزه و رازیند
 هر یکی سوی مقام خود رود . هر یکی بر وفق نام خود رود
 ۲۹۰ مومنش خوانند چانش خوش شود . ور منافق گویی پُر آتش شود
 نام او محبوب از ذات و یست . نام این مبعوض از آفات و یست
 میم و واو و میم و نون نشریف نیست . لفظ مومن جز پی تعریف نیست
 گر منافق خوانیش این نام دون . همچو گزدم می خلد در اندرون

ذوق نشناسد AL (۲۷۱) . دامت و دد B . وین سرشته پاک A (۲۷۴)

راه Bul. (۲۷۹) . استیزهها L (۲۷۸) . پندارند A (۲۷۷)

فی نیاز L (۲۸۵) . و om. A (۲۸۴) . مرا Bul. مری for بدی A . کافر آمد در

The second syllable of گویی is short here. L شود A in
 (۲۹۰) marg. gives تند as a variant for گویی . میم نون C . میم واو و میم نون A (۲۹۲)

می خلد for می خزان C . زان نام دون L . آن نام دون B (۲۹۴)

هدیهها می داد هر درویش را . تا بیابد نطفی مرغِ خویش را
 بعد سه روز و سه شب حیران و زار . بر دکان بنشسته بُد نو میدوار
 می نمود آن مرغ را هر گون شگفت . تا که باشد کاندر آید او بگفت
 جَوَلَفی سَر رهنه می گذشت . با سِری مو چو پُشتِ طاس و طشت
 ۲۶۰ طوطی اندر گفتم آمد در زمان . بانگ بر درویش زد که فی فلان
 از چه ای کل با کلان آمیختی . تو مگر از شیشه روغن ریختی
 از قیاس خنده آمد خلق را . کو چو خود پنداشت صاحب دل را
 کار پاکانرا قیاس از خود مگیر . گرچه ماند در نشستن شیر و شیر
 جمله عالم زین سبب گمراه شد . کم کسی زابدالِ حق آگاه شد
 ۲۶۵ هَمسری با انبیا بر داشتند . اولیارا همچو خود پنداشتند
 گفته اینک ما بشر ایشان بشو . ما و ایشان بسته خوابیم و خور
 این ندانستند ایشان از عمی . هست فرقی در میان بی مُتها
 هر دو گون زبور خوردند از محل . لیک شد زان نیش و زین دیگر عمل
 هر دو گون آهو گها خوردند و آب . زین یکی سرگین شد و زان مُشک ناب
 ۲۷۰ هر دو فی خوردند از یک آب خور . این یکی خالی و آن دیگر شکر
 صد هزاران این چنین آشاه بین . فرقیشان هفتادساله راه بین
 این خورد گردد پلیدی زو جدا . آن خورد گردد همه نور خدا
 این خورد زاید همه بخل و حسد . آن خورد زاید همه عشق احد

با هزاران غصه و غم گشته جفت . که عجب این مرغ کی آید بگفت

با هزاران غصه و غم گشته جفت . که عجب این مرغ کی آید بگفت
 ۲۶۰ AB Bul. In the second hemistich A has: آن زمان (۲۶۰) . با سری A (۲۶۰)

Bul. for ای . درویش بر زد کای فلان B . بانگ بر وی زد بگفتش ناگهان

ما بشر ایشان بشر B (۲۶۶) . نوشتن AB Bul. (۲۶۴) . از چه کل B (۲۶۱)

B (۲۷۰) . زین نیش و زان دیگر L om. Bul. (۲۶۸) . ما چو ایشان بسته A

و آن خورد L Bul. (۲۷۲) . و این پر B . و آن پر از شکر A Bul. آن یکی

همه نور احد C Bul. for و آن AL . گردد همه بخل C Bul. Suppl. in marg. (۲۷۴)

کار بی چون را که کیفیت نهد . این که گنتم هر ضرورت می دهد
 گه چنین بنماید و گه ضد این . جز که حیرانی نباشد کار دین
 فی چنان حیران که پشتش سوی اوست . بل چنین حیران و غرق و مست دوست
 آن یکی را روی او شد سوی دوست . و آن یکی را روی او خود روی اوست
 ۲۱۰ روی هر يك می نگرید دار پاس . بوی گری تو زخمت روشناس
 چون بی ابلیس آدم روست هست . پس بهر دستی نشاید داد دست
 زانک صیاد آورد بانگ صغیر . تا فرید مرغ را آن مرغ گیر
 بشنود آن مرغ بانگ جنس خویش . از هوا آید بیابد دام و نیش
 حرف درویشان بدزدد مرد دون . تا بخواند بر سلیمی زان فسون
 ۲۲۰ کار مردان روشنی و گرمیست . کار دونان حبله و بی شرمیست
 شیر پشمین از برای گد کنند . بوی مسیلم را لقب احمد کنند
 بوی مسیلم را لقب کذاب ماند . مر محمد را اولو الالباب ماند
 آن شراب حق ختمش مشک ناب . باده را ختمش بود گند و عذاب
 داستان آن پادشاه جهود که نصرانیان را می کشت از بهر تعصب،

بود شاهی در جهودان ظلم ساز . دشمن عیسی و نصرانی گذار
 ۲۳۰ عهد عیسی بود و نوبت آن او . جان موسی او و موسی جان او
 شاه احوال کرد در راه خدا . آن دو دمساز خدایی را جدا
 گفت استاد احوال را کاندرا آ . رو برون آر از وثاق آن شیشه را
 گفت احوال زان دو شیشه من کدلم . پیش تو آم بکن شرح تمام

از ضرورت می جهود L. این ضرورت. AB Bul. کیفیت دهد L. کی کیفیت نهد AC (۴۱۱)

B. چنان for چنین L Bul. (۴۱۲) . گه چنان بنماید و گاهی چنین Bul. (۴۱۲)

in the second hemistich. و آن for وین BL (۴۱۴) . حیرانکه غرق Bul. بل چنان

دام پیش A (۴۱۸) . After this verse L adds: (۴۲۷)

چون درون رفت احوال اندر خانه زود . شیشه پیش چشم او دو می نمود

گر نه این نام اشتقاق دوزخست • پس چرا در وی مذاق دوزخست
 ۲۹۵ زشتی آن نام بد از حرف نیست • تلخی آن آب بحر از ظرف نیست
 حرف ظرف آمد درو معنی چو آب • بحر معنی عنده أم الكتاب
 بحر تلخ و بحر شیرین در جهان • در میانشان برزخ لا یغیان
 دانکه این هر دو زبک اصلی روان • بر گذر زین هر دو نا اصل آن
 زر قلب و زر نیکو در عیار • بی محک هرگز ندانی زاعتبار
 ۳۰۰ هرکرا در جان خدا بنهد محک • مر یقین را باز داند او زشک
 در دهان زنه خائاکی جهد • آنکه آرامد که بیرونش نهد
 در هزاران لقمه يك خائلك خرد • چون در آمد حص زنه پی ببرد
 حص دنیا نردبان این جهان • حص دینی نردبان آسمان
 صحت این حص بجویید از طیب • صحت آن حص بخواهید از حیب
 ۳۰۵ صحت این حص زمعموری تن • صحت آن حص زویرائی بدن
 راه جان مر جسم را ویران کند • بعد از آن ویرانی آبادان کند
 کرد ویران خانه بهر گنج زر • وز همان گنجش کند معمورتر
 آبا را ببرد و جورا پاک کرد • بعد از آن در جو روان کرد آب خورد
 پوست را بشکافت و پیکان را کشید • پوست تازه بعد زانش بر دمید
 ۳۱۰ قلعه ویران کرد و از کافر ستند • بعد زان بر ساختن صد برج و سد

تا اصل دان A. اصل روان A. زانك این هر دو L (۲۹۸) • این نام بد Bul. (۲۹۵)

L (۳۰۲) • دعائی A (۳۰۱) • هر یقین را BCL (۳۰۰) • ندانی اعتبار B (۲۹۹)

bis. بجویید BL Bul. bis. بجویید A (۳۰۴) • دینی for عقی B (۳۰۲) • در آید

(۳۰۶) After this verse B (۳۰۵) L Bul. ز تخریب بدن and so C in marg.

Bul. add :

ای خنک جانی که در عشق مال • بذل کرد او خان و مان [خانمان] Bul. و ملک و مال

B. پوست را بگشاد L (۳۰۶) • روان for رها B. در جو for جورا Bul. (۳۰۸)

Bul. om. و before پیکان را B. پوست تازه for پوستی نو B.

بر مُنادی گاه کن این کار تو • بر سپهر اعی که باشد چار سو
آنکهم از خود بران نا شهرِ دُور • نا در اندازم دریشان شرّ و شور

تلیس وزیر با نصارا،

پس بگویم من یسر نصرانیم • اے خدای رازدان می دانیم
شاه واقف گشت از ایمان من • وز تعصب کرد قصد جان من
۲۵۰ خواستم نا دین زشه پنهان کنم • آنک دین اوست ظاهر آن کنم
شاه بویی برد از اسرار من • متهم شد پیش شه گنتر من
گفت گفت تو چو در نان سوزنت • از دل من نا دل تو روزنت
من از آن روزن بدیدم حال تو • حال تو دیدم نوشم قال تو
گر نبودی جان عیسی چاره ام • ابو جهودانه بکرده پاره ام
۲۵۵ بهر عیسی جان سپارم سر دهر • صد هزاران منتش بر خود نهم
جان دریغ نیست از عیسی ولیک • واقفم بر علم دینش نیک نیک
حیف می آمد مرا کان دین پاک • در میان جاهلان گردد هلاک
شکر ایزدرا و عیسی را که ما • گشته ام آن کیش حقرا رهنما
از جهود و از جهودے رسته ام • نا بزرگاری میانرا بسته ام
۲۶۰ دُور دُور عیسی است اے مردمان • بشنوید اسرار کیش او بجان
کرد با وی شاه آن کاری که گفت • خلق اندر کار او مانده شگفت
راند اورا جانب نصرانیان • کرد در دعوت شروع او بعد زان

Heading: Bul. مکر و تلیس.

نوشتم قال تو A (۲۵۴). گفت وعظ تو L (۲۵۲). پیش او Bul. (۲۵۱).

Bul. L (۲۵۸). می آید Bul. L (۲۵۷). بر جان نهم B. جان دم B (۲۵۵).

After this verse (۲۶۰). بسته ام and رسته ام ABL Bul. (۲۵۶). کیش for دین.

B Bul. and C in marg. add:

and so L چون وزیر آن مکررا بر شه شمرد • از دلش اندیشه را کئی ببرد

and so C in marg. خلق حیران ماند زان مکر نهفت. AB Bul. (۲۶۱)

گفت استاد آن دو شیشه نیست رو . احولی بگذار و افزون بین مشو
 ۲۴۰ گفت ای اُستا مرا طعنه مزن . گنت اُستا زان دو يك را در شکن
 شیشه يك بود و بچشمش دو نمود . چون شکست او شیشه را دیگر نبود
 چون یکی بشکست هر دو شد ز چشم . مرد احول گردد از میلان و خشم
 خشم و شهوت مرد را احول کند . زاستقامت رُوح را مُبدل کند
 چون غرض آمد هنر پوشیده شد . صد حجاب از دل بسوی دیده شد
 ۲۴۵ چون دهد قاضی بدل رشوت قرار . گی شناسد ظالم از مظلوم زار
 شاه از خند جهودانه چنان . گنت احول کالآمان با رَبِّ امان
 صد هزاران مومن مظلوم گشت . که پناه دین موی را و پشت

آموختن وزیو مکر پادشاه را،

او وزیری داشت گبر و عَشُوهِده . کو بر آب از مکر بر بستی گره
 گفت ترسایان پناه جان کنند . دین خود را از مَلِك پنهان کنند
 ۲۴۰ کم کُش ایشان را که کُشتن سود نیست . دین ندارد بوی مُشک و عود نیست
 سِر پنهانست اندر صد غلاف . ظاهرش با تو چو تو باطن خلاف
 شاه گفتش پس بگو تدبیر چیست . چاره آن مکر و آن تزویر چیست
 تا غماند در جهان نصرانی . فی هوا پیدا دین و فی پنهانی
 گفت ای شه گوش و دستم را بَر . بینی ام بشکاف اندر حُکم مُر
 ۲۴۵ بعد زان در زیر دار آور مرا . تا بخوهد يك شفاعت گر مرا

(۲۴۰) Bul. بر شکن. (۲۴۱) In ABL Bul. this verse follows v. ۲۲۲. B Bul.

جمد. حقد for جد A (۲۴۶) چشم را احول L (۲۴۴) او for آن.

جهود [جهودان] آزمان A. خشم L

Heading: C مکری. Bul. پادشاه جهود را.

(۲۴۱) B عَشُوهِده C apparently. او for شه B (۲۴۸)

ظاهرش با نست و باطن بر خلاف L Bul. ظاهرش با تو چو در باطن خلاف

بشکاف و لب در حکم مر ABL Bul. (۲۴۴)

بشنو از اخبار آن صدر، صدور. لا صلوة تم إلا بالخصور
 گر نه موئی دزد در انبار ماست. گندم اعمال چل ساله کجاست
 ریزه ریزه صدق هر روزه چرا. جمع و ناید درین انبار ما
 بن ستاره آتش از آهن جهید. و آن دل سوزید پذیرفت و کشید
 ۲۸۵ لیک در ظلمت یکی دزدی نهان. می نهد انگشت بر استارگان
 و کند استارگان را یک یک. تا که نفروزد چراغی از فلک
 گر هزاران دام باشد در قدر. چون تو با مایی نباشد هیچ غم
 هر شی از دام تن ارواح را. می رهایی و گنی السواح را
 می رهند ارواح هر شب زین قفس. فارغان از حکم و گفتار و قصص
 ۲۹۰ شب ز زندان بی خبر زندانیان. شب زد دولت بی خبر سلطانان
 فی غم و اندیشه سود و زیان. فی خیال این فلان و آن فلان
 حال عارف این بود بی خواب هم. گفت ابزد هم رفود زین مرم
 خفته از احوال دنیا روز و شب. چون قلم در پنجه تقلاب رب
 آنک او پنجه نیند در رقم. فعل پندارد بجهش امر قلم
 ۲۹۵ شمه زین حال عارف و نمود. خلق را هم خواب حتی در رُبود
 رفته در صحرای بی چون جانشان. روحشان آسوده و ابدانشان

(۲۸۱) A Bul. صدر الصدور. A صلوة القلب. BCL تم. Bul. تمت.

(۲۸۲) In L this and the following verse are transposed.

(۲۸۳) B چرا for کجا.

(۲۸۴) A شاره آتش.

(۲۸۵) A دزدی corr. in marg. to روزی.

(۲۸۶) AB Bul. بر فلک.

(۲۸۷) After this verse Bul. adds:

گر عتایانت بود با ما مقیم * کی بود بیسی از آن دزد لیم

فارغان از حرص و آکساب L. فارغان فی حاکم و محکوم کس. AB Bul. قفس. (۲۸۹)

(۲۹۰) A om. از احوال عالم B (۲۹۱) این فلان C (۲۹۱) و. و حصص

(۲۹۲) A om. After this verse Bul. adds: خلق را for غلرا B

هر یکی آسوده حرص و حصص * مرغوش آزاده دامر و قفس

قبول کردن نصارا مکر وزیرا،

صد هزاران مرد ترسا سوی او . اندك اندك جمع شد در کوی او
 او بیان می کرد با ایشان برآز . سِرِّ انگیون و زُنار و نماز
 ۲۶۵ او بظاهر واعظ احکام بود . لیک در باطن صبر و دلم بود
 بهر این بعضی صحابه از رسول . مُلتمس بودند مکر نفسِ غول
 کو چه آمیزد ز اغراضِ نمان . در عبادتها و در اخلاصِ جان
 فضلِ طاعت را نجسندی ازو . عیبِ ظاهر را نجسندی که کو
 مو بمو ذره بذره مکر نفس . می شناسیدند چون گل از کَرَس
 ۲۷۰ موشکافان صحابه هر در آن . وعظِ ایشان خیره گشتندی بجان

متابعت کردن نصارا وزیرا،

دل بدو دادند ترسایان تمام . خود چه باشد قوتِ تقلیدِ عالم
 در درون سینه مهرش کاشند . نایبِ عیسیش می پنداشتند
 او بسر دجالِ یک چشم لعین . ای خدا فریاد رسِ نَعَمِ الْمَعِين
 صد هزاران دام و دانهست ای خدا . ما چو مرغانِ حریصِ بی نوا
 ۲۷۵ کَم بَدَمِ ما بسته دامِ نَوم . هر یکی گر باز و سپرغی شوم
 و رهائی هر دمی مارا و باز . سوے دای می روم اے بی نیاز
 ما درین انبار گنم می کنیم . گندم جمع آمد گم می کنیم
 می نیندیشیم آخر ما بهوش . کین خلل در گندمست از مکرِ موش
 موش تا انبار ما خُفره زدست . وز فَنش انبارِ ما وبران شدست
 ۲۸۰ اول ای جان دفعِ شرِّ موش کن . و آننگهان در جمعِ گندم جوش کن

Bul. C. بچسندی ازو (۲۶۸) . گرچه آمیزد AB (۲۶۷) . بعضی Bul. (۲۶۶)

خیره گشتندی L (۲۷۰) . و ذره ذره . ABL Bul. (۲۶۶) . بچسندی که کو

در آن وعظ و بیان . AB Bul. ما for پا (۲۷۰)

Bul. for گوش (۲۸۰) . موش در انبار ما B (۲۷۲) . B om. (۲۷۷)

خفته آن باشد که او از هر خیال . دارد او مید و کند با او مغال
 دیورا چون حور بیند او بخواب . پس زشهؤ ریزد او با دیو آب
 ۴۱۵ چونک تخم نسل او در شوره ریخت . او بخویش آمد خیال از وی گریخت
 ضعف سر بیند از آن و تن پلید . آه از آن نقش پدید ناپدید
 مرغ بر بالا پران و سایه اش . ی دود بر خاک پَران مرغ و ش
 ابلهی صیاد آن سایه شود . ی دود چندنک بی مایه شود
 بی خبر کان عکس آن مرغ هواس . بی خبر کی اصل آن سایه کجاست
 ۴۲۰ تیر اندازد بسوسه سایه او . ترکش خالی شود از جست و جو
 ترکش عمرش نمی شد عمر رفت . از دویدن در شکار سایه نفت
 سایه یزدان چو باشد دایه اش . با رهند از خیال و سایه اش
 سایه یزدان بود بنده خدا . مرده این عالم و زنده خدا
 دامن او گیر زؤر بی گمان . تا رهی در دامن آخر زمان
 ۴۲۵ کَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ نَفْسِ اولیاست . کو دلیل نور خورشید خداست
 اندرین وادی مرو بی این دلیل . لا اُحِبُّ الاَفلینِ گو چون خلیل
 رُو زسایه آفتابی را بیاب . دامن شه شمس تبریزی بناب
 ره ندانی جانب این سور و عرس . از ضیاء الحق حُسامُ الدین بپرس
 ور حسد گیرد ترا در ره گُلو . در حسد ابلیس را باشد غُلو
 ۴۳۰ کو ز آدم ننگ دارد از حسد . با سعادت جنگ دارد از حسد
 عقبه زین صعب تر در راه نیست . ای خُنک آنکس حسد همراه نیست

(۴۱۴) B om. L. Bul. امید. (۴۱۴) Bul. بر دیو آب.

(۴۱۵) B L Bul. در نسل را in A is suppl. above. C شور.

(۴۱۶) C originally پدید و ناپدید.

(۴۱۷) A مرغ بر بالا و زیر آن سایه اش B. مرغ بر بالا و پران سایه اش
 words between مرغ and پران have been erased and ی دود has been added
 after پران. (۴۴۱) Bul. آنکس حد.

وز صغیری باز دام اندر گشتی . جمله را در داد و در داوَر گشتی
 فالِقُ الْإِصْبَاحِ إِسْرَافِيلُ وار . جمله را در صورت آرد زان دیار
 رُوحهای متبسطرا تن کند . هر نئی را باز آستن کند
 ۴۰۰ اسبِ جانهارا کند عاری ز زین . سِرِّ النَّوْمِ أَخُو الْمَوْتِ است این
 لیک بهر آنک روز آیند بار . بر نهد بر پایش پابند دراز
 تا که روزش وا گنجد زان مرغزار . وز چراگاه آردش در زیر بار
 کاش چون اصحابِ کَیْفِ این رُوح را . حفظ کردی یا چو کشتی نوح را
 تا ازین طوفان بیداری و هوش . وا رهیدی این ضمیر و چشم و گوش
 ۴۰۵ ای بسا اصحابِ کَیْفِ اندر جهان . پهلوی تو پیش تو هست این زمان
 غار با او بار با او در سُرود . مهر بر چشمست و بر گوشت چه سود

قصه دیدن خلیفه لیلی را،

گفت لیلی را خلیفه کآن توے . کز تو مجنون شد پریشان و غوی
 از دگر خوبان تو افزون نیستی . گنت خامش چون تو مجنون نیستی
 هر که بیدارست او در خواب نر . هست بیداریش از خوابش بتر
 ۴۱۰ چون بحق بیدار نبود جان ما . هست بیداری چو در بندان ما
 جان همه روز از لکدکوب خیال . وز زیان و سود وز خوف زوال
 فی صفا می ماندش فی لطف و قر . فی بسوسه آسمان راه سفر

(۴۱۷) After this verse BL Bul. (and AC in marg.) add:

چونک نور، صبحدم سر بر زند * کرگس ز دین گردون پر زند

(۴۰۰) AL and so corr. in C. ABC Bul. اخ . (۴۰۱) A

تا برین طوفان C (۴۰۴) . بر نهد بر پایشان بند دراز . بهر آنک آید روز باز

Bul. for از . تویی . Bul. (۴۰۷) . ای بی A (۴۰۵)

Bul. (۴۱۱) . در بند آن ما . Bul. (۴۱۰) . خاموش . Bul. (۴۰۸)

L . خوف و ملال . Instead of the second hemistich B has the second hemistich of

v. ۴۱۴ . (۴۱۲) B om.

نکته‌ها می‌گفت او آمیخته . در جلاب قند زهره ریخته
 ظاهرش می‌گفت در ره چُست شو . وز اثر می‌گفت جانرا سُست شو
 ظاهر نقره گر اسپیدست و نُو . دست و جامه می سیه گردد ازو
 ۴۰. آتش ارچه سرخ رُویت از شرر . نو ز فعل او سیه کاری نگر
 برق اگر نوری نماید در نظر . لیک هست از خاصیت دزدِ بصر
 هرک جز آگاه و صاحب ذوق بود . گفت او در گردن او طوق بود
 مدتی شش سال در هجران شاه . شد وزیر اتباعِ عیسی را پناه
 دین و دل را کُل بدو بسپرد خلق . پیشِ امر و حکم او می‌مرد خلق

پیغام شاه پنهان مر وزیرا،

۴۰۰ در میان شاه و او پیغامها: شاهرا پنهان بدو آرامها

(۴۴۷) After this verse L adds:

هرکه باشد زشت گفتش زشت دان * مرده هرچه گوید آنرا نیست جان
 گفت انسان پارهٔ انسان بود * پارهٔ از نان یقین هم نان بود
 زان علی فرمود نفل جاهلان * بر مزابل همچو سبزهست ای فلان
 بر چنان سبزه هر آکس کونشت * تو یقین میدان کون [که او] بر کونشت
 بایش خودرا بشتن زان حدث * تا نماز فرض او نبود عیب

Bul. adds:

حسن هر گفتار را غرهٔ مشو * قبیح معنی دارد او با هش شنو
 بد درو تا آنرا بود گفتار بد * قلبشان مرده است نبود روح ابد
 چونکه انسان پارهٔ انسان بود * پارهٔ از نان یقین م نان بود
 شیر یزدان گفت جاهل را کلام * هست سبز مزبله بس بی دوام
 هرکرا آن سبز باشد جایگاه * لوث و خیش جامهٔ او کرد تباه
 آب باید کردن پاک حدث * تا نمازش را نباشد چون عیب

مدت BL (۴۵۲) . درد بصر L (۴۵۱) . مر سیه Bul. دست جامه A (۴۴۹)

After this verse Bul. adds: (۴۵۴) B او حکم . شش ماه L

آخر الامر از برای آن مراد * تا دهد چون خاک ایشانرا بیاد

Heading: L om. AB Bul. با وزیر .

(۴۵۰) After this verse B has the verse آخر الامر الخ cited above from Bul.

این جَمَد خانَه حسد آمد بدان . کز حسد آلوده باشد خاندان
 گر جسد خانَه حسد باشد و لیک . آن جسدرا پاک کرد الله نیک
 طَهْرًا بیتی بیان پاکبست . گنج نورست ار طِلْسَمِش خاکبست
 ۴۴۵ چون کنی بر بی حسد مکر و حسد . زان حسد دل را سیاهها رسد
 خاک شو مردانِ حقرا زیر پا . خاک بر سر کن جسدرا همچو ما

بیان حسد وزیر،

آن وزیرک از حسد بودش تَراد . نا بیاطل گوش و بینی بساد داد
 بر امید آنک از نیش حسد . زهر او در جان مسکینان رسد
 هر کسی کوا از حسد بینی کند . خویشتن بی گوش و بی بینی کند
 ۴۴۰ بینی آن باشد که او بویی بَرَد . بویی او را جانبِ کوی بَرَد
 هر که بُویش نیست بی بینی بود . بویی آن بُوِست کآن دینی بود
 چونک بویی بُرد و شکر آن نکرد . کفرِ نعمت آمد و بینش خورد
 شکر کن مر شاکران را بنده باش . پیش ایشان مرده شو پاینده باش
 چون وزیر از ره زنی مابه مساز . خلق را تو بر میآور از نماز
 ۴۴۴ ناصح دین گشته آن کافر وزیر . کرده او از مکر در آوزینه سیر

فهم کردن حاذقان نصارا مکر وزیررا،

هرک صاحب ذوق بود از گنتِ او . لذتی میدید و تلخی جفتِ او

کر for از AB Bul. این حسد خانَه جسد آمد A (۴۴۲)

گر کنی (۴۴۵) Suppl. in marg. C. Bul. . گر حسد خانَه جسد باشد A (۴۴۳)

گنت B (۴۴۵) . خوشبُرا B (۴۴۴)

Heading: AL صادقان . A om. نصارا.

و B om. (۴۴۶)

قدرت خود بین که این قدرت ازوست . قدرت تو نعمت او دان که هوست
 در یکی گفته کریں دو بر گذر . بُت بود هر چه بگنجد در نظر
 ۴۷۰ در یکی گفته مکش این شمع را . کین نظر چون شمع آمد جمع را
 از نظر چون بگذری و از خیال . کشته باشی نیشب شمع وصال
 در یکی گفته بکش باکی مدار . تا عوض بینی نظرا صد هزار
 که زکشتن شمع جان افزون شود . لیلیات از صبر تو مجنون شود
 ترک دنیا هرک کرد از زهد خویش . بیش آمد پس او دنیا و بیش
 ۴۸۰ در یکی گفته که آنجت داد حق . بر تو شیرین کرد در ایجاد حق
 بر تو آسان کرد و خوش آنرا بگیر . خویشتر را در مینگن در زحیر
 در یکی گفته که بگذار آن خود . کان قبول طبع تو رکت و بد
 راههای مختلف آسان شدست . هر یکی را ملتی چون جان شدست
 گر میسر کردن حق ره بدست . هر جهود و گبر ازو آگه بدست
 ۴۹۰ در یکی گفته میسر آن بود . که حیوة دل غذای جان بود
 هرچ ذوق طبع باشد چون گذشت . بر نه آرد همچو شوره ربیع و گشت
 جز پشیمانی نباشد ربیع او . جز خسارت بیش نآرد بیع او
 آن میسر نبود اندر عاقبت . نام او باشد معسر عاقبت
 تو معسر از میسر باز دان . عاقبت بنگر جمال این و آن
 ۴۹۰ در یکی گفته که استادے طلب . عاقبت بینی نیایی در حسب
 عاقبت دیدند هر گون ملتی . لاجرم گشتند اسیر زلتی
 عاقبت دیدن نباشد دست باف . ورنه گی بودی ز بدنها اختلاف
 در یکی گفته که اُستا هر نوبی . زانک اُستارا شناسا هر نوبی

پیش آید B (۴۷۶) . با غرض بینی A (۴۷۷)

خوش و before L Bul. om. (۴۸۱)

پیش نآرد C (۴۸۷) . ربیع کشت Bul. نیارد (۴۸۶)

بدینها Bul. (۴۹۲) . ذلتی Bul. (۴۹۱)

پیش او بنوشت شه کای مُقْبِلِر . وقت آمد زود فارغ کن دلر
گفت اینک اندر آن کارر شها . کافگنم در دین عیبی فتنها

بیان دوازده سبب از نصارا،

قوم عیبی را بُد اندر دار و گیر . حاکمانشان ده امیر و دو امیر
هر فرقی مر امیری را تَبَع . بنده گشته میرِ خودرا از طمع
این ده و این دو امیر و قومشان . گشته بنده آن وزیر بدنشان
اعتماد جمله بر گننار او . افتدای جمله بر رفتار او
پیش او در وقت و ساعت هر امیر . جان بدادی گر بدو گفتی میر

تخلیط وزیر در احکام انجیل،

ساخت طوماری بنام هر یکی . نقش هر طومار دیگر مسَلکی
حکیمهای هر یکی نوعی دگر . این خلاف آن زبایان نا سَر
در یکی راه ریاضت را و جوع . رکن نوبه کرده و شرط رجوع
در یکی گفته ریاضت سود نیست . اندرین ره مَخْلَصی جز جود نیست
در یکی گفته که جوع و جود نو . شَرک باشد از نو با معبود نو
جز توکل جز که تسلیم تمام . در غم و راحت همه مکرست و دام
در یکی گفته که واجب خدمتست . ورنه اندیشه توکل تهنست
در یکی گفته که امر و نهیهاست . بهر کردن نیست شرح عجز ماست
تا که عجز خود ببینیم اندر آن . قدرت حقرا بدانیم آن زمان
در یکی گفته که عجز خود مین . کفر نعمت کردنت آن عجز مین

Heading: L om. A شط . B بشت (۴۵۶)

بد آن وزیر و بدنشان C قومشان و . A om. (۴۶۰)

Heading: C Bul. om. در . (۴۶۴) Bul. نوع .

قدرت او را . ABL Bul. عجز for شَر (۴۷۱)

خاك امين و هرچ در وی كاشتی . بی خیانت جنس آن بر داشتی
 ۵۱- این امانت زان امانت یافتست . كآفتاب عدل بر وی نافتست
 تا نشان حق نیآرد نوبهار . خاك سرهارا نكرده آشكار
 آن جوادى كه جهادی را بداد . این خبرها وین امانت وین سداد
 مر جمادی را كند فضلش خیر . عافلان را كرده قهر او ضریر
 جان و دل را طاقت آن جوش نیست . با كه گویم در جهان يك گوش نیست
 ۵۵ هر كجا گوئی بُد از وی چشم گشت . هر كجا سنگی بُد از وی بشم گشت
 كیمیا سازسب چه بُود كیمیا . مُعْجِزَه بچش است چه بُود سبیا
 این ثنا گفتن زمن تركِ ثناست . كین دلیل هستی و هستی خطاست
 پیش هست او بیاید نیست بود . چیست هستی پیش او كُور و كبود
 گر نبودى كور ازو بگداختی . گری خورشید را بشناختی
 ۵۲- ورنه او كبود از تعزیت . گى فسردى همچو بخ این ناحیت

بیان خسارت وزیر درین مکر

همچو شه نادان و غافل بُد وزیر . پنجه میزد با قدم ناگزیر
 با چنان قادر خدایی كر عدم . صد چو عالم هست گرداند بدم
 صد چو عالم در نظر پیدا کند . چون كه چشم را بخود بینا کند
 گر جهان پشت بزرگ و بی بُنیست . پیش قدرت ذره می دان كه نیست
 ۵۳ این جهان خود جس جانهای شامت . هین روید آن سو كه صحرای شامت
 این جهان محدود و آن خود بی حدست . نقش و صورت پیش آن معنی سدست
 صد هزاران نیزه فرعون را . در شكست از موسی با يك عصا
 صد هزاران طب جالینوس بود . پیش عیسی و دَمش افسوس بود

(۵۱۴) A om.

با کی گویم (۵۱۴) A

(۵۱۵) L in the second hemistich

هر كجا گوئی بد از وی بشم گشت.

نیاید (۵۱۸) C

(۵۲۵) L صحرای خداست L جانهای شامت (۵۲۵)

مرد باش و سُخْرَهٗ مَرْدَانِ مَشُو . رَوْ سَرِ خُودِ گِیْرِ و سَرگِردَانِ مَشُو
 ۴۱۵ در یکی گفته که این جمله بیکست . هَرکِ او دو بیند احوَلِ مَرْدَکِیست
 در یکی گفته که اُصْدِ بَلْکِ چُونِ بُوَد . این کی اندیشد مگر مَجْنُونِ بُوَد
 هر یکی قولیست ضَدِّ هَمْدِگَر . چُونِ بَیْکِی بَاشَد بَیْکِی زَهْر و شَکْر
 نَا زَهْر و از شَکْر در نَگْذَری . گِی زَوْحَدَتِ و ز بَیْکِ بُوئی بَری
 این نَمَطِ وینِ نِوعِ دَهٗ دَفْتَرِ و دُو . بَرِ نِوِشْتِ آن دَیْنِ عِیْسِی رَا عَدُو

ثیان آنک این اختلاف در صورت رَوِشْتِ نِی در حَقِیْقَتِ رَاهِ،

۳۰۰ او زبک رنگی عیسی بُو نِشَاسْت . و ز مِزَاجِ خُمِّ عِیْسِی خُو نِداشْت
 جامهٔ صَدْرَنَگِ از آن خُمِّ صَفِیَا . سَادَهٗ و بَکْ رَنَگِ گِشْتِی چُونِ ضِیَا
 نیست بَکْ رَنَگِی کِز و خِیْزِدِ مِلاَلُ . بِلِ مِثَالِ مَایِ و آبِ زَلالِ
 گَرِچِ در خُشْکِی هِزارانِ رَنَگِهاست . مَایِها نِرا بَا بُوِوسْتِ جَنَگِهاست
 کِیست مَایِ چِیست دَرِیا در مَثَلِ . نَا بَدَانِ مَانَدِ مَلِکِ عَزَّ و جَلِ
 ۳۰۵ صَدِ هِزارانِ بَحرِ و مَایِ در و جُودِ . سِجْدِ آردِ پِشِ آنِ اِکْرَامِ و جُودِ
 چَندِ بَارانِ عَطَا بَارانِ شَدِ . نَا بَدَانِ آنِ بَحرِ دُرُافِشانِ شَدِ
 چَندِ خُورِشِیدِ کَرَمِ اَفْرُوخْتِ . نَا کِه اِبرِ و بَحرِ جُودِ آموخْتِ
 پَرنو دَاشْتِ زَدَهٗ بَرِ خَاکِ و طِیْنِ . نَا شَدِ دَانَهٗ پَذِیْرَنَدِ زَمِیْنِ

(۴۱۴) A سر خود جوی، and om. C. After this verse Bul. adds:

گفته بکرا جمله تویی در نظر * در میان نبود دگر هیچ جلوه گر

(۴۱۶) After this verse Bul. adds:

هر یکی را عکس شد لاف و گداز * صورت و معنیش عین اختلاف

(۴۱۷) C و ضَدِّ . (۴۱۸) ABL Bul. وکی تو از گلزار وحدت بو بری . and so C

in marg. C has زوحَدَتِ . (۴۱۶) ABL Bul. ده طومار و دو .

Heading: B Bul. اختلافات . B Bul. صورت روشن است . A om. رَاهِ .

(۳۰۲) C بر مثال (۳۰۸) L بر ما و طین . B Bul. and so corr.

in L. ABL Bul. پذیرندهٔ . B تا که شد دانه .

پرورد در آتش ابرهیمرا . ایمنی رُوح سازد بیمرا
از سبب سوزیش من سودا بیسم . در خیالاتش چو سونسطا بیسم

مکر دیگر انگیختن وزیر در اضلال قوم،

مکر دیگر آن وزیر از خود بیست . و عظرا بگذاشت و در خلوت نشست
۵۵ در مُریدان در فگند از شوق سوز . بود در خلوت چهل پنجاه روز
خلق دیوانه شدند از شوق او . از فراق حال و قال و ذوق او
لابه و زار می کردند و او . از ریاضت گشته در خلوت دوتو
گفته ایشان نیست مارا بی تو نور . بی عصا گش چون بود احوال کور
از سر اکرار و از بهر خدا . پیش ازین مارا مدار از خود جدا
۵۵۵ ما چو طفلانیم و مارا دابه تو . بر سر ما گستران آن سایه تو
گفت جانم از میحمان دور نیست . لیک بیرون آمدن دستور نیست
آن امیران در شفاعت آمدند . و آن مُریدان در شاعت آمدند
کین چه بد بخنیت مارا ای کریم . از دل و دین مانده ما بی تو بنیم
تو بهانه می کنی و ما زرد . می زنی از سوز دل دمه ای سرد
۵۶۰ ما بگفتار خوست خو کرده ایم . ما ز شیر حکمت تو خورده ایم
الله الله این جفا با ما مکن . خیر کن امروز را فردا مکن
می دهد دل مر ترا کین بی دلان . بی تو گردند آخر از بی حاصلان

(۵۴۷) After this verse L adds:

در خرابی گنجها پنهان کند . خار را گل جبههارا جان کند

Bul. adds:

در خرابه گنجها پنهان کند . خار را گل جم جان احسان کند

(۵۴۸) L. از سبب سازش .

Heading: Bul. نصارا . In B نصارا has been added by a later hand.

(۵۴۹) Bul. om. و .

(۵۵۲) Bul. کردند او .

(۵۵۵) C وان سایه .

صد هزاران دفتر اشعار بود . پیشِ حَرْفِ اُمّی اش عار بود
 ۵۲۰ با چنین غالب خداوندی کسی . چون نمبرد گر نباشد او خمی
 بس دل چون کوه را انگبخت او . مرغ زیرک با دو پا آویخت او
 فهم و خاطر نیز کردن نیست راه . جز شکسته و نگیرد فضل شاه
 اے بسا گنج آنگان کُنج کاو . کآن خیال اندیش را شد ریشِ گاو
 گاو که بود تا تو ریش او شوی . خاک چه بود تا حشیش او شوی
 ۵۳۰ چون زنی از کار بد شد روی زرد . مسخ کرد او را خدا و زهره کرد
 عورنی را زهره کردن مسخ بود . خاک و گل گشتن چه باشد ای عنود
 رُوح و بردت سوی چرخ بوین . سوی آب و گل شدی در آسَلین
 خویشتن را مسخ کردی زین سُئول . زان وجودی که بُد آن رشکِ عقول
 پس بین کین مسخ کردن چون بود . پیش آن مسخ این بغایت دون بود
 ۵۴۰ اسبِ همت سوسه اختر ناختی . آدم مسجود را نشناختی
 آخر آدم زاده اے ناخلف . چند پندارے تو پستی را شرف
 چند گویی من بگیرم عالمی . این جهان را پُر کنم از خود همی
 گر جهان پُر برف گردد سر بسر . تابِ خور بگدازدش با يك نظر
 وزیر او و صد وزیر و صد هزار . نیست گرداند خدا از يك شرار
 ۵۴۵ عین آن نخیل را حکمت کند . عین آن زهرآب را شربت کند
 آن گمان انگبزا سازد بقین . مہرہا رویاند از اسباب کین

۵۲۱) A اُمّی آن . BL .

۵۲۰) A خداوند .

۵۲۲) A فهم خاطر .

۵۲۳) Bul . و کنج کاو .

۵۲۵) B خدای

نه مسخست ای عنود . ABL Bul . خاک و گل . L . آب و گل B ۵۲۶)

۵۲۹) In L this and the following verse are transposed .

۵۴۴) L وزیر او و وزیر چون او صد هزار .

چارپارا قدرِ طاقتِ بارینه . برضعینان قدرِ قوتِ کارینه
 ۵۸۰ دانه هر مرغ اندازه و بست . طعمه هر مرغ انجیره کبست
 طفلرا گر نان دهی بر جای شیر . طفل مسکین را از آن نان مرده گیر
 چونک دندانها بر آرد بعد از آن . هر بخود طالب شود آن طفل نان
 مرغ پر نارسته چون پزان شود . لقمه هر گربه دزان شود
 چون بر آرد پر بپرد او بخود . بی تکلف بی صغیر نیک و بد
 ۵۸۵ دیورا نطق نو خاش و کند . گوش مارا گفت تو هوش و کند
 گوش ما هوش است چون گویا نوی . خنک ما بمرست چون دریا نوی
 با تو مارا خاک بهتر از فلک . ای سیاهک از تو منور تا سهاک
 بی تو مارا بر فلک ناریکبست . با تو ای ماه این فلک باری کبست
 صورت رفعت بود افلاک را . معنی رفعت روان پاک را
 ۵۹۰ صورت رفعت برآه جسمهاست . جسمها در پیش معنی اسماست

جواب گفتن وزیر کی خلوت را نمی شکم،

گفت حجتهای خود کونه کنبد . پندرا در جان و در دل ره کنبد
 گر امینم متهم نبود امین . گر بگویم آسمان را من زمین
 گر کهالم با کهالم انکار چیست . ورنیم این زحمت و آزار چیست
 من نخواهم شد ازین خلوت برون . زآنک مشغولم باحوال درون

(۵۷۶) B قوت for طاقت . After this verse Bul. adds v. ۵۸۶.

(۵۸۰) L زاندازه . (۵۸۲) B جوای نان .

(۵۸۴) Bul. چون بر آرد بر هم برتر پرد . B پرد for بپرد . A seems to have had originally بی تکلف و صغیر .

(۵۸۰) L لطف for . گفت .

(۵۸۷) A سیا for سهاک .

(۵۸۸) L بی تو ماه این فلک باریکبست .

(۵۸۹) Bul. om., but see note on v. ۵۷۹.

جمله در خشکی چو ماهی می‌طپند . آبر را بگشا زجو بر دار بند
ای که چون تو در زمانه نیست کس . الله الله خلق را فریاد رس

دفع گفتن وزیر مریدان را،

۵۶۵ گفت هان ای مُخَرگانِ گُفت و گو . وَعَظِ گُفتارِ زبَان و گوشِ جُو
پنبه اندر گوشِ حَسَنِ دُونِ کَبید . بندِ حَسَنِ از چشَمِ خود بیرون کنید
پنبه آن گوشِ سِرِ گوشِ سَرست . نا نگردد این گر آن باطنِ گُرسْت
بی حَس و بی گوش و بی فِکرت شوید . نا خطابِ اِرْجِعِ را بِشَنوید
نا بگفت و گوی یِدارِی دَرِے . نو زگفتِ خوابِ بویی گئی بَرِے
۵۷۰ سَبَرِ بیرونِیست قَوْل و فِعْلِ مِیَا . سَبَرِ باطنِ هست بالای سَمَا
حَسَنِ خشکی دید کز خشکی بَراد . عِیبِ جانِ پای بر دریا نهاد
سَبَرِ جِسمِ خَشکِ بر خشکی فِتاد . سَبَرِ جانِ پا در دلِ دریا نهاد
چونکِ عمر اندر ره خشکی گذشت . گاه کوه و گاه دریا گاه دشت
آبِ حیوانِ از کجا خواهی نو یافت . موجِ دریا را کجا خواهی شکافت
۵۷۵ موجِ خاکی وهم و فِهم و فِکَرِ ماست . موجِ آبی مَحْو و سُکُرسْت و فِناست
نا درین سَکری از آن سَکری نو دُور . نا ازین مستی از آن جامی نو کور
گفت و گویِ ظاهر آمد چون غبار . مدتی خاموش خُو کن هوش دار

مکرر کردن مریدان که خلوت را بشکن،

جمله گفتند اے حکیم رخنه جو . این فریب و این جفا با ما مگو

Heading: Bul. دفع کردن.

(۵۶۵) B Bul. وعظ و گفتار جو C. زبان گوش جو L (۵۶۶)

(۵۷۱) AB در دریا . (۵۷۲) B om. C چون عمر . (۵۷۳) C حیوان (۵۷۴)

L. آب حیوان را کجا . (۵۷۵) A سُکُرسْت . (۵۷۶) A شَکری bis. L جامی نغور .

(۵۷۸) C جفا .

گاه نقش دیو و گه آدم کند . گاه نقش شادے و گه غم کند
 دست فی نا دست جنباند بدفع . نطق فی نا دم زند از ضر و نفع
 ۱۱۵ تو زقرآن باز خوان تفسیر یست . گفت ایزد ما رمیت اذ رمیت
 گر بپرانیم نیر آن فی زماست . ما کمان و تیراندازش خداست
 این نه جبر این معنی جبارست . ذکر جبارے برای زاریست
 زاری ما شد دلیل اضطرار . مخلص ما شد دلیل اختیار
 گر نبودی اختیار این شرم چیست . وین دریغ و مخلص و آرم چیست
 ۱۲۰ زجر استادان و شاگردان چراست . خاطر از ندیرها گردان چراست
 ورنه گویی غفلت از جبر او . ماه حق پنهان شد اندر ابر او
 هست این را خوش جواب ار بشنوی . بگذری از کفر و در دین بگری
 حسرت و زارے گه بیاریست . وقت بیارے هم بیداریست
 آن زمان که می شوی بیمار نو . می کنی از جر استغفار نو
 ۱۲۵ می نماید بر نو زشتی گه . می کنی نیت که باز آم بره
 عهد و پیمان می کنی که بعد ازین . جز که طاعت نبودم کار گزین
 پس یقین گشت این که بیماری ترا . می بیخشد هوش و بیداری ترا
 پس بدان این اصل را ای اصل جو . هرکرا دردست او بردست بو
 هرکه او بیدارتر پُر دَر دَر . هرکه او آگاه تر رُخ زَر دَر
 ۱۳۰ گر زجبرش آگهی زاریست کو . بیش زنجیر جباریت کو

مخلص آرم C (۱۱۹) . باز جو L (۱۱۵) . در ضر ABL Bul. (۱۱۴)

پنهان کد در ابر او L Bul. (۱۲۱) . استادان بنا گردان Bul. (۱۲۰)

بیدار A (۱۲۴) . که در بیاریست L Bul. (۱۲۳) . در دین بگری C (۱۲۲)

و . A om. . بیماری for بیداری A (۱۲۷) . کاری L (۱۲۶) . بیمار for

Zarīt for شادیت L (۱۲۰) . In L this verse is preceded by these two verses:

بسه در زنجیر شادی چون کند * چوب بشکنه عادی چون کند
 کی گرفتار بلا شادی کند * کی اسیر حبس آزادی کند

اعتراض مریدان بر خلوت وزیر،

۵۹۰ جمله گفتند ای وزیر انکار نیست . گفت ما چون گفتن اغیار نیست
 اشک دیده‌ست از فراق تو دوان . آه آهست از میان جان روان
 طفل با دایه نه استیزد و لیک . گزید او گرچه نه بد داند نه نیک
 ما چو چنگیم و تو زخمه ی زنی . زاری از ما فی تو زاری میکنی
 ما چو نایب و نوا در ما زُست . ما چو کوهیم و صدا در ما زُست
 ۶۰۰ ما چو شطرنجیم اندر بُرد و مات . بُرد و مات ما زُست ای خوش صفات
 ما که باشیم ای تو مارا جان چان . تا که ما باشیم با تو در میان
 ما عدم‌هایم و هستی‌های ما . نو وجود مطلق فانی‌نما
 ما هه شیران ولی شیر علو . حمله‌شان از باد باشد دم بدر
 حمله‌شان پیدا و ناپیداست باد . آنک ناپیداست از ما کم مباد
 ۶۰۵ باد ما و بود ما از داد نُست . هستی ما جمله از ایجاد نُست
 لذت هستی نموده نیست را . عاشق خود کرده بوده نیست را
 لذت انعام خود را بگیر . نقل و باده و جام خود را بگیر
 ور بگیری کبست جُست و جو کند . نقش با نقاش چون نیرو کند
 منگر اندر ما مکن در ما نظر . اندر اکرام و سخای خود نگر
 ۶۱۰ ما نبودیم و تقاضا مان نبود . لطف تو ناگفته ما می‌شنود
 نقش باشد پیش نقاش و قلم . عاجز و بسته چو کودک در شکم
 پیش قدرت خلق جمله بارگه . عاجزان چون پیش سوزن کارگه

لابه کردن مریدان. In C the Heading is erased. C in marg. در خلوت وزیر. A

وزیر را, and so L.

(۵۹۰) A حکیم for وزیر. (۵۹۶) A دیدست. AC آه است.

(۵۹۸) A و for ای. L تو پیدا میکنی. (۶۰۱) AC ما کی باشیم.

(۶۰۲) A Bul. حمله‌شان. (۶۰۴) A Bul. حمله‌شان. ABL Bul. مباد.

(۶۰۷) L Bul. باده جام خود را. (۶۱۰) Bul. تقاضا ما نبود.

ولی عهد ساختن وزیر هر يك امیرا جدا جدا،

۶۰. و آنگهانی آن امیران را بخواند . يك ييك تنها بهر يك حرف راند
گفت هر يك را بدین عیسوی . نایب حق و خلیفه من توے
و آن امیران دگر اتباع تو . كرد عیبی جمله را اشباع نو
هر امیری کو گشت گردن بگیر . با بکش یا خود می دارش اسیر
ليك تا من زندام این و ماگو . تا نیمه این ریاست را مجو
۶۰ تا نیمه من تو این پیدا مکن . دعوی شاهی و استیلا مکن
اینك این طومار و احکام مسیح . يك ييك بر خوان تو بر امت فصیح
هر امیری را چنین گفت او جدا . نیست نایب جز تو در دین خدا
هر یکی را کرد او يك يك عزیز . فرج آن را گفت این را گفت نیز
هر یکی را او یکی طومار داد . هر یکی ضد دگر بود المراد
۶۱. جمله گی طومارها بد مختلف . همچو شکل حرفها یا نا آلف
حکم این طومار ضد حکم آن . پیش ازین کردم این ضد را بیان

کشتن وزیر خویشتن را در خلوت،

بعد از آن چل روز دیگر در بیست . خویش کشت و از وجود خود برست
چونك خلق از مرگ او آگاه شد . بر سر گورش قیامت گاه شد
خلق چندان جمع شد بر گور او . موکنان جامه دران در شور او
۶۱. کان عددرا هم خدا داند شمرد . از عرب وز ترك وز روی و گرد

Heading: A هر یکی را .

ضد دیگر A (۶۰۹) . نایب for یا رب A (۶۰۷) . امیرا ماگو Bul. (۶۰۴)

(۶۱۰) BL Bul. متن آن طومارها . After this verse L adds:

ضد هدیگر زیایان تا بر * شرح دادیم این را ان بر

بسته در زنجیر چون شادی کند . گی اسیر جنس آزاده کند
 ور تو می بینی که پایت بسته اند . بر تو سرهنگان شه بنشسته اند
 پس تو سرهنگی مکن با عاجزان . زآنک نبود طبع و خوی عاجز آن
 چون تو جبر او نمی بینی مگو . ور می بینی نشان دید کو
 ٦٣٥ در هر آن کاری که میلتست بدان . قدرت خود را می بینی عیان
 در هر آن کاری که میلت نیست و خواست . اندر آن جبری شدی کین از خداست
 انبیا در کار دنیا جبری اند . کافران در کار عقیقی جبری اند
 انبیا را کار عقیقی اختیار . جاهلان را کار دنیا اختیار
 زآنک هر مرغی بسوی جنس خویش . می برد او در پس و جان پیش پیش
 ٦٤٠ کافران چون جنس یحیی آمدند . یحیی دنیا را خوش آیین آمدند
 انبیا چون جنس علیین بودند . سوی علیین جان و دل شدند
 این سخن پایان ندارد لیک ما . باز گویم آن تمامی قصه را

نومید کردن وزیر مریدان را از رفض خلوت،

آن وزیر از اندرون آواز داد . کای مریدان از من این معلوم باد
 که مرا عیبی چنین پیغام کرد . که همه یاران و خویشان باش فرد
 ٦٤٥ روی در دیوار کن تنها نشین . وز وجود خویش هر خلوت گیرین
 بعد ازین دستوری گنتار نیست . بعد ازین با گنت و گویم کار نیست
 الوداع ای دوستان من مرده ام . رخت بر چارم فلک بر برده ام
 نا بزیر چرخ ناری چون حطاب . من نسوزم در عنا و در عتاب
 پهلوی عیبی نشینم بعد ازین . بر فراز آسمان چارمین

نشان ده دیک کو (٦٣٤) L. om. (٦٣١)

تمام BL (٦٤٢) . بجان و دل Bul. (٦٤١)

و دفع ایشان Bul. adds خلوت After رفض for رفتن Heading: A

بسوزم A Bul. (٦٤٨)

در معانی قسمت و اعداد نیست . در معانی تجزیه و افراد نیست
 رِئْحَادِ بار با باران خوش است . پای معنی گیر صورت سرکش است
 صورت سرکش گذازان کن برنج . نا بینی زیر او وحدت چو گنج
 و ر نو نگدازی عنایتهای او . خود گذازد اے دلر مولای او
 ۱۰ او نماید هر بد لها خویش را . او بدوزد خرقه درویش را
 منیسط بودم و يك جوهر هم . بی سرو بی پا بودم آن سر هم
 يك گهر بودم همچون آفتاب . بی گره بودم و صاف همچو آب
 چون بصورت آمد آن نور سره . شد عدد چون سایه های کنگره
 کنگره ویران کنی از منجیق . تا رود فرق از میان این فریق
 ۱۱ شرح این را گفتمی من از یرے . لیک ترسم نا نلفزد خاطرے
 نکته ها چون تیغ پولادست نیز . گر نداری تو سپر واپس گریز
 پیش این الماس بی اسپر میا . کز بریدن تیغ را نبود حیا
 زین سبب من تیغ کردم در غلاف . تا که کز خوانی نخواند بر خلاف
 آمدیم اندر تمامی داستان . وز وفاداری جمع راستان
 ۱۲ کز پس این پیشوا بر خاستند . بر مقامش نابی می خوانند

منازعت امرا در ولی عهدی،

يك امیری زان امیران پیش رفت . پیش آن قوم وفاندیش رفت
 گفت اینک نایب آن مرد من . نایب عیسی منم اندر زمن
 اینک این طومار برهان منست . کین نیابت بعد ازو آن منست
 آن امیر دیگر آمد از کین . دعوی او در خلافت بد همین

نگذاری AL (۱۸۴) . گذازان A (۱۸۵) . و صورت C . یار یارانرا L (۱۸۲) .
 بودم for بودم C . و يك گوهر Bul. (۱۸۶) . او بدزدد L (۱۸۵) . گذارد AL .
 تمام Bul. (۱۱۴) . بخوانی L (۱۱۳) .

Heading: Bul. در ولی عهدیکه ولی عهد منم دیگر نیست .

خاكِ او کردند بر سرهای خویش . درد او دیدند درمان جای خویش
 آن خلایق بر سر گورش مہی . کرده خون را از دو چشم خود رھی
 طلب کردن آمت عیسی علیہ السلام از امرا کہ ولی عهد از
 شما کدامست ،

بعد مای گفت خلق ای مہتران . از امیران کیست بر جایش نشان
 تا بجای او شناسیش امیر . دست و دامن را بدست او دہیم
 ۷۶۰ چونک شد خورشید و مارا کرد داغ . چارہ نبود بر مقام او چراغ
 چونک شد از پیش دیک و ضل بار . نایب باید از زمان یادگار
 چونک گل بگذشت و گلشن شد خراب . بوی گل را از کہ یابیم از گلاب
 چون خدا اندر نیاید در عیان . نایب حق اند این پیغمبران
 نہ غلط گفتم کہ نایب با منوب . گردو پنداری قبیح آید نہ خوب
 ۷۷۰ نہ دو باشد تا نوی صورت پرست . پیش او یک گشت کز صورت برست
 چون بصورت بشگری چشم نو دست . تو بنورش در نگر کر چشم رست
 نور ہر دو چشم نتوان فرق کرد . چونک در نورش نظر انداخت مرد
 دہ چراغ ار حاضر آید در مکان . ہر یکی باشد بصورت غیر آن
 فرق نتوان کرد نور ہر یکی . چون بنورش روی آری بی شکی
 ۷۸۰ گر تو صد سبب و صد آبی بشمری . صد نماند یک شود چون بفشری

(۶۶۶) Bul. درمانہای خویش . (۶۶۷) After this verse L Bul. add:

جملہ از درد فراقش در فغان . م شہان و م مہان و م کھان

(۶۶۸) ABL Bul. بعد مای خلق گفتند ای مہان . (۶۶۹) B Bul. امیر .

از . (۶۷۰) L . چارہ نبود بر مقامش از چراغ . and so Bul., which has جز instead of از .

بشگری چشمت دو است . (۶۷۱) AL . پیغامبران . (۶۷۲) ABL Bul . از کی یابیم . (۶۷۳) A

دست for دوست . B Bul. در نگر کان یک تو است . L . در نگر چون در تو است A

در بیان آنکہ لا تفرق بین احد من . (۶۷۷) After this verse Bul. adds the Heading

نماید ، altered to نماید . C . صد نماید . (۶۸۰) AL . رسلہ کہ جملہ پیغمبران حقد

نارِ خندان باغرا خندان کند . صحبتِ مردانت امر مردان کند
گر نو سنگِ صخره و مژمر شوی . چون بصاحب دل رسی گوهر شوی
بهرِ پاکان در میانِ جان نشان . دل مه الا بهر دنجوشان
کویِ نویدی مَرُو اومیدهاست . سوی نار یکی مَرُو خورشیدهاست
۷۲۵ دل ترا در کوی اهل دل گشد . تن ترا در حبس آب و گل گشد
هین غذای دل بیه از مِدی . رُو بچو اقبال را از مُغلی

تعظیم نعت مصطفی علیه السلام که مذکور بود در انجیل،

بود در انجیل نامِ مُصْطَفَى . آن سهر پیغمبران بجز صفا
بود ذکرِ جلیها و شکلِ او . بود ذکرِ غَزُو و صَوْم و اکلِ او
طایفه نصرانیان بهر ثواب . چون رسیدندی بدان نام و خطاب
۷۳۰ بوسه دادندی بر آن نام شریف . رُو نهادندی بدان وصف لطیف
اندرین فتنه که گفتیم آن گروه . این از فتنه بُدند و از شکوه
این از شهزادان و وزیر . در پناه نام احمد مستجیر
نسل ایشان نیز هر بسیار شد . نور احمد ناصر آمد یار شد
و آن گروه دیگر از نصرانیان . نام احمد داشتندی مستهان
۷۳۵ مستهان و خوار گشتند از فتن . از وزیر شومرأی شومر فن

(۷۲۱) After this verse Bul. adds:

بی گمان از صحبت مرد خدا . فتح باشد تقوی خیر بقا

(۷۲۴) L. امیدهاست . Bul. امیدهاست . (۷۲۶) After this verse Bul. adds:

باش دامنگیر اهل دل که تا . همتش بخند ترا عز و علا

(۷۲۷) ABCL پیغامبران . (۷۲۸) L. جلیها . (۷۲۹) C نام بدان

بر آن وصف B. بدان نام (۷۲۰) . corr. in marg. و خطاب

(۷۳۱) C کی گفتیم . (۷۳۲) Bul. om. و before گروه . In the second hemistich

L has از پی طومارهای کز زبان . After this verse L adds:

نام احمد داشتندی مستهان . هم محبط دینشان و حکمشان

(۷۳۵) B گشته . Bul. و شومر فن . In L the two hemistichs are transposed.

۷۰۰ از بغل او نیز طومارے نمود . تا بر آمد هر دورا خشم جهود
 آن امیران دگر يك يك قطار . بر كشيده تیغهای آبدار
 هر یکی را تیغ و طوماری بدست . درم افتادند چون پیلان مست
 صد هزاران مرد ترسا كُشته شد . تا زسَرهای بریده پُشته شد
 خون روان شد همچو سیل از چپ و راست . كوه كوه اندر هوا زین گرد خاست
 ۷۰۵ تخمهای فتنها كو كُشته بود . آفت سَرهای ایشان گشته بود
 جَوَزها بشكست و آن كان مغز داشت . بعد كُشتن روح پاك نغز داشت
 كُشتن و مردن كه بر نقش تنست . چون انار و سیب را بشكستنت
 آنچه شیرینست آن شد ناردانگ . و آنكه پوسته است نبود غیر بانگ
 آنچه با معنیست خود پیدا شود . و آنچه پوسته است آن رسوا شود
 ۷۱۰ رو یعنی كوش اے صورت پرست . زانك معنی بر تن صورت پرست
 همنشین اهل معنی باش تا . هم عطا یابی و هر باشی فنا
 جان بی معنی درین تن بی خلاف . هست همچون تیغ چوبین در غلاف
 تا غلاف اندر بود با قیامت . چون برون شد سوختن را آلتست
 تیغ چوبین را مبر دم کارزار . بنگر اول تا نگردد كار زار
 ۷۱۵ گر بود چوبین بر تو دیگر طلب . و ر بود الماس پیش آ با طرب
 تیغ دم زرادخانه اولیاست . دندن ایشان شمارا کیست
 جمله دانایان همین گفته همین . هست دانا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ
 گر انارے می خری خندان بخور . تا دهد خند زدانه او خبر
 ای مبارك خنداش كو از دهان . می نماید دل چو دُر از دُرچ جان
 ۷۲۰ تا مبارك خند آن لاله بود . كز دهان او سیاقی دل نمود

(۷۰۶) Bul. om.   فتنه A originally (۷۰۵)   كو يکوه اندر هوا A (۷۰۴)

باشد B . او شد ناردانگ . Al. Bul. آنکه شیرینست Bul. (۷۰۸)   . بشكست after و

او رسوا . BL Bul. خود رسوا . A . و آنکه پوسته است Bul. (۷۰۹)   . ناردانگ

گر بود الماس A (۷۱۵)   . تن سر Bul. (۷۱۰)

اخترانند از ورای اختران . که احتراق و نَحس نبود اندر آن
 ۷۰۰ سابران در آسمانهای دگر . غیر این هفت آسمان مُشْتَهَر
 را سخنان در نایب انوار خدا . فی بهم پیوسته فی از هم جدا
 هرک باشد طالع او آن نجوم . نفس او کُفّار سوزد در رُجوم
 خشمِ مَرْتَجی نباشد خشم او . مُقَلِّبِ رَو غالب و مغلوب خُو
 نور غالب این از نفس و عَشَق . در میان اِضْبَعَيْن نور حق
 ۷۱۰ حق نشانند آن نوررا بر جانها . مُقِلَّان بر داشته دامانها
 و آن نثار نوررا او یافتند . روے از غیر خدا بر نافته
 هرکرا دامن عشقی نایبند . زان نثار نور بی بهره شده
 جُزوهارا رُوها سوس گلست . بلبلان را عشق بازے با گلست
 گاورا رنگ از برون و مردرا . از درون جو رنگ سرخ و زردرا
 ۷۲۰ رنگهای نیک از خُم صفاست . رنگ زشتان از سیاها بے جفاست
 صِبْغَة الله نام آن رنگ لطیف . لَعْنَة الله بوی آن رنگ کثیف
 آنچه از دریا بدریا می رود . از همانجا کآمد آنچه می رود
 از سرگه سیلهاے نبزرو . وزن ما جانِ عشق آمیزرو

آتش کردن پادشاه جهود و بت نهادن پهلوی آتش که هرک این
 بترا سجود کرد از آتش برست،

آن جهود سگ بین چه رای کرد . پهلوی آتش بتی بر پای کرد
 ۷۳۰ کآنک این بترا سجود آرد برست . ورنه آرد در دل آتش نشست

هفت آسمان نامور Bul. B (۷۰۰) . کاختران نحس A (۷۰۴)

as in text. Bul. B چشم مرتجی A (۷۰۸) . طالع او زان نجوم A Bul. (۷۰۷)

جون L (۷۱۴) . وا یافته C (۷۱۱) . نفس عشق Bul. (۷۰۹) . مغلوب جو A

Bul. (۷۱۷) . این رنگ کثیف B Bul. (۷۱۶) . دان Bul. (۷۱۸) . آنچه از دریا

وزن ما جانهای خوب نو L (۷۱۸) . آتش نرس A (۷۲۰) .

هر محبّط دینشان و حکمشان . از پی طومارهای گزّیان
 نام احمد این چنین باری کند . تا که نورش چون نگهداری کند
 نام احمد چون حصارى شد حصین . تا چه باشد ذاتِ آن رُوحِ الآمین

حکایت پادشاه جهود دیگر که در هلاک دین عیسی سعی می نمود،

بعد زین خون ریزِ درمان ناپذیر . کاندرا افتاد از بلای آن وزیر
 ٧٤٠ يك شه دیگر ز نسل آن جهود . در هلاک قوم عیسی رُو نمود
 گر خبر خواهی ازین دیگر خروج . سوره بر خوان و آلسما ذاتِ البروج
 سنت بد کز شه اول بیزاد . این شه دیگر قدم در وی نهاد
 هرک او بنهاد ناخوش سنتی . سوی او نفرین رود هر ساعتی
 نیکوان رفتند و سنتها بماند . وز لثیمان ظلم و لعنتها بماند
 ٧٤٥ تا قیامت هرک جنس آن بدان . در وجود آید بود رُوش بدان
 رگ رگست این آب شیرین و آب شور . در خلاقی می رود تا نفع صورت
 نیکوانرا هست میراث از خوش آب . آن چه میراثست آورئنا الکتاب
 شد نیاز طالبان ار بنگرے . شعلها از گوهر پیغمبرے
 شعلها با گوهران گردان بود . شعله آن جانب رود هم کان بود
 ٧٥٠ نور روزن گرد خانه می دود . ز آنک خور برجی برجی می رود
 هرکرا با اخترے پیوستگیست . مر ورا با اختر خود هم نگیست
 طالعش گر زهره باشد در طرب . میل کُلی دارد و عشق و طلب
 و س بود سرنجی خون ریزخو . جنگ و بختان و خصومت جوید او

(٧٢٦) L om.

(٧٢٧) Suppl. in marg. C.

(٧٢٨) AB روح امین.

Heading: A هلاک کردن قوم عیسی .

(٧٢٩) AB اندر افتاد . In ABCL Bul. this verse precedes the Heading.

(٦٤٢) A آن شه دیگر . B Bul. بر وی نهاد . (٧٤٥) B جنس این بدان .

(٧٤٦) A Bul. شیرین آب شور . (٦٤٨) BC پیغامبری .

(٧٥١) C با اختران خود . (٧٥٢) A جو for جو .

سخن آمدن طفل در میان آتش و تحریص کردن خلق را در افتادن با آتش،

يك زنی با طفل آورد آن جهود • پیش آن بت و آتش اندر شعله بود
 طفل ازو بستد در آتش در فگد • زن بترسید و دل از ایمان بکند
 ۷۸۵ خواست نا او سجده آرد پیش بت • بانگ زد آن طفل کائی کز اُمّت
 اندر آ ای مادر اینجا من خوشم • گرچه در صورت میان آتشم
 چشم بندست آتش از بهر حجاب • رحمت این سر بر آورده زجیب
 اندر آ مادر بین برهان حق • نا بیئی عشرت خاصان حق
 اندر آ و آب بین آتش مثال • لذ جهانی کانشست آبش مثال
 ۷۹۰ اندر آ اسرار ابرهیم بین • کو در آتش یافت سرو و یاسمین
 مرگ می دیدم گه زادن زسو • سخت خوف بود افتادن زسو
 چون بزادم رستم از زندان تنگ • در جهانی خوش هوای خوب رنگ
 من جهان را چون رحم دیدم کنون • چون درین آتش بدیدم این سکون
 اندرین آتش بدیدم عالمی • ذره ذره اندرو عیسی دمی

Heading: AB طفل کوچک. A تحریص. Bul. has (and so L): آوردن پادشاه جهود: زنی با طفل کوچک و انداختن آن طفل را در آتش و سخن آمدن آن طفل و تحریص کردن
 و آتش و افروغ و دود. B پیش این بت (۷۸۴). A. خلق را در افتادن با آتش. After
 this verse L adds:

گفت ای زن پیش این بت سجد کن • ورنه در آتش بسوزی بی سخن
 بود آن زن پاک دین مومن • سجده بت می نکرد آن مومن

Bul. adds:

گفت در پیش صنم باش سجد بر • تا ترا ناید ز آتش هیچ ضرر
 بود زن ز اصحاب ایمان و یقین • کرد اعراض از سجود آن همین

(۷۸۷) B Bul. . اینی. (۷۸۵) ABL Bul. . بستاند و در آتش فگد. A (۷۸۴)

(۷۱۲) AB . بیی. Bul. (۷۱۰). . کانشست از وی مثال L (۷۸۱). از بهر حجب

Bul. جهان. (۷۱۲) B Bul. این جهان را and so C originally.

چون سزای این بت نفس او نداد . از بت نفس بتی دیگر بزاد
 مادر، بتها بت نفس شماسست . زآنک آن بت مار و این بت ازدهاست
 آهن و سنگت نفس و بت شرار . آن شرار از آب میگیرد قرار
 سنگ و آهن زاب گئی ساکن شود . آدمی با این دو گئی ایمن بود
 ۷۷۵ بت سیاهآبست اندر کوزه . نفس مر آب سپهرا چشمه
 آن بت منحوت چون سیل سیاه . نفس بتگر چشمه پر آب و را
 صد سورا بشکند يك پاره سنگ . و آب چشمه میزھاند بی درنگ
 بت شکستن سهل باشد نيك سهل . سهل دیدن نفس را جهلست جهل
 صورت نفس ار بجویی ایهی پسر . قصه دوزخ بخوان با هفت در
 ۷۸۰ هر نفس مکرری و در هر مکرر زان . غرقه صد فرعون با فرعونیان
 در خدای موسی و موسی گریزش . آب ایمان را زفرعونی مریز
 دسترا اندر آحد و احمد بزن . ای برادر و از بو جهل تن

بت with, و این نفس ازدهاست C (۷۷۲) . بت دیگر A . او بداد Bul. (۷۷۱)
 نفس written above, (۷۷۲) A . و نفس بت شرار . After this verse L adds (and
 so Bul. after v. ۷۷۴):

سنگ و آهن در درون دارند نار * آبرای سر نارشان نبود گذار
 آب چون نار برون را می کند * در درون سنگ و آهن کی رود

(۷۷۴) After this verse L adds (and so Bul.):

سنگ و آهن چشمه نارند و دود * فطرهاشان کفر ترسا و جهود
 آب غم و کوزه گر فانی شود * آب چشمه تا ابد باقی بود

(۷۷۵) L Bul. سیاه آبست . ABL Bul. در کوزه نهان , and so C in marg. ABL Bul.
 چشمه دان , and so C in marg.

بت درون کوزه چون آب سیا * نفس شومت چشمه آن آبرای
 ۷۷۶) C
 The verse in the text is written in marg. C. ABCL Bul. سیاه . A . بر آب و راه .
 B . بر آب راه . CL Bul. بر شاهراه . After this verse Bul. adds the verse which stands
 in C. Bul. has آب سیاہ and آب راه . آن آب راه

جهلست و جهل Bul. (۷۷۸) . می رھاند AL (۷۷۷)

هر مکر از آن , هر نفس مکرری و هر مکرری از آن A (۷۸۰)

کثر ماندن دهان آن مرد کی نام محمدرا علیه السلام بتسخر خواند ،
 آن دهان کثر کرد و از تسخر بخواند . نام احمدرا دهانش کثر بماند
 باز آمد کای محمد عفو کن . ای نرا اَلطافِ علمٍ مِن لَدُن
 من نرا افسوس می کردم زجهل . من بدم افسوس را منسوب و اهل
 ۸۱۵ چون خدا خواهد که برده کس دَرَد . میلش اندر طعنه پاکان بَرَد
 چون خدا خواهد که پوشد عیب کس . کم زند در عیب معیوبان نَفَس
 چون خدا خواهد که مان باری کند . میل ما را جانب زاری کند
 ای خُتک چشبی که آن گزبان اوست . ای هایون دل که آن بریان اوست
 آخر هر گزبه آخر خنده اوست . مرد آخرین مبارک بنده اوست
 ۸۲۰ هرکجا آب روان سبزه بود . هرکجا اشکی دوان رحمت شود
 باش چون دولاب نالان چشم تر . نا زحَن جانت بر رُوید خُضَر
 اشک خواهی رحم کن بر اشک بار . رحم خواهی بر ضعیفان رحم آر

عتاب کردن آتش را آن پادشاه جهود،

رُو بآتش کرد شه کای تَنَدخُو . آن جهان سوزِ طبعی خُوت کو
 چون نی سوزی چه شد خاصیت . یا زبخت ما دگر شد نیت

(۸۱۲) ABL Bul. مر محمدرا دهانش ، and so corr. in C.

(۸۱۴) B العلم و علم . (۸۱۵) Suppl. in marg. C. L. زند پاکان طعنه دست اندر طعنه پاکان زند .

(۸۱۶) ABL Bul. و در خدا ، and so corr. in C. (۸۱۸) Bul. وی هایون .

(۸۱۹) A است for ایت bis. (۸۲۰) A بود و آن سورت بود . B Bul. هرکجا آن رو و آن سورت بود .

(۸۲۱) After this verse L adds: روان . L. اشک روان .

مرحمت فرمود سید عفو کرد . پس زجرات توبه کرد آن روی زرد

A. کرد شاه تندخو L (۸۲۲) لطف کن . L. اشک for رحم L (۸۲۲)

وی جهان سوز . B. و . and so L, which om. ای جهان سوز و طبعی

۷۶۵ نك جهان نيست شكل هست ذات • وان جهان هست شكل بي ثبات
 اندر آ مادر بحق مادری • بين كه اين آذر ندارد آذری
 اندر آ مادر كه اقبال آمدست • اندر آ مادر كه دولت زدست
 قدرت آن سگ بدبدي اندر آ • تا ببینی قدرت لطف خدا
 من ز رحمت و كشایم پای نو • كز طرب خود نیستم پروای تو
 ۸۰۰ اندر آ و دیگران را هر بخوان • كاندر آتش شاه بنهادست خوان
 اندر آ بید ای مسلمانان همه • غیر این عذبی عذابست آن همه
 اندر آ بید ای همه پروانه وار • اندرین بهره كه دارد صد بهار
 بانگ می زد در میان آن گروه • پُر هی شد جان خلفان از شكوه
 خلق خود را بعد از آن بی خویشتن • می فگدند اندر آتش مرد و زن
 ۸۰۵ بی موكل بی گش از عشق دوست • ز آنك شیرین کردن هر تلخ ازوست
 تا چنان شد كآن عوانان خلق را • منع می کردند كآتش در میا
 آن بیهودی شد سیه رو و خجل • شد پشیمان زین سبب بیار دل
 كاندرا ایمان خالق عاشقت شدند • در فنای جسم صادقتر شدند
 مكر شیطان هر درو پیچید شكر • دیو هر خود را سیه رو دید شكر
 ۸۱۰ آنچه می مالید در روی گسان • جمع شد در چهره آن ناكس آن
 آنك و درید جامه خلق چست • شد درید آن او ایشان دُرست

(۷۶۵) B Bul. نك for يك.

(۷۶۶) In Bul. this and the following verse are

transposed.

(۷۶۸) AL Bul. قدرت و لطف.

(۷۶۹) AL می گشایم. A بر پای for پروای.

(۸۰۰) A بخوان.

(۸۰۱) ABL Bul. غیر عذب دین, and so C in marg.

(۸۰۲) L اندر این آتش. C صد هزار.

(۸۰۴) A بعد ازین.

(۸۰۷) L آن جهودك. A سیه روز.

(۸۰۶) AL دیو خود را م.

(۸۱۰) L آن ناكسان.

(۸۱۱) B وایشان. L و آنها.

وَأَنْ سَبِيهَا كَانِيَارَا رَمَبَرَسْت . وَأَنْ سَبِيهَا زَيْن سَبِيهَا بَرْتَرَسْت ^{۸۴۵}
این سبیرا آن سبب عامل کند . باز گاهی بی بر و عاقل کند
این سبیرا مَحْرَم آمد عقلها . وَأَنْ سَبِيهَا رَاسْت مَحْرَم انبیا
این سبب چه بُود بتازی گو رَسَن . اندرین چه این رسن آمد بفن
گردش چرخه رسن را عَلْتَسْت . چرخه گردان را ندیدن زَلْتَسْت
این رسته‌های سبها در جهان . هان و هان زین چرخ سرگردان میدان ^{۸۵۰}
تا نمانی صِفْر و سرگردان چو چرخ . تا نسوزی تو زین مغزے چو مَرخ
باد آتش می‌شود از امرِ حق . هر دو سرمست آمدند از خمرِ حق
آبِ حِلْم و آتشِ خشم اے پسر . هم زحق بینی چو بگشایی بصر
گر نبودی واقف از حق جانِ باد . فرقی گئی کردی میان قومِ عاد

قصه باد که در عهد هود علیه السلام قوم عاد را هلاک کرد،

هود رُگِد مومنان خطی کشید . نرم می‌شد باد کَانْجَا می‌رسید ^{۸۵۰}
هرك يرون بود زان خط جمله را . پاره پاره می‌سُكْت اندر هوا
همچنان شَبَانِ راعی می‌کشید . رُگِد بر رُگِد رَمه خطی پدید
چون بجمعه می‌شد او وقت نماز . تا نیارد گرگ آنجا تَرَك تاز
هیچ گرگی در نرفتی اندر آن . گوسفندی هر نگشتی زان نشان
باد حرص گرگ و حرص گوسفند . دایره مردِ خدارا بود بند
همچنین بادِ اجل با عارفان . نرم و خوش همچون نسیمِ بوسْتان ^{۸۶۰}

(۸۴۵) In Bul. verse ۸۴۶ precedes
(۸۴۴) AB Bul. برترند . رهبرند . AB Bul. ^(۸۴۴)
verse ۸۴۵ . L بی بر و میبرد Bul. بی بر و .
(۸۴۸) L چرخه for چرخ Bul. ^(۸۴۸)
Zain for این A . هان هان Bul. ^(۸۴۹) . ذلت است .

Heading: Suppl. in marg. C.

(۸۵۰) ABL Bul. همچنین .
(۸۵۶) ABL Bul. می شکست .
(۸۵۷) A ترک و تاز Bul. گرگ تاز A . می شد از وقت ^(۸۵۷)
(۸۵۸) C originally نیامد .
(۸۶۰) L نسیم گلستان Bul. نسیم بوستان .
but نیامد written above.

۸۲۵ و نیشایی تو بر آتش پرست . آنک نپرستند ترا او چون پرست
هرگز ای آتش تو صابر نیستی . چون نسوزی چیست قادر نیستی
چشم بندست این عجب یا هوش بند . چون نسوزد آتش افروز ، بلند
جادوی کردت کسی یا سیمیاست . یا خلاف طبع تو از بخت ماست
گفت آتش من همانم آنم . اندر آنا تو بینی نابتم
۸۳۰ طبع من دیگر نگشت و عنصرم . تبخ حتم هر بدستورک بر
بر در خرگه سگان ترکمان . چابلسوی کرده پیش میهمان
ور بخرگه بگذرد بیگانه رو . حمله بیند از سگان شیرانه او
من زسگ کم نیستم در بندگی . کم زترکی نیست حق در زندگی
آتش طبعت اگر غمگین کند . سوزش از امیر ملک دین کند
۸۳۵ آتش طبعت اگر شادی دهد . اندرو شادی ملک دین نهد
چونک غم بینی نو استغفار کن . غم بامهر خالق آمد کارکن
چون بخواهد عین غم شادی شود . عین بند پای آزاده شود
باد و خاک و آب و آتش بنهاند . با من و تو مرده با حق زندهاند
پیش حق آتش همیشه در قیام . همچو عاشق روز و شب پیچان مدام
۸۴۰ سنگ بر آهن زنی بیرون جهد . هم بامهر حق قدم بیرون نهد
آهن و سنگ ستم برهم مزین . کین دو میزایند همچون مرد و زن
سنگ و آهن خود سبب آمد ولیک . تو ببالانر نگر ای مرد نیک
کین سبب را آن سبب آورد پیش . بی سبب گئی شد سبب هرگز زخویش

آنک او نپرستند او چون پرست . (۸۲۵) C in marg.

(۸۲۷) ABL Bul. چون نسوزاند چنین شعله بلند . and so C in marg.

(۸۲۸) Bul. جادویی . (۸۲۹) AB Bul. همان ای شمن . L . تو تا به بینی . AB Bul.

ز شاه دین جهد L (۸۳۵) . B om. (۸۳۶) . خرگه L (۸۳۱) . بینی تاب من .

(۸۳۹) بی جان is unpointed in A, and the reading of BC is doubtful. L بی جان . (۸۳۹)

همچو A . آهن نفس و هوا برهم مزین . (۸۴۱) AB Bul. بیجان Bul.

(۸۴۲) AB سبب را آن سبب . (۸۴۲)

آتشی بودند مومن سوز و بس . سوخت خود را آتش ایشان چو خس
 آنک بودست أمه ألهایه . هاویه آمد مر اورا زاویه
 مادر فرزند جویان و بست . اصلها مر فرعههارا در پیست
 آب اندر حوض اگر زندانیت . باد نشفش میکند کارکانیت
 ۸۸۰ و رهند می برد تا معدنیش . اندک اندک تا نبینی بردنش
 وین نفس جانهای مارا همچنان . اندک اندک دزد از حبس جهان
 تا ایبه بصعد اطلب الکلیه . صاعدا منا إلی حیث علی
 نرنفی أنفاسنا بالهنتقی . متحفا منا إلی دار البقا
 ثم تأتینا مکافات الهمال . ضعف ذاک رحمة من ذی الجلال
 ۸۸۵ ثم بلجینا إلی أمثالها . کن ینال العبد مما نالها
 هکذی تعرج وتنزل دایما . ذا فلا زلت علیها قایما
 پاری گویم یعنی این گشش . زان طرف آید که آمد آن چشش
 چشم هر قومی بسوی مانده است . کان طرف یک روز ذوق رانده است
 ذوق جنس از جنس خود باشد یقین . ذوق جزو از کل خود باشد بین
 ۸۹۰ یا مگر آن قابل جنسی بود . چون بدو پیوست جنس او شود
 همچو آب و نان که جنس ما نبود . گشت جنس ما و اندر ما فرود
 نقش جنسیت ندارد آب و نان . زاعتبار آخر آنرا جنس دان
 ور زغیر جنس باشد ذوق ما . آن مگر مانند باشد جنس را
 آنک مانندست باشد عاریت . عاریت باقی نماند عاقبت

(۸۷۷) In CL the hemistichs
 are transposed, but corr. in marg. C. (۸۷۲) ABL Bul. و پس L (۸۷۱)

آنها در حوض. (۸۷۲) ABL Bul. و پس L (۸۷۱) کان گانیت L. باد نشفش می کند کان گانیت A. و پرتقی L (۸۸۳)

(۸۸۳) L. بالمرتقی L. بالمرتقی L. پرتقی L. (۸۸۳) دار الفنا C. متحفا B. بالمرتقی L. پرتقی L. (۸۸۳)

(۸۸۴) BC ضعف. (۸۸۱) C دایما. AB قایما. (۸۸۱) B باشد خود یقین. (۸۸۱)

(۸۹۰) A مگر. A تا مگر. (۸۹۰) جنسی او. A تا مگر. (۸۹۰) A مگر. (۸۹۰)

(۸۹۴) B مانندست. A مانندست. (۸۹۴)

آتش ابراهیم را دندان نزد . چون گزیده حق بود چو ش گزد
 ز آتش شهوت نرورید اهل دین . باقیانرا برده تا قعر زمین
 موج دریا چون بامر حق بتاخت . اهل موسی را ز قبطی و شناخت
 خاک فارون را چو فرمان در رسید . با زر و تختش بقعر خود کشید
 ۸۶۵ آب و گیل چون از دم عیسی چرید . بال و پر بگشاد مرغی شد پرید
 هست نسیحت بخار آب و گیل . مرغ جنت شد ز نفع صدق دل
 کوه طور از نور موسی شد برقص . صوفی کامل شد و رست او ز نقص
 چه عجب گر کوه صوفی شد عزیز . جسم موسی از کلوخی بود نیز

طنز و انکار کردن پادشاه جهود و قبول ناکردن نصیحت
 خاصان خویش،

این عجایب دید آن شاه جهود . جز که طنز و جز که انکارش آن بود
 ۸۷۰ ناصحان گفتند از حد مگذران . مزگب استیزه را چندین مران
 ناصحان را دست بست و بند کرد . ظلم را پیوند دسر پیوند کرد
 بانگ آمد کار چون اینجا رسید . پای دار ای سگ که قهر ما رسید
 بعد از آن آتش چهل گر بر فروخت . حلقه گشت و آن جهودانرا بسوخت
 اصل ایشان بود ز آتش ابتدا . سوی اصل خویش رفتند آنها
 ۸۷۵ هم ز آتش زاده بودند آن فریق . جزوهارا سوی گل آمد طریق

نوزد. ABL Bul. نوزید. and in marg. C (۸۶۲) دین اهل

و مرغی B. و مرغی شد بدید A (۸۶۵). و شناخت C. بامر حق بتافت C (۸۶۲)

ز نفع. ABL Bul. (۸۶۶) شد پرید.

Heading: C om. جهود. L ناصحان خویش. B Bul. ناصحان و خاصان. In B the
 Heading follows v. ۸۶۹. In C it comes after v. ۸۷۲, but the error is rectified
 in marg. ز ابتدا L. بود آتش. ABL Bul. (۸۷۴)

ABL Bul. (۸۷۵) باشد طریق and so corr. in C.

در حذر شوریدن شور و شَرست . رَوُ توکل کن توکل بهترست
 ۱۱۰ با قضا پنجه مزنی ای تُند و نیز . تا نگیرد هر قضا با تو سبب
 مرده باید بود پیش حکم حق . تا نیاید زخم از رَبِّ الْفَلَقِ

ترجیح نهادن شیر جهد و اکتساب را بر توکل و تسلیم،

گفت آری گر توکل رَهْمَبَرست . این سبب هر سُنَّتِ پیغمبرست
 گفت پیغمبر با آواز بلند . با توکل زانوی اَشْتَر ببند
 رمزِ الْکَاسِبِ حَبِیبُ اللَّهِ شنو . از توکل در سبب کاهل مشو

ترجیح نهادن نخچیران توکل را بر اجتهاد،

۱۱۵ قوم گفتندش که کسب از ضعفِ خَلْقِ . لقمه ترویر دان بر قدرِ حَلْقِ
 نیست کسی از توکل خوبتر . چیست از تسلیم خود محبوبتر
 بس گریزند از بلا سوی بلا . بس جهند از مار سوی ازدها
 حیلہ کرد انسان و حیلہش دام بود . آنک جان پنداشت خون آشام بود
 در بیست و دشمن اندر خانه بود . حیلہ فرعون زین افسانه بود
 ۱۲۰ صد هزاران طفل کُشت آن کینه کش . و آنک او و جُست اندر خانه اش
 دید ما چون بسی علت دروست . رَوُ فنا کن دید خود در دید دوست
 دید مارا دید او نَعَمَ الْعَوُصِ . یابی اندر دید او کَلَّ غَرَضِ

پیش امر حق B (۱۱۱)

Heading: B جهد را بر توکل . B om. تسلیم .

(۱۱۲) BC پیغامبرست . After this verse L adds:

در توکل جهد و کسب اولیترست * تا حیب حق شوی وین بهترست

Bul. adds:

در توکل جهد و کسب خوبتر عیان * که حیب حق شوی تو بیگمان

لقمه هر شخص L . سبب از ضعف L (۱۱۵) . پیغامبر ABC (۱۱۲)

کلی غرض Bul. دید مارا کرد او L (۱۲۲)

۸۱۵ مرغ را گر ذوق آید از صفیر . چونک جنس خود نیابد شد نفیر
 نشه را گر ذوق آید از سراب . چون رسد در وی گریزد جوید آب
 مفسان گر خوش شوند از زر قلب . لیک آن رسوا شود در دار ضرب
 نا زرانسودیت از ره ننگد . نا خیال کز نرا چه ننگد
 از گلیله باز جو آن قصه را . و اندر آن قصه طلب کن حصه را

بیان توکل و ترک جهد گفتن نخچیران بشیر،

۹۰۰ طایفه نخچیر در وادی خوش . بوده اند از شیر اندر کش مکش
 بس که آن شیر از کین در می ربود . آن چرا بر جمله ناخوش گشته بود
 حيله کردند آمدند ایشان بشیر . کز وظیفه ما نرا دارم سیر
 جز وظیفه در پی صیدی میا . نا نگردد تلخ بر ما این گیا

جواب گفتن شیر نخچیران را و فایده جهد گفتن،

گفت آری گر وفا بینم نه مکر . مکرها بس دیده ام از زید و بکر
 ۹۰۵ من هلاک فعل و مکر مردم . من گزیده زخم مار و گزدم
 مردم نفس از درونم در کین . از همه مردم بتر در مکر و کین
 گوش من لا یلدغ المؤمنین شنید . قول پیغمبر بجان و دل گزید

ترجیح نهادن نخچیران توکل را بر جهد و اکتساب،

جمله گفتند ای حکیم با خبر . ائخذر دغ لیس یعنی عن قدر

(۸۱۷) B م for گر.

(۸۱۶) C چون بدید از وی .

(۸۱۶) B باز خوان . Bul. باز گو .

Heading: In Bul. the Heading precedes v. ۸۱۶.

(۹۰۰) ABL بودشان از شیر دام کش مکش .

(۹۰۱) ABL می در ربود .

Heading: C om. گفتن after جواب .

(۹۰۷) ABCL پیغامبر .

تا که شاخافشان کند هر لحظه باد . بر سر خفته بریزد نفل و زاد
 جبر خفتن در میان ره زنان . مرغ بی هنگام گی یابد امان
 و ما اشارت‌هاش را بینی زنی . مرد پنداری و چون بینی زنی
 این قدر عقلی که داری گم شود . سر که عقل از وی ببرد دم شود^{۱۴۵}
 زانک بی شکری بود شوم و شمار . بی برد بی شکر را در قعر نار
 گر توکل میکنی در کار کن . کشت کن پس تکیه بر جبار کن

باز ترجیح نهادن نخچیران توکل را بر جهد،

جمله با وی بانگها بر داشتند . کان حربان که سیها کاشند
 صد هزار اندر هزار از مرد و زن . پس چرا محروم ماندند از زمین
 صد هزاران قرن زاغان جهان . همچو از درها گشاده صد دهان^{۱۵۰}
 مکرها کردند آن دانا گروه . که زین بر کنده شد زان مکر کوه
 کرد وصف مکرهاشان ذو آنجلال . لیتزول منه أقلل آنجبال
 جز که آن قسمت که رفت اندر ازل . روی ننهد از شکار و از عمل
 جمله افتادند از تدبیر و کار . ماند کار و حکمهای کردگار
 کسب جز نای مدان ای نامدار . جهد جز وهی مپندار ای عیار^{۱۵۵}

نگریستن عزرا پیل بر مردی و گریختن آن مرد در سرای سلیمان و

تقریر ترجیح توکل بر جهد و قلت فایده جهد،

زاد مردی چاشتگاهی در رسید . در سرا عدل سلیمان در دوید

جبر و خفتن AB (۱۴۲) . نفل و باد . A بر سرت دائم بریزد Bul. (۱۴۲)

تا قعر نار B (۱۴۶) . بی برد L (۱۴۵) . B writes with *damma* as in the text.

چونک آن قسمت A (۱۵۴) . هزاران مرد و زن AL (۱۴۶) . and so corr. in C.

شکال L (۱۵۴) . Instead of the second hemistich B has the second hemistich

of the following verse. B om. Bul. مدار for مدان. (۱۵۵)

سرای L . ساده مردی L Bul. (۱۵۶) . نگریستن B . ترجیح نهادن Bul. Heading: AB

طفل تا گيرا و تا پویا نبود . مَرَكَبَش جز گردن بابا نبود
 چون فُضُولی گشت و دست و پا نمود . در عِنا افتاد و در کُور و کیود
 ۱۲۵ جانهای خلق پیش از دست و پا . می‌پرسدند از وفا اندر صفا
 چون بامر اِهْبَطُوا بندی شدند . حبسِ خشم و حرص و خرسندی شدند
 ما عیالِ حضرتیم و شیرخواه . گفت المَخْلُقُ عِیالٌ لِلْاِلهِ
 آنک او از آسمان باران دهد . هر تواند کو زرحمت نان دهد

باز ترجیح نهادن شیر جهدرا بر توکل،

گفت شیر آری ولی رَبُّ اَلْعِبَاد . نردبانی پیش پای ما نهاد
 ۱۲۰ پایه پایه رفت باید سوی بام . هست جبری بودن اینجا طمعِ خام
 پای داری چون کنی خودرا تو لنگ . دست داری چون کنی پنهان تو چنگ
 خواجه چون بیلی بدست بند داد . بی زبان معلوم شد او را مُراد
 دست همچون بیل اشارتهای اوست . آخر اندیشی عبارتهای اوست
 چون اشارتهاش را بر جان نهی . در وفای آن اشارت جان دهی
 ۱۲۵ بس اشارتهای اسرارَت دهد . بار بر دارد ز تو کارت دهد
 حاملی محمول گرداند ترا . قایلی مقبول گرداند ترا
 قابلِ امر و نهی قابلِ شوی . وصل جوئی بعد زانِ واصل شوی
 سعیِ شکرِ نعمتش قُدْرَت بود . جبری تو اِنکارِ آن نعمت بود
 شکرِ قدرتِ افزون کند . جبرِ نعمت از گفتِ بیرون کند
 ۱۲۰ جبرِ تو خفتن بود در ره محسب . تا نبینی آن در و درگه محسب
 هان محسب اے جبری بی اعتبار . جز بزیر آن درختِ میوه‌دار

(۱۲۵) Bul. for سوی (۱۲۵) . دست . و before om. (۱۲۴)

Heading: AB Bul. om. باز.

سعی شکر نعمت B (۱۲۸) . قابل شوی AB (۱۲۷)

AL (۱۲۱) for کاهل , and so C in marg.

باز ترجیح نهادن شیر جهدرا بر توکل و فواید جهدرا بیان کردن،
 شیرگفت آری ولیکن هر بین . جهدهای انبیا و مومنین
 حق تعالی جهدشان را راست کرد . آنچه دیدند از جفا و گرم و سرد
 جبهه‌هایان جمله حال آمد لطیف . کُلُّ شَيْءٍ مِنْ ظَرْفٍ هُوَ ظَرْفٌ
 دامهاشان مرغ گردونی گرفت . نصه‌هایان جمله افزونی گرفت
 ٢٧٥ جهد می‌کن نا توانی ای کیا . در طریق انبیا و اولیا
 با قضا پنجه زدن نبود جهاد . زَانِكَ اَيْنَ رَا مَ قُضَا بِرِ مَا نَهَاد
 کافر من گریبان کردست کس . در ره ایمان و طاعت بِكَ نَفْسٌ
 سرشکسته نیست این سررا میند . بِكَ دَوْرُوزِي جَهْدُ كُنْ بَاقِي بَخْد
 بد محالی جُست کو دنیا بچُست . نِيكَ حَالِي جُست کو عُقْبِي بچُست
 ٢٨٠ مکرها در کسب دنیا باردست . مکرها در نَرِكِ دُنْيَا وَاَرْدست
 مکر آن باشد که زندان حُفْره کرد . اَنَّاكَ حُفْره بَست آن مکرست سرد
 این جهان زندان و ما زندانیان . حُفْره کن زندان و خودرا وَاَرهان
 چیست دنیا از خدا غافل بُدن . فی قَهْمِش وَنَفْره وَمِيزَانِ وَزِن
 مال را کز بهر دین بائی حَمُول . نِعَمَ مَالٍ صَالِحٍ خَوَانْدش رَسول
 ٢٨٥ آب در کشتی هَلَاکِ کشتی است . آب اندر زبیر کشتی پُشتی است
 چونک مال و مُلک را از دل براند . زَان سَلْبَانِ خَوِيش جَز مَسْكِينِ نَحْوَانْد
 کوزه سَرَبسته اندر آب زَفْت . از دل پُر باد فوق آب رفت
 بادِ درویشی چو در باطن بود . بر سر آب جهان ساکن بود
 گرچه جمله این جهان مُلکِ وَبَست . مُلک در چشم دل او لا شئی است

سرشکسته Bul. (٢٧٨) . حال for خوب L (٢٧٢) . جهدهایان AB (٢٧٢)

Bul. (٢٨٢) . مکرست سرد A (٢٨٠) . یک دوروزه AL Bul. . نیستی سررا

میزان In A a later hand has written over فرزند و زن

اندرا آب رفت AL Bul. (٢٨٧)

رویش از غم زرد و هر دو لب کبود • پس سلیمان گفت ای خواجه چه بود
گفت عزرا بیل در من این چنین • يك نظر انداخت پُر از خشم و کین
گفت همین اکنون چه میخوای بخواه • گفت فرما بادرا اے جان پناه
٦٠ تا مرا زینجا بهندستان بَرَد • بُوک بندہ کَانَ طرف شد جان بَرَد
نک زدرویشی گریزانند خلق • لقمه حرص و امل زآند خلق
نرسِ درویشی مثال آن هراس • حرص و کوشش را تو هندستان شناس
بادرا فرمود تا او را شناب • بُرد سوی قعرِ هندستان بر آب
روزِ دیگر وقتِ دیوان و لفا • پس سلیمان گفت عزرا بیل را
٦٥ کَانَ مسلمان را بچشم از بهرِ آن • بنگریدی تا شد آواره زخان
گفت من از خشم گی کردم نظر • انرا تعجب دیدمش در رَه گذر
که مرا فرمود حق که امروز هان • جانِ او را تو بهندستان ستان
از عجب گفتم گر او را صد بَرست • او بهندستان شدن دُور اندرست
تو هم کار جهان را همچین • کن قیاس و چشم بگشا و بین
٧٠ از که بگریزم از خود اے محال • از که برآییم از حق ای وبال

(١٦٤) After this verse Bul. has: Bul. گفتش. روش گشته زرد L (١٥٧)

کان مسلمانرا نگاه پر سنیز • غربتی شد از دیارش بس عزیز

Bul. زجان. After this verse Bul. adds: L (١٦٥)

ای عجب این کرده باشی هر آن • تا شود آواره او از خانان
گفتش ای شاه جهان بی مثال • فهم کتر کرد و نمود او را خیال

L (١٦٦) من L has the second of these verses, with بی زوال for بی مثال.

Bul. کامروز. BL Bul. (١٦٧) درو از خشم. A. تو رو for

After this verse L adds: A (١٦٨) بهندوستان.

چون بامر حق بهندوستان شدم • دیدمش آنجا و جانش بسدم

Bul. adds:

چون شدم با امر حق هندرا روان • قبض جانش کردم اندر آن مکان

L. بر تایم از حق ABL. این محال L bis. از کی AC (١٧٠)

اعتراض نخچیران بر سخن خرگوش،

۱۰۰۵ قوم گفتندش که ای خرگوش دار . خویش را اندازه خرگوش دار
هین چه لافست این که از تو بهتران . در نیآوردند اندر خاطر آن
مُعْجَبی یا خود قضامان در پی است . ورنه این دم لایق چون تو گئی است

جواب خرگوش نخچیران را،

گفت اے یاران حَمَّ اِلْهَام داد . مرضعینی را قوی رایی فناد
آنچ حق آموخت مر زنبوررا . آن نباشد شیررا و گوررا
۱۰۱۰ خانها سازد پُر از حلوی نر . حق برو آن علم را بگشاد دَر
آنچ حق آموخت کَرَم پله را . هیچ پیل داند آن گون حیل را
آدم خاکی زحق آموخت علم . تا بهفتم آسمان افروخت علم
نام و ناموس مَلَك را در شکست . کورئ آنکس که در حق در شکست
زاهد چندین هزاران ساله را . پوزبندی ساخت آن گوساله را
۱۰۱۵ تا نداند شیر علم دین کشید . تا نگردد رگد آن فصر مشید
علمهای اهل حس شد پوزبند . تا نگردد شیر زان علم بلند
قطره دل را یکی گوهر فناد . کآن بدریاهها و گردونها نداد
چند صورت آخر ای صورت پرست . جان بی معنیت از صورت نرست
گر بصورت آدمی انسان بُدی . احمد و بُو جهل خود یکسان بُدی
۱۰۲۰ نقش بر دیوار مثل آدمست . بنگر از صورت چه چیز او کمست

Heading: Bul. om.

(۱۰۰۷) L قضاات.

Heading: AB Bul. باز جواب

(۱۰۱۴) ABL Bul. ششصد هزاران, and so corr. in C. (۱۰۱۵) A تا تواند BL

Bul. بتاند, and so corr. in C. L علم و دین. (۱۰۱۸) A جان که بی معنیت A but

بی معنیت has been written above the line by some one who read

(۱۰۲۰) L نقش آدمست . B Bul. اورا for او . بنگر اندر صورت او چه کمست

۱۱۰ پس دهان دل ببند و مهر کن . پُر کُنش از بادگیرِ مَن لَنن
جهدِ حَقست و دوا حَقست و درد . مُنکر اندر جَعَدِ جَهْدش جهد کرد

مقرر شدن ترجیح جهد بر توکل،

زین نَط بسیار برهان گفت شیر . کز جواب آن جَبْرِیان گشتند سیر
روبه و آهو و خرگوش و شغال . جبر را بگذاشتند و قیل و قال
عهدها کردند با شیر ژبان . کاندَرین بیعت نَفْتند در زبان
۱۱۰ قسم هر روزش بیاید بی جگر . حاجش نبود تَفَاضاے دگر
قُرْعَه بر هرک اوفتادی روز روز . سوی آن شیر او دویدی همچو بوز
چون بخرگوش آمد این ساغر بدوَر . بانگ زد خرگوش آخر چند جَوْر

انکار کردن نخچیران بر خرگوش در تأخیر رفتن بر شیر،

قوم گفتندش که چندین گاه ما . جان فدا کردیم در عهد و وفا
تو محبو بدنای ما اے عنود . نا نرنجد شیر رَو رَو زود زود

جواب خرگوش نخچیران را،

۱۰۰۰ گفت ای یاران مرا مُهلت دهید . تا بَمَکرم از بلا بیرون جهید
تا امان یابد بَمَکرم جاننان . ماند این میراثِ فرزندانتان
هر پَنبهر در میان اُمّتان . همپنین تا مَخَلَصی می خواندشان
کز فلک راه بیرون شو دیده بود . در نظر چون مَرْدُمک پیچید بود
مَرْمُش چون مردمک دیدند خُرْد . در بزرگی مردمک کس ره نَبُرد

(۱۱۱) ABL Bul. ننی جهدش، and so C in marg.

(۱۱۴) A کدرین . (۱۱۵) L بی ضرر . (۱۱۷) ABL کاخر .

Heading: AB Bul. جواب گفتن خرگوش ایشانرا .

(۱۰۰۶) ABL Bul. هر پنبهر اَمّتانرا در جهان .

(۱۰۰۶) Bul. دیدند خُرْد . Bul. دیدند خُرْد .

باش نا حِشهای تو مُبَدَل شود . نا بینیشان و مُشکل حل شود
 ۱۰۴۰ نا سخنه‌های کیان رد کرده . نا کیان را سزور، خود کرده

باز طلبیدن نخچیران از خرگوش سر اندیشه اورا،

بعد از آن گفتند کای خرگوش چُست . در میان آر آنج در ادراک نست
 ای که با شیری نو در پیچیده . باز گورایی که اندیشه
 مشورت ادراک و هشاری دهد . غلها مر غفل را باری دهد
 گفت پیغمبر بکن ای رای زن . مشورت کالمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَن

منع کردن خرگوش رازرا ازیشان،

۱۰۴۵ گفت هر رازی نشاید باز گفت . جُفت طاق آید گهی که طاق جُفت
 از صفا گر دم زنی با آینه . تیره گردد زود با ما آینه
 در بیان این سه کم جُتبان لبست . از ذهاب و از ذهاب وز مَذَهَبِت
 کین سه را خصمت بسیار و عنو . در کمینت ایستد چون داند او
 ور بگویی با یکی دو اَلْوَداع . کُلُّ سِرِّ جَاوَزِ الْاِثْنَيْنِ شاع
 ۱۰۵۰ گر دو سه پزنده را بندی بهم . بر زمین مانند محبوس از الم
 مشورت دارند سز پوشیده خوب . در کُنایت با غَلَطًا فَنگن مشوب
 مشورت کردی پیغمبر بسته سر . گفته ایشان جواب و بی خبر
 در مثالی بسته گنتی رای را . نا نداند خصم از سر پای را
 او جواب خویش بگرفتی ازو . وز سُوَالش می نبردی غیر بو

پیغامبر ABCL (۱۰۴۴) . باز گورازی L (۱۰۴۴) . کای for ای Bul. (۱۰۴۱)

Heading: AB راز ایشانرا، and so Bul.

بسیار خصمت Bul. (۱۰۴۸) . در میان این سه AC (۱۰۴۷)

مثال A (۱۰۵۴) . After this verse Bul. adds: (۱۰۵۴)

نیست پایان این سخنرا کن رجوع . شیرا خرگوش کرد در درد جوع
 ما حصل خرگوش کرد مکرش نهان . قومرا اندیشه اش ناید عیان

جان گمست آن صورت با نابرا . رَوُ بَجُوْ آن گوهر گمبابرا
 شد سر شیران عالم جمله پست . چون سگ اصحاب را دادند دست
 چه زیانستش از آن نقش نَسور . چونك جانش غرق شد در بحر نور
 وصف صورت نیست اندر خامها . عالم و عادل بود در نامها
 ۱۰۲۵ عالم و عادل همه معیست و بس . کش نیابی در مکان و پیش و پس
 میزند بر تن زسوی لامکان . می ننگجد در فلک خورشید جان

ذکر دانش خرگوش و بیان فضیلت و منافع دانش،

این سخن پایان ندارد هوش دار . گوش سوی قصه خرگوش دار
 گوش خر بنروش و دیگر گوش خر . کین سخن را در نیابد گوش خر
 رَوُ نَوِ رُوبه بازی خرگوش بین . شیرگیری سازی خرگوش بین
 ۱۰۲۰ خاتم مُلک سلیمانست علم . جمله عالم صورت و جانست علم
 آدمی را زین هنر بیچاره گشت . خلق دریاها و خلق کوه و دشت
 زو پلنگ و شیر ترسان همچو موش . زو نهنگ بحر در صفا و جوش
 زو پری و دیو ساحلها گرفت . هر یکی در جای پنهان جا گرفت
 آدمی را دشمن پنهان بسیست . آدمی با حذر عاقل کیست
 ۱۰۲۵ خَلقِ پنهان زشتشان و خوبشان . میزند بر دل بهر دم کوبشان
 بهر غسل ار در روی در جوی بار . بر تو آسیبی زند در آب خار
 گرچه پنهان خار در آبست پست . چونك در تو می خلد دانی که هست
 خارخار و خبیها و وسوسه . از هزاران کس بود فی یک گسه

(۱۰۲۱) B با نابرا for نایابرا . (۱۰۲۴) L om. (۱۰۲۵) L om.

Heading: A منافع دانستن .

(۱۰۲۷) AB Bul. گوش for هوش . (۱۰۲۶) ABL and مکر و شیراندازی خرگوش بین .

so C in marg. and Bul., which omits . (۱۰۲۲) ABL و بحر .

(۱۰۲۵) L در دل . (۱۰۲۶) Bul. بر جویبار . (۱۰۲۷) Bul. بر تو می خلد .

(۱۰۲۸) L خارخار و خبیها .

چهره بود بستن اشکته را . یا بپیوستن رگی بگسته را
 چون درین ره پای خود نشکسته . بر که میخندی چه پارا بسته
 و آنک پایش در ره کوشش شکست . در رسید اورا براق و بر نشست
 حامل دین بود او محمول شد . قابل فرمان بُد او مقبول شد
 ۱۰۷۵ تا کنون فرمان پذیرفتی زشاه . بعد ازین فرمان رساند بر سپاه
 تا کنون اختر اثر کردی در او . بعد ازین باشد امیر اختر او
 گر ترا اشکال آید در نظر . پس تو شك داری در انشق القمر
 تازه کن ایمان نه از گفت زبان . ای هوارا تازه کرده در نهان
 تا هوا تازهست ایمان تازه نیست . کین هوا جز قتل آن دروازه نیست
 ۱۰۸۰ کرده تاویل حرف بکرا . خویش را تاویل کن فی ذکررا
 بر هوا تاویل قرآن می گوی . پست و کژ شد از تو معنی سنی

زیافت تاویل رکیک مگس،

آن مگس بر برگ کاه و بول خر . همچو کشتی بان هی افراشت سر
 گفت من دریا و کشتی خوانده ام . مدتی در فکر آن می مانده ام

و او محمول AL (۱۰۷۴) . چو پارا L بر کی AC (۱۰۷۲) . رگ Bul. (۱۰۷۱)

(۱۰۷۵) Bul. رسانده . After this verse C has a lacuna extending to v. ۱۱۰۸.

(۱۰۷۴) A ایمان . خویشتن L (۱۰۸۰) .

After the Heading L inserts the following verses:

ماند احوالت بدان طرفه مگس * که همین (هی) پنداشت خود را هست کس
 از خود او سرمت گشته بی شراب * ذره خود را بدیده آفتاب
 وصف بازارنا شنیده در بیان * گفته من عنقای وقتم در زمان

Bul. adds:

ماند احوالت بدان طرفه مگس * کو هی پنداشت خود را هست کس
 مست بر جوش بود بی کیف شراب * ذره دانش بدید چون آفتاب
 کوش کرد او وصف شهبازان همان * گفت من عنقای وقتم بیگمان
 (۱۰۸۲) L کان مگس .

قصه مکر خرگوش،

۱۰۰۰ ساعتی تأخیر کرد اندر شدن . بعد زان شد پیش شیر پنجه زن
 زان سبب کاندر شدن او ماند دیر . خاک را می کند و می غزید شیر
 گفت من گفتم که عهد آن خسان . خام باشد خام و سُست و نارسان
 دَمَدَمه ایشان مرا از خر فگند . چند بفزید مرا این دهر چند
 سخت در ماند امیر سُست ریش . چون نه پس بیند نه پیش از احمقیش
 ۱۰۶۰ راه هموارست و زیرش دامها . فحط معنی در میان نامها
 لفظها و نامها چون دامهاست . لفظ شیرین ریگ آب غیر ماست
 آن یکی ریگی که جوشد آب از او . سخت کم یابست رو آن را بجو
 متبع حکمت شود حکمت طلب . فارغ آید او ز تحصیل و سبب
 لوح حافظ لوح محفوظی شود . عقل او از روح محفوظی شود
 ۱۰۶۵ چون معلم بود عقلش مردرا . بعد آرین شد عقل شاگردی ورا
 عقل چون جبریل گوید احدا . گر یکی گای نیم سوزد مرا
 نو مرا بگذار زین پس پیش ران . حد من این بود ای سلطان جان
 هر که ماند از کاهلی بی شکر و صبر . او همین داند که گیرد پای جبر
 هر که جبر آورد خود رنجور کرد . تا همان رنجوریش در گور کرد
 ۱۰۷۰ گفت پیغمبر که رنجوری بلاغ . رنج آرد تا ببرد چون چراغ

(۱۰۵۷) A دست for سُست . C خام سست . (۱۰۶۰) Bul. om. و .

(۱۰۶۳) After this verse Bul. adds:

هست آن ریگ ای پسر مرد خدا * کوی حق پیوست از خود شد جدا
 آب عذب دین می جوشد از او * طالبانرا زان حیانت و نحو
 غیر مرد حق چو ریگ خشک دان * کاب عمر ترا خورد او هر زمان
 طالب حکمت شو از مرد حکیم * تا ازو گردی تو بیضا و علیم

(۱۰۶۳) Bul. ادب تحصیل . (۱۰۶۵) Instead of مردرا , L has ایندا , and so

C in marg. (۱۰۷۰) BCL پیغامبر .

زَانَك بَوُش، پادشاهان از هَوَاسْت . بارنامه انبیا از کَبْرِیَاسْت
 ۱۱۰۰ از دِرَمَها نامِ شاهان برگَندد . نامِ اَحمَد تا اَبَد بر رویِ زَنند
 نامِ اَحمَد نامِ جَمَلَه انبیاست . چُونک صد آمد تَوَد م پیشِ ماست

هم در بیان مکر خرگوش،

در شدنِ خرگوش بس تأخیر کرد . مکرها با خوبستنِ تقریر کرد
 در ره آمد بعدِ تأخیرِ دراز . تا بگوشِ شیر گوید بکِ دوراز
 تا چه عالمهاست در سودایِ عَقل . تا چه با پنهانست این دریایِ عَقل
 ۱۱۱۰ صورتِ ما اندرین بَحرِ عِذاب . می‌دود چون کاسها بر رویِ آب
 تا نشد پُر بر سرِ دریا چو طُشت . چُونک پُر شد طُشت دروی غرق گشت
 عَقل پنهانست و ظاهرِ عالمی . صورتِ ما موج و با از وی نمی
 هرچه صورتِ می و سبک سازدش . زان و سبکست بَحرِ دُور اندازدش
 تا نبیند دل دهنده رازرا . تا نبیند تیرِ دُور اندازرا
 ۱۱۱۵ اسبِ خودرا یاوه داند وز سَنیز . می‌دواند اسبِ خود در راه تیز
 اسبِ خودرا یاوه داند آن جَواد . و اسبِ خود اورا گشان کرده چو باد
 در فغان و جُست و جُو آن خیره‌سَر . هر طرف پُرسان و جویان دَر بَدَر

(۱۱۰۶) After this verse L adds:

این سخن پایان ندارد ای پسر * فَصَّ خرگوش گو و شیر نر
 and so Bul., which has شیر و خرگوش بود فَصَّ سرِ پسر.

Heading: Bul. adds در رفتنِ و تأخیر کردن در رفتن.

بعد از آن شد بعد تأخیر دراز L (۱۱۰۸) . تقدیر کرد A (۱۱۰۷)

(۱۱۰۹) After this verse Bul. adds:

- بود بَحرِ بی‌سَکرانِ عَقلِ بشر * باید آن بهرا چو غَوَاصِ ای پسر
 یا (۱۱۱۲) ABL Bul. om. و before (۱۱۱۰) Bul. میرود . Bul. در رویِ آب .
 (۱۱۱۴) A نیز for نیز . In L this verse is immediately followed by v. ۱۱۱۷.
 (۱۱۱۵) A و سَنیز . In L this and the next verse are transposed.
 (۱۱۱۶) Bul. om. و before . (۱۱۱۷) A در فغان چست جو .

اینک این دریا و این کشتی و من . مرد کشتیبان و اهل و رأی زن
 ۱۰۸۵ بر سر دریا هی راند او عمد . می نمودش آن قدر بیرون زحد
 بود بی حد آن چمین نسبت بدو . آن نظر که بیند آنرا راست کو
 عالمش چندان بود کش بینش است . چشم چندین بحر همچند بنش است
 صاحب تاویل باطل چون مگس . و هم او بولِ خر و تصویرِ خس
 گر مگس تاویل بگذارد برای . آن مگس را بخت گرداند همای
 ۱۰۹۰ آن مگس نبود کش این عبرت بود . روح او فی در خور صورت بود

تولیدن شیر از دیر آمدن خرگوش؛

همچو آن خرگوش کو بر شیر زده . روح او کی بود اندر خورد قد
 شیر می گفت از سر نیزی و خشم . کز ره گوشت عدو بر بست چشم
 مکرهای جبرئیل بست کرد . تیغ چوینشان تن را خسته کرد
 زین سپس من نشنوم آن دندمه . بانگ دیوانست و غولان آن مه
 ۱۰۹۵ بر دران ای دل تو ایشانرا مه ایست . پوستشان بر گن کشان جز پوست نیست
 پوست چه بود گنهای رنگ رنگ . چون زره بر آب کش نبود درنگ
 این سخن چون پوست و معنی مغزدان . این سخن چون نقش و معنی همچو جان
 پوست باشد مغز بدرا عیب پوش . مغز نیکورا ز غیرت غیب پوش
 چون قلم از باد بُد دفتر ز آب . هرچ بنویسی فنا گردد شتاب
 ۱۱۰۰ نقش آبت ار وفا جویی از آن . باز گردی دستهای خود گران
 باد در مژم هوا و آرزوست . چون هوا بگذاشتی پیغام هوست
 خوش بود پیغامهای رکزدگار . کوز سر تا پای باشد پایدار
 خطبه شاهان بگردد و آن رکیا . جز کیا و خطبههای انبیا

زختم A (۱۰۹۲) . کش این غیرت بود L (۱۰۹۰) . فهم او L (۱۰۸۸)

و غولانست همه Bul. (۱۰۹۰) . زین سبب A . بشنوم L (۱۰۹۴)

بنوشی L (۱۰۹۱) . چون نقش معنی A (۱۰۹۷)

چون زدایش موج اندیشه بناخت . از سخن و آواز او صورت بساخت
 ۱۱۴۰ از سخن صورت بیزاد و باز مُرد . موج خود را باز اندر بحر بُرد
 صورت از بی صورتی آمد برون . باز شد که اِنَا اِلَیْهِ رَاجِعُونَ
 پس ترا هر لحظه مرگ و رَجَعْتِیست . مُصْطَفَى فرمود دنیا ساعتیست
 فِکْرِ مَا نِیرِیست از هُو در هُو . در هوا گی باید آید تا خدا
 هر نفس تو می شود دنیا و ما . بی خبر از تو شدن اندر بقا
 ۱۱۴۵ عمر همچون جوی تو می رسد . مُسْتَمِرِّی می نماید در جسد
 آن زیزی مُسْتَمِرِّ شِکْلِی آمدست . چون شَرِّ کَش تیز جُنْبَانِی بدست
 شاخ آتش را بجنبانی بساز . در نظر آتش نماید بس دراز
 این درازی مُدَّت از تیزی صُنْع . می نماید سُرْعَتِ اَنگِیزِی صُنْع
 طالب این سِرِّ اگر علامه ایست . نَك حُسامُ الدِّین که سای نامه ایست

آمدن خرگوش نزد شیر و خشم شیر بر وی

۱۱۵۰ شیر اندر آتش و در خشم و شور . دید کَانَ خرگوش می آید ز دور
 می دود بی دهشت و گستاخ او . خشمگین و تُند و تیز و تُرْش رُو
 کز شکنه آمدن نُهْمِت بود . وز دلبری دفع هر رِیبت بود
 چون رسید او پیشتر نزدیکِ صَف . بانگ بر زد شیر های ای ناخلف
 من که گاو انرا زهر بدریدم . من که گوش پیل نر مالیدم
 ۱۱۵۰ نیم خرگوشی که باشد کو چنین . امرِ مارا افگند اندر زمین
 تَرِکِ خَوَاب و غفلتِ خرگوش کن . غُرَّةُ این شیر ای خرگوش کن

الینا راجعون C. کاتا AB Bul. (۱۱۴۱) خود را for خونرا A (۱۱۴۰)

این دراز و مدت Bul. (۱۱۴۸) که ترا L (۱۱۴۲)

Heading: ABL Bul. رسیدن خرگوش بشیر and om. what follows in C.

مُتَد تیز A (۱۱۵۱) . می آمد L . در خشم شور A (۱۱۵۰)

گاو انرا for پیلانرا L Bul. (۱۱۵۴) . ای C om. های for هان L (۱۱۵۲)

افگند او بر زمین ABL Bul. (۱۱۵۰) . شیر نر Bul. and so corr. in C.

کآن که دزدید اسبِ مارا گو و کیست . این که ز بران نُسْت ای خواجه چست
 آری این اسبست لیکن اسب کو . با خود آ ای شَمُورِ اسب جو
 جان زبیدایی و نزدیکیست گم . چون شکم پر آب و لب خشکی چو خم ۱۱۲۰
 گی بینی سرخ و سبز و فوررا . تا بینی پیش ازین سه نوررا
 لیک چون در رنگ گم شد هوش تو . شد ز نور آن رنگها روپوش تو
 چونک شب آن رنگها مستور بود . پس بدیدی دید رنگ از نور بود
 نیست دید رنگ بی نور برون . همچنین رنگ خیال اندرون
 این برون از آفتاب و از سها . و اندرون از عکس انوار علی ۱۱۲۵
 نور نور چشم خود نور دلست . نور چشم امر نور دلمها حاصلست
 باز نور نور دل نور خداست . کو ز نور عقل و حس پاک و جداست
 شب نبد نوری ندیدی رنگ را . پس بضد نور پیدا شد ترا
 دیدن نورست آنکه دید رنگ . وین بضد نور دانی بی درنگ
 ریخ و غمرا حق پی آن آفرید . تا بدین ضد خوش دلی آید پدید ۱۱۳۰
 پس نهانها بضد پیدا شود . چونک حقرا نیست ضد پنهان بود
 که نظر بر نور بود آنکه برنگ . ضد بضد پیدا بود چون روم و زنگ
 پس بضد نور دانستی تو نور . ضد ضدرا می نماید در صدور
 نور حقرا نیست ضدی در وجود . تا بضد او را توان پیدا نمود
 لاجرم ابصارنا لا ندرک . و هو بدرک بین تو از موسی و که ۱۱۳۵
 صورت از معنی چو شیر از بیشه دان . تا چو آواز و سخن زاندریشه دان
 این سخن و آواز از اندیشه خاست . نو ندانی بحر اندیشه کجاست
 لیک چون موج سخن دیدی لطیف . بحر آن دانی که باشد هر شریف

ABL. لیک این اسب AB (۱۱۱۶) . چست for کیست A. آنک دزدید A (۱۱۱۸)

A (۱۱۲۲) فوررا for بوررا B. که بینی سرخ سبز A (۱۱۲۱) . آ for آی

AB Bul. رنگها , and so C in marg. نور و ندیدی ABL Bul. (۱۱۲۸) . شب for شد

گر نظر L (۱۱۲۲) . پس نهانها L (۱۱۲۱) . و آنکه A (۱۱۲۹)

و. AB Bul. om. (۱۱۲۶)

۱۱۷۵ گفت همهره را یگرو زنه پیش من . ورنه فریانی نو اندر کیش من
 لابه کردیش بسی سوده نکرد . یار من بستد مرا بگذاشت فرد
 یارم از زفتی سه چندان بد که من . هم بلطف و هم بخوبی هم یتن
 بعد ازین زان شیر این ره بسته شد . رشته آیهان ما بگسته شد
 از وظیفه بعد ازین اومید بر . حق هی گویم ترا و الحق مر
 ۱۱۸۰ گر وظیفه بایدت ره پاک کن . هین ییا و دفع آن بی پاک کن

جواب گفتن شیر خرگوش را و روان شدن با او،

گفت یسم الله یسانا او بجاست . پیش در شوگر هی گوئی تو راست
 تا سزای او و صد چون او دم . پر دروغست این سزای تو دم
 اندر آمد چون قلاوزه پیش . تا برد اورا بسوسه دام خویش
 سوی چاهی کو نفاش کرده بود . چاه مغرا دام جانش کرده بود
 ۱۱۸۵ می شدند این هر دو تا نزدیک چاه . اینت خرگوشی چو آبی زیر گاه
 آب کاهی را بهامون می برد . گاه کوهی را عجب چون می برد
 دام مکر او کند شیر بود . طرفه خرگوشی که شیری می رود
 موسی فرعون را با رود نیل . می کشد با لشکر و جمع ثقیل
 پشه نمرود را با نیم پر . می شکافد بی محابا درز سر
 ۱۱۹۰ حال آن کو قول دشمن را شنود . بین جزای آنک شد یار حسود

(۱۱۷۵) Bul. for کن . (۱۱۷۷) L دو چندان . (۱۱۷۸) In the second
 hemistich AL Bul. and C in marg. have and so B. حال ما این بود با تو گفته شد
 which inserts و before . (۱۱۷۹) L Bul. امید . C Bul. هی گوید .

چاه مغرا L (۱۱۸۴) . بیشتر شو Bul. (۱۱۸۱) . این بی پاک AL م ییا A (۱۱۸۰)
 مکر او Bul. (۱۱۸۷) . آب کوهی را عجب ABL Bul. (۱۱۸۶) and so corr. in C.
 در رود نیل L . تا رود نیل B (۱۱۸۸) . دام کند شیر بود . (۱۱۸۹) A
 در . می شکافد بی محابا درز سر . and so L, which has تا for در مغز سر .

عذرگفتن خرگوش،

گفت خرگوش الامان عذرم هست . گر دهد عنو خداوندیت دست
 گفت چه عذر ای قصور البهان . این زمان آیند در پیش شهان
 مرغ بی وقتی سرت باید بُرید . عذرِ احقر را نمی‌شاید شنید
 ۱۱۶۰ عذرِ احقر بتراز جُرْمش بود . عذرِ نادان زهرِ دانش‌کش بود
 عذرت اے خرگوش از دانشِ منی . من چه خرگوئم که در گوئم منی
 گفت ای شه ناکسی را کس شمار . عذرِ اِستَم‌دیده را گوش دار
 خاصه از بهر زکوٰۃ جاہِ خود . گمتری را تو مران از راهِ خود
 بحر کو آبی بهر جو می‌دهد . هر خسی را بر سر و رُو می‌نهد
 ۱۱۶۵ کم نخواهد گشت دریا زین کرم . از کرم دریا نگردد بیش و کم
 گفت دارم من کرم بر جای او . جامه هر کس بُرم بالاے او
 گفت بشنو گر نیاتم جای لطف . سر نهادم پیش اژدهای عنف
 من بوقت چاشت در راه آمدم . با رفیقِ خود سوسه شاه آمدم
 با من از بهر تو خرگوش دگر . جنت و همره کرده بودند آن نفر
 ۱۱۷۰ شیری اندر راه قصدِ بنک کرد . قصدِ هر دو همره آینه کرد
 گنمش ما بنده شاهنشیم . خواجه‌نشان که آن دَرگهیم
 گنت شاهنشه که باشد شرم دار . پیش من تو یادِ هر ناکس مبار
 م ترا و هم شَهت را بر دَرَم . گر تو با بارت بگردید از دَرَم
 گنمش بگذار تا بارِ دگر . رُوی شه بینم بَرَم از تو خیر

Heading: C in marg. and Bul. add *ولایه کردن شبرا*.

- (۱۱۶۰) Bul. بدتر. L. *عذر احقر نیز از حشش بود*.
 (۱۱۶۱) ABL Bul. *نه خرگوئم*, and so C in marg.
 (۱۱۶۲) ABL Bul. *خاص*. AB Bul. *زکات*.
 (۱۱۶۳) Suppl. in marg. A. Bul. *خرگوش*. C om.
 (۱۱۶۴) ABL Bul. *که*.
 (۱۱۶۵) Suppl. in marg. A. Bul. *خرگوش*. C om.
 (۱۱۶۶) ABL Bul. *کی باشد*.
 (۱۱۶۷) ABL Bul. *که آن درگهیم*.

اے بسا ہندو و ترکِ ہمزبان . ای بسا دو ترک چون بیگانگان
 پس زبانِ معرّی خود دیگرست . ہمدلی از ہمزبانی بہترست
 غیرِ نطق و غیرِ ایما و سیچل . صد ہزاران ترجمان خیزد زدل
 جملہ مرغان ہر یکی اسرارِ خود . از ہنر وز دانش و از کارِ خود
 ۱۲۱۰ با سلیمان یک یک وای نمود . از برای عرضہ خود را میستود
 از تکبرِ فی و از ہستی خویش . بہر آن تا رہ دہد اورا پیش
 چون بیاید برّده را از خواجہ . عرضہ دارد از ہنر دیباچہ
 چونک دارد از خریدارِش ننگ . خود کند بیمار و شل و گزّ و لنگ
 نویتِ ہدھد رسید و پیشہ اش . و آن بیانِ صنعت و اندیشہ اش
 ۱۲۱۵ گفت ای شہ یک ہنر کانِ کفترست . باز گویم گفت کونہ بہترست
 گفت بر گو تا کدماست آن ہنر . گفت من آنکہ کہ باشم اوجِ بر
 بنگرم از اوجِ با چشمِ یقین . من بینم آب در قعرِ زمین
 تا کجاست و چہ عمقش چہ رنگ . از چہ می جوشد زخاکِ یا زسنگ
 ای سلیمان بہر لشکرگاہا . در سفر می دامن این آگاہا
 ۱۲۲۰ پس سلیمان گفت ای نیکو رفیق . در بیابانہاے بی آبِ عمیق

طعنہ زاغ در دعویٰ ہدھد

زاغ چون بشنود آمد از حسد . با سلیمان گفت کو گر گفت و بد
 از ادب نبود پیش شہ مقال . خاصہ خودلافِ دروغین و محال
 گر مر اورا این نظر بودی مدام . چون ندیدی زیرِ مُشتی خاکِ دام

(۱۲۰۸) In C this verse follows v. ۱۲۰۴. (۱۲۱۰) C عرضہ.

بیمار و گزّ و شل. (۱۲۱۲) AB Bul. چون بیاید برده راہ از خواجہ. (۱۲۱۲) A

می بینم L. (۱۲۱۷) اوج در B. (۱۲۱۶) صنعت اندیشہ اش C. (۱۲۱۴) C

After this Bul. (۱۲۲۰) و چہ عمقست و چہ رنگ. (۱۲۱۸) Bul.

تا یابی بہر لشکر آبرا * در سفر سقا شوی اصحاب را

در حد A. (۱۲۲۱)

حالِ فرعونى که هامان را شتود . حالِ نمرودے که شيطان را شتود
 دشمن ارچه دوستانه گویدت . دام دان گرچه زندانه گویدت
 گر ترا قندی دهد آن زهر دان . گر بتن لطفی کند آن قهر دان
 چون قضا آید نیینی غیر پوست . دشمنانرا باز نشناسی زدوست
 ۱۱۱۵ چون چنین شد ابتهال آغاز کن . ناله و نسیح و روزه ساز کن
 ناله یکن کای تو عَلَامُ الْغُیُوبِ . زیرِ سنگِ مکرِ بد مارا مکوب
 گرسگی کردیم اے شیرآفرین . شیرا مگمار بر ما زین کمین
 آبِ خوشرا صورتِ آتش مک . اندر آتش صورتِ آبِ منه
 از شرابِ قهر چون مستی دهی . نیستهارا صورتِ هستی دهی
 ۱۲۰۰ چیست مستی بندِ چشم از دیدِ چشم . نا نماید سنگِ گوهرِ پشمِ پشم
 چیست مستی حسمها مُبَدَّل شدن . چوبِ گراندر نظرِ صَدَل شدن

قَصَّةُ هُدُودِ و سَلیمان در بیان آنک چون قضا آید

چشمهای روشن بسته شود،

چون سلیمان را سراپرده زدند . پیش او مرغان بخدمت آمدند
 همزبان و مَحْرَمِ خود یافتند . پیش او يك بك بجان بشتافتند
 جمله مرغان ترك کرده چيك چيك . با سلیمان گشته أَفْصَحَ مِنْ أَخِيكَ
 ۱۲۰۵ همزبانی خوبی و پیوندیست . مرد با نامَحْرَمان چون بندیست

In Bul. (۱۱۹۶) for امتحان. (۱۱۹۶) Bul. In the second hemistich L has ما مکش اندر ذنوب . (۱۱۹۷) After this

ya karam al-fu'w wa-sitar al-ayub . انتقام از ما مکش اندر ذنوب

قهر for حق . (۱۱۹۸) Suppl. in marg. A. (۱۱۹۹) Suppl. in marg. A. B

چوب کثر . (۱۲۰۱) Bul.

Heading: A تاریک شود .

جمله مرغان پیش او می آمدند L . جمله مرغانش بخدمت A (۱۲۰۲)

چیک چیک ABC (۱۲۰۴)

۱۲۴۰ نزد موسی نام چویش بُد عصا . نزدِ خالق بود نامش ازدها
 بُد عَمْرًا نام اینجا بُت پرست . لیک مومن بود نامش در اَلْسَت
 اَنک بُد نزدیکِ ما نامش مَنی . پیشِ حق بودی تو کینِ کم با مَنی
 صورتی بود این مَنی اندر عدم . پیشِ حق موجود نه بیش و نه کم
 حاصل آن آمد حقیقت نامِ ما . پیشِ حضرت کآن بود انجام ما
 ۱۲۴۵ مردرا بر عاقبت نامی نهد . فی بر آن کو عاریت نامی نهد
 چشمِ آدم چون بنورِ پاک دبد . جان و سِرِّ نامها گشتش پدید
 چون مَلک انوارِ حق در وی بیافت . در سجود افتاد و در خدمت شتافت
 این چنین آدم که نامش بی برم . گرسنام تا قیامت فاصرم
 این همه دانست و چون آمد قضا . دانشِ یک نهی شد بر وی خطا
 ۱۲۵۰ کای عجب نهی از بیِ نحریم بود . یا بناویلی بُد و توهمیم بود
 در دلش تاویل چون ترجیح یافت . طبع در حیرت سوی گندم شتافت
 باغبان را خار چون در پای رفت . دزد فرصت یافت و کالا بُرد نَفَت
 چون زحیرت رست باز آمد براه . دبد بُرده دزد رخت از کارگاه
 رینا اِنَا ظَلَمْنَا کَفْت و آه . یعنی آمد ظلمت و گم گشت راه
 ۱۲۵۵ این قضا ابری بود خورشیدپوش . شیر و ازدها شود زو همچو موش
 من اگر دای نیبهر گاهِ حُکمر . من نه تنها جاهل در راهِ حُکمر
 اے خُنک اَنکو نکوکاری گرفت . زوررا بگذاشت او زارے گرفت

پیش حق این نقش بد که C (۱۲۴۲) for این C (۱۲۴۲) with تو suppl. above. L Bul.

بود for بد B Bul. صورتش C. L (۱۲۴۳) Suppl. in marg. با مَنی

in the second hemistich. B (۱۲۴۵) کامی نهد (۱۲۴۴) L آمد آن (۱۲۴۴)

AB Bul. (۱۲۴۸) بیافت C. بروی A (۱۲۴۷)

مدح این آدم که نامش بی برم . فاصرم گر تا قیامت بشمرم

تا بناویلی L (۱۲۴۰) آمد چون قضا Bul. و. A Bul. om. (۱۲۴۹)

زحیرت باز آمد شد براه L (۱۲۵۳) و. ABL Bul. om. (۱۲۵۲)

من بنها A (۱۲۵۶) پس قضا A Bul. (۱۲۵۵)

چون گرفتار آمدی در دام او . چون قفس اندر شدی ناکام او
 ۱۲۲۵ پس سلیمان گفت ای هدهد رواست . کز تو در اول قَلَح این دُرْد خاست
 چون نمایی مستی ای خورده تو دوغ . پیش من لافی زنی آنگه دروغ

جواب گفتن هدهد طعنه زاعرا،

گفت ای شه بر من عور، گدا . قول دشمن مثنو از بهر خدا
 گر نباشد این که دعوی میکنم . من نهادم سر بر این گردنم
 زاغ کو حکم، قضارا مُنکِرست . گر هزاران عقل دارد کافرست
 ۱۲۲۰ در نو نا کافی بود از کافران . جای گند و شہوتی چون کافران
 من ببینم دامرا اندر هوا . گر نپوشد چشم عظمرا قضا
 چون قضا آید شود دانش بخواب . مه سیه گردد بگیرد آفتاب
 از قضا این تعیبه گی نادرست . از قضا دان کو قضارا مُنکِرست

قصه آدم علیه السلم و بستن قضا نظر او را از مراعات

صریح نہی و ترک تاویل،

بُو الْبَشَرِ كُو عَلَّمَ الْأَسْمَاءَ بَگست . صد هزاران علمش اندر هر رگست
 ۱۲۲۵ اسم هر چیزی چنان کان چیز هست . نا پایان جان او را داد دست
 هر لقب کو داد آن مُبَدَّل نشد . آلت چُنش خواند او کاهل نشد
 هرک آخر مومنست اول بدید . هرک آخر کافر او را شد بدید
 اسم هر چیزی نو از دانا شنو . سر رمز علم الْأَسْمَاءَ شنو
 اسم هر چیزی بر ما ظاهرش . اسم هر چیزی بر خالق سرش

AB Bul. بر من ای عور A (۱۲۲۷) . وانگه B (۱۲۲۶) . قفس Bul. (۱۲۲۴)

من for پس A . گر بیطلانت دعوی کردم AB Bul. (۱۲۲۸) . خدای AB Bul. گدای

چشم و عظم را C (۱۲۲۱) . شہوت A . تا کامی بود A (۱۲۲۰) . هزارش A (۱۲۲۴)

علم هر چیزی L (۱۲۲۵) . بگست for بدست L (۱۲۲۴)

۱۲۷۵ در من آمد آنک از وی گشت مات * آدی و جانور جامد نبات
 این خود اجزا اند کلیات ازو . زرد کرده رنگ و فاسد کرده بو
 نا جهان گه صابریست و گه شکور . بوستان گه حله پوشد گاه عور
 آفتابی کو بر آید نازگون . ساعتی دیگر شود او سزنگون
 اختزانی نافقه بر چار طاق . لحظه لحظه میتلاسه احتراق
 ۱۲۸۰ ماه کو افزود زاختر در جمال . شد زرنج دق مانند خیال
 این زمین با سکون با ادب . اندر آرد زلزلهش در لرز تب
 ای بسا گه زین بلای مُردریگ . گشته است اندر جهان او خرد و ریگ
 این هوا با رُوح آمد مُقترین . چون قضا آید شود زشت و عین
 آبِ خوش کو رُوح را همشیره شد . در غدیری زرد و تلخ و تیره شد
 ۱۲۸۵ آتشی کو باد دارد در بُروت . هم یکی بادی برو خواند بیوت
 حالِ دریا ز اضطراب و جوشِ او . فهم کن تبدیلهای هوشِ او
 چرخِ سرگردان که اندر جُست و جوست . حالِ او چون حالِ فرزندان اوست
 گه حَضْبُض و گاه اَوَسَط گاه اَوُج . اندرو از سعد و نحس قَوُج قَوُج
 از خود ای جُزوی ز کُلها مختلط . فهم می کن حالت هر مَبْسُط
 ۱۲۹۰ چونک کلیات را رنجست و درد . جُزوی ایشان چون نباشد روی زرد
 خاصه جُزوی کو ز اَضدادست جمع . ز آب و خاک و آتش و بادست جمع
 این عجب نبود که بیش از گرگ جَست . این عجب کین بیش دل در گرگ بست
 زندگانی آشتی ضد هاست * مرگ آن کاندر میانشان جنگ خاست

دق او همچون خیال . L. اختر ز before (۱۲۸۰) C om. و کلیات B (۱۲۷۶)

لرز و تب AB. و با ادب A Bul. (۱۲۸۱)

روبا گشت و عین ABL Bul. چون قضا آمد Bul. (۱۲۸۲)

همچون که فرزندان L (۱۲۸۷) و A (۱۲۸۶) for

and so corr. in C. گه حَضْبُض و گه میانه گاه اوج

میانش AB Bul. مرگ دان کاندر Bul. مرگ ز آنک اندر B. زآشتی ABL Bul. (۱۲۹۲)

گر قضا پوشد سبّه همچون شَبْت . هر قضا دست بگیرد عاقبت
 گر قضا صد بار قصد جان کند . هم قضا جانت دهد درمان کند
 ۱۲۶۰ این قضا صد بار اگر راحت زند . بر قزاز چرخ خرگاهت زند
 از کرم دان این که می ترسندت . تا بملک ایمنی بنشانندت
 این سخن پایان ندارد گشت دیر . گوش کن تو قصه خرگوش و شیر

پای و پس کشیدن خرگوش از شیر چون نزدیک چاه رسید،

چونک نزد چاه آمد شیر دید . کر ره آن خرگوش ماند و پا کشید
 گفت پا و پس کشیدی تو چرا . پای را و پس مکش پیش اندر آ
 ۱۲۶۵ گفت کو پام که دست و پای رفت . جان من لرزید و دل از جای رفت
 رنگه روم را نمی بینی چو زر . زاندرون خود می دهد رنگم خیر
 حق چو سیما را معرف خوانده است . چشم عارف سوی سیما مانده است
 رنگ و بو غماز آمد چون جرس . از قرس آگه کند بانگ قرس
 بانگ هر چیزی رساند زو خیر . تا بدانی بانگ خسر از بانگ در
 ۱۲۷۰ گفت پیغمبر بنمیز کسان . مَرِّ مَخْنَبِ لَدَى طَى اللِّسَانِ
 رنگ او از حال دل دارد نشان . رحمت کن میهر من در دل نشان
 رنگ روی سرخ دارد بانگ شکر . بانگ روی زرد باشد صبر و نگر
 در من آمد آنک دست و پا ببرد . رنگ رو و قوت و سیما ببرد
 آنک در هرچ در آید بشکند . هر درخت از بیخ و بن او بر کند

جای for پای A (۱۲۶۵) . corr. in marg. بر فراز بخت C (۱۲۶۰)

بانگ در از بانگ خر C (۱۲۶۹) . رنگ رو غماز AB Bul. (۱۲۶۷)

رنگ رو از جان دارد صد نشان A (۱۲۷۱) . لسان L. پیغامبر BC (۱۲۷۰)

رنگ روی زرد L (۱۲۷۲) . ABL Bul. باشد for دارد . and so corr. in C.

قوت سیما AL. رنگ روی Bul. (۱۲۷۳)

آنک for آنچه Bul. (۱۲۷۴)

در فناد اندر چهی کو کسه بود . زانك ظلمش در سرش آینه بود
 چاهِ مُظْلَم گشت ظلمِ ظالمان . این چنین گفتند جمله عالمان
 ۱۲۱۰ هرکِ ظالمتر چَهِش با هَوْل تر . عدل فرمودست بتتررا بتتر
 ای که تو از ظلم چاهی میگنی . امر برائے خویش دای میگنی
 رگزد خود چون رگزم پیله بر متن . بهر خود چه میگنی اندازه گن
 مر ضعیفان را تو بی خصی مدان . از نَبی ذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ خِوَان
 گر تو پیلِ خصم تو از تورمید . نك جزا طَبْرًا أَبَايَلَّتْ رَسِيد
 ۱۲۱۵ گر ضعیفی در زمین خواهد امان . غُلْفُل افتد در سپاه آسمان
 گر بدنانش گزی پُر خون گنی . دردِ دندانَت بگیرد چون گنی
 شیر خودرا دید در چه وز غُلُو . خویش را نشناخت آن دم از عدو
 عکسِ خودرا او عدوِ خویش دید . لاجرم بر خویش شمشیری کشید
 ای بسی ظلی که بینی در کسان . خوی تو باشد در ایشان ای فلان
 ۱۲۲۰ اندر ایشان نافته هستی . نو . از نفاق و ظلم و بدمستی . نو
 آن نوی و آن زخم بر خود می زنی . بر خود آن ساعت تو لعنت میگنی
 در خود آن بدرا نی بینی عیان . ورنه دشمن بودی خودرا بجان
 حمله بر خود می کنی ای ساده مرد . همچو آن شیری که بر خود حمله کرد
 چون بفر خوی خود اندر سی . پس بدانی کز تو بود آن ناگی
 ۱۲۲۵ شیرا در قعر پیدا شد که بود . نقش او آنکش دگر کس می نمود
 هرکِ دندانِ ضعیفی می کنند . کارِ آن شیرِ غلطین می کنند

(۱۲۱۱) C originally
 بدترا (۱۲۱۰) AL Bul. بر سرش L (۱۲۰۸)
 Bul. چاهی میگنی and in the second hemistich ای که تو از ظلم چاهی میگنی
 دای for چاهی Bul. and so corr. in C. Bul. ای که تو از چاهِ ظلمی میگنی
 از غلو A (۱۲۱۷) بخوان L Bul. ذَا اذ for اذ A (۱۲۱۲) در متن L (۱۲۱۲)
 بر خود آن B (۱۲۲۱) نفاق ظلم A (۱۲۲۰) ای بسا ABL Bul. (۱۲۱۶)
 بار instead of تار and so Bul., which has بار لعنت می تنی
 بودی Bul. بودنی B apparently بودی C (۱۲۲۲)

۱۲۹۵ لطف حق این شیر را و گور را . آلف دادست این دو ضد دور را
چون جهان رنجور و زندانی بود . چه عجب رنجور اگر فانی بود
خواند بر شیر او ازین رو پندها . گفت من پس مانده ام زین بندها

پرسیدن شیر از سبب پا و پس کشیدن خرگوش،

شیر گفتش تو ز اسباب مرض . این سبب گو خاص که اینستم غرض
گفت آن شیر اندرین چه ساکتست . اندرین قلعه ز آفات اینست
فعر چه بگزید هرک عاقلست . ز آنک در خلوت صناهای دلست
۱۲۰۰ ظلمت چه به که ظلمتهای خلق . سر نبرد آنکس که گیرد پای خلق
گفت پیش آ زخمم او را فاهرسد . تو بین کان شیر در چه حاضرست
گفت من سوزیدم زان آتشی . تو مگر اندر بر خوبم کشی
تا پشت تو من ای کان کرم . چشم بگشایم بچه در بنگر

نظر کردن شیر در چاه و دیدن عکس خود را و آن

خرگوش را در آب،

چونک شیر اندر بر خوبش کشید . در پناه شیر تا چه می دوید
۱۲۰۵ چونک در چه بنگریدند اندر آب . اندر آب از شیر و او در نافت ناب
شیر عکس خویش دید از آب تفت . شکل شیری در برش خرگوش زفت
چونک خصم خویش را در آب دید . مر و را بگذاشت و اندر چه جهید

و. A om. (۱۲۹۵) . آلف L . لطف حق چون شیر را A (۱۲۹۴)

Heading: A باز for پس . In Bul. the Heading follows v. ۱۲۹۵.

(۱۲۹۸) ABL Bul. کاینستم . After this verse L adds:

پای را و پس کشیدی تو چرا . میدی باز چه ای دای مرا

آن شیر Bul. (۱۲۰۱) . هر کو AL Bul. (۱۲۹۴)

Heading: ABL Bul. om. در آب .

۱۲۴۰ شیرا چون دید در چه گشته زار . چرخ میزد شادمان تا مَرغزار
 دست میزد چون رهید از دستِ مرگ . سبز و رقصان در هوا چون شاخ و برگ
 شاخ و برگ از حبسِ خاک آزاد شد . سر بر آورد و حریفِ باد شد
 برگها چون شاخرا بشکافتند . تا بیالای درخت اِشنافتند
 با زبانِ شَطْأه شُکْرِ خدا . میسراید هر بر و برگی جُدا
 که پیروِ اصلِ مارا ذو العطا . تا درخت اِسْتَفْلَظ آمد و اَسْتَوَى ۱۲۴۵
 جانهای بسته اندر آب و یگل . چون رهند از آب و گلها شاددل
 در هوای عشقِ حقِ رقصان شوند . همچو قُرصِ بدر بی نقصان شوند
 جسمشان رقصان و جانها خود مپرس . و آنکِ گردد جان از آنها خود مپرس
 شیرا خرگوش در زندان نشاند . ننگِ شیرے کو زخرگوشی بماند
 در چنان ننگی و آنکه این عجب . فخرِ دین خواهد که گویندش لَقَب ۱۲۵۰
 ای تو شیری در ننگِ این چاهِ فرد . نفسِ چون خرگوشِ خونت ریخت و خورد
 نفسِ خرگوشِ بصحرا در چِرا . تو بقعر این چه چون و چِرا
 سوی نخچیران دوید آن شیرگیر . کَابِشِرُوا بِأَقْوَمِ إِذْ جَاءَ الْبَشِيرُ
 مُزْدَه مُزْدَه اے گروهِ عیشِ ساز . کَانَ سَگِ دوزخِ بدوزخ رفت باز
 مُزْدَه مُزْدَه کَانَ عِدْوِ جانها . کَنَد قَهْرِ خَالِقِش دندانها ۱۲۵۵
 آنکِ از پنجه بسی سرها بکوفت . همچو خَسِ جاروبِ مرگش هم بروفت

آب گلها A (۱۲۴۶)   ذَا الْعَطَا A (۱۲۴۵)   شاخها Bul. (۱۲۴۴)

گردد جان L. گردد for شاد Bul. در رقص ABL Bul. چشمشان A (۱۲۴۸)

ای چو شیری B (۱۲۵۱)   After this verse L adds: (۱۲۵۰)

مُزْدَه مُزْدَه کَر قِضَا ظَالِمِ بِيْمَاءِ * اوفساد از عدل و لطف پادشاه

After this verse L adds: (۱۲۵۶)

آنکِ جز ظلمش دگر کاری نبود * آه مظلومش گرفت و سوخت زود
 گردنش بشکست و مغزش بردید * جان ما از قید محنت و رهید

ای بدیده عکس بد بر روی عم * بد نه عمت آن نوری از خود مرَم
 مومنان آیینه همدیگرند . این خبری از پیسر آورند
 پیش چشم داشتی شیشه کبود . زان سبب عالم کبودت می نمود
 ۱۲۲۰ گرنه کوری این کبودی دان زخویش . خویش را بد گو مگو کس را تو پیش
 مومن ار یَنْظُرُ بِنُورِ آلله نبود . غیب مومن را برهنه چون نمود
 چونک نو یَنْظُرُ بِبَارِ آلله بدے . نیکوسرا و اندیدے امر بدے
 اندک اندک آب بر آتش بزن . تا شود نار تو نور ای بو آنْحَرَن
 تو بزن با رینا آب طهور . تا شود این نار عالم جمله نور
 ۱۲۲۰ آب دریا جمله در فرمان نُسْت . آب و آتش ای خداوند آن نُسْت
 گر تو خواهی آتش آب خوش شود . ورنه خواهی آب هم آتش شود
 این طلب در ما هم از ایجاد نُسْت . رستن از بیداد یا رب داد نُسْت
 بی طلب تو این طلبمان داده . بی شمار و حد عطاها داده

مژده بردن خرگوش سوی نخچیران که شیر در چاه افتاد،

چونک خرگوش از رهایی شاد گشت . سوی نخچیران دوان شد تا بدشت

and so B1, which have حال نُسْت . L has غم in both hemistichs. (۱۲۲۷) AB Bul. بدیده خال بد . A Bul. مرَم .
 یکدیگرند . Bul. (۱۲۲۸)

(۱۲۲۹) Instead of this verse AB have:

جام روزن ساختی شیشه کبود * نور خورشیدی کبودت می نمود

So C in marg., with ساختی for داشتی . After v. ۱۲۲۹ Bul. adds:

روزنسترا جام باشد گر کبود * نور مهر آنرا همان تابع نمود

بنور الله C (۱۲۲۲) . عیب AL (۱۲۲۱) . آن کبودی Bul. (۱۲۲۰)

and so corr. in C. After this verse

Bul. has the Heading مناجات , and so C in marg. (۱۲۲۴) AB Bul. م تو

آب و دریا C (۱۲۲۵) . زن یا رب از آن آب طهور

گنج احسان بر چه بگشاده B Bul. have in the second hemistich این طلبرا L (۱۲۲۸)

which is also suppl. in marg. AC. (۱۲۲۶) A روان . After this verse L adds:

شیرا چون دید کشته ظلم خود * می دوید او شادمان و با رشد

تَرَكِ اَیْنِ شَرَبِ اَرِ بَگَوِی یَكِ دَو رُوزِ . دَر کَنِی اَندَرِ شَرَابِ خُلْدِ بَوزِ

تَفْسِیرِ رَجَعْنَا مِنْ جِهَادِ الْأَصْفَرِ إِلَى جِهَادِ الْأَكْبَرِ،

ای شهبان کُشتیم ما خصمِ برون . ماند خصمی زو بتر در اندرون
 کُشتنِ این کارِ عقل و هوش نیست . شیرِ باطنِ سخره خرگوش نیست
 ۱۲۷۰ دوزخست این نفس و دوزخ ازدهاست . کو بدریاها نگردد کم و کاست
 هفت دربارا در آشامد هنوز . کم نگردد سوزش آن خلق سوز
 سنگها و کافران سنگ دل . اندر آیند اندرو زار و خجل
 م نگردد ساکن از چندین غذا . تا زحق آید مر اورا این ندا
 سیر گشتی سیر گوید نی هنوز . اینت آتش اینت نایش اینت سوز
 ۱۲۸۰ عالمی را لقمه کرد و در کشید . معده اش نعره زنان هل مِن مزید
 حق قدم بر روی نهد از لامکان . آنگه او ساکن شود از کُن قَکان
 چونک جزو دوزخست این نفس ما . طبع کُل دارند جمله جزوها
 این قدم حق را بود کورا کُشد . غیر حق خود کی کمان او کُشد
 در کمان ننهند الا تیرِ راست . این کمانرا بازگون کز تیرهاست

(۱۲۷۲) After this verse L adds:

یكِ دَو رُوزِ چِه کِه دَیَا سَاعِنَتِ . هَرکِه تَرکَش کَرَد اَندَرِ رَاخِستِ
 دَعَفُ الشَّرکِ رَاخَه گُوشِ کُن . بَعَدِ اَزِیْن جَامِ بَقَارَا نُوشِ کُن
 بَرِ سَگَانِ بَگَدَارِ اَیْنِ مَرَدَارَا . خَرَدِ بَشکِنِ شِیْثَه پَدَارَا

Bul. adds:

دَانکِه اَیْنِ دَیَایِ دُونِ یَکَسَاعِنَتِ . تَرکِ اَن کَرَدنِ هَیْثِه رَاخِستِ
 تَرکِ رَاخَتِ بُوْدنِی رَا گُوشِ کُن . بَعَدِ اَزِ اَن جَامِ بَقَارَا نُوشِ کُن
 جِیْفَه دَیَا بَکِنِ بَچَشِ کَلَابِ . جَامِ پَدَارَا بَکِنِ کَمَرِ و خَرَابِ

Heading: ABL Bul. اَلْجِهَادِ bis.

دَائِمِ C in marg. دارد همیشه جزوها (۱۲۸۲) ABL Bul. غذا. (۱۲۷۸) A Bul.

for جمله . (۱۲۸۳) BL Bul. که کمان .

جمع شدن نخبچیران گرد خرگوش و ثنا گفتن اورا،

جمع گشتند آن زمان جمله وُحوش • شاد و خندان از طرب در ذوق و جوش
 حلقه کردند او چو شمع در میان • سجد کردندش همه صحرا بیابان
 نو فرشته آسانی یا پرے • فی تو عزرائیل شیران نرے
 ۱۲۶۰ هرچ هستی جان ما قربان نُست • دست بردی دست و بازویت دُرست
 راند حق این آبرا در جوی تو • آفرین بر دست و بر بازوے تو
 باز گو تا چون سگالیدی بکسر • آن عوانرا چون بمالیدی بکسر
 باز گو تا قصه در مانها شود • باز گو تا مرهم جانها شود
 باز گو کز ظلم آن اِسْتَمُها • صد هزاران زخم دارد جان ما
 ۱۲۶۵ گفت نایبید خدا بود اے مِهان • ورنه خرگوشی که باشد در جهان
 قوتم بخشید و دل را نور داد • نور دل مردست و پارا زور داد
 از بر حق می رسد تفضیلهها • باز هم از حق رسد تبدیلهها
 حق بدوَر و نوبت این نایبِ درا • می نماید اهل ظن و دیدرا
 هین بملکِ نوبتی شادی مکن • ای تو بسته نوبت آزادی مکن
 ۱۲۷۰ آنک ملکش برتر از نوبت تنند • برتر از هفت آنجُمش نوبت ززند
 برتر از نوبت ملوک باقی اند • دَوَرِ دائم رُوَحها با ساقی اند

سجده آوردند و گفتندش که هان (۱۲۵۸) AB Bul. ذوق جوش A (۱۲۵۷)

دست بازویت A (۱۲۶۰) After this (۱۲۶۴)

شیران غری L (۱۲۵۹)

verse L adds:

باز گو آن قصه کو شادی فزاست • روح مارا قوت و دل را جان فزاست

بود for بد Bul. (۱۲۶۵) After this verse Bul. adds: (۱۲۶۸)

چونکه با نوبت شد دولت ترا • پس ز چیست در نفس خود عجب و ریا

Here ABL Bul. add the Heading: بند دادن خرگوش نخبچیرانرا که بدین شاد مشوید

In Bul. که آن مجرّد عون حقست نه از قدرت ما مشوید is followed by

روحهارا ساقیند L Bul. (۱۲۷۱) برتر از نوبت ززند L (۱۲۷۰)

گر نبینی این جهان معدوم نیست . عیب جز زانگشتِ نفس شوم نیست
 تو ز چشم انگشت را بر دار همین . وانگهائی هرچ میخوای بین
 نوح را گفتند اُمّت کو ثواب . گفت او زان سوی وَاَسْتَفْشَا ثِیَاب
 رُو و سَر در جامها پیچیده اید . لاجرم با دیده و نادیده اید ^{۱۴۰۵}
 آدمی دیدست و باقی پوستست . دید اَنَسْت اَن که دید دوستست
 چونک دید دوست نبود کور به . دوست کو باقی نباشد دور به
 چون رسول روم این الفاظ تر . در سماع آورد شد مشتاق تر
 دیده را بر جُستنِ عُمَر گماشت . رخت را و اسب را ضایع گذاشت
 هر طرف اندر پی آن مرد کار . می شدی پُرسان او دیوانه وار ^{۱۴۱۰}
 کین چنین مردی بود اندر جهان . وز جهان مانند جان باشد نهان
 جُست او را ناش چون بنده بود . لاجرم جوینده یابنده بود
 دید اعرابی زنی او را دَخِل . گفت عُمَر نك بزیر آن تَخِل
 زیر خُرمان زخلفان او جُدا . زیر سابه خفته بین سابه خدا

یافتن رسول روم امیر المؤمنین عمر را رضی الله عنه خفته

در زیر نخل،

آمد او آنجا و از دور ایستاد . مر عمر را دید و در لرز افتاد ^{۱۴۱۵}
 هبیتی زان خفته آمد بر رسول . حالتی خوش کرد در جانش نُزول
 مهر و هیبت هست ضد همدگر . این دو ضد را دید جمع اندر جگر
 گفت با خود من شهانرا دیده ام . پیش سلطانان مه و بگریه ام
 از شهانم هیبت و نرسی نبود . هیبت این مرد هوشم را ربود
 رفته ام در بیشه شیر و پلنگ . روی من زیشان نگردانید رنگ ^{۱۴۲۰}

دیده اَنَسْت B Bul. (۱۴۰۶) . دید اید for اید L (۱۴۰۵) . جز انگشت A (۱۴۰۲)

بود for شود Bul. (۱۴۱۲) . و شد Bul. (۱۴۰۸) . دور for کور A (۱۴۰۷)

و مه بگریه ام A (۱۴۱۸) . بر جانش Bul. (۱۴۱۶) ABL Bul. and so corr. in C.

۱۲۸۵ راست شو چون تیر و پا ره از کمان . کز کمان هر راست بجهد بی گمان
چونک واکشتم ز پیکار برون . روے آوردم بپیکار درون
قد رجعتنا من جهاد الأصغریم . با نسی اندر جهاد اکبریم
قوت از حق خواهم و توفیق و لاف . تا بسوزن بر گنم این کوه قاف
سهل شیری دان که صفا بشکند . شیر آنست آن که خود را بشکند

آمدن رسول روم تا امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه و دیدن
او کرامات عمر رضی الله عنه،

۱۲۹۰ تا عمر آمد ز قیصر یک رسول . در مدینه از بیابان نغول
گفت کو قصر خلیفه اے حشم . نامن اسب و رخت را آنجا گشتم
قوم گفتندش که او را قصر نیست . مر عمر را قصر جان روشنست
گرچه امر میرے ورا آوازه ایست . همچو درویشان مر او را کازه ایست
اے برادر چون ببینی قصر او . چونک در چشم دلت رُستست مو
۱۲۹۵ چشم دل از مو و علت پاک آر . وانگهان دیدارِ قصرش چشم دار
هرک را هست از هوسها جان پاک . زود بیند حضرت و ایوان پاک
چون محمد پاک شد زین نار و دود . هر کجا رو کرد وجه الله بود
چون رفیقی و سوسه بدخواه را . گی بدانی تسم وجه الله را
هر کرا باشد زسینه فتح باب . او زهر شهری بیند آفتاب
۱۴۰۰ حق پدیدست از میان دیگران . همچو ماه اندر میان اختران
دو سر انگشت بر دو چشم نه . هیچ بینی از جهان انصاف ده

توفیق لاف A (۱۲۸۸) . مجهد A Bul. for جز Bul. و. Bul. om. (۱۲۸۵)

Heading: Bul. بامیر . After the Heading Bul. adds:

در بیان این شئو یک قصه . تا بری از سر گشتم حصه

هست for رست L (۱۲۹۶) . وانگه ان CL (۱۲۹۵) . باعر AB (۱۲۹۰)

شهری for ذره Bul. (۱۲۹۱) . و. Bul. om. (۱۲۹۷) C om. و. L om.

انگشت را بر چشم L (۱۴۰۱)

از منازلهای جانش یاد داد . وز سفرهای روانش یاد داد
 ۱۴۴۰ وز زمانی کز زمان خالی بدست . وز مقامِ قدس که اجلائی بدست
 وز هوایی کاندرو سیمرغِ رُوح . پیش ازین دیدست پرواز و فتوح
 هر یکی پروازش از آفاق بیش . وز امید و زهبت مشتاق بیش
 چون عمر اغیار زُورا یار یافت . جانِ او را طالبِ اسرار یافت
 شیخ کامل بود و طالبِ مشتهی . مرد چابک بود و مزگبِ درگهی
 ۱۴۴۵ دید آن مُرشد که او ارشاد داشت . تخمِ پاک اندر زمینِ پاک کاشت

سؤال کردن رسول روم از امیر المؤمنین رضی الله عنه،

مرد گفتش اے امیر المؤمنین . چنان زیلا چون بیآمد در زمین
 مرغِ بی اندازه چون شد در قفص . گفت حق بر جان فسون خواند و قصص
 بر عدمها کآن ندارد چشم و گوش . چون فسون خواند هی آید بجوش
 از فسون او عدمها زود زود . خوش معاق میزند سوسه وجود
 ۱۴۵۰ باز بر موجود افسونی چو خواند . زو دو آسبه در عدم موجود راند
 گفت در گوشِ گل و خندانش کرد . گفت با سنگ و عقیق کانش کرد
 گفت با جسم آبی تا جان شد او . گفت با خورشید تا رخشان شد او
 باز در گوشش دهد نکتۀ مخوف . در رخ خورشید افتد صد کسوف
 تا بگوش ابر آن گویا چه خواند . کو چو مشک از دیده خود اشک راند
 ۱۴۵۰ تا بگوش خاك حق چه خواند است . کو مراقب گشت و خامش مانده است
 در نردد هرك او آشنه است . حق بگوش او معنی گفته است
 تا کند محبوس اندر دو گمان . کآن کم کو گفت یا خود ضد آن

بهمت مشتاق L (۱۴۴۲) . پرواز فتوح A Bul. (۱۴۴۱) . کاجلائی ABL (۱۴۴۰)

زود آسبه Bul. (۱۴۵۰) . چون در آمد ABL Bul. کانی امیر ABL Bul. (۱۴۴۶)

در گوشش زند L (۱۴۵۲) . و عقیق و کانش A . و گل خندانش A (۱۴۵۱)

کو for آن C . آن کم CL (۱۴۵۷) . معنی AB Bul. (۱۴۵۶)

بس شدستم در مُصاف و کارزار . همچو شیر آن دم که باشد کارزار
 بس که خوردم بس زدم زخمِ گران . دل قوی تر بوده‌ام از دیگران
 بی سلیح این مرد خفته بر زمین . من بهفت اندام لرزان چیست این
 هینتِ حَسَمَت این از خلق نیست . هینت این مرد صاحبِ دل نیست
 ۱۴۲۵ هرک ترسید از حق و تقوی گزید . ترسد از وی رَجَن و اِنْس و هرکه دید
 اندرین فکرت بجرمت دست بست . بعد یکساعت عمر از خواب جَست

سلام کردن رسول روم امیر المؤمنین را رضی الله عنه،

کرد خدمت مر عمررا و سلام . گفتم پیغمبر سلام آنکه کلام
 پس عَیْشِکَش گفتم او را پیش خواند . ایمنش کرد و پیش خود نشاند
 لا تَخَافُوا هَسْتُ نُزْلِ خَیْبَان . هست در خور از برای خایف آن
 ۱۴۴۰ هرک ترسد مر ورا ایمن کنند . مر دل ترسند را ساکن کنند
 آنک خوفش نیست چون گویی ترس . دَرَس چه دمی نیست او محتاج دَرَس
 آن دل از جا رفته را دلشاد کرد . خاطر ویرانش را آباد کرد
 بعد از آن گفتم سخنهای دقیق . وز صفات پاکِ حقِ نَعَمَ الرَّفِیق
 وز نوازشهای حقِ اَبْدال را . نا بداند او مقام و حال را
 ۱۴۴۵ حال چون جَلوه‌ست زان زیبا عروس . وین مقام آن خلوت آمد با عروس
 جلوه بیند شاه و غیر شاه نیز . وقتِ خلوت نیست جز شاه عزیز
 جلوه کرده عامر و خاصانرا عروس . خلوت اندر شاه باشد با عروس
 هست بسیار اهلِ حال از صوفیان . نادرست اهلِ مقام اندر میان

بی سلاح A Bul. (۱۴۲۲) پس شدستم L (۱۴۲۱)

و او را AB Bul. (۱۴۲۸) پیغامبر ABC (۱۴۲۷) Heading: L om.

درس at the beginning of the second hemistich. هرکه خوفش A Bul. (۱۴۲۱) with ترس written above ترس A Bul. (۱۴۲۱) ترس
 آمد for آمد B (۱۴۲۵)

خاص و امانرا AB Bul. (۱۴۲۷) شاه و عزیز A (۱۴۲۶)

حال صوفیان L (۱۴۲۸)

گوشت پاره آدمی با عقل و جان . می‌شکافد کوهرا با بحر و کان
زور جان کوه‌کن شق حَجَر . زور جان در اِنْفِقَ الْقَمَر
گر گشاید دل سر انبان راز . جان بسوی عرش آرد نُرکتاز

اضافت کردن آدم آن زلت را بخویشتن که رَبَّنَا ظَلَمْنَا و
اضافت کردن ابلیس گناه خود را بخدا که بِمَا أَغْوَيْتَنِي ،

۱۴۸۰ کرد ما و کرد حق هر دو بین . کرد ما را هست دان پیداست این
گر نباشد فعلِ خَلَقِ اندر میان . پس مگو کس را چرا کردی چنان
خَلَقِ حق افعالِ ما را موجدست . فعلِ ما آثارِ خَلَقِ ایزدست
ناطق با حرف بیند یا عَرَض . گئی شود یکدمر مُحِيطِ دو عَرَض
گر بمعنی رفت شد غافل زحَرْف . پیش و پس یکدم نیند هیچ طَرْف
۱۴۸۵ آن زمان که پیش بینی آن زمان . نو پس خود گئی بینی این بدان
چون مُحِيطِ حرف و معنی نیست جان . چون بود جان خالق این هر دُبان
حق مُحِيطِ هر دو آمده پس . و ندارد کارش از کارِ دگر
گفت شیطان که بِمَا أَغْوَيْتَنِي . کرد فعلِ خود نهان دیو دَنی
گفت آدم که ظَلَمْنَا نَفْسًا . او زفعلِ حق بُد غافل چو ما

گوشت پاره آدمی از زور جان (۱۴۷۷) ABL Bul.

(۱۴۷۶) ABL Bul. سازد for آرد. After this verse L adds:

گر زبان گوید زاسرار نهان * آتش افروزد بسوزد این جهان

Bul. adds:

گر بگفتار آمده سر نهان * دانکه میسوزد از آن پیشک جهان

زآنک ناطق A (۱۴۸۲) . نیست دان L . کرد حق و کرد ما (۱۴۸۰) ABL Bul.

محیط دو عرض CL یا عرض ACL . and so C in marg. حرف بیند

هر دو آن C Bul. (۱۴۸۶) . غافل شد Bul. شد om. A (۱۴۸۴)

(۱۴۸۷) A . هر دو for جمله . ABL Bul. حق for چون A

زفعل خود B (۱۴۸۹) . نهان در بودنی A (۱۴۸۸)

هر زحق ترجیح یابد يك طرف . زآن دو يك را برگزیند زآن كنف
 گر نخواهی در نردد هوش جان . كم فشار این پنبه اندر گوش جان
 ۱۴۶۰ تا كنی فهم آن معماهاش را . تا كنی ادراك رمز و فاش را
 پس محلّ وحی گردد گوش جان . وحی چه بود گفتنی از حس نهان
 گوش جان و چشم جان جز این حس است . گوش عقل و گوش ظنّ زین مفلس است
 لفظ جبرم عشق را بی صبر كرد . و آنك عاشق نیست حبس جبر كرد
 این معیت با حقت و جبر نیست . این تجلّی مه است این ابر نیست
 ۱۴۶۵ و بود این جبر جبر عامه نیست . جبر آن اماره خودكامه نیست
 جبر را ایشان شناسند اے پسر . كه خدا بگشادشان در دل بصر
 غیب آینه بر ایشان گشت فاش . ذكر ماضی پیش ایشان گشت لاش
 اختیار و جبر ایشان دیگرست . قطرها اندر صدفها گوهرست
 هست بیرون قطره خرد و بزرگ . در صدف آن در خردست و سترگ
 ۱۴۷۰ طبع ناف آهوست آن قوم را . از برون خون و درونشان مشکها
 تو مگو کین مایه بیرون خون بود . چون رود در ناف مشکي چون شود
 تو مگو کین رس برون بد مختفر . در دل اكبر چون گردد گهر
 اختیار و جبر در تو بد خیال . چون دریشان رفت شد نور جلال
 نان چو در سفرهست باشد آن جماد . در تن مردم شود او روح شاد
 ۱۴۷۵ در دل سفره نگردد مستحیل . مستحیلش جان کند از سلسیل
 قوت جانست این ای راست خوان . تا چه باشد قوت آن جان جان

for حس AB Bul. و حس جان L. و چشم و جان C (۱۴۶۲) . و L om. (۱۴۶۰)

حبس و جبر C. و آنك for هر كه Bul. (۱۴۶۳) . and so corr. in marg. C. و ظن

اندر صدفها دیگرست A (۱۴۶۸) . غیب و آینه ABL Bul. (۱۴۶۷)

از برون خود درونشان C (۱۴۷۰) . در صدف درهای خردست AB Bul. (۱۴۶۶)

مشکی چون بود Bul. (۱۴۷۱) . و ز درونشان L.

در دل اكبر چون گشت ز L Bul. (۱۴۷۲)

باشد او جماد ABL Bul. (۱۴۷۴)

تفسیر وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَمَا كُنْتُمْ،

بار دیگر ما بقیه آمدیم . ما از آن قصه برون خود گی شدیم
 ۱۵۱۰ گر بجهل آیم آن زندان اوست . و ر بعلم آیم آن ایوان اوست
 و ر بجناب آیم مستان و یسم . و ر ببیدارے بدستان و یسم
 و ر بگرییم ابر پرر زرق و یسم . و ر بخدم آن زمان برق و یسم
 و ر بخشم و جنگ عکس قهر اوست . و ر بصلح و عذر عکس مهر اوست
 ما رکیسم اندر جهان پیچ پیچ . چون آلف او خود چه دارد هیچ هیچ

سؤال کردن رسول از عمر رضی الله عنه از سبب ابتلای

ارواح با این آب و گل اجساد،

۱۵۱۰ گفت یا عمر چه حکمت بود و سیر . جس آن صافی درین جای گدیر
 آب صافی در رگی پنهان شد . جان صافی بسته ابدان شد
 گفت نو بختی شگرفی و کفی . معنی را بند حرفی و کفی
 جس کرده معنی آزاد را . بند حرفی کرده نو باد را
 از برای فایده این کرده . تو که خود از فایده در پرده
 ۱۵۲۰ آنک از وے فایده زاید شد . چون نیند آنج مارا دیده شد

فهر هوست BL (۱۵۱۲) . هر زرق L (۱۵۱۲) . گر بجناب آیم Bul. (۱۵۱۱)

او خود ندارد Bul. (۱۵۱۴)

Heading: Bul. روح باین آب . In C the word following گل is illegible. AL

Bul. جسم for اجساد . After the Heading L adds:

چون ز عمر آن رسول آنرا شنید * روشنی در دلش آمد بدید
 محو شد پیش سؤال و م جواب * گشت فارغ از خطا و از صواب
 اصل را در یافت بگذشت از فروع * بهر حکمت کرد در برش شروع

Bul. has the same verses with a few unimportant differences of reading.

بخت AB Bul. (۱۵۱۷) . گلش L (۱۵۱۶) . این صافی L (۱۵۱۵)

آنکه Bul. (۱۵۲۰) for آنج .

۱۴۹۰ در گه او از ادب پنهانش کرد . زان گه بر خود زدن او بر بخورد
 بعد توبه گفتش اے آدم نه من . آفریدم در تو آن جرم و یحی
 نه که تقدیر و قضای من بد آن . چون بوقت عذر کردی آن نهان
 گفت ترسیدم ادب نگذاشتم . گفت من هم پاس آنت داشتم
 هرک آرد حرمت او حرمت برسد . هرک آرد قند لوزینه خورد
 ۱۴۹۵ طیبات امر بهر که لطیبین . باررا برکش برنجان و بین
 يك مثال ای دل پی فرقی بیار . نا بدانی جبررا از اختیار
 دست کان لرزان بود از ارتعاش . و آنک دستی را نو لرزانی زجاش
 هر دو جنبش آفریده حق شناس . لیک نتوان کرد این با آن قیاس
 زین پشیمانی که لرزایدیشم . چون پشیمان نیست مرد مرتعش
 ۱۵۰۰ بخت عقلست این چه بخت ای حیلہ گر . نا ضعیفی ره بر آنگا مگر
 بخت عقلی گر تر و مرجان بود . آن دگر باشد که بخت جان بود
 بخت جان اندر مقامی دیگرست . باده جان را قوای دیگرست
 آن زمان که بخت عقلی ساز بود . این عمر با بو آحکم همراز بود
 چون عمر از عقل آمد سوی جان . بو آحکم بو جهل شد در بخت آن
 ۱۵۰۵ سوی حسن و سوی عقل او کاملست . گرچه خود نسبت بجان او جاهلست
 بخت عقل و حسن اثر دان یا سبب . بخت جانی با عجب یا بو العجب
 صوه جان آمد نماید اے مستفی . لازم و ملزوم و نافی مقتضی
 زانک بینارا که نورش بازغاست . از دلیل چون عصا بس فارغاست

که for کی A (۱۴۹۵) . گفت م من B Bul. (۱۴۹۴) . در گناه A (۱۴۹۰)

زان پشیمانی ABL Bul. (۱۴۹۶) . and so C in marg. AB Bul. باررا خوش کن

and so A in marg. L Bul. in the second hemistich B مرعشرا چون پشیمان دیدش . Bخت عقلش C (۱۵۰۰) .

ذوق جان آمد L (۱۵۰۷) . مقام AC . بخت عقل AB (۱۵۰۲) . عقل آن حیلہ گر

از دلیل و از عصا کس A Bul. بینایی AB Bul. (۱۵۰۸) . ملزوم باقی L . ملزوم نافی AB

از عصا و از عصا کس L . فارغست

چونك در قرآن حق بگریختی . با روان انبیا آمیختی
 هست قرآن حاله‌ای انبیا . ماهیان بحر پاك كبریا
 و در بخوانی و نه قرآن پذیر . انبیا و اولیارا دیده گیر
 ۱۵۴۰ و پذیرایی چو بر خوانی قصص . مرغ جانت تنگ آید در قفص
 مرغ کو اندر قفص زندانی است . می‌نجوید رستن از نادانی است
 روحهایی کر قفصها رسته‌اند . انبیای رهبر شایسته‌اند
 از برون آوازشان آید ز دین . که در رستن ترا اینست این
 ما بدین رستم زین تنگین قفص . جز که این ره نیست چاره این قفص
 ۱۵۴۵ خویش را رنجور سازه زار زار . تا ترا بیرون کنند از اشهار
 که اشهار خلق بند محکمست . در ره این از بند آهن گئی گمست

قصه بازرگان که طوطی او را پیغام داد بطوطیان هندوستان
 هنگام رفتن بتجارت،

بود بازرگان و او را طوطی . در قفص محبوس زیبا طوطی .
 چونك بازرگان سفر را ساز کرد . سوی هندستان شدن آغاز کرد
 هر غلام و هر کینزک را زجود . گفت بهر تو چه آرمر گوی زود
 ۱۵۵۰ هر یکی از وی مرادی خواست کرد . جمله را وعده بداد آن نیک مرد
 گفت طوطی را چه خواهی ارمغان . کارمت از خطه هندوستان

ورنه Bul. (۱۵۴۶) and so corr. in C. چونك for چون تو AB Bul. (۱۵۴۷)

بدین رستم L (۱۵۴۴) . اینست و این AB Bul. (۱۵۴۲) . و نه for

After this verse L adds: کاشهار ABL (۱۵۴۶)

يك حکایت بشو ای زیبا رفیق * تا بدانی شرط این بحر عقیق

Bul. adds:

گوشداری این حکایت ای رفیق * پس بیاموزد ترا رمز دقیق

Heading: AB Bul. که طوطی محبوس او او را .

صد هزاران فایده است و هر یکی . صد هزاران پیش آن يك اندکی
 آن تم نطفت که جزو جزوه است . فایده شد کُلّ کُلّ خالی چراست
 نو که جزوی کار نو با فایده است . پس چرا در طعن کُلّ آری تو دست
 گفت را گر فایده نبود مگو . ور بود هل اعتراض و شکر جو
 ۱۰۲۰ شکر بزدان طوق هر گردن بود . فی جدال و رُو ترش کردن بود
 گر ترش رُو بودن آمد شکر و بس . پس چو سِرکه شکرگویی نیست کس
 سرکه را گر راه باید در جگر . گو بشو سِرکنگین او از شکر
 معنی اندر شعر جز با خبط نیست . چون فلاسنگست اندر ضبط نیست

در سرّ آنک من اراد ان يجلس مع الله فليجلس
 مع اهل التصوف،

آن رسول از خود بشد زین يك دو جام . فی رسالت یاد ماندش نه پیام
 ۱۰۲۰ واله اندر قدرت الله شد . آن رسول اینجا رسید و شاه شد
 سیل چون آمد بدریا بجر گشت . دانه چون آمد بهزرع گشت گشت
 چون نعلی یافت نان با جانور . نان مرده زنده گشت و با خبر
 موم و هیزم چون فداے نار شد . ذات ظلمانی او انوار شد
 سنگ سُرْمه چونک شد در دیدگان . گشت بینایی شد آنجا دیدبان
 ۱۰۲۵ ای خنک آن مرد کز خود رسته شد . در وجود زنده پیوسته شد
 وای آن زنده که با مرده نشست . مرده گشت و زندگی از وی بچست

(۱۰۲۰) suppl. in C. بزدان (۱۰۲۰)

Bul. for بشو تا شود (۱۰۲۷) C in marg.

گو برو سرکنگین شو.

Heading: AB معنی آنک در معنی بیان is written above Bul. In C.

نان Bul. ABL (۱۰۲۲) . رکعت گشت BL (۱۰۲۱) . آنجا رسید L (۱۰۲۰)

یا بوالبشر and so corr. in C.

سنگ بینایی شد C (۱۰۲۴)

این چه بلبل این نهنگ آتشبست . جمله ناخوشها ز عشق اورا خوشبست
عاشق، کسبست و خود کسبست او . عاشق، خوشبست و عشق، خویش جو

صفت اجنحة طيور عقول الهی،

۱۵۷۵ قصه طوطی جان زین سان بود . کو کسی کو محرم مرغان بود
کو یکی مرغی ضعیفی بی گناه . واندرون او سلیمان با سپاه
چون بنالد زار پی شکر و گلّه . افتد اندر هفت گردون غلغله
هر دَمش صد نامه صد پیک از خدا . با زنی زو شصت لیلیک از خدا
زلفت او به زطاعت نزد حق . پیش کفرش جمله ایمانها خلق
۱۵۸۰ هر دی اورا یکی معراج خاص . بر سر تاجش نهد صد تاج خاص
صورتش بر خاک و جان بر لامکان . لامکانی فوق وهم سالکان
لامکانی فی که در فهم آبدت . هر دی در وی خیالی زایدت
بل مکان و لامکان در حکم او . همچو در حکم بهشتی چار جو
شرح این کونه کن و رخ زین بتاب . که مزین و اللّهُ اعلم بالصواب
۱۵۸۵ باز میگردم ازین ای دوستان . سوی مرغ و تاجر و هندوستان
مرد بازرگان پذیرفت این پیام . کو رساند سوی جنس از وی سلام

دیدن خواجه طوطیان هندوستان را در دشت و پیغام

رسانیدن از آن طوطی،

چونک تا اقصای هندستان رسید . در بیابان طوطی چندی بدید

(۱۵۷۵) In Bul. this

او خوشبست L. خوشست and آشت (۱۵۷۴) A Bul.

verse precedes the Heading. (۱۵۷۶) Bul. مرغ ضعیف L. بی گناه .

بنالد از پی شکر L (۱۵۷۷) . ذلت Bul. (۱۵۷۴) A Bul. ایمانهای خلق .

هر دی از وی Bul. (۱۵۸۲) . ازین ما ABL Bul. (۱۵۸۵) and so corr. in C.

Bul. تاجر هندوستان . (۱۵۸۶) C جنس خود سلام , corr. above.

تا for یا BL (۱۵۸۷)

گفت آن طوطی که آنجا طوطیان • چون بیبی کن زحال من بیان
 کان فلان طوطی که مشتاق شاست • از قضای آسمان در حبس ماست
 بر شما کرد او سلام و داد خواست • وز شما چاره و ره ارشاد خواست
 ۱۰۵۵ گفت می‌شاید که من در اشتیاق • جان دهر اینجا بپریم در فراق
 این روا باشد که من در بند سخت • گه شما برسزده گاهی بر درخت
 این چنین باشد وفای دوستان • من درین حبس و شما در گلستان
 یاد آرید ای جهان زین مرغ زار • يك صبحی در میان مرغزار
 باد باران بارا میمون بود • خاصه کان لیلی و این مجنون بود
 ۱۰۶۰ ای حرینان بت موزون خود • من قدحها میخورم پر خون خود
 يك قدح می نوش کن بر باد من • گر می‌خواهی که بدی داد من
 یا بیاد این فداه خاك ییز • چونك خوردی جرعه بر خاك ریز
 ای عجب آن عهد و آن سوگند کو • وعده‌های آن لب چون قند کو
 گر فراق بند از بد بندگیست • چون تو با بد بد کنی پس فرق چیست
 ۱۰۶۵ ای بدی که تو کنی در خشم و جنگ • با طرب‌تر از سماع و بانگ جنگ
 اے جنای تو زد دولت خوبتر • وانستقام تو زجان محبوبتر
 نار تو اینست نورت چون بود • ماتم این تا خود که سورت چون بود
 از حلاوتها که دارد جور تو • وز لطافت کس نیابد غور تو
 نالم و ترسم که او باور کند • وز کبر آن جوررا کمتر کند
 ۱۰۷۰ عاشقم بر قهر و بر لطفش بجد • بوالعجب من عاشق این هر دو ضد
 والله از زین خار در بستان شوم • همچو بلبل زین سبب نالان شوم
 این عجب بلبل که بگشاید دهان • تا خورد او خاررا با گلستان

(۱۰۵۵) AB Bul. گفتش. A. گانجا. (۱۰۵۷) In C the greater part of the first

hemistich is erased.

(۱۰۵۸) L یاد دارید.

(۱۰۶۰) A یا بت موزون.

(۱۰۶۱) AL نمی‌خواهی.

(۱۰۶۷) A ونورت. In Bul. verses ۱۰۶۷ and ۱۰۶۸ are

transposed.

(۱۰۷۰) L والعجب.

تفسیر قول فرید الدین العطار قدس الله سره،

نو صاحب نفی ای غافل میان خاک خون میخور

که صاحب دل اگر زهری خورد آن انگین باشد

صاحب دل را ندارد آن زبان . گر خورد او زهر قاتل را عیان
 زانک صحت یافت و از پرهیز رست . طالب مسکین میان تب درست
 ۱۶۰۰ گفت پیغمبر که ای طالب جری . هان مکن با هیچ مطلوبی مری
 در تو نمرود است آتش در مرو . رفت خواهی اول ابرهیم شو
 چون نه سبّاح و نی دریاپی . در میفکن خویش از خود را پی
 او زعفر بحر گوهر آورد . از زینها سود بر سر آورد
 کاملی گر خاک گیرد زر شود . ناقص ار زر بُرد خاکستر شود
 ۱۶۱۰ چون قبول حق بود آن مرد راست . دست او در کارها دست خداست
 دست ناقص دست شیطانت و دیو . زانک اندر دام تکلیفت و ربو
 جهل آبد پیش او دانش شود . جهل شد علی که در ناقص رود
 هر چه گیرد عتی عت شود . کفر گیرد کاملی ملت شود
 ای مری کرده پیاده با سوار . سر نخواهی بُرد اکنون پای دار

تعظیم ساحران مر موسی را علیه السلام که چه فرمایی اول

تواندازی عصا یا ما،

۱۶۱۰ ساحران در عهد فرعون لعین . چون مری کردند با موسی بکین

Heading: ABL Bul. تفسیر for تفریر .

(۱۶۰۴) A که خورد . (۱۶۰۵) ABCL پیغامبر A . مردی جری .

(۱۶۰۶) Bul. در آتش مرو . (۱۶۰۸) AB Bul. in the first hemistich او زانک

. او زعفر بحر گوهر آورد Bul. in the second hemistich . ورد احمر آورد

(۱۶۱۲) C for منکر . (۱۶۱۴) In L this verse immediately follows v. ۱۶۱۰ .

Heading: After A یا ما C adds in marg. موسی گفت اول شما Bul. موسی علیه السلام

. گفت نی اول شما .

مَرْكَبِ اِسْتَانِبِدِ پَسِ آوَازِ دَادِ . اَن سَلَامِ وَاَن اِمَانَتِ بَا زِ دَادِ
 طَوِطِی زَانَ طَوِطِیَانِ لِرَزیدِ بَسِ . اَوْفَادِ وِ مَرْدِ وِ بَگُسْتَشِ نَفْسِ
 ۱۵۱۰ شد پشیمانِ خواجه از گفتِ خیر . گفت رفتم در هلاکِ جانور
 این مگر خویشست با آن طوطیک . این مگر دو جسم بود و روحِ بَكِ
 این چرا کردم چرا دادم پیام . سوختم بیچاره را زین گفتِ خام
 این زبان چون سنگ و هم آتش و شست . و آنچه بجهت از زبان چون آتش
 سنگ و آهن را مزن بر هم گزاف . گه ز رویِ نقل و گاه از رویِ لاف
 ۱۵۲۰ زانک تاریکست و هر سو پنبه زار . در میان پنبه چون باشد شرار
 ظالم آن قوی که چشمانِ دوخندند . زان سخنها عالمی را سوخندند
 عالمی را بَكِ سخن ویران کند . رو بهانِ مرده را شیران کند
 جانها در اصلِ خود عیبی دمست . بَكِ دَمَشِ زَخْمِست و دیگر مَرَهْمِست
 گر حجاب از جانها بر خاستی . گفت هر جانی مسیح آساستی
 ۱۶۰۰ گر سخن خواهی که گویی چون شکر . صبر کن از حرص و این حلوا بخور
 صبر باشد مُشْنَهائی زیرکان . هست حلوا آرزوی کبودکان
 هرک صبر آورد گردون بر رود . هرک حلوا خورد واپس تر شود

چون سنگ و چون آهن و شست L (۱۵۱۳)

گه ز رویِ نقل و گه از رویِ لاف L . و گه از رویِ لاف AB Bul. (۱۵۱۴)

مَكِ زمانِ زخمد و گاهی AB Bul. and so corr. in C. AB Bul. (۱۵۱۷)

مرهند , and so C in marg.

واپس تر رود ABL Bul. (۱۶۰۲)

آدم از فرَدوس و از بالای هفت . پائے ماچان از برای عذر رفت
 گر زبُشت آدمی وز صُلبِ او . در طلب می‌باش هر در طُلبِ او
 ز آتشِ دل و آبِ دیکه نُقل ساز . بوستان از ابر و خورشیدست باز
 نو چه دانی ذوقِ آبِ دیدگان . عاشقِ نانی تو چون نادیدگان
 گر تو این انبان زانِ خالی کنی . پُر زگوهرهایِ اِجلالی کنی
 طفلِ جان از شیرِ شیطان باز کن . بعد از آتش با مَلکِ انباز کن
 نا تو ناریک و ملول و نبره . دانک با دیو، لعینِ همشیره
 لقمه‌ کآن نور افزود و کمال . آن بود آورده از کسبِ حلال
 رَوغنی کآید چراغِ ما کُشد . آبِ خوانش چون چراغی را کُشد
 علم و حکمت زاید از لقمه‌ حلال . عشق و رِقّت آید از لقمه‌ حلال
 چون ز لقمه نو حسدِ بینی و دام . جهل و غفلت زاید آنرا دان حرام
 هیچ گندم کاره و جو بر دهد . دیکه‌ ایی که گُره‌ خرد دهد
 لقمه تخمست و برش اندیشها . لقمه بحر و گوهرش اندیشها
 زاید از لقمه‌ حلال اندر دهان . میلِ خدمت عزمِ رفتن آن جهان

باز گفتن بازرگان با طوطی آنچه دید از طوطیان هندوستان،

کرد بازرگان تجارت را نامر . باز آمد سوسه متزل شادکام
 هر غلامی را بیاورد ارمغان . هر کبیرک را ببخشید او نشان
 گفت طوطی ارمغان بند کوه . آنچه گفتی و آنچه دیدی باز گو
 گفت فی من خود پشیمانم از آن . دستِ خود خایان و انگشتان گران

نان ز before A (۱۶۴۶) . باز . B . خورشیدست تا از A (۱۶۴۷)

آید for زاید Bul. (۱۶۴۴) . کآن for کو ABL Bul. (۱۶۴۲)

After this verse Bul. adds: . میل و خدمت Bul. (۱۶۴۸)

این سخنرا نیست پایان کن همان * بخت بازرگان و طوطی را بیان

and so corr. in C . دوست کام ABL Bul. (۱۶۴۹)

and so L Bul. , آنچه دیدی و آنچه گفتی AB (۱۶۵۱)

لیک موسی را مقدم داشتند . ساحران او را مکرم داشتند
 زآنک گفتندش که فرمان آن نُسْت . خواهی اول آن عصا تو فگن نخست
 گفت نی اول شما ای ساحران . افکند آن مکرهارا در میان
 ابن قدر تعظیم دینشانرا خرید . کر مری آن دست و پاهاشان بُرید
 ۱۶۲۰ ساحران چون حقّ او بشناختند . دست و پا در جرم آن در باختند
 لقمه و نکتهست کامل را حلال . نو نه کامل مخور می باش لال
 چون تو گوئی او زبان نی جنس تو . گوشهارا حق بفرمود اَنْصَبُوا
 کودک اول چون بزاید شیرنوش . مدنی خاموش باشد جمله گوش
 مدنی می بایدش لب دوختن . از سخن نا او سخن آموختن
 ۱۶۲۵ ورنه نباشد گوش و تی تی می کنو . خویشتن را گنگ گیتی می کند
 کَر اصلی کش نبود آغاز گوش . لال باشد گئی کند در نطق جوش
 زآنک اول سمع باید نطق را . سوے منطق از ره سمع اندر آ
 اَدْخُلُوا الْاَبْيَاتَ مِنْ اَبْوَابِهَا . وَاَطْلُبُوا الْاَغْرَاصَ فِي اَسْبَابِهَا
 نطق کان موقوف راه سمع نیست . جز که نطق خالق بی طمع نیست
 ۱۶۳۰ مُبْدِعُست او تابع اُستاد نی . مُسْتَدّ جمله ورا اِسناد نی
 باقیان هر در حرف هر در مقال . تابع اُستاد و محتاج مثال
 زین سخن گر نیستی بیگانه . دلق و اشکی گیر در ویرانه
 زآنک آدم زان عتاب از اشک رست . اشک نر باشد دم نوبه پُرس
 بهر گریه آمد آدم بر زمین . نا بود گریان و نالان و حزین

Bul. for بگن . خواهی اول تو عصا افگن L . گر می خواهی عصا . AB Bul. (۱۶۱۷)
 چون L (۱۶۲۲) . در جرم او L (۱۶۲۰) . گر مری L (۱۶۱۹) . تو فگن .
 in C ندارد is) ورنه ندارد گوش AB (۱۶۲۵) . خاموش بود او . ABL Bul. بر آید
 در نطق نوش B . کی for که A (۱۶۲۶) . و . Bul. om. (written above).
 مُسْتَدّ C نی for نیست Bul. (۱۶۲۰) . الاعراض L . وادخلوا . ABL Bul. (۱۶۲۸)
 تابع In A طالب is written above (۱۶۲۱)
 AL آمد آدم . In L this verse follows v. ۱۶۴۷ . (۱۶۲۴)

آیت اَنْسَوَكُمْ ذِكْرِي بخوان . قدرت بنسبان نهادنشان بدان
 ۱۷۷۰ چون بتذکیر و بنسبان قادرند . بر همه دلهای خلفان قاهرند
 چون بنسبان بست او راه نظر . کار نتوان کرد و باشد هنر
 خَلْتُمْ سُخْرِيَةَ اَهْلِ السُّو . از نئی بر خون تو تا اَنْسَوَكُمْ
 صاحب ده پادشاه جسمهاست . صاحب دل شاه دلهای شامت
 قَرَعَ ديد آمد عمل بی هیچ شك . پس نباشد مردر إِلَّا مَرْدَمَكَ
 ۱۷۸۰ من تمام این نیارم گنت از آن . منع می آید ز صاحب مَرَكْران
 چون فراموشی خلق و بادشان . با و بست و او رسد فریادشان
 صد هزاران نیک و بدرا آن بهی . می کند هر شب زدلهاشان بهی
 روز دلهارا از آن پُر می کند . آن صدفهارا پُر از دُر می کند
 آن همه اندیشه پیشانها . می شناسد از هدایت جانها
 ۱۷۸۵ پیشه و فرهنگ تو آید بتو . تا در اسباب بگشاید بتو
 پیشه زرگر باهنگر نشد . خوی آن خوش خو بان مُتَدَر نشد
 پیشها و خلفها همچون جهاز . سوسه خصم آیند روز رستخیز
 پیشها و خلفها از بعد خواب . واپس آید هر بخصم خود شتاب
 پیشها و اندیشها در وقت صُبح . هم بد آنجا شد که بود آن حُسن و فُبح
 ۱۷۹۰ چون کموترهای پیک از شهرها . سوسه شهر خویش آرد بهرها

(۱۷۷) L Bul. خَلْتُمْ . B Bul. خوانید for خون تو .

(۱۷۷) Suppl. in marg. A.

(۱۷۸۰) Suppl. in marg. A.

(۱۷۸۲) B آن بهی . L Bul. از بهی and this appears to be the reading of C.

(۱۷۸۴) Suppl. in marg. A.

(۱۷۸۴) Suppl. in marg. A.

(۱۷۸۶) ABL Bul. این خوش خو .

(۱۷۸۷) Suppl. in marg. C. BL Bul. جهیز .

(۱۷۸۸) Bul. پیشها و اندیشها .

(۱۷۹۱) L که بود آن وقت فبح . A هم از آنجا .

(۱۷۹۰) B چون for چو . After this verse L Bul. add:

هرچه بینی سوی اصل خود رود • جزو سوی کل خود راجع شود

من چرا پیغامِ خمی از گزاف • بردم از بی‌دانشی و از نشاف
گفت اے خواجه پشیمانی زچبست • چبست آن کین خشم و غمرا مقضبست
گفت گفتم آن شکایت‌های نو • با گروهی طوطیان همنای نو ^{۱۶۵۰}
آن یکی طوطی ز دردت بوی بُرد • زهره‌اش بدزید و لرزید و ببرد
من پشیمان گشتم این گفتن چه بود • لبک چون گفتم پشیمانی چه سود
نکته کآن جَست ناگه از زبان • همچو تیری دان که جَست آن از کمان
ط نگردد از ره آن تیر اے پسر • بند باید کرد سیلی را ز سر
چون گذشت از سر جهانی را گرفت • گر جهان ویران کند نبود شکفت ^{۱۶۶۰}
فعل را در غیب آنرها زاد نیست • و آن مولیدش بحکم خلق نیست
بی شریکی جمله مخلوق خداست • آن مولید ارچه نسبتشان بماست
زید پُرانید تیری سوے عمر • عمر را بگرفت تیرش همچو نمر
مدتی سالی همی زابید درد • دردها را آفریند حق نه مَرَد
زید رای آن دم ار مُرد از وِجَل • دردها می‌زاید آنجا نا آجَل ^{۱۶۶۵}
ز آن مولید وِجَع چون مُرد او • زید رای زین سبب قتال گو
آن وِجَع‌ها را بدو منسوب دار • گرچه هست آن جمله صنَع کز دگار
همچنین کشت و دم و دام و جماع • آن مولیدست حق را مستطاع
اولی‌ا را هست قدرت از اِلَه • تیر جَسته باز آرندش ز راه
بسته دَرهای مولید از سبب • چون پشیمان شد ولی زان دست رَب ^{۱۶۷۰}
گفته ناگفته کند از فتح باب • تا از آن فی سیخ سوزد فی کباب
از همه دل‌ها که آن نکته شنید • آن سخن را کرد مَعُو و ناپدید
گرت بُرهان باید و بَحْتِ مِها • باز خوان من آیتِ او نَسِها

(۱۶۵۰) Bul. گروه. (۱۶۵۷) In C vv. ۱۶۵۷ and ۱۶۵۸ are transposed.

(۱۶۵۸) Bul. که جست او. (۱۶۶۱) L. زحکم. (۱۶۶۲) Bul. عمرو and عمروا.

(۱۶۶۴) B. مدت. A. حق مُرد. (۱۶۶۶) ABL Bul. زید را زاول سبب, and so

corr. in C. (۱۶۶۴) Bul. باز گرداند ز راه. (۱۶۷۱) Bul. که از آن.

ای دریغا صبحِ ظلمت سوزِ من • ای دریغا نورِ روزافروزِ من
 ای دریغا مرغِ خوش پروازِ من • زانتها پریکِ نا، آغازِ من
 عاشقِ رنجست نادانِ نا ابد • خیز لا اُقیم بخوانِ نا فی کبَد
 ۱۷۱۰ از کبَد فارغِ بدم با رویِ تو • وز زبَد صافی بدم در جویِ تو
 این دریغاها خیالِ دیدنست • وز وجودِ نقدِ خود بپُردنست
 غیرتِ حق بود و با حق چاره نیست • کو دلی کر عشقِ حق صد پاره نیست
 غیرتِ آن باشد که او غیرِ همست • آنک افزون از بیان و دمدمهست
 ای دریغا اشکِ من در با بُدی • نا نثارِ دلبرِ زیبا بُدی
 ۱۷۱۵ طوطیِ من مرغِ زیرکسارِ من • ترجمانِ فکرت و اسرارِ من
 هرچ روزی داد و ناداد آیدم • او زاوَل گننه نا باد آیدم
 طوطیِ کباید ز وَحیِ آوازِ او • پیش از آغازِ وجودِ آغازِ او
 اندرونِ نست آن طوطیِ نهران • عکسِ اورا دیکه تو بر این و آن
 میبرد شادیت را نو شاد ازو • میپذیری ظلم را چون داد ازو
 ۱۷۲۰ ای که جان را بهر تن میسوختی • سوختی جان را و تن افروختی
 سوختم من سوخته خواهد کسی • نا زمین آتش زند اندر خمی
 سوخته چون قابلِ آتش بود • سوخته بستان که آتش کش بود
 ای دریغا ای دریغا ای دریغ • کآنچنان مایِ نهران شد زیرِ میغ
 چون زخمِ دم کآتشِ دل نیز شد • شیرِ هجر آشفته و خون ریز شد
 ۱۷۲۵ آنک او هشیار خود تندست و مست • چون بود چون او قدح گیرد بدست
 شیرِ مستی کز صفتِ بیرون بود • از بسببِ مرغزار افزون بود

(۱۷۱۰) In C verses 1710 and 1711 are transposed. (۱۷۱۲) Bul. om. و. AB Bul. حکم حق، and so corr. in C.
 (۱۷۱۴) A بود آن غیرت. L غیرت. (۱۷۱۶) AB om. و. (۱۷۱۷) C دلبری. (۱۷۱۸) A ای طوطی. L ای طوطی.
 (۱۷۲۰) C آنک جان را، corr. in marg. و مرغزار. L (۱۷۲۶)

شنیدن آن طوطی حرکت آن طوطیان و مردن آن طوطی

در قفص و نوحه خواجه بر وی،

چون شنید آن مرغ کان طوطی چه کرد . بس بلرزید اوفساد و گشت سرد
 خواجه چون دیدش فزاده همچنین . بر جهید و زد کله را بر زمین
 چون بدین رنگ و بدین حالش بدید . خواجه در جست و گریبان را درید
 گفت ای طوطی خوب خوش حین . این چه بودت این چرا گشتی چنین
 ۱۶۶۵ اے درینا مرغ خوش آواز من . اے درینا همدم و هزار من
 ای درینا مرغ خوش الحان من . راح رُوح و روضه و ریحان من
 گر سلیمان را چنین مرغی بدی . گی خود او مشغول آن مرغان شدی
 ای درینا مرغ کارزان یافتم . زود روی از روی او بر نافتم
 ای زبان تو بس زبانی مر مرا . چون نوی گویا چگونم من ترا
 ۱۷۰۰ ای زبان هر آتش و هر خرمی . چند این آتش درین خرمی زنی
 در نهان جان از نو افغان میکند . گرچه هرچه گویش آن میکند
 ای زبان هر گنج بی پایان نوی . ای زبان هر ریخ بی درمان نوی
 هر صفر و خدعه مرغان نوی . هر انیس و حشت هجران نوی
 چند امانم ی دهی ای بی امان . ای تو زه کرده بکین من کمان
 ۱۷۰۵ نک بپزانیست مرغ مرا . در چراگاه ستم کم کن چرا
 یا جواب من بگو یا داد ده . یا مرا زاسب شادی یاد ده

گشت زرد A . بلرزید و فساد Bul . م . بلرزید ABL Bul. (۱۶۶۱)

و خوش حین Bul. (۱۶۶۴) . گریبان B . بر جست ABL Bul. (۱۶۶۲)

C apparently (۱۶۶۳) . روضه ریحان من Bul. (۱۶۶۶) . این چرا کردی

در زمان جان A (۱۷۰۱) . چگونم مر ترا ABL . زبانی مر دروی

After this verse Bul. adds: . وحشت و هجران L (۱۷۰۲)

آدمیرا ظلمت و کفران تویی * م دلیل و رهبر یاران تویی

اسباب C . بگو for بک Bul. (۱۷۰۶) . بکین ما C (۱۷۰۴)

پاره کرده و سوسه باشی دلا . گر طربرا باز دانی از بلا
 گر مُرادت را مذاقِ شکرست . بی مُرادے فی مُرادِ دلبرست
 هر ستارهش خونبهای صد هلال . خونِ عالمِ ریختنِ او را حلال
 ۱۷۰۰ ما بها و خونبهارا یافنیم . جانبِ جانِ باختنِ بشتافتیم
 اے حیوة عاشقان در مُردگی . دل نیابی جز که در دل بُردگی
 من دلش جُسته بصد ناز و دلال . او بهانه کرده با من از ملال
 گفتم آخر غرقِ نُست این عقل و جان . گفتم رُو رُو بر من این افسون مخوان
 من ندانم آنچه اندیشیده . ای دو دبه دوست را چون دیده
 ۱۷۰۵ ای گرانجان خوار دیدستی مرا . زآنک بس ارزان خریدستی مرا
 هر که او ارزان خرد ارزان دهد . گوهری طفلی بقرصی نان دهد
 غرقِ عشقِ ام که غرقست اندرین . عشقهای اولین و آخرین
 بجهلش گفتم نگفتم زان بیان . ورنه هم افهام سوزد هم زبان
 من چو لب گویم لب دریا بود . من چو لا گویم مُرادِ اِلّا بود
 ۱۷۱۰ من ز شیرینی نشستم رُو نُرش . من ز پُرسی سخن باشم خمش
 تا که شیرینی ما از دو جهان . در حجابِ رُو نُرش باشد نهان
 تا که در هر گوش ناید این سخن . بک همی گویم ز صد سِرِّ لَدُن

مذاقی C (۱۷۴۸) . بس زبون و سوسه گردی دلا L (۱۷۴۷)

حیات AB Bul. (۱۷۰۱) . بهای خونبهارا L (۱۷۰۰)

بهاه کرد A . جستم Bul. (۱۷۰۲)

ABL Bul. مرا *bis.* ورا (۱۷۰۵)

زو بیان C. B Bul. and so corr. in C. B Bul. نکردم آن بیان ABL Bul. (۱۷۰۸)

من زیاری AL (۱۷۱۰) and so corr. in C. B Bul. من زیاری سخن باشم خمش

گفتارم خمش

حجاب و رو نرش C (۱۷۱۱)

L من لدن (۱۷۱۲)

قافیه اندیشم و دلدارِ من . گویدم مندیش جز دیدارِ من
 خوش نشین ای قافیه اندیشِ من . قافیه دولت تویی در پیشِ من
 حرف چه بود تا تو اندیشی از آن . حرف چه بود خارِ دیوارِ رزان
 حرف و صوت و گفترا برهر زخم . تا که بی این هر سه با تو دم زخم ^{۱۷۳۰}
 آن دمی کر آدمش کردم نهان . با تو گویم ای تو اسرارِ جهان
 آن دمی را که نگفتم با خلیل . و آن غمی را که نداند جبرئیل
 آن دمی کز وی مسیحا دم نزد . حق ز غیرت نیز بی ما هم نزد
 ما چه باشد در لغت اثبات و نفی . من نه اثباتم منم بی ذات و نفی
 من کسی در ناگمی در یافتیم . پس کسی در ناگمی در یافتیم ^{۱۷۳۵}
 جمله شاهان بنده بنده خودند . جمله خلفان مرده مرده خودند
 جمله شاهان پست پست خویش را . جمله خلفان مست مست خویش را
 می شود صیاد مرغان را شکار . تا کند ناگاه ایشان را شکار
 دلبران را دل اسیر بی دلان . جمله معشوقان شکارِ عاشقان
 هرک عاشق دیدش معشوق دان . کو بنسبت هست هم این و هم آن ^{۱۷۴۰}
 تشنگان گر آب جویند از جهان . آب جوید هم بعالم تشنگان
 چونک عاشق اوست تو خاموش باش . او چو گوشت می کشد تو گوش باش
 بند کن چون سبیل سیلانی کند . ورنه رُسوایی و ویرانی کند
 من چه غم دارم که ویرانی بود . زبیر ویران گنج سلطانی بود
 غرقِ حق خواهد که باشد غرق نر . همچو موج بحر جان زبیر و زبیر ^{۱۷۴۵}
 زبیر دریا خوشتر آید یا زبیر . تیر او دلکش تر آید یا سپر

(۱۷۳۷) A جز دلدار من . (۱۷۳۸) Suppl. in marg. C.

(۱۷۳۲) AB Bul. نداند . و آن دمی را که نداند . (۱۷۳۴) A Bul. بی ذات نفی .

(۱۷۳۵) L Bul. پس in both hemistichs. L پس for .

(۱۷۳۷) Suppl. in marg. C. L in the first hemistich . بست بست . In A verses ۱۷۳۶

and ۱۷۳۷ are transposed.

(۱۷۳۴) AB Bul. بی دلانرا دلبران جسته بجان . and so C in marg.

ناخوش، او خوش بود در جانِ من • جان فدای، یارِ دل‌رنجانِ من
 عاشق بر رنجِ خویش و دردِ خویش • بهرِ خشنودی شاهِ فردِ خویش
 خالکِ غمرا سَرمه سازم بهرِ چشم • نا زگوهر پُر شود دو بجرِ چشم
 اشکِ کآن از بهرِ او بارند خلق • گوهرست و اشکِ پندارند خلق ۱۷۸۰
 من زجانِ جان شکایت می‌کنم • من زبیمِ شاکِ روایت می‌کنم
 دل همی گوید ازو رنجیده‌ام • وز نفاقِ سُست می‌خندیده‌ام
 راستی کن ای تو فخرِ راستان • ای تو صدر و من دَرَت را آستان
 آستان و صدر در معنی کجاست • ما و من کوان طرف کآن یارِ ماست
 ای رهیده جانِ تو از ما و من • ای لطیفه روح اندر مرد و زن ۱۷۸۵
 مرد و زن چون يك شود آن يك نوی • چونك بکها محو شد آنك نوی
 این من و ما بهرِ آن بر ساختی • نا تو با خود نَرَدِ خدمت باختی
 تا من و توها هم يك جان شوند • عاقبت مستغرقِ جانان شوند
 این هم هست و بیا ای امرِ کُن • اے منزه از بیا و از سخن
 جسمِ جسمانه تواند دیدنت • در خیال آرد غم و خندیدنت ۱۷۹۰
 دل که او بسته غم و خندیدنت • تو مگو کو لایقِ آن دیدنت
 آنک او بسته غم و خند بود • او بدین دو عاریت زنده بود
 باغِ سبز عشق کو بی مُنہاست • جز غم و شادی درو بس میوهاست
 عاشقی زین هر دو حالت برترست • بی بهار و بی خزان سبز و ترست
 دِه زکوه رویِ خوب ای خوب رو • شرح جانِ شرحه شرحه باز گو ۱۷۹۵

کآن for که. Bul. آستانه AB (۱۷۸۴). سست for پست A. کزو رنجیده A (۱۷۸۲)

After this verse L adds: (۱۷۸۷) آنک for آن يك AL (۱۷۸۶)

تا تو با ما و تو يك جوهر شوی • عاقبت محو چنان دلبر شوی

یک جان for یکسان Bul. این من و توها L (۱۷۸۸) متره از بیان L (۱۷۸۹)

چشم چشانه L. چشم جسمانه A Bul. (۱۷۹۰) and so corr. in marg. A.

L غم پست, with بند written above. (۱۷۹۱)

ای خوب روی C (۱۷۹۵)

تفسیر قول حکیم،

بهرج از راه و ما مانی چه کفر آن حرف و چه ایمان
 بهرج از دوست دور افتی چه زشت آن نقش و چه زیبا
 و در معنی قوله علیه السلام إِنَّ سَعْدًا لَغَيُورٌ وَأَنَا أَغْيَرٌ مِنْ سَعْدٍ وَاللَّهُ أَغْيَرٌ مِنِّي
 وَمِنْ غَيْرِهِ حَرَمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَّنَ،

جمله عالم زان غیور آمد که حق . بُرد در غیرت برین عالم سبق
 او چو جانست و جهان چون کالبد . کالبد از جان پذیرد نیک و بد
 ۱۷۶۵ هرک بحراب نمازش گشت عین . سوی ایمان رفتش و دان تو شین
 هرک شد مرشاهرا او جامه داز . هست خُمران بهر شاهش اِتجار
 هرک با سلطان شود او همنشین . بر درش بودن بود عیب و غین
 دست بوش چون رسید از پادشاه . گرگزیند بوس پا باشد گناه
 گرچه سر بر پا نهادن خدمتست . پیش آن خدمت خطا و زلفتست
 ۱۷۷۰ شاهرا غیرت بود بر هرک او . بوگزیند بعد زان که دید رو
 غیرت حق بر مثل گندم بود . کاه خرمن غیرت مَرْدُم بود
 اصل غیرتها بدانید از اله . آن خلفان فرع حق بی اشنیاه
 شرح این بگذارم و گیرم گله . امر جنای آن نگار دَهْدَلَه
 نالم ایرا نالها خوش آیدش . از دو عالم ناله و غم بایدش
 ۱۷۷۵ چون نالم تلخ از دستان او . چون نیم در حلقه مستان او
 چون نالم همچو شب بی روز او . بی وصال روی روزافروز او

Heading: Bul. رحمة الله عليه . L om. the verse. CL om. و before

در معنی . (۱۷۶۴) Bul. دو جهان . In L this and the following verse are transposed.

(۱۷۶۷) A Bul. با سلطان بود او . ABL Bul. بودن for شستن . and so C in marg.

ABL Bul. و غین . (۱۷۶۸) Bul. رسد . (۱۷۶۴) Bul. دلفتست .

(۱۷۷۰) Bul. پاگزیند . (۱۷۶۶) AB Bul. چون نیام همچو شب .

۱۸۱۵ خواجه اندر آتش و درد و حنین . صد پراگنده همی گنت این چنین
 که تناقص گاه ناز و گه نیاز . گاه سودای حقیقت گه مجاز
 مرد غرقه گشته جانی می کند . دست را در هر گیاهی می زند
 تا کدامش دست گیرد در خطر . دست و پایی می زند از بیم سر
 دوست دارد بار این آشنگی . کوشش ببوده به از خستگی
 ۱۸۲۰ آنک او شاهست او بی کار نیست . ناله از وی طرفه کو بیمار نیست
 بهر این فرمود رحمان اے پسر . کلّ یومٍ هو فی شأن ای پسر
 اندرین ره می تراش و می خراش . تا دم آخر دی فارغ میباش
 تا دم آخر دی آخر بود . که عنایت با تو صاحب سر بود
 هرچ کوشد جان که در مرد و زنست . گوش و چشم شاه جان بر روزنست

برون انداختن مرد تاجر طوطی را از قفس و پریدن طوطی مرده،

۱۸۲۵ بعد از آتش از قفس بیرون فگند . طوطیک پرید تا شاخ بلند
 طوطی مرده چنان پرواز کرد . کآفتاب شرق ترکی ناز کرد
 خواجه حیران گشت اندر کار مرغ . بی خبر ناگه بدید اسرار مرغ
 روی بالا کرد و گنت ای عندلیب . از بیان حال خوثمان ده نصیب
 او چه کرد آنجا که تو آموختی . ساختی مکرے و مارا سوختی
 ۱۸۳۰ گنت طوطی کو بفعلم پند داد . که رها کن لطف آواز و وداد
 زآنک آوازت ترا در بند کرد . خویشتن مرده پی این پند کرد
 یعنی ای مُطَرَب شه با عام و خاص . مرده شو چون من که تا بایی خلاص
 دانه باشی مرغکانت برچنند . غنچه باشی کودکانت بر گنند
 دانه پنهان کن بکلی دام شو . غنچه پنهان کن گیاه بام شو

ترك و ناز Bul. (۱۸۲۶) . در روزنست Bul. (۱۸۲۴) . بر هر گیاهی L (۱۸۱۷)

اطف و آواز گشاد Bul. (۱۸۲۰) . تا که بدید Bul. (۱۸۲۷)

گیاه تام L (۱۸۳۴) . آواز ترا A (۱۸۳۱)

کز کَرشم غمزه غمّازه . بر دلم بنهاد داغی نازه
 من حلالش کردم ار خونم بریخت . من همی گفتم حلال او می گریخت
 چون گریزانی ز ناله خاکیان . غم چه ربزی بر دل غمناکیان
 ای که هر صبحی که از مشرق بتافت . همپو چشمه مشرق در جوش یافت
 ۱۸۰۰ چون بهانه دادی این شیدات را . اے بهانه شکر لہات را
 ای جهان کهنه را تو جان نو . از تن بی جان و دل افغان شنو
 شرح گل بگذار از بهر خدا . شرح بلبل گو که شد از گل جدا
 از غم و شادی نباشد جوش ما . با خیال و وهر نبود هوش ما
 حالتی دیگر بود کان نادرست . تو مشو میگر که حق بس فادرست
 ۱۸۰۵ تو قیاس از حالت انسان مکن . منزل اندر جور و در احسان مکن
 جور و احسان رخ و شادی حادثست . حادثان میرند حشاش وارثست
 صبح شد ای صبح را پشت و پناه . عذر مخدوی حسام الدین بخواه
 عذرخواه عقل گل و جان تویی . جان جان و تابش مرجان تویی
 تافت نور صبح و ما از نور تو . در صبحی با می منصور تو
 ۱۸۱۰ داده تو چون چنین دارد مرا . باده کی بود کو طرب آرد مرا
 باده در جوشش گدای جوش ما . چرخ در گردش گدای هوش ما
 باده از ما مست شد فی ما ازو . قالب از ما هست شد فی ما ازو
 ما جو ز نورم و قالبها چو مور . خانه خانه کرده قالب را چو مور

رجوع بحکایت خواجه تاجر،

بس درازست این حدیث خواجه گو . نا چه شد احوال آن مرد نکو

(۱۷۶۶) L Bul. کرشمه. B Bul. داغ. After this verse C has a lacuna extending to v. ۱۸۲۰. (۱۸۰۰) L لہات را . شکرین لہات را .

(۱۸۰۶) BL Bul. و حشاش .

(۱۸۰۶) L با می for باقی . A . نور صبح آمد و ما .

(۱۸۱۰) BL Bul. که بود . حدیث ای خواجه (۱۸۱۴) L .

۱۸۵۰ اینش گوید من شوم همرازِ نو • و آتش گوید فی منم انبازِ نو
 اینش گوید نیست چون نو در وجود • در جمال و فضل و در احسان وجود
 آتش گوید هر دو عالم آنِ نست • جمله جانها مان طفیلِ جانِ نست
 او چو بیند خلق را سرمستِ خویش • از تکبیر و رود از دستِ خویش
 او نداند که هزارانرا چو او • دیو افگندست اندر آبِ جو
 ۱۸۵۵ لطف و سالوس جهان خوش لقمه ایست • کمترش خور کان پر آتش لقمه ایست
 آتش پنهان و ذوقش آشکار • دود او ظاهر شود پایانِ کار
 تو مگو آن مدح را من گم خورم • از طمع می گوید او پی می برم
 مادحت گر هجو گوید بر ملا • روزها سوزد دلت ز آن سوزها
 گرچه دانی کو زحرمان گفت آن • کان طبع که داشت از تو شد زبان
 ۱۸۶۰ آن اثر می ماندت در اندرون • در مدح این حالت هست آزمون
 آن اثر هر روزها باقی بود • مایه کبیر و خداع جان شود
 لیک ننماید چو شیرینست مدح • بد نماید زانک تلخ افتاد قدح
 همیو مطبوخت و حب کائرا خوری • نا بدبیری شورش و رخ اندری
 ور خورے حلوا بود ذوقش دمی • این اثر چون آن نمی باید می
 ۱۸۶۵ چون نمی باید می باید نهان • هر ضدی را تو بضد او بدان
 چون شکر باید می تأثیر او • بعد حینی دمل آرد نیش جو

(۱۸۵۲) After this verse L adds:

آتش خواند گاه عیش و خرمی • اینش گوید گاه نوش و مرهی

Bul. has: اینش خواند گاه نوش و خرمی • آتش خواند گاه عیش و همدی

(۱۸۵۵) Bul. لطف سالوس.

(۱۸۵۷) Bul. من کی خرم. A. پی for فی.

(۱۸۵۸) Bul. زان for آن. (۱۸۶۱) B. کبل و خداع.

(۱۸۶۴) L. این اثر چون شد نمی ماند می. (۱۸۶۵) L. نمی ماند نهان.

(۱۸۶۶) B Bul. باید نهان. Bul. حینی for چندین. L. دنیل آرد. After this verse L adds:

ور حب و مطبوخ خوردی ای ظریف • اندرون شد پالک زاخلط کثیف

۱۸۲۵ هرک داد او حسنِ خود را در مَزاد . صد قضای بد سوی او رُو نهاد
 حیلها و خشمها و رشکها . بر سرش ریزد چو آب از مشکها
 دشمنانِ او را زغیرت می‌درزند . دوستان هم روزگارش می‌برند
 آنک غافل بود از کشت و بهار . او چه داند قیمتِ این روزگار
 در پناه لطفِ حق باید گریخت . کو هزاران لطف بر ارواح ریخت
 ۱۸۴۰ تا پناهی بانی آنگه چون پناه . آب و آتش مرنرا گردد سپاه
 نوح و موسی را نه دریا بار شد . نه بر اعداشان بکین قهار شد
 آتشِ ابراهیم را فی قلعه بود . تا بر آورد از دلِ نمرود دود
 کوهِ یحیی را نه سوی خویش خواند . فاصدانش را بزخمِ سنگ راند
 گنت اے یحیی بیا در من گریز . تا پناهت باشم از شمشیرِ نیز

وداع کردن طوطی خواجهر را و پریدن،

۱۸۴۵ يك دو پندش داد طوطی پُر مذاق . بعد از آن گفتش سلامِ اَلْفراق
 خواجه گفتش فی اَمَانِ اَللهِ بَرَو . مر مرا اكنون نمودی راهِ نو
 خواجه با خود گفت کین پند منست . راهِ او گیرم که این ره روشنست
 جانِ من کمتر زطوطی گئی بود . جانِ چنین باید که نیکویی بود

مضرت تعظیم خلق و انگشت‌نمای شدن،

تن فقص شکست تن شد خارِ جان . در فریبِ داخلان و خارِ جان

بر سرش ریزان شد چون مشکها A . چشمها و خشمها ABL Bul. (۱۸۲۶)

تا بر اعداشان L (۱۸۴۱) . کشت چهار Bul. (۱۸۲۸)

L Bul. (۱۸۴۵) . سلام و اَلْفراق . After this verse L adds:

الوداع ای خواجه کردی مرحمت * کردی آزادم زفید مظلمت
 الوداع ای خواجه رفتن با وطن * م شوی آزاد روزی همچو من

Bul. has the same verses but transposes them. (۱۸۴۸) A کی for که after .

و تن شد Bul. (۱۸۴۹)

پیش از آن کین خاکها. خَسَفَش کند . پیش از آن کین بادها نَسَفَش کند
 ۱۸۸۵ گرچه چون نَسَفَش کند تو قادری . کش ازیشان و سِنانی و خَری
 قطره کو در هوا شد با بریخت . از خزینة قدرت تو گِی گریخت
 گر در آید در عدم یا صد عدم . چون بخوانیش او کند از سَر قَدَم
 صد هزاران صد صدرا می کشد . بازشان حکم تو بیرون می کند
 از عدمها سوی هستی هر زمان . هست یا رب کاروان در کاروان
 ۱۸۹۰ خاصه هر شب جمله افکار و عقول . نیست گردد غرق در بحر نقول
 باز وقت صبح آن اللّهیان . برزند از بحر سر چون ماهیان
 درخزان آن صد هزاران شاخ و برگ . در هزیمت رفته در دریای مرگ
 زاغ پوشیده سیاه چون نوحه گر . در گلستان نوحه کرده بر خَضِر
 باز فرمان آید از سالار دِه . مر عدم را کآنچ خوردی باز دِه
 ۱۸۹۵ آنچ خوردی و ده ای مرگ سیاه . از نبات و دارو و برگ و گیاه
 ای برادر عقل یکدم با خود آر . دم بدم در تو خزانست و بهار
 باغ دل را سبز و تر و نازه بین . پُر زغنجة وُرد و سرو و یاسمین
 زانیهی برگ پنهان گشته شاخ . زانیهی گل پنهان صحرا و کاخ
 این سخنهایی که از عقل گُلست . بوی آن گلزار و سرو و سنبلست
 ۱۹۰۰ بوی گل دیدی که آنجا گل نبود . جوش مِل دیدی که آنجا مِل نبود
 بو فلاوزست و رهبر مرنرا . می برد تا خُلد و گوئدر مرنرا
 بو دوی چشم باشد نوزساز . شد زبویی دیکه بعنوب باز

(۱۸۸۵) BL Bul. نشفش. (۱۸۸۶) Bul. کنند *bis*. BL Bul. نشفش.

(۱۸۸۷) Bul. با صد. یا که ریخت. B Bul. تا که ریخت. AL (۱۸۸۶)

از هزیمت. ABL Bul. (۱۸۹۲) چون اللّهیان. C (۱۸۹۱)

برگ گیاه. A Bul. نبات دارو. A (۱۸۹۵) راغ. C (۱۸۹۲)

تر. B Bul. و before. A om. (۱۸۹۷) دم بدم باد خزانست. A (۱۸۹۶)

غنچه و سرو و ورد. C غنچه و ورد

در خلد. L (۱۹۰۱) گلزار سرو. A آن سخنهایی. C (۱۸۹۹)

از وُفور مدحها فرعون شد . کُنْ ذَلِيلَ الْفَسْرِ هَوْنَا لَا نَسُدْ
 تا توانی بنده شو سلطان مباش . زخم گش چون گوی شو چوگان مباش
 ورنه چون لظنت نماند و این جمال . از تو آید آن حریفان را ملال
 آن جماعت کت می دادند ربو . چون بیندند بگویندت که دیو^{۱۸۷۰}
 جمله گویندت چو بیندند بدر . مرده از گور خود بر کرد سر
 همچو آمرَد که خدا نامش کنند . تا بدین سالوس بدانم کنند
 چونک در بدنامی آمد ریش او . دیورا ننگ آید از تنبش او
 دیو سوی آدمی شد بهر شر . سوے تو نآید که از دیوی بنر
 تا تو بودی آدمی دیو از پبت . و دیوید و و چشانید او میت^{۱۸۷۰}
 چون شدی در خوی دیوی اُستوار . و گریزد از تو دیو اے نابکار
 آنکه اندر دامنت آویختند . چون چنین گشتی هه بگریختند

تفسیر ما شاءَ اللهُ کانْ،

این هه گفتم لیک اندر بسیج . بی عنایات خدا هیچیم هیچ
 بی عنایات حق و خاصان حق . گر مملک باشد سیاهش ورق
 ای خدا ای فضل تو حاجت روا . با تو یار هیچ کس نبود روا^{۱۸۸۰}
 این قدر ارشاد تو بخشیده . تا بدین بس عیب ما پوشیده
 قطره دانش که بخشیدی ز پیش . متصل گردان بدریاهای خویش
 قطره علمست اندر جان من . و ز رهانش از هوا وز خاک تن

(۱۸۶۷) B Bul. مدحها فرعون، and so A in marg.

(۱۸۶۹) BL. وین جمال.

(۱۸۷۰) Bul. کت for که.

(۱۸۷۲) A. تا بدین

(۱۸۷۶) C om. دیو نابکار. ABL. دیو نابکار. In A corr. above. سالوس در دامش کنند.

has been suppl. by a later hand. In C vv. ۱۸۷۶ and ۱۸۷۷ are transposed.

(۱۸۷۷) ABC. آنک اندر. AB. آویخت او. AB. بگریخت او. Bul. بگریختند.

(۱۸۷۸) C. هیچیم و هیچ.

(۱۸۸۱) A. که بدین. Bul. ارشادرا بخشیده.

با رسایل بود اسرافیل را . کز سماعش پسر برستی فیل را
 سازد اسرافیل روزی ناله را . جان دهد پوسیده صدساله را
 انبیا را در درون هم نغمه‌است . طالبانرا زان حیوة بی بهاست
 ۱۱۲۰ نشنود آن نغمه‌ها را گوشِ حَس . کز ستمها گوشِ حَس باشد نجس
 نشنود نغمه پسر را آدمی . کو بود زاسرارِ پریان آعجمی
 گرچه هم نغمه پری زین عالمست . نغمه دل برتر از هر دو دمست
 که پری و آدمی زندانبند . هر دو در زندان این نادانند
 مَعشَرَ النَّجْمِ سوره رَحْمَان بخوان . تَسْتَطِيعُوا تَفْذُلُوا باز دان
 ۱۱۲۵ نغمه‌ای اندرون اولیا . اولاً گوید که ای اجزای لا
 هین زلای نفی سرها برزند . زین خیال و وم سر بیرون کنید
 ای همه پوسید در گون و فساد . جان باقیان نروید و نژاد
 گر بگویم شنه زان نغمه‌ها . جانها سر برزند از دخمها
 گوش را نزدیک کن کان دُور نیست . لیک نقل آن بتو دستور نیست
 ۱۱۳۰ هین که اسرافیل وقتاند اولیا . مرده‌ها زیشان حیانت و حیا
 جانهای مرده اندر گور تن . بر جهد زآواشان اندر کفن
 گوید این آواز زآواها جداست . زنده کردن کار آواز خداست
 ما بمردیم و بگلی کاستیم . بانگِ حق آمد هم بر خاستیم

یا رسایل with *fatḥa*, as in the text. In AB either reading, (۱۹۱۷) C یا رسایل
 is possible. L یا رسیلی, corr. in marg.

م. پری (۱۹۲۳) BL and so C in marg. Bul. گر پری (۱۹۲۳) L . گرچه نغمه از پری (۱۹۲۲)

and این خیال و وم یکو افکنید (۱۹۲۶) B Bul. کای اجزای لا (۱۹۲۵) AL

این. A corrector has introduced this reading into
 the text of C. L has سرها بر کنید (۱۹۲۸) AB Bul. زان زخمها (۱۹۲۸)

and so AC in marg. حیانت و نما (۱۹۲۰) A BL Bul. هین for این (۱۹۲۰)

L. ز آواها Bul. این آوا (۱۹۲۲) B . جان هر یک مرده از گور تن (۱۹۲۱) B

زآنها خود جداست.

بوی بد مر دیده را ناری کند • بوی یوسف دیده را یاری کند
 تو که یوسف نیستی بعبوب باش • همچو او با گریه و آشوب باش
 ۱۱۰۰ بشنو این پند از حکیم غزنوی • تا بیایی در تن کهنه نوی
 نازرا رویی نباید همچو وزد • چون نداری رگزد بدخوبی مگرد
 زشت باشد روی نازبیا و ناز • سخت باشد چشم نابینا و درد
 پیش یوسف نازش و خوبی مکن • جز نیاز و آو یعنوی مکن
 معنی مردن زطوطی بد نیاز • در نیاز و فقر خود را مرده ساز
 ۱۱۱۰ تا دم عیسی ترا زنده کند • همچو خوبشت خوب و فرخنده کند
 از بهاران گی شود سرسبز سنگ • خاک شو ناگل بروی رنگ رنگ
 سالها تو سنگ بودی دتخراش • آزمون را یک زمانی خاک باش

داستان پیر چنگی که در عهد عمر رضی الله عنه از بهر خدا

روز بی نوایی چنگ زد میان گورستان،

آن شنیدستی که در عهد عمر • بود چنگی مطربی با کتر و فر
 بلبل از آواز او بی خود شدی • یک طرب ز آواز خوش صد شدی
 ۱۱۱۰ مجلس و مجمع دمش آراستی • وز نواے او قیامت خاستی
 همچو اسرافیل کاوازش بن • مردگان را جان در آرد در بدن

(۱۱۰۴) Bul. در گریه. After this verse Bul. adds:

چون تو شیرین نیستی فرهاد باش • چون نه لیلی چو مجنون گرد فاش

(۱۱۰۶) C نازرا رویی نباید •

(۱۱۰۷) C نازبیا و زرد، corr. above. Bul. نازبیا و سرد. A in the second hemistich

نابینا و ناز

(۱۱۱۱) Bul. بروید •

(۱۱۱۲) Bul. آزمون کن •

Heading: AB Bul. روزی نوای چنگ زد. گورستان مدینه L.

همچنین تا صد چراغ از نقل شد. دیدن آخر لقای اصل شد
خواه از نور پسین بستان بجان. هیچ فرقی نیست خواه از شمعدان
۱۶۰ خواه بین نور از چراغ آخرین. خواه بین نورش زشمع غابرین

در بیان این حدیث که **إِنَّ لِرَبِّكُمْ فِي أَيَّامِ دَهْرِكُمْ
نَفَحَاتٍ أَلَا فَتَعَرَّضُوا لَهَا**،

گفت پیغمبر که نَفَحَاتِی حق. اندرین ایام می آرد سب
گوش و هوش دارید این اوقات را. در ربایید این چنین نَفَحَاتِی را
نَفَحَه آمد مر شمارا دید و رفت. هرکرا میخواست جان بخشد و رفت
نَفَحَه دیگر رسید آگاه باش. تا ازین هم وای نمانی خواه جانش
۱۶۰ جان آتش یافت زو آتش کشی. جان مرده یافت در خود جَبِشِی
نازگی و جبش طویست این. همچو جبشهای حیوان نیست این
گر در افتد در زمین و آسمان. زهرهاشان آب گردد در زمان
خود زسیم این دم بی منتها. باز خوان قَائِمِیْنِ أَنْ یَحْمِلُنَهَا
ورنه خود آشفتن مینها چون بدی. گرنه از بیمش دل گه خون شدی
۱۶۰ دوش دیگر لَوْنِیْنِ این میداد دست. لقمه چندی در آمد ره بیست
بهر لقمه گشته لَقْمَانِی گرو. وقت لقمانست اے لقمه بِرَوِی

- خواه. ABL Bul. بستان تو آن. (۱۶۱) ABL Bul. دید آن آخر. (۱۶۱۸) Bul.
Heading: A نَفَحَاتِی. غابرین C (۱۶۰). از شمع جان
A. نَفَحَه. AB Bul. (۱۶۰۴). پیغامبر ABC (۱۶۰۱).
از وی L Bul. جان ناری. A. B Bul. (۱۶۰۰) Suppl. in marg. ازین هم ره نمانی
for خود. After this verse AB Bul. add:
جان ناری یافت از وی انظما * مرده پوشید از بقای او قبا
So L, which has بقا for قبا. (۱۶۰۶) Bul. نازکی. AB Bul. جبشهای خلفان.
دیگرگون L (۱۶۶). کی بدی Bul. (۱۶۰۹).
وقت لقمانست C. Bul. (۱۶۶۱) Suppl. in marg.

بانگِ حقِ اندر حجاب و بی حجاب . آن دهد کو داد مَرَمِ را زجیب
 ای فنا پوسیدگانِ زیرِ پوست . باز گردید از عدم ز آوازِ دوست ^{۱۱۲۵}
 مُطَلَقِ آن آوازِ خود از شه بود . گرچه از حُلُومِ عبدِ الله بود
 گفته اورا من زبان و چشمِ تو . من حواس و من رضا و خشمِ تو
 رَو که بی بَسْمَعِ و بی بَصیرِ نوی . سِرِ نوی چه جای صاحبِ سِرِ نوی
 چون شدی من کانَ الله از وَه . من ترا باشم که کانَ الله که ^{۱۱۴۰}
 گه نوی گویم ترا گاهی منم . هرچه گویم آفتابِ روشنم
 هر کجا نامِ زمشکاتِ دمی . حل شد آنجا مُشکِلاتِ عالمی
 ظلمتی را کافتابش بر نداشت . از دم ما گردد آن ظلمت چو چاشت
 آدمی را او بخوبش آسما نمود . دیگرانرا ز آدم آسما می گشود
 خواه از آدم گیر نورش خواه ازو . خواه از خُمِ گیر می خواه از گدو
 کین کدو با خُمِ پیوسته است سخت . نی چو تو شادان کدوی نیکبخت ^{۱۱۴۵}
 گفت طوی من رانی مصطفی . وَالَّذی یُبصِر لِمَنْ وَجْهی رَای
 چون چراغی نورِ شعی را کشید . هرک دید آنرا بقین آن شع دید

and ای فانان نیست کرده زیر پوست (۱۱۲۵) BL, Bul. بی حجاب (۱۱۲۴) Bul. so AC in marg. زمشکاتی L (۱۱۴۱)

(۱۱۴۲) After this verse L adds (and so Bul.):

هرکجا تاریکی آمد نامزرا * از فروغ ما شود شمس الضحی

(۱۱۴۴) B Bul. خواه ز آدم .

(۱۱۴۵) Bul. پیوسته است B. با خنب پیوسته است . After this verse L adds:

آب خواه از جو بچو خواه از سو * کین سبورا م مدد باشد ز جو
 نور خواه از مه بچو خواهی ز خور * نور مه م زافتابست ای پسر

Bul. has the same verses and adds a third, namely:

مقنص شو زود چون یابی نجوم * گفت پیغمبر که اصحابی نجوم

(۱۱۴۶) A Bul. یبصر . After this verse Bul. adds:

گفت پیغمبر زنی عزتِ ورا * دید آن صحب مرا یا خود مرا

(۱۱۴۷) After this verse Bul. adds:

گر فروزند يك چراغی از دگر * لمعه دارد هرکی زآن در نظر

عقل جزوی عشق را مُتکبر بود . گرچه بنماید که صاحب سیر بود
 زبرک و داناست اما نیست نیست . تا فرشته لا نشد آهرم نیست
 او بقول و فعل بار ما بود . چون بحکم حال آبی لا بود
 ۱۱۵ لا بود چون او نشد از هست نیست . چونک طوعاً لا نشد کره‌ها بسبب
 جان کمالست و ندای او کمال . مصطفی گویان ارحمنا یا بلال
 ای بلال افرار بانگ سلسلت . زان دی کاندردیدم در دلت
 زان دی گادم از آن مدهوش گشت . هوش اهل آسمان بیهوش گشت
 مصطفی بی خویش شد زان خوب صوت . شد نمازش از شب نعریس فوت
 ۱۱۹ سر از آن خواب مبارک بر نداشت . تا نماز صبحدر آمد پچاشت
 در شب نعریس پیش آن عروس . یافت جان پاک ایشان دستبوس
 عشق و جان هر دو نهانند و ستیز . گر عروش خوانندام عیبی مگیر
 از ملولی بار خامش کردی . گر همو مهلت بدادی بکدی
 لیک می گوید بگو هین عیب نیست . جز تقاضای قضای غیب نیست
 ۱۲۵ عیب باشد کو نیند جز که عیب . عیب کی بیند روان پاک غیب
 عیب شد نسبت بمخلوق جهول . فی نسبت با خداوند قبول
 کفر هر نسبت بخالق حکمتست . چون بما نسبت کنی کفر آفتست
 وری یکی عیبی بود با صد حیات . بر مثال چوب باشد در نبات
 در ترازو هر دورا یکسان گشند . زانک آن هر دو چو جسم و جان خوشند
 ۲۰۰ پس بزرگان این نگفتند از گزاف . جسم پاکان عین جان افتاد صاف
 گفتشان و نفسشان و نقششان . جمله جان مطلق آمد بی نشان

وآن دی L (۱۲۸۸) . فرمود Bul. گویا A Bul. (۱۲۸۶) . نناید L (۱۲۸۲)

در شب نعریس B Bul. (۱۲۸۹) and this may be the reading of C.

گر م او Bul. (۱۲۹۲) (۱۲۹۰) In C vv. ۱۲۹۰ and ۱۲۹۱ are transposed,

but corr. in marg.

در یکی B (۱۲۹۸) After this verse C has v. ۲۰۰۹, which is also supplied in

marg. C after v. ۲۰۰۸.

از برای لقمهٔ این خارخار . از کف لقمان برون آرید خار
 در کف او خار و سایهش نیز نیست . لیکنان از حرص آن تمیز نیست
 خار دان آن را که خرما دیده . زآنک بس نان کور و بس نادیده
 ۱۲۶۵ جان لقمان که گلستان خداست . پای جانش خسته خاری چراست
 اُشتر آمد این وجود خارخوار . مُصطَفی زادی برین اُشتر سوار
 اُشتر تنگ گلی بر پشت نُسْت . کر نسپش در نو صد گلزار رُست
 مَبَل نو سوی مُغَبِلانست و ریگ . نا چه گل چینی زخار مُردریگ
 ای بگشته زین طلب از کو بکو . چند گوپی کین گلستان کو و کو
 ۱۲۷۰ پیش از آن کین خار پا بیرون کنی . چشم تاریکست جُولان چون کنی
 آدمی کو می ننگجد در جهان . در سهر خاری هی گردد نهان
 مُصطَفی آمد که سازد همدی . گلیبینی با حَمیرا گلی
 ای حَمیرا آتش اندر زنه نو نعل . نا ز نعل نو شود این کوه لعل
 این حَمیرا لفظ تائینست و جان . نام تائینش نهند این نازبان
 ۱۲۷۵ لیک از تائیک جانرا باک نیست . روح را با مرد و زن اِشراک نیست
 از مؤنث وز مذکر برترست . این نه آن جانست کر خُشک و ترست
 این نه آن جانست کافزاید زنان . با گهی باشد چنین گاهی چنان
 خوش گنکست و خوش و عینِ خوشی . بی خوشی نبود خوشی ای مُرنشی
 چون نو شیرین از شکر باشی بود . کان شکر گاهی ز نو غایب شود
 ۱۲۸۰ چون شکر گردی ز بسیاری وفا . پس شکر گئی از شکر باشد جدا
 عاشق از خود چون غذا یابد رَحیق . عقل آنجا گم بماند بی رفیق

و سایهش نیز نیست Bul. (۱۲۶۴) . از هوای لقمه Bul. (۱۲۶۲)

بدان L. برین for برو A (۱۲۶۶) . که for کان Bul. (۱۲۶۵)

پیش ازین کین A (۱۲۷۰) . اُشتر اینک گلی L (۱۲۶۷)

A later hand has inserted this reading in A. B Bul. (۱۲۸۰) ز تائیر وفا

غذای B. غدا C Bul. عاشق آنجا A (۱۲۸۱) . عقل آنجا گم شود گم ای رفیق ABL

گم شود for میشود Bul., which has

با زبان سبز و با دست دراز . از ضمیر خاك می گویند راز
 همچو بطآن سر فرو برده بآب . گشته طاوسان و بوده چون غُراب
 در زمستانشان اگر محبوس کرد . آن غرابان را خدا طاوس کرد
 در زمستانشان اگر چه داد مرگ . زنده شان کرد از بهار و داد برگ
 ۲۰۲۰ منکران گویند خود هست این قدیم . این چرا بندم بر رب کرم
 کورئ ایشان درون دوستان . حق بروینید باغ و بوستان
 هر گلی کاندر درون بویا بود . آن گل از اسرار گل گویا بود
 بوی ایشان زغم آنفب منکران . گرد عالم می رود پرده دران
 منکران همچون جعل زان بوی گل . یا چو نازک مغز در بانگ دُهل
 ۲۰۲۵ خویشتن مشغول می سازند و غرق . چشم می دزدند ازین لمعان و برق
 چشم می دزدند و آنجا چشم فی . چشم آن باشد که بیند مأمی
 چون زگورستان پیهر باز گشت . سوی صدیقه شد و همراز گشت
 چشم صدیقه چو بر رویش فتاد . پیش آمد دست بر وی و نهاد
 بر عمامه و روی او و موی او . بر گریبان و بر و بازو او
 ۲۰۳۰ گفت پیغمبر چه می جوی شتاب . گفت باران آمد امروز از صحاب
 جامهات می بجوم در طلب . نرنی بینم زباران اے عجب
 گفت چه بر سر فگدی از ازار . گفت کردم آن ردای تو خمار
 گفت بهر آن نمود ای پاک جیب . چشم پاکت را خدا باران غیب
 نیست آن باران ازین ابرشها . هست ابری دیگر و دیگر سما

(۲۰۲۰) After this verse Bul. adds:

جمله ندارد که این خود دانست * در قدم این جمله عالم فائست

از بانگ Bul. از بوی گل (۲۰۲۴) A Bul. پرده در آن . A می دود (۲۰۲۴)

لمعان برق L Bul. می سازند غرق A (۲۰۲۵)

بر for تن CL . عمامه و after L om. (۲۰۲۶)

چه for چو A . پیغامبر ABCL (۲۰۲۰)

جسم پاکت را A (۲۰۲۴) . جامهات A (۲۰۲۱)

جان دشمن دارشان جمست صرف • چون زیاد از نرد او اجمست صرف
 آن بچاک اندر شد و گل خاک شد • این نمک اندر شد و گل پاک شد
 آن نمک کز وی محمد آملحست • زان حدیث با نمک او آفصحست
 ۲۰۰۰ این نمک باقیست از میراث او • با توند آن وارثان او بچو
 پیش تو شسته ترا خود پیش گو • پیش هست جان پیش اندیش گو
 گر تو خود را پیش و پس داری گمان • بسته جسمی و محرومی زجان
 زیر و بالا پیش و پس وصف تن است • بی جهت آن ذات جان روشن است
 برگشا از نور پاک شه نظر • تا نپنداری تو چون کونه نظر
 ۲۰۱۰ که هبئی در غم و شادی و بس • ای عدم کو مر عدم را پیش و پس
 روزی بارانست می رو تا شب • فی ازین باران از آن باران رب
 قصه سوال کردن عایشه رضی الله عنها از مصطفی علیه السلام

که امروز باران بارید چون بو سوی گورستان

رفتی جامهای تو چون تر نیست،

مصطفی روزی بگورستان برفت • با جنازه مردی از یاران برفت
 خاک را در گور او آگنه کرد • زیر خاک آن دانه اش را زنه کرد
 این درختانند همچون خاکبان • دستها بر کرده اند از خاکدان
 ۲۰۱۰ سوی خلفان صد اشارت میکنند • و آنک گوشنش عبارت میکنند

bis. و صرف C. چون زبان از نرد او (۲۰۰۲) Suppl. in marg. C. L.

با تو اند AB Bul. (۲۰۰۵) • بی جهتها ذات B Bul. (۲۰۰۸) and so corr. in C.

کلی جهتها AL. (۲۰۰۶) Suppl. in marg. C. Cf. note on v. ۱۹۹۸.

گر هبئی L. تا هبئی ای غم C. BC Suppl. in marg. (۲۰۱۰)

تر نیست چون A om. و چون تو A. تفسیر عایشه before Heading:

آن دانه او Bul. (۲۰۱۴) • آنک AB Bul. (۲۰۱۵) After this verse L adds:

تیزگوشان رازهارا بشنوند • غافلان آوازهارا نشنوند [بشنوند]

اهل عبرت رازهارا گوش کند • غافلان آوازهارا گوش کنند Bul. adds:

زَانَك با جانِ شما آن می‌کند . کَانَ بهاران با درختان می‌کند
 لِيك بگریزید از سردِ خزان . کَانَ کند کو کرد با باغ و رَزَان
 راویان این را بظاهر برده‌اند . هم بر آن صورت قناعت کرده‌اند
 ۲۰۰۰ بی‌خبر بودند از جان آن گروه . کوه‌را دیده ندیده کَانَ بکوه
 آن خزان نزدِ خدا نَفَس و هَوَاسَت . عَقْل و جان عینِ بهارست و بقااست
 مر ترا عقیلیست جُزوی در نهان . کَامِلُ الْعَقْلِي بِجُوَانِدِر جِهَان
 جُزُو نُو از کُلِّ او کُلِّی شود . عَقْلِ کُلِّ بر نَفَسِ چُون غُلِّی شود
 پس بتأویل این بود کَانفَاسِ پَاک . چُون بهارست و حیوَةُ برگ و نَاک
 ۲۰۰۵ گنجهای اولیا نرم و دُرُشت . نِن مپوشان زَانَك دینت‌راست پُشت
 گرم گوید سرد گوید خوش بگیر . زَان زگرم و سرد بجهی وز سعیر
 گرم و سردش نو بهارِ زندگیست . مایهٔ صدق و یقین و بندگیست
 زَان کَرُو بُسْتَانِ جانها زندگیست . زین جواهر بحرِ دل آنگه‌است
 بر دلِ عاقل هزاران غم بود . گر زباغِ دل خِلَالی کم بود

پرسیدن صدیقه رضی الله عنها از مصطفی صلعم که سرّ باران

امروزینه چه بود،

۲۰۶۰ گفت صدیقه که ای زبدهٔ وجود . حکمتِ بارانِ امروزین چه بود
 این زیاراتهای رحمت بود یا . بهر تهنیت و عدلِ کبریا

عقل جان C (۲۰۰۱) . بکوه for گروه A . برده‌اند این را بظاهر آن گروه AL (۲۰۰۰)
 AB Bul. از حدیث اولیا . and so corr. in C. In B مگردان is written
 (۲۰۰۵) . نِن مپوشان above . (۲۰۰۶) AB Bul. تا زگرم . and so corr. in C.
 (۲۰۰۷) A . نو بهار و زندگیست . (۲۰۰۶) ABL کم شود .

Heading: Bul. امروزین . After the Heading L adds:

پس سؤالش کرد صدیقه ز صدق * با خشوع و با ادب از جوش عشق
 Bul. adds: عایشه کان گوهر درج کمال * کرد او نغز دو عالم را سؤال
 (۲۰۶۰) L . امروزی L . کای خلاصه هستی و زینت وجود L (۲۰۶۰)

تفسیر بیت حکیم،

آسمانهاست در ولایتِ جان . کارفرمای آسمانِ جهان
در ره روح پست و بالاهاست . کوههای بلند و دریاهاست،

۲۰۴۵ غیب را ابری و آبی دیگرست . آسمان و آفتابِ دیگرست
ناید آن إلا که بر خاصان پدید . باقیان فی لیس من خلقی جدید
هست باران از پی، پروردگی . هست باران از پی، پرمردگی
نفع باران بهاران بو العجب . باغ را باران پاییزی چو تب
آن بهاری ناز پروردش کند . وین خزان ناخوش و زردش کند
۲۰۴۰ همچنین سرما و باد و آفتاب . بر تفاوت دان و سرزشته یاب
همچنین در غیب انواعست این . در زبان و سود و در رنج و غین
این دم، آبدال باشد زان بهار . در دل و جان روید از وی سبززار
فعل باران بهاری با درخت . آید از انفاسشان در نیکبخت
گر درخت خشک باشد در مکان . عیب آن از باد جان افزا میدان
۲۰۴۵ باد کار، خویش کرد و بر وزید . آنک جانی داشت بر جانش گزید

در معنی این حدیث کی اِشْتَمُوا بِرَدِّ الرَّبِّيعِ الی آخره،

گفت پیغمبر ز سزماے بهار . تن مپوشانید باران ز بهار

Heading: After حکیم Bul. adds: ستایی رحمة الله علیه

(۲۰۴۵) After this verse L adds:

این چنین باران ز ابر دیگرست * رحمت حق در نزولش مضمهرست

and so Bul. (۲۰۴۱) ABC Bul. رنج و حنین L. رنج و غین

کرد و پرورید L (۲۰۴۵) B om. (۲۰۴۲) A. سبززار (۲۰۴۲)

Heading: Bul. proceeds: اِشْتَمُوا Bul. حدیث کی. C om. معنی for بیان

برد الربیع فانه بعمل بابدانکم کا بعمل باشجارکم واجنبوا برد الخریف فانه بعمل بابدانکم کا
پیغامبر (۲۰۴۶) ABCL. بعمل باشجارکم

گَهْرُبایِ فِکْر و هَر آواز او . لَذتِ اِلْهَام و وَحی و راز او
 چُونکِ مَطْرَبِ پیرتر گشت و ضعیف . شد ز بی کسی رَهْمَن بِکِ رَغِیْف
 گشت عَمْر و مُهَلْتَم دادی بی . لَطْفها کردی خدایا با خَمی
 معصیت و رزیدام هفتاد سال . باز نَگِرْفَتی زَمَنِ رُوزی نَوَال
 نیست کسب امروز مَهْمَانِ نُومَر . چَنگِ بَهرِ نُو زَمِ آن نُومَر
 چَنگِ را بر داشت و شد اَللَّهُ جُو . سوی گورستانِ بَقْرِیْبِ آه گُو
 گشت خَوَاهِر از حقِ اَبْرِیْشَمِ بَها . کُو بَنیکویی پذیرد قلبها
 چَنگِ زد بسیار و گریان سر نهاد . چَنگِ بالین کرد و بر گوری فناد
 خواب بردش مرغِ جانش از حبس رست . چَنگِ و چَنگی را رها کرد و بَجَسْت
 گشت آزاد از نَن و رَنجِ جِهَان . دَرِ جِهَانِ سادِه و صَحْرایِ جَان
 جَانِ او آنجا سَرایانِ مَاجِرَا . کاندَرینجا گر بماندندی مرا
 خوش بُدی جَانِ دَرین باغ و بهار . مَسْتِ این صَحْرَا و غَیْبیِ لالَه زار
 بی سَر و بی پا سَنَرِ می کردی . بی لب و دندان شکرِ می خُورَدی
 ذِکْر و فِکْری فارغ از رَنجِ دِمَاغ . کردی با ساکنانِ چَرخِ لاغ
 چَشْمِ بَسْتِه عالمی می دیدی . وَرْد و رِیْحانِ بی کُنی می چیدمی
 مَرغِ آبی غرقِ درِیایِ عَمَل . عینِ اَبُو بَی شَرابِ و مُغْتَسَل
 کِه بدو اَبُو ب از پا تا بَنَرَق . پاک شد از رَنجها چون نورِ شَرَق
 مَثْنوی در حَجْمِ گر بودی چو چَرخ . در نَگنجیدی درو زین نیمِ بَرخ
 کَانَ زَمین و آسَمَانِ بَسِ فَرَاخ . کرد از تَنگی دَلَم را شاخ شاخ

(۲۰۸۱) B om. و before. (۲۰۸۲) C عمر مهلتم. (۲۰۸۳) Suppl. in marg. C

(۲۰۸۵) Bul. توأم bis. ABL Bul. کَانَ توم. (۲۰۸۶) A om. و.

(۲۰۸۸) A om. و after کرد. (۲۰۸۹) A Bul. جان مرغ.

(۲۰۹۲) BC هست for مست. (۲۰۹۳) L بی پا و بی.

(۲۰۹۴) A Bul. رنج و دماغ.

(۲۰۹۶) CL Bul. شراب مغتسل.

(۲۰۹۷) Suppl. in marg. C.

این از آن لطفِ بهاریات بود . با زیباییِ پُر آفات بود
گفت این از بهرِ تسکینِ غمست . کز مصیبت بر نژادِ آدمست
گر بر آن آتش بماندی آدمی . بس خرابی در فسادِ و گهی
^{۲۰۶۵} این جهان ویران شدی اندر زمان . حرصها بیرون شدی از مردمان
اُسُنِ این عالمِ ای جان غفلتست . هوشیارے این جهان را آفتست
هوشیاری زان جهانست و جو آن . غالب آید پست گردد این جهان
هوشیاری آفتاب و حرصِ بیخ . هوشیاری آب وین عالمِ و سَخ
زان جهان اندک ترشح می‌رسد . تا نغرد در جهان حرص و حسد
^{۲۰۷۰} گر ترشح بیشتر گردد زغیب . فی هنر ماند درین عالم نه عیب
این ندارد حدِ سوسه آغائرِ رو . سوسه قصهٔ مردِ مطربِ باز رو

بقیهٔ قصهٔ پیر چنگی و بیانِ مخلص آن،

مطربِ کز وی جهان شد پُر طرب . رسته ز آوازش خیالاتِ عجب
از نوایش مرغِ دل پُران شدی . وز صدایش هوشِ جان حیران شدی
چون بر آمد روزگار و پیر شد . باز جانش از عجز پشه‌گیر شد
^{۲۰۷۵} پشتِ او خُم گشت همچون پشتِ خُم . ابروان بر چشم همچون پالدم
گشت آوازِ لطیفِ جان‌فزاش . زشت و نزد کس نیز زیدی بلاش
آن نوای رشکِ زُهره آمد . همچو آوازِ خبرِ پیری شه
خود کد امین خوش که آن ناخوش نشد . با کد امین سَف کانِ مفرش نشد
غیرِ آوازِ عزیزان در صدور . که بود از عکسِ دَمشان نَفخِ صور
^{۲۰۸۰} اندرونی کاندرونها مست ازوست . نیستی کین هستامان هست ازوست

اندر ترشح L (۲۰۶۹)

Heading: C مخلص او در بیان و بقیهٔ پیر چنگی و قصهٔ او در بیان. In A پیر is suppl. L Bul.

(۲۰۷۲) C هوش جن, corr. in marg. L هوش دل.

(۲۰۷۸) ABL Bul. که او ناخوش. (۲۰۷۴) AC نَفخ.

نالیدن ستون حنانه چون برای پیغامبر علیه السلام منبر ساختند
 که جماعت انبوه شده بود گفتند ما روی مبارکت را بهنگام
 وعظ نغمی بینیم و شنیدن رسول و صحابه آن ناله را
 و سؤال و جواب مصطفی با ستون صریح،

اَسْتَنْ حَنَانَه از هجر رسول . ناله میزد همچو ارباب عقول
 گفت پیغمبر چه خواهی ای ستون . گفت جانم از فراق گشت خون
 ۲۱۱۰ مَسَدَت من بودم از من ناخستی . بر سر منبر تو مسند ساختی
 گفت میخواهی ترا نخلی کند . مشرق و غربی ز تو میوه چسند
 با در آن عالم ترا سروی کند . تا تر و تازه بمائی در ابد
 گفت آن خواهم که دایم شد بقاش . بشنو ای غافل کم از چوبی مباش
 آن ستون را دفن کرد اندر زمین . تا چو مردم حشر گردد بوم دین
 ۲۱۲۰ تا بدانی هرکرا بزندان بخواند . از همه کار جهان بی کار ماند
 هرکرا باشد زبندان کار و بار . یافت بار آنجا و بیرون شد زکار
 آنک او را نبود از اسرار داد . گئی کند تصدیق او ناله جهاد
 گوید آری نه زدل بهر وفاق . تا نگویندش که هست اهل نفاق
 گر زیندی واقفان امر کن . در جهان رد گشته بودی این سخن

(۲۱۱۴) After this verse L adds (and so Bul.):

در میان مجلس وعظ آنچنان . کز روی آگه گشت م پر و جوان
 در تحیر مانده اصحاب رسول . کز چه می نالد ستون با عرض و طول

(۲۱۱۴) ABCL پیغامبر .

(۲۱۱۵) After this verse Bul. adds:

پس رسولش گفت ای نیکو درخت . ای شده با سر تو همراه بخت

(۲۱۱۶) BL خواهی که ترا . چند for برتد C . Bul. has:

گر تو خواهی سازمت بر بار نخل . تا برد شرقی و غربی از تو دخل

(۲۱۱۷) C تا ابد . ABL Bul. حفت سروی . AB Bul. یا بر آن

۲۱۰۰ وین جهانی کاندربین خوابم نمود . از گشایش پَر و بالما را گشود
این جهان و راهش ار پیدا بُدی . کم کمی بک لحظه آنجا بدی
امر می آمد که فی طامع مَثو . چون زیابت خار بیرون شد برو
مُول مُولی وزد آنجا جانِ او . در فضاے رحمت و احسانِ او

در خواب گفتن هانف مر عمر را رضی الله عنه که چندین زراز
بیت الممال بان مرد ده که در گورستان خفته است،

آن زمان حق بر عمر خوابی گهاشت . تا که خویش از خواب نتوانست داشت
۲۱۰۵ در عجب افتاد کین معهود نیست . این زغیب افتاد بی مقصود نیست
سربهاد و خواب بردش خواب دید . گامدش از حق ندا جانش شنید
آن ندایی کاصل هر بانگ و نواست . خود ندا آنست و این باقی صداست
تُرک و کُرد و پارسی گو و عرب . فهم کرده آن ندا بی گوش و لب
خود چه جای تُرک و ناچیکست و زنگ . فهم کردست آن ندارا چوب و سنگ
۲۱۱۰ هر دی از وی همی آبد آلت . جوهر و آغراض می گردند هست
گر نمی آبد بلی زیشان ولی . آمدنشان از عدم باشد بلی
زانچ گفتم زآشنایی سنگ و چوب . در بیانش قصه هُش دار خوب

خوام نبود L. کاندرو B (۲۱۰۰)

اینجا بدی L. آن جهان L (۲۱۰۱)

مول و مولی L. مولی مولی Bul. (۲۱۰۲)

کان ندایی B (۲۱۰۷)

فارسی گو Bul. (۲۱۰۸)

زنگ for چنگ A. تازیکت L (۲۱۰۹)

هست for مست C (۲۱۱۰)

چوب و L in marg. C, and so C in marg. AB Bul. آشنایی for من زفهم. آنچه گفتم B (۲۱۱۲)

After this verse Bul. adds: قصه بشنو بی درنگ L. سنگ

آنچه گفتم زآنچه چوب و سنگ . در بیانش قصه بشنو بی درنگ

این طریق، بیکر نامعقول بین . در دل هر مقلی مقبول بین
 همچنان کز بیم آدم دیو و دد . در جزایرها رمیدند از حسد
 هم زبیم، معجزات انبیا . سرکشید منکران زیر گیا
 تا بناموس، مسلمانی زیند . در تلس تا ندانی که کیند
 همچو قلابان بر آن نقد، تباہ . نقره می مالند و نام پادشاه
 ظاهر الفاظشان توجید و شرع . باطن آن همچو در نان تخم صرع
 فلسفی را زقره فی تا دم زند . دم زند دین حش برهم زند
 دست و پای او جهاد و جان او . هرچه گوید آن دو در فرمان او
 با زبان گرچه که نهت می نهند . دست و پاهایشان گواهی می دهند

اظهار معجزه پینامبر علیه السلام بسخن آمدن سنگ ریزه در دست

ابو جهل علیه اللعنه و گواهی دادن سنگ ریزه بر حقیقت

محمد علیه الصلوة والسلام،

سنگها اندر کف بو جنل بود . گفت ای احمد بگو این چیست زود
 گر رسولی چیست در مشتم نهان . چون خیر دارم زراز آسمان
 گفت چون خواهی بگویم کان جهاست . یا بگوید آن که ما حتم و راست
 گفت بو جهل این دوّم نادرترست . گفت آری حق از آن قادرترست
 از میان مشت او هر باره سنگ . در شهادت گفتن آمد بی درنگ
 لا إلهَ گفت إلاّ اللهُ گفت . گوهر احمد رسول الله سُنت

ها. In C در is written above the . در جزایر در رمیدند B Bul. (۲۱۴۶)

Heading: Bul. adds at the end او برسات .

تا چیست L (۲۱۵۴)

یا بگویند ABL Bul. آن جهاست ABL Bul. (۲۱۵۶)

از میان پشت A (۲۱۵۸) with دست written above.

و إلاّ الله ABL (۲۱۵۹)

۲۱۲۵ صد هزاران اهلِ تقلید و نشان . افگند در قعر يك آسپشان
 كه بظنِ تقلید و استدلالشان . فایست و جمله پَر و بالشان
 شبهه انگیزد آن شیطانِ دون . در فتنه این جمله کوران سرنگون
 پای استدلالیان چوین بود . پای چوین سخت بی تمکین بود
 غیر آن قُطْبِ زمانِ دیده‌ور . کز نباش کوه گردد خیره‌سر
 ۲۱۴۰ پای نایبنا عصا باشد عصا . تا نیفتد سرنگون او بر حصا
 آن سواری کو سپهرا شد ظفر . اهلِ دین را کیست اربابِ بصر
 با عصا کوران اگر ره دیده‌اند . در پناه خلق روشن دیده‌اند
 گره بینایان بُندی و شهان . جمله کوران مرده‌اندی در جهان
 فی زکورانِ کشت آید نه دُرود . نه عمارت نه تجارتها و سود
 ۲۱۴۵ گر نگریدی رحمت و افضالتان . در شکستی چوبِ استدلالتان
 این عصا چه بود قیاسات و دلیل . آن عصا کی دادشان بینا جلیل
 چون عصا شد آلتِ جنگ و نیر . آن عصارا خُرد بشکن ای ضریر
 او عصانان داد تا پیش آمدیت . آن عصا از خشم م بر وی زدیت
 حلقه کوران بچه کار اندرید . دیدبان را در میانه آورید
 ۱۱۴۰ دامن او گیر کو دادت عصا . در نگر کادمر چها دید از عصی
 معجزه موسی و احمدرا نگر . چون عصا شد مار و اُستن با خبر
 از عصا ماری و از اُستون حنین . پنج نوبت می‌زنند از بهر دین
 گر نه نامعقول بودی این مَزه . گی بُدی حاجت بچندین معجزه
 هرچ معقولست عقلش مبخورد . بی بیان معجزه بی جَر و مَد

(۲۱۲۵) AB تقلید . BL Bul. افگندشان نیم و همی در گهان . and so A in marg.

(۲۱۲۶) C گر بدو for که بظن . corr. in marg. (۲۱۴۱) AB Bul. سلطان بصر .

and so corr. in C. (۲۱۴۲) Bul. بودندی (۲۱۴۵) A رحمتی .

(۲۱۴۸) L Bul. آمدید . L Bul. زدید . (۲۱۴۰) AL Bul. دید از عصا .

(۲۱۴۱) A معجزه . (۲۱۴۲) A Bul. استن . B از استونی .

(۲۱۴۴) L بی جزر و مد . L Bul. بیان و معجزه .

مر عمرا دید و ماند اندر شگفت • عزم رفتن کرد و لرزیدن گرفت
گفت در باطن خدایا از تو داد • محنت بر پرکی چنگی فساد
چون نظر اندر رخ آن پسر کرد • دید او را شرمسار و روئے زرد
پس عمر گفتش مترس از من مرم • کت بشارتها زحق آورده ام
۲۱۸۰ چند یزدان مدحت خوی تو کرد • تا عمر را عاشق روی تو کرد
پیش من بنشین و مهجوری مساز • تا بگوشت گویم از اقبال راز
حق سلامت می کند می پرسدت • چونی از رنج و غمان بی حدت
نک قراضه چند ابریشمها • خرج کن این را و باز اینجا بیا
پیر این بشنید و بر خود می طپید • دست می خایید و جامه می درید
۲۱۸۵ بانگ می زد کای خدای بی نظیر • بس که از شرم آب شد بیچاره پسر
چون بستی بگریست و از حد رفت درد • چنگ را زد بر زمین و خرد کرد
گفت اے بوده حجام از اله • اے مرا تو راهزن از شاهراه
ای بخورده خون من هفتاد سال • اے ز تو روم سیه پیش کمال
ای خدای با عطای با وفا • رحم کن بر عمر رفته در جفا
۲۱۹۰ داد حق عمری که هر روزی ازو • کس نداند قیمت آنرا جز او
خرج کردم عمر خود را دم بدم • دردمیدم جمله را در زیر و بدم
آه کز باد ره و پرده عراق • رفت از یادم در تلخ فراق
وای کز تری زبرافگند خرد • خشک شد رکت دل من دل بهرد
وای کز آواز این بیست و چهار • کاروان بگشت و بیگه شد نهار

بشارتهای حق L (۲۱۷۶) • پیرک B (۲۱۷۷) • چون عمرا Bul. (۲۱۷۶)

B Bul. (۲۱۸۴)

پیر لرزان گشت چون این را شنید • دست می خایید و بر خود می طپید

با عطا و با وفا Bul. با عطای و با وفا A (۲۱۸۴) • کای for که C (۲۱۸۵)

قیمت آن در جهان AB Bul. • روزی از آن AB Bul. (۲۱۹۰)

رفته از یادم Bul. (۲۱۹۲)

کت دلم AC • تیزی زبرافگند Bul. (۲۱۹۴)

۲۱۶۰ چون شنید از سنگها بو جهل این . زد زختم آن سنگهارا بر زمین

بقیه قصه مطرب و پیغام رسانیدن امیر المؤمنین عمر رضی

الله عنه با او آنچه هاتف آواز داد،

باز گرد و حال مطرب گوش دار . زآنک عاجز گشت مطرب زانتظار
بانگ آمد مرعبرها کای عمر . بنده مارا زحاجت باز خر
بنده داریم خاص و محترم . سوی گورستان تو رنج کن قدم
ای عمر بر چه زبیت آمالِ عام . هفتصد دینار در کف زنه تمام
۲۱۶۵ پیش او بر کای تو مارا اختیار . این قدر پستان کون معذور دار
این قدر امر مهر ابریشم بها . خرج کن چون خرج شد اینجا یسا
پس عمر زان هیبت آواز جست . تا میانرا مهر این خدمت بیست
سوی گورستان عمر بنهاد رو . در بغل همیان دوان در جست و جو
گرزد گورستان دوانه شد بسی . غیر آن پیرو نبود آنجا کسی
۲۱۷۰ گفت این نبود دگر باره دويد . مانده گشت و غیر آن پیر او ندید
گفت حق فرمود مارا بنده ایست . صافی و شایسته و فرخنده ایست
پیر چنگی کی بود خاص خدا . حنذا اے سر پنهان حنذا
بار دیگر گرزد گورستان بگشت . همچو آن شیر شکاری گرزد دشت
چون یقین گشتش که غیر پیر نیست . گفت در ظلمت دل روشن بسببست
۲۱۷۵ آمد و با صد ادب آنجا نشست . بر عمر عطسه فناد و پیر جست

(۲۱۶۰) After this verse L Bul. add:

گفت نبود مثل تو ساحر دگر * ساحرانرا سر تویی و تاج سر
خاک بر فرقی که بد کور و لعین * چشم او ابلیسی آمد خاک بین

(۲۱۶۴) AL روی . AL . جوی و جوی . (۲۱۶۴) AL روی .

(۲۱۶۵) B سوی گورستان . ABL Bul. غیر آن پیر او ندید . and so corr. in C.

(۲۱۷۱) C است for ایست . bis . (۲۱۷۲) A om. (۲۱۷۳) A om.

(۲۱۷۵) ABL Bul. آمد او .

همچو جان بی گریه و بی خنده شد • جانش رفت و جان دیگر زنده شد
 ۲۲۱۰ چهرتی آمد درونش آن زمان • که برون شد از زمین و آسمان
 جست و جویی از ورای جست و جو • من نمی دانم تو می دانی بگو
 قال و حالی از ورای حال و قال • غرقه گشته در جمال ذو الجلال
 غرقه نی که خلاصی باشدش • یا بجز دریا کسی بشناسدش
 عقل جزو از کل گویا نیستی • گر تقاضا بر تقاضا نیستی
 ۲۲۱۵ چون تقاضا بر تقاضا می رسد • موج آن دریا بدینجا می رسد
 چونک قصه حال پیر اینجا رسید • پیر و حالش روی در پرده کشید
 پیر دامن را زگفت و گو فشانند • نیم گفته در دهان ما بماند
 از پی این عیش و عشرت ساختن • صد هزاران جان بشاید باختن
 در شکار بیشه جان باز باش • همچو خورشید جهان جانباز باش
 ۲۲۲۰ جان فشان افتاد خورشید بلند • هر دی نی می شود پُر می کنند
 جان فشان ای آفتاب معنوی • مر جهان کهنه را بنما نوی
 در وجود آدمی جان و روان • می رسد از غیب چون آب روان

(۲۲۰۹) C om. و after رفت.

(۲۲۱۱) Suppl. in marg. C. A جست جویی

(۲۲۱۲) ABL Bul. از قال و حالی

(۲۲۱۳) A شناسدش

(۲۲۱۵) B om. L این دریا

(۲۲۱۷) L دهان او

(۲۲۱۸) A نباید. Bul. باید L. نشاید

(۲۲۲۰) Bul. نی for نی

(۲۲۲۱) In L this and the following verse are transposed.

(۲۲۲۲) After this verse L adds:

هر زمان از غیب نو نو می رسند * وز جهان تن برون شو می رسند

۲۱۶۰ ای خدا فریاد زین فریادخواه . داد خواهم نه زکس زین دادخواه
 داد خود از کس نیام جز مگر . زان که او از من بمن نزدیکتر
 کین منی از وی رسد دم دم مرا . پس ورا بینم چو این شد گم مرا
 همچو آن کو با تو باشد زرشهر . سوی او داری نه سوی خود نظر

گردانیدن عمر رضی الله عنه نظر او را از مقام گریه که
 هستیست بمقام استغراق که نیستیست،

پس عمرگفتش که این زاری تو . هست هر آثار هشیاری نو
 ۲۲۰۰ راه فانی گشته راهی دیگرست . زانک هشیاری گناهی دیگرست
 هست هشیاری زیاد ما مَضی . ماضی و مُسْتَقْبَلات پرده خدا
 آتش اندر زین بهر دو تا بگی . پر گریه باشی ازین هر دو جوئی
 تا گره بائی بود همراز نیست . همنشین آن لب و آواز نیست
 چون بطوفی خود بطوفی مُرندے . چون بخانه آمدی هر با خودے
 ۲۲۰۰ ای خبهات از خبَریده بیخبر . توبه نو از گناه نو بتر
 اے نواز حال گذشته توبه جو . گئی کنی توبه ازین توبه بگو
 گاه بانگ زیر را قبله کنی . گاه گریه زار را قبله کنی
 چونک فاروق آینه اسرار شد . جان پیر از اندرون بیدار شد

(۲۱۶۰) After this verse L adds:

داد کس چون می‌تدادم در جهان * عمر شد هفتاد سال از من جهان

(۲۱۶۷) AB شد چو آن . (۲۱۶۸) AB یا تو باشد . After this verse L adds:

همین در گریه و در ناله او * می شمردی چند جرم تو بنو

Bul. has the same verse with او می شمردی جرم چندین ساله او in the second hemistich.

Heading: A گریه for کرم . ABL om. که نیستیست .

(۲۲۰۰) Bul. گناه . (۲۲۰۱) Bul. یاد for راه . C مضا .

(۲۲۰۴) L تا گره باقی بود . (۲۲۰۶) C از حال بر written above .

(۲۲۰۷) ABL Bul. زار را قبله زنی . (۲۲۰۸) L بپزار شد .

نان دهی از بهر حق نانت دهند . جان دهی از بهر حق جانت دهند
 گر بریزد برگهای این چنار . برگه بی برگش بچشد کردگار
 گر نماند از جود در دست تو مال . گی کند فضل الهت پای مال
 هرک کارد گردد انبارش بهی . لیک اندر مزرعه باشد بهی
 ۲۲۴۰ و آنک در انبار ماند و صرفه کرد . آشپش و موش و حوادثش خورد
 این جهان نفی است در اثبات جو . صورتت صفرست در معنیت جو
 جان شور، تلخ پیش، نیخ بر . جان چون دریای شیرین را بخور
 ورنی توانی شدن زین آستان . باری از من گوش دار این داستان

قصه خلیفه کی در کرم در زمان خود از حاتم طایی گذشته بود و نظیر خود نداشت

یک خلیفه بود در ایام پیش . کرده حاتم را غلام جود خویش
 ۲۲۴۰ رایت، اکرام و داد افراشته . فقر و حاجت از جهان برداشته
 بحر گوهر بخشش صاف آمد . داد او از قاف تا قاف آمد
 در جهان خاک ابر و آب بود . مظهر بخشایش و قاب بود
 از عطااش بحر و کان در زلزله . سوسه جودش قافله بر قافله
 قبله حاجت در و دروازه اش . رفته در عالم بچود آوازه اش

(۲۲۳۹) ABL Bul. لیکش اندر.

(۲۲۴۰) Bul. آپش. L om. و after موش. B موش حوادث پاک خورد.

(۲۲۴۱) A معنات Bul. و در معنیت CL. و در اثبات C. این جهان نقلیست

(۲۲۴۲) B Bul. شور و تلخ. C بحر، corr. in marg.

(۲۲۴۳) ABL Bul. گوش کن. ABL Bul. ورنی دانی.

Heading: A om. کی در کرم.

(۲۲۴۴) Bul. جود for داد.

(۲۲۴۵) AL Bul. بحر و در. B بحر در. ABL گوهر written above در را C.

(۲۲۴۶) AB Bul. عطایش. (۲۲۴۸) Bul. از بخشش اش. از بخشش

تفسیر دعای آن دو فرشته که هر روز بر سر هر بازاری منادی
می‌کنند که اللَّهُمَّ اعْطِ كُلَّ مُنْفِقٍ خَلْفًا اللَّهُمَّ اعْطِ كُلَّ
مُهْسِكٍ تَلْفًا و بیان کردن که آن منفق مجاهد راه
حق است فی مسرف راه هوا،

گفت پیغمبر که دایم بهر پند . دو فرشته خوش منادے میکنند
کای خدایا منفقانرا سیر دار . هر دَرَمَشان را عوض ده صد هزار
۲۲۳۵ ای خدایا مسکانرا در جهان . تو مه الا زیان اندر زیان
ای بسا إمساک کنر إنفاق به . مال حق را جز بامر حق مه
نا عوض بائی تو گنج بی کران . نا نباشی از عداد کافران
کاشتران قربان می‌کردند نا . چیره گردد تیغشان بر مصطفی
امر حق را باز جو از واصلی . امر حق را در نیابد هر دلی
۲۲۴۰ چون غلام باغی کو عدل کرد . مال شه بر باغیانش بذل کرد
در نیی انذار اهل غفلتست . گان همه إنفاقهاشان حسرتست
عدل این باغی و دادش نزد شاه . چه فزاید دوری و روی سیاه
سروران مگه در حرب رسول . بودشان قربان باومید قبول
بهر این مومن می‌گوید زبیم . در نماز اهد صراطاً اَلْمُسْتَقِيم
۲۲۴۵ آن دَرَم دادن سخی را لایقست . جان سپردن خود سخای عاشقست

پیغامبر ABC (۲۲۲۴) . بیان کردن آن که منفق . سر . Bul. Heading: C om.
AB Bul. باغی . Bul. (۲۲۴۰) . گر واصلی L (۲۲۲۶) . اشتران CL (۲۲۳۸)
In Bul. vv. ۲۲۴۰ and ۲۲۴۱ . باغیان او بذل کرد AB Bul. مال حق
are transposed and the following verse is inserted after v. ۲۲۴۰ :

بنک پندارد که او خود عدل کرد * مال شهرا بر مساکن بذل کرد
Bul. باغی . (۲۲۴۲) In Bul. this verse follows v. ۲۲۴۱ . L Bul. باמיד .
Bul. الصراط L . مستقیم . (۲۲۴۴)

چه عطا ما بر گدایی می تنیم • مر مگر را در هوا رگ می زنیسم
گر کسی مهبان رسد گر من منم • شب بخسپد قصد دلوق او کم
مغرور شدن مریدان محتاج بدعیان، مزور و ایشانرا شیخ و محتمم
و واصل پنداشتن و نقل را از نقد فرق نادانستن و بر
بسته را از بر رسته،

بهر این گفتند دانایان بن • مهبان محسنان باید شدن
نو مرید و مهبان آن کسی • کو رباید حاصلت را امر خسی ^{۲۲۶۵}
نیست چیره چون ترا چیره کند • نور ندهد مر ترا نیره کند
چون ورا نوری نبود اندر قران • نورگی یابند از وے دیگران
هیچو امش کو کند داروے چشم • چه کشد در چشمها الا که پشم

۲۲۶۵) A چون بخسپد B Bul. and so A in marg. and so A in marg. L. After this verse L adds:

فقط ده سال ار ندیدی در صور • چشمرا بگشا و اندر ما نگر
زین نطق در لزن ماجرا و گفت و گو • برد از حد عبارت پیش شو
کر عتا و فتر ما گشتیم خوار • سوختیم از اضطراب و اضطراب
تا بکی ما این همه خواری کشیم • غرفه اندر بحر ژرف آتیم
ناگه ار روزی در آید مهبان • شرمسارها بریم از وی بجان
لیک مهبان چون در آید بی ثبوت • دانک کفش مهبان سازیم قوت

Bul. adds:

چون از بنسازن ماجرا و گفتگو • شوهرش را کرد وضع ترش رو
گفته ام با فتر دانه خوار و زار • بوده ام سوزان نار اضطراب
تا بکی با این عتا محنت کشیم • غرفه بحر عمیق آتیم
مهبانی گر بر آید ناگهان • شرم بسیار آمد از وی بیگمان
گر بر آمد مهبانی بی ثبوت • دانکه مارا کفش مهبانست قوت

Heading: After مدعیان، A has و درویشانرا شیخ الخ. B. فرق ناداشتن.

۲۲۶۶) C میزبان محسنان.

۲۲۶۵) ABL Bul. کو ستاند، and so in marg. C.

۲۲۶۸) Bul. پشم for چشم.

۲۲۰۰ م عجم م روم م ترك و عرب . مانده از جود و سخااش در عجم
آب حیوان بود و دریاے کرم . زنده گشته م عرب زوم عجم

قصهٔ اعرابی درویش و ماجرای زن او با او بسبب
قلت و درویشی،

یکشب اعرابی زنی مرشوی را . گفت و از حد بُرد گفت و گوی را
کین همه فقر و جفا ما می کشیم . جملهٔ عالم در خوشی ما ناخوشیم
نان مان فی نان خورشیمان درد و رشک . کوزه مان نه آسمان از دیده اشک
۲۲۰۵ جامهٔ ما روز تاب آفتاب . شب نهالین و یحاف از ماهتاب
قرصِ مهرا قرصِ نان پنداشته . دست سوسه آسمان بر داشته
ننگِ درویشان ز درویشی . ما . روز شب از روزی اندیشی . ما
خویش و بیگانه شد از ما زمان . بر مثال سائیرے از مردمان
گر بخوام از کسی بکشمت نَمک . مرا گوید خمش کن مرگ و جَسک
۲۲۱۰ مر عرب را فخر غزوست و عطا . در عرب تو همچو اندر خط خطا
چه غزا ما بی غزا خود گشته ایم . ما بشمشیر عدم سرگشته ایم

(۲۲۰۰) AB Bul. ترک و م روم . Bul. سخااش . In L this and the following verse are transposed.

(۲۲۰۱) L م عجم از و م عجم . In L the hemistichs are transposed.

(۲۲۰۵) B نهالی .

(۲۲۰۷) B نیک درویشان . CL روز و شب .

(۲۲۰۸) BCL خویش بیگانه .

(۲۲۰۹) A نخرام . A شب for مشت . L نَمک .

(۲۲۱۱) AB Bul. ما بیغ فقر بی سرگشته ایم . and so C in marg. After this verse L adds:

چه خطا ما بی خطا در آتشم . چه دوا ما درد و غمرا مفرشیم

and so Bul., which has دوا for غمرا .

در بیان آن که نادر افتد که مریدی در مدعی مزور اعتقاد
بصدق بندد که او کسیست و بدین اعتقاد بقایم برسد که
شیخش در خواب ندیده باشد و آب و آتش او را گزند
نکند و شیخش را گزند کند ولیکن بنادر باشد؛

لیک نادر طالب آید کز فروغ . در حق او نافع آید آن دروغ
او بنصدم نیک خود جای رسد . گرچه جان پنداشت و آن آمد جسد
چون تخری در دل شب قبله را . قبله فی و آن نماز او روا ۲۲۸۵
مدعی را فحط جان اندر سیرست . لیک مارا فحط نان بر ظاهرست
ما چرا چون مدعی پنهان کنیم . بهر ناموس مزور جان کنیم

صبر فرمودن اعرابی زن را و فضیلت صبر و فقر گفتن
با زن خود،

شوی گفتش چند جویی دخل و گشت . خود چه ماند از عمر افزون تر گذشت
عافل اندر پیش و نقصان ننگرد . زانک هر دو همچو سیلی بگذرد
خواه صاف و خواه سیل، تیره رو . چون می باید می از وی مگو ۲۲۹۰
اندرین عالم هزاران جانور . می زید خوش عیش بی زیر و زبر
شکر می گوید خدایا فاخته . بر درخت و برگ شب ناساخته
حمد می گوید خدایا عبدلیب . که اعتماد رزق بر نیت ای مجیب
باز دست شاه را کرده نوبد . از همه مردار بتریده امید

Heading: ABL بنادر نادر and om. باشد. Bul. نادر باشد بنادر

(۲۲۸۴) L Bul. om. و. (۲۲۸۸) Bul. چند گویی. C om. از, which is suppl.

below the line. (۲۲۸۹) A عقل. (۲۲۹۰) In A جو برق is written above

دمی - (۲۲۹۲) A عهد می گوید, but حمد is written above. AB Bul. کاعتماد.

حَالِ مَا اَيْنَسْتُ دَرِ قَفْرِ وَعِنَا . هِجْ مَهْمَانِي مَبَا مَغْرُورِ مَا
 ۲۲۷۰ قَطِطِ دَهْ سَالِ اَرِ نَدِيدِي دَرِ صُورِ . چَشْمَهَا بَكْشَا وَا نَدِرِ مَا نَكْرِ
 ظَاهِرِ مَا چُونِ دَرُونِ مَدْعِي . دَرِ دَلَشِ ظَلَمْتُ زَبَانَشِ شَعْبِي
 از خدا بویی نه اورا نی اثر . دَعْوِشِ افزُونِ زَشِيْتُ وِ بُوَ الْبَشْرِ
 دَبُو نَشُدِي وِرَا هِمِ نَقَشِ خَوِشِ . او هِي گُوِيْدِ زَا بَدَالِيْسِمِ وِ بِيْشِ
 حَرْفِ دَرُوِيْشَانِ بَدِزْدِيْدِي بِيْ . نَا گِمَانِ آيْدِ كِهْ هَسْتُ او خُوْدِ كِسِي
 ۲۲۷۵ خُرْدِي گِيْرِدِ دَرِ سَخْنِ بَرِ بَايْزِيْدِي . نَنگِ دَارْدِ اِنْمِ وِجُوْدِ او يَزِيْدِ
 بِيْ نَوَا از نَانِ وِ خُوَانِ آسْمَانِ . پِيْشِ او نَنْدَاخْتُ حَقِي بَكِ اسْتِخْوَانِ
 او نَدَا كَرْدِي كِهْ خُوَانِ بِنَهَادِيْمِ . نَابِيْ حَقْمِ خَلِيْفِي نَهَادِيْمِ
 الصَّلَا سَادِي دِلَانِ پِيْچِ پِيْچِ . نَا خُوْرِيْدِ از خُوَانِ جُوْدِمِ سِيْرِ هِيْچِ
 سَالِهَا بَرِ وَعْدِي فَرْدَا كِسَانِ . رِيْگَرِيْدِ اَنْ دَرِ گِشْتِي فَرْدَا نَارَسَانِ
 ۲۲۸۰ دِيْرِ بَايْدِ نَا كِهْ سَرِ آدِي . آشْكَارَا گَرْدِدِ افزُونِ وِ كِي
 زِيْرِ دِيْوَارِ بَدَنِ گَنْجِسْتِ بَا . خَانِي مَارِسْتِ وِ مَوْرِ وِ اَزْدِهَا
 چُونَكِ پِيْدَا گِشْتِ كُو چِيْزِي نَبُوْدِ . عَمْرِي طَالِبِ رَفْتِ آگَاھِي چِهْ سُوْدِ

(۲۲۶۹) L. مہمان خود مہا . L. در قفر ای خدا .

(۲۲۷۰) L om., but see the verses which occur in L after v. ۲۲۶۳.

(۲۲۷۱) Bul. بزبانش for برونش .

(۲۲۷۲) Bul. از خدا اورا نه بوئی .

(۲۲۷۳) L. بنموده . ABL om. و before بیش .

(۲۲۷۵) ABL Bul. درون for جود .

(۲۲۷۶) L. بنداخت .

(۲۲۷۸) BL جودم هیچ هیچ .

(۲۲۷۹) L. گشته فردا .

(۲۲۸۰) A از فضل و کی . AB Bul. از بیش و کی . and so C in marg. L .

(۲۲۸۱) B Bul. گنجیست .

(۲۲۸۲) A Bul. رفته .

نصیحت کردن زن مر شوی را که سخن افزون از قدم و از مقام
خود مگویم تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ که این سخنها اگرچه راستست
این مقام توکل ترا نیست و این سخن گفتن فوق مقام و
معامله خود زیان دارد و کِبَرٌ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ باشد،

۲۴۱۵ زن برو زد بانگ کای ناموس کیش . من فسون تو نخوام خورد بیش
تُرّهات از دَعْوَى و دِعْوَت مگو . رو سخن از کبر وز نَعْوَت مگو
چند حرف طَهْرَاق و کار و بار . کار و حال خود بیین و شرم دار
کبر زشت و از گدایان زشتتر . روز سرد و برف و آنکه جامه تر
چند دعوی و دم و باد بَرُوت . ای ترا خانه چو بَيْتُ الْعَسْكَبُوت
۲۴۲۰ از قناعت گوی تو جان افروختی . امر قناعتها تو نامر آموختی
گفت پیغمبر قناعت چیست گنج . گنج را تو وای دانی زرنج
این قناعت نیست جز گنج روان . تو مزن لاف ای غم و رنج روان
تو مخوانم جفت کمتر زن بَغْل . جفت انصافم نیم جفت دغل
چون قدم با میر و با بگ می زنی . چون ملخ را در هوا رگ می زنی
۲۴۲۵ با سگان از استخوان در چالشی . چون فی اَشْکَم تپی در نالشی
سوی من منگر بخواری سست سست . تا نگویم آنچه در رگهای نوست
عقل خود را از من افزون دیده . مر من کم عقل را چون دیده
همچو گرگ غافل اندر ما بجه . ای زنگ عقل تو بی عقل به

Heading: After مگو Bul. adds و علا میفرماید که حق جل و علا میفرماید

آنکه و before A (۲۴۱۸) . کار حال A (۲۴۱۷) . دوی دعوت C (۲۴۱۶)

پیغامبر ABC (۲۴۲۱) . باد و بروت ABL (۲۴۱۹)

بر هوا C . ملخ را مگر را BL (۲۴۲۴)

بجه L (۲۴۲۸) . A om. (۲۴۲۶) . زین استخوان BL Bul. A om. (۲۴۲۵)

۲۲۰۵ همچین ار پشه گیرے نا پیل . شد عیالُ الله و حق ز نعمَ المبعیل
 این همه غمها که اندر سینهاست . از بخار و گرد بود و بادِ ماست
 این غمان بیخ کن چون داسِ ماست . این چنین شد و آن چنان و سواسِ ماست
 دانکِ هر رنجی ز مردن پاره ایست . جزوِ مرگ از خود بران گر چاره ایست
 چون ز جزوِ مرگ نتوانی گریخت . دانکِ کُشش بر سرت خواهند ریخت
 ۲۲۰۰ جزوِ مرگ از گشت شیرین مر ترا . دانکِ شیرین می کند کل را خدا
 دردها از مرگ می آید رسول . از رسولش رُو مگردان ای فضول
 هرک شیرین می زید او تلخ مُرد . هرکه او تن را پرستد جان نبرد
 گوسفندان را ز صحرای می کشند . آنک فریه نر سبکتر می کشند
 شب گذشت و صبح آمد ای نمر . چند گیرے آفسانه زر ز سر
 ۲۲۰۵ تو جوان بودی و قانع تر بدی . زر طلب گشتی خود اول زر بدی
 زر بدی پر میوه چون کاسد شدی . وقتِ میوه پختنت فاسد شده
 میوه ات باید که شیرین تر شود . چون رسن تابان نه واپس تر رود
 جنتِ مایی جنت باید هم صفت . تا بر آید کارها با مصلحت
 جنت باید بر مثالِ همدگر . در دو جنت کُشش و موزه در نگر
 ۲۲۱۰ گر یکی کُشش از دو تنگ آید بها . هر دو جنتش کار نآید مر ترا
 جنتِ در یک خرد و آن دیگر بزرگ . جنتِ شیر بیشه دیدی هیچ گرگ
 راست نآید بر شُتر جنتِ جوال . آن یکی کوچک و آن دیگر کمال
 من روم سوی قناعت دل قوی . تو چرا سوسه شناعت می روی
 مرد قانع از سر اخلاص و سوز . زین نسق می گنت با زن تا بروز

گرد و باد A (۲۲۱۶) . المبعیل for الوکیل . A in marg. و . Bul. (۲۲۱۵)

Sبکتر for مر آنرا B (۲۲۰۴) . شد . L om. (۲۲۱۷) . گرد باد و بود . B Bul. و بود

ABL ای پسر B . ای نمر L . ای نمر (۲۲۰۴) . Bul. مر اورا . So AC in marg. Bul.

این فسانه را . Bul. این فسانه زر . In A vv. ۲۲۰۸-۹ precede vv. (۲۲۰۶)

در مصالح مصلحت L (۲۲۰۸) . ۲۲۰۶-۷, but corr. in marg.

ABL Bul. (۲۲۱۲) . آن یکی خالی و این پر مال مال . and so C in marg.

مال و زر سررا بود همچون کلاه . گل بود او کز گله سازد پناه
 آنک زلف جعد و رعنا باشدش . چون کلاهش رفت خوشتر آیدش
 ۲۲۴۵ مرد حق باشد بمانند بصر . پس برهنه به که پوشیده نظر
 وقت عرضه کردن آن برده فروش . بر گند از بنده جامه عیب پوش
 ور بود عیبی برهنه گئی کند . بل بجامه خدعه با وی کند
 گوید این شرمناک است از نیک و بد . از برهنه کردن او از تو رمد
 خواجه در عیبت غرقه تا بگوش . خواجه را مالست و مالش عیب پوش
 ۲۲۵۰ کز طمع عیش نیند طامعی . گشت دلهارا طمعا جامعی
 ور گنا گوید سخن چون زر کان . ره نیابد کاله او در دکان
 کار درویشی و راه فهم نیت . سوی درویشی بمتگر سست سست
 زانک درویشان و رای ملک و مال . روزی دارند ژرف از ذو الجلال
 حق تعالی عادلست و عادلان . گئی کنند استمگری بر بی دلان
 ۲۲۵۵ آن یکی را نعمت و کالا دهند . وین دگر را بر سر آتش نهند
 آتش سوزد که دارد این گمان . بر خدای خالق هر دو جهان
 فقر فخری از گرفت و مجاز . فی هزاران عتر پنهانست و ناز
 از غضب بر من لقبها راندی . یارگیر و مارگیر خواندی
 گر بگیرم مار دندانش کنم . ناش از سر کوفتن این کنم
 ۲۲۶۰ زانک آن دندان عدو جان اوست . من عدورا می کنم زین علم دوست
 از طمع هرگز نخوام من فسون . این طمع را کرده ام من سرنگون

آن . I. om. (۲۲۴۶) . کل بود کو از کله A . مال و زررا سر بود A (۲۲۴۴)

After this verse L adds: (۲۲۵۲) . برهنه اش Bul. برهنه اش BL. برهنش A (۲۲۴۷)

زانک درویشی و رای کاره است * دم بدم از حق مریش ترا عطاست

بر لب آتش L . بر سرش آتش نهد Bul. دهد Bul. (۲۲۵۰)

یارگیرم مارگیرم Bul. یارگیر مارگیرم C (۲۲۵۸) . خدا و خالق ABL Bul. (۲۲۵۶)

and so . گر بگیرم بر کم دندان مار * ناش از سر کوفتن نبود ضرار Bul. (۲۲۵۴)

A in marg. نخوام من فسون A (۲۲۶۱)

چونک عقل، نو عقیلۀ مردم است . آن نه عقلست آن که مار و گزدم است
 ۲۲۳۰ خصمِ ظلم و مکرِ تو الله باد . مکرِ عقل، تو زما کوناه باد
 هم نو ماری هم فسونگر ای عجب . مارگیر و ماری ای ننگِ عرب
 زاغ اگر زشتی خود بشناختی . همچو برف از درد و غم بگداختی
 مرد افسونگر بخواند چون عدو . او فسون بر مار مار افسون برو
 گر نبوده دام او افسونِ مار . گئی فسونِ مار را گشتی شکار
 ۲۲۳۵ مرد افسونگر ز حرص و کسب و کار . در نیابد آن زمان افسونِ مار
 مار گوید ای فسونگر هین و هین . آن خود دیدی فسون من بین
 تو بنام حق فریبی مر مرا . تا کنی رسوای و شور و شر مرا
 نامِ حقم بست فی آن رایِ تو . نامِ حق را دام کردی واسه تو
 نامِ حق بستاند از تو دادِ من . من بنامِ حق سپردم جان و تن
 ۲۲۴۰ یا بزخمِ من رگمِ جانت بُرد . یا ترا چون من بزندانی بُرد
 زن ازین گونه خشن گفتارها . خواند بر شوی جوان طومارها

نصیحت کردن مرد مر زن را که در فقیران بخواری منگر و

در کار حق بگمان کمال نگر و طعنه مزین بر فقر و در

فقیران بخمال و گمان بی‌نوایی خویشتن،

گفت ای زن تو زنی یا بُو آخزن . فقر فخرست و مرا بر سر مزین

In C دست is دست و عقل . B مکر و عقل (۲۲۳۰) . A او که مار (۲۲۳۱) .
 written above مکر . این عجب (۲۲۳۱) AB Bul .
 کی فسون مار گشتی آشکار L (۲۲۳۴) . مار و مار . ABL Bul . بخواند C (۲۲۳۲) .
 هین هین . Bul (۲۲۳۶) . ز حرص کسب . BL Bul (۲۲۳۵) .
 یا که همچون من بزندانت برد B Bul (۲۲۴۰) . رسوای شور . ABL Bul (۲۲۳۷) .
 Heading: A Bul . در . خود آن طومارها B Bul (۲۲۴۱) . بزندانت AL
 فقر فخر آمد مرا AB Bul (۲۲۴۲) . در فقیران و فقر B . فقر و فقیران

۲۲۷۰ سِرکه مَرُوش و هزاران جانِ بَین . از قناعت غرقِ بحرِ انگین
 صد هزاران جانِ تلخی‌کشِ نگر . همچو گلِ آغشته اندر گلشگر
 ای دریغا مر نرا گنجِ بَدے . نا زجانم شرحِ دل پیدا شدے
 این سخنِ شیرست در پستانِ جان . بی‌گشند خوش نی‌گردد روان
 مستمع چون نشنه و جویند شد . واعظ ار مرده بود گویند شد
 ۲۲۸۰ مستمع چون تازه آمد بی ملال . صد زبان گردد بگفت گنگ و لال
 چونک ناهمّرم در آبد از دَرَم . پرده در پنهان شوند اهلِ حَرَم
 ور در آید مَحْرَمی دُور از گزند . بر گشایند آن ستیران روی‌بند
 هرچرا خوب و خوش و زیبا کند . از برائے دیدن بینا کنند
 گی بود آوازِ لحن و زبَر و بَم . این برائے گوشِ بی‌حسنِ اصَم
 ۲۲۸۵ مُشک را بی‌بوده حقِ خوش‌دم نکرد . بهرِ حس کرد او پیِ اختم نکرد
 حق زمین و آسمان بر ساخته‌است . در میان بس نار و نور افراخته‌است
 این زمین را از برای خاکیان . آسمان را مَسکنِ افلاکیان
 مردِ سُفلی دشمنِ بالا بود . مشتری هر مکان پیدا بود
 اے ستیره هیچ تو بر خاستی . خوبشتن را بهرِ کُور آراستی
 ۲۲۹۰ گر جهان را پُر دُر مکنون کنم . روزی تو چون نباشد چون کنم
 ترکِ جنگ و رهزنی ای زنِ بگو . ور نی‌گویی بتَرکِ من بگو
 مر مرا چه جای جنگِ نیک و بد . کین دلم از صلحها هم می‌رمد
 گر خمش کردی و گر فی آن کنم . که همین دم ترکِ خان و مان کنم

شود AB (۲۲۸۱) . تازه آید Bul. (۲۲۸۰)

و اصم Bul. آواز و لحن . L. لحن for چنگ AB Bul. (۲۲۸۴)

۲۲۸۵ In Bul. vv. ۲۲۸۵ . AC اختم . او و AB Bul. . مشک را حق بی‌بده L Bul. (۲۲۸۵)
 and ۲۲۸۶ are transposed. (۲۲۸۶) L آسمانی ساختست . بس نور و نار B .

و نیک و بد L Bul. (۲۲۹۲) . مرده سفلی A (۲۲۸۸)

After this verse Bul. adds: (۲۲۹۲)

با پی گشتن بهست از کفش تنگ * ریخ غریب به که اندر خانه جنگ

حاش لله طمع من از خلق نیست . از قناعت در دل من عالمیست
بر سر امرودین بینی چنان . زان فرود آنا نماند آن گمان
چون تو بر گردی و سرگشته شوی . خانه را گردنه بینی و آن نوسه

در بیان آنک جنبیدن هر کسی از آنجا که ویست هر کس را از
چنبره وجود خود ببند تا به کیود آفتاب را کیود نماید و سرخ
سرخ نماید چون تا به از رنگها بیرون آید سپید شود از
همه تابه‌های دیگر او راست گوی تر باشد و امام باشد،

۲۲۶۵ دید احمد را ابو جهل و بگفت . زشت نشی کز بنی هاشم شگفت
گفت احمد مرورا که راستی . راست گفתי گرچه کارافراستی
دید صدیقش بگفت ای آفتاب . فی زشرقی فی زغرئی خوش بتاب
گفت احمد راست گفתי ای عزیز . ای رهبر تو زدنای نه چیز
حاضران گفتند ای شه هر دورا . راست گو گفתי دو ضدگورا چرا
۲۲۷۰ گنت من آینه‌ام مصقول دست . ترک و هندو در من آن ببند که هست
ای زن ار طماع می بینی مرا . زین نخرئی زنانه برتر آ
این طمع را ماند و رحمت بود . کو طمع آنجا که آن نعمت بود
امتحان کن فقرا روزی دو نو . نا بنفر اندر غنا بینی دو نو
صبر کن با فقر و بگذار این ملال . زآنک در فقرست نور ذو آجلال

از سر L (۲۴۶۴) . در دلین C (۲۴۶۳)

گردید L . گردان بینی . and so Bul. Bul. چونک بر گردی تو سرگشته AB (۲۴۶۴)

Heading: B om. خود . ABL Bul. چون تابه‌ها از رنگها .

In A all the diacritical points are omitted. L (۲۴۶۶) . که چه کار افراستی

گفتند ای صدر الوری AB Bul. (۲۴۶۹) . ای رهبر L (۲۴۶۸)

آن طمع را ABL Bul. (۲۴۷۳) . بینی مر مرا L (۲۴۷۱) . and so in marg. C .

نور for عزّ ABL Bul. (۲۴۷۴)

۲۴۱۰ کفر گفتم نک بایمان آمدم . پیش حکمت از سر جان آمدم
 خوی شاهانه ترا نشناختم . پیش نو گستاخ مرکب ناختم
 چون زغنوی نو چراغی ساختم . توبه کردم اعتراض انداختم
 می‌نهم پیش نو شمشیر و کفن . می‌کشم پیش تو گردن را بزین
 از فراق تلخ می‌گوی سخن . هرچه خواهی کن ولیکن این مکن
 ۲۴۱۵ در نو از من عذر خواهی هست سر . با تو بی من او شنبعی مستبیر
 عذر خواهی در درونت خلقتی ناست . زاعتماد او دل من جرم جست
 رحم کن پنهان زخود ای خشمگین . ای که خلقت به زصد من انگین
 زین نسق می‌گفت با لطف و گشاد . در میانه گریه بر وے فساد
 گریه چون از حد گذشت و های های . زآنک بی گریه بد او خود دلربای
 ۲۴۲۰ شد از آن باران یکی برقی پدید . زد شرارے در دل مرد وحید
 آنک بند روی خوش بود مرد . چون بود چون بندگی آغاز کرد
 آنک از کبرش دلت لرزان بود . چون شوی چون پیش تو گریان شود
 آنک از نازش دل و جان خون بود . چونک آید در نیاز او چون بود
 آنک در جور و جفاش دام ماست . عذر ما چه بود چو او در عذر خاست

من نیم L (۲۴۱۴) . اندر ناختم L . گستاخ خر در ناختم AB Bul. (۲۴۱۱)

دل من جرم L . دلین C (۲۴۱۶) . مستتر Bul. (۲۴۱۵)

آنک L . آنک C . زو که بی گریه AB Bul. (۲۴۱۶)

گریه چون از حد گذشت و های های * از حینش مرد را شد دل زجاسے

L adds:

چون قرارش ماند و صبرش بجای * زو که بی گریه بد او خود دلربای

In گریان بود Bul. شوی written above بود B (۲۴۲۲) . بر دل L (۲۴۲۰)

Bul. vv. ۲۴۲۲ and ۲۴۲۳ are transposed.

and جو او خود عذر خواست L . دامهاست L . جفاش Bul. L . از جور Bul. (۲۴۲۴) so A, which om. خود . After this verse L adds:

آنک جز خونریزش کاری نبود * چون نهد گردن زهی سودا و سود

آنک جز گردن کنی ناآمد ازو * خوش در آید با تو چون باشد بگو

مراعات کردن زن شوهررا و استغفار نمودن از گفته خویش،

زن چو دید اورا که تند و توست . گشت گریان گریه خود دام زنت
 ۲۲۹۰ گفت از تو کی چنین پنداشتم . از تو من او مید دیگر داشتم
 زن در آمد از طریق نیستی . گفت من خاکِ شما را فی سبی
 جسم و جان و هرج هستم آن نُست . حکم و فرمان جملگی فرمان نُست
 گر ز درویشی دلر از صبر جست . بهر خویشم نیست آن بهر توست
 تو مرا در دردها بودی دوا . من نمی خواهم که باشی بی نوا
 ۲۴۰۰ جان و سِر کر بهر خویشم نیست این . از برای نُست این ناله و حنین
 خویش من والله که بهر خویش تو . هر نفس خواهد که میرد پیش تو
 کاش جانم کش روان من زدی . از ضمیر جان من واقف بدی
 چون تو با من این چنین بودی بظن . هم زجان بیزار گشتم هم زتن
 خاک را بر سیم و زر کردم چون . نو چنینی با من ای جانرا سکون
 ۲۴۰۵ تو که در جان و دلم جا یکنی . این قدر از من تیرا یکنی
 تو تیرا کن که هست دستگاه . اے تیرای ترا جان عذرخواه
 باد یکن آن زمانی را که من . چون صنم بودم تو بودی چون شمن
 بند بر وفق تو دل افروخته است . هرچه گوئی پخت گوید سوخته است
 من سفا ناخ تو با هرچم پزی . با ترش با با که شیرین می سزی

۲۲۹۰) AL Bul. امید . (۲۲۹۰) AL Bul. امید .

۲۲۹۱) Bul. شمام . L . نه سبی . (۲۲۹۱) Bul. شمام .

۲۲۹۲) B . جست . B . آن از بهر نُست . A Bul . تو است . (۲۲۹۲) B . جست .

۲۴۰۰) ABL . جان و سر گر بهر C . جان تو کر بهر B Bul . جان تو کر بهر AL (۲۴۰۰)

۲۴۰۱) CL (۲۴۰۱) . ناله . این before . A om . برای تسم

۲۴۰۵) C . بر جان و دلم جان میکی . L . تو کی در جان C (۲۴۰۵)

۲۴۰۶) L . هرچه گویم پخته گوئی L (۲۴۰۶) . تیرای تو جانرا L (۲۴۰۶)

۲۴۰۷) L . یا بشیرین . یا بشیرین C . با ترش یا با که A . سفا ناخ ABL Bul. (۲۴۰۷)

گفت خصم جانِ جان من چون شدم . بر سرِ جانم لکدها چون زدم
 ۲۴۴۰ چون قضا آید فرو پوشد بصر . تا نداند عقل ما پارا ز سر
 چون قضا بگذشت خود را میخورد . پرده بدرید گریبان و درد
 مرد گفت ای زن پشیمان و شوم . گر بدم کافر مسلمان و شوم
 من گه کار توّم رحمی بکن . بر مکن یکبارگیم از بیخ و بن
 کافر پیر ار پشیمان می شود . چونک عذر آرد مسلمان می شود
 ۲۴۴۵ حضرت پُر رحمت و پُر کرم . عاشق او هم وجود و هم عدم
 کفر و ایمان عاشق آن کبریا . من و نفره بنک آن کبیرا

در بیان آن که موسی و فرعون هر دو مسخر مشیت اند چنانک
 پازهر و زهر و ظلمات و نور و مناجات کردن فرعون بخلوت
 تا ناموس نشکند ،

موسی و فرعون معنی را رمی . ظاهر آن ره دارد و این بی رمی
 روز موسی پیش حق نالان شد . نیم شب فرعون گریان آمد
 کین چه غلست ای خدا بر گردنم . ورنه غل باشد که گوید من منم
 ۲۴۵۰ زآنک موسی را منور کرده . مر مرا زآن هم مکدر کرده
 زآنک موسی را تو مهر و کرده . ما جانم را سیه رو کرده

بر سر جان من . ABL Bul. . جان جان چون آدم . (۲۴۴۶) ABL Bul.

پوشد نظر L . آمد Bul. (۲۴۴۰)

زان امام المتقین داد این خبر * که اذا جاء الفضا عمی البصر

گنه کارم . (۲۴۴۲) Suppl. in marg. C. L . گریبا B . (۲۴۴۱)

Heading: ABL Bul. زهر و پادزهر . Bul. حضرت . (۲۴۴۵)

After this verse L has v. ۲۴۵۰ . (۲۴۴۷)

م گریان بد B . م گریان شد AL Bul. (۲۴۴۸)

In C vv. ۲۴۵۱ and ۲۴۵۲ are transposed. (۲۴۵۱)

زَيْنَ لِنَسِاسِ حَقِّ اَرَاَسْتَسْتِ . زَانِجِ حَقِّ اَرَاَسْتِ چُون دَانَدِ جَسْتِ ۲۴۲۵
 چُون پَسِ بَسْكَنِ اِلْبِهَاشِ اَفْرِيْدِ . كِي نَوَانَدِ اَدَمَ از حَوَا بُرِيْدِ
 رُسْتَمِ زَالِ اَرِ بُوْدِ وِز حَمَزَه بِيْشِ . هَسْتِ دَرِ فَرْمَانِ اَسِيْرِ زَالِ خُوِيْشِ
 اَنكَ عَالَمِ بِنْدَه كُفْتَشِ بُدَه . كِلْمِيْنِيْ بِا حَمِيْرَا مِيْ زِدَه
 اَبِ غَالِبِ شَدِ بَرِ اَتَشِ از نَهِيْبِ . اَتَشِ جُوْشَدِ چُو بَاشَدِ دَرِ حِجَابِ
 چُونَكِ دِيْگِيْ دَرِ مِيْاَنِ اَيْدِ شَهَا . نِيْسْتِ كَرْدِ اَنِ اَبِ رَا كَرْدَشِ هُوَا ۲۴۲۶
 ظَاهِرَا بَرِ زَنِ چُو اَبِ اَرِ غَالِيْ . باطِنَا مَغْلُوْبِ وِ زَنِ رَا طَالِيْ
 اِيْنِ چَنِْزِ خَاصِيْتِيْ دَرِ اَدَمِيْسْتِ . مِيْهَرِ حِيْواَنِ رَا كِهَسْتِ اَنِ از كِهِيْسْتِ

در بیان این خبر که *اِنَّهِنَّ يَنْلِيْنِ الْعَاقِلَ وَيَغْلِبُهِنَّ الْجَاهِلُ*،

گفت پیغمبر که زن بر عاقلان . غالب آید سخت و بر صاحب‌دلان
 باز بر زن جاهلان غالب شوند . کاندرا ایشان تُندئ حیوانست بند
 گم بُودشان رَقْتِ وِ لَطْفِ وِ وِدَادِ . زَانِكَ حِيْواَنِيْسْتِ غَالِبِ بَرِ نِهَادِ ۲۴۲۷
 مِيْهَرِ وِ رَقْتِ وِ صَفِيْ اِنْسَانِيْ بُوْدِ . خَشْمِ وِ شَهْوَتِ وِ صَفِيْ حِيْواَنِيْ بُوْدِ
 پَرُوْ حَقْسْتِ اَنِ مَعشُوْقِ نِيْسْتِ . خَالِفْسْتِ اَنِ كُوْبِيْبا مَخْلُوْقِ نِيْسْتِ

سالم کردن مرد خود را بآنچه التماس زن بود از طلب معیشت

و این اعتراض زن را اشارت حق دانستن،

ببزد عقل هر داننده هست . که با گردنه گردانده هست،

مرد زان گفتن پشیمان شد چنان . کز عوانی ساعت مردن عوان

اَنكَ عَالَمِ مَسْتِ كُفْتَشِ اَمَدِيْ B (۲۴۲۸) . چُون تَانَدِ رَسْتِ L . زَانِكَ B (۲۴۲۵)

حِجِيْبِ B (۲۴۲۹) . زَانِشِ او جُوْشَدِ which in A is written above the line. Bul.

پَهِيْغَامِبِرِ ABCL (۲۴۲۴) . چُونَكِ دِيْگِيْ حَايِلِ اَمَدِ مَرِ دُوْرَا B (۲۴۲۰)

زَانِكَ ABL Bul. چِرِهه شُوْنَدِ . and so corr. in C. ABL Bul. (۲۴۲۴) . و . Bul. om.

حِيْواَنَسْتِ L (۲۴۲۵) . اِيْشَانِ تَنَدِ وِ بَسِ خِرِهه رُوْنَدِ . and so corr. in C.

گُفْتِه B (۲۴۲۸) . گُوِيْشِ L . گُوِيْ A (۲۴۲۷)

چونك روغن را زَابِ اِسْرِشْتَه‌اند . آب با روغن چرا ضد گشته‌اند
 چون گُل از خارست و خار از گُل چرا . هر دو در جنگند و اندر ماجرا
 یا نه جنگست این برای حکمتست . همچو جنگِ خَرَفَرُوشان صنعتست
 یا نه اینست و نه آن حیرانیتست . گنج باید جُست این و برانیتست
 ۲۴۷۵ آنچه تو گنجش تو هم می‌کشی . زان تو قم گنج را گم می‌کشی
 چون عمارت دان تو وهر و رایها . گنج نبود در عمارت جابها
 در عمارت هستی و جنگی بود . نیست را از هستها تنگی بود
 فی که هست از نیستی فریاد کرد . بلك نیست آن هست را واداد کرد
 تو مگو که من گریز نام ز نیست . بلك او امر تو گریز است بیست
 ۲۴۸۰ ظاهرا میخواندت او سوی خود . وز درون می‌راندت با چوبِ رَد
 نعلهای بازگوست اے سلیم . سرکشی فرعون می‌دان از گلیم

سبب حرمان اشقیاء از دو جهان که خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ،

چون حکیمك اعتقادی کرده‌است . کآسمان بیضه زمین چون زرده‌است
 گفت سابل چون بماند این خاکدان . در میان این مُحِيطِ آسمان
 همچو قندیلی معلق در هوا . فی بَأَسْفَلِ می‌رود فی بر عُلَى
 ۲۴۸۵ آن حکیمش گفت کز جذب سما . از جهاتش بماند اندر هوا
 چون زَمْفَنَاطِيس قُبَّة رِیخته . در میان ماند آهنی آویخته
 آن دگرگنت آسمان با صفا . گی گشت در خود زمین تیره‌را
 بلك دفعش می‌کند از شش جهات . زان بماند اندر میان عاصفات

(۲۴۷۱) B om. (۲۴۷۷) A از هستها تنگی بود.

(۲۴۷۸) L ایجاد for واداد. (۲۴۷۶) A and so L. B بیست .

(۲۴۸۱) B Bul. بقرت فرعون and so A in marg. After this verse L adds:

قومی اندر آتش سوزان چو ورد * قومی اندر گلستان بر رخ و درد

(۲۴۸۲) B طبیعی , with حکیمك written above.

(۲۴۸۴) A علا . B علا . A علا . B بر هوا .

بهتر از ماهی نبود استاره‌ام . چون خسوف آمد چه باشد چاره‌ام
 نو بتم گر ربّ و سلطان می‌زنند . مه گرفت و خلق پنگان می‌زنند
 می‌زنند آن طاس و غوغا می‌کنند . ماه را زان زخمه رسوا می‌کنند
 ۲۴۵۰ من که فرعونم ز خلق ای وای من . زخم طاس آن ریبَ الْأَعْلَى من
 خواجه‌ناشانیم اما تیشه‌ات . می‌شکافد شاخ نر در بیشه‌ات
 باز شاخی را موصل می‌کند . شاخ دیگر را معطل می‌کند
 شاخ را بر تیشه دستی هست فی . هیچ شاخ از دست تیشه جست فی
 حق آن قدرت که آن تیشه تراست . از گرم کن این کز بهارا تو راست
 ۲۴۶۰ باز با خود گفته فرعون ای عجب . من نه در با ربّ نام جمله شب
 در نهان خاک و موزون می‌شوم . چون بموسی می‌رم چون می‌شوم
 رنگ زرّ قلب ده‌تو می‌شود . پیش آتش چون سیه‌رو می‌شود
 فی که قلب و قالیم در حکم اوست . لحظه مغزم کند يك لحظه پوست
 سبز گردم چونک گوید کشت باش . زرد گردم چونک گوید زشت باش
 ۲۴۶۵ لحظه ماهم کند یکدم سیاه . خود چه باشد غیر این کار الیه
 پیش چوگانهای حکم کن فکان . می‌دوم اندر مکان و لامکان
 چونک بی‌رنگی اسپر رنگ شد . موسی با موسی در جنگ شد
 چون بی‌رنگی رمی کان داشتی . موسی و فرعون دارد آشتی
 گر ترا آید بدین نکته سؤال . رنگ گی خالی بود از قیل و قال
 ۲۴۷۰ این عجب کین رنگ از بی‌رنگ خاست . رنگ با بی‌رنگ چون در جنگ خاست

(۲۴۵۲) Bul. خوف آید.

(۲۴۵۰) B So above the

line in A and in marg C.

(۲۴۵۶) BL Bul. شاخ را در بیشه ات. So written above in C.

(۲۴۵۸) L جست for رست . (۲۴۶۰) AB Bul. گفت . (۲۴۶۱) C چون نهان .

(۲۴۶۲) C زانک زر (۲۴۶۸) Bul. دارند, and so corr. in BC.

(۲۴۷۰) CL با for در. After this verse BL Bul. add:

اصل روغن زاب افزون می‌شود * عاقبت با آب ضد چون می‌شود

حتیر و بی‌خشم دیدن دیدهای حسّ صالح و ناقه صالح را، چون خواهد که حق لشکری را هلاک کند در نظر ایشان حتیر نماید خصمان را و اندک اگرچه غالب باشد آن خصم و یَقِلُّكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا،

ناقه صالح بصورت بُد شُئِر • پی بُریدندش زجهل آن قومِ مُر
 ۲۰۱۰ از برای آب چون خصش شدند • نان کور و آب کور ایشان بُدند
 ناقه الله آب خورد از جوی و میغ • آب حقر را داشتند از حق دریغ
 ناقه صالح چو جسم صالحان • شد کبفی در هلاک طالحان
 تا بر آن اُمت زحکم مرگ و درد • ناقه الله و سُنْبَاهَا چه کرد
 شنه فهر خدا زیشان بچست • خونهای اشتری شهری دُرست
 ۲۰۱۰ روح او چون صالح و تن ناقه است • روح اندر وصل و تن در فاقه است
 روح صالح قابل آفات نیست • زخم بر ناقه بود بر ذات نیست
 کس نیابد بر دل ایشان ظفر • بر صدف آمد ضرر فی بر گهر
 روح صالح قابل آزار نیست • نور یزدان سُبْغَةُ کَفَّار نیست
 جسم خاکی را بدو پیوست جان • تا بیآزارند و بینند امتحان
 ۲۰۲۰ بی‌خبر کآزار این آزار اوست • آب این خم متصل با آب جوست

Heading: Bul. om. و ناقه صالح. Bul. چون خدا خواهد که لشکری را.

(۲۰۱۱) AL Bul. جو و میغ. (۲۰۱۴) After this verse L adds:

روح صالح ناقه تن اشترست • نفس گهره مرورا چون پی برست

(۲۰۱۵) ABL Bul. روح همچون صالح. In C v. ۲۰۱۰ follows v. ۲۰۱۷.

(۲۰۱۶) In L vv. ۲۰۱۶ and ۲۰۱۸ are transposed.

(۲۰۱۷) ABL Bul. om. See note on v. ۲۰۲۱.

(۲۰۱۶) In the first hemistich A has حق از آن پیوست با جسمی نهان, and so in marg C.

پس زدفع خاطر اهل کمال • جان فرعونان بماند اندر ضلال
 ۲۴۹۰ پس زدفع این جهان و آن جهان • مانده اند این بی رهان بی این و آن
 سرکشی از بندگان ذو الجلال • دانک دارند از وجود تو ملال
 کهریبا دارند چون پیدا کنند • کاه هستی ترا شیدا کنند
 کهریبا خوش چون پنهان کنند • زود تسلیم ترا طغیان کنند
 آن چنانک مرتبه حیوانیست • کو اسیر و سغبه انسانیت
 ۲۴۹۵ مرتبه انسان بدست اولیا • سغبه چون حیوان شناسش ای کیا
 بنده خود خواند احمد در رشاد • جمله عالم را بخوان قل یا عباد
 عقل تو همچون شتریان تو شتر • می کشاند هر طرف در حکم مَر
 عقل عقلمند اولیا و عقلها • بر مثال اُشتران تا انتها
 اندر ایشان بنگر آخر زاعتبار • یک فلاوزست جان صد هزار
 ۲۵۰۰ چه فلاوز و چه اُشتریان بیاب • دیده کآن دیده بیند آفتاب
 نك جهان در شب بماند میخدوز • منتظر موقوف خورشیدست روز
 اینت خورشیدی نهان در ذره • شبیر نر در پوستین بره
 اینت دریای نهان در زیر گاه • پا برین گاه هین منه در اشتباه
 اشتباهی و گمانی در درون • رحمت حقت بهر رهمنمون
 ۲۵۰۵ هر پیهمبر فرد آمد در جهان • فرد بود و صد جهانش در نهان
 عالم کبری بقدرت سحر کرد • کرد خود را در کیهن نقشی نوزد
 ابلهانش فرد دیدند و ضعیف • گئی ضعیف است آنک باشد حریف
 ابلهان گفتند مردی بیش نیست • وای آنکو عاقبت اندیش نیست

(۲۴۸۹) C خاطر for ظاهر. corr. in marg.

(۲۴۹۰) C مانده اند بی این و آن این بی رهان، corr. above.

و جان L (۲۴۹۱) می کشاید L (۲۴۹۷) خوش را پنهان L (۲۴۹۲)

فرد بود آن رهنايش در نهان B (۲۵۰۵) و روز B يك جهان L (۲۵۰۱) با اشتباه AB Bul (۲۵۰۲) and so corr. in C.

وای او کو B (۲۵۰۸) گمانی را درون AB (۲۵۰۴) کی for که A (۲۵۰۷) عالی A (۲۵۰۶)

چون هم در ناامیدے رد شدند . همچو مرغان در دو زانو آمدند
 در نئی آورد جبریل امین . شرح این زانو زدن را جائین
 ۲۵۴۰ زانو آن کم زن که تعلیمت کند . وز چنین زانو زدن بیست کند
 منتظر گشتند زخم فهر را . فهر آمد نیست کرد این شهر را
 صالح از خلوت بسوی شهر رفت . شهر دید اندر میان دود و تفت
 ناله از اجزای ایشان شنید . نوحه پیدا نوحه گویان ناپدید
 ۲۵۴۵ صالح آن بشنید و گریه ساز کرد . نوحه بر نوحه گران آغاز کرد
 گفت ای قوی بیاطل زیسته . وز شما من پیش حق بگریسته
 حق بگفته صبر کن بر جورشان . پندشان ده بس نماند از تورشان
 من بگفته پند شد بند از جنا . شیر پند از مهر جوشد وز صفا
 بس که کردند از جنا بر جای من . شیر پند افسرد در رگهای من
 ۲۵۵۰ حق مرا گفته ترا لطفی دهم . بر سر آن زخمها مرهم نهم
 صاف کرده حق دل را چون سما . روفته از خاطر بر جور شما
 در نصیحت من شده بار دگر . گفته امثال و سخنها چون شکر
 شیر تازه از شکر انگخته . شیر و شهدی با سخن آمیخته
 در شما چون زهر گشته آن سخن . زانک زهرستان بدیت از بیخ و بن
 ۲۵۵۵ چون شوم غمگین که غم شد سزنگون . غم شما بودیت اے قوم حرون
 هیچ کس بر مرگ غم نوحه کند . ریش سر چون شد کسی مو بر کند
 رو بخود کرد و بگفت ای نوحه گر . نوحه ات را می نبرزند آن نفر

(۲۵۴۸) AB Bul. همچو شیخان در ناامیدی سر زدند. and so corr. in C. L.

(۲۵۴۹) C جبرئیل . (۲۵۴۱) ABL Bul. آن شهر را .

(۲۵۴۲) A صالح از خانه . corr. above. (۲۵۴۶) Bul. قوم .

(۲۵۴۹) B Bul. کردید .

(۲۵۵۷) Suppl. in marg. C. L. می برزد .

ز آن تعلق کرد با جسمی اله . تا که گردد جمله عالم را پناه
 نافع جسم، ولی را بندک باش . تا شوی با روح صالح خواجه تاش
 گفت صالح چونک کردید این حمد . بعد سه روز از خدا نِقْمَت رسد
 بعد سه روز، دگر از جانستان . آفتی آید که دارد سه نشان
 رنگ روی، جملتان گردد دگر . رنگ رنگ، مختلف اندر نظر ^{۲۰۲۰}
 روز اول رویتان چون زعفران . در دوم رُو سرخ همچون ارغوان
 در سوم گردد همه روها سیاه . بعد از آن اندر رسد قهر اله
 گر نشان خواهید از من زین وعید . کَره نَاقه بسوی که دوید
 گر نتوانیدش گرفتن چاره هست . ورنه خود مرغ، امید از دام جَست ^{۲۰۲۰}
 کس نتوانست اندر آن کَره رسید . رفت در کُھسارها شد ناپدید
 گفت دیدیت آن قضا مُبْتَمَر شدست . صورت او میدرا گردن زدست
 کَره نَاقه چه باشد خاطرش . که بجا آرید ز احسان و بِرَش
 گر بجا آید دلش رَسَید از آن . ورنه نومیدیت و ساعدها گران
 چون شنیدند این وعید منکدیر . چشم بنهادند و آنرا منتظر ^{۲۰۲۰}
 روز اول روی خود دیدند زرد . میزدند از ناامیدیه آهِ سَرِد
 سرخ شد روی همه روز، دوم . نوبت او مید و توبه گشت گم
 شد سیاه روز سوم روی همه . حکم صالح راست شد بی مَلْحَمَه

(۲۰۲۱) Suppl. in marg. C. After this verse Bul. has v. ۲۰۱۷, with آید for آمد.

(۲۰۲۲) L کردند. (۲۰۲۰) C روز روی جملتان, corr. above. BL Bul. جمله تان.

(۲۰۲۷) A در سیم گردد. (۲۰۲۶) After this verse L adds:

چون شنیدند این از جمله بتک * در پی اشتر دویدند همچو سگ

(۲۰۲۰) After this verse Bul. adds:

همچو روح پاک کو از تنگ تن * می گریزد جانب ربّ الهین

(۲۰۲۱) B این قضا. AL Bul. امیدرا.

(۲۰۲۲) A که بجان آرید. In C the ز before احسان has been added.

(۲۰۲۲) L نومیدید. A Bul. ساعدها.

۲۵۷۵ نیم دیگر تلخ همچون زهرِ مار . طعم تلخ و رنگ مُظَلِّم قَبْرُور
 هر دو برهم می‌زنند از تحت و اوج . بر مثال آبِ دریا موج موج
 صورت برهم زدن از جسمِ تنگ . اختلاطِ جانها در صلح و جنگ
 موجهای صلح برهم می‌زند . کینهها از سینهها بر می‌کند
 موجهای جنگ بر شکلِ دگر . مهرهارا می‌کند زیر و زیر
 ۲۵۸۰ مهر تلخا را بشیرین می‌کشد . زانک اصلِ مهرها باشد رَشَد
 قهر شیرین را بتلخی می‌برد . تلخ با شیرین کجا اندر خورَد
 تلخ و شیرین زین نظر ناید پدید . از درِیچه عاقبت دانند دید
 چشمِ آخرین تواند دید راست . چشمِ آخرین غرورست و خطاست
 ای بسا شیرین که چون شکر بود . لیک زهر اندر شکر مُضَمَّر بود
 ۲۵۸۵ آنک زیر کُتِر بیو بشناسدش . و آن دگر چون بر لب و دندان زدش
 پس لبش رَدش کند پیش از گلو . گرچه نعره می‌زند شیطان کَلُوا
 و آن دگر را در گلو پیدا کند . و آن دگر را در بدن رُسوا کند
 و آن دگر را در حدّث سوزش دهد . خرج آن در دخل آموزش دهد
 و آن دگر را بعدِ ایام و شهور . و آن دگر را بعدِ مرگ از قعر گور
 ۲۵۹۰ و ر دهندش مهلت اندر قعر گور . لا بُد آن پیدا شود یَوْمَ النَّشُور
 هر نبات و شکری را در جهان . مهلتی پیداست از دَوْرِ زمان
 سالها باید که اندر آفتاب . لعل یابد رنگ و رَخشانای و ناب
 باز تَرّه در دو ماه اندر رسد . باز تا سالی گلِ احمر رسد
 بهر این فرمود حق عَزَّ وَجَلَّ . سُورَةُ الْأَنْعَامِ دَمِ ذِکْرِ أَجَلِ
 ۲۵۹۵ این شنیدی مو بهویت گوش باد . آب حیوانست خوردی نوش باد

از چشم تنگ L (۲۵۷۷) . از تحت و اوج . می‌زند A (۲۵۷۶) . زهر و مار A (۲۵۷۵)

In آر دخل C (۲۵۸۸) . شیطان کلو ACL (۲۵۸۶) . در شکل Bul. (۲۵۷۹)

the second hemistich BL Bul. have دهم جگر دوزش دهد and so A in marg.

مرگ و تلخ صور L (۲۵۸۹)

سورة انعام L (۲۵۹۴) . دو مه B (۲۵۹۳)

راست خوان کز خوانی ما را مبین . کیف آسای قل لِقَوْمٍ ظَالِمِينَ
 باز اندر چشم و دل او گریه یافت . رحمتی بی‌علتی در وی بتافت
 قطره‌ی بارید و حیران گشته بود . قطره‌ی علت از دریای جود^{۲۵۶۰}
 عقل او می‌گفت کین گریه ز چیست . بر چنان افسوسیان شاید گریست
 بر چه می‌گری بگو بر فعلشان . بر سپاه کینه بدتعلشان
 بر دل ناریک پُر زنگارشان . بر زبان زهر همچون مارشان
 بر دم و دندان سگسارانشان . بر دهان و چشم کژدم‌خانه‌شان
 بر ستیز و تسخر و افسوسشان . شکر کن چون کرد حق محبوسشان^{۲۵۶۵}
 دستشان کژ پایشان کژ چشم کژ . مهرشان کژ صلحشان کژ خشم کژ
 از پی، تقلید وز رایاتِ نقل . پا نهاده بر جمالِ پیرِ عقل
 پیرخردنی جمله گشته پیر خرد . از ریای چشم و گوش، همدگر
 از بهشت آورد بزدان بندگان . تا نمایدشان سفر پروردگان

در معنی آن که مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ،

اهلِ نار و خلدرا بین هم‌دکان . در میانشان بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ^{۲۵۷۰}
 اهلِ نار و اهلِ نور آمیخته . در میانشان کوه قاف انگبخته
 همچو در کان خاك و زر کرد اختلاط . در میانشان صد بیابان و رباط
 همچنانک عَقْدَ قَرْدُورٍ و شَبَّه . مختلط چون میهمان یکشبه
 بجزرا نیستش شیرین چون شکر . طعم شیرین رنگ روشن چون قمر

(۲۵۵۸) ABL, Bul. راست خوانتک ای راست خوانی، and so C in marg. L. مبین. ABL

Bul. جسم و دل (۲۵۵۹) CL. کیف آسای خلف قوم. (۲۵۶۰)

(۲۵۶۲) A بر سپاه کینه‌توز بدنشان.

(۲۵۶۷) C apparently نقل و نقل. A. تقلید و معنولات نقل. and so corr. in C.

Bul. بر سر این پیر عقل AL. بر جمال این پیر عقل.

(۲۵۶۸) C از زبان و چشم L. گشته پیره‌خرد L. پیره‌خرد به L. پیره‌خردنی C (۲۵۶۸)

Heading: AB om. لا یبغیان. لا.

رَبِّ هَبْ لِي از سُلَيْمَانَ آمدست . که مکه غیر مرا این مُلک و دست
 ۲۶۰۵ تو مکن با غیر من این لطف و جود . این حدرا مانند اَمَّا آن نبود
 نکتة لا يَنْفَعِي مَبْخُورَانِ بجان . سِرِّ مِنْ بَعْدِي زَيْخُلٍ او میدان
 بلك اندر مُلک دید او صد خطر . مو هو ملك جهان بُد بهم سر
 بهم سر با بهم سر با بهم دین . امتحانی نیست مارا مثل این
 پس سلیمان همتی باید که او . بگذرد زین صد هزاران رنگ و بو
 ۲۶۱۰ با چنان قوت که او را بود هر . موج آن مُلکش فرویست دَر
 چون برو بنشست زین اندوه گُرد . بر همه شاهانِ عالمِ رحم کرد
 پس شفاعت کرد و گفت این مُلک را . با کمالی ده که دادی مرا
 هرکرا بدهی و بکنی آن کریم . او سُلیمانست و آنکس هر منم
 او نباشد بَعْدِي او باشد مَعِي . خود مَعِي چه بُود من بی مُدَعِي
 ۲۶۱۵ شرح این فرضت گفتن لیک من . باز میگردم بقصهٔ مرد و زن

مخلص ماجرای عرب و جفت او،

ماجرای مرد و زن را مَخْلَصِي . باز میجوید درونِ مَخْلَصِي
 ماجرای مرد و زن افتاد نَقْل . آن مثالِ نفسِ خودی دان و عقل
 این زن و مردی که نَفْسِست و خَرَد . نيك بايستست بهر نيك و بد
 وین دو بایسته درین خاکی سرا . روز و شب در جنگ و اندر ماجرا
 ۲۶۲۰ زن می خواهد حویجِ خانقاه . یعنی آبِ رُو و نان و خوان و جاه
 نفس همچون زن پی چاره گری . گاه خاکی گاه جوید سَرورے
 عقل خود زین فکرها آگاه نیست . در دماغش جز غمِ اللّٰه نیست

نیم سر AC (۲۶۰۷) این نبود A (۲۶۰۵) . مال و دست A (۲۶۰۴)

and so in marg. C. شد شفیع و گفت این ملك و لیا AB Bul. (۲۶۱۲)

وین دو پایسته L (۲۶۱۹) . آنکس L om. و before بخنی آن کرم L (۲۶۱۲)

زن که پی C (۲۶۲۱) . خانگاه ABL . حواج Bul. (۲۶۲۰)

آب حیوانِ خونِ مخوانِ این را سخن • روحِ نو بین در تن حرفِ کهن
 نکهٔ دیگر تو بشنو ای رفیق • همچو جان او سخت پیدا و دقیق
 در مفای هست هم این زهر و مار • از نصاریفِ خدایی خوش‌گوار
 در مفای زهر و در جایی دوا • در مفای کفر و در جایی روا
 گرچه آنجا او گزند جان بود • چون بدینجا در رسد درمان شود
 آب در غوره نُرش باشد ولیک • چون بانگوری رسد شیرین و نیک
 باز در خُم او شود تلخ و حرام • در مقامِ سیرکگی نغمهٔ آیدام
 در معنی آنک آنچه ولی کند مرید را شاید گستاخی کردن و همان
 فعل کردن که حلوا طیب را زیان ندارد اما بیمار را زیان دارد
 و سرما و برف انگور رسیده را زیان ندارد اما غوره را زیان دارد
 که در راهست که لِيَنْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ
 وَمَا تَأَخَّرَ نشده است،

گر ولی زهری خورد نوشی شود • و خورد طالب سیه‌هوشی شود

زهر مار. Bul. این هم L. هست این چون زهر A (۲۵۹۸)

After this verse L adds: (۲۵۹۹)

در مقامی خار و در جایی چو گل • در مقامی سرکه در جایی چو مل
 در مقامی خوف و در جایی رجا • در مقامی بخل و در جایی سخا
 در مقامی فقر و در جایی غنا • در مقامی قهر و در جایی رضا
 در مقامی جور و در جایی وفا • در مقامی منع و در جایی عطا
 در مقامی درد و در جایی صفا • در مقامی خاک و جایی کیمیا
 در مقامی عیب و در جایی هنر • در مقامی سنگ و در جایی گهر
 در مقامی حنظل و جایی شکر • در مقامی خشکی و جایی مطر
 در مقامی ظلم و جایی محض عدل • در مقامی جهل و جایی عین عقل

ولی کامل A. Bul. آنک. Heading: C om. درمان بود. ABL Bul. (۲۶۰۰)

نشاسته. ABL om. رسیده. ABL Bul. om. مریدان را. Bul.

۲۶۴. وَأَنْكَ أَنْ مَعْنَى دَرِين صَوْرَت بَدِيد . صَوْرَت از مَعْنَى قَرِيبَت و بَعِيد
در دِلَالَت هَمِچُو آب آند و درخت . چُون بِمَاهِيَّت رَوِي دُوْرند سَخْت
نَرَكِ مَاهِيَّات وُ خَاصَّات گُو . شَرَح كُن اَحْوَالِ اَنْ دُو مَاهِرُو

دل نهادن عرب بر التماس دلبر خویش و سوگند خوردن که

درین تسلیم مرا حیلتی و امتحانی نیست،

مرد گفت اکنون گذشتم از خلاف . حکم داری تیغ برگش از غلاف
هرچ گوئی من ترا فرمان بَرَم . در بد و نیک آمد آن ننگرم
۲۶۴۵ در وجود تو شوم من منعدم . چُون مُحِبِّم حُبِّ بَعِيٍّ وَبِصْم
گفت زن آیا عجب یار منی . یا بَحِلَّت كَشْفِ يَسْرَمِ مِيكِي
گفت وَاللَّهِ عَلِمَ الْيَسْرَ الْخَفِي . كَافِرِيد از خَاكِ اَدَمِ را صَفِي
در سه گز قالب که دادش را نمود . هرچ در الواح و در ارواح بود
نا ابد هرچ بود او پیش پیش . دَرَسِ كَرْد از عِلْمِ الْاَسْمَاءِ خَوِش
۲۶۵۰ نَا مَلِكِ بِي خُود شُد از تَدْرِيسِ او . قُدْسِ دِيگَر يافت از تَقْدِيسِ او
آن گشادیشان کر آدم رو نمود . در گشادِ آسمانشان نبود
در فراخی عرصه آن پاک جان . تَنگِ اَمَدِ عَرَصَةِ هَفْتِ اَسْمَانِ
گفت پیغمبر که حق فرموده است . مَن نَگُنْجَمِ دَر خُمِّ بَالَا و پَسْت
در زمین و آسمان و عرش نیز . مَن نَگُنْجَمِ اَبْنِ يَقِينِ دَانِ اِي عَزِيزِ

وَأَنْكَ این L. وَأَنْكَ أَنْ for گرچه شد AB Bul. (۲۶۴۰)

Heading: Bul. مرد عرب. In C مرد is suppl. above. Bul. زن for دلبر.

گفت زن: AB Bul. in the first hemistich: (۲۶۴۶) آن for وی Bul. (۲۶۴۴)

و. (۲۶۴۸) A om. and so C in marg. آهنگ برَم مَرَكِي

در فضای عرصه L. (۲۶۵۲) گشاد ایشان Bul. (۲۶۵۱)

در خم ABCL پیغامبر Bul. (۲۶۵۳) در بالا AB Bul. and so corr. in C. In B
is written above the line.

گرچه سیرِ قصه این دانهست و دام . صورتِ قصه شنو اکنون تمام
 گر بیانِ معنوی کافه شده . خلقِ عالم باطل و عاقل بدے
 ۲۶۲۵ گر محبتِ فکرت و معیشتی . صورتِ روزه و نمازت نیستی
 هدیه‌ای دوستان با همدگر . نیست اندر دوستی الا صورت
 ناگواهی داده باشد هدیه‌ها . بر محبت‌های مضمهر در خفا
 زانک احسانهای ظاهر شاهند . بر محبت‌های سیراے ارجمند
 شاهدت که راست باشد که دروغ . مست گاهی از می و گاهی زدوغ
 ۲۶۲۰ دوغ خورده مستی پیدا کند . های و هو و سرگرائنها کند
 آن مرابی در صیام و در صلاست . نا گمان آید که او مست و لاست
 حاصل افعالِ بیرون دیگرست . نا نشان باشد بر آنچه مضمهرست
 یا رب آن تمیز ده مارا بخواست . نا شناسیم آن نشان کثر زراست
 حسن را تمیز دانی چون شود . آنک حس بنظر بنور الله بود
 ۲۶۲۵ و اثر نبود سبب هر مظهرست . همچو خویشی کز محبت مظهرست
 چونک نور الله در آید در مشام . مر اثر را یا سبب نبوی غلام
 تا محبت در درون شعله زند . زقت گردد وز اثر فارغ کند
 حاجش نبود پی اعلام مهر . چون محبت نور خود زد بر سپهر
 هست تفصیلات نا گردد تمام . این سخن لیکن بچو تو والسلام

عاقل و باطل. ABL Bul. (۲۶۲۴) دانست. C Bul. (۲۶۲۴)

بر خفا C (۲۶۲۷) . صوم نمازت L . نمازت و before C om. (۲۶۲۵)

های هوی AB (۲۶۲۰) . باشد for گوید Bul. (۲۶۲۹) . سر ارجمند CL (۲۶۲۸)

حاصل فعل L (۲۶۲۲) . های و هوی سرگرائنها L Bul.

کثر راست C , کثر و راست A . این تمیز AB Bul. (۲۶۲۳) A (۲۶۲۶)

نبود آنک نور حقش شد امام * مر اثر را یا سبهارا غلام

and so Bul. and C in marg. L . نبود غلام . In B v. ۲۶۲۶, as it stands in the text, is followed by the verse found in A Bul.

یا محبت C om. B (۲۶۲۷)

تفصیلات A (۲۶۲۹)

۲۷۵ صد پدر صد مادر اندر حلم ما . هر نفس زاید در افتد در فنا
 حلم ایشان کفِ بحرِ حلمِ ماست . کف رود آید ولی دریا بچاست
 خود چه گویم پیش آن دُر این صدف . نیست الا کفِ کفِ کفِ کف
 حقِ آن کف حقِ آن دریای صاف . که امتحانی نیست این گفت و نه لاف
 از سرِ مهر و صفا است و خُصُوع . حقِ آنکس که بدو دارم رُجوع
 ۲۸۰ گر بیشت امتحانست این هوس . امتحان را امتحان کن بکنس
 سِرِ مپوشان تا پدید آید سِرِم . امر کن تو هرچ بر روی فادرم
 دل مپوشان تا پدید آید دلم . تا قبول آر هر آنچه قابلم
 چون کم در دست من چه چاره‌است . در نگر تا جان من چه کاره‌است

تعیین کردن زن طریق طلب روزی کدخدای خود را و
 قبول کردن او،

گفت زن يك آفتابی نافتست . عالمی زو روشنایی یافتست
 ۲۸۵ نایب رحمان خلیفه کردگار . شهر بغدادست از وی چون بهار
 گر بپیوندی بدان شه شه شوی . سوی هر رادبیر ناگی می‌روے
 همنشینی مُقِبلان چون کیبایست . چون نظرشان کیبایی خود کجاست
 چشم احمد بر ابو بکری زده . او زيك تصدیق صدیقی شد
 گفت من شه را پذیرا چون شوم . بی بهانه سوی او من چون روم
 ۲۹۰ نسبتی باید مرا یا حیلتی . هیچ پیشه راست شد بی آلتی
 همچو آن مجنون که بشنید از یکی . که مرض آمد بلیلی اندکی

(۲۷۸) ABL Bul. کامتعالی . (۲۷۹) C مهر صفا . I. دادم رجوع .

Heading: Bul. om. طریق .

(۲۸۶) C هر درویش , perhaps originally BL Bul. ادبار , and so corr.

in C. (۲۸۸) ABL Bul. آمد آمتک , and so in marg. C.

(۲۹۱) ABL همچو مجنونی .

۲۶۵۰ در دل مومن بگنجم اے عجب . گر مرا جوئی در آن دلم طلب
 گفت اَدْخُلْ فِي عِبَادِي اَتَلْتَنَفِي . جَنَّةٌ مِنْ رُوَيْتِي بِاَسْتَفِي
 عرش با آن نور با پهنای خویش . چون بدید آنرا برفت از جای خویش
 خود بزرگی عرش باشد بس مدید . لیک صورت کیست چون معنی رسید
 پس مَلِكٌ می گفت مارا پیش ازین . اَلْفَتَى مِی بُوَد بِرِ گَرْدِ زَمِیْنِ
 ۲۶۶۰ نخم خدمت بر زمین می کاشتیم . آن تعلق ما عجب می داشتیم
 کین تعلق چیست با آن خاکان . چون سرشت ما بُدست از آسمان
 اَلْفِ مِا انوار با ظلمات چیست . چون تواند نور با ظلمات زیست
 آدما آن اَلْفِ از بوی نو بود . زَانِكٌ جِسْمَتِ را زمین بُد تار و بود
 جسم خاکت را ازینجا یافتند . نور پاکت را درینجا یافتند
 ۲۶۶۵ این که جان ما ز رُوح یافتست . پیش پیش از خاك آن می یافتست
 در زمین بودیم و غافل از زمین . غافل از گنجی که در وی بُد دین
 چون سفر فرمود مارا زان مقام . تلخ شد مارا از آن تحویل کام
 تا که حُجَّتِها می گنسیم ما . که بجای ما کی آید اے خدا
 نور این نسیج و این تهلل را . می فروشی بهر فال و قبل را
 ۲۶۷۰ حکم حق گسترده بهر ما بساط . که بگویند از طریق انبساط
 هرچه آید بر زیانتان بی حذر . همچو طفلان یگانه با پدر
 زانک این دمها چه گر نالایق است . رحمت من بر غضب هم سابق است
 از پی اظهار این سَنَفِ ای مَلِكٌ . در تو بنهم داعیه اشکال و شك
 تا بگوئی و نگیرم بر تو من . مُنْكِرٌ جِلْمِ نیارد دم زدن

مدید for بدید Bul. (۲۶۵۸) . بدید اورا L (۲۶۵۷) . این عجب Bul. (۲۶۵۵)

بر روی زمین ABL Bul. and so corr. in C. هر ملك ABL Bul. (۲۶۵۹) corr. in C. با این ABL Bul. (۲۶۶۱) . در زمین ABL Bul. (۲۶۶۰)

AL bis. یافتند L in the second (۲۶۶۴) . بد بود Bul. جسمش را A (۲۶۶۳) hemistisch در انجا Bul. om. و L در زمین (۲۶۶۶)

چه گر for اگر B (۲۶۷۲) . گسترده A (۲۶۷۰) . که آید BL Bul. (۲۶۶۸)

• چيست آن كوزه نَمِ محصورِ ما . اندرو آبِ حوامِ شورِ ما
 ای خداوند این خُم و كوزه مرا . در پذیر از فضلِ اَللهِ اَشْتَرِي
 ۲۷۱- كوزه با پنج لولهٔ پنج حس . پاك دار این آب را از هر نجس
 تا شود زین كوزه مَنفَذِ سويِ بحر . تا بگردد كوزه من خويِ بحر
 تا چو هدیه پیشِ سلطانِ بَرِي . پاك بیند باشدش شه مُشْتَرِي
 بی نهایت گردد آبش بعد از آن . پُر شود از كوزه من صد جهان
 لولها بر بند و پُر دارش زخم . گفت غَضُوا عَنْ هَؤُلَاءِ اَبْصَارَكُم
 ۲۷۱۰ ریش او پُر باد كین هدیه كِراست . لایق چون او شهی اینست راست
 زن نی دانست كَأَجْمَا بر گُذَر . جويِ جَبْحُونست شیرین چون شکر
 در میان شهر چون دریا روان . پُر زكشنها و شَسْتِ ماهیان
 رَوِ پُر سلطان و كار و بار بین . حَسْبِ تَجْرِي تَحْتَهَا اَلْاَنْهَارُ بین
 این چنین حِصها و اِدراكاتِ ما . فطرهٔ باشد در آن انهارها
 در نمد در دوختن زن عرب سبوی آب باران را و مهر نهادن
 بر وی از غایت اعتقاد عرب،

۲۷۲- مرد گفت آری سیورا سر بیند . هین که این هدیهست مارا سودمند
 در نمد در دوز نو این كوزه را . تا گشاید شه بهدیه روزه را
 كین چنین اندر همه آفاق نیست . هیچ آبی این چنین راواق نیست

عن هوی L (۲۷۱۴) . كوز از written below with , آب را كوز هر نجس C (۲۷۱۰)

and هست جاری دجلهٔ همچون شکر AB Bul. جر جبهونست C. در گذر L (۲۷۱۶)
 شصت A (۲۷۱۷) . so in marg. C.

در آن نهر صفا B. در آن بحر صفا AL Bul. (۲۷۱۹) and so C in marg.

Heading: ABL Bul. om. در after نمد. The words از غایت اعتقاد عرب are
 erased in C and omitted in Bul.

جز ریح و مایهٔ اذواق in the second hemistich ABL Bul. (۲۷۲۲) and so C
 in marg.

گفت آوه بی بهانه چون روم . ور بمانم از عبادت چون شوم
 لَیْنی کُنْتُ طَبِیبًا حَازِقًا . کُنْتُ أَمْسِی نَحْوَ لَیْلِ سَاقِنَا
 قُلْ نَعَالُوا کُفْتُ حَقِّ مَارَا بَدَان . نا بود شرم‌اشکنی مارا نشان
 شب‌پرانرا گر نظر و آلت بُدی . روزشان جَوَلان و خوش حالت بُدی
 گفت چون شاه کرم میدان رود . عینِ هر بی‌آلتی آلت شود
 زَانکِ آلتِ دَعْوِیست و هستی است . کارِ در بی‌آلتی و پستی است
 گفت گی بی آلتی سودا کنم . نا نه من بی‌آلتی پیدا کنم
 پس گواهی بایدم بر مُنْلی . نا مرا رحمی کند در مُنْلی
 کین گواهی که زگفت و رنگ . و نما نا رحم آرد شاه شنگ
 کین گواهی که زگفت و رنگ بُد . نزد آن قاضی الْقَضاه آن جرح شد
 صدق میخواهد گواه حال او . نا بنابد نور او بی قال او

هدیه بردن عرب سیوی آب باران از میان بادیه سوی بغداد
 بامیر المؤمنین بر پنداشت که آنجا هم قحط آست،

گفت زن صدق آن بود که بود خویش . پاک بر خیزند از مجهود خویش
 آب بارانست مارا در سیو . ملک و سرمایه و اسباب تو
 این سیوی آب را بر دار و رُو . هدیه ساز و پیش شاهنشاه شو
 گو که مارا غیر این اسباب نیست . در مفاز هیچ به زین آب نیست
 گر خزینهش پر ز رست و گوهرست . این چنین آتش نیاید نادرست

(۲۶۶۴) A om.

(۲۶۶۵) A om.

(۲۶۶۶) AL B. رحمی کند شاه غنی

کین گواهان کن L (۲۷۰۱) . نا شهی رحم کند با مونی . Bul. رحمی کند با مونی

میخواهی L (۲۷۰۲) . القضاة . Bul. زگفت و رنگ بد

Heading: Bul. بامیر المؤمنین با خلیفه . A om. که آنجا اُح

(۲۷۰۳) AB Bul. بر خیزی تو . and so corr. in C. In L this and the following
 verse are transposed. (۲۷۰۷) C Bul. خزینهش . L. پر ز رز . B Bul. بر متاع

نیاید for نباشد . ABL Bul. فاخرست , and so A in marg. and C in marg.

در بیان آنک چنانک گدا عاشق کرمست و عاشق کریم کرم کریم
 هم عاشق گداست اگر گدارا صبر بیش بود کریم بر در او آید
 و اگر کریم را صبر بیش بود گدا بر در او آید اما صبر
 گدا کمال گداست و صبر کریم نقصان اوست،

بانگ می آمد که ای طالب بیا . جود محتاج گدایان چون گدا
 جود می جوید گدایان و ضعیف . همپو خوبان کآینه جویند صاف ^{۲۷۴۰}
 روی خوبان زآینه زیبا شود . روی احسان از گدا پیدا شود
 پس ازین فرمود حق در وَالضُّحَى . بانگ کم زن ای محمد بر گدا
 چون گدا آینه جودست هان . دم بود بر روی آینه زبان
 آن یکی جودش گدا آرد پدید . و آن دگر بجشد گدایانرا مزید
 پس گدایان آینه جود حقانند . و آنک با حقند جود مطلقانند ^{۲۷۵۰}
 و آنک جز این دوست او خود مرده ایست . او برین در نیست نقش پرده ایست

فرق میان آنک درویشست بخدا و تشنه خدا و میان آنک

درویشست از خدا و تشنه غیر است،

نقش درویشست او فی اهل نان . نقش سگرا تو مینداز استخوان

Heading: A om. و عاشق کریم .

(۲۷۴۴) C می آید . B گای طالب . و . (۲۷۴۰) L om.

(۲۷۵۰) L . و آنک جز این دو بود خود مرده است .

(۲۷۵۱) After this verse Bul. adds:

آنکه درویش خدا شد بی ریا * بود دلیند رضاعه کریم

Heading: Bul. غیر اوست .

(۲۷۵۲) L . و فی او اهل جان . After this verse L adds:

لیک درویشی که بسته غیر شد * او حقیر و ابله و بی خبر شد

زَانِك ايشان زآبهای تلخ و شور . دایما پُر عِلّت اند و نیم کور
 مرغ کآب شور باشد مَسْکَنَش . او چه داند جای آب روشنش
 ۲۷۳۵ ای که اندر چشمه شورش جات . نو چه دانی شَط و جِیحون و قُرَات
 ای تو نارسته ازین فانی رباط . نو چه دانی مَحْو و سُکر و انبساط
 ور بدانی نَقَلت از آب و جدست . پیش تو این نامها چون آبجدست
 ابجد و هَوَز چه فاش است و پدید . بر همه طفلان و معنی بس بعید
 پس سبو بر داشت آن مرد عرب . در سفر شد ی کشید این روز و شب
 ۲۷۳۶ بر سبو لرزان بُد از آفاتِ دهر . هم کشیدش از بیابان تا بشهر
 زن مصلّا باز کرده از نیاز . رَبِّ سَلِّمْ وَرَد کرده در نماز
 که نگهدار آب مارا از خسان . یا رَبّ آن گوهر بدان دریا رسان
 گرچه شوم آگاست و پُر قنست . لیک گوهر را هزاران دشمنست
 خود چه باشد گوهر آب کَوْنَرست . فطره زینست کاضل گوهرست
 ۲۷۳۷ از دعا های زن و زاری او . وز غم مرد و گران باری او
 سالر از دزدان و از آسیب سنگ . برد تا دار اَمْخلافه بی درنگ
 دید درگاهی پُر از انعامها . اهل حاجت گُستریه دامها
 دمیدم هر سوے صاحب حاجتی . یافته زان دَر عطا و خلعتی
 بهر گبر و مومن و زیبا و زشت . همچو خورشید و مطربل چون بهشت
 ۲۷۳۸ دید قوی در نظر آراسته . قوم دیگر منتظر بر خاسته
 خاص و عامه از سُلیمان نا بمور . زنگ گشته چون جهان از نفع صور
 اهل صورت در جواهر یافته . اهل معنی بحر معنی یافته
 آنک بی همت چه با همت شد . و آنک با همت چه با نعمت شد

(۲۷۳۵) A تلخ شور . (۲۷۳۸) A طفلان written above .

(۲۷۳۶) ABL Bul. می کشیدش . (۲۷۳۷) Bul. م نگه دار . L این دُررا .

(۲۷۳۹) Bul. for فی . (۲۷۴۱) C عام و خاص .

(۲۷۴۲) L دُرّ و جوهر یافته . A بحر for بهر .

۲۷۷. نقشه‌هایی کاندربین گرامی‌هاست . از برون، جامه‌کن چون جامه‌هاست
تا برونی جامه‌بینی و بس . جامه بیرون کن درآی هم‌نفس
زانک با خامه درون سوراخ نیست . تن زجان جامه زن آگاه نیست

پیش آمدن تقیبان و دربانان خلیفه از بهر اکرام اعرابی
و پذیرفتن هدیهٔ او را،

آن عرابی از بیابان بعید . بر در، دار آنخلافه چون رسید
پس تقیبان پیش اعرابی شدند . بس گلاب لطف بر جیش زدند
۲۷۷۰ حاجت او فهمشان شد بی مقال . کار ایشان بد عطا پیش از سؤال
پس بدو گفتند با وجه العرب : از کجایی چونی امر راه و تعب
گفت وجهم گر مرا وجهی دهید . بی وجودم چون پس، پشتم نهید
ای که در روتان نشان بهتری . فرزان خوشتر ز زر، جعفری
ای که يك دیدارنار دیدارها . ای نثار دیدنار دینارها
۲۷۸۰ ای همه بنظر بنور آله شد . از برحق بهر بخشش آمد
تا زبید آن کیمیاهای نظر . بر سر مسهای اشخاص بشر
من غریسم از بیابان آمدم . بر امید لطف سلطان آمدم
بوی لطف او بیابانها گرفت . ذره‌های ریگ هم جانها گرفت
تا بدینجا بهر دینار آمدم . چون رسیدم مست دیدار آمدم
۲۷۸۵ بهر نان شخصی سوی نانبا دوید . داد جان چون حسن نانبارا بدید
بهر فرجه شد یکی ناگلستان . فرجه او شد جمال باغبان

تا برون جامه‌ها (۲۷۷۱) AC . کاندربین حتماً است L (۲۷۷۰)

بر رویش زدند . and so C in marg. L پیش او باز آمدند B (۲۷۷۴)

دیدنار، Bul. نثار دیدنار AB (۲۷۷۲) . رنج و تعب L (۲۷۷۱)

بهر بخشش در بر شه . Bul. and so C in marg. AB (۲۷۸۰)

سوی نانبا . ABL Bul. (۲۷۸۵) . بشر for نظر A (۲۷۸۱)

فقر لقمه دارد او فی فقر حق • پیشِ نقشِ مرده کم نه طبق
 ماهیِ خاکی بود درویشِ نان • شکلِ ماهیِ لیک از دریا رمان
 مرغِ خانهست او نه سیرغِ هوا • لوتِ نوشد او نوشد از خدا ۲۷۵۰
 عاشقِ حُسنست او بهر نوال • نیست جانش عاشقِ حُسن و جمال
 گر نوّم می‌کند او عشقِ ذات • ذات نبود و هم آسما و صفات
 و هم زابیده زاوصاف و حدست • حق نزابیدست او اّم یوآیداست
 عاشقِ تصویر و هم خویشتن • کی بود از عاشقان ذوالآهن
 عاشقِ آن و هم اگر صادق بود • آن مجازش نا حقیقت می‌گشد ۲۷۶۰
 شرح می‌خواهد بیان این سخن • لیک می‌ترسم زآفهام کهن
 فهمهای کهنه کونه‌نظر • صد خیال بد در آرد در فکر
 بر سماعِ راست هر کس چیر نیست • لقمه هر مرغی انجیر نیست
 خاصه مرغی مرده پوسیده • پُر خیالی اعمی بی‌دیده
 نقشِ ماهی را چه دریا و چه خاک • رنگِ هندورا چه صابون و چه زاک ۲۷۶۵
 نقش اگر غمگینِ ینگاری بر ورق • او ندارد از غم و شادی سبق
 صورتش غمگین و او فارغ از آن • صورتش خندان و او زان بی‌نشان
 وین غم و شادی که اندر دل خطیست • پیشِ آن شادی و غم جز نقش نیست
 صورتِ خندانِ نقش از بهر نُسست • تا از آن صورت شود معنی دُرست

(۲۷۵۸) AB Bul. in the first hemistich مولود آمدست and so in marg. C.

(۲۷۵۹) AB Bul. om. و.

(۲۷۶۰) AB Bul. مجاز او حقیقت‌کش شود and so in marg. C. L با حقیقت.

(۲۷۶۴) Bul. نادیده، corr. in marg. C. بر خیال. A مرده و پوسیده.

(۲۸۶۶) Suppl. in marg. C. L در ورق.

(۲۷۶۷) C غمگین، corr. above. I خندان، corr. in marg. L نقش اگر غمگین.

(۲۷۶۸) B اندر دل خفیست. After this verse Bul. has:

صورتِ غمگینِ نقش از بهر ماست • تا که مارا یاد آید راهِ راست

So in marg. C with خندان for غمگین and توسست for ماست.

(۲۷۶۹) CL شوی معنی L ماست. In C صورتِ غمگینِ نقش.

در بیان آنک عاشق دنیا بر مثال عاشق دیوار یست که برو تاب
آفتاب زند و جهد و جهاد نکرد تا فهم کند که آن تاب و رونق
از دیوار نیست از قرص آفتاب است در آسمان چهارم لاجرم
کلی دل بر دیوار نهاد چون پرتو آفتاب با آفتاب پیوست او
محروم ماند ابدًا و حیلَ بَینَهُمْ وَ بَینَ ما یَستَهِونَ،

عاشقان کُلّ فی عِشاقِ جُزوءِ . ماند از کُلّ آنک شد مشتاقِ جُزوءِ
چونک جُزوی عاشقِ جُزوی شود . زود معشوقش بکُلّ خود رود
ریشِ گاو بندگی غیر شد او . غرق شد کف در ضعیفی در زد او
نیست حاکم تا کند بیمار او . کارِ خواجه خود کند با کار او

مَثَلِ عَرَبٍ إِذَا زَیَّتَ فَازِنٍ بِالْحَظَرَةِ وَإِذَا سَرَقَتَ فَاسْرِقِ الدَّرَّةَ،

۲۸۰۵ فَاَزِنِ بِالْحَظَرَةِ یعنی این شد مَثَلِ . فَاسْرِقِ الدَّرَّةَ بدین شد مَثَلِ
بندگی سوی خواجه شد او ماند زار . بوی گل شد سوی گل او ماند و خار
او همانند دُور از مطلوبِ خویش . سعی ضایع رنج باطل با سعی ریش
همچو صیادی که گیرد سایه . سایه گی گردد ورا سرمایه
سایه مرغی گرفته مرد سخت . مرغ حیران گشته بر شاخ درخت
۲۸۱۰ کین مدمغ بر که می خندد عجب . اینت باطل اینت پوسید سبب

Heading: Bul. نافت for زند . Bul. om. کئی.

بندگی غیر آمد او . ABL Bul. ریش گاوی AL (۲۸۰۴) . نه این عشاق L (۲۸۰۱)
and so in marg. C. L has آید for آمد . ABL Bul. غرقه شد .

خوار . A . و . ABL Bul. om. . بوی گل سوی گل آمد B (۲۸۰۶) . الدَّرَّةَ A (۲۸۰۵)

سرمایه for همسایه C (۲۸۰۸) . سعی باطل رنج ضایع L (۲۸۰۷)

پوشید BL . بر کی AC (۲۸۱۰)

همچو اعرابی که آب از چه کشید • آب حیوان از رخ یوسف چشید
رفت موسی کانش آرد او بدست • آتشی دید او که از آتش برست
جست عیسی نا رهد از دشمنان • بردش آن جستن بچارم آسمان
۲۷۹۰ دام آدم خوشه گندم شه • نا وجودش خوشه مردم شه
باز آید سوی دام از بهر خور • ساعد شه یابد و اقبال و قر
طفل شد مکتب پی کسب هنر • بر امید مرغ با لطف پدر
پس زمکتب آن یکی صدی شه • ماهگانه داده و بدر شه
آمد عباس حرب از بهر کین • بهر قمع احمد و استیز دین
۲۷۹۵ گشته دین را نا قیامت پشت و رو • در خلافت او و فرزندان او
من برین در طالب چیز آدم • صدر گشتم چون بدهلز آدم
آب آوردم بنحفه بهر نان • بوی نام برد تا صدر جنان
نان برون راند آدی را از بهشت • نان مرا اندر بهشتی در سرشت
رستم از آب و زنان همچون ملک • بی غرض گرم برین در چون فلک
۲۸۰۰ بی غرض نبود بگردش در جهان • غیر جسم و غیر جان عاشقان

(۲۷۸۷) In the second hemistich C repeats the second hemistich of v. ۲۷۸۶, corr. in marg. In L this and the following verse are transposed.

(۲۷۹۲) A کب و هنر. B یا لطف.

(۲۷۹۳) L ماهیانه, corr. in marg.

(۲۷۹۵) After this verse L adds:

آمد عمر بقصد مصطفا • تیغ در کف بسته او مینافها
گشته اندر شرع امیر المومنین • پیشوا و مقتدای اهل دین
آن علف کش سوی ویرانها شه • پیغمبر بر گنج ناگه ره زده
نشسته آمد سوی جوی آب در • دید اندر جوی خود عکس قر

(۲۷۹۶) Bul. من درین در.

(۲۷۹۷) AL تا صدر جهان.

(۲۷۹۹) CL بی عرض. L Bul. درین در.

(۲۸۰۰) L بی عرض.

لطف آبِ بحر کو چون گوئزست . سنگ‌ریزش جمله دُر و گوهرست
 هر هنر که اُستا بدان معروف شد . جانِ شاگردان بدان موصوف شد
 ۲۸۲۰ پیشِ استادِ اصولی هر اصول . خواند آن شاگردِ چست با حصول
 پیشِ استادِ فقیه آن فقه‌خوان . فقه خواند فی اصول اندر بیان
 باز استادی که او نحوے بود . جانِ شاگردش ازو نحوی شود
 باز استادی که او نحوِ رَاست . جانِ شاگردش ازو محوِ شَست
 زین همه انواعِ دانش روزِ مرگ . دانشِ قَراست سازِ راه و برگ

حکایت ماجرای نحوی و کشتیبان،

۲۸۲۵ آن یکی نحوی بکشتی در نشست . وُو بکشتیبان نهاد آن خودپرست
 گفت هیچ از نحو خواندی گفت لا . گفت نیمِ عمرِ تو شد در فنا
 دل‌شکسته گشت کشتیبان زتاب . لیک آن دم کرد خامش از جواب
 باد کشتی را بگردابی فکند . گفت کشتیبان بدان نحوی بلند
 هیچ دانی آشنا کردن بگو . گفت فی ای خوش‌جوابِ خوب‌رو
 ۲۸۳۰ گفت کُلّی عمرت ای نحوی فناست . زآنک کشتی غرقِ این گردابه‌است
 محوِی باید نه نحو اینجا بدان . گر تو محوِ بی خطر در آب ران
 آبِ دریا مرده‌را بر سر نهد . ور بود زنده زدریا گی رهد
 چون بمرده تو زاو صافِ بشر . بحرِ اسرارَت نهد بر فرقِ سر
 ای که خلفانرا تو خر میخواند . این زمان چون خر برین بیخ مانده
 ۲۸۳۵ گر تو علامهٔ زمانی در جهان . نک فنای این جهان بین وین زمان
 مردِ نحوی‌را از آن در دوخیم . نا شمارا نحوِ محوِ آموخیم

شاگردش. C in marg. کاستا. (۲۸۲۹) BL Bul. سنگ‌ریزش B (۲۸۲۸)

گفت خاموش Bul. (۲۸۲۷) نیی. L (۲۸۲۶) . پیش استادی ABL Bul. (۲۸۲۲)

گفت فی از من تو سبّاحی محو A. L Suppl. in marg. (۲۸۲۹)

بخج A (۲۸۳۴) In A گل is written above. درین بخج

ور تو گوی جزو پیوسته گلست . خار مبخور خار پیوسته گلست
 جزو يك رو نیست پیوسته بگل . ورنه خود باطل بُدی بعث رُسل
 چون رسولان از پی پیوستن اند . پس چه پیوندندشان چون يك تن اند
 این سخن پایان ندارد ای غلام . روز بیگه شد حکایت کن تمام

سپردن عرب هدیه را یعنی سبورا بغلامان خلیفه،

آن سبوی آب را در پیش داشت . تخم خدمت را در آن حضرت بکاشت
 گنت این هدیه بدان سلطان برید . سایل، شهرا زحاجت وا خرید
 آب شیرین و سیوه سبز و نو . ز آب بارانی که جمع آمد بگو
 خنک و آمد نقیبانرا از آن . لیک پذیرفتند آنرا همچو جان
 زآنک لطف شاه خوب با خبر . کرده بود اندر همه ارکان اثر
 خوی شاهان در رعیت جا کند . چرخ اخضر خاک را خضرا کند
 شه چو حوضی دان و هر سو لولها . وز همه آب روان چون دولها
 چونک آب جمله از حوضیت پاک . هر یکی آبی دهد خوش ذوقانک
 ورد در آن حوض آب شورست و پلید . هر یکی لوله همان آرد پدید
 زآنک پیوستهست هر لوله بمحوض . حوض کن در معنی این حرف حوض
 لطف شاهنشاه جان بی وطن . چون اثر کردست اندر کل تن
 لطف عقل خوش نهاد خوش نسب . چون همه تن را در آرد در ادب
 عشق سنگ بی فرار بی سکون . چون در آرد کل تن را در جنون

(۲۸۱۱) AB Bul. خار مقرون گلست .

(۲۸۱۲) ABL Bul. جز زيك رو .

(۲۸۱۳) C om. تن . چونندیشان C .

(۲۸۱۷) C جمع آید .

(۲۸۲۱) AB Bul.

شه چو حوضی دان حتم چون لولها . آب از لوله روان در کولها

and so C in marg. L in the second hemistich has the same reading as AB Bul.

(۲۸۲۵) L اثرها کرد . B در کل تن .

(۲۸۲۶) A و خوش نسب .

(۲۸۲۷) Bul. بی سکون .

۲۸۶- کَلَّ عالم را سبوا دان ای پسر. کو بود از علم و خوبی نا بسر
 قطره از دجله خوبی اوست. کَانَ نمی گنجد زبُری زیر پوست
 گنج مخفی بُد زبُری چاک کرد. خَاک را تابان نر از افلاک کرد
 گنج مخفی بُد زبُری جوش کرد. خَاک را سلطان اطلس پوش کرد
 ور بدیدی شاخی از دجله خدا. آن سبورا او فنا کردی فنا
 ۲۸۶۵- اَنک دیدندش همیشه بی خوردند. بی خودانه بر سبوا سنگی زدند
 ای زغیرت بر سبوا سنگی زده. و آن سبوا زاشکست کاملتر شد
 خُم شکسته آب ازو ناربخته. صد دُرستی زین شکست انگبخته
 جُز و جُز و خُم برقص است و بحال. عَقَل جُزوی را نموده این مُحال
 فی سبوا پیدا درین حالت نه آب. خوش بین وَاللَّهِ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
 ۲۸۷- چون دَر معنی زنی بازت کنند. پَر فکرت زن که شهبازت کنند
 پَر فکرت شد گِل آلود و گران. زَاَنک گِل خواری ترا گِل شد چونان
 نان گِلست و گوشت کمتر خور ازین. تا نمائی همچو گِل اندر زمین
 چون گرسنه می شوی سگ می شوی. نُد و بَد پیوند و بَد رگ می شوی
 چون شدی تو سیر مُرداری شدی. بی خبر بی پا چو دیوار می شدی
 ۲۸۷۵- پس دی مردار و دیگر دم سگی. چون کنی در راه شیران خوش نگی
 اَلتِ اِشکارِ خود جز سگ میدان. کمترک انداز سگ را استخوان
 زانک سگ چون سیر شد سرکش شود. گمی سوی صید و شکار، خوش دَوَد
 آن عرب را بی نوایی می کشید. تا بدان درگاه و آن دولت بدید

(۲۸۶۲) In B vv. سوی پوست. L. قطره از آب دجله خوی اوست L (۲۸۶۱)

۲۸۶۲ and ۲۸۶۳ are transposed. (۲۸۶۱) Bul. و این سبوا. In the second

hemistich B has زمین C (۲۸۶۷) So A in marg. و آن شکست خود درستی آمد

- زانک گِل خواری ترا شد همچو نان A (۲۸۷۱) نبوده این (۲۸۶۸) شکسته انگبخته

(۲۸۷۲) A بد دل with رگ written above.

(۲۸۷۴) Bul. می شوی as the rhyme-word. A و مرداری. In A حس is written over پا-

(۲۸۷۷) L خوش رود. (۲۸۷۸) ABL Bul. دولت رسید.

فَقَهٌ يَفْقَهُ و نَحْوِ نَحْوِ و صَرَفٍ صَرَفٍ . در گم آمد بای ای بار، شگرف
 آن سیوه آب دانشهای ماست . و آن خلیفه دجله علم خداست
 ما سیوها پُر بدجله می بریم . گزنه خر دانیم ما خودرا خیریم
 ۲۸۵۰- باری اعرابی بدان معذور بود . کو زدجله بی خیر بود و زرود
 گر زدجله با خیر بودی چو ما . او نبردے آن سیورا جا بجا
 بلك از دجله اگر واقف بُدی . آن سیورا بر سهر سنگی زدی

قبول کردن خلیفه هدیه را و عطا فرمودن با کمال بی نیازی
 از آن هدیه و از آن سیو،

چون خلیفه دید و احوالش شنید . آن سیورا پُر ززر کرد و مزید
 آن عرب را داد از فاقه خلاص . داد بخشها و خلعتهای خاص
 ۲۸۵۰ کین سیو پُر زر بدست او دهید . چونک وا گردد سوی دجلهش برید
 از ره خشک آمدست و از سفر . از ره آبش بود نزدبکتر
 چون بکشتی در نشست و دجله دید . سجد می کرد از حیا و می خمید
 کای عجب لطف آن شه و هاب را . وین عجبتر کو ستمد آن آبرا
 چون پذیرفت از من آن دریای جود . اینچنین نقد دَئِل را زود زود

کو زدجله غافل و بس (۲۸۵۰) ABL Bul. خودرا ما خرم (۲۸۴۹) ABL Bul.
 (۲۸۵۲) B Bul. از دجله چو واقف آمدی . and so corrected in C and marg. A.

Heading: C خلعت written above عطا . L خلعت و عطا . A om. و از آن سیو .

(۲۸۵۴) C om. و after دید . (۲۸۵۴) ABL Bul. کرد از فاقه , and so corr. in C.

After this verse Bul. adds:

پس نقببانا بفرمود آن قباد * آن جهان بخشش و آن بحر داد

So in marg. BC. (۲۸۵۵) C Bul. دجلش . (۲۸۵۶) A Bul. بود .
 این شه (۲۸۵۸) AB Bul. دجله بود . B دجلهش رود .
 ABL Bul. و آن عجبتر . (۲۸۴۹) ABL Bul. آنچنان نقد .

سر ندارد چون زازل بودست پیش . پا ندارد با ابد بودست خویش
 بلك چون آبت هر قطره از آن . هم سرت و پا و هم بی هر توان
 ۲۶۰۰ حاشی لّه این حکایت نیست همین . نقد حال ما و نیت این خوش بین
 زآنک صوفی با گر و با فر بود . هرچ آن ماضیت لا بدگر بود
 هم عرب ما هم سبو ما هم ملک . جمله ما یونک عننه من ارفک
 عقل را شو دان و زن را حرص و طمع . این دو ظلماتی و منکر عقل شمع
 بشنو اکنون اصل انکار از چه خاست . زآنک کل را گونه گونه جزوهاست
 ۲۶۰۵ جزو کل فی جزوها نسبت بکل . فی چو بوی گل که باشد جزو گل
 لطف سبزه جزو لطف گل بود . بانگ قمری جزو آن بلبل بود
 گر شوم مشغول اشکال و جواب . نیشگانرا کی توانم داد آب
 گر تو اشکالی بکنی و حرج . صبر کن الصبر منتاح الفرج
 احتی کن احتی زانديشها . فکر شیر و گور و دلها بیشها
 ۲۶۱۰ احتیها بر دواها سرورست . زآنک خاریدن فزونی گرس
 احتی اصل دوا آمد یقین . احتما کن قوت جانرا ببین
 قابل این گفتها شو گوشوار . تا که از زر سازمت من گوشوار
 حلقه در گوش مه زرگر شوی . تا بماء و تا نریا بر شوی
 اولاً بشنو که خلق مختلف . مختلف جانند از با تا آلف
 ۲۶۱۵ در حروف مختلف شور و شکست . گرچه از يك رو زسر تا پا یکست

مر دو آن Bul. (۲۸۹۹) . ازل Bul. om. z before (۲۸۹۸)

نفس و طمع Bul. L. نفس و طبع AB (۲۶۰۲) . با فر و با کر L (۲۶۰۱)

احتیا کن احتیا B Bul. (۲۶۰۶) . کالصبر L (۲۶۰۸) . بی جزوها L (۲۶۰۵)

احتی اصل دواها آمدست L. احتیها AB Bul. (۲۶۱۰) . Suppl. in (۲۶۱۱)

marg. A. B Bul. اصل احتیا AB Bul. قوت جانت . and so corr. in C.

گوشوار چه L in the first hemistich (۲۶۱۲) . گفتها شو گوش دار L (۲۶۱۳)

B. تا یا از آلف A. از چون In C (۲۶۱۴) . که کان زر شوی

روی سر تا پا L (۲۶۱۵) . چون یا تا آلف . and so A under the line.

در حکایت گفته‌ام احسانِ شاه . در حق آن بی‌نوا بی‌پناه
 ۲۸۸۰ هرج گوید مردِ عاشق بویِ عشق . از دهانش بی‌جهد در کویِ عشق
 گر بگوید فقه فقر آید همه . بوی فقر آید از آن خوش دَمدمه
 ور بگوید کفر دارد بوی دین . ور بشک گوید شکش گردد یقین
 کف کز کز بجز صدقی خاسته‌است . اصل صاف آن تیره‌را آراسته‌است
 آن کفش را صافی و محفوق دان . همچو دشنام لبِ معشوق دان
 ۲۸۸۵ گفته آن دشنام نامطلوبِ او . خوش زبهر عارض محبوبِ او
 گر بگوید کز نماید راستی . ای کژی که راست را آراستی
 از شکر گر شکلِ نانی می‌پزی . طعمِ قند آید نه نان چون می‌مزی
 گر بت زرین بیاید مومنی . گی هلد او را پی سجد کنی
 بلك گیرد اندر آتش افکند . صورت عاریت‌ش را بشکند
 ۲۸۹۰ تا نماند بر ذهب شکلِ وثن . زآنک صورت مانعست و راه‌زن
 ذاتِ زرش ذاتِ ربانیتست . نقش بت بر نقد زر عاریتست
 بهر یکی نو گلیمی را مسوز . وز صداع هر مگس مگذار روز
 بت‌پرستی چون بمانی در صور . صورتش بگذار و در معنی نگر
 مردِ حجبی همزه حاجی طلب . خواه هندو خواه ترک و یا عرب
 ۲۸۹۵ منگر اندر نقش و اندر رنگِ او . بنگر اندر عزم و در آهنگِ او
 گر سیاه‌است او هم‌آهنگِ نوست . نو سپیدش خوان که هم‌رنگِ نوست
 این حکایت گفته شد زبر و زبر . همچو کار عاشقان بی‌پا و سر

(۲۸۸۲) ABL Bul. آید از گنت شکش بوی یقین. and so in marg. C.

(۲۸۸۳) L. تیرا. C in marg. فرعرا آراسته‌ست. AB Bul. گنت کز .

(۲۸۸۶) L. om. (۲۸۸۷) C apparently می‌بری for می‌مزی.

(۲۸۸۸) ABL Bul. ور بیاید مومنی زرین وثن * کی هلد آنرا برای هر شن

and so C in marg. (۲۸۹۰) AB Bul. نقش وثن. and so corr. in C.

(۲۸۹۱) BL صدای. (۲۸۹۲) Bul. نقد. روی C. B داد ربانیتست. (۲۸۹۱)

(۲۸۹۷) ABL Bul. فکر عاشقان. and so corr. in marg. C.

در صفت پیر و مطاوعت وی،

ای ضیاء آتحنق حُسام الدین بگیر . يك دو کاغذ بر فرا در وصفِ پیر
 ۲۹۳۵ گرچه جسم نازکت را زور نیست . ليك بی خورشید مارا نور نیست
 گرچه مصباح و زُجاجه گشته . ليك سَرخِیلِ دلِ سَررشته
 چون سَر رشته بدست و کام نُسْت . مَهْرهای عَقْدِ دل زانعام نُسْت
 بر نویس احوالِ پیر راه دان . پیرا بگیرین و عینِ راه دان
 پیر تابستان و خلفان تیز ماه . خلق مانند شبانند و پیر ماه
 ۲۹۴۰ کردهام بختِ جوانرا نامِ پیر . کو زحق پرست نه از ایام پیر
 او چنین پیربست کش آغاز نیست . با چنین دُرّ، یتیم انباز نیست
 خود قوی تر می شود خَمَر کهن . خود شهی تر می بود زَر کهن
 پیرا بگیرین که بی پیر این سفر . هست بس پُر آفت و خوف و خطر
 آن ره که بارها تو رفته . بی قلاوز اندر آن آشفته
 ۲۹۴۵ پس ره را که ندیدی تو هیچ . هین مَر و تنها ز رهبر سر میچ
 گر نباشد سایه او بر تو گول . پس ترا سرگشته دارد بانگِ غول
 غولت از ره افگند اندر گزند . از تو داهی تر درین ره بس بُدند
 از نَمی بشنو ضلالِ ره روان . که چه شان کرد آن بلیسِ بَدروان
 صد هزاران ساله راه از جاده دُور . بُردشان و کردشان اِدبار و عُور

Heading: Bul. بیان صفت پیر که پیر کدامت . C in marg. در بیان .

(۲۹۳۶) C سرجیل دل . (۲۹۳۷) A بدست کام . AB Bul. درهای عقد . and so

C in marg. L مهرهای عقل در انعام . (۲۹۴۱) AB Bul. چنان bis. B پیرست .

(۲۹۴۲) L خاصه آن مخری . In the second hemistich AB Bul. have شهی تر می شود .

(۲۹۴۳) C که for گر . (۲۹۴۴) C که باشد من لدن . and so C in marg.

(۲۹۴۶) L بس ترا . (۲۹۴۷) C از راه . with ره written above .

(۲۹۴۸) Bul. چه سان کرد . In L vv. ۲۹۴۸ and ۲۹۴۹ are transposed, and v.

۲۹۴۸ is followed by v. ۲۹۴۷ .

(۲۹۴۹) A Bul. ادبیر . L ادبار عور . In L this verse follows v. ۲۹۴۶ .

از یکی رُو ضدّ و يك رو مُتَّحِد . از یکی رو هزل و از يك روئی چد
 پس قیامت روزِ عَرْضِ اکبرست . عرض او خواهد که با کَر و فرست
 هرک چون هندوی بدسودا بیست . روزِ عرضش نوبتِ رُسوایست
 چون ندارد روی همچون آفتاب . او نخواهد جز شبی همچون نقاب
 ۲۱۲۰ برگِ يك گل چون ندارد خارِ او . شد بهاران دشمنِ اسرارِ او
 و آنک سر تا پا گلست و سوسنست . پس بهارِ او را دو چشمِ روشنست
 خارِ بی معنی خزان خواهد خزان . تا زند پهلوی خود با گلستان
 تا بیپوشد حسنِ آن و ننگِ این . تا نبینی رنگِ آن و رنگِ این
 پس خزان او را بهارست و حیات . يك نماید سنگ و باقوتِ زکات
 ۲۱۲۵ باغبان هم داند آنرا در خزان . لیک دیدِ يك به از دیدِ جهان
 خود جهان آن يك کس است و ابله است . اختران هر يك همه جزو مه است
 پس همی گویند هر نقش و نگار . مژده مژده نك همی آید بهار
 تا بود تابان شکوفه چون زره . گمی کند آن میوها پیدا گره
 چون شکوفه ریخت میوه سر کند . چونک تن بشکست جان سر بر زند
 ۲۱۳۰ میوه معنی و شکوفه صورنش . آن شکوفه مژده میوه نعمتش
 چون شکوفه ریخت میوه شد پدید . چونک آن گم شد شد این اندر مزید
 تا که نان نشکست قوت گمی دهد . ناشکته خوشها گمی دهد
 تا هلبه نشکند با ادویه . گمی شود خود صحت افزا ادویه

زیب و فرست. (۲۱۱۷) ABL Bul. corr. in marg. و دیگر متحد C (۲۱۱۶)

and so corr. in C. In L the hemistichs are transposed.

ننگ آن و رنگ این. (۲۱۲۲) In the second hemistich B has. بر گلستان L (۲۱۲۲)

به for نه. (۲۱۲۵) A رنگ آن و رنگ این. Bul. (۲۱۲۶) L

آخر این هر يك. L. C apparently هر يك. آن يك کس است و او مه است.

کند. (۲۱۲۸) A هر ستاره بر فلک جزو مه است. AB Bul. and so C in marg.

با. یا A (۲۱۲۲) C. جان سر بر کد. L. جان سر بر نهد. C (۲۱۲۹)

کی فزاید تن درستی ادویه. corr. above. A in marg. کی شود کی صحت افزا

۲۱۶۵ یا علی از جمله طاعات راه . برگزین تو سایه بنده اله
 هر کسی در طاعتی بگرمختند . خویشان را مخلص انگیزند
 تو برو در سایه عاقل گریز . تا رهی زان دشمن پنهان ستیز
 از همه طاعات اینت بهترست . سبق یابی بر هر آن سابق که هست
 چون گرفت پسر هین نسلم شو . همچو موسی زیر حکم خضر رو
 ۲۱۷۰ صبر کن بر کار خضری بی نفاق . تا نگوید خضر رو هذا فراق
 گرچه گشتی بشکند تو دم مزین . گرچه طفلی را کشد تو مو مکن
 دست او را حق چو دست خویش خواند . تا بد الله فوق آید بیهم براند
 دست حق میراندش زندهش کند . زنده چه بود جان پائندش کند
 هر که تنها نادرا این ره برسد . هر بیاری دل پیران رسد
 ۲۱۷۵ دست پیر از غایبان کوناه نیست . دست او جز قبضه الله نیست
 غایبان را چون چنین خلعت دهند . حاضران از غایبان لا شک بهند
 غایبان را چون نواله می دهند . پیش حاضر تا چه نعمتها نهند
 گو کسی گو پیششان بندد کمر . تا کسی کو هست بیرون سوی در
 چون گزیدی پیر نازک دل مباش . سست و ریزیک جو آب و رگل مباش
 ۲۱۸۰ گر بهر زخمی تو پسر کینه شوی . پس کجا بی صیقل آیینه شوی

کیودی زدن قزوینی بر شانگه صورت شیر و پشیمان

شدن او بسبب زخم سوزن،

این حکایت بشنو از صاحب بیان . در طریق و عادت قزوینیان

گرفتی Bul. (۲۱۶۱) . سایه خاص اله ABL Bul. (۲۱۶۵) and so C in marg.

زندش کند Bul. (۲۱۷۲) A زدند کند . بخورای بی نفاق A (۲۱۷۰) .

م و بعون همت پیران . AB Bul. نادر این ره را L (۲۱۷۱) . پائندش AC

C in marg. (۲۱۷۷) ABL Bul. پیش مهبان . In L the hemistichs are transposed.

آب گل AL (۲۱۷۱) . یا کسی L . پیش شه چنبد L (۲۱۷۸)

و . Bul. om. (۲۱۸۱) . و در بهر زخمی ABL Bul. (۲۱۸۰) and so C in marg.

۲۹۰. استخوانهاشان بین و مویشان . عبرتی گیر و مران خر سوبشان
 گردن خر گیر و سوی راه کش . سوسه ره بانان و ره دانان خوش
 هین مهل خررا و دست از وی مدار . زآنک عشق اوست سوی سبزه زار
 گر یکی دم تو بغلت و اهلش . او رود فرسنگها سوسه حبش
 دشمن راه است خر مست علف . ای که بس خربند را کرد او تلف
 ۲۹۰۰. گردانی ره هر آنچه خر بخواست . عکس آن کن خود بود آن راه راست
 شاوروهن پس آنکه خالینوا . این من لم بعصهن نالف
 با هوا و آرزو کم باش دوست . چون یضلك عن سبیل الله اوست
 این هوارا نشکند اندر جهان . هیچ چیزی همچو سایه مهرمان

وصیت کردن رسول علیه السلام علی را کرم الله وجهه که چون
 هر کسی بنوع طاعتی تقرب جوید بحق تو تقرب جوی بصحبت
 عاقل و بنده حاص تا از همه پیش قدم تر باشی،

گفت پیغمبر علی را کای علی . شیر حق پهلوانی پر دل
 ۲۹۱. لیک بر شبری مکن هم اعتماد . اندر آ در سایه نخل امید
 اندر آ در سایه آن عاقلی . کش نداند برد از ره ناقلی
 ظل او اندر زمین چون کوه قاف . روح او سیمرغ بس عالی طواف
 گر بگویم تا قیامت نعت او . هیچ آنرا مقطع و غایت مجو
 در بشر روپوش کردست آفتاب . فهم کن والله أعلم بالصواب

که بس for بسا Bul. (۲۹۰۴)

عشق for میل Bul. (۲۹۰۲)

و آنکه Bul. ABL (۲۹۰۶)

این راه راست L (۲۹۰۰)

تر. BL Bul. om. پیش قدم تو باشی . A تو تقرب در سایه مرد (?) عاقل B Heading:

پیغامبر BCL (۲۹۰۹)

اعتماد Bul. (۲۹۰)

Bul. (۲۹۱)

Ater this verse Bul. adds: (۲۹۱۴)

آفتاب روح نی آن فلك * که ز نورش زنگ اند انس و ملك

خیره شد دلاک و بس حیران بماند . تا بدیر انگشت در دندان بماند
 ۲۰۰۰ بر زمین زد سوزن آن دم اوستاد . گفت در عالم کسی را این فتاد
 شیر بی دُم و سر و اشکم که دید . این چنین شیری خدا خود نافرید
 ای برادر صبر کن بر درد نیش . تا رهی از نیشِ نفسِ گَبرِ خویش
 کآن گروهی که رهیدند از وجود . چرخ و مهر و ماهشان آرد سجود
 هرک مُرد اندر تن او نفسِ گبر . مر ورا فرمان برد خورشید و ابر
 ۲۰۰۵ چون دلش آموخت شمع آفروختن . آفتاب او را نیارد سوختن
 گفت حق در آفتابِ مُنَجِّم . ذکر تَزَاوُرِ گَدَیِ عَن کَهَنِهِم
 خار جمله لطف چون گل می شود . پیش جزوی کو سوی گل می رود
 چیست تعظیمِ خدا افراشتن . خویشان را خسار و خاکی داشتن
 چیست توحیدِ خدا آموختن . خویشان را پیشِ واحد سوختن
 ۲۰۱۰ گر می خواهی که بفروزی چو روز . هستی همچون شب خودرا بسوز
 هستیت در هست آن هستی نواز . همچو یس در کیمیا اندر گداز
 در من و ما سخت کردستی دودست . هست این جمله خرابی از دو هست

رفتن گرگ و روباه در خدمت شیر بشکار،

شیر و گرگ و روباهی بهر شکار . رفته بودند از طلب در کوهسار
 تا بپشتِ همدگر بر صیدها . سخت بر بندند بند و قیدها

آن دم for از خشم (۲۰۰۰) B Bul. پس حیران C. L. Suppl. in marg. (۲۱۱۱)

So written above the line in C and suppl. in marg. A.

(۲۰۰۱) After this verse L adds:

چون نداری طاقت سوزن زدن * از چنین شیر زیان تو دم مزین

چرخ مهر A. آن گروهی Bul. (۲۰۰۲) . پیش نفس L (۲۰۰۲)

سوی گل می شود C (۲۰۰۷) . کذا Bul. (۲۰۰۶)

کردستی تودست Bul. (۲۰۱۲) . خار و خاکی L (۲۰۰۸)

بار و قیدها BL Bul. بار قیدها A (۲۰۱۴)

بر تن و دست و کتفها بی گزند . از سر سوزن کبودیها زنند
 سوسه دلاکی بشد قزوینبی . که کبودم زن بکن شیرینی
 گنت چه صورت زخم ای پهلوان . گنت بر زن صورت شیر زبان
 ۲۹۸۵ طالعم شیرست نقش شیر زن . جهد کن رنگ کبودی سیر زن
 گنت بر چه موضعت صورت زخم . گنت بر شانه زن آن رقم صنم
 چونک او سوزن فرو بردن گرفت . درد آن در شانگه مسکن گرفت
 پهلوان در ناله آمد کای سنی . مر مرا کنتی چه صورت میزنی
 گنت آخر شیر فرمودی مرا . گنت از چه اندام کردی ابتدا
 ۲۹۹۰ گنت امر دُمگاه آغازیده ام . گنت دُم بگذار ای دو دیده ام
 از دُم و دُمگاه شیرم دُم گرفت . دُمگه او دُمگهم مُحکم گرفت
 شیر بی دُم باش گواهِ شیرساز . که دلم سُستی گرفت از زخم گاز
 جانب دیگر گرفت آن شخص زخم . بی محابا بی مواسا بی زرحم
 بانگ کرد او کین چه اندامست ازو . گنت این گوشت ای مرد نکو
 ۲۹۹۵ گنت نا گوش نباشد ای حکیم . گوش را بگذار و کونه کن گلیم
 جانب دیگر خلیش آغاز کرد . باز قزوینی فغان را ساز کرد
 کین سوم جانب چه اندامست نیز . گنت اینست اشکم شیر ای عزیز
 گنت نا اشکم نباشد شیر را . چه شکم باید نگار سیر را

و نقش L Bul. (۲۹۸۵) . زدن C (۲۹۸۲) .

شانه گهم and so L Bul., which have گنت بر شانگهم زن آن رقم AB (۲۹۸۷) and C in marg. After this verse L adds:

تا شود پشتم قوی در رزم و بزم * با چنین شیر زبان در عزم و حزم

گنت از چه عضو ABL Bul. . گنت بچه اندام C (۲۹۸۹) . شانه گه Bul. (۲۹۸۷)

and so C in marg. (۲۹۹۲) AB Bul. و مواسایی و رحم . and so L, which

has مواسایی . (۲۹۹۴) A کین for این . (۲۹۹۵) A om. و .

گنت افزون درد In the second hemistich AB Bul. have نگار for بکار C (۲۹۹۸)

. کم کن زخم را and so L, which has کم کن زن زخمها

ای یخرد و رایتان از رای من . از عطاهای جهان آراے من
 ۲۰۳۵ نقش با نقاش چه اسکالد دگر . چون سگالش اوش بخشید و خبر
 این چنین ظن خسیمانه بن . مر شمارا بود ننگان زمن
 ظانین بِاللّٰهِ ظَنُّ السُّوْرَا . چون منافق سر بیندازم جدا
 و رهانم چرخرا امر ننگان . تا بماند در جهان این داستان
 شیر با این فکری زد خنده فاش . بر تبسهای شیر این میباش
 ۲۰۴۰ مال دنیا شد تبسهای حق . کرد مارا مست و مغرور و خَلَق
 فقر و رنجوری بهاست ای سَنَد . کآن تبس دام خودرا بر گند

امتحان کردن شیر گرگرا و گفتن که پیش آی ای گرگ
 بخش کن صیدهارا میان ما،

گفت شیر ای گرگ اینرا بخش کن . معدلترا نو کن ای گرگ کهن
 نایب من باش در قسمت گری . تا پدید آید که تو چه گوهری
 گفت ای شه گاو و حشی بخش نُسْت . آن بزرگ و تو بزرگ و زفت و چُست
 ۲۰۴۵ بزما که بز میانست و وَسَط . روها خرگوش بستان بی غلط
 شیر گفت ای گرگ چون گنتی بگو . چونک من باشم تو گوئی ما و نو
 گرگ خود چه سگ بود کوخویش دید . پیش چون من شیر بی مثل و ندید
 گفت پیش آ ای خری کو خود بدید . پیش آمد پنجه زد اورا درید
 چون ندیدش مغز تدیبر رشید . در سیاست پوستش از سر کشید
 ۲۰۵۰ گفت چون دید منت از خود ببرد . این چنین جانرا بیاید زار مُرد

(۲۰۳۵) ABL Bul. and so corr. in C. ای غول و رایان (۲۰۳۴) ABL Bul.

and گر نبرم سر بود عین خطا . AB Bul. سر نیندازم چرا (۲۰۳۷) L . چه سگالد
 so C in marg. زفت چست (۲۰۴۴) C . بر میانست L (۲۰۴۵)

و تدیبرش رسید L . مغزو تدیبر (۲۰۴۸) ABL Bul. and so corr. in
 (۲۰۴۷) A . چو سگ . زد. C. A رود for (۲۰۴۹) AB Bul.

۲۰۱۵ هر سه با هم اندر آن صحرای ژرف . صیدها گیرند بسیار و شگرف
 گرچه زیشان شیر نررا ننگ بود . لیک کرد اکرام و همراهی نمود
 این چنین شهرا زلشکر زحمت . لیک همه شد جماعت رحمت
 این چنین مهرا زاختر ننگهاست . او میان اختران بهر سخاست
 امر شاورههم پمبیرا رسید . گرچه رایی نیست رایش را ندید
 ۲۰۲۰ در نرازو جو رفیق زر شدست . فی از آنک جو جو زر گوهر شدست
 روح قالب را کون همه شدست . مدنی سگ حارس درگه شدست
 چونک رفتند این جماعت سوی کوه . در رکاب شیر با فرّ و شکوه
 گاو کوهی و بز و خرگوش زفت . یافتند و کار ایشان پیش رفت
 هرکه باشد در پی شیر حراب . کم نیاید روز و شب او را کباب
 ۲۰۲۵ چون زگه در بیشه آوردندشان . گشته و مجروح و اندر خون گشان
 گرگ و روبهرا طمع بود اندر آن . که رود قسمت بعدل خُروان
 عکس طمع هر دو شان بر شیر زد . شیر دانست آن طمعهارا سَد
 هرکه باشد شیر اسرار و امیر . او بدانند هرچه اندیشد ضمیر
 هین نگه دار ای دل اندیشه خو . دل زاندیشه بدی در پیش او
 ۲۰۳۰ داند و خردا می راند خموش . در رُخت خندد برای روی پوش
 شیر چون دانست آن وسواسان . با ننگمت و داشت آن دم پاسان
 لیک با خود گفت بنام سزا . مر شمارا اے خمیسان گدا
 مر شمارا بس نیامد رای من . ظلتان اینست در اعطای من

(۲۰۱۵) Suppl. in marg. C. L. کهار ژرف . L. صیدها کردند .

(۲۰۱۶) Suppl. in marg. C. (۲۰۱۸) L. زاختر زخماست .

(۲۰۲۰) L. om. و before . اندر (۲۰۲۸) L. آید در ضمیر .

(۲۰۲۶) AL. اندیشه جو . L. بدی for خطا . (۲۰۲۰) Bul. داند او خردا .

(۲۰۲۲) Bul. خمیسان و گدا .

(۲۰۲۲) Instead of the second hemistich B has the second hemistich of the

۲۰۶۵ رشته‌را باشد بسوزن ارتباط . نیست در خور با جمل سمّ الْخِطَاب
 گگ شود باریک هستی جمل . جز بهفراض ریاضات و عمل
 دست حق باید مر آنرا ای فلان . کو بود بر هر محالی کُنْ فِکَان
 هر محال از دست او مُمِکِن شود . هر حرون از بهر او ساکن شود
 آکه و ابرص چه باشد مرده نیز . زنه گردد از فسون آن عزیز
 ۲۰۷۰ وَاَنْ عَدَمَ کَز مرده مرده‌تر بود . وقت ایجادش عدم مُضْطَر بود
 کَلَّ یَوْمَ هُوَ فِی شَأْنِ بَخْوَان . مر ورا بی کار و بی فعلی مدان
 کترین کاریش هر روز آن بود . کو سه لشکرا روانه می‌کند
 لشکری زاصلاب سوسه امهات . بهر آن تا در ریح روید نیات
 لشکری زارحام سوی خاکدان . تا زنت و ماده پُر گردد جهان
 ۲۰۷۵ لشکری از خاک زان سوی اجل . تا ببیند هر کسی حسن عمل
 این سخن پایان ندارد هین بتاز . سوی آن دو یارِ پاکِ پاک‌باز

صفت توحید

گفت یارش کاندر آ ای جمله من . فی مخالف چون گل و خار چمن
 رشته بکنا شد غلط کم شو کون . گر دوتا بینی حروف کاف و نون
 کاف و نون همچون کند آمد جذوب . تا کشاند مر عدم را در خطوب
 ۲۰۸۰ پس دوتا باید کند اندر صور . گرچه بکنا باشد آن دو در اثر

(۲۰۶۵) B رشته‌را با سوزن آمد ارتباط and so corr. in C.

(۲۰۷۰) ABL Bul. در کف ایجاد او مضطر بود. and so in marg. C.

(۲۰۷۲) AB and so C in marg. In the second hemistich

AB have حسن و عمل A. تا نه بیند L (۲۰۷۵) کو سه لشکرا کد این سو روان

Heading: AB om. Bul. پشیمان شدن آن شخص از گفتن من. and so L, in which the Heading is greatly expanded.

(۲۰۷۷) AB آ اندر . (۲۰۷۸) B کم شد Bul. غلط کم زن

(۲۰۷۹) C دوتا یابد . (۲۰۸۰) C تا گشاید

چون نبودی فانی اندر پیش من . فضل آمد مر ترا گردن زدن
 كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ جز وجه او . چون نه در وجه او هستی مجو
 هرک اندر وجه ما باشد فنا . كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ نبود جزا
 زآنک در الّآست او از لا گذشت . هرک در الّآست او فانی نگشت
 هرک او بر در من و مای زند . ردّ بابست او و بر لا می تند

قصه آنک در یاری بکوفت از درون گفت کیست گفت منم
 گفت چون تو توی در نمی گشایم هیچ کس را از یاران
 نمی شناسم کبی او من باشد،

آن یکی آمد در یاری بزد . گفت یارش کیستی ای معتمد
 گفت من گنتش بر و هنگام نیست . بر چنین خوانی مقام خام نیست
 خام را جز آتش هجر و فراق . کی بزد یکی با رهاوند از نفاق
 رفت آن مسکین و سالی در سفر . در فراق دوست سوزید از شرر
 پخته شد آن سوخته پس باز گشت . باز گرد خانه انباز گشت
 حلقه زد بر در بصد ترس و ادب . تا بنجهد بی ادب لفظی ز لب
 بانگ زد یارش که بر در کبست آن . گفت بر در هم توی ای دلستان
 گفت اکنون چون منی ای من در آ . نیست گنجایی دو من را در سرا
 نیست سوزن را سر رشته دونا . چونک بکنایی درین سوزن در آ

و بر لا میزند L Bul. L and so هرک بر در او AB (۲۰۵۵) . او کز لا L (۲۰۵۴)

Heading: The Heading in C is صنت توحید, corr. in marg.

(نار و نفت): چون تویی تو هنوز از نو نرفت * سوختن باید ترا در نار و نفت

(۲۰۵۸) A خانه for خام. After this verse L adds (and so Bul., which has نفت

در فراق دوست او میبرد سر A (۲۰۵۶) . هجر فراق A (۲۰۵۸)

خانه همباز AB for شد, and so written below the line in C. B Bul. (۲۰۶۰) گشت

چون شناسی من در آ A (۲۰۶۲)

In C همباز is written underneath.

باز هستی جهان، حسن و رنگ . تنگتر آمد که زندانیست تنگ
 علت تنگیست ترکیب و عدد . جانب ترکیب جسمای گشاد
 زان سوی حس عالم توحید دان . گر یکی خواهی بدان جانب بران
 ۲۱۰۰ امر کن يك فعل بود و نون و کاف . در سخن افتاد و معنی بود صاف
 این سخن پایان ندارد باز گرد . نا چه شد احوال گرگ اندر نبرد

ادب کردن شیر گرگ را که در قسمت بی ادبی کرده بود،

گرگ را بر کند سر آن سرفراز . نا نماند دوسرے و امتیاز
 فَأَنْتَقِمْنَا مِنْهُمْ است ای گرگ پسر . چون نبودی مرده در پیش امیر
 بعد از آن رو شیر با روپاه کرد . گفت بخشش کن برای چاشت خورد
 ۲۱۰۵ سخن کرد و گفت این گاو، زمین . چاشت خوردت باشد ای شاه گزین
 وین بس از بهر میان روزرا . بخنجر باشد شه پسر روزرا
 و آن دگر خرگوش بهر شام هم . شب چره این شاه با لطف و کرم
 گفت ای روبه نو عدل افروختی . این چنین قسمت زکی آموختی
 از کجا آموختی این ای بزرگ . گفت ای شاه جهان از حال گرگ
 ۲۱۱۰ گفت چون در عشق ما گشتی گرو . هر سه را بر گیر و بستان و سرو
 روپا چون جلگی مارا شدی . چون آزارم چون تو ما شدی
 ما ترا و جمله اشکاران ترا . پای بر گردون هفتم زنه بر آ
 چون گرفتی عبرت از گرگ دلی . پس نو روبه نیستی شیر منی

عالمی C (۲۰۶۱) . و حسن و رنگ A (۲۰۶۷)

کردی . Heading: A بی ادبی کرد , and so C in marg. BL Bul.

در پیش کبیر A (۲۱۰۲)

گفت این را بخش کن از بهر خورد ABL Bul. (۲۱۰۴) and so C in marg.

و آن بز ABL Bul. (۲۱۰۶) . شاه زمین L . کین گاو B Bul. (۲۱۰۵)

ما ترا این جمله A (۲۱۱۲) . ز که آموختی BL Bul. (۲۱۰۸)

In C v. ۲۱۱۴ precedes this verse. (۲۱۱۲)

گر دو پا گر چار پا يك را بَرَد . همچو مراضِ دوتا یكنا بُرَد
 آن دو انبازانِ گازررا ببین . هست در ظاهرِ خلاقی زان و زاین
 آن یکی کرباس را در آب زد . و آن دگر همباز خشکش میکند
 باز او آن خشك را تر می‌کند . همچو زاستیزه بضد بر می‌تند
 ۲۰۸۵ لیک این دو ضد استیزه‌نما . یكدل و يك‌کار باشد در رضا
 هر نبی و هر ولی را مسلک‌یکست . لیک با حق می‌بَرَد جمله یکبست
 چونک جمع مستمع را خواب بُرَد . سنگهای آسارا آب برد
 رفتن این آب فوق آساست . رفتنش در آسیا بهر شاست
 چون شمارا حاجت طاحون نماند . آب را در جوی اصلی باز راند
 ۲۰۹۰ ناطقه سوسه دهان تعلیم‌راست . ورنه خود آن نظق را جوی جُداست
 می‌رود بی بانگ و بی تکرارها . تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ تا گلزارها
 ای خدا جانرا تو بنما آن مقام . که درو بی حرف می‌روید کلام
 تا که نازد جان پاک از سر قدم . سوسه عرصه دُور پنهان عدم
 عرصه بس با گشاد و با فضا . وین خیال و هست باید زو نوا
 ۲۰۹۵ تنگتر آمد خیالات از عدم . زان سبب باشد خیال اسباب غم
 باز هستی تنگتر بود از خیال . زان شود در وی قرها چون هلال

گر دوتا گر چار تا يك and so corr. in C. L. چار پا ره را برد (۲۰۸۱) AB Bul.

و این L. و زین. ABL Bul. خلاف. AC. همبازان (۲۰۸۲) ABL. ره برد.

ز with همچو استیزه ضد تر می‌کند (۲۰۸۳) C originally. انباز (۲۰۸۲) L Bul.

گویا زستیزه ضد بر می‌تند B. همچو استیزه بضد بر می‌تند AL. استیزه inserted before
 گویا زاستیزه و ضد. A in marg. گویا زاستیزه بر ضد می‌تند Bul. and so C in marg.
 تا حق (۲۰۸۶) AB Bul. ضد و استیزه‌نما (۲۰۸۵) Bul. می‌زند.

AL. خود. A om. تعظیم‌راست (۲۰۹۰) A. اصل (۲۰۸۹) C corr. in marg.

In L this and the following verse. با گلزارها (۲۰۹۱) CL. جوی خداست.

L Bul. دور و پنهان. دور (۲۰۹۲) B. دور. دور (۲۰۹۲) C.

با فضا (۲۰۹۳) C.

قر همچون هلال (۲۰۹۶) AB Bul.

گر نبودی نوح شیر سزمدی . پس جهانی را چرا برهم زدی
 ۲۱۲۰ صد هزاران شیر بود او در تنی . او چو آتش بود و عالم خرمی
 چونک خرمن پاسی عشر او نداشت . او چنین شعله بر آن خرمن گاشت
 هرک او در پیش این شیر نهان . بی ادب چون گرگ بگشاید دهان
 همچو گرگ آن شیر بر درآندش . فَأَنْقَمْنَا مِنْهُمْ بِرِخْوَانِدِش
 زخم یابد همچو گرگ از دست شیر . پیش شیر ابله بود گو شد دلیر
 ۲۱۲۵ کاشکی آن زخم بر جسم آمدی . تا بدی که ایمان و دل سالر بدی
 قوتم بشکست چون اینجا رسید . چون توانم کرد این سیرا پدید
 همچو آن روبه گم . ایشکم کید . پیش او روباه بازے گم کید
 جمله ما و من پیش او نهید . مَلِكْ مَلِكْ اوست مَلِكْ اورا دهید
 چون فقیر آید اندر راه راست . شیر و صید شیر خود آن شاست
 ۲۱۳۰ زَانِكْ او پاکست و سُبحان وصف اوست . بی نیازست او ز نغز و مغز و پوست
 هر شکار و هر کراماتی که هست . از برای بندگان آن شهست
 نیست شهرا طبع بهر خلق ساخت . این همه دولت خنک آنکو شناخت
 آنک دولت آفرید و دو سرا . مَلِكْ دولتها چه کار آید ورا
 پیش سُبحان بس نگه دارد دل . تا نگریدید از گمان بد خجیل
 ۲۱۳۵ کو ببیند سِرّ و فکر و جُست و جو . همچو اندر شیر خالص تارِ مو

(۲۱۲۹) A Bul. and so C in marg. نوح را از حق بدی.

(۲۱۲۰) L in the second hemistich: او برون رفته بد از ما و منی. L adds:

او دو عالم را هم دید ارزنی . او چو آتش بود و عالم خرمی

(۲۱۲۱) ABL Bul. چنان شعله . (۲۱۲۱) A ابله for آنکه .

(۲۱۲۵) B Bul. بر تن آمدی . ABL Bul. گامان .

(۲۱۲۶) AB Bul. قوتم بگست . C کرد for گفت . corr. in marg.

(۲۱۲۸) L شیر صید و شیر . A فقیر آید . BC . (۲۱۲۶) A مَلِكْ مَلِكْ اوست .

(۲۱۳۱) A این شهست . (۲۱۳۱) BL Bul. دولتها .

(۲۱۳۵) L Bul. پس . (۲۱۳۵) AL سِرّ فکر . B جست جو .

عافل آن باشد که گیرد عبرت از • مرگِ باران در بلای مخترز
 ۲۱۱۵ گفت روبه صد سپاس آن شیرا • کز پس آن گرگ با خواند او مرا
 گر مرا اول بفرمودے که نو • بخش کن این را که بردی جان ازو
 پس سپاس او را که مارا در جهان • کرد پیدا از پس پیشینیان
 تا شنیدم آن سیاستهای حق • بر قرونِ ماضیه اندر سبق
 تا که ما از حالِ آن گرگانِ پیش • همچو روبه پاس خود دارم بیش
 ۲۱۲۰ اُمّتِ مرحومه زین رو خواندمان • آن رسولِ حق و صادق در بیان
 استخوان و پشمِ آن گرگانِ عیان • بنگرید و پند گیرید ای مهان
 عافل از سر بنهد این هستی و باد • چون شنید انجامِ فرعونان و عاد
 ور بنهد دیگران از حالِ او • عبرتی گیرند از اِضلالِ او

تهدید کردن نوح علیه السلام مر قوم را که با من میبچید که من
 روی پوشم با خدای میبچید در میان این بحقیقت ای مخذولان؛

گفت نوح ای سرکشان من من نیم • من زجان مرده بجانان میزم
 ۲۱۲۵ چون مردم از حواسِ بو آلبشر • حق مرا شد سمع و ادراک و بصر
 چونک من من نیستم این دم زهوست • پیش این دم هرک دم زد کافر اوست
 هست اندر نقشِ این روباه شیر • سوی این روبه نشاید شد دلیر
 گر زروی صورتش مینگروی • غرّه شیران ازو می نشوسے

(۲۱۱۵) AB Bul.

روبه آن دم بر زبان صد شکر راند • که مرا شیر از پس آن گرگ خواند

کرده پیدا (۲۱۱۷) A and so in L and in marg. C.

(۲۱۱۶) C دارم خوش (?) پاس را، with خود written above.

(۲۱۲۰) C مرحوم، corr. above. ABL om. و.

Heading: B om. این بحقیقت. C in marg. حقیقت. AC این بحقیقت.

(۲۱۲۴) ABL Bul. مردم. (۲۱۲۷) L روبه این رو.

(۲۱۲۸) L غرّش شیران.

کاشنا بودند وقتِ کودکی . بر وساده آشنایی مُتکی
 باد دادش جورِ اِخوان و حسد . گفت کَانَ زنجیر بود و ما اسد
 ۲۱۶۰ عار نبود شیر را امر سلسله . نیست مارا از قضاے حقِ گله
 شیر را بر گردن ار زنجیر بود . بر همه زنجیرسازان میر بود
 گفت چون بودی ز زندان و زجاء . گفت همچون در محاق و کاست ماه
 در محاق ار ماه نو گردد دونا . فی در آخر بدر گردد بر سما
 گرچه دُرَدانه بهاون کوفتند . نورِ چشم و دل شد و بیند بلند
 ۲۱۶۵ گندی را زیرِ خالک انداختند . پس زخاکش خُوشها بر ساختند
 بارِ دیگر کوفتندش ز آسیا . فیمنش افزود و نان شد جان فزا
 باز نان را زیرِ دندان کوفتند . گشت عقل و جان و فهم هوشمند
 باز آن جان چونک محو عشق گشت . يُعْجِبُ الزَّرَاعِ آمد بعد گشت
 این سخن پایان ندارد باز گرد . تا که با یوسف چه گنت آن نیک مرد
 ۲۱۷۰ بعدِ قصه گفتنش گنت ای فلان . هین چه آوردی نو مارا ارمغان
 بر در باران بهی دست آمدن . همچو بی گندم سوی طاحون شدن
 حق تعالی خلق را گوید بجزر . ارمغان کو از برای روزِ نشر
 جِشْنُونَا و فَرَادَے بی نوا . هر بدان سان که خَلَقْنَاکُمْ کذا
 هین چه آوردید دست آویز را . ارمغانی روزِ رستاخیز را
 ۲۱۷۵ یا امید باز گشتنتان نبود . وعده امروز باطلتان نمود

نور چشم و دل از او افروختند . L بهاون C (۲۱۶۴) . در سما L (۲۱۶۳)

عقل و فهم جان L (۲۱۶۷) . After this verse L Bul. add the Heading: (۲۱۶۶)

طلب کردن یوسف صدیق علیه السلام ارمغان از مهبان

آوردی ره آورد ارمغان L (۲۱۷۰)

هست بی گندم . B has: (۲۱۷۱) ABL Bul.

بر در باران بهی دست ای فی * هست چون بی گندمی در آسیا

ارمغان L (۲۱۷۴) . امروزتان باطل نمود L (۲۱۷۵) . In A vv. ۲۱۷۵-۶ follow

vv. ۲۱۷۷-۸, but the error is indicated in marg.

آنک او بی نقش ساده سینه شد . نقشهای غیب را آینه شد
 سر مارا بی گان موفین شود . ز آنک مومن آینه مومن بود
 چون زند او فقر مارا بر محک . پس بقیه را باز داند او ز شک
 چون شود جانش محک ندها . پس ببیند قلب را و قلب را

نشاندن پادشاهان صوفیان عارف را پیش روی خویش تا
 چشمشان بدیشان روشن شود،

۲۱۰۰ پادشاهان را چنین عادت بود . این شنیده باشی ار یادت بود
 دست چیشان پهلوانان ایستند . ز آنک دل پهلوی چپ باشد بیند
 مشرف و اهل قلم بر دست راست . ز آنک علم خط و ثبت این دست راست
 صوفیان را پیش رو موضع دهند . کآینه جاناند و زآینه بهند
 سینه صیقلها زده در ذکر و فکر . تا پذیرد آینه دل نقش بیکر
 ۲۱۰۰ هرکه او از صلب فطرت خوب زاد . آینه در پیش او باید نهاد
 علق آینه باشد روی خوب . صیقل جان آمد و تقوی القلوب

آمدن مهربان پیش یوسف علیه السلام و تقاضا کردن
 یوسف ازو تحفه و ارمغان،

آمد از آفاق یار مهربان . یوسف صدیق را شد مهربان

مؤمن شود (۲۱۴۷) L Bul. in the second hemistich . و ساده سینه L (۲۱۴۶)

(۲۱۴۸) ABL Bul. نقد مارا . In C the second hemistich is obliterated and has
 been supplied in marg. (۲۱۴۹) Bul. نقدرا و قلبرا . L قلبرا و نقدرا .

Heading: The words after خویش are obliterated in C.

(۲۱۵۰) ABL Bul. چنان عادت . (۲۱۵۲) A مشرف اهل قلم . ABL Bul.

در فکر و ذکر A . سینه صیقل زده (۲۱۵۴) A . آن دست راست .

(۲۱۵۷) Bul. یاری . از اصل فطرت L (۲۱۵۵)

گفتن مهبران یوسف را که آینه آوردمت ارمغان تا هر بار که
در وی نگری روی خوب خود بینی مرا یاد کنی،

گفت یوسف هین بیآور ارمغان . او زشم این تقاضا زد فغان
گفت من چند ارمغان جستم ترا . ارمغانی در نظر نامد مرا
حبه را جانب کن چون برم . فطره را سوی عثمان چون برم
زیره را من سوسه کرمان آورم . گر بپیش تو دل و جان آورم ^{۲۱۹۰}
نیست تخمی کاندرین انبار نیست . غیر حُسن تو که آنرا یار نیست
لایق آن دیدم که من آینه . پیش تو آرم چو نور سینه
تا ببینی روی خوب خود در آن . ای تو چون خورشید شع آسمان
آینه آوردمت اے روشنی . تا چو بینی روی خود بادم کنی
آینه بیرون کنید او از بغل . خوب را آینه باشد مشغَل ^{۲۲۰۰}
آینه هستی چه باشد نیستی . نیستی برگر تو ابله نیستی
هستی اندر نیستی بتوان نمود . مال داران بر فقیر آرند جود
آینه صافی نان خود گزسته است . سوخته هم آینه آتش زنه است
نیستی و نقص هر جایی که خاست . آینه خوبی جمله پیشه است
چونک جامه چست و دوزبک بود . مظهر فرهنگ درزی چون شود ^{۲۲۰۵}
ناتراشید هی باید جذوع . تا دُرُوگر اصل سازد با فروغ
خواجه اشکنه بند آنجا رود . که در آنجا پای اشکنه بود
گی شود چون نیست رنجور نزار . آن جمال صنعت طب آشکار

Heading: A ارمغانی .

(۲۱۹۲) B Bul. نامد سزا , and so corr. above in A.

(۲۱۹۶) AB هست تخمی . (۲۱۹۸) L و شع . (۲۱۹۹) A چون بینی روی خود .

(۲۲۰۱) L چو باشد . (۲۲۰۲) L بتوان . (۲۲۰۶) Bul. in the second

hemistich . آینه . (۲۲۰۴) L جمله نقشه است .

(۲۲۰۵) A فرهنگ درزی بود . و دزدیک بود . (۲۲۰۸) L Bul. رنجور و نزار .

مُنْکِرِی مَهْمَانِیْشِ رَا از خَرَسے . پَس زَمَطْبِیْخِ خَالِکِ وَ خَاکِ سْتَرِ بَرَسے
 وَرَنَهٗ مَنکَرِ چَنینِ دَسْتِ تَهْمِی . دَر دَرِ آنِ دُوسْتِ چُونِ پَا مِیْ نَهْمِی
 اَندَکِ صَرَفَهٗ بَکِنِ از خَوَابِ وَ خُورِ . اَرْمَغَانِ بَهرِ مَلَا فَا نَاشِ بَسَرِ
 شُو قَلِیلُ النَّوْمِ مِمَّا یَهْجَعُونَ . بَاشِ دَمِ اَسْحَارِ از یَسْتَغْفِرُونَ
 ۲۱۸۰ جَنِیْشِ اَندَکِ بَکِنِ هِمچُونِ جَنینِ . نَا بَیْخَشْدَتِ حَوَاسِ نُورِ بَینِ
 وَزِ جِهَانِ چُونِ رَحْمِ بَیرونِ سُوی . از زَمینِ دَر عَرَصَهٗ وَاسِعِ شُوی
 اَناکِ اَرْضُ اَللّهِ وَاسِعِ گَفْتَهْ اَنَدِ . عَرَصَهٗ دَانِ کَاوَلِیا دَر رَفْتَهْ اَنَدِ
 دَل نَگَرَدَدِ تَنگِ زَانِ عَرَصَهٗ فَرَاخِ . نَخْلِ تَرِ اَنجَا نَگَرَدَدِ خُشْکِ شَاخِ
 حَامِلِی نُو مَرِ حَوَاسَتِ رَا کُنُونِ . گَنَدِ وَ مَانَدِ مِیْ شُوی وَ سَرَنگُونِ
 ۲۱۸۵ چُونکِ مَحْمُولِی نَه حَامِلِ وَقْتِ خَوَابِ . مَانَدِ گِی رَفْتِ وَ شَدِی بِي رِیْخِ وَ تَابِ
 چَا شَنِی دَانِ نُو حَالِ خَوَابِ رَا . پَیْشِ مَحْمُولِی حَالِ اَوَلِیا
 اَوَلِیا اِصْحَابِ کَهْفِ اَنَدِ اِی عَنُودِ . دَر قِیامِ وَ دَر تَقَلُّبِ هُمُ رُقُودِ
 مِیْ گَشْدِشَانِ بِي تَکَلُّفِ دَر فَعَالِ . بِي خَیْرِ ذَاتِ اَلْبَیْیْنِ ذَاتِ اَلشِّمَالِ
 چِیْسْتِ اَن ذَاتِ اَلْبَیْیْنِ فَعَلِ حَسَنِ . چِیْسْتِ اَن ذَاتِ اَلشِّمَالِ اَشْغَالِ تِنِ
 ۲۱۹۰ مِیْ رُودِ اَیْنِ هَر دُو کَارِ از اَوَلِیا . بِي خَیْرِ زَیْنِ هَر دُو اِیْشانِ چُونِ صَدَا
 گَر صَدَا یَتِ بَشْنُوانَدِ خَیْرِ وَ شَرِ . ذَاتِ گُهْ بَاشَدِ زَهْرِ دُو بِي خَیْرِ

(۲۱۷۶) In the first hemistich (which is obliterated in C and has been supplied in marg.) AL have وعكٗ مهمانیش را منکری

(۲۱۷۷) A بر در آن دوست

(۲۱۷۸) A ارمغانی بر ملافانش

(۲۱۸۰) AB Bul. اندکی جنبش, and so C in marg.

(۲۱۸۱) Bul. همون شوی L بیرون روی ABL Bul. وز جهانی

(۲۱۸۲) ABL Bul. کانییا در رفتهاند, and so corr. in C.

(۲۱۸۳) C نیک for تنگ. L و آن عرصه

(۲۱۸۷) A تقلد

(۲۱۹۰) AB Bul. کار انییا L از انییا

تا که پنداری که صحت یافته‌ست . پرتو مرهم بر آنجا نافته‌ست
هین زمرّم سر مکش ای پشت‌ریش . وآن زپرتو دان بدان از اصلِ خویش

مرتد شدن کاتب وحی بسبب آنک پرتو وحی برو زد آن

آیترا پیش از پیغامبر علیه السلام بخواند گفت

پس من هم محلّ وجم،

پیش از عثمان یکی نساخ بود . کو بنسخِ وحی جدی می‌نمود
وحی پیغمبر چو خواندی در سبق . او همانرا با نیشی بر ورق
پرتو آن وحی بروی نافتی . او درونِ خویش حکمت یافتی ۲۲۲۰-
عین آن حکمت بفرمودی رسول . زین قدر گمراه شد آن بو النضول
کآنچ می‌گوید رسول مستبیر . مر مرا هست آن حقیقت در ضمیر
پرتو اندیشه‌اش زد بر رسول . فهر حق آورد بر جانش نزول
هم ز نساخی بر آمد هم زدین . شد عدو مصطفی و دین بکین
مصطفی فرمود کای گبر عنود . چون سیه گشتی اگر نور از تو بود ۲۲۲۰-
گر تو بنبوعِ الهی بودی . این چنین آب سیه نکشود بی
تا که ناموش پیش این و آن . نشکند بر بست این اورا دهان
اندرون می‌شوردش هم زین سبب . او نیارد توبه کردن این عجب
آه می‌کرد و نبودش آه سود . چون درآمد تیغ و سررا در ربود

چون نبی از وحی فرمودی سبق (۲۲۲۹) ABL Bul. پندارد (۲۲۲۶) ABL Bul.
از درون L (۲۲۲۰) نوشتی B. پیغامبر C. C and so corr. in marg.

(۲۲۲۲) Instead of the second half-verse C has the second hemistich of v. ۲۲۲۴.

(۲۲۲۴) The first half-verse is suppl. in marg C.

نو. C. اگر نور تو بود B (۲۲۲۵)
In CL v. ۲۲۲۷ precedes (۲۲۲۶)
and so corr. in C. اندرون می‌سوخش AB Bul. (۲۲۲۸)
v. ۲۲۲۶, corr. in C. توبه کردن می‌نیارست این عجب AB Bul. می‌سوزدش L

خواری و دوفت مسها بر ملا . گر نباشد گی نماید کیمیا
 ۲۲۱۰. نصفها آیینة وصف کمال . وآن حفارت آینه عز و جلال
 زآنک ضدرا ضد کند ظاهر بقین . زآنک با سیرکه پدیدست انگین
 هرک نقص خویش را دید و شناخت . اندر استکمال خود دو آسبه ناخت
 زان نئی پرد بسوسه ذوالجلال . کوهگانی می برد خودرا کمال
 علتی بنتر زبندام کمال . نیست اندر جان تو ای ذواللال
 ۲۲۱۵. از دل و از دیدهات بس خون رود . تا زتو این معجی بیرون رود
 علت ابلیس آنا خجری بدست . وین مرض در نفس هر مخلوق هست
 گرچه خودرا بس شکسته بیند او . آب صافی دان و سرگین زیر جو
 چون بشوراند ترا در امتحان . آب سرگین رنگ گردد در زمان
 در نگ جو هست سرگین ای فتی . گرچه جو صافی نماید مر ترا
 ۲۲۲۰. هست پسر راهدان پسر فطن . جو بهای نفس و تن را جوی کن
 آب جو سرگین تواند پاک کرد . جهل نفس را بروید علم مرد
 گی نراشد تیغ دسته خویش را . رو بچراحی سپار این ریش را
 بر سر هر ریش جمع آمد مگس . تا نبیند قبح ریش خویش کس
 آن مگس اندیشهات و آن مال تو . ریش تو آن ظلمت احوال تو
 ۲۲۲۵. ورنهد مرقم بر آن ریش تو پسر . آن زمان ساکن شود درد و نفیر

ظاهر for پیدا ABL Bul. (۲۲۱) . ان حفارت A (۲۲۱۰)

(۲۲۱۲) ABL Bul. ده اسبه and so corr. in C. In L this and the following verse are transposed. (۲۲۱۴) C. علت Bul. بدتر. In L this and the following verse are transposed.

(۲۲۱۵) C. وز دیدهات. AB Bul. بیرون شود.

(۲۲۱۶) In L this and the following verse are transposed.

(۲۲۲۰) AB Bul. باغهای C. L. باغهای نفس کلرا جوی کن and so corr. in marg. C.

(۲۲۲۱) ABL Bul.: نفس و تن را.

جوی خودرا کی تواند پاک کرد * نافع از علم خدا شد علم مرد

and so corr. in marg. C. In C بروید is written without diacritical points.

(۲۲۲۲) L. فتح for فتح.

صد در بیخ و درد کین عاریتی . اُمّتانرا دُور کرد انرا اُمّتی
 من غلام، آنک اندر هر رباط . خویش را واصل نداند بر سباط
 ۲۲۶۰ پس رباطی که بیاید ترک کرد . نا بسنگن در رسد بک روز مرد
 گرچه آهن سرخ شد او سرخ نیست . پرتو، عاریت، آتش زنیست
 گر شود پُر نور روزن با سرا . تو مدان روشن مگر خورشید را
 هر دَر و دیوار گوید روشنم . پرتو، غیره ندارم این منم
 پس بگوید آفتاب ای نارشید . چونک من غارب شوم آید پدید
 ۲۲۶۵ سبزهها گویند ما سبز از خودیم . شاد و خندانیم و ما عالی قدم
 فصل ناستان بگوید کای اُمم . خویش را بیند چون من بگذرم
 تن همی نازد بخوبی و جمال . روح پنهان کرده تو و پَر و بال
 گویدش کای مزبله تو کبستی . بک دور روز از پرتو، من زیستی
 غنچ و نازت و نگنجد در جهان . باش نا که من شوم از تو جهان
 ۲۲۷۰ گرم دارانت ترا گورے کنند . طعمه موران و مارانت کنند
 بینی از گند، تو گیرد آنکی . کو ببیش، تو همی مردے بی
 پرتو، رُوحست نطق و چشم و گوش . پرتو، آتش بود در آب جوش
 آنچه ناک، پرتو، جان بر تن است . پرتو، آبدال بر جان من است
 جان جان چون وا کنند پارا زجان . جان چنان گردد که بی جان تن بدان
 ۲۲۷۵ سر از آن رُو منم من بر زمین . نا گواه من بود در یوم دین

and so Bul. L. آنک او در هر رباط ABL (۲۲۵۹) کرد دور B (۲۲۵۸)

In C the second hemistich begins: ای نارسید A (۲۲۶۴). واصل ندارد.

See the next verse. شاد و خندانیم

and so corr. in C. L. و بس زیبا خدم AB Bul. (۲۲۶۵)

ای مزبله ABL (۲۲۶۸). تن بخود نازد B (۲۲۶۷). ای ام AB (۲۲۶۶)

B in the second (۲۲۷۰) Bul. ماران و مورانت. از تو نهان L (۲۲۶۹)

همی مردی نمی A (۲۲۷۱). کش کشانت در تک گوری کنند hemistich

در روز دین ABL Bul. (۲۲۷۵) چنان ماند B Bul. (۲۲۷۴)

۲۲۴۰ کرده حق ناموس را صد من حدید . اے بسی بستہ ببند ناپدید
 کبر و کفر آن سان بیست آن راه را . کہ نیارد کرد ظاہر آہ را
 گفت اغللاً فہم ینہ مَفْحُون . نیست آن اغلال بر ما از برون
 خَلَفْنِم سَدًا فَاغْشِنَاهُم . پیش و پس سد را نمی بیند عہو
 رنگ صحرا دارد آن سدی کہ خاست . او نمی داند کہ آن سد قضاست
 ۲۲۴۵ شاہد نو سد روی شاہ دست . مُرشد تو سد گفت مرشدست
 اے بسا گفارا سودای دین . بند او ناموس و کبر و آن و این
 بند پنهان لیک از آہن بتتر . بند آہن را بدراند تیر
 بند آہن را توان کردن جدا . بند غیبی را نداند کس دوا
 مرد را زنبور گر نبشی زند . نیش آن زنبور از خود می کند
 ۲۲۵۰ زخم نیش اما چو از ہستی نُست . غم قوی باشد نگردد درد سُست
 شرح این از سبہ بیرون می جہد . لیک می نزم کہ نومیدی دہد
 فی مثنو نومید خود را شاد کن . پیش آن فریادرس فریاد کن
 کاکے مُحَبِّ عَنو از ما عنو کن . اے طیب رخ ناسور کھن
 عکس حکمت آن شفی را باوہ کرد . خود مین تا بر نیارد از تو گرد
 ۲۲۵۵ ای برادر بر تو حکمت جارہست . آن زابدال است و بر تو جارہست
 گرچہ در خود خانہ نوری یافتست . آن زہسابہ مَنوَر یافتست
 شکر کن غرہ مثنو بینی مکن . گوش دار و ہیج خود بینی مکن

Bul. کفرانشان B (۲۲۴۱) and so corr. in C. ABL Bul. ای بسا (۲۲۴۰)

می بینند AB Bul. have خَلَفْنِم C (۲۲۴۲) کفر آسان.

and C in marg. بند از پیش و پس او بند را پیش و پس او

AB Bul. بندشان and so corr. in C. ABL Bul. کد پارہ تیر (۲۲۴۷)

In B Bul. corr in marg. غیرا (?) زنبور C (۲۲۴۶) and so in marg. C.

and so in marg. C. طبع او آن لحظہ بر دفعی شد ABL Bul. have

و. A om. (۲۲۵۵) قوی گردد B C. Suppl. in marg. (۲۲۵۰)

A شکر ان (۲۲۵۷) آن زشیع پادشاہان یافتست L (۲۲۵۶)

۲۲۱۰ با زبان حال زر گوید که باش . ای مزور نا بر آید روز فاش
صد هزاران سال ابلیس لعین . بود آبدال و امیر المؤمنین
پنجه زد با آدم از نازی که داشت . گشت رسوا همچو سرگین وقت چاشت

دعا کردن بلم باعور که موسی و قومش را ازین شهر که
حصار داده اند بی مراد باز گردان،

بَلَعَمِ بَاعُورًا خَلَقَ جَهَانَ . سَعَبَهُ شَدَّ مَانْتَدِ عَيْسَى زَمَانَ
سَجَهَ نَاوَرْدَنَدِ كَسْرًا دُونَ او . صَحَّتْ رَنْجُورِ بُوَدِ اَفْسُونِ او
۲۲۰۰ پنجه زد با موسی از کبر و کمال . آن چنان شد که شنیدستی نو حال
صد هزار ابلیس و بلم در جهان . همچنین بودست پیدا و نهان
این دورا مشهور گردانید اله . تا که باشند این دو بر باقی گواه
این دو دزد آویخت بر دار بلند . ورنه اندر قهر بس دزدان بُدند
این دورا پَرچَمِ بسوی شهر بُرد . کشتگان قهر را نتوان شمرد
۲۲۰۵ نازنینی تو ولی در حدّ خویش . الله الله پامنه از حدّ بیش
گر زنی بر نازنین تر از خودت . در ننگِ هفتم زمین زیر آردت
قَصَهُ عَادِ وَ ثَمُودِ از بهر چیست . تا بدانی کانبیارا نازکبست
این نشانِ خَسَفِ وَ قَذْفِ وَ صَاعِفَه . شد بیانِ عَزْرِ نَفْسِ نَاطِقَه
جمله حیوان را پی انسان بکش . جمله انسان را بکش از بهر هُش
۲۲۱۰ هُش چه باشد عقلِ کَلِّ هوشمند . هوشِ جُزوی هُش بود اما نِزَنُند
جمله حیواناتِ وَحْشِ زَادِمِ . باشد از حیوانِ اِنْسِ در گمی

بود ز ابدال B Bul. (۲۲۶۶)

و مستجاب شدن دعای او ABL Bul. add گردان

Heading: After ABL Bul. add . باشد ABL Bul. تا کی A (۲۲۰۲) and so corr. in C. (۲۲۰۴)

بستگان قهر را B (۲۲۰۴) . اندر دهر L

قذف صاعفه A . این بیان خسف L (۲۲۰۸)

یومِ دین که زلزلت زلزالها . این زمین باشد گواهِ حالها
 کو نَحْدِثُ جَهْرَةً أَخْبَارَهَا . در سخن آید زمین و خارها
 فَلَسْفَى مُنْكَرٍ شُودِ دَرِ فِکْرِ وَظَنٍ . گو برو سررا بر این دیوار زن
 نَطْفِیْ آبٍ وَ نَطْفِیْ خَاکٍ وَ نَطْفِیْ رِیْلِ . هست محسوسِ حواسِ اهلِ دل
 ۲۲۸- فلسفی کو منکر حناست . امر حواسِ اولیا بیگانه است
 گوید او که بر تو، سودای خلق . بس خیالات آورد در رایِ خلق
 بَلْکَ عَکْسِ آن فِسادِ وَ کَثْرِ او . این خیالِ مُنْکِرِ را زد برو
 فلسفی مر دیورا منکر شود . در همان در سخره دیوی بود
 گر ندیده دیورا خود را بین . بی جنون نبود کبودی در جبین
 ۲۲۸۵ هرکرا در دل شک و پیچانیت . در جهان او فلسفی پنهانیت
 و نماید اعتقاد و گاه گاه . آن رگِ قَلَسَفِ کند رویش سیاه
 آنخدرای مومنان کآن در شماست . در شما بس عالم بی منتهاست
 جمله هتئاد و دو ملت در توست . وه که روزی آن بر آرد از تو دست
 هرک اورا برگز این ایمان بود . همچو برگ از بیم این لرزان بود
 ۲۲۹- بر بلیس و دیو از آن خندیده . که تو خود را نیک مردم دیده
 چون کند جان بازگفته پوستین . چند وا وایی بر آرد ز اهلِ دین
 بر دکان هر زرنها خندان شدست . ز آنک سنگ امتحان پنهان شدست
 پرده ای ستار از ما بر مگیر . باش اندر امتحان ما مجیر
 قلب پهلو میزند با زمر بشب . انتظار روز می دارد ذهب

(۲۲۷۷) After this verse L adds:

فلسفی گوید زمعقولات دون * عقل از دهلیز می ماند برون

- پس خیالات C (۲۲۸۱) . حواس انبیا L (۲۲۸۰) . آن دیوار AB Bul. (۲۲۷۸)

- شک و بیچانیت L (۲۲۸۵) . and so corr. in C. بر جبین ABL Bul. (۲۲۸۴)

. آن عالی بی منتهاست A (۲۲۸۷) . آن دل فلسف A (۲۲۸۶)

- بر آید ABL Bul. (۲۲۹۱) . زآن ABL Bul. (۲۲۹۰) . روزی for دوری C (۲۲۸۸)

. رونما A (۲۲۹۲) . امتحان مارا A Bul. (۲۲۹۳) . and so corr. in C.

نیشه را زانبوهی شاخ درخت . گئی هراس آید بیزد لخت لخت
 لیک بر برگی نکوبد خویش را . جز که بر نیشی نکوبد نیش را
 شعله را زانبوهی هیزم چه غم . گئی رمد قصاب زانبوهی غم
 ۲۲۲۰ پیش معنی چیست صورت بس زبون . چرخ را معنیش می دارد نگون
 تو قیاس از چرخ دولاب بگیر . گردش از کبست از عقل مشیر
 گردش این فالب همچون سپر . هست از روح مستر اے پسر
 گردش این باد از معنی اوست . همچو چرخ کو اسپر آب جوست
 جز و مدّ و دخل و خرج این نفس . از که باشد جز زجان پر هوس
 ۲۲۲۵ گاه جیش می کند گاه و دال . گاه صلحش می کند گاهی جدال
 همچنین این باد را بزدان ما . کرده بُد بر عاد همچون ازدها
 باز هر آن باد را بر مومنان . کرده بُد صلح و مراعات و امان
 گفت الّمعنی هو الله شیخ دین . بحر معنیهای ربّ العالمین
 جمله اطباق زمین و آسمان . همچو خاشاکی در آن بحر روان
 ۲۲۳۰ حملها و رقص خاشاک اندر آب . هر زاب آمد بوقت اضطراب
 چونک ساکن خواهدش کرد از مرا . سوے ساحل افگند خاشاک را

جز که بر پیشی B (۲۲۲۸) . که هراس A . از انبهی شاخ B (۲۲۲۷)

می داری A (۲۲۲۰) . از خیل غم B . از انبهی هیزم B (۲۲۲۹)

همچنان که C in the second hemistich (۲۲۲۲) . گردش از چیست B (۲۲۲۱)

کو for کآن B Bul. corr. in marg. حاکم انغاس اوست

یو الهوس B . جزو جان A . از کی باشد AC . جزر و مدّ ABL Bul. (۲۲۲۴)

After this verse Bul. adds: (۲۲۲۵)

گاه پیش می برد گاهی بسار . گاه گلستان میکند گاهیش خار

همچنان این باد را ABL Bul. (۲۲۲۶) . After this verse L adds: (۲۲۲۷)

همچنین این ابر را بزدان پاک . کرده بر فرعون خون سهنداک

In C this verse follows v. ۲۲۴۲. Vv. ۲۲۴۰-۲۲۴۳ are suppl. in (۲۲۴۰)

خونِ آنها خلق را باشد سیل . چون نشد اعمالِ انسان را قیل
 عزّتِ وحشی بدین ساقط شدست . که مر انسان را مخالف آمدست
 پس چه عزّت باشدت ای نادره . چون شدی تو حُرُّ مُسْتَنْفِرَه
 ۲۲۱۰ خر نشاید کُشت از بهر صلاح . چون شود وحشی شود خوش مباح
 گرچه خر را دانش زاجر نبود . هیچ معذورش نمی دارد و دود
 پس چو وحشی شد از آن دم آدمی . گئی بود معذور ای یارِ سَمی
 لاجرم کُفتار را شد خون مباح . همچو وحشی پیش نثاب و رِمَاح
 جُفت و فرزندانِشان جمله سیل . زانک و حشی اند از عقلِ جلیل
 ۲۲۲۰ باز عقلی کو رمد از عقلِ عقل . کرد از عقلی بچووانات نقل

اعتماد کردن هاروت و ماروت بر عصمت خویش و آمیزی
 اهل دنیا خواستن و در قنّه افتادن،

همچو هاروت و چو ماروتِ شهیر . از بَطَر خوردند زهرآلود تیر
 اعتمادی بودشان بر قُدس خویش . چیست بر شیر اعتمادِ گاو میش
 گرچه او با شاخ صد چاره کند . شاخ شاخش شیر نر پاره کند
 گر شود پُر شاخ همچون خارِ پُشت . شیر خواهد گاورا ناچار کُشت
 ۲۲۲۰ گرچه صَرَصَر بس درختان می کند . هر گیاهی را مُنْضَر می کند
 بر ضعیفی گیاه آن باد نند . رح کرد ای دل تو از قوتِ ملند

(۲۲۱۲) In the second hemistich ABL Bul. have زانک و حشی اند از عقلِ جلیل and
 so C in marg. After this verse L adds:

خون ایشان خلق را باشد روا . زانک ایشانرا نیند ایشان سزا

(۲۲۱۲) AB Bul. افتاده است . بدین افتاد پست . and so corr. in C. L.

(۲۲۱۰) A چون نشاید . (۲۲۱۹) AB Bul. and ذلیل .

so C in marg. and L, which has مطرود و ذلیل . (۲۲۲۲) A با شیر .

(۲۲۲۰) C هر مر for هر . AL. با گیاه سبز احسان می کند . B Bul. با گیاه تر وی احسان .

می کند . and so C in marg.

۲۲۵۰ آنچه آن که کاتبِ وحی، رسول . دید حکمت در خود و نورِ اُصول
خویش را هم لحنِ مرغانِ خدا * می‌شُرد آن بُدِ صغیری چون صد
لحنِ مرغان را اگر و اصف شوی . بر مرادِ مرغِ گی واقف شوی
گر بیاموزی صغیرِ بلبل . نوچه دانی کو چه دارد با گلی
ور بدانی از قیاس و از گمان . چون ز لب جنبان گمانهای کران

عبادات رفتن کرّ بر همسایه رنجور خویش،

۲۲۶۰ آن کسری را گفت افزون مایه . که ترا رنجور شد همسایه
گفت با خود کرّ که با گوشِ گران . من چه در بام زگفت آن جوان
خاصه رنجور و ضعیف آواز شد . لیک باید رفت آنجا نیست بُد
چون بینم کان لبش جنیان شود . من قیاسی گیرم آنرا هم زخود
چون بگویم چونی ای محنت کشم . او بخوهد گفت نیستم یا خوشم
۲۲۶۵ من بگویم شکر چه خوردی ایا . او بگوید شرتی با ماشبا
من بگویم صُحّ نُوشت کبست آن . از طیبیان پیش تو گوید فلان
من بگویم بس مبارک پاست او . چونک او آمد شود کارت نکو
پایِ او را آزمودستیم ما . هرکجا شد می‌شود حاجت روا
این جوابات قیاسی راست کرد . پیش آن رنجور شد آن نیک مرد
۲۲۷۰ گفت چونی گفت مُردم گفت شکر . شد ازین رنجور پُر آزار و نُکر

(۲۲۵۰) BL آنچه آن . (۲۲۵۶) BL صوت م، and so written above in C.
(۲۲۵۸) C صغیری . (۲۲۵۹) ABL Bul. م از گمان . and so
in marg. C. (۲۲۶۰) C یافت for گفت . (۲۲۶۲) Bul. آن لبش .
(۲۲۶۴) L بخوهد . A ناکوشم . (۲۲۶۵) AC possibly read ایا خوردی .
(۲۲۶۶) ABL و نوشت . Bul. صهّ نوشت .
(۲۲۶۷) After this verse L adds:

کر در آمد پیش رنجور و نشست * بر سر او خوش می‌مالید دست
گویا رنجور را خاطر ز سر * اندکی رنجبه بود ای بر هنر

چون گشود از ساحلش در موج‌گاه . آن کند با او که صرصر با گیاه
این حدیث آخر ندارد باز ران . جانب هاروت و ماروت ای جوان

باقی قصه هاروت و ماروت و نکال و عقوبت ایشان
هم در دنیا بچاه بابل،

چون گناه و فسق خلفان جهان . می‌شد از شباکه بر هر دو عیان
۲۴۴۰ دست خابیدن گرفتندی زختم . لیک عیب خود ندیدندی بچشم
خویش در آینه دید آن زشت مرد . رو برگردانید از آن و ختم کرد
خویش بین چون از کسی جری بدید . آتشی در وی زدوزخ شد پدید
رحمت دین خواند او آن کبریا . ننگرد در خویش نفس کبریا
رحمت دین را نشان دیگرست . که از آن آتش جهانی اخضرست
۲۴۵۰ گفت حشاش گر شما روشن‌گرید . در سیه‌کاران مغلل منگرید
شکر گوید ای سپاه و چاکران . رسته‌اید از شهوت و از چاک ران
گر از آن معنی نهم من بر شما . مر شمارا بیش نپذیرد سما
عصمتی که مر شمارا در ناست . آن زعکس عصمت و حفظ من است
آن زمن بینید نه از خود هین و هین . تا نچرید بر شما دیو لعین

(۲۴۴۲) ABL با گیاه که آتش (۲۴۴۲) and so corr. in C.

(۲۴۴۲) In C this verse follows the Heading.

Heading: L. Bul. بقیه قصه. After ماروت A proceeds: آمیزی و خویش بر عصمت
اهل دنیا خواستن و در فتنه افتادن.

(۲۴۴۴) A om. و. In the second hemistich ABL Bul. have بر هر دو می‌شدی

(۲۴۴۵) C in the second hemistich روشن آن زمان

(read خویش بین (خویش بینی read خویش بین را کرد چشم (ختم (read

(۲۴۴۶) Suppl. in marg. C. (۲۴۴۸) B نفس گبر ما L. Bul. نفس گبر را

(۲۴۴۹) C اخضرست. (۲۴۵۰) B مغلل. (۲۴۵۱) L از مثل آن

(۲۴۵۲) A بر تست. (۲۴۵۴) C om. نه. B از خود

بهر خود او آتشی افروخته است . در دل رنجور و خود را سوخته است
 فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُوقِدْتُمْ لَهَا . إِنَّكُمْ فِي الْمَعْصِيَةِ إِزْدَدْتُمْ لَهَا
 ۲۲۶۰ گفت پیغمبر باعرابی : ما . صَلَّ إِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ يَا فَتَى
 از برای چاره این خوفها . آمد اندر هر نمازی راهدینا
 کین نماز را میآمیز اے خدا . با نماز ضالین و اقل ربا
 از قیاسی که بکرد آن گرگزین . صحبت دهساله باطل شد بدین
 خاصه ای خواجه قیاس . حین دون . اندر آن وحی که هست از حد فزون
 ۲۲۶۵ گوش حین تو بجراف ار در خورست . دان که گوش عیب گیر تو گرس

اول کسی که در مقابله نص قیاس آورد ابلیس بود،

اول آنکس کین قیاسکها نمود . پیش انوار خدا ابلیس بود
 گفت نار از خاک بی شک بهترست . من ز نار و او ز خاک آگذرست
 پس قیاس فرع بر اصلش کنیم . او ز ظلمت ما ز نور روشنیم
 گفت حق فی بل که لا آنساب شد . زهد و تقوی فضل را محراب شد
 ۲۴۰۰ این نه میراث جهان فانیست . که با نسابش بیایی جانیست
 بلک این میراثهای انبیاست . وارث این جانهای انقیاست
 پور آن بو جهل شد مومن عیان . پوره آن نوح شد از گرهان

AB Bul. پیغامبر L (۲۲۶۰) . ازددم ABL Bul. . او قدم ABL Bul. (۲۲۸۹)
 L آن کر حین L (۲۲۶۲) . and so C in marg. باعرابی ما for بیک صاحب ربا
 Bul. After this verse L adds:

خواجه پنارد که طاعت میکند * بیخبر کر معصیت جان می کند
 این قیاس خویش را رو ترک کن * کر قیاس تو شود رشت کهن
 اندر خورست L (۲۲۶۵) . از حد برون BL (۲۲۶۴)

Heading: C om. در .

وارث این C in the second hemistich (۲۴۰۰) . خاک ابرست L (۲۲۹۷)
 (۲۴۰۲) ABL Bul. . وارثش م L (۲۴۰۱) . corr. in marg. جانهای جانیست
 and so corr. in C. پور آن نوح نبی از گرهان

کین چه شکرست او عدو ما بدست . گر قیاسی کرد و آن کثر آمدست
 بعد از آن گفتش چه خوردی گفت زهر . گفت نوشت صحه افزون گشت قهر
 بعد از آن گفت از طیبیان کیست او . کو هی آید بچاره پیش نو
 گفت عزرا بیل هی آید بر او . گفت پایش بس مبارک شاد شو
 کر برون آمد بگفت او شادمان . شکر آن از پیش کردم این زمان ^{۲۲۷۵}
 گفت رنجور این عدو جان ماست . ما ندانستیم کو کان جناست
 خاطر رنجور جوین صد سخط . تا که پیغامش کند از هر نخط
 چون کسی کو خورده باشد آش بد . هی بشوراند دلش تا فی کند
 کظم غیظ اینست آنرا فی مکن . تا یسای در جزا شیرین سخن
 چون نبودش صبر هی پیچید او . کین سگ زن روسپی چیز کو ^{۲۲۸۰}
 تا بریزم بر وسه آنچه گفته بود . کان زمان شیر ضمیمه خفته بود
 چون عیادت بهر دل آرامیست . این عیادت نیست دشمن کامیست
 تا بیند دشمن خود را نزار . تا بگیرد خاطر زشتش قرار
 بس کسان که ایشان عبادتها کند . دل برضوان و ثواب آن نهند
 خود حقیقت معصیت باشد خفی . آن گدیر باشد که پندارد صفی ^{۲۲۸۵}
 همچو آن گر که هی پنداشتست . کو نکوبی کرد و آن بر عکس جست
 او نشسته خوش که خدمت کرده ام . حق همسایه بجا آورده ام

کین چه شکرست او مگر Bul. B and so Bul. A (۲۲۷۱) A ما بدست (۲۲۷۱)
 با ما بدست, which is written above in C and in marg. A.

L. که هی آید AB Bul. (۲۲۷۲) and so corr. in C. B Bul. (۲۲۷۲) نوشت باد
 The original reading of C is uncertain. A (۲۲۷۵) که ییاید او
 In the second hemistich ABL Bul. have مراعات این زمان شکر کش کردم
 and so corr. in marg. C. AB (۲۲۷۸) که خورده.

and so AC in marg. B. کاپشان زطاعت گهرند B. کاپشان ABL Bul. (۲۲۸۴)
 نهند for دهند B Bul. و ثواب او Bul.

and so C in marg. B. کدر کاترا تو پنداری صفی AB Bul. (۲۲۸۵)

Bul. بجای L Bul. (۲۲۸۷) بر عکس بست Bul. (۲۲۸۶)

پس هی گفتند کای ارکانیان . بی خیر از پاکت روحانیان
 ما برین گردون تُنُفها می ننیم . بر زمین آیم و شادروان ز نیم
 عدل نوزیم و عبادت آوریم . باز هر شب سوی گردون بر پریم
 تا شوم اُعویبه دُورِ زمان . تا نیم اندر زمین امن و امان
 ۲۴۲۵ آن قیاسِ حالِ گردون بر زمین . راست نآید فرق دارد در کین

در بیان آنک حال خود و مستی خود پنهان باید داشت
 از جاهلان،

بشنو الفاظِ حکیمِ پرده . سرهمانجانه که باده خورده
 مست از میخانه چون ضال شد . تسخر و بازیچه اطفال شد
 میفند این سو و آن سو هر ری . در گل و میخندش هر ابلیهی
 او چنین و کودکان اندر پیش . بی خیر از مستی و ذوقِ مَبیش
 ۲۴۲۶ خلق اطفال اند جز مستِ خدا . نیست بالغ جز رهید از هوا
 گنت دنیا لعب و لئوس و شما . کودکیست و راست فرماید خدا
 از لعب بیرون نرفتی کودکی . بی ذکاتِ روح گی باشی ذکی
 چون جماع طفل دان این شهوتی . که می رانند اینجا اے فتی
 آن جماع طفل چه بُود بازی . با جماعِ رُستمی و غازی
 ۲۴۲۷ جنگِ خلفان همچو جنگِ کودکان . جمله بی معنی و بی مغز و مُهان
 جمله با شمشیرِ چوین جنگشان . جمله در لا بِنَفعی آهنگشان
 جمله شان گشته سواره بر نیی . کین بُراقِ ماست یا دُلُئلِ پیی

عدل ووزیم C. L. (۲۴۲۳) Suppl. in marg. C. (۲۴۲۱) A om. Suppl. in marg. C.

چونک از میخانه B. مستی A. (۲۴۲۷) Bul. بشنو این پند از حکیم (۲۴۲۶) Bul.

از and so L, which has میفند او سو سو بر هر ری A (۲۴۲۸) . مستی ضال شد

Bul. ذکای روح L (۲۴۲۲) . کودکیست Bul. (۲۴۲۱) . در ری L Bul. او for

با جماعی C (۲۴۲۴) . می رانند B (۲۴۲۳) . زکی Bul. باشد BL. زکات

زاده خاک متور شد چو ماه . زاده آتش نوسه رُو رُوسپاه
 این قیاسات و تخری روز ابر . با بشب مر قبله را کردست حَبْر
 ۲۴۰۵ لیک با خورشید و کعبه پیش رُو . این قیاس و این تخری را مجو
 کعبه نادیده مکن رُو زو مناب . از قیاس اللّهُ اَعْلَمُ بِالْصَّوَابِ
 چون صغیری بشنوی از مرغِ حقی . ظاهرش را باد گیری چون سبق
 وانگیزی از خود قیاساتی کنی . مر خیالِ محض را ذاتی کنی
 اصطلاحانبت مر ابدال را . که نباشد زان خبر اقوال را
 ۲۴۱۰ مَنطِقُ الطَّیْرِ بصوتِ اَمُوختی . صد قیاس و صد هوس افروختی
 همچو آن رنجور دغا از نو خست . گر بیندارِ اصابت گشته مست
 کاتبِ آن وحی زان آوازِ مرغ . برده ظنی کو بود انبازِ مرغ
 مرغ پری زد مر اورا کور کرد . نک فرو بردش بقعر مرگ و درد
 هین بعکسی یا بظنی هر شما . در مینتید از مقاماتِ سما
 ۲۴۱۵ گرچه هاروتید و ماروت و فزون . از همه بر بلم نَحْنُ الصَّافُونَ
 بر بدبهای بدان رحمت کنید . بر منی و خویش بینی کم ننید
 هین مبادا غیرت آید از کین . سزنگون افتید در قعر زمین
 هر دو گفتند ای خدا فرمان تراست . بی امان تو امانی خود کجاست
 آن همی گفتند و دلشان می طپید . بد کجا آید زما نَعْمَ الْعَمِید
 ۲۴۲۰ خار خار، دو فرشته هر نهشت . تا که تخم خویش بینی را نکشت

خیالی L (۲۴۰۸) . پیش او C (۲۴۰۵) . تا بشب C (۲۴۰۴) .

B (۲۴۱۲) for و آن . I. همباز مرغ . B همباز مرغ . and so in marg. C.

(۲۴۱۲) The words درد و بقعر مرگ are obliterated in C and have been suppl.

بر منی و خویش بین لعنت B (۲۴۱۶) Bul. هاروتیت L (۲۴۱۵) .

خویش بین but the remainder of the line is almost obliterated, and لعنت کنید has been suppl. in marg. The original reading appears to me to have been تیدد کم . AL هم گفتند . ABL Bul. این for آن . (۲۴۱۶) . کم تیدد کم .

A om. L (۲۴۲۰) .

همچو آهن ز آهنی بی رنگ شو . در ریاضت آینه بی رنگ شو
 ۲۴۶۰ خویش را صافی کن از اوصافِ خود . تا بیستی ذاتِ پاکِ صافِ خود
 بینی اندر دل علوم، انبیا . بی کتاب و بی مُعید و اوستا
 گفت پیغمبر که هست از اُمّت . کو بُود هم گوهر و هم همت
 مر مرا زان نور بیند جانان . که من ایشانرا هی بینم از آن
 بی صَحیحین و احادیث و رُواة . بلک اندر مشرب آبِ حیوة
 ۲۴۶۵ سِرِّ اَمَسینا لَکَرُدینا بدان . رائی اَصَبَحنا عَرابینا بخوان
 ور مثالی خواهی از علمِ نهان . قصه گواز رومیان و چینیان
 قصه مری کردن رومیان و چینیان در علم نقاشی و صورتگری،
 چینیان گفتند ما نقاش تر . رومیان گفتند مارا کَر و فَر
 گنت سلطان امتحان خوام درین . کر شماها کیست در دعوی گزین
 چینیان و رومیان بحث آمدند . رومیان از بحث در مک آمدند
 ۲۴۷۰ چینیان گفتند بک خانه بما . خاصه بسپارید و بک آن شما
 بود دو خانه مقابل دَر بَدَر . زان یکی چینی سند روی دگر
 چینیان صد رنگ از شه خواستند . شه خزینه باز کرد آن تا سندی
 هر صباحی از خزینه رنگها . چینیانرا رانبه بود امر عطا

۲۴۶۰) Bul. پاک و صاف . (۲۴۶۰)

۲۴۶۵) BL Bul. بینم بدان . (۲۴۶۵) ABL Bul.

۲۴۶۵) After this verse Bul. adds:

۲۴۶۵) AB Bul. حیات . روات

بو الوفا گر بود گردی در رواج * لک با نطق عرب کرده صباح

Heading: Bul. مرا کردن .

۲۴۶۸) L. کر شما خود کیست . (۲۴۶۸) In the first hemistich A has اهل روم

اهل روم and so AC in marg. BL چون حاضر شدند و چین در بحث آمدند
 رومیان با رومیان بحث آمدند . In the second hemistich ABL Bul. have
 پس خزینه . (۲۴۷۲) AB Bul. خاص . (۲۴۷۰) BL Bul. در علم وافست تر بدند
 باز کرد اندر پسند L. باز کرد آن ارجمند , and so C in marg.

حامل اند و خود زجمل افراشته . راکبِ محمولِ ره پنداشته
 باش نا روزی که محمولان حق . اسبنازان بگذرند از نه طبق
 ۲۴۴۰ تَعْرِجُ الرُّوحِ إِلَيْهِ وَالْمَلَكُ . مِنْ عُرُوجِ الرُّوحِ يَهْتَدِي إِلَيْكَ
 همچو طفلان جمله نان دامن سوار . گوشه دامن گرفته اسوار
 از حق این الظَّنَّ لَا يُغْنِي رَسِيدُ . مَرْكَبِ ظَنِّ بَرِّ فَلِكَمَا كُنِيَ دَوِيدُ
 أَغْلَبُ الظَّنِّينَ فِي تَرْجِيحِ ذَا . لَا تُسَارِي الشَّمْسَ فِي تَوْضِيحِهَا
 آنگهی بیند مَرَكَبِهای خویش . مرکبی سزیده ابد از پایِ خویش
 ۲۴۴۰ وَهْمٍ وَفِكْرٍ وَحَقِّ وَادْرَاكِ شِمَا . هِجْوَانِي دَانَ مَرْكَبِ كُودِكِ هَلَا
 علمهای اهلِ دلِ حمالشان . علمهای اهلِ تنِ احمالشان
 علم چون بر دل زند باری شود . علم چون بر تن زند باری شود
 گفت ایزد يَحِيلُ أَسْفَارَهُ . بار باشد علم کَانَ نَبُودَ زَهُوُ
 علم کَانَ نَبُودَ زَهُوُ بِي وَاسْطِهِ . آن نپاید همچو رنگِ ماشطه
 ۲۴۵۰ لِيكَ چُون اَيْنِ بَارْرَا نِيكُو كُشِي . بَار بَر گيرند و بَخْشندت خُوشِي
 هين مَكْشِ بَهرِ هَوَا اَيْنِ بَارِ عِلْمِ . نَا شُوي رَاكَبِ نُو بَر رَهْوَارِ عِلْمِ
 نَا كِه بَر رَهْوَارِ عِلْمِ اَيِّ سِوَارِ . بَعْدَ از اَن اَفْتَدِ نَرَا از دُوشِ بَارِ
 از هَوَاها كِي رَهِي بِي جَامِ هُو . اَي زَهُوُ قَانَعِ شَدَ بَا نَامِ هُو
 از صَفْتِ وَزِ نَامِ چِه زَايِدِ خِيَالِ . وَآن خِيَالِش هَسْتِ دَلَالِ وَصَالِ
 ۲۴۵۰ دِيكُ دَلَالِ بِي مَدْلُولِ هِيچِ . نَا نِياشد جَاكِه نَبُودَ غُولِ هِيچِ
 هِيچِ نَايِ بِي حَنِيغْتِ دِيكُ . بَا زَكَاغِ وَ لَامِ كُلِّ كُلِّ چِيكُ
 اِسْمِ خِوَانَدِي رَوِ مُسْتَيِ رَا بَچُو . مَه بِيالَا دَانَ نَه اِنْدَرِ آبِ جُو
 گَر زَنَامِ وَ حَرْفِ خِوَاهِي بَگُذَرِي . پَاكِ كُنِ خِودِرَا زِخُودِ هِيْنِ بَكْسَرِي

راکب و محمول obliterated in C and suppl. in marg. ABL Bul. (۲۴۲۸)

تا بینی در درون انبار علم. (۲۴۵۱) B Bul. and so . سزیده ایت ABL (۲۴۴۴)

رهوار بر رهوار علم. A in marg. AC

چه آید A (۲۴۵۴) . L om. Suppl. in marg. C. (۲۴۵۲)

تا ابد هر نقش نوکاید برو . و نماید بی قصورے اندرو
 اهل صیقل رسته اند از بو و رنگ . هر دی بینند خوبی بی درنگ
 نقش و قشر علم را بگذاشتند . رایت عین الیقین افراشتند
 رفت فکسر و روشنایی یافتند . نحر و بحر آشنایی یافتند
 ۲۴۹۵ مرگ کین جمله ازو در وحشت اند . و کنند این قوم بر وی ریش خند
 کس نیابد بر دل ایشان ظفر . بر صدف آید ضرر نی برگهر
 گرچه نحو و فقه را بگذاشتند . لبک محو و فقر را برداشتند
 تا نفوس هشت جنت یافتست . لوح دلشان را پذیرا یافتست
 صد نشان از عرش و کرسی و خلا . چه نشان بل عین دیدار خدا

پرسیدن پیغامبر علیه السلام مرزیدرا امروز چونی و چون بر
 خاستی و جواب گفتن او که أَصَبَحْتُ مُؤْمِنًا يَا رَسُولَ اللَّهِ،

۲۵۰۰ گنت پیغمبر صبحی زیدرا . کَيفَ أَصَبَحْتَ اِي صَحَابِي يَا صَفَا
 گنت عِبْدًا مُؤْمِنًا باز اوش گنت . کو نشان از باغ ايمان گر شگفت
 گنت نشنه بوده ام من روزها . شب تَخَفُّتَسْتَمِ زِعْشَقِي و سوزها
 تا زروز و شب گذر کردم چنان . که از اسپر بگذرد نوک سنان

(۲۴۹۱) ABL Bul. and so C in marg. After this verse L adds:

اهل صیقل رسته اند از رنگ و بو = جمله اشکال بنماید درو

(۲۴۹۴) C probably بحر و نحر, corr. in marg. بحر و نحر. L. بحر بحر. A. بحر و نحر.

(۲۴۹۵) L. که جمله. (۲۴۹۷) C. محو فقر را. (۲۴۹۶) AB Bul. om. L.

Instead of this verse AB Bul. have: کرسی. خلا

برترند از عرش و کرسی و خلا = ساکان متعدّد صدق خدا

and so C in marg. L has both verses, the verse برترند الخ coming first.

Heading: Bul. مؤمنًا حقا.

(۲۵۰۰) ABCL پیغامبر. AB رقیق با صفا, and so corr. in C.

(۲۵۰۱) A باز اوش گنت.

رومیان گفتند فی لون و نه رنگ . در خور آبد کاررا جز دفع رنگ
 ۲۴۷۵ در فرو بستند و صیقل می زدند . همچو گردون ساده و صافی شدند
 از دو صد رنگی بی رنگی رهیست . رنگ چون ابرست و بی رنگی مهیست
 هرچ اندر ابر صوفینی و ناب . آن زآختر دان و ماه و آفتاب
 چینیان چون از عمل فارغ شدند . از پی شادے دُهلها می زدند
 شه در آمد دید آنجا نقشها . می بود آن عقل را وقت لفا
 ۲۴۸۰ بعد از آن آمد بسوے رومیان . پرده را بر داشت روی از میان
 عکس آن تصویر و آن کردارها . زد برین صافی شه دیوارها
 هرچ آنجا دید اینجا به نمود . دیوار از دیده خانه می ربود
 رومیان آن صوفیاند ای پدو . بی زتکرار و کتاب و بی هنر
 لبك صیقل کرده اند آن سینها . پاك از آز و حرص و بغل و کینها
 ۲۴۸۵ آن صفای آینه لا شك دلست . کو نقوش بی عددرا قابلست
 صورت بی صورت بی حد غیب . زآینه دل دارد آن موسی مجیب
 گرچه آن صورت ننگجد در فلک . نه بعرش و کرسی و نی برسک
 زآنک محدودست و معدودست آن . آینه دل را نباشد حد بدان
 عقل اینجا ساکت آمد یا مِضَل . زآنک دل با اوست یا خود اوست دل
 ۲۴۹۰ عکس هر نقشی نتابد تا ابد . جز زدل هم با عدد هم بی عدد

(۲۴۷۴) B Bul. دفع رنگ . and so corr. in C. Bul. فی نقش و نه رنگ .

(۲۴۷۵) L. و صاف آمدند . (۲۴۷۸) L. از عمل باز آمدند .

(۲۴۷۶) ABL Bul. عقلرا و فهمرا . and so C in marg.

(۲۴۸۰) ABL Bul. پرده را بالا کشیدند از میان . and so in marg. C.

(۲۴۸۱) CL. زد بر آن . (۲۴۸۴) L. Bul. پاك ز آز .

(۲۴۸۵) AB. صورت بی منتها را . and so corr. in C. ABL Bul. لا شك for وصف .

(۲۴۸۶) AB Bul. نافت بر موسی زجیب . and so C in marg. قابلست .

(۲۴۸۷) ABL Bul. فی بعرش و فرش . آینه دل راست در مضمون جیب . in marg. L.

(۲۴۸۸) L. حد بدان . (۲۴۸۹) B om. . and so C in marg. و دریا و سمک .

(۲۴۹۰) AL. چابد . نا (تا) خود C. زآنک after دل .

۲۰۲. او مگر بَنظَرِ بِنُورِ اللَّهِ بود . کاندرون پوست او را ره بود
 اصلِ آبِ نطفه اسپیست و خوش . لیک عکس جانِ روی و حبش
 و دهد رنگِ أَحْسَنُ التَّقْوَمِ را . تا بِأَسْنَلِ می بَرَد این نیم را
 این سخن پایان ندارد باز ران . تا نمایم از قطارِ کاروان
 بَوْمَ تَبْيَضُ وَتَسْوَدُ وَجْوه . تُرْكُ و هندورا زکی ماند شُكُوهُ
 ۲۰۲۵ در رَحْمِ پیدا نباشد هند و تُرْكُ . چونك زاید بیندش زار و سترگ
 جمله را چون روزِ رستاخیز من . فاش می بینم چو خلفان مرد و زن
 هین بگویم با فرو بندم نَفَسِ . لب گزیدش مصطفی یعنی که بس
 با رسول الله بگویم سَرِّ حشر . در جهان پیدا کنم امروز نشر
 هِلِ مرا تا پردهارا بر درم . تا چو خورشیدی بتابد گوهرم
 ۲۰۲۰ تا کسوف آید زمن خورشید را * تا نمایم نخل را و بیدرا
 و نمایم رازِ رستاخیز را . نقد را و نقدِ قلبِ آمیز را
 دستها ببریک اصحابِ شمال . و نمایم رنگِ کفر و رنگِ آل
 و گشایم هفت سوراخِ نفاق . در ضیای ماوی خسف و میحاق
 و نمایم من پلاس اشنیا . بشنوام طبل و کوس انبیا
 ۲۰۲۵ دوزخ و جنات و برزخ در میان . پیش چشم کافران آرم عیان
 و نمایم حَوْضِ کَوْتَرِرا بجوش . کاب بر روشان زند بانگش بگوش
 و آنك تشنه گِرَدِ کَوْتَرِ می دوند . يك بیک را نامر و گویم کینند

آن گروه (۲۰۲۴) ABL and so Bul., which has گروه زان گردد
 جواب زید رسول را صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ که احوال خلق بر من پوشید نیست
 (۲۰۲۶) ABL Bul. می بینم عیان از .
 و (۲۰۲۴) L om. تا نمایم (۲۰۲۱) A .
 دارم عیان L (۲۰۲۵) .
 (۲۰۲۴) A Bul. طبل کوس .
 (۲۰۲۶) L بر رویش .
 (۲۰۲۷) AL B Bul. have: يك بیک را و نمایم تا کینند .
 و آن کسان که تشنه بر گردش دوان * گشته اند این دم نمایم من عیان
 and so AC in marg.

که از آن سو مؤلّد و مادّت بکست . صد هزاران سال و یکساعت یکبست
 ۲۰۰۰ هست ابدرا و ازل را اتحاد . عقل را ره نیست آن سو زافتقاد
 گفت ازین ره کوره آوردی ییآر . کو نشان بک زهی زان خوش دیار
 گنت خلقان چون ببینند آسمان . من ببینم عرش را با عرشیان
 هشت جنت هفت دوزخ پیش من . هست پیدا همچو بت پیش شن
 بک بیک وای شناسم خلق را . همچو گندم من زجو در آسیا
 ۲۰۱۰ که بهشتی کبست و بیگانه کبست . پیش من پیدا چو مار و ماهیست
 روز زادن روم و زنگ و هر گروه . بومر تَبْيِضُ وَ تَسْوَدُ وَ جُوه
 پیش ازین هرچند جان پُر عیب بود . در رَحْم بود و زخلقان غیب بود
 الشَّقِيُّ مَنْ شَقِيَ فِي بَطْنِ الْأُمِّ . مِنْ سِمَاتِ اللَّهِ يُعْرِفُ كَلْمَهُمْ
 تن چو مادر طفل جانرا حامله . مرگ درد زادنست و زلزله
 ۲۰۱۰ جمله جانهای گذشته منتظره . تا چگونه زاید آن جان بطر
 زنگیان گویند خود از ماست او . رومیان گویند فی زیاست او
 چون بزاید در جهان جان و جود . پس نماید اختلاف بیض و سود
 گر بود زنگی برنش زنگیان . ور بود روی گشندش رومیان
 تا نژاد او مُشْكِلَاتِ عَالَمِست . آنک نازاده شناسد او گمست

(۲۰۰۴) ABL Bul. که از آن سو جمله مَلت یکبست and so corr. in C.

(۲۰۰۵) ABL Bul. هست ابدرا و ازل را . AB Bul. زان سو . A om. ز before افتقاد.

(۲۰۰۶) In the second hemistich ABL Bul. have در خور فهم و عقل این دیار . and so C in marg. (۲۰۰۷) AL عرشیان و عرش و عرشیان . corr. in marg.

(۲۰۰۶) L من for وای . (۲۰۱۱) BL Bul. بر این گروه . and so AC in marg. (۲۰۱۲) C بود . . . . . غیب بود . corr. above. The

words following زادن are illegible. L بی عیب . (۲۰۱۲) ABL Bul. من سیمات . (۲۰۱۵) L طفل بطر .

and so in marg. C. (۲۰۱۷) C چون بزاید L . چون بر آید L .

(۲۰۱۶) ABL Bul. گویند بس زیاست . (۲۰۱۸) ABL Bul. هم از میان . and L . روم را روی بردم از میان . پس نماید L . جان از وجود L .

(۲۰۱۴) L آنک نازاده شناسد کم است . so C in marg.

نا بپوشاند جهانرا نطفه . خسف گردد آفتاب از سَنَطَه
 لب بیند و غَوْر در بای نگر . بحر را حق کرد محکوم بشر
 همچو چشمه سَلَسِیل و زَنْجَبِیل . هست در حکم بهشتی جلیل
 ۲۵۶۰ چار جوی جنت اندر حکم ماست . این نه زور، ما ز فرمانِ خداست
 هر کجا خواهیم داریمش روان . همچو بحر اندر مُرادِ ساحران
 همچو این دو چشمه چشم روان . هست در حکم دل و فرمانِ جان
 گر بخواند رفت سوی زهر و مار . ور بخواند رفت سوی اعتبار
 گر بخواند سوی محسوسات رفت . ور بخواند سوی ملبوسات رفت
 ۲۵۶۵ گر بخواند سوی کَلَبات راند . ور بخواند سوی جُزویات ماند
 همچین هر پنج حس چون نابزه . بر مراد و امرِ دل شد جایزه
 هر طَرَف کی دل اشارت کردشان . می رود هر پنج حس دامن کشان
 دست و پا در امرِ دل اندر مَلا . همچو اندر کَفِّ موسی آن عصا
 دل بخواند پا در آید زو برقص . یا گریزد سوی افزون ز نقص
 ۲۵۷۰ دل بخواند دست آید در حساب . با اصابع نا نویسد او کتاب
 دست در دست نهائی مانده است . او درون تن را برون بَنشاند است
 گر بخواند بر عدو ماری شود . ور بخواند بر ولی باری شود
 ور بخواند کَنجَه در خوردنی . ور بخواند همچو گرز، دَهَمَنی
 دل چه می گوید بدیشان ای عجب . طَرَفه وصلت طرفه پنهانی سبب
 ۲۵۷۵ دل مگر مَهر سُلیمان یافتست . که مهار پنج حس بر تافتست

(۲۵۵۷) AL Bul. منخسف از سَنَطَه، مهر گردد منکف از سَنَطَه، and so B (which reads منخسف) and C in marg. (۲۵۵۸) A Bul. دریا می نگر. (۲۵۵۹) L بهشتی خلیل.

(۲۵۶۴) Bul. زهر مار. In the following passage (vv. ۲۵۶۴-۲۵۷۳) L always بخواند for بخواند. (۲۵۶۴) L Bul. گر for ور. (۲۵۶۵) L Bul. گر for ور.

ABL Bul. حبس جزویات. (۲۵۶۶) B نابزه. Bul. بر مراد امر.

(۲۵۶۸) ABL Bul. دست موسی، and so corr. in C. (۲۵۷۰) C یا اصابع.

(۲۵۷۳) C بر ولی باری شود. (۲۵۷۳) L گرز for کُند.

می‌ساید دوششان بر دوش من • نعره‌شان می‌رسد در گوش من
 اهلِ جنت پیش چشم ز اختیار • در کشید یگدگرا در کنار
 ۲۵۴۰ دستِ همدیگر زیارت می‌کنند • وز لبان هر بوسه غارت می‌کنند
 گر شد این گوشت زبانه‌گِ واه واه • از خسان و نعره و حَسْرناه
 این اشارت‌هاست گویم از نُغول • لیک می‌نرمم زآزارِ رسول
 همچنین می‌گفت سرمست و خراب • داد پیغمبر گریبانش بتاب
 گفت هین در کش که اسبت گرم شد • عکسِ حق لا یَسْتَجِی زد شرم شد
 ۲۵۴۵ آینه تو جست بیرون از غلاف • آینه و میزان کجا گوید خلاف
 آینه و میزان کجا بندد نفس • بهر آزار و حیای هیچ کس
 آینه و میزان محک‌های سنی • گر دو صد سالش تو خدمت می‌کنی
 کز برای من بیوشان راستی • بر فزون بنما و منما کاستی
 اوت گوید ریش و سبلت بر مخند • آینه و میزان و آنگه ربو و بند
 ۲۵۵۰ چون خدا مارا برای آن فراخت • که بما بتوان حقیقت‌را شناخت
 این نباشد ما چه ارزیم ای جوان • گِ شوم آیینِ رویِ نیکوان
 لیک در کش در نمود آینه‌ها • گر تجلی کرد سینا سینه‌ها
 گفت آخر هیچ کجند در بغل • آفتابِ حق و خورشیدِ ازل
 هم بغل‌را هم دغل‌را بر دَرَد • فی جنون ماند پیشش فی خَرَد
 ۲۵۵۵ گفت يك اصبعِ چو بر چشمی نهی • بینی امر خورشید عالم‌را تهی
 يك سر انگشت پرده ماه شد • وین نشانِ ساتری اللّٰه شد

(۲۵۴۰) AB Bul. از لبان. After this verse B inserts verse ۲۵۲۷, with آنک for
 و آنک. (۲۵۴۱) ABL Bul. زیانگ آه آه. (۲۵۴۲) A از آزار.

(۲۵۴۳) ABCL پیغامبر. (۲۵۴۷) ABL Bul. خدمتها کنی، and so C in marg.

(۲۵۴۹) L ربو و بند. Bul. دیو بند. A اوش گوید.

(۲۵۵۲) Suppl. in marg. C. BC کَر تجلی. (۲۵۵۴) ABL Bul. م دغل‌را م بغل‌را.

(۲۵۵۵) L يك اصبع. AB بیند.

(۲۵۵۶) L ساتری شاه. B Bul. يك for پس.

آنکهان بنگر تو بَدکردار را • صُعهای کاشف الّاسرار را
گشت ساقی خواجه از آبِ حمیم • مر غلامانرا و خوردند آن زیم
۲۶۰۵ بعد از آن می‌راندشان در دشتها • می‌دویدندے میان کشتها
قی در افتادند ایشان از عنا • آب می‌آورد زیشان میوها
چونک لقمان را در آمد قی زناف • می بر آمد از درونش آب صاف
حکمت لقمان چو داند این نمود • پس چه باشد حکمت ربّ الوجود
یومَ تَمَلُّی السَّرایِرَ کُلُّها • بانَ مِنکُم کَایِنَ لا یُشْفِی
۲۶۰۰ چون سَفُوا مَاءَ حَمیمًا قُطِعَتْ • جُمَلَةُ الّاسْتارِ مِمَّا أَفْطَعَتْ
نار از آن آمد عذاب کافران • که حَجْرًا نار باشد امتحان
آن دل چون سنگِ مارا چند چند • نرم گننیم و نی پذیرفت پند
ریشی بدرا داروی بد یافت رگ • مر سر خرا سزد دندانِ سگ
الْغَیْبَاتِ لِلْغَیْبِیْنِ حکمتست • زشت را هم زشت جُفَّت و بانست
۲۶۰۵ پس نو هر جفتی که میخواهی برو • محو و هم شکل و صفات دوست شو
نور خواهی مُسْتَعِدِّ نور شو • دُور خواهی خویشین و دُور شو
ور ری خواهی ازین سخن خَرَب • سر مکش از دوست و آسَجِدْ و اقْتَرِبْ

بقیة قصه زید در جواب رسول علیه السلام،

این سخن پایان ندارد خیز زید • بر براق ناطقه بر بند قید
ناطفه چون فاضح آمد عیبرا • می‌دراند پردهای غیب را

(۲۶۰۵) ABL Bul. علا می‌دویدند آن نفر تحت و علا. After this verse

Bul. adds: آنچهان گشتند در صحرا دوان * شد نمایان قی و اسفراغشان

(۲۶۰۴) ABCL Bul. افضعت. (۲۶۰۰) ABCL. والسرائیر (۲۶۰۴).

الغیبتین (۲۶۰۴) ABL Bul. نرم میگنیم و پذیرفت L. چون سنگرا ما (۲۶۰۲) Bul.

و. A om. (۲۶۰۶) صفات او بشو. AB Bul. هم شکل صفات L. هر راهی که L (۲۶۰۵)

بقیة قصه حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم در جواب زید رضی

فاضح آید Bul. (۲۶۰۴) الله عنه.

پنج حسّی از برون میسور او . پنج حسّی از درون مأمور او
 ده حس است و هفت اندام و دگر . آنچه اندر گنت نابد می شمر
 چون سلیمانی دلا در مهتره . بر پری و دیو زن انگشتری
 گر درین مُلکت بری باشی زربو . خاتم از دست تو نستاند سه دیو
 ۲۵۸۰ بعد از آن عالم بگیرد اسم تو . دو جهان محکوم تو چون جسم تو
 ور زدست دیو خانمرا ببرد . پادشاهی فوت شد بخت ببرد
 بعد زآن یا حسرتا شد یا عباد . بر شما محنوم تا بوم آلتناد
 ور تو ربو، خوبشتن را منکبری . از ترازو و آینه گی جان بری

متمم کردن غلامان و خواجه تاشان مر لقماترا کی آن میوهای
 ترونده که می آوردیم او خورده است،

بود لقمان پیش خواجه خوبشتن . در میان بندگانش خوارتن
 ۲۵۸۵ می فرستاد او غلامانرا بیباغ . ناکه میوه آیدش بهر فراغ
 بود لقمان در غلامان چون طفیل . پُر معانی نیره صورت همچو لیل
 آن غلامان میوههای جمعرا . خوش بخوردند از نهیب طعرا
 خواجهرا گفتند لقمان خورد آن . خواجه بر لقمان ترش گشت و گران
 چون تفحص کرد لقمان از سبب . در عتاب خواجه اش بگشاد لب
 ۲۵۹۰ گفت لقمان سیدا پیش خدا . بنده خابن نباشد مرتضا
 امتحان کن جمله مانرا ای کریم . سپرمان در ده تو از آب حمیم
 بعد از آن مارا بصحرایی گلان . تو سواره ما پیاده می دوان

اندام دگر A (۲۵۷۷) . از برون منشور او L bis. پنج حس اند L (۲۵۷۶)

In the first hemistich (۲۵۸۲) . محنوم CL (۲۵۸۲) . زاسم تو L (۲۵۸۰)

ABL Bul. have مکر خودرا گر تو انکار آوری and so C in marg.

Bul. خواجه لقمان B (۲۵۸۸) . میوه آردش Bul. (۲۵۸۵)

L Bul. گلان for بران L (۲۵۹۲) . سیر ما L . جمله مارا AL (۲۵۹۱)

شد خیال، غایب اندر سینه زفت . چونك شد حاضر خیال، او برفت
 گر سهای نور بی بارید نیست . هم زمین نار بی بالید نیست
 بُؤْمُونُ بِالْغَيْبِ ی باید مرا . زان بیستم روزن فانی سرا
 گر گشایم روزنش چون روزِ صور . چون بگویم هَلْ تَرَى فِيهَا فُطُور
 ۲۶۲۰ تا درین ظلمت نخرها کنند . هر کسی رُو جانبی می آورند
 مدنی معکوس باشد کارها . شهنه را دزد آورد بر دارها
 تا که بس سلطان و عالی همی . بنده بنده خود آید مدنی
 بندگی در غیب آمد خوب و گش . حظ غیب آمد در استعباد خوش
 گو که مدح شاه گوید پیش او . تا که در غیبت بود او شرم رُو
 ۲۶۲۵ قلعه داری کز کنار، مملکت . دور از سلطان و سایه سلطنت
 پاس دارد قلعه را از دشمنان . قلعه ن فروشد بمال بی کران
 غایب از شه دم کنار، نغرها . همچو حاضر او نگه دارد وفا
 نزد شه بهتر بود از دیگران . که بخدمت حاضرند و جان فشان
 پس بشیبت نیم ذره حظِ کار . به که اندر حاضری زان صد هزار
 ۲۶۳۰ طاعت و ایمان کنون محمود شد . بعد مرگ اندر عیان مردود شد
 چونك غیب و غایب و روپوش به . پس دهان بر بند ما خاموش به
 ای برادر دست و دار امر سخن . خود خدا پیدا کند علم لَدُن

(۲۶۲۶) C خیالی غایب A. خیال غیب C. سینه زفت ABL Bul. and so corr. in C. The following words have been altered in C. The original reading may have been خیال دوست رفت. (۲۶۲۸) A om. (۲۶۲۹) A om. BL

Bul. in the first hemistich: چون شکافم آسانرا در ظهور: and so corr. in marg. C.

(۲۶۳۰) ABL Bul. تحرّی گسترند، and so in marg. C.

(۲۶۳۶) In L the hemistichs are transposed.

(۲۶۳۸) ABL Bul. پیش شه او به بود، and so in marg. C.

(۲۶۴۱) AB Bul. بر بند و لب خاموش به. و. In C لب is written above ما.

۳۶۱۰ غیب مطلوب حق آمد چند گاه . این دُهل‌زن را بران بر بند راه
 نگ مران در کش عنان مستور به . هر کس از پندار خود مسرور به
 حق می‌خواهد که نومیدان او . زین عبادت هم نگردانند رُو
 هم بر او میدے مشرف می‌شوند . چند روزے در رکابش می‌دوند
 خواهد آن رحمت بتابد بر همه . بر بد و نیک از عمو، رحمه
 ۳۶۱۵ حق می‌خواهد که هر میر و اسیر . با رجا و خوف باشند و حذیر
 این رجا و خوف در پرده بود . تا پس این پرده پرورده شود
 چون دریدی پرده کو خوف و رجا . غیب را شد کَرّ و فرّ و ابتلا
 بر لب جو بُرد ظنی بک فنا . که سلیمانست مای‌گیر ما
 گر و بست این از چه فردست و خفست . ورنه سیمای سلیمانیش چیست
 ۳۶۲۰ اندرین اندیشه می‌بود او دُودل . تا سلیمان گشت شاه و مُسْتَقْبَل
 دیو رفت از مُلک و تخت او گریخت . تیغ بختش خون آن شیطان بریخت
 کرد در انگشت خود انگشتی . جمع آمد لشکر دیو و پره
 آمدند امر بهر نظاره رجال . در میانشان آنک بُد صاحب خیال
 چونک کف بگشاد و دید انگشتی . رفت اندیشه و تحرّے بکسرے
 ۳۶۲۵ بآلک آنگاه است کآن پوشیده است . این تحرّی از پی نادیده است

(۳۶۱۲) After this verse L adds:

م مشرف در عبادت‌های او * مشغل گشته بطاعت‌های او

(۳۶۱۴) AB بر امیدى . Bul. بامیدی . L . بر امیدى بود . (۳۶۱۶) Bul. پرورده بود .

(۳۶۱۷) B Bul. ملا . فرّی بر ملا . and so A (which has فرّ), and C in marg. L

و مای‌گیر C (۳۶۱۸) . کَرّ و فرّ اندر ملا

و شاه مستقل L . و . Bul. om. (۳۶۲۰)

(۳۶۲۱) In A the hemistichs are transposed.

(۳۶۲۴) ABL Bul. چون در انگشتش بدید انگشتی . and so C in marg. ABL Bul.

و گانش . اندیشه . and so corr. in C.

(۳۶۲۵) ABL Bul. و م آنگاه است . and so corr. in C.

گفتن پیغامبر علیه السلام مرزیدرا که این سررا فاش تر ازین
مگو و متابعت نگاه دار،

گفت پیغمبر که اصحابی تجوم . ره روانرا شمع و شیطان را رُجوم
هر کسی را گر بُدی آن چشم و زور . کو گرفتی ز آفتاب چرخ نور
هیچ ماه و اخترے حاجت نبود . که بُدے بر آفتابی چون شُهود
ماه می گوید بخاک و ابر و قی . من بشر من ینلکم بوحی الی
۲۶۶۰ چون شما تاریک بودم در نهاد . و حی خورشیدم چنین نورے بداد
ظلمتی دارم بنسبت با شُوس . نور دارم بهر ظلماتِ نفوس
ز آن ضعیفم تا تو نایی آورے . که نه مرد آفتاب انورے
همچو شهد و سِرکه درم بافتم . نا ببیماری جگر ره یافتم
چون زعلت و رهیدی اے رهین . سرکه را بگذار و میخور انگبین
۲۶۶۵ تختِ دل معبور شد پاک از هوا . بروی الرَّحْمَنِ عَلَی الْعَرْشِ اسْتَوَى
حکم بر دل بعد ازین بی واسطه . حق کند چون یافت دل این رابطه
این سخن پایان ندارد زبید کو . نا دهم بندش که رسوایی مجو

باز گشتن بحکایت زید،

زیدرا اکنون نیایی کو گریخت . جَسْت از صفِ نعال و نعل ریخت

(۲۶۵۸) B Bul. om. In A this verse is followed by
ABC پیغامبر (۲۶۵۶). another which is evidently a variant:

کی ستاره حاجتسی ای ذلیل * که بدی بر نور خورشید او دلیل

B Bul. have the second verse, and it also occurs in marg. C. The first verse
has been stroked out in C. (۲۶۵۶) C بابر و خاک . AB Bul. ولی بشر بودم

تا سوی رنج جگر . B Bul. تا بامراض جگر C (۲۶۶۲) . و حی الی
and so corr. in C. (۲۶۶۵) Bul. بروی ین که . and so corr. in C.

Heading: ABL Bul. رجوع بحکایت.

پس بود خورشیدرا رویش گواه . آئی شئیءَ اعْظَمُ الشَّاهِدِ اِلَهِ
 نه بگویم چون قرین شد در بیان . هم خدا و هم مَلَكٌ هم عالمان
 ۳۶۴۵ بِشَهِدِ اللّٰهِ وَالْمَلَكِ وَاَهْلِ الْعُلُوْمِ . اَنْهُ لَا رَبَّ اِلَّا مَنْ يَدُوْمُ
 چون گواهی داد حق که بُوَد مَلَكٌ . تا شود اندر گواهی مشترک
 زَانِكَ شَعْشَاعِ وِ گواهی آفتاب . بر نتابد چشم و دلهای خراب
 چون خفائی کو تق خورشیدرا . بر نتابد بسگلد او میدرا
 پس ملایک را چو ما هم یار دان . جلوه گر خورشیدرا بر آسمان
 ۳۶۵۰ کین ضیا ما زآفتابی یافتیم . چون خلیفه بر ضعیفان تافتیم
 ماہ نو یا هفت روزه یا که بَدْر . مرتبه هر يك ملك در نور و قدر
 زاجنحه نور ثَلَاثَ اَوْ رِبَاعٍ . بر مراتب هر مَلَكٌ را آن شُعاع
 همچو پرهای عقول انسیان . که بی فرقتشان اندر میان
 پس قرین هر بَشَرٌ در نیک و بد . آن مَلَكٌ باشد که هم قدرش بود
 ۳۶۵۵ اعشی کو ماہرا هم بر تنافت . اختر اندر رهبری بر وسے تنافت

(۳۶۴۴) Bul. خود for چون.

(۳۶۴۵) L om. و before اهل.

(۳۶۴۷) ABL Bul. حضور آفتاب, and so corr. in C.

(۳۶۴۸) L Bul. بسگلد امیدرا.

(۳۶۴۹) B همراز دان L. چو ماهان بار دان.

(۳۶۵۱) ABL Bul. چون مه نو یا سه روزه یا که بدر, and so corr. in C. BL Bul.

نور قدر AC and so A. هر ملك دارد کمال و نور و قدر.

(۳۶۵۲) B om.

(۳۶۵۴) ABL Bul. که مانندش بود, and so C in marg. The order of this and the two preceding verses in C is ۳۶۵۴, ۳۶۵۳, ۳۶۵۲, and in L ۳۶۵۳, ۳۶۵۴, ۳۶۵۲.

(۳۶۵۵) AB Bul.

چشم اعش چونک خوررا بر تنافت * اختر اورا شمع شد تا ره یسافت

and so corr. in C. L in the second hemistich بر تنافت خوررا نور خوررا

چيست جان كندن سوي مرگ آمدن . دست در آب حياتي نازدن
 خلق را دو ديه در خالك و مات . صد گان دارند در آب حيات
 جهد كن تا صد گان گردد نود . شب برو ورتو بجسي شب رود
 ۲۶۹۰ در شب ناريك جوي آن روز را . پيش كن آن غلب ظلمت سوز را
 در شب بدرنگ بس نيكي بود . آب حيوان جنت ناريكی بود
 سر زخفتن كي توان بر داشتن . با چين صد تخم غفلت كاشتن
 خواب مرده لقمه مرده بار شد . خواجه خفت و دزد شب بر كار شد
 نوي داني كه خصانت كيند . ناربان خصم وجود خاكيند
 ۲۶۹۵ نار خصم آب و فرزندان اوست . همچنان كه آب خصم جان اوست
 آب انش را كشد زيرا كه او . خصم فرزندان اوست و عدو
 بعد از آن اين نار نار . كاندرو اصل گناه و زلنت
 نار بيروني با بي بنسرد . نار شهوت تا بدوزخ مي برسد
 نار شهوت مي نيار آمد با آب . زانك دارد طبع دوزخ در عذاب
 ۲۷۰۰ نار شهوت را چه چاره نور دين . نوركم اطفاء نار الكافرين
 چه كشد اين نار را نور خدا . نور ابراهيم را ساز اوستا
 تا ز نار نفس چون نم رود تو . با رهد اين جسم همچون غود تو
 شهوت نارے براندن كم نشد . او بماندن كم شود بي هيچ بد
 تا كه هيضمه ي نهی بر آشي . گي بمبرد آتش از هيضمه گشي

(۲۶۹۰) AB جو for جوی . L . چون .

(۲۶۹۲) In B this verse precedes v. ۲۶۹۰, but is repeated after v. ۲۶۹۱.

(۲۶۹۵) After this verse Bul. adds:

آبرا هم جنرا خصمت نار * نار را آبت عدوی جانشكار

(۲۶۹۷) Bul. ذلنت .

(۲۷۰۰) In C vv. ۲۷۰۰ and ۲۷۰۱ are transposed, but corr. in marg.

(۲۸۰۲) C orig. شهوتی and probably باری, corr. above.

(۲۷۰۴) A تا کی . A ار هيضمه گشي .

نو که باشی زید هم خود را نیافت . همچو اختر که برو خورشید نافت
 ۲۶۷۰ فی ازو نقش بیانی فی نشان . فی گهی یابی برآه که گشان
 شد حواس و نُطق با پایانِ ما . محوِ علم و دانش سلطانِ ما
 حسها و غفلتشان در درون . موج در موج کدینا محضرون
 چون شب آمد باز وقت بار شد . انجم پنهان شد بر کار شد
 بیپشانرا و دهد حق هوشها . حلقه حلقه حلقها در گوشها
 ۲۶۷۵ پای کوبان دست افشان در ثنا . نامر نازان رَسا اَحْبَبْنَا
 آن جلود و آن عظام ریخته . فارسان گشته غبار انگخته
 حمله آرند از عدم سوے وجود . در قیامت هر شکور و هر کسود
 سر چه می پبچی کفی نادیده . در عدم زاوّل نه سر پیچیده
 در عدم افشده بودی پایِ خویش . که مرا که بر کند از جایِ خویش
 ۲۶۸۰ می نبینی صُنع رِئاسیت را . که کشید او موی پبشانیت را
 تا کشیدت اندرین انواعِ حال . که نبودت در گمان و در خیال
 آن عدم اورا هاره بنده است . کار کن دیو سلیمان زنک است
 دیو می سازد یجان کائنات . زفره فی تا دفع گوید یا جواب
 خویش را بین چون می لرزی زیم . مر عدم را نیز لرزان دان مقیم
 ۲۶۸۵ ور نو دست اندر مناصب می زنی . هم زترس است آن که جانی می گنی
 هر چه جز عشقِ خدای احسن است . گر شکرخوار بست آن جان کندن است

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

ناطفه L. شد حواس و ناطقه تابان ما. AB Bul. (۲۶۷۱) تو کی باشی A (۲۶۶۹)

۲۷۱۰ خلق گفتندش که در بگشوده‌ام . ما سخنی و اهلِ فُتُوْت بوده‌ام
گفت نان در رَسْم و عادت داده‌اید . دست از بهر خدا نگشاده‌اید
بهرِ فخر و بهرِ بُوْش و بهرِ ناز . نه از برای ترس و نفوی و نیاز
مالِ نَحْمَسْت و بهرِ شوره منه . تیغرا در دستِ هر رهزن مه
اهلِ دینرا باز دان از اهلِ کین . همنشینِ حق بجو با او نشین
۲۷۲۰ هر کسی بر قومِ خود اِشَار کرد . کاغهِ پندارد که او خود کار کرد

خُدو انداختن خصم در روی امیر المؤمنین علی کرم
اللّه وجهه و انداختن علی شمشیرا از دست،

از علی آموز اخلاصِ عمل . شیرِ حقرا دان مطهّر از دغل
در غزا بر پهلوانی دست یافت . زود شمشیری بر آورد و شنافت
او خدو انداخت بر روی علی . افتخارِ هر نبی و هر ولی
آن خدو زد بر رخِ که روی ماه . سجد آرد پیش او در سجده گاه
۲۷۲۰ در زمان انداخت شمشیر آن علی . کرد او اندر غزایش کاهلی
گشت حیران آن مبارز زین عمل . وز نمودن عنو و رحمت بی محل
گفت بر من تیغ نیز افراشتی . از چه افگندی مرا بگذاشتی
آن چه دیدی بهتر از پیکارِ من . تا شدستی سست در اِشکارِ من
آن چه دیدی که چنین خشمت نشست . تا چنان برقی نمود و باز جست
۲۷۳۰ آن چه دیدی که مرا زان عکس دید . در دل و جان شعله آمد پدید
آن چه دیدی برتر از گون و مکان . که به از جان بود و بخشیدم جان
در شجاعت شیرِ ربانستی . در مروّت خود که داند کبستی

خواجه پندارد L (۲۷۲۰) . نان for آن A (۲۷۱۶)

Heading: L خبوا انداختن .

خبو L (۲۶۲۴) . در روی AB . خبوا L (۲۷۲۲)

خود کی داند A (۲۷۲۲) . تا شدی تو ست ABL Bul. (۲۷۲۸)

۲۷۰۰ چونک هیزم بازگیری نار مُرَد . زَانَك نفوی آب سوی نار بُرَد
گی سیه گردد زانش روی خوب . کو نهد گل‌گونه از نفوی اَلْقَلُوب

آتش افتادن در شهر بایام عمر رضی الله عنه،

آشی افتاد در عهدِ عُمَر . همچو چوبِ خشکِ میخورد او حجر
در فساد اندر بنا و خانها . نازد اندر پیرِ مرغ و لانه‌ها
نیم شهر از شعلها آتش گرفت . آب می‌ترسید از آن و می‌شگفت
۲۷۱۰ مشکهای آب و سرکه می‌زدند . بر سر آتش کسان هوشمند
آتش از استیزه افزون می‌شدی . می‌رسید او را مدد از بی‌حدی
خلق آمد جانبِ عُمَر شتاب : کانش ما می‌نبرد هیچ از آب
گفت آن آتش زایاتِ خداست . شعله‌ امر آتشِ ظلمِ شامت
آب بگذارید و نان قیمت کنید . بخل بگذارید اگر آلِ منید

(۲۷۰۷) After this verse L adds:

نار پاکانرا ندارد خود زیان * که زخاشاکی شود دریا بهان
هرکه تریاکِ خدائی را نخورد * گر خورد زهری مگویش کو بسرد
گر طبیعت گوید ای رنجور زار * از زفر پرهیز کن پس هوش دار
گر جوابش گوئی از جهل ای سقیم * پس چرا تو میخوری بی ترس و بیم
آب چشم خویش ریزان شد فزون * آب غم بین خود بخوردن شد نگون
خور کند رنجور را رنجورتر * و آنکه معورست خود معورتر
گویش در دل حکیم مهربان * که قیاسی کرده چون ابلهان
در تو علت می‌فروزد همچو نار * هین ممکن با نار هیزمرا تو یار
زین دو آتش خانهات ویران شود * قالب زنه ازو بی‌جان شود
درمن ار ناراست هست آن همچونور * نار صبحت در تن افزایش حضور
نور صبحت چون فزاید در وجود * بی زبانی تن برد صد گونه سود

(۲۷۱۲) ABL. Bul. and so corr. in C.

آب و سرکه چیست . Bul. and so C in marg. B. عطا می‌ناید (۲۷۱۴)

and so A in marg. نان قیمت کنید.

وَأَنْ يَكِي سَه مَاهِ مِي بِي نِد بَم . اِين سَه كَس بَنْ شِتِه يَك مَوْضِع نَعَم
 چِشْمِ هِر سَه بَاز وِ گُوشِ هِر سَه نِيَز . دَر تُو آوِي زَان وِ اَز مَن دَر گَرِي ز
 ۲۷۵۵ سَحْرَ عِي نِسْت اِين عَجِب لَطْفِ خَنِيسْت . بَر تُو نَفْسِ گَرِگِ وِ بَر مَن يُو سَفِي سْت
 عَالِمِ اَر هَزْدِه هِزَارِسْت وِ فِزُون . نِي سْت اِين هِجْتِ بَهْرِ چِشْمِي زِيُون
 رَازِ بَنگِشَا اِے عَلِي مَرْضِي . اِي پَسِ سُوهُ اَلْفَضَا حُسْنِ اَلْفَضَا
 بَا تُو وَا گُو اَنْجِ عَقَلْتِ يَافْتِسْت . بَا بَگُومِ اَنْجِ بَر مَن نَافْتِسْت
 اَز تُو بَر مَن نَافْتِ پَنَهَانِ چُونِ كَنِي . بِي زِيَانِ چُونِ مَاهِ پَر تُو مِي زَنِي
 ۲۷۶۰ لِيكِ اِگَرِ دَر گِفْتِ اَيِدِ قَرِصِ مَاهِ . شَبِ رَوَانِ رَا زُو دِنَرِ اَرْدِ بَرَاهِ
 اَز غَلَطِ اِي مَن شُونِدِ وِ اَز ذَهُولِ . بَا نَگِ مَه غَالِبِ شُودِ بَر بَا نَگِ غُولِ
 مَاهِ بِي گِفْتَنِ چُو بَاشِدِ رَهْمَا . چُونِ بَگُويِدِ شَدِ ضِيَا اِنْدَرِ ضِيَا
 چُونِ تُو بَابِي اَنْ مَدِي نَهْ عِلْمِ رَا . چُونِ شَعَاعِي اَقْتَابِ حِلْمِ رَا
 بَازِ بَاشِ اِي بَابِ بَر جُو يَايِ بَابِ . نَا رَسِدِ اَز تُو قُشُورِ اِنْدَرِ لُبَابِ
 ۲۷۶۵ بَازِ بَاشِ اِي بَابِ رَحْمَتِ نَا اَبِدِ . بَا رِگَاهِ مَا لَهْ كُنُفُوَا اَحَدِ
 هِر هَوَا وِ ذَرَّةِ خُودِ مَنظَرِ يَسْتِ . نَا گِشَادِه كِي گُودِ اَنْجَا دَر يَسْتِ
 نَا بَنگِشَايِدِ دَرِي رَا دِي دَبَانِ . دَر دَرُونِ هِر گَزِ نَجْمِي دِ اِينِ گِمَانِ
 چُونِ گِشَادِه شَدِ دَرِي حِيْرَانِ شُودِ . پَرِ بَرُوِيِدِ بَرِ گِمَانِ پَرَانِ شُودِ
 غَافِلِي نَا گِه بُوِيْرَانِ گِنَجِ يَافْتِ . سُوِيِ هِر وِيْرَانِ اَز اَنْ پَسِ مِي شَتَا فْتِ

(۲۷۵۴) C و هر سه نیز. corr. above. از وی در گریز C.

(۲۷۵۵) A ای عجب. A om. و. (۲۷۵۶) AL هجت هزارست. AC چشم زیون،

corr. in C. B هجت زیون نیست این هجت زیون، and so Bul., with هزده for هجت.

(۲۷۵۷) A بگشای C. پس for بی. (۲۷۵۶) ABL Bul.

از تو بر من تافت چون داری نهان * میفشانی نور چون مه بی زبان

and so C in marg. (۲۷۶۴) C قشور for قصور، corr. in marg.

(۲۷۶۶) BL Bul. کی for که. AB Bul. کاتجا. (۲۷۶۷) BL Bul. دیدگان.

(۲۷۶۸) AB امید و طبع پزان شود، and so L Bul., which have امید، and

C in marg. (۲۷۶۹) Suppl. in marg. C.

در مرۆت ابرِ موسیٰ بنیبه . کآمد از وی خوان و نان بی‌شیه
 ابرها گندم دهد کآنرا بجهد . بخنه و شیرین کند مردم چو شهد
 ۲۷۳۵ ابرِ موسیٰ پسرِ رحمت بر گشاد . بخنه و شیرین بی زحمت بداد
 از برای بخنه‌خوارانِ گرم . رحمتش افراشت در عالمِ عَلم
 تا چهل سال آن وظیفه و آن عطا . کم نشد يك روز از آن اهلِ رجا
 تا هم ایشان از خستی خاستند . گندنا و نَره و خَس خواستند
 اُمّتِ احمد که هستید از کرام . تا قیامت هست باقی آن طعام
 ۲۷۴۰ چون آيیتُ عِنْدَ رَبِّي فاش شد . بَطْعِمِ و بُسْمِي کنايت زآش شد
 هیچ بی تاویل ابن را در پذیر . تا در آید در گلو چون شهد و شیر
 زانک تاویلست و داد عطا . چونک ببند آن حقیقت را خطا
 آن خطا دیدن زضعفِ عقلِ اوست . عقلِ کل مغزست و عقلِ ما چو پوست
 خویش را تاویل کن نه اخبار را . مغز را بد گوئی نی گلزار را
 ۲۷۴۵ ای علی که جمله عقل و دیده . شمه و گو امر آنچه دیده
 تیغِ حِلْمت جانِ ما را چاک کرد . آبِ عِلْمتِ خَالِكِ ما را پاک کرد
 باز گو دانم که این اسرارِ هُوست . زانک بی شمشیر کشتن کارِ اوست
 صانع بی آلت و بی جارحه . واهبِ این هدیه‌ای راجحه
 صد هزاران می چشاند هوش را . که خبر نبود دو چشم و گوش را
 ۲۷۵۰ باز گو ای بازِ عرشِ خوش‌شکار . تا چه دیدی این زمان از کردگار
 چشمِ نو ادراکِ غیبِ آموخته . چشمهای حاضران بر دوخته
 آن یکی ماهی می‌بیند عیان . و آن یکی تارِ یک می‌بیند جهان

افراخت. AB Bul. (۲۷۳۶) و بی زحمت. Bul. (۲۷۳۵)

(۲۷۳۷) C از اهل رجا, with آن suppl. above.

(۲۷۳۶) BL هستند. In C the penultimate letter is unpointed.

(۲۷۴۲) A این حقیقت را . (۲۷۴۲) ABL Bul. و عقل جزو پوست. and so corr. in C.

(۲۷۴۸) L هدیه‌ای فاتحه. After this verse L adds:

صد هزاران می چشاند روح را . که خبر نبود دهانرا ای فنی

وَأَنْ رَهِ كَه بَجْتَه سَازَد مِیوَهرا . وَأَنْ رَهِ كَه دَل دَهْد كَالِیوَهرا
 باز گو اے بازِ پَرِ اَفروخنه . با شَه و با ساعِدش اَمُوخنه
 باز گو اے بازِ عَنفَاگِیرِ شاه . ای سِپَاهِ اَشكَن بَجود نِی با سِپَاهِ
 ۲۷۸۵ اَمْتِ وَحْدِی بَیكِ وَ صَد هِزار . باز گو ای بَنده بازت را شِكار
 در مَحَلِّ فَهْر اِین رَحْمَتِ زَجِیست . اَز دِه هارا دِست دَادن رَاهِ كِیست

جواب گفتن امیر المومنین که سبب افکندن شمشیر از
 دست چه بود در آن حالت،

گفت من تیغ از پی حق میزنم . بندِ حَقَم نَه مَأْمُورِ نَسَم
 شِیرِ حَقَم نِیستَم شِیرِ هِوا . فَعَلِ مَن بَر دِینِ مَن بَاشَد گُولِ
 مَا رَمِیتَ إِذْ رَمِیتَم در حِراب . مَن چو تِیغِ وَأَنْ زَنده اَفْتاب
 ۲۷۹۰ رِختِ خُود را مَن زَرَه بَر دَاشتم . غَیْرِ حَق را مَن عَدَم اَنگاشتم
 سَیاهِ اَم كَد خُدا ام اَفْتاب . حَاجِبِ مَن نِیستَم اُورا حِجاب
 مَن چو تِیغِ پُر گُوه رَهایِ وَصال . زَنده گُردانم نَه كُشته در فَتال
 خُون نِپُوشَد گُوه رِ تِیغِ مَرا . بادِ اَز جَاگِی بَر دِ مِیخِ مَرا
 گَه نِیمِ گُوه رِ زَحلمِ وَ صِبرِ وَ دَاد . كُوه را گِی در رِبابِ دِ تَنَد باد
 ۲۷۹۵ اَنكِ اَز بادِی رُودِ اَز جَا خِسیست . زَانكِ بَادِ نَأْمُوافِی خُود بِسیست
 بَادِ خُتمِ وَ بَادِ شِهُوتِ بَادِ اَز . بَر دِ اُورا كَه نِیوَد اَهْلِ نِماز

(۲۷۸۲) ABL Bul. آن رهی in the first hemistich.

(۲۷۸۸) After this verse Bul. adds:

رای آنت و کمان و تیر من * فاطع آنت صورت شمشیر من

ز آفتاب A. کدخدایم Bul. سایه ام من L (۲۷۹۱) . در جواب AL (۲۷۸۹)

بسی است C. خسی است C (۲۷۹۵) . نکته Bul. (۲۷۹۲)

(۲۷۹۶) A Add. After this verse L adds:

باد کبر و باد کینه باد ناز * برد آن خس کو نبود اهل نیاز

باد حرص و باد غجب و باد حلم * برد اورا کو نبود از اهل علم

In the second verse حلم should be written خلم.

۳۷۰ تا زدرویشی نیای نو گهر . گی گهر جویی زدرویشی دگر
 سالها گر ظن دود با پایِ خویش . نگذرد ز اشکافِ بینهای خویش
 غیرِ بینی هیچ می بینی بگو . چون بینی گر کنی بینی بگو

سؤال کردن آن کافر از علی کرم الله وجهه که چون بر چون
 منی مظفر شدی شمشیر را از دست چون انداختی،

گفت فرما با امیر المؤمنین . تا بچند جان بتن در چون جنین
 چون جنین را نوبت تدبیر رو . از ستاره سوس خورشید آید او
 چونک وقت آید که گیرد جان جنین . آفتابش آن زمان گردد معین ۳۷۵
 این جنین در جنبش آید ز آفتاب . کافتابش جان می بخشد شتاب
 از دگر انجم بجز نقشی نیافت . این جنین تا آفتابش بر نتافت
 از کدامین ره تعلق یافت او . در رحیم با آفتاب خوب رو
 از ره پنهان که دور از حس ماست . آفتاب چرخ را بس راههاست
 آن ره که زر بیابد قوت ازو . و آن ره که سنگ شد یاقوت ازو ۳۷۸۰
 و آن ره که سرخ سازد لعل را . و آن ره که برق بخشد نعل را

(۳۷۷۰) Suppl. in marg. C. (۳۷۷۲) AB Bul.

تا بینی نایدت از غیب بو * غیر بینی هیچ می بینی بگو

and so L, which has تا بینی for تا نه بینی. The second hemistich in C has been
 erased and the words تا بینی نایدت از غیب بو suppl. in marg.

Heading: A om. چون before بر. Bul. چون بر من. After the Heading AB add:

بس بگفت آن نومسلهان ولی * از سرمستی و لذت با علی

and so L Bul., which have یا علی. The verse is suppl. in marg. C.

(۳۷۷۲) AB Bul. باز فرما . که بفرما . and so corr. in C. L.

(۳۷۷۴) ABL Bul. هفت اختر هر جنین را مدتی * می کند ای جان بنوبت خدمتی

and so C in marg. (۳۷۷۵) Suppl. in marg. C. BL Bul. جان گردد.

(۳۷۸۰) C شهره for سنگ, corr. above. (۳۷۸۱) ABL Bul. آن ره in the

first hemistich. A سرخ for چرخ.

کین بیک لفظی شود از خواجه حر . و آن زید شیرین و میرد تلخ و مُر
 بنده شهوت ندارد خود خلاص . جز بفضل ایزد و انعام خاص
 در چهی افتاد کاترا غور نیست . و آن گناه اوست جبر و جور نیست
 در چهی انداخت او خود را که من . در خور قعرش نی یام رسن
 بس کنم گر این سخن افزون شود . خود جگر چه بود که خارا خون شود ۲۸۲۰
 این جگرها خون نشد نه از سختی است . حیرت و مشغولی و بدبختی است
 خون شود روزی که خویش سود نیست . خون شو آن وقتی که خون مردود نیست
 چون گواهی بندگان مقبول نیست . عدل او باشد که بنده غول نیست
 گشت ارسنک شاهد در نذر . زانک بود از کون او حر این حر
 چونک حرم خشم کی بندد مرا . نیهت اینجا جز صفت حق در ا ۲۸۲۵
 اندر آکا زاد کردت فضل حق . زانک رحمت داشت بر خشمش سبق
 اندر آاکون که جستی از خطر . سنگ بودی که میا کردت گهر
 رسته از کفر و خارستان او . چون گلی بشگفت بروسن هو
 تو می و من نوم اے محشم . نو علی بودی علی را چون کشم
 معصیت کردی به از هر طاعتی . آسمان پیبوده در ساعتی ۲۸۳۰
 بس نخسته معصیت کان کرد مرد . فی زخاری بر دمد اوراقی ورد
 فی گناه عمر و قصه رسول . و کشیدش تا بدرگاه قبول
 فی بسحر ساحران فرعونشان . و کشید و گشت دولت عونشان
 گر نبوده سحرشان و آن جمود . کی کشیدیشان بفرعون عنود
 کی بدیدندی عصا و معجزات . معصیت طاعت شد ای قوم عصات ۲۸۳۵

(۲۸۱۶) AB Bul. سخت و مر L. سخت مر.

(۲۸۱۶) L Bul. om. نه . AB Bul. غفلت for غلظت . حیرت

(۲۸۲۴) C حر بن حر . (۲۸۲۷) ABL Bul. رستی از خطر .

(۲۸۲۸) A Bul. چون گلی بشگفته در بستان او . بشگفت A

(۲۸۲۹) After C has نوم تو من خویشم , که با تو من خویشم . corr. above.

(۲۸۳۱) L Bul. کان مرد کرد . (۲۸۳۴) Bul. که کشید ایشان .

کوهر و هستی من بنیادِ اوست . و ر شوم چون کاه بادم بادِ اوست
 جز بیادِ او نجید میلِ من . نیست جز عشقِ احد سرخیلِ من
 خشم بر شاهان شه و مارا غلام . خشم را هر بسته‌ام زیرِ لگام
 ۲۸۰۰ تیغِ حلمِ گردنِ خشمم زدست . خشمِ حق بر من چو رحمت آمدست
 غرقِ نورم گرچه سقم شد خراب . روزه گشتم گرچه هستم بو تراب
 چون در آمد در میان غیر خدا . تیغ را اندر میان کردن سزا
 نا اَحَبَّ لَّهٗ اَیْدِ نَامٍ مِنْ . ناکه اَبْغَضَ لَّهٗ اَیْدِ کَلَامٍ مِنْ
 ناکه اَعْطَا لَّهٗ اَیْدِ جَوْدٍ مِنْ . ناکه اَمْسَكَ لَّهٗ اَیْدِ بُوْدٍ مِنْ
 ۲۸۰۵ بَخْلِ مِنْ لَّهٗ عَطَا لَّهٗ وَ بَس . جمله اللهم نیمی من آن کس
 و آنچه لله می‌کنم تقلید نیست . نیست تخمیل و گان جز دید نیست
 زاجنهاده و اثر تحریری رسته‌ام . آستین بر دامنِ حق بسته‌ام
 گر همی پترم همی بینم مَطَار . و همی گردم همی بینم مدار
 و رکشم باره بدائم ناکجا . ماهر و خورشید پیشم پیشوا
 ۲۸۱۰ بیش ازین با خلق گفتن روی نیست . بحر را گنجایی اندر جوی نیست
 پست می‌گویم باندازهٔ عقول . عیب نبود این بود کارِ رسول
 از غرضِ حُرْمِ گواهیِ حُرْ شَنُو . که گواهیِ بندگان نه ارزد دو جو
 در شریعت مرگواهیِ بند را . نیست قدری نزدِ دعوی و قضا
 گر هزاران بند باشندت گواه . شرع نپذیرد گواهیشان بگاه
 ۲۸۱۵ بندِ شهوت بتر نزدیکِ حق . از غلام و بندگان مسترق

زین و لگام L (۲۷۲۹) . بادم یاد اوست ABC (۲۷۹۷)

بر من همه رحمت شدست AL (۲۸۰۰) . ABL Bul. (۲۸۰۲)

چون در آمد علی اندر غزا * تیغ را اندر میان کردن سزا

bis. الله A (۲۸۰۴) . اَحَبُّ لَّهٗ L bis. الله A (۲۸۰۲) . and so corr. in C.

نیم for هم C . و بس for پس L (۲۸۰۵)

وقت دعوی AB Bul. (۲۸۱۳)

بر نسجد شرع ایشانرا بگاه . and so C in marg. ABL Bul. (۲۸۱۴)

هیچ بغضی نیست در جانم ز تو . ز آنک این را من نمی دانم ز تو
 آلتِ حقی نو فاعل دستِ حق . چون زغم بر آلتِ حق طعن و دق
 گفت او پس آن قصاص از بهر چیست . گفت هم از حق و آن سرِ خنیت
 ۲۸۵۵ گر کند بر فعلِ خود او اعتراض . ز اعتراضِ خود برویاند ریاض
 اعتراض او را رسد بر فعلِ خود . ز آنک در قهرست و در لطف او آحد
 اندرین شهر حوادث میراوست . در ممالک مالک تدبیر اوست
 آلتِ خود را اگر او بشکند . آن شکسته گشته را نیکو کند
 رمزِ نَسَخِ آیهٔ او نَسِهَا . نأتِ خیراً در عَقَبِ وِ دَانِ مِهَا
 ۲۸۶۰ هر شریعت را که او منسوخ کرد . او گیا بُرد و عوض آورد و رُذ
 شب کد منسوخ شغل روز را . بیف جمادی خرد آفرور را
 باز شب منسوخ شد از نور روز . تا جمادی سوخت زان آتش فروز
 گرچه ظلمت آمد آن نوم و سیات . فی درونِ ظلمت آبِ حیات
 فی در آن ظلمت خردها نازه شد . سکنهٔ سرمایه آوازه شد
 ۲۸۶۵ که زردها زدها آید پدید . در سویدا نورِ دایم آفرید
 جنگِ پیغمبر مدار صلح شد . صلح این آخر زمان زان جنگ بُد
 صد هزاران سر بُرید آن دلستان . تا امان یابد سر اهل جهان
 باغبان زان می بُرد شاخِ مُصِر . تا ییابد نخلِ قائمها و بِر
 می کند از باغ دانا آن حشیش . تا نماید باغ و میوه خرمیش
 ۲۸۷۰ می کند دندانِ بدرا آن طیب . تا رهد از درد و بیماری حیب

(۲۸۵۲) After this verse L adds v. ۳۹۸. *infra*.

(۲۸۵۴) Bul. om. و. این قصاص . Bul. om. (۲۸۵۶) A om. (۲۸۵۷) A om.

(۲۸۵۹) B رمز for زامر . (۲۸۶۰) AB Bul. حق منسوخ , and so corr. in C.

(۲۸۶۱) C بان جمادی سوخت زان آفرور را , corr. in marg.

(۲۸۶۲) C باز for گرچه . (۲۸۶۳) Bul. om. و. (۲۸۶۵) AL آورید .

B Bul. در سویدا روشنائی آفرید , and so AC in marg. (۲۸۶۶) ABCL پیغامبر .

(۲۸۶۸) C گر for زان , corr. above. C شاخی . (۲۸۶۹) A om. و.

نامبدی را خدا گردن زدست . چون گناه و معصیت طاعت شدست
 چون مبدل می کند او سیئات . طاعتی اش می کند رَغْمِ وُثَات
 زین شود مرجوم شیطانِ رَجیم . وز حسد او بَطْرَقَد گردد دو نیم
 او بکوشد تا گناهی پرورد . زان گنه مارا بچاهی آورد
 چون ببیند کآن گنه شد طاعتی . گردد او را نَامُبَارَكِ سَاعَتِ ۲۸۴۰
 اندر آ من در گشادم مر ترا . تَف زدی و تُعَفه دادم مر ترا
 مر جفاگر را چنینها می دهم . پیش پایِ چپ چه سان سر می نهم
 پس وفاگر را چه ببخشم تو بدان . گنجها و مُلکهای جاودان

گفتن پیغامبر علیه السلام بگوش رکابدار امیر المؤمنین کرم الله
 وجهه کی کشتن علی بر دست تو خواهد بودن خیرت کردم،

من چنان مردم که بر خوئی خویش . نوش لطف من نشد در قهر نیش
 گنت پیغمبر بگوش چاکرم . کو بُرَد روزی زگردن این سرم ۲۸۴۵
 کرد آگه آن رسول از وَحی دوست . که هلاکم عاقبت بر دست اوست
 او همی گوید بگوش پیشین مرا . تا نیاید از من این مُنْکَرِ خَطَا
 من همی گویم چو مرگ من زُنُست . با قضا من چون توانم حیلَه جُست
 او همی افند ببیشم کای کریم . مر مرا کن از برای حق دو نیم
 تا نه آید بر من این انجَام بَد . تا نسوزد جان من بر جانِ خُود ۲۸۵۰
 من همی گویم بَرَوِ جَفَّ الْقَلَم . زان قلم بس سرنگون گردد عَلم

(۲۸۴۶) B Bul. چون گنه مانند طاعت آمدست and so C in marg.

(۲۸۴۹) Suppl. in marg. C. (۲۸۴۲) L. پیش پای چه کان.

Heading: L om. AB Bul. add علی after المؤمنین, and so corr. in C.

(۲۸۴۴) Suppl. in marg C, with بر for در.

(۲۸۴۵) A این رسول (۲۸۴۶) A پیغامبر ABCL. گفته.

(۲۸۵۰) B Bul. تا نیاید. Bul. for از من.

۲۸۱۰ زَانِكَ داند هرکه چشمش را گشود . كَاَنْ كُشِنَكَ سَخْرَةً تقدیر بود
هرکه آن تقدیر طوق، او شدی . بر سر فرزند م نیغی زده
رَو بترس و طعنه کم زن بر بدان . پیشِ دامِ حُکْم عجز خود بدان

تعجب کردن آدم علیه السلام از ضلالت ابلیس
و عجب آوردن،

روزی آدم بر بلیسی کو شقیست . امرِ حقارت و امرِ زیافت بنگریست
خوبش بینی کرد و آمد خودگریز . خند زد بر کارِ ابلیس لعین
۲۸۱۱ بانگ بر زد غیرتِ حق کای صفی . نو نمی دانی ز اسرارِ خفی
پوستین را بازگوه گر کند . گوهر از بیخ و از بن بر کند
پرده صد آدم آن دم بر دردد . صد بلیس نو مُسلمان آورد
گفت آدم توبه کردم زین نظر . این چنین گستاخ ندیشم دگر
يَا غِيَاكَ الْمَسْتَعِيثِينَ أَهْدِنَا . لَا أَفْتَخِرَ بِالْعُلُومِ وَالْغِنَى
۲۸۱۰ لَا نُزِغْ قَلْبًا هَدَيْتَ بِالْكَرَمِ . وَأَصْرَفِ السُّوءِ الَّذِي خَطَّ الْقَلَمِ
بگذران از جانِ ما سوء الفضا . و ما سر مارا ز اخوانِ رضا
تلختر از فرقتِ تو هیچ نیست . بی پناهت غیرِ پیچایچ نیست
رختِ ما هم رختِ مارا راهزن . جسمِ ما مر جانِ مارا جامه کن
دستِ ما چون پایِ مارا میخورد . بی امانِ تو کسی جان چون برد

(۲۸۱۰) Bul. هرکرا چشمش گشود.

(۲۸۱۱) B Bul. هرکرا آن حکم بر سر آمدی . and so AC in marg.

Heading: ABL Bul. ابلیس لعین.

(۲۸۱۲) AB Bul. چشمِ آدم . and so corr. in C.

(۲۸۱۳) After this verse Bul. adds:

یا رب این جرأت زینک عفو کن * توبه کردم تو مگریم زین سخن

(۲۸۱۴) A Bul. والغنا . Bul. جفت القلم . (۲۶۰۰)

(۲۶۰۱) AB Bul. اخوان صفا . (۲۶۰۴) AL چون جان برد .

بس زیادتها درونِ نفضهاست . مر شهیدانرا حیوة اندر فناست
 چون برید گشت خلقِ رزقِ خوار . بُرْزُقُونِ فَرِحِينَ شد گوار
 خلقِ حیوان چون برید شد بعدل . خلقِ انسان رُست و افزون گشت فضل
 خلقِ انسان چون ببرد هین بین . تا چه زاید کن قیاس آن برین
 ۲۸۷۵ خلقِ ثالث زاید و نِسارِ او . شربتِ حق باشد و انوارِ او
 خلقِ برید خورد شربتِ ولی . خلقِ از لا رسته مرده در بلی
 بس کن اے دون همتِ کونه بنان . تا گیت باشد حیوة جان بنان
 زان ندارے میوه مانند بید . کابِ رُو بُردے پی نان سپید
 گر ندارد صبر زین نان جانِ جس . کیمپارا گیر و زر گردان تو مس
 ۲۸۸۰ جامه شوی کرد خواهی ای فلان . رُو مگردان از محله گازران
 گرچه نان بشکست مر روزه ترا . در شکسته بند پیچ و برتر آ
 چون شکسته بند آمد دستِ او . پس رَفُو باشد یقین اِشکستِ او
 گر تو آنرا بشکنی گوید بیا . تو دُرُشش کن نداری دست و پا
 پس شکن حقِ او باشد که او . مر شکسته گشته را داند رفو
 ۲۸۸۵ آنک داند دوخت او داند درید . هرچرا بفروخت نیکوتر خرید
 خانه را ویران کند زیر و زیر . پس بیکساعت کند معبورتر
 گریکی سررا ببرد از بدن . صد هزاران سر بر آرد در زمن
 گر نرمودے فصای بر جناة . با نگفتی فی الفِصاص آمد حیوة
 مر کرا زهره بدی تا او زخود . بر اسیر حکم حق تیغی زند

فنا اندر حیات A . پس زیادتها L Bul. (۲۸۷۱)

شد for خوش C in marg. میشد گوار Bul. (۲۸۷۲)

افزونید فضل AB و . Bul. om. برید شد بفضل L (۲۸۷۳)

افزونید عدل L . افزاید فضل

چون برید شد بین L (۲۸۷۴)

اشکته او A (۲۸۸۲)

خود کرا ABL Bul. (۲۸۸۶)

باز گشتن بحکایت امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه
و مساحت کردن او با خونی خویش،

باز رَو سوسه علی و خوبیش • و آن کرم با خونی و افزونیش
 ۲۱۲۰ گفت خونی را همی ببینم بچشم • روز و شب بر وی ندارم هیچ خشم
 زانک مرگم همچو من شیرین شدست • مرگ من در بخت چنگ اندر زدست
 مرگ بی مرگی بود مارا حلال • برگ بی برگی بود مارا نوال
 ظاهرش مرگ و بیاطن زندگی • ظاهرش آبتر نهان پابندگی
 در رحم زادن جنین را رفتست • در جهان او را ز نو بشگفتست
 ۲۱۲۰ چون مرا سوی اجل عشق و هواست • نهی لا تُلْفُوا بِأَيْدِيكُمْ مراسم
 زانک نهی از دانه شیرین بود • تلخ را خود نهی حاجت گی شود
 دانه که تلخ باشد مغز و پوست • تلخی و مکروهیش خود نهی اوست
 دانه مردن مرا شیرین شدست • بل هر آحبا پی من آمدست
 اُقتلُوه یا تُقتلُوه لایما • ان فی قتل حیات دایما
 ۲۱۲۰ ان فی موتی حیاتی با فتی • کم افارق موطنی حتی منی
 فرقتی لو لم تکن فی ذا السکون • لم یقل انا الیه راجعون
 راجع آن باشد که باز آید بشهر • سوی وحدت آید از دوران دهر

Heading: Suppl. in marg. C. B Bul. om. المؤمنین.

(۲۱۲۴) Suppl. in marg. C.

(۲۱۲۵) ABL Bul. C. گفت دشمن را.

(۲۱۲۶) ABL Bul. همچو من خوش آمدست, and so corr. in C.

(۲۱۲۹) Bul. در رحم مادر.

(۲۱۲۲) ABL Bul. که for کن.

(۲۱۲۶) L. لم یکن.

(۲۱۲۷) B Bul. دهر تفریق, and so written above the line in A.

۲۹۰۵ و بر بَرَد جان زین خطرهای عظیم . بُرده باشد مایهٔ اِدبار و بیم
 زآنک جان چون واصل جانان نبود . تا ابد با خویش کُورست و کبود
 چون تو ندی راه جان خود بُرده گیر . جان که بی تو زنده باشد مرده گیر
 گر تو طعنه می زنی بر بندگان . مر ترا آن می رسد ای کامران
 ورتو شمس و ماه را گویی جفا . ورتو قدم سَزورا گویی دوتا
 ۲۹۱۰ ورتو عرش و چرخ را خوانی خفیر . ورتو کان و بحر را گویی فقیر
 آن بنسبت با کمال تو رواست . مُلک اکمال فناها مر تراست
 که تو پاک از خطر وز نیستی . نیستانرا مُوجد و مغنیستی
 آنک رویانید داند سوختن . زآنک چون بدرید داند دوختن
 می بسوزد هر خزان مر باغ را . بانم رویانند گل صباغ را
 ۲۹۱۵ کاس بسوزید برون آ نازه شو . بار دیگر خوب و خوب آ نازه شو
 چشم نرگس کُور شد بازش بساخت . حلقی نی برید و بازش خود نواخت
 ما چو مصنوعیم و صانع نیستیم . جز زبون و جز که فانع نیستیم
 ما همه نفی و نفی می زیم . گر نخوانی ما همه آهر منیم
 زآن زآهر من رهیدستیم ما . که خریدی جان ما را از عمی
 ۲۹۲۰ نو عصاکش هرکرا که زندگست . بی عصا و بی عصاکش کُور گبست
 غیر تو هرچ خوشست و ناخوشست . آدمی سوزست و عین آتشت
 هرکرا آتش پناه و پشت شد . هم مجوسی گشت و هم زردشت شد
 گل شئی ما خلا الله باطل . اِن فضل الله غیمم هاطل

ماه و مهر را . BL Bul. ماه و بحر را A (۲۹۰۶)

چرخ و عرش را . ABL Bul. (۲۹۱۰)

و . A om. (۲۹۱۵) و معنیستی L (۲۹۱۲)

بازش مینواخت . Bul. (۲۹۱۶)

کُور چیست . ABL Bul. (۲۹۲۰)

او مجوسی . Bul. (۲۹۲۲)

۲۲۰۰ از پی، نظاره او خور و جان . پُر شد آفاقِ هر هفت آسمان
 خویشتن آراسته از بهر او . خود و را پروای غیر دوست کو
 آنچنان پُر گشته از اِجلالِ حق . که دروهم ره نیابد آلِ حق
 لَا يَسْعُ فِينَا نَبِيٌّ مُرْسَلٌ . وَالْمَلَكُ وَالرُّوحُ اَيْضًا فَاَعْفُلُوا
 گفت ما زاغیم همچون زاغ نی . مستِ صباغیم مستِ باغ نی
 ۲۲۰۰ چونک مغزهای افلاک و عُقول . چون خسی آمد بر چشمِ رسول
 پس چه باشد مکه و شام و عراق . که نماید او نَبَرْد و اشتیاق
 آن گمان و ظن منافق را بود . کو قیاس از جانِ زشتِ خود کند
 آبگینه زرد چون سازی نقاب . زرد بینی جمله نورِ آفتاب
 بشکن آن شیشه کبود و زرد را . نا شناسی گزردا و مَرْدِرا
 ۲۲۱۰ گزردِ فارس گزرد سَر افراشته . گزردا تو مَرْدِ حق پنداشته
 گرد دید ابلیس و گفت این فرعِ طین . چون فزاید بر من آتش جین
 تا تو می بینی عزیزانرا بشر . دانک میراثِ بلیس است آن نظر
 گر نه فرزندِ بلیسی ای عنید . پس بتو میراثِ آن سگ چون رسید
 من نیم سگ شیرِ حَقَمِ حق پرست . شیرِ حقِ آنست کز صورتِ برست
 ۲۲۱۰ شیرِ دنیا جوید اِشکاری و برگ . شیرِ مَوَلای جوید آزادی و مرگ
 چونک اندر مرگ بیند صد وجود . همچو پروانه بسوزاند وجود
 شد هوای مرگ طوقِ صادقان . که جهودانرا بُد این دم امتحان
 در نُهی فرمود کای قومِ یهود . صادقانرا مرگ باشد گنج و سود
 همچنانک آرزوی سود هست . آرزوی مرگ بردن زان بهست

(۲۱۰۷) AB Bul. بر گشته L (۲۱۰۲) Suppl. in marg. C. (۲۱۰۱)

آن گمان بر وی ضمیر بد کند * کو قیاس از جهل و حرص خود کند

و. A om. (۲۱۱۱) گردها افراشته L (۲۱۱۰) از جهل و حرص خود L

(۲۱۱۶) Suppl. in marg. C. (۲۱۱۰) Bul. مولى for عنى . After this verse C

has a lacuna extending to v. ۲۱۱۱. (۲۱۱۷) L شد نمّا مرگ L . بدان بد امتحان L

(۲۱۱۶) Bul. آرزوی برگ مردن .

آمدن رکابدار علی کرم الله وجهه که از بهر خدا مرا
بکش و ازین قضا برهان،

باز آمد کای علی زودم بکش . نا نینم آن دم و وقت نُرش
من حلالت و کنم خونم برریز . نا نیند چشم من آن رَسْتَخیز
۲۶۴۰ گفتم ار هر ذره خونی شود . خنجر اندر کف بقصد تو رود
یک سپهر مو از تو نتواند بُرید . چون قلم بر تو چنان خطی کشید
لیک بی غم شو شفیع تو منم . خواجه رُوح نه ملوک تنم
پیش من این تن ندارد قیستی . بی تن خویشم فتی ابنُ الفتنی
خنجر و شمشیر شد ریحان من . مرگ من شد بزم و نرگستان من
۲۶۴۵ آنک او تن را بدین سان پی کند . حرص میرے و خلافت گئی کند
ز آن بظاهر کوشد اندر جاه و حکم . نا امیرانرا نماید راه و حکم
نا امیری را دهد جانی دگر . نا دهد نخل خلافت را ثمر

بیان آن که فتح طلبیدن پیغامبر علیه السلام مکه را و غیر

مکه را جهت دوستی ملک دنیا نبود چون فرموده است

کی الدنيا جيفةٌ بلك بامر بود،

جهت پیغمبر بفتح مکه هر . کی بود در حُب دنیا مُتَمَم
آنک او از مخزن هفت آسمان . چشم و دل بر بست روز امتحان

Heading: AB افتادن رکابدار هر باری پیش علی کرم الله وجهه که ای امیر المؤمنین

مرا بکش الخ and so L Bul.

(۲۶۲۸) C که ای علی مارا بکش .

نرگستان BL (۲۶۴۴)

(۲۶۴۶) Bul. راه حکم . Bul. جاه حکم .

After this verse L adds: (۲۶۴۷)

میری او بینی اندر آن جهان . فکرت پنهانیت گردد عیان

Heading: آن is suppl. in C. A امر بود .

(۲۶۴۸) BC پیغامبر .

ز آنک او A (۲۶۴۶)

عرضه کن بر من شهادت را که من . مر ترا دیدم سرافراز، زَمَن
 قُرْبٍ پنجه کس زخویش و قوم او . عاشقانه سوی دین کردند رُو
 او بنیغ، حِلْمِ چندین حَلَقِ را . وَا خَرِید از تیغ چندین حَلَقِ را
 نیغِ حِلْمِ از تیغِ آهن نیزتر . بَل ز صَد لَشْكَر ظَفْرَانِگِزَنَر
 ۲۶۱۰ ای دریغاً لقمه دو خورده شد . جَوْشِ فِکْرَتِ از آن افسرده شد
 گندم خورشیدِ آدم را کُسوف . چَوْن دَنْبِ شَعشَاعِ بَدْرِی را خُسوف
 اینت لطفِ دل که از یك مُشْتِ گِل . مَاهِ او چَوْن می شود پروین گِل
 نان چو معنی بود خوردش سود بود . چَوْنِکِ صَوْرَتِ گِشْتِ اَنگِزِد جُحود
 همچو خارِ سبز کاشْتَر میخورد . زَانِ خَوْرِشِ صَد نَفْعِ و لَذْتِ می بَرَد
 ۲۶۱۵ چَوْنِکِ آن سبزیش رفت و خَشْکِ گِشْتِ . چَوْنِ هِمَانِ را میخورد اشتر ز دَشْتِ
 می دراند کَامِ و لُنْجِشِ ای دریغ . کَانَ چِسانِ وَرْدِ مَرْتِ گِشْتِ تیغ
 نان چو معنی بود بود آن خارِ سبز . چَوْنِکِ صَوْرَتِ شَد کَوْنِ خَشْکِست و گِز
 تو بدان عادت که اورا پیش ازین . خورده بودی اے وجودِ نازنین
 بر هِمَانِ بُو میخوری این خَشْکِ را . بعد از آن کَامِ بَخْتِ معنی با نَرِی
 ۴۰۰۰ گِشْتِ خَاکِ آمِیزِ و خَشْکِ و گوشتِ بُر . زَانِ گِیاهِ اَکْثَوْنِ پِرهیزِ اے شُتْر
 سَخْتِ خَاکِ آلودِ می آید سَخْنِ . آبِ تیره شد سِرِ چِه بند کن
 تا خدایش باز صاف و خَوَشِ کند . او که تیره کرد هم صافش کند
 صبر آرد آرزورا نه شتاب . صبر کن وَاللّهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
 تَمَّ المجلد الاول من المثنوی المعنوی،

(۲۶۱۸) In B حلقرا and خلقرا are transposed. L از تیغ و چندین.

(۲۶۱۲) Suppl. in marg. B. (۲۶۱۲) Bul. نانکه معنی بود.

(۲۶۱۴) A و. (۲۶۱۷) A om. (۲۶۱۶) L مرّیا.

(۲۶۱۸) A وجودی. (۲۰۰۲) Bul. آنکه تیره کرد و هم.

۲۹۷۰ ای جهودان بهر ناموس کسان • بگذرانید این تمنا بر زبان
 يك جهودی این قدر زهره نداشت • چون محمد این علم را بر فراشت
 گفت اگر رانند این را بر زبان • يك جهودی خود نماند در جهان
 پس جهودان مال بردند و خراج • که مکن رسوا نو مارا ای سراج
 این سخن را نیست پایانی پدید • دست با من ده چو چشمت دوست دید

گفتن امیر المؤمنین علی کرم الله وجهه با قرین خود کی چون
 خدو انداختی در روی من نفس من جنید و اخلاص
 عمل نماند مانع کشتن تو آن شد،

۲۹۷۰ گفت امیر المؤمنین با آن جوان • که بهنگام نبرد اے پهلوان
 چون خدو انداختی در روی من • نفس جنید و تبه شد خوی من
 نیم بهر حق شد و نیس هوا • شرکت اندر کار حق نبود روا
 نو نگارید کف مؤلستی • آن حق کرده من نیستی
 نفس حق را م بامر حق شکن • بر زجاجه دوست سنگ دوست زن
 ۲۹۸۰ گبر این بشنید و نوری شد پدید • در دل او تا که زُناری بُرید
 گفت من تخم جنای کاشتم • من ترا نوعی دگر پنداشتم
 نو تر ازوے احدخو بوده • بل زبانه هر تر ازو بوده
 نو تبار و اصل و خویشم بوده • نو فروغ شمع کیشم بوده
 من غلام آن چراغ چشم جو • که چراغت روشنی پذیرفت ازو
 ۲۹۸۰ من غلام موج آن دریای نور • که چنین گوهر بر آرد در ظهور

(۲۹۷۴) After this verse L. Bul. add: *گفتندی Bul. گوئید L. رانید B (۲۹۷۳)*

اندر آ در گلستان از مزبله • چونک در ظلمت ندیدی مشعله
 بی توقف زودتر در نه قدم • زین چه بین سوی باغ ارم

Heading: L. خدو for خبو. Bul. آن شد for آن بود.

(۲۹۷۶) L. خدو for خبو.

(۲۹۸۳) AL اصل خویشم.

(۲۹۸۴) B چشم تو.

مدتی این مثنوی تاخیر شد . مهلتی بایست تا خون شیر شد
تا نزاید بخت تو فرزند نو . خون نگردد شیر شیرین خوش شنو
چون ضیاء آفتاب حُسامُ الدین عنان . باز گردانید ز آوج آسمان
چون بمعراج حقایق رفته بود . بی بهارش غنچهها ناگفته بود
چون زد ریا سوی ساحل باز گشت . چنگِ شعر مثنوی با ساز گشت
مثنوی که صیقل ارواح بود . باز گشتش روز استفتاح بود
مطلع تاریخ این سودا و سود . سال اندر ششصد و شصت و دو بود
بللی زینجا برفت و باز گشت . بهر صید این معانی باز گشت
ساعتی که ممکن این باز باد . تا ابد بر خلق این در باز باد
۱۰- آفت این در هوا و شهونست . ورنه اینجا شربت اندر شربست
چشم بند آن جهان خلق و دهان . این دهان بر بند تا بینی عیان
ای دهان تو خود دهانه دوزخی . وی جهان تو بر مثال برزخی
نور باقی پهلوی دنیای دون . شیر صافی پهلوی جوهای خون
چون دروگای زنی بی احتیاط . شیر تو خون می شود از اختلاط
۱۵- بک قدم زد آدم اندر ذوق نفس . شد فراق صدر جنت طوق نفس
همچو دیسو از وی فرشته میگریخت . بهر نانی چند آب چشم ریخت
گرچه بک مو بد گنه کو جسته بود . لیک آن مو در دو دیک رسته بود
بود آدم دیده نور قدیم . موی در دیک بود کوه عظیم

(^k) BL این صید معانی L. (^h) Bul. نشکفته بود. (^k) BL بشکفته بود.

(^g) A بود for باد bis. (¹¹) In ABL Bul. the two hemistichs of this verse are transposed. (¹²) ABL Bul. زیانه دوزخی. In D this and the preceding verse are transposed.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ^(a)،

بیان بعضی از حکمت تأخیر این مجلد دوم که اگر جمله^(b) حکمت الهی
 بنه را معلوم شود^(c) در فواید آن کار بند^(d) از آن کار فرو ماند^(e) و حکمت
^(e) بی پایان حتی ادراک او را ویران کند بدان کار نپردازد، پس حق تعالی
 شمه از آن حکمت بی پایان مهار بینی او سازد و او را بدان کار کشد که
 اگر او را از آن فایده^(f) هیچ خبر نکند هیچ نخند زبیرا جنبانند از بهرهای
 آدمیانست که از بهر آن مصلحت کنیم^(g)، و اگر حکمت آن بروی^(h) فرو
 ریزد هم نتواند جنیدن چنانک اگر⁽ⁱ⁾ در بینی اشتر مهار نبود نرود^(j) و
 اگر مهار بزرگ بود هم فرو خسید^(j)، وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا
 نُنزَلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ، خاک بی آب کلوخ نشود و چون آب بسیار باشد
 هم کلوخ نشود، وَالسَّمَاءُ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْبِزْأَنَ، بمیزان دهد هر چیزی را نه
 بی حساب و بی میزان الا کسانی را که از عالم خلق مبدل شده اند وَبَرِّزُقُ
 مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ شده اند وَمَنْ لَمْ يَدُقْ لَمْ يَدْرِ،
 پرسید یکی که^(k) عاشقی چیست . گفتیم که^(k) چو ما^(l) شوی بدانی،
 عشق محبت بی حسابست جهت آن^(m) گفته اند کی صفت حق است⁽ⁿ⁾ بحقیقت
 و^(o) نسبت او بینک مجازست بِحَيْثُمْ تَامَسْتُ بِحُبُّونَهُ^(p) کدامست،

L omits this preface.

- در فواید از آن کار فرو ماند (c)-(e) A. آن (b) A. و به نستین (d) D adds.
 کند (g) B. کار فایده (f) D. بند (e)-(e) A om.
 و اگر سخت بزرگ بود هم نرود و فرو (j)-(j) Bul. برو (h) AB.
 آنگه (m) Bul. من (l) B Bul. کی (k) A. خسید (n) A om.
 Bul. کدامست After. و بحبونه (p) Bul. (o) B om. from here to end.
 و الحمد لله رب العالمین adds.

خواب بیداریست چون با دانش است . وای بیداری که با نادان نشست
 ۴۰ چونک زانغان خیمه بر پهن زدند . بلبلان پنهان شدند و نن زدند
 زانک بی گلزار بلبل خامش است . غیبت خورشید بیداری کش است
 آفتابا نرک این گلشن کنی . تا که تحت الارض را روشن کنی
 آفتاب معرفت را نقل نیست . مشرق او غیر جان و عقل نیست
 خاصه خورشید کمالی کان سربست . روز و شب کردار او روشن گریست
 ۵۰ مطلع شمس آی اگر اسکندری . بعد از آن هر جا روی نیکو فری
 بعد از آن هر جا روی مشرق شود . شرقها بر مغرب عاشق شود
 حق خفاست سوی مغرب دوان . حق دریاست سوی مشرق روان
 راه حس راه خرانست اے سوار . اے خران را تو مزاحم شرم دار
 پنج حسی هست جز این پنج حس . آن جو زر سرخ وین حسها چو مس
 ۶۰ اندر آن بازار کایشان ماهرند . حق مس را چون حس زرگی خرنند
 حق ابدان قوت ظلمت می خورد . حق جان از آفتابی می چرد
 ای برده رخت حسها سوی غیب . دست چون موسی برون آور ز جیب
 اے صفات آفتاب معرفت . و آفتاب چرخ بند یک صفت
 گاه خورشید و گهی دریا شوی . گاه کوه قاف و گاه عتقا شوی
 ۷۰ تونه این باشی نه آن در ذات خویش . ای فزون از وهمها وز بیش بیش
 روح با علمست و با عقلست یار . روح را با نازی و ترکی چه کار
 از تو ای بی نقش با چندین صور . هر مشبه هر موجد خیره سر
 گاه مشبه را موجد می کنند . گاه موجد را صور ره می زند
 گاه ترا گوید زمستی بو آهن . با صغیر السن یا رطب البدن
 ۷۰ گاه نقش خویش ویران می کنند . از پی تزیه جانان می کنند

نیلوفری B (۴۵) . کمالی زان سربست Bul. (۴۴) . خاموش است D (۴۱)

آن بازار کاهل محشرند Bul. (۵۰) . و این حسها BL Bul. حسست هست L (۴۶)

آن پی DL (۶۰) . وز پیش پیش D (۵۵)

گر در آن آدم بکردی مشورت . در پشیمانی نگفتی معذرت
 ۲۰ زآنک با عقلی چو عقلی جفت شد . مانع بد فعلی و بد گنت شد
 نفس با نفس دگر چون یار شد . عقل جزوی عاقل و بی‌کار شد
 چون زندهایی تو نومیدی شوی . زیر سایه بار خورشیدی شوی
 رو بجویار خدایی را نو زود . چون چنان کردی خدا یار، تو بود
 آنک بر خلوت نظر بر دوخنت . آخر آنرا هم زیار آموخت
 ۲۵ خلوت از اغیار باید نه زیار . پوستین بهر دمی آمد نه بهار
 عقل با عقل دگر دونا شود . نور افزون گشت و ره پیدا شود
 نفس با نفس دگر خندان شود . ظلمت افزون گشت ره پنهان شود
 یار چشم، نیت ای مرد شکار . از خس و خاشاک او را پاک دار
 هین بجا رویم زبان گردی مکن . چشم را از خس ره آوردی مکن
 ۳۰ چونک مؤمن آینه مؤمن بود . روی او زآلودگی آیین بود
 یار آینه است جان را در حزن . در رخ آینه ای جان دم مزین
 تا نپوشد روی خود را از دمت . دم فرو خوردن بیاید هر دمت
 کم زخاکی چونک خاکی یار یافت . از بهاری صد هزار انوار یافت
 آن درختی کو شود با یار جفت . از هوای خوش زسر تا پا شکفت
 ۳۵ در خزان چون دید او یار، خلاف . در کشید او رو و سر زیر محاف
 گنت یار، بد بلا آشتن است . چونک او آمد طریق خفتن است
 پس بچسبم باشم از اصحاب کُھف . به زدیانس آن محبوس لُھف
 یغظه‌شان مصروف دقیانوس بود . خوابشان سرمایه ناموس بود

تو for جو AL. چون for گر L (۲۲). عقل جزوی Bul. نفس دیگر D (۲۱).

چنین کردی Bul. (۲۳). یار for باز A. نامیدی B.

AL Bul. (۲۷). و om. B. عقل با عقلی دیگر D (۲۶). در خلوت L (۲۴).

هین for پس A (۲۶). In D vv. ۲۷ and ۲۸ are transposed. و ره.

خود را در دمت A Bul. (۲۲). so vocalised in D: آیین (۲۰).

آن محبوب کُھف L in the second hemistich. من نخسبم L (۲۷).

چاره آن باشد که خود را بنگرم . ورنه او خندد مرا من گی خرم
 او جمیلت و مُحِبِّ الْجَمَال . گی جوان نوگزیند پسر زال
 ۸۰ خوب خوبی را کند جذب این بدان . طَبَّاتِ لِلطَّبَّيْنِ بر وی بخوان
 در جهان هر چیز چیزی جذب کرد . گرم گری را کشید و سرد سرد
 قسم باطل باطلان را می کشند . باقیان از باقیان هم سرخوشند
 ناریان مر ناریان را جاذب اند . نوریان مر نوریان را طالب اند
 چشم چون بستی ترا ناسه گرفت . نور چشم از نور روزن گی شکفت
 ۸۵ ناسه تو جذب نور چشم بود . نا بپیوندد بنور روزن زود
 چشم باز از ناسه گیرد مر ترا . دانک چشم دل بیستی برگشا
 آن تقاضای دو چشم دل شناس . کوهی جوید ضیاع بی قیاس
 چون فراق آن دو نور بی ثبات . ناسه آوردت گشادی چشمهات
 پس فراق آن دو نور پایدار . ناسه می آرد مر آنرا پاس دار
 ۹۰ او چو میخواند مرا من بنگرم . لاین جذب امر و با بد پیغم
 گر لطیفی زشت را در پی کند . نَسَخَرِي باشد که او بر وی کند
 گی بینم روی خود را ای عجب . نا چه رنگم همچو روزم یا چو شب
 نقش جان خویش می جستم بسی . هیچ می ننمود نقشم انرا کی

(۷۸) A من چون خرم Bul. ورنه خندد او A

(۷۹) A کی for که A After this verse L adds:

خوب خوبی را کند جذب این یقین . طَبَّاتِ از هر که الطَّبَّيْنِ

(۸۰) A طَبَّيْنِ BD الطَّبَّيْنِ L Bul. After this verse L adds:

صافرا م صافیان راغب شوند . دردرا م تیرگان جاذب بوند

زنگرا م زنگیان جویا شدند . رومرا م رومیان پویا شدند

(۸۱) B گرم را گرمی . (۸۲) Bul. م نوریانرا . After this verse L adds:

در هر آن چیزی که تو ناظر شوی . می کند با جنس شیر معنوی

(۸۳) L Bul.

چشم چون بستی ترا جان کند نیست . چشمرا از نور روزن صبر نیست

چشمِ حس را هست مذهب اعتزال . دیدن عقلت سنی در وصال
 مغرّه حسّ اند اهل اعتزال . خویش را سنی نماید از ضلال
 هر که در حس ماند او معتزلیست . گرچه گوید سنییم از جاهلیست
 هر که بیرون شد ز حس سنی و بست . اهل بینش چشم عقل خوش پیست
 ۶۵ گر بدیده حسّ حیوان شاهرا . پس بدیدی گاو و خراللّٰهرا
 گر نبوده حسّ دیگر مر ترا . جز حسّ حیوان زیرون هول
 پس بی آدم مکرم گئی بدی . گئی بحسّ مشترک مخرم شدی
 نامصوّر با مصوّر گفتنت . باطل آمد بی زصورت رسنت
 نامصوّر یا مصوّر پیش اوست . کوهه مغزست و بیرون شد ز پوست
 ۷۰ گر تو گوری نیست بر آغی حرج . ورنه رو کالصبر مفتاح الفرج
 پردهای دیده را داروی صبر . هم بسوزد هم بسازد شرح صدر
 آینه دل چون شود صافی و پاک . نقشها بینی برون از آب و خاک
 هر بسینی نقش و هر نقاش را . فرش دولت را و هم فرش را
 چون خلیل آمد خیال یار من . صورتش بت معنی او بت شکن
 ۷۵ شکر بزندان را که چون او شد پدید . در خیالش جان خیال خود بدید
 خاک درگاهت دل را میفریفت . خاک بر وی کو زخاک می شکفت
 گفتم ار خوم پذیرم این ازو . ورنه خود خندید بر من زشت رو

(۶۱) Suppl. in marg. D. After this verse L adds:

هر که در حس خدا دید آیتی * در بر حق هست پتیر طاعتی

(۶۷) D بودی . (۶۸) D om. here, but has the verse after v. ۸۰. L

هوست با مصوّر با مصوّر L (۶۹) . زصورت رفتنت . نامصوّر با مصوّر

در خیال او (۷۰) In the second hemistich L has اوست .

After this verse L adds:

شکر معطی را که چون او در رسید * در خیالش جان خیال خود بدید

(۷۶) Bnl. چون میفریفت .

ورنه بر من زشت رو میخندد او A . گفت ار خوم L (۷۷)

هلال پنداشتن آن شخص خیال را در عهدِ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ،
 ماهِ روزه گشت در عهدِ عُمَرُ . بر سر کوهی دویدند آن نفر
 نا هلال روزه را گیرند فال . آن یکی گفت ای عمر اینک هلال
 چون عمر بر آسمان مه را ندید . گفت کین مه از خیال تو دمید
 ۱۱۵ ورنه من بینانرم افلاک را . چون نی بینم هلال پاک را
 گفت تر کن دست بر ابرو بمال . آنگهان تو بر نگر سوی هلال
 چونک او تر کرد ابرو مه ندید . گفت ای شه نیست مه شد ناپدید
 گفت آری موی ابرو شد کمان . سوی تو افگند تیری از گمان
 چونک موی کثر شد او را راه زد . ما بدعوه لاف دیدم ماه زد
 ۱۲۰ موی کثر چون پرده گردون بود . چون همه اجزات کثر شد چون بود
 راست کن اجزات را از راستان . سر مکش ای راست رو زان آستان
 هم نرازورا نرازو راست کرد . هر نرازورا نرازو کاست کرد
 هر که با ناراستان همسنگ شد . در کمی افتاد و عفلش دنگ شد
 رَوِ اَشِدَّاهُ عَلَيَّ الْكُفَّارِ باش . خاک بر دلداری اغیار پاش
 ۱۲۵ بر سر اغیار چون شمشیر باش . هین مکن روباه بازی شیر باش
 تا زغیرت از تو یاران نسکنند . زانک آن خاران عدو این گلند
 آتش اندر زن بگرگان چون سپند . زانک آن گرگان عدو بوسفند
 جانِ بابا گویدت ابلیس هین . نا بدم بنریبت دیو لعین
 این چنین تلپس با بابات کرد . آدمی را این سیه رخ مات کرد

در نگر Bul. و بر ابرو ABL Bul. (۱۱۶) خیالی A (۱۱۴)

(۱۱۸) After this verse L adds:

چون یکی مو کثر شد از ابروی تو * شکل ماه نو نمود آن موی تو

زین آستان Bul. (۱۲۱) . او را ره بزد D . چون یکی مو ABL Bul. (۱۱۶)

(۱۲۴) AL write پاش as in text. اغیار باش

آن سیه رخ Bul. (۱۲۶) . یاران نگلند L Bul. (۱۲۷)

گفتم آخر آینه از بهر چیست . تا بداند هر کسی کو چیست و کیست
 ۹۵ آینه آهن برای پوسنهاست . آینه سیای جان سنگی بهاست
 آینه جان نیست الا روی یار . روی آن یاری که باشد زان دبار
 گفتم اے دل آینه گلی بچو . رو بدریا کار بر نآید بچو
 زین طلب بند بکوی نورسید . درد مزهرا بخرماین کشید
 دیده تو چون دلرا دید شد . شد دل نادیده غرق دید شد
 ۱۰۰ آینه گلی ترا دیدم ابد . دیدم اندر چشم تو من نقش خود
 گفتم آخر خویش را من یافتم . در دو چشمش راه روشن یافتم
 گفت وهم کان خیال نُست هان . ذات خود را از خیال خود بدان
 نقش من از چشم تو آواز داد . که منم تو نو منی در اتحاد
 کاندرین چشم منیر بی زوال . از حقایق راه گی باید خیال
 ۱۰۵ در دو چشم غیر من تو نقش خود . گر بینی آن خیالی دان و رد
 زانک سرمه نیستی در می کشد . باده از تصویر شیطان می چشد
 چشمشان خانه خیالت و عدم . نینهارا هست ببند لاجرم
 چشم من چون سرمه دید از ذوالجلال . خانه هستیست نه خانه خیال
 تا یکی مو باشد از تو پیش چشم . در خیالت گوهری باشد چو چشم
 ۱۱۰ چشم را آنکه شناسی از گهر . کز خیال خود کنی گلی عبر
 يك حکایت بشنو ای گوهر شناس . تا بدانی تو عیان را از قیاس

(۹۴) D om. و.

(۹۵) آینه جان جوهر بس بی بهاست. B in marg. سنگین بهاست B.

(۹۶) نآید زجو. BL Bul. (۹۷) بکشد. D.

(۹۸) نفس خود A (۱۰۰). این دل نادیده Bul. دلرا دید شد A.

کدرین D (۱۰۴). از خیال تو بدان A. و هان A (۱۰۲).

دید. A om. (۱۰۸). آن for تو Bul. بینم D (۱۰۵).

چو چشم B (۱۰۶).

خیالی A. از گوهر D. چشم را B (۱۱۰).

عمرها بایست تا دم پاك شد . تا امین مخزن افلاك شد
 خود گرفتگی این عصا در دست راست . دسترا دستانِ موسی امر کجاست
 گفت اگر من نیستم اسرارخوان . هم تو بر خوان نامرا بر استخوان
 گفت عیبی یا رب این اسرار چیست . میل این ابله درین بیگار چیست
 ۱۵۰ چون غم خود نیست این بیماررا . چون غم جان نیست این مرداررا
 مرده خودرا رها کردست او . مرده بیگانه را جوید رفو
 گفت حق ادبارگر ادبارجوست . خارِ روبیده جزای کشت اوست
 آنک نخم خار کارد در جهان . هان و هان اورا محو در گلستان
 گر گلی گیرد بکف خاری شود . ور سوی یاری رود ماری شود
 ۱۰۰ کیمیای زهر و مارست آن شفی . بر خلاف کیمیای مُتفی

اندرز کردن صوفی خادم را در تیارداشت بهیبه ولا حول
 گفتن خادم،

صوفی میگفت در دور اُفق . ناشیی در خانقاهی شد قُف
 يك بهیبه داشت در آخر بیست . او بصدر صُفه با یاران نشست
 پس مراقب گشت با یاران خویش . دفتری باشد حضور یار بیش
 دفتر صوفی سواد و حرف نیست . جز دل اسپید همچون برف نیست
 ۱۶۰ زاد دانشمند آثار قلم . زاد صوفی چیست آثار قدم
 همچو صیادی سوسه اشکار شد . گام آهو دید بر آثار شد
 چند گاهش گام آهو در خورست . بعد از آن خود ناف آهو رهبرست

رویند. Bul. ادبار خواست A seems to have had originally B (۱۰۲) ادبار اگر

و. (۱۰۰) ABL Bul. om. و. (۱۰۴) A om.

Heading: Bul. تیار داشتن. A om. بهیبه. A om. خادم.

(۱۰۸) D خویش for پیش, corr. in marg.

و. بر. (۱۶۱) ABL Bul. om. و. سفید B. (۱۰۶) ABL Bul. om.

۱۲۰ بر سر شطرنج چُست است این غراب . تو مین بازی بچشم نیم خواب
 ز آنک فرزین بندها داند بسی . که بگیرد در گلویت چون خسی
 در گلو ماند خس او سالها . چیست آن خس مِهَرِ جاه و مالها
 مال خس باشد چو هست ای بی ثبات . در گلویت مانع آب حیات
 گر بَرَد مالت عدوی پُر فنی . روزی را بُرده باشد روزی

دزدیدن مارگیر ماری را از مارگیر دیگر،

۱۲۵ دزدکی از مارگیرے مار برد . ز ابلهی آنرا غنیمت و شمرد
 و رهید آن مارگیر از زخمِ مار . مار کُشت آن دزدِ اورا زار
 مارگیرش دید پس بشناختش . گفت از جان مار من پرداختش
 در دعا میخواستی جانم ازو . کش بیام مار بستانم ازو
 شکر حق را کآن دعا مردود شد . من زبان پنداشتم و آن سود شد
 ۱۴۰ بس دعاها کآن زیانست و هلاک . وز کرم و نشنود یزدانِ پاک

التماس کردن همراه عیسی علیه السلام زنده کردن استخوانها از عیسی علیه السلام،

گفت با عیسی یکی ابله رفیق . استخوانها دید در حُفره عمیق
 گفت ای همراه آن نام سنی . که بدان تو مرده را زنده کنی
 مرا آموز نا احسان کنم . استخوانها را بدان با جان کنم
 گفت خامش کن که آن کار تو نیست . لایق انفس و گفتار تو نیست
 ۱۴۵ کآن نَفَس خواهد زیارانِ پاک تر . وز فرشته در رَوش دراک تر

عدو Bul. (۱۲۴) . آن بی ثبات L (۱۲۲) . دارد بسی L (۱۲۱)

Heading: Bul. مارگیری bis. آنرا for اورا Bul. (۱۲۵)

در گور عمیق L . استخوانها D (۱۴۱) . و ABL Bul. om. (۱۲۶)

خاموش D (۱۴۴) . که بدان مرده تو زنده می کنی ABL Bul. (۱۴۲)

در نموز گرم می‌بینند دَے . در شعاع شمس می‌بینند فی
 در دل انگور می‌را دیده‌اند . در فناء محض شی را دیده‌اند
 آسمان در دَوْر ایشان جرعه‌نوش . آفتاب از جودشان زربنت پوش
 چون از ایشان مجتمع بینی دو بار . هم یکی باشند و هم ششصد هزار
 ۱۸۵ بر مثال، موجهها اعدادشان . در عدد آورده باشد بادشان
 منترق شد آفتاب جانها . در درون روزن ابدانها
 چون نظر در قرص داری خود یکیست . و آنک شد محبوب ابدان در شبیست
 نترقه در روح حیوانی بود . نفس واحد روح انسانی بود
 چونک حق رَشَّ عَلَيْهِمْ نُورَهُ . منترق هرگز نگردد نور او
 ۱۹۰ یک زمان بگذار اے همه ملال . تا بگویم وصف خالی زان جمال
 در بیان ناید جمال حال او . هر دو عالم چیست عکس خالی او
 چونک من از خالی خویش دم زخم . نطق میخواهد که بشکافد تنم
 همچو مورے اندرین خرمن خوشم . تا فزون از خویش باری می‌گشتم

بسته شدن تقریر معنی حکایت بسبب میل مستمع باستماع

ظاهر صورت حکایت،

کی گذارد آنک رشک روشنست . تا بگویم آنچه فرض و گفتنیست

(۱۸۷) Bul. for او . شد . (۱۸۸) After this verse L adds:

روح انسانی که نفس واحد است * روح حیوانی سفالی جامدست
 عقل خرد از رمز این آگاه نیست * واقف این سر بجز الله نیست
 عقلرا اندر چنین سودا چه کار * کَرَّ مادرزاد با سرنا چه کار

[L has زاد در زاد . (۱۸۹) B هو for او . After this verse Bul. adds:

روح انسان بود نفس واحد * روح حیوانی سفال جامد
 عقل از تورش نگردد نشو و یاب * حق علیم والله اعلم بالصواب
 عقلرا زین سود و سودا کار نبود * کَرَّ مادرزادرا سرنا چه سود

جمال خالی او . Bul. L (۱۹۱) . خالی . A (۱۹۰)

و . Bul. om. فرض روشنست (sic) . رشک روشنست A (۱۹۲)

چونك شكّر گام کرد و ره بُرید . لاجرم زان گام در کام رسید
 رفتن يك منزلی بر بویِ ناف . بهتر از صد منزل گام و طواف
 آن دلی کو مطلعِ مہتاباست . بہرِ عارفِ ففتحِ ابوابہاست ۱۶۵
 با تو دیوارست با ایشان دَرست . با تو سنگ و با عزیزان گوہرست
 آنچ نو در آبنہ بینی عیان . پیر اندر خشت بیند بیش از آن
 پیر ایشان اند کین عالم نبود . جان ایشان بود در دریای جود
 پیش ازین تن عمرها بگذاشتند . پیشتر از رگشت بُر بر داشتند
 ۱۷۰ پیشتر از نقش جان پذیرفته‌اند . پیشتر از بحر دُرہا سُنہ‌اند
 مشورت می‌رفت در ایجادِ خلق . جانشان در بحرِ قدرت نا بخلق
 چون ملائک مانع آن می‌شدند . بر ملائکِ خُفیبہ خُشَبک می‌زدند
 مطلع بر نقشِ هر که هست شد . پیش از آن کین نفسِ کُل پابست شد
 پیشتر زافلاک کیوان دیدہ‌اند . پیشتر از دانہا نان دیدہ‌اند
 ۱۷۵ بی دماغ و دل پُر از فکر بُدند . بی سپاہ و جنگ بر نصرت زدند
 آن عیان رُسبت با ایشان فکرست . ورنہ خود نسبت بدوران رویتست
 فکرست از ماضی و مُستقبل بود . چون ازین دو رست مشکل حل شود
 روح از انگور می‌را دیدہ‌است . روح از معدوم شی‌را دیدہ‌است
 دیدہ چون بی‌کیف هر باکونرا . دیدہ پیش از کان صحیح و زَبفرا
 ۱۸۰ پیشتر امرِ خلقتِ انگورہا . خوردہ میہا و نمودہ شورہا

متزل و گام طواف Bul. متزل و گام و طواف L (۱۶۴) . ره بدید L (۱۶۳)

BL Bul. و با ایشان (۱۶۶) . و با ایشان (۱۶۶) A corr. in marg. عمرها بر داشتند

(۱۷۰) After this verse Bul. has the heading: حکایت مشورت کردن خدای تعالی با

فرشتگان در ایجاد خلق. (۱۷۱) Suppl. in marg. D. L. om.

L om. (۱۷۲) . پیش از آنکہ Bul. (۱۷۳) and so L.

A om. و before دل L. بی سپاہ جنگ (۱۷۵)

Bul. بایشان رویتست D. بایشان رویتست Bul. (۱۷۶) B

Bul. حل بود (۱۷۷) . Instead of this verse L has v. ۱۸۲. (۱۷۸)

گفت اندر جو تو کبتر گناه کن . گفت لا حول این سخن کوناه کن
گفت جایش را بروب از سنگ و پُشک . ور بود تر ریز بر وی خالک خشک
گفت لا حول ای پدر لا حول کن . با رسول اهل کبتر گو سخن ۲۱۵
گفت بستان شانه پشتِ خربخار . گفت لا حول ای پدر شری بدار
خادم این گفت و میان را بست چست . گفت رفتم گناه و جوآرم نخست
رفت وز آخر نکرد او هیچ بباد . خوابِ خرگوشی بدان صوفی بداد
رفت خادم جانبِ او باشِ چند . کرد بر اندرزِ صوفی ریش خند
صوفی از ره مانده بود و شد دراز . خوابها می دید با چشمِ فرزاز ۲۲۰
کان خرش در چنگِ گرگی مانده بود . پارها از پشت و رانش می بود
گفت لا حول این چه سان ماخولیاست . ای عجب آن خادمِ مُشفق کجاست
باز می دید آن خرش در راه رو . گه بجایِ افتاد و گه بگو
گونه گون می دید ناخوش واقعه . فاتحه میخواند او و الفارعه
گفت چاره چیست باران جسته اند . رفته اند و جمله درها بسته اند ۲۲۵
باز می گفت اے عجب آن خادمک . نه که با ما گشت هم نان و نمک
من نکردم با وی إِلَّا لطف و لین . او چرا با من کند بر عکس کین
هر عداوت را سبب باید سَند . ورنه جنسیت وفا تلقین کند

(۲۱۶) After this verse L adds:

(۲۱۴) A جایش را برو .

گفت دُم انصار او کومه میند * تا زغلطیدن نیفتد خر به بند
گفت لا حول ای پدر چندین منال * پهر خر چندین مرو اندر جوال
گفت بر پشتش فگن جُل زودتر * زآنک شب سرماست ای کان هنر
گفت لا حول ای پدر چندین مگو * استخوان در شیر چون نبود بجو
من ز تو استاسر در فن خود * میهمان آید مرا از نیک و بد
لایق هر میهمان خدمت کم * من ز خدمت چون گل و چون سوسن

(۲۱۷) L میان بر بست .

(۲۱۸) In L the hemistichs are transposed. L بدان صوفی فتاد .

در فناده گه بگورم . آن خر اندر راه دورم (۲۲۲) . این چه مالِخولیاست (۲۲۳) L Bul.

باشد سند L (۲۲۸) . میخواند با الفارعه L (۲۲۴)

۱۹۵ بحر کف پیش آرد و سدی کند . جر کند وز بعد جر مدی کند
 این زمان بشنو چه مانع شد مگر . مستمع را رفت دل جایی دگر
 خاطرش شد سوی صوفی ففق . اندر آن سودا فروشد تا عنق
 لازم آمد باز رفتن زین مقال . سوی آن افسانه بهر وصف حال
 صوفی آن صورت میندار ای عزیز . همچو طفلان ناگی از جوز و مویز
 ۲۰۰ جسم ما جوز و مویزاست ای پسر . گر نو مژدی زین دو چیز اندر گذر
 ور تو اندر ننگری اکرام حق . بگذراند مر ترا از نه طبق
 بشنو اکنون صورت افسانه را . لبك هین از گه جدا کن دانه را

گان بردن کاروانیان که بهیمة صوفی رنجورست،

حلقه آن صوفیان مستفید . چونک بر وجد و طرب آخر رسید
 خوان بیاوردند بهر میهمان . از بهیمة باد آورد آن زمان
 ۲۰۵ گفت خادم را که در آخر برو . راست کن بهر بهیمة گاه و جو
 گفت لا حول این چه افزون گفتنست . از قدم این کارها کار منست
 گفت تر کن آن جوش را از نخست . کان خر پیرست و دندانهاش سست
 گفت لا حول این چه میگوی مها . از من آموزند این ترتیبها
 گفت پالانش فرو نه پیش پیش . داروی منبل بنه بر پشت ریش
 ۲۱۰ گفت لا حول آخر ای حکمت گزار . جنس تو مهمانم آمد صد هزار
 جمله راضی رفته اند از پیش ما . هست میهمان جان ما و خویش ما
 گفت آبش ده ولیکن شیر گرم . گفت لا حول از توام بگرفت شرم

وصف خال D (۱۹۸) . صوفی و ففق Bul. (۱۹۷) . bis. جر for جو A (۱۹۵)

بگذری B (۲۰۱)

Heading: Here L Bul. have التزام کردن خادم تعهد بهیمة را و تخلف نمودن.

گفت خادم این چه Bul. (۲۰۶) . در وجد ABL Bul. (۲۰۴)

پشت و ریش D (۲۰۹) . آموزید DL (۲۰۸) . کاکخرك پیرست Bul. (۲۰۷)

از تیم AB . سیر گرم D Bul. (۲۱۲) . آخر این حکمت مبار L (۲۱۰)

آن یکی گوشش هی پیچید سخت . و آن دگر در زیر کاشم جُست نخت
و آن دگر در نعل او جُست سنگ . و آن دگر در چشم او دید زنگ
باز می گفتند ای شیخ این زجست . دی نمی گفتی که شکر این خر قویست
گفت آن خر کو بشب لا حول خورد . جز بدین شیوه نداند راه کرد
۲۵۰ چونک قوتِ خر بشب لا حول بود . شب مسبح بود و روز اندر سجود
آدمی خوارند اغلب مردمان . از سَلَامُعَلَيْكَ شَان کم جو امان
خانه دیوست دلهای همه . کم پذیر از دیو مَرْدُم دم دمه
از دم دیو آنک او لا حول خورد . همچو آن خر در سر آید در نبرد
هر که در دنیا خورد تلبیس دیو . وز عدو دوست رو تعظیم و ربو
۲۵۰ در ره اسلام و بر پول صراط . در سر آید همچو آن خر از خباط
عشوهام بار بد منبوش هین . دام بین این مرو تو بر زمین
صد هزار ابلیس لا حول آر بین . آدما ابلیس را در مار بین
دم دهد گوید ترا ای جان و دوست . تا چو قصای کشد از دوست پوست
دم دهد تا پوست بیرون کشد . وای او کز دشمنان افیون چند
۲۶۰ سر نهد بر پای تو قصاب وار . دم دهد تا خونت ریزد زار زار
همچو شیری صید خود را خویش کن . ترک عشوه اجنبی و خویش کن
همچو خادم دان مراعات خسان . بی گمی بهنر ز عشوه ناگمان
در زمین مردمان خانه مکن . کار خود کن کار بیگانه مکن
کیست بیگانه تن خاکی تو . کز برای اوست غنماکی تو

(۲۴۸) Suppl. in marg. D. رنگ . L. رنگ . (۲۴۷) Suppl. in marg. D.

(۲۵۰) Suppl. in marg. D. . راه برد . B. تاند . L. (۲۴۹)

. همچو خر آن بر سر افتد روی زرد . L. (۲۵۲)

. و . Bul. om. (۲۵۰) . و ز عنو و از محب . L. (۲۵۱)

. کد از دوست . L. ای جان دوست . Bul. (۲۵۸)

. In D vv. ۲۵۹ and ۲۶۰ are transposed. (۲۵۹)

. تا ریزد خون . L. دم دم . D (۲۶۰)

باز می‌گفت آدم با لطف و جود . گئی بر آن ابلیس جورے کرده بود
 ۲۳۰ آدمی مر مار و کژدم را چه کرد . کو هی خواهد مر اورا مرگ و درد
 گرگدرا خود خاصیت بدزیدنست . این حسد در خلق آخر روشنست
 باز می‌گفت این گمان بد خطاست . بر برادر این چنین ظم چراست
 باز گفتمی حزم سوء الظن ناست . هرکه بدظن نیست گئی ماند دُرست
 صوفی اندر و سوسه وان خر چنان . که چنین بادا جزای دشمنان
 ۲۳۵ آن خر مسکین میان خاك و سنگ . کژ شده پالان دریده پالهنک
 کشته از ره جمله شب بی علف . گاه در جان کدن و گه در تلف
 خر همه شب ذکر میکرد ای اله . جو رها کردم کم از يك مُشت گاه
 با زبان حال می‌گفت اے شیوخ و رحمتی که سوختم زین خام شیوخ
 آنچه آن خر دید از ریج و عذاب . مرغِ خاکی بیند اندر سیل آب
 ۲۴۰ پس بپهلوی گشت آن شب تا سحر . آن خر بیچاره از جوع البقر
 روز شد خادم بی‌آمد بامداد . زود پالان جست بر پشتش نهاد
 خرفروشانه دو سه زخمش بزد . کرد با خر آنچه زان سگ می‌سزد
 خر جهنده گشت از تیزی نیش . کو زبان نا خر بگوید حال خویش
 چونک صوفی بر نشست و شد روان . رو در افتادن گرفت او هر زمان
 ۲۴۵ هر زمانش خلق بری‌داشتند . جمله رنجورش هی پنداشتند

(۲۲۹) Bul. آدمی . (۲۲۴) A om. و before آن . Bul. و خر . L. و برادر بادا .

(۲۲۶) L. خسته ره . (۲۲۷) D. مشکاه .

(۲۴۰) L. پس for پس . After this verse L. adds:

نالہ می‌کرد از فراق گاه و جو * منہند از اشتیاق گاه و جو
 همچنین در محنت و درد درد و سوز * نالها می‌کرد از جان تا بروز

(۲۴۱) BL. و بر .

(۲۴۳) L. جهید . After this verse Bul. adds the heading: گان بردن کاروانیان که

جهید صوفی رنجورست , which is suppl. in marg. D.

(۲۴۴) L. خر بروی افتادن آمد در زمان .

حق فرستاد انبیا را با وَرَق . تا گزید این دانه‌ها را بر طبق
 ۲۸۵ پیش ازین ما اُمّت واحد بدیم . کس ندانستی که ما نیک و بدیم
 قلب و نیکو در جهان بودی روان . چون همه شب بود و ما چون شب روان
 تا بر آمد آفتاب انبیا . گفت ای غش دور شو صافی بیا
 چشم داند فرق کردن رنگ را . چشم داند لعل را و سنگ را
 چشم داند گوهر و خائناک را . چشم را زان می‌خلد خائناکها
 ۲۹۰ دشمن روزند این فلاپکان . عاشق روزند آن زره‌های کان
 زآنک روزست آینه تعریف او . تا ببیند اشرفی تشریف او
 حق فیامت را لقب زان روز کرد . روز بنماید جمال سرخ و زرد
 پس حقیقت روز سر اولیاست . روز پیش ماهشان چون سابهاست
 عکس راز مرد حق دانید روز . عکس ستاریش شام چشم‌دوز
 ۲۹۵ زان سبب فرمود یزدان وَالضُّحَى . وَالضُّحَى نور ضمیر مُضْطَنِّی
 قول دیگر کین ضحی را خواست دوست . هم برای آنک این هم عکس اوست
 ورنه بر فانی قَم گنتن خطاست . خود فنا چه لایق گنت خداست
 از خلیلی لَا أَحِبُّ الْأَقْلِبِین . پس فنا چون خواست رب العالمین
 باز وَاللَّیْلِ است ستارای او . وَاَنْ تَنْ خَاكِي زنگاری او
 ۳۰۰ آفتابش چون بر آمد زان فلك . با شب تن گفت هین ما وَدَعَك
 وصل پیدا گشت از عین بلا . زان حلاوت شد عبارت مَا قَلَى
 هر عبارت خود نشان حالتیست . حال چون دست و عبارت التبت
 آلت زرگر بدست کفشگر . همچو دانه کشت کرده ریگ در

ندانسته L. پیش از ایشان ما همه یکسان بدیم BDL Bul. (۲۸۵)

پیش مهرشان L (۲۹۲) . آن for این Bul. (۲۹۰) . تاند فرق L (۲۸۸)

(۲۹۸) Instead of this verse BD have:

لا احب الاقلین گفت آن خلیل * کی فنا خواهد ازین رب جلیل

زنگاری Bul. روز تن خاکی Bul. (۲۹۱) . In L Bul. the same verse follows v. ۲۹۸.

ریگ for دیو B (۲۰۲) . از فلك L Bul. (۲۰۰)

۲۶۵ تا تو نرا چرب و شیرین و دهی . جوهر خود را نسبتی فریبی
 گر میان مشک نرا جا شود . روز مردن گندو او پیدا شود
 مشک را بر تن مزین بر دل بمال . مشک چه بود نام پاک ذو الجلال
 آن منافق مشک بر تن می نهد . روح را در قعر گلخن می نهد
 بر زبان نام حق و در جان او . گندها از فکر بی ایمان او
 ۲۷۰ ذکر با او همچو سبزه گلخن است . بر سر مبرز گل است و سوسن است
 آن نبات آنجا یقین عاریت است . جای آن گل مجلس است و عشرت است
 طبیبات آید بسوسه طبیبین . للخبیثین الخبیثانست هین
 کین مدار آنها که از کین گهر هندی . گورشان پهلوی کین داران نهند
 اصل کینه دوزخست و کین تو جزو آن گلست و خصم دین تو
 ۲۷۵ چون تو جزو دوزخی پس هوش دار . جزو سوسه گل خود گیرد قرار
 تلخ با تلخان یقین ملحق شود . گدوم باطل قرین حق شود
 ای برادر تو همان اندیشه . ما یقی تو استخوان و ریشه
 گر گلست اندیشه تو گلشنی . ور بود خاری تو همیشه گلخن
 گر گلابی بر سر و جیب زنیست . ور تو چون بوی برون افکنند
 ۲۸۰ طبلها در پیش عطاران ببین . جنس را با جنس خود کرده قرین
 جنسها با جنسها آمیخته . زین نجانس زینتی انگیخته
 گر در آمیزند عود و شکرش . برگزیند یک یک از یکدیگرش
 طبلها بشکست و جانها ریختند . نیک و بد در همدگر آمیختند

و بی ایمان D (۲۶۱) . و . A om. . تا تو آنرا D (۲۶۵)

للخبیثات الخبیثین است L آمد برای طبیبین L (۲۷۲) . این نبات A (۲۷۱)

کس میدان آنها L (۲۷۳) . After this verse Bul. adds: (۲۷۰)

ور تو جزو جنتی ای نامدار * عیش تو باشد ز جنت پایدار

غذای گلخن L (۲۷۸) . یقین حق شود D (۲۷۶) . and so B in marg.

بر جنسها D (۲۸۱) . بر سر جیب A Bul. (۲۷۹)

گر در آمیزد عدس با شکرش * برگزیند یک یک از دیگرش Bul. (۲۸۲)

یافتن پادشاه بازارا بخانه کمپوزن،

نه چنان بازیست کو از شه گریخت . سوی آن کمپوزن کو می آرد بیخت
 تا که نتهاجی پزد اولادرا . دید آن باز خوش خوش زادرا
 ۲۳۵ پایکش بست و پرش کوتاه کرد . ناخش ببرد و قوتش گاه کرد
 گفت نااهلان نکردندت بساز . پرفزود از حد و ناخن شد دراز
 دست هر نااهل ببارت کند . سوسه مادر آ که ببارت کند
 مهر جاهلرا چنین دان ای رفیق . کثر رود جاهل همیشه در طریق
 روز شه در جست و جو بیگانه شد . سوی آن کمپوزن و آن خرگاه شد
 ۲۴۰ دید ناگه بازارا در دود و گرد . شه برو بگریست زار و نوحه کرد
 گفت هرچند این جزای کار نوست . که نباشی در وفای ما درست
 چون کنی از خلد در دوزخ قرار . غافل از لا بستوی اصحاب نار
 این سزای آنک از شاه خیر . خیره بگریزد بخانه گندپیر
 باز میاید پسر بر دست شاه . بی زبان میگفت من کردم گناه
 ۲۴۵ پس کجا زارد کجا نالد لثیم . گر تو نپذیری بجز نیک ای کرم
 لطف شه جانرا جنایت جو کند . زآنک شه هر زشت را نیکو کند
 رو مکن زشتی که نیکهای ما . زشت آید پیش آن زیباے ما
 خدمت خودرا سزا پنداشتی . نو لهای جرم از آن افراشتی
 چون ترا ذکر و دعا دستور شد . زان دعا کردن دلت مغرور شد
 ۲۵۰ هم سخن دیدے نو خودرا با خدا . ای بسا کو زین گان افتد جدا
 گرچه با تو شه نشیند بر زمین . خویشتن بشناس و نیکوتر نشین

نیست، and so L, which has جسته for علم بازی نیست کو از شه گریخت B (۲۳۲)
 and A in marg. A آرد ریخت . (۲۳۱) A جست جو . (۲۳۰) D ناگاه .
 (۲۴۱) L سزای کار . D نباشد . (۲۳۲) L بگریزی .
 (۲۴۲) L پیش آن نیکو نما . (۲۴۱) L om. و . (۲۴۰) Bul. کو for کس .
 (۲۴۱) D نیکو بر نشین .

وَأَلْتِ إِسْكَافٍ بِبِشٍ بَرَزْغَرٍ • بِبِشٍ سَگْ كَه اسنخوان در پیشِ خر
 ۲۰۰ بود اَنَا اَلْحَقُّ در لبِ منصور نور • بود اَنَا اَللَّه در لبِ فرعون زور
 شد عصا اندر کفِ موسی گویا • شد عصا اندر کفِ ساحرِ هیا
 زین سبب عیسی بدان همراهِ خود • در نیاموزید آن اسمِ صَمَد
 کو نداند نفس بر آلت نهد • سنگ بر رگل زن نو آتش گئی جهد
 دست و آلت همچو سنگ و آهنست • جفت باید جفت شرطِ زادنست
 ۲۱۰ اِنَاکِ بِي جَفْتَسْت و بِي اَلْتِ بِکِبَسْت • در عَدَدِ شَکْمَتِ وَا نَ بَکِ بِي شَکْبَسْت
 اِنَاکِ دَو گفْت و سه گفْت و بیش ازین • متفق باشند در واحد یقین
 آخولی چون دفع شد یکسان شوند • دو سه گویان هم یکی گویان شوند
 گر یکی گویی نو در میدانِ او • رگزد بر میگرد از چوگانِ او
 گوی آنگه راست و بی نقصان شود • کو ز زخمِ دستِ شه رقصان شود
 ۲۱۵ گوش دار ای احوال اینهارا بهوش • داروی دینه بگش از راهِ گوش
 پس کلامِ پَاک در دلهای کور • نیاید می رود تا اصلِ نور
 وَا نَ فِ سَوْنِ دَبُو در دلهای کز • می رود چون کنشِ کز در پایِ کز
 گرچه حکمت را بتکرار آورے • چون تو نااهلی شود از تو برے
 و رچه بنویسی نشانش میکنی • و رچه می لافی بیانش میکنی
 ۲۲۰ او ز تو رُو در کشد ای پُرسنیز • بندهارا بگسلد وز نو گریز
 و سِ نَخْوَانِ و ببینند سوزِ تو • علم باشد مرغِ دستِ آموزِ تو
 او نیاید پیشِ هر نااوستا • همچو طاوسی بخانه روستا

اسم احد L (۲۰۷) Bul. منصور (۲۰۵) Bul. و اسنخوان (۲۰۴) Bul.

رفع شد L (۲۱۲) . نقص نقش for (۲۰۸) D apparently

دلهای دور L. پس for L (۲۱۶) . و AL om. . گویی آنکه D (۲۱۴)

بگسلد بهر گریز L (۲۲۰) . کفشکتر D (۲۱۴)

بخوانی او به بیند L (۲۲۱)

همچو باز شه به پیش روستا L. همچو کاوسی B (۲۲۲)

۲۶۰ که از آن دُوری درین دُور ای کلیم . پا بکش زیرا درازست این کلیم
 من کریم نان تمام بند را . نا بگریاند طمع آن زنده را
 بینی . طفلی بمالد مادری . نا شود بیدار و جوید خوری
 کو گرسنه خفته باشد بی خبر . و آن دو پستان میخلد از بهر دَر
 کُنت کُنزاً رَحْمَةً مَخْنِیَةً . فَأَبْنَعْتُ أُمَّةً مَهْدِیَةً
 ۲۶۵ هر کراماتی که میجویی بجان . او نمودت تا طمع کردی در آن
 چند بُت بشکست احمد در جهان . تا که با رَب گوی گشتند اُمتان
 گر نبودی کوشش احمد تو هم . می پرستیدی چو آجدادت صنم
 این سَرَت و اَرَسَت از سجد صنم . تا بدانی حقِ او را بر اُسم
 گر بگویی شُکر این رَسَن بگویی . کو بُتِ باطن هَمَت برهاند اوی
 ۲۷۰ مر سَرَت را چون رهانید از بتان . م بدان قوتِ تو دل را و رهان
 سر زشکر دین از آن بر نافتی . کر پدر میراثِ مَقَش یافتی
 مرد میراثی چه داند قدرِ مال . رُستمی جان کند مِجَان یافت زال
 چون بگریانم بجوشد رحمتم . آن خروشنک بنوشد نعمتم
 گر نخواهم داد خود ننمایش . چوئش کردم بسته دل بگنایش
 ۲۷۵ رحمت موقوفِ آن خوش گریه است . چون گریست از بحرِ رحمت موج خاست

از کلیم D. پا مکش L. گر تو زان AL. که تو زان دوری B Bul. (۲۶۰)

تا بگرداند B. زان تمام D (۲۶۱)

و و جوید B Bul. (۲۶۲)

از مهر در B. میخلد زو مهر در Bul. میچکد از مهر در L (۲۶۳)

یا رب جوی L (۲۶۶)

او and بگو ABL Bul. (۲۶۱)

مَقَش for ارزان BL Bul. دین ازین A (۲۶۱)

و مِجَان ABL Bul. (۲۶۲)

و آن خروشنک بنوشد Bul. (۲۶۳)

(۲۷۰) After this verse L adds:

تا نگرید طفل کی جوشد لب * تا نگرید ابر کی خندد چمن

باز گفت ای شه پشیمان میشوم . توبه کردم تو مُسلمان میشوم
 آنک تو مننش کنی و شیرگیر . گر زمستی کز رود عذرش پذیر
 گرچه ناخن رفت چون بائی مرا . برگم من پرچم خُرشیدرا
 ۲۴۵ و رچه پَرم رفت چون بنوازیم . چرخ بازے کم کند در بازیم
 گر کمر بخشیم گهرا برگنم . گر دهی کلکی علیها بشکنم
 آخر از پشه نه کم باشد تنم . مُلکِ نمرودے پسر برهم زنم
 در ضعیفی نو مرا بایلی گیر . هر یکی خصم مرا چون پیل گیر
 قدر فُندق افگم بُندق حریق . بُندم در فِعل صد چون منجیق
 ۲۵۰ موسی آمد در وغا با يك عصاش . زد بر آن فرعون و بر شمشیرهاش
 هر رسولی يك تنه کآن در زدست . بر همه آفاق تنها بر زدست
 نوح چون شمشیر در خواهید ازو . موج طوفان گشت ازو شمشیرخو
 احدا خود کیست اسپاه زمین . ماه بین بر چرخ بشکافش جبین
 نا بداند سعد و نخس بی خبر . دَورِ نُست این دَور نه دَورِ قمر
 ۲۵۵ دَورِ نُست ابرا که موسی کلیم . آرزو می بُرد زین دَورِت مَقیم
 چونک موسی رونق دَور نو دید . کاندرو صُبح تجلی می دمید
 گفت یا رب آن چه دَورِ رحمتست . آن گذشت از رحمت آنجا رویتست
 غوطه ده موسی خودرا در بحار . از میان دَورِ احمد بر آر
 گفت یا موسی بدان بنهودمت . راه آن خلوت بدان بگشودمت

کلمک L. گر دهد D (۲۴۶) . بر کم پرچم زخورشید از یرری L (۲۴۴)

فندم L. گردد حریق L. قدر حبه Bul. (۲۴۹) . خود پیل L. خصمی A (۲۴۸)

After this verse L Bul. add: در فعل چون صد

گرچه سنگم هست مقدار نخود * لیک در هیجا نه سر ماند نه خود

شمشیرجو A (۲۵۲) . بر رسولی A (۲۵۱) . و AD om. (۲۵۰)

و بشکافش ABL Bul. چیست اسپاه L (۲۵۳)

آنجا ز رحمت رویتست A. آنجا L. این گذشت L. این چه A (۲۵۷)

دور احمد سر بر آر L. غوطه خور موسیا اندر بحار L (۲۵۸)

شیخ اشارت کرد خادم را بسر . که بر او آن جمله حلوارا بخرد
 نا غریمان چونک از حلوا خورند . یک زمانی تلخ در من نشگرند
 ۳۶۵ در زمان خادم برون آمد بدر . نا خرد او جمله حلوارا بزر
 گفت او را گونرو حلوا بچند . گنت کودک نیم دینار و ادند
 گفت نه از صوفیان افزون مجو . نیم دینارت دهر دیگر مگو
 او طبق بنهاد اندر پیش شیخ . تو بین اسرار سر اندیش شیخ
 کرد اشارت با غریمان کین نوال . نک تبرک خوش خورید این را حلال
 ۴۰۰ چون طبق خالی شد آن کودک سند . گفت دینارم به ای با خرد
 شیخ گفتا از کجا آر درم . وار دارم میروم سوسه عدم
 کودک از غم زد طبق را بر زمین . ناله و گریه بر آورد و حنین
 میگریست از غنن کودک های های . گی مرا بشکسته بودی هر دو پای
 کاشکی من بگرد گلخن گشتمی . بر در این خانف نگذشتمی
 ۴۰۵ صوفیان طبل خوار لقمه جو . سگ دلان و همچو گریه روی شو
 از غریب کودک آنجا خیر و شر . بگرد آمد گشت بر کودک حشر
 پیش شیخ آمد که ای شیخ درشت . تو بقین دان که مرا استاد گشت
 گر روم من پیش او دست تهمی . او مرا بکشد اجازت میدی
 و آن غریمان هم بانکار و جمود . رو بشیخ آورده کین بازی چه بود
 ۴۱۰ مالمان خوردی مظالم میبری . از چه بود این ظلم دیگر بر سری

حلوارا L. آن حلوا AB Bul. (۳۶۴) این جمله A. برون آ جمله L. (۳۶۳)

جمله حلوا زان پسر L. Bul. آمد زدر L. در زمان خادم روان شد سوی در Bul. (۳۶۵)

corr. in B. نیم دیناری و اند BL. جمله حلوا L. (۳۶۶)

ای بر خرد Bul. (۴۰۰) این نوال A. کین غریمان تا نوال D. (۳۶۹)

کای مرا ABL Bul. (۴۰۲) میدوم A apparently (۴۰۱)

BL. سگ دلان همچو AL. لقمه جوی BL. و لقمه جو A. Bul. طبله خوار Bul. (۴۰۵)

بازی کین چه بود A. (۴۰۶) کای شیخ AB (۴۰۷) روی شوی

خوردی for بردی L. مال ما BL Bul. (۴۱۰)

حَلْوَا خَرِيدِن شَيْخِ اَحْمَدِ خَضْرُوِيَه فَدَسَ اللّٰهَ سِرَّهَ الْعَزِيْزِ
جَهْتِ غَرِيْمَانِ بِالْحَامِ حَقِّ،

بود شیخی دایسا او وام دار . از جوانمردی که بود آن نامدار
ده هزاران وام کردی از مہان . خرج کردی بر فقیران جهان
هر بوم او خانقاهی ساخته . جان و مال و خانقہ در باخته
وامِ اورا حق زہر جای گزارد . کرد حق بہر خلیل از ریگ آرد
۲۸۰ گفت پیغمبر کہ در بازارها . دو فرشته میکنند ایدر دعا
کای خدا نو متفانرا ده خَلْف . وی خدا نو مسکانرا ده تَلَف
خاصہ آن منفق کہ جان انفاق کرد . حلقی خود قربانی خلاق کرد
حلق پیش آورد اسماعیل وار . کارد بر حلقش نیارد کرد کار
پس شہیدان زند زین رُویند خوش . نو بدان قالب بہنگر گبروش
۲۸۵ چون خلف دادستان جان بقا . جان این از غم و رنج و شفا
شیخ وامی سالها این کار کرد . میستد میداد همچون پای مزد
تخمهای کاشت تا روز اجل . تا بود روز اجل مہر اجل
چونک عمر شیخ در آخر رسید . در وجود خود نشان مرگ دید
وامداران گرد او بنشسته جمع . شیخ بر خود خوش گذازان همچو شمع
۲۹۰ وامداران گشته نومید و نُرُش . درد دلها یار شد با درد شش
شیخ گفت این بدگمانان را نگر . نیست حق را چار صد دینار زر
کودکی حَلْوَا زبیرون بانگ زد . لافِ حَلْوَا بر امید دانگ زد

Heading: D om. احمد.

(۲۷۸) L خان و مان خانقہ . After this verse L adds:

احمد خضرویه بودی نام او * ده هزاران بیش بودی وام او

(۲۷۹) In L the hemistichs are transposed. (۲۸۰) AB DL پیغامبر . D کی در .

وی . ای . AB Bul. (۲۸۱) دایمند اندر دعا . L می کنند . AB فرشته A

دینار و زر . Bul. (۲۹۱) و خوش . B Bul. (۲۸۴) آن . Bul. (۲۸۲) کان for

این چه سرست این چه سلطانیت باز . اے خداوندِ خداوندانِ راز
 ما ندانستیم مارا عنو کن . بس پراگه که رفت از ما سخن
 ما که کورانہ عصاها میزنیم . لاجرم قندیلهارا بشکنیم
 ۴۳۰ ما چو کزان ناشیدہ یک خطاب . ہرزہ گویان از قیاس خود جواب
 ما زموسی پند نگرفتیم کو . گشت از انکارِ خضری زردرو
 با چنان چشمی کہ بالا و شنافت . نور چشمش آمان را می شکافت
 کرده با چشمت نعصب موسیا . امر حماقت چشمِ موشِ آسیا
 شیخ فرمود آن ہمہ گفتار و قال . من بیل کردم شمارا آن حلال
 ۴۴۰ سیرِ این آن بود کز حق خواستم . لاجرم بنمود رام راستم
 گفت آن دینار اگرچہ اندکست . لیک موقوفِ غریبِ کودکست
 نا نگرید کودکِ حلوا فروش . بجز رحمت در نمی آید بجوش
 ای برادر طفلِ طفلِ چشمِ نست . کامِ خود موقوفِ زاری دان دُرست
 گر ہی خواهی کہ آن خلعت رسد . پس بگریانِ طفلِ دیکہ بر جسد

ترسانیدن شخصی زاهدی را که کم گری تا کور نشوی،

۴۴۰ زاهدی را گفت بارے در عمل . کم گری نا چشم را نآید خلل
 گفت زاهد از دو بیرون نیست حال . چشم ببند یا نبیند آن جمال
 گر ببیند نورِ حق خود چه غمست . در وصالِ حق دو دیکہ چه کمست
 ورنخواهد دید حق را گو برُو . این چنین چشمِ شفی گو کور شو

شماہارا حلال L. شمارا و حلال A (۴۲۶) . و مارا A (۴۲۲) . و این چه A (۴۲۲)

After this verse L adds: . دان نخست L. جسم نست L (۴۴۲)

بی تصریح کامیابی مشکلت . کامِ خود موقوفِ زاری دلست
 گر ہی خواهی کہ مشکل حل شود . خار محرومی بگل مبدل شود

L in the first hemistich (۴۴۴) . خلعت آزادی از حزن رسد

چشم نابد در خلل DL (۴۴۵)

نور حق را چه غمست Bul. (۴۴۷)

تا نماز دیگر آن کودک گریست . شیخ دیکه بست و در وی تشکر بست
 شیخ فارغ از جنا و از خلاف . در کشید روی چون مَه در لحاف
 با ازل خوش با اجل خوش شادکام . فارغ از تشنیه و گنتِ خاص و عام
 آنک جان در روی او خندد چو قند . از ترش رویی خلش چه گزند
 ۴۱۵ آنک جان بوسه دهد بر چشم او . گئی خورد غم امر فلک وز خشم او
 در شب مهتاب مهرا در سِهاک . از سگان و عوَعو ایشان چه باک
 سگ وظیفه خود بچامی آورد . مه وظیفه خود برُخ می گترد
 سارک خود می گزارد هر کس . آب نگذارد صفا بهر خسی
 خس خسانه می رود بر روی آب . آب صافی می رود بی اضطراب
 ۴۲۰ مصطفی مَه می شکافد نیم شب . ژاژ می خاید زکینه بو لَهَب
 آن مسیحا مرده زنده میکنند . و آن جهود از خشم سبک میکنند
 بانگِ سگ هرگز رسد در گوش ماه . خاصه ماهی کو بود خاص اله
 می خورد شه بر لب جو نا سحر . در سماع از بانگِ چغزان بی خبر
 هم شدی توزیعِ کودک دانک چند . همتِ شیخ آن سخارا کرد بند
 ۴۲۵ تا کسی ندهد بکودک هیچ چیز . قوتِ پیران ازین بیش است نیز
 شد نماز دیگر آمد خادمی . یک طبق بر کف زپش حافی
 صاحب مالی و حالی پیش پیر . هدیه بفرستاد کز وی بُد خیر
 چار صد دینار بر گوشه طبق . نیم دینار دگر اندر وَرَق
 خادم آمد شیخ را اکرام کرد . و آن طبق بنهاد پیش شیخ فرد
 ۴۳۰ چون طبق را از غطا پاکرد رو . خلق دیدند آن کرامت را ازو
 آه و افغان از همه بر خاست زود . کای سر شیخان و شاهان این چه بود

تشنیه گنت D (۴۱۲) . وز خلاف AD (۴۱۲) . و بروی Bul. و om. A (۴۱۱)

می خورد شه D (۴۲۲) . بر سهاک Bul. (۴۱۶) . خلفان Bul. (۴۱۴)

پیش شیخ اکرام کرد Bul. (۴۲۹)

کرامت بی محمود L . از غطا بگشاد زود L (۴۳۰)

شاهان الامان L . بر خاست زان L (۴۴۱)

۴۶۵ قمنش کاهی نه و حرصش چو کوه . وَجَه نه و کرده تحصیل وُجوه
 ای میسر کرده مارا در جهان . سخره و بیگار مارا وا رهان
 طُعمه بنموده بما وآن بوده شست . آنچهان بنما بما آنرا که هست
 گفت آن شیر ای مسیحا این شکار . بود خالص از برای اعتبار
 گر مرا روزی بُدی اندر جهان . خود چه کارستی مرا با مردگان
 ۴۷۰ این سزای آنک یابد آبِ صاف . همچو خر در جوبیزد از گراف
 گر بداند قیمت آن جویِ خر . او بجای پانهد در جوی سر
 او بیابد آنچهان پیغمبری . میر آبِ زندگانی پرورے
 چون نمرد پیش او کرامر کن . ای امیر آب مارا زنده کن
 هین سگِ نفسِ نرا زنده مخواه . کوهِ عدو جانِ نوست از دیرگاه
 ۴۷۵ خاک بر سر استخوانی را که آن . مانع این سگ بود از صید جان
 سگ نه بر استخوان چون عاشقی . دیوچه وار از چه بر خون عاشقی
 آن چه چشمست آنک بینایش نیست . زامتحانها جزکه رُسوایش نیست
 سهو باشد ظنهارا گاه گاه . این چه ظنست این که کور آمد ز راه
 دید آ بر دیگران نوحه گری * مدتی بنشین و بر خود می رگری
 ۴۸۰ زائرِ گریان شاخ سبز و نر شود . زآنک شمع از گریه روشن نر شود
 هرکجا نوحه کند آنجا نشین . زآنک تو اولیتری اندر حنین
 زآنک ایشان در فراق فانی اند . غافل از لعل بقای کانی اند
 زآنک بر دل نقشِ تقلید است بند . زو بآب چشم بندش را برند

جسته ای وجهی وجوه از: In the second hemistich B has: وجه for عمر (۴۶۵)
 هر گروه. After this verse L adds:

جمع کرده مال و رفته سوی گور * دشمنان در ماتم او کرده سور.

شصت D (۴۶۷). سخره بیگار L Bul. بر ما در جهان AB Bul. (۴۶۶)

امر for کبر A (۴۷۲). پیغامبری ABD (۴۷۲). ببرد AL (۴۷۰).

لعل for اهل A (۴۸۲). روشن تر بود AB (۴۸۰). آمد براه L (۴۷۸).

بر آب D. و بند D (۴۸۳).

غم مخور از دیکه کآن عیسی تراست . چپ مرو تا بخشدت دو چشم راست
 ۴۰۰ عیسی روح تو با تو حاضر است . نصرت از وی خواه کو خوش ناصراست
 لیک بیگار تن پُراستخوان . بر دل عیسی منه تو هر زمان
 همچو آن ابله که اندر داستان . ذکر او کردیم بهر راستان
 زندگی تن مجو از عیسی ات . کلام فرعونى خواه از موسی ات
 بر دل خود کم نه اندیشه معاش . عیش کم نآید تو بر درگاه باش
 ۴۰۰ این بدن خرگاه آمد روح را . با مثال گشتی مرئوس را
 تُرک چون باشد بیابد خرگهی . خاصه چون باشد عزیز درگهی

تمامی قصه زنده شدن استخوانها بدعای عیسی علیه السلام،

خواند عیسی نام حق بر استخوان . از برای التماس آن جوان
 حکم بزدان از پوی آن خام مرد . صورت آن استخوان را زنده کرد
 از میان بر جَست يك شپرسياه . پنجه زد کرد نقشش را تباہ
 ۴۱۰ گله اش بر کند مغزش ریخت زود . مغز جوی کاندرو مغزی نبود
 گر ورا مغزی بدمه اشکستنش . خود نبودى نقص إلا بر تنش
 گفت عیسی چون شتابش کوفتی . گفت زان رو که تو زو آشوفتی
 گفت عیسی چون نخوردی خون مرد . گفت در قسمت نبودم رزق خورد
 ای بسا کس همچو آن شپُر ژبان . صید خود ناخورده رفته از جهان

پیکار D (۴۰۱) . دو for حق L (۴۴۹)

After the Heading L adds:

چونک عیسی دید کآن ابله رفیق . جز که استیزه نمیداند طریق
 می نگبرد بندرا از ابلهیی . بجزل می پندارد او از گمراهی

از برای خام مرد D (۴۰۸)

کدرو D . جوز زنی کاندرو L . و مغزش Bul. (۴۶۰)

مغزی بودی D (۴۶۱)

رزق خورد D . بی قسمت L . عیسی for می می L (۴۶۲)

خاریدن روستایی بتاریکی شیرا بظن آنک گاو اوست،

روستایی گاو در آخر ببست . شیر گاوش خورد بر جایش نشست
 روستایی شد در آخر سوی گاو . گاورا می‌جست شب آن گنج‌کاو
 ۰۰ دست می‌مالید بر اعضای شیر . پشت و پهلو گاه بالا گاه زیر
 گنت شیر ار روشنی افزون شدی . زهره‌اش بدریدی و دل خون شدی
 این چنین گستاخ زان می‌خاردم . کو درین شب گاو می‌پندارم
 حق می‌گوید که ای مغرور کور . نه زنامم پاره پاره گشت طور
 که لو آنزلنا کینابا للجبل . لا تصدع ثم انقطع ثم ارتعل
 ۰۱ از من ار کوه احد واقف بدی . چشمه چشمه از جبل خون آمدی
 از پدر وز مادر این بشنیده . لاجرر غافل درین پیچیده
 گر تو بی تقلید ازو واقف شوی . بی نشان از لطف چون هانف شوی
 بشنو این قصه پی نهیدرا . نا بدانی آفت تقلیدرا

فروختن صوفیان بهیبه مسافرا جهت سماع،

صوفی در خانقاه از ره رسید . مرکب خود بُرد و در آخر کشید
 ۰۱۰ آبکش داد و علف از دست خویش . نه آنچنان صوفی که ما گفتیم پیش
 احتیاطش کرد از سهو و خبط . چون قضا آید چه سودست احتیاط
 صوفیان تفصیر بودند و فقیر . کاذ فقرر ان یعی کفرا بیبر

و برجایش ABL Bul. (۰۶) . گاو منست B . در تاریکی . Heading: ABL Bul.

شیر گنت Bul. (۰۶) . گنج B writes . آن کج گاو Bul. (۰۴)

گشته AB Bul. . کای مغرور B (۰۸)

and so L . پاره گشتی و دلش پر خون شدی . واقف شدی Bul. (۰۱۰)

چون for حق A . بی نشان بر جای چون هانف Bul. (۰۱۲)

که گفتیم پیش L . بی چنان ABL Bul. (۰۱۰) . و A Bul. om. (۰۱۴)

کفرا کبیر L . تفصیر for در جوع L (۰۱۷)

زآنک تغلید آفتِ هر نیکویست . که بود تغلید اگر کوهِ قویست
 ۴۸۵ گر ضربری لَهترست و نیزخشم . گوشت پاره‌اش دان چو اورا نیست چشم
 گر سخن گوید زمو باریک‌تر . آن سرش را زان سخن نبود خبر
 مستی دارد زگنتِ خود ولبک . از بروی تا بهی راهیست نیک
 همچو جویست او نه او آبی خورد . آب ازو بر آب‌خواران بگذرد
 آب در جو زان نمی‌گردد فرار . زآنک آن جو نیست نشنه و آب‌خوار
 ۴۹۰ همچو نایی ناله زارے کند . لبک پیکار خردارے کند
 نوحه‌گر باشد مقلد در حدیث . جز طمع نبود مراد آن خبیث
 نوحه‌گر گوید حدیث سوزناک . لبک کو سوز دل و دامان چاک
 از محقق نا مقلد فرقه‌است . کین چو داودست و آن دیگر صداست
 منبع گننار این سوزے بود . وآن مقلد کهنه آموزے بود
 ۴۹۵ هین مشو غره بدان گنتِ حزین . بار بر گاوست و بر گردون حین
 هم مقلد نیست محروم از ثواب . نوحه‌گررا مُزد باشد در حساب
 کافر و مؤمن خدا گویند لبک . در میان هر دو فرقی هست نیک
 آن گدا گوید خدا از بهر نان . متقی گوید خدا از عین جان
 گر بدانستی گدا از گنتِ خویش . پیش چشم او نه کم ماندی نه بیش
 ۵۰۰ سالها گوید خدا آن نان‌خواه . همچو خر مصحف کشد از بهر کاه
 گر بدل در نافتی گنتِ لبش . ذره ذره گشته بودی فالیش
 نام دیوی ره بررد در ساحری . نو بنام حق پیشزی و بیری

و. A om. (۴۸۹)

پیکاری A. ناله و زاری Bul. (۴۹۰)

حدیثی B (۴۹۲)

از مقلد تا محقق L (۴۹۳)

و گردون بر حین L (۴۹۵)

عکس لبش L (۵۰۱)

از ره تقلید آن صوفی همین . خر برفت آغاز کرد اندر حین
 چون گذشت آن نوش و جوش و آن سماع . روز گشت و جمله گفتند اَلْوَدَاع
 ۴۰ خانقه خالی شد و صوفی بماند . گرد از رخت آن مسافر می‌فشانند
 رخت از حجره برون آورد او . تا بخر بر بندد آن همراه جو
 تا رسد در هرهان او می‌شتافت . رفت در آخر خبر خود را نیافت
 گفت آن خادم بآبش برده است . زآنک آب او دوش کمتر خورده است
 خادم آمد گفت صوفی خر کجاست . گفت خادم ریش بین جنگی بخاست
 ۵۰ گفت من خرا بنو بسپرده ام . من ترا بر خر موکل کرده ام
 بخت با توجیه کن حجت میار . آنچه بسپردم ترا با پس سپار
 از تو خواهر آنچه من دادم بنو . باز ده آنچه فرستادم بنو
 گفت پیغمبر که دست هر چه برد . بایش در عاقبت با پس سپرد
 ورنه از سرکشی راضی بدین . نک من و تو خانه فاضی دین
 ۶۰ گفت من مغلوب بودم صوفیان . حمله آوردند و بودم بیم جان
 تو جگر بندے میان گریگان . اندر اندازی و جویی زان نشان
 در میان صد گرسنه گزده . پیش صد سگ گربه پزمرده
 گفت گیرم کز تو ظلمًا بستند . فاصد خون من مسکین شدند
 تو نیایی و نگویی مر مرا . که خرت را می‌برند اے بی‌نوا
 ۷۰ تا خر از هر که بود من با خرم . ورنه توزیعی کند ایشان زرم
 صد تدارک بود چون حاضر بُدند . این زمان هر یک باقلیمی شدند
 من کرا گیرم کرا فاضی برم . این قضا خود از تو آمد بر سرم
 چون نیایی و نگویی ای غریب . پیش آمد این چنین ظلمی مهیب

زآنک خر دوش آب کمتر (۵۴) ABL Bul. corr. above. بر هرهان D (۵۴)

آنچه من A. و حجت من کم written above. In D توجیه is erased and (۵۶)

بسپردم. In Bul. vv. ۵۶ and ۵۷ are transposed. BL Bul. همراه ام با پس

نیم جان A (۵۰). پیغامبر AB DL (۵۸). آنچه A (۵۷)

حاضر بودند D (۵۶)

ای توانگر تو که سپری هین بخند . بر کزئی آن فقیر دردمند
از سر تفصیر آن صوفی رومه . خرفروشی در گرفتند آن همه
۵۲۰ کز ضرورت هست مُرداری مباح . بس فسادی کز ضرورت شد صلاح
هم در آن دم آن خَرک بفروختند . لُوت آوردند و شمع افروختند
وَلُوله افتاد اندر خانقه . که امشبان لُوت و سماعست و شرّه
چند ازین زنبیل وین دربوزه چند . چند ازین صبر و ازین سه‌روزه چند
ما هم از خَلقم جان داریم ما . دولت امشب مبهان داریم ما
۵۲۵ تخمِ باطل را از آن می‌کاشتند . کآنک آن جان نیست جان پنداشتند
وآن مسافر نیز از راه درائر . خسته بود و دید آن اقبال و ناز
صوفیانش يك ببيك بنواختند . نَرْدِ خدمتهای خوش میباختند
گفت چون می‌دید میلانشان بوی . گر طرب امشب نخواهم کرد گی
لُوت خوردند و سماع آغاز کرد . خانقه تا سقف شد پُر دود و گرد
۵۳۰ دودِ مطبخ گُرد آن پا کوفتن . زاشتیاق و وَجْد جان آشوفتن
گاه دست‌افشان قدم می‌کوفتند . گه بسجده صُفها می‌روفتند
دیر یابد صوفی آرز از روزگار . زآن سبب صوفی بود بسیارخوار
جز مگر آن صوفی کز نور حق . سیر خورد او فارغست از ننگِ دَق
از هزاران اندک زین صوفیند . باقیان در دولت او می‌زیند
۵۳۵ چون سماع آمد زاوَل تا کران . مُطرب آغازید يك ضرب گران
خر برفت و خر برفت آغاز کرد . زین حرارت جمله را انباز کرد
زین حراره پای کوبان تا سحر . کف زنان خر رفت خر رفت ای پسر

امشب آن A (۵۲۲) . که تو سپری D (۵۱۸) .

In ABL Bul. the hemistichs are transposed. (۵۲۴)

کآنک جانش نیست L (۵۲۵) . و جان ABL Bul. (۵۲۴)

خدمتهاش L (۵۲۷) . اقبال باز A (۵۲۶)

حراره AB Bul. (۵۲۶) . میلانش D (۵۲۸)

و خر رفت ای پسر B Bul. حراره written above the final letter of (۵۲۷) D has

چل هزار، او نباشد مزد من . گی بود شِبَه شَبَه دُرِ عدن
 يك حکایت گویم بشنو بهوش . تا بدانی که طع شد بند گوش
 هرکرا باشد طع الکن شود . با طع گی چشم و دل روشن شود
 ۵۸۰ پیش چشم او خیال جاه و زر . همچنان باشد که موی اندر بصر
 جز مگر مستی که از حق پُر بود . گرچه بدی گنجها او حُر بود
 هرکه از دیدار برخوردار شد . این جهان در چشم او مُردار شد
 ليك آن صوفی زمستی دُور بود . لاجرم در حرص او شبگُور بود
 صد حکایت بشنود مدهوشِ حرص . در نیاید نکته در گوشِ حرص

تعریف کردن منادیان قاضی مفلسی را گرد شهر،

۵۸۵ بود شخصی مفلسی بی خان و مان . مانده در زندان و بند بی امان
 لقمه زندانیان خورده گزاف . بر دل خلق از طع چون کوه فاف
 زهره نه کس را که لقمه نان خورد . زانک آن لقمه رُبا گاوش بَرَد
 هرکه دُور از دعوتِ رحمان بود . او گداچشمست اگر سلطان بود
 مر مروت را نهاده زیر پا . گشته زندان دوزخی زان نان رُبا
 ۵۹۰ گر گریزی بر امیدِ راحتی . زان طرف هر پشت آید آفتی
 هیچ کنجی بی دد و بی دام نیست . جز بخلوت گاه حق آرام نیست
 کنج زندان جهان ناگزیر . نیست بی پامزد و بی دَقّ الحَصیر
 والله ار سوراخ موشی در روی . مبتلای گریه چنگالی شوی
 آدمی را فریبی هست از خیال . گر خیالاتش بود صاحب جمال
 ۵۹۵ و ز خیالاتش نماید ناخوشی . میگذارد همچو مور اثر آثی

شبگور for بی نور L (۵۸۴) . صد هزار L (۵۷۷)

Heading: D شهر .

خانان Bul. (۵۸۵)

لمخی نان L (۵۸۷)

D چابک برد L . گاوش

رحمت رحمان L . هرکه او محبوب از رحمان بود AB (۵۸۸)

وز خیالاتش A (۵۹۵)

گفت والله آمدم من بارها . تا ترا واقف کنم زین کارها
 ۵۶. تو هی گنتی که خر رفت ای پسر . از همه گویندگان با ذوق تر
 باز ی گشتم که او خود واقف است . زین قضا راضیست مرد عارف است
 گفت آنرا جمله میگفتند خوش . مرمرا هر ذوق آمد گفتنش
 مرمرا تقلیدشان بر باد داد . که دو صد لعنت بر آن تقلید باد
 خاصه تقلید چنین بی حاصلان . خشم ابراهیم با بر آفلان
 ۵۷. عکس ذوق آن جماعت می زدے . وین دلم زان عکس ذوقی میشدی
 عکس چندان باید از باران خوش . که شوی از بحر بی عکس آب کش
 عکس کاؤل زد تو آن تقلید دان . چون پیایی شد شود تحقیق آن
 تا نشد تحقیق از باران مبر . از صدف مگسل نگشت آن قطره در
 صاف خواهی چشم و عقل و سمع را . بر دران تو پردهای طمع را
 ۵۷. زآنک آن تقلید صوفی از طمع . عقل او بر بست از نور و لطمع
 طمع لوت و طمع آن ذوق و سماع . مانع آمد عقل او را زاطلاع
 گر طمع در آینه بر جاستی . در نفاق آن آینه چون ماستی
 گر نرازورا طمع بوده بمال . راست گی گنتی ترازو وصف حال
 هر نبی گنت با قوم از صفا . من نخواهر مزد پیغام از شما
 ۵۷. من دلبلم حق شمارا مشتری . داد حق دلالم هر دو سری
 چیست مزد کار من دیدار بار . گرچه خود بو بکر بخشد چل هزار

• همچو ابراهیم بگذر ز آفلان L (۵۶۴) . مردی AL . خود او A (۵۶۱)

In D عکس is suppl. above. از بحر معنی A . از باران خوش L (۵۶۶)

و . AB Bul. om. (۵۷۰)

After this verse L adds: بر جاستی BL . بر آینه A (۵۷۲)

گفت گر زآنک از طمع قارون شدی * آخر الامر اندرین هامون شدی

After this verse L adds: (۵۷۵) . هر پیمبر Bul. (۵۷۴)

چيست مزد کار مر دلآل را * مزد باید داد تا گوید سزا

صد هزار AL . مزد کار من بود دیدار یار L (۵۷۶)

که درین زندان بماند او مُسْنِیر . باوه ناز و طبل خوارست و مُضِر
 چون مگس حاضر شود در هر طعام . از وقاحت بی صلا و بی سلام
 پیش او هیچست لوتِ شصت کس . گر کند خود را اگر گویش بس
 مرد زندان را نیاید لقمه . و ر بصد حیلک گشاید طعمه
 ۶۲۰ در زمان پیش آید آن دوزخ گلو . مُجْتَنَسِ این که خدا گفتا کَلُو
 زین چنین قحطِ سهاله داد داد . ظلِّ مولانا ابد پاینده باد
 یا ز زندان تا رُود این گاومیش . یا وظیفه کن زوقی لقمه ایش
 ای ز تو خوش م ذُکور و م اُنات . داد کن اَلْمُسْتَفَاكِ اَلْمُسْتَفَاكِ
 سوی قاضی شد وکیل با نَمک . گنت با قاضی شکایت یک بیک
 ۶۲۵ خواند او را قاضی از زندان بپیش . پس نَحَصَّ کرد از اعیانِ خویش
 گشت ثابت پیش قاضی آن همه . که نمودند از شکایت آن رمه
 گنت قاضی خیز ازین زندان برو . سوی خانه مُرده ریگِ خویش شو
 گنت خان و مانِ من احسانِ نُست . همچو کافر جنتم زندانِ نُست
 گر ز زندانم برانی نو بر د . خود بپرم من ز تقصیری و گد
 ۶۳۰ همچو ابلیسی که گفت ای سلام . رَبِّی اَنْظِرْنِی اِلَی یَوْمِ الْقِیَامِ
 کاندین زندانِ دنیا من خوشم . تا که دشمن زادگان را می کشم
 هر که او را قُوتِ ایمانی بود . وز برای زاد ره نانی بود
 می ستانم که بمکرو گه بریو . تا بر آرند از پشیمانی غریو
 گه بدرویشی کم تهدیدشان . گه بزلف و خال بندم دیدشان
 ۶۳۵ قوتِ ایمانی درین زندان گست . و آنک هست از قصد این سگ در خمست
 از نماز و صوم و صد بیچارگی . قوتِ ذوق آید بر د بکیارگی
 اَسْتَعِیْذُ اَللهُ مِنْ شَبْطَانِهِ . قَدْ هَلَكْنَا اَه مِنْ طَغْيَانِهِ

گفتا کَلُو Bul. (۶۲۰) . حیله Bul. (۶۱۹) . بدین زندان AB Bul. (۶۱۶)

طعمه ایش B . آن گاومیش A . و رود L (۶۲۲)

مرد ریگ ABL . از زندان A Bul. (۶۲۷)

در میان مار و کژدم گر نرا . با خیالات خوشان دارد خدا
 مار و کژدم مر نرا مؤنس بود . کآن خیالت کیمبای مس بود
 صبر شیرین از خیال خوش شدست . کآن خیالات فرج پیش آمدست
 آن فرج آید ز ایمان در ضمیر . ضعف ایمان ناآمدی و زحیر
 ۶۰۰ صبر از ایمان بیابد سرگله . حیث لا صبرَ فلا ایمانَ له
 گفت پیغمبر خدای ایمان نداد . هرکرا صبری نباشد در نهاد
 آن یکی در چشم تو باشد چو مار . هم وی اندر چشم آن دیگر نگار
 زانک در چشمت خیال کنر اوست . وان خیال مؤمنی در چشم دوست
 کاندین يك شخص هر دو فعل هست . گاه ماهی باشد او و گاه شست
 ۶۰۵ نیم او مؤمن بود نهیش گیره . نیم او حرص آوری نهیش صبر
 گفت یزدان ات قینکم مؤمن . باز منکم کارفر گیر کهن
 همچو گاوی نیمه چشم سیاه . نیمه دیگر سپید همچو ماه
 هرکه این نیمه ببیند رد کند . هرکه آن نیمه ببیند گد کند
 یوسف اندر چشم اخوان چون ستور . هم وی اندر چشم یعقوب چو خور
 ۶۱۰ از خیال بد مرورا زشت دید . چشم فرع و چشم اصلی ناپدید
 چشم ظاهر سایه آن چشم دان . هرچه آن بیند بگردد این بدان
 تو مکانی اصل تو در لامکان . این دکان بر بند و بگشا آن دکان
 شش جهت مگر بزیرا در جهات . ششدره است و ششدره مانست مات
 شکایت کردن اهل زندان پیش وکیل قاضی از دست آن مفلس؛
 با وکیل قاضی ادراک مند . اهل زندان در شکایت آمدند
 ۶۱۵ که سلام ما بقاضی بر کون . باز گو آزار ما زین مرد دون

شصت D (۶۰۴) . پیغامبر AB DL (۶۰۱) . ناامیدی D (۵۹۹)

ج. Bul. om. (۶۱۲) . سپیدی B Bul. (۶۰۷) . یزدان ABL Bul. (۶۰۶)

مانست و مات A (۶۱۳)

مفلسی . ابلیس را یزدانِ ما . هر منادے کرد در قرآنِ ما
 ۶۵۵ کو دغا و منلس است و بدسخن . هیچ با او شرکت و بازے مکن
 و سکنی اورا بهانه آورے . منلس است او صرّفه از وی گئی بری
 حاضر آوردند چون فتنه فروخت . اُشترگردی که هیزم می فروخت
 گرد بیچاره بسی فریاد کرد . هر موکل را بدانگی شاد کرد
 اشترش بردند از هنگام چاشت . تا شب و افغانِ او سودی نداشت
 ۶۶۰ بر شتر بنشست آن فقط گران . صاحب اشتر پی اشتر دوان
 سو بسو و کو بکو می ناخسند . تا همه شهرش عیان بشناخسند
 پیش هر حمام و هر بازارگه . کرد مردم جمله در شکلش نگه
 ده منادی گر بلند آوازبان . قُرك و كُرد و رومیان و نازیبان
 مفلس است این و ندارد هیچ چیز . فرض ندهد کس مرورا بک پیشیز
 ۶۶۵ ظاهر و باطن ندارد حبه . مفلسی قلبی دغایی دبه
 هان و هان با او حریفی کم کنید . چونک گاو آرد یگره محکم کنید
 و ربحکم آرید این پژمرده را . من نخواهر کرد زندان مرده را
 خوش دمست او و گلویش بس فراخ . با شعار نو دثار شاخ شاخ
 گر بپوشد بهر مکر آن جامه را . عاربه است آن تا فریبد عامه را
 ۶۷۰ حرفِ حکمت بر زبانِ ناحکیم . حلّهای عاریت دان ای سلیم

(۱۵۴) BDL Bul. دیورا . مفلسی دیورا . In A دیو has been written above the line by a later hand. (۶۵۵) ABL Bul. سودا for بازی .

(۶۵۹) ABL Bul. تا شب و افغان .

(۶۶۲) A کرد و ترك . A . منادی که . Bul . منادی کر . D ده . for در A (۶۶۲)

جملگان آوازا بر داشته . * کین همه تخم جفاها کاشته

(۶۶۴) فرض تا ندهد کس اورا . AB Bul . و این ندارد A (۶۶۴)

(۶۶۵) D After this verse L adds : و دغای و دبه . A . مفلس و قلبی D (۶۶۵)

بی نوایی بد ادایی بی وفا . * نان ربایی تر گدایی بی حیا

(۶۶۶) چونک بیندش گره محکم زیند L . باو حریفی D (۶۶۶)

(۶۶۱) Bul. عاریت . A . آن تا for او تا A . (۶۶۱)

يك سگ است و در هزاران مي‌رود . هر كه در وي رفت او او ميشود
 هر كه سردت كرد ميدان كو دروست . ديو پنهان گشته اندر زير پوست
 ۶۴۰ چون نيابد صورت آيد در خيال . تا كشاند آن خيالت در وبال
 گه خيال فرجه و گاهي دكان . گه خيال علم و گاهي خان و مان
 هان بگو لا حَوْلها اندر زمان . از زبان تنها نه بلك از عين جان
 گفت قاضي مفلسي را و نما . گفت اينك اهل زندانت گوا
 گفت اي شان مَتَّهَم باشند چون . مي‌گريزند از تو مي‌گريند خون
 ۶۴۵ از تو ميخواهند هر تا وا رهند . زين غرض باطل گواهي ميدهند
 جمله اهل محكمه گفتند ما . هر بر افلاس و بر ادبارش گوا
 هر كرا پرسيد قاضي حال او . گفت مولا دست از اين مفلس بشو
 گفت قاضي كس بگردانيد فاش . گرگرد شهر اين مفلس است و بس فِلاش
 كو بگو اورا مُناديها زنيد . طبل افلاش عيان هر جا زنيد
 ۶۵۰ هيچ كس نشيه بنفشود بدو . قرض ندهد هيچ كس اورا تسو
 هر كه دعوي آردش اينجا بن . بيش زندانش نخواهر كرد من
 پيش من افلاس او ثابت شدست . نقد و كالا نيمش چيزه بدست
 آدمي در حبس دنيا زان بود . تا بود كافلاس او ثابت شود

۶۴۰) D نيابد صورت .

۶۴۱) Bul. خانمان. After this verse L adds:

گه خيال مكسب و سوداگري . گه خيال ماجرا و داوري
 گه خيال نقره و فرزند و زلف . گه خيال بو الفضول و بو الحزن
 گه خيال آسبا و باغ و راغ . گه خيال ميغ و ماغ و ليغ و لاغ
 گه خيال اشني و جنگها . گه خيال نامها و ننگها
 گه خيال گله و گاهي قماش . گه خيال مفروش و رخت و فراش
 زين برون كن از سر اين تخيلها . زين برون از دل چنين تفصيلها

۶۴۲) After this verse Bul. has the heading: تَعْمَهُ فِصَهُ مَفْلَس:

م. بر ادبار و بر افلاش گوا. (۶۴۶) AB Bul. زين عرض . A. و ز تو. (۶۴۵) AB Bul.

D. بادبار و بافلاش L. م. بر افلاش بر ادبارش .

جای دَخَلست این عَدَم از وی مَرَم . جای خُرْجست این وجودِ بیش و کم
 ۶۱۰ کارگاهِ صُنْعِ حق چون نیستبست . پس برونِ کارگه بی قیامتست
 باد ده مارا سخنهای دقیق . که ترا رح آورد آن ای رفیق
 هر دعا از تو اجابت هر زنو . اینی از نو مهابت هر زنو
 گر خطا گفتم اصلاحش تو کن . مُصَلِحی تو ای تو سلطانِ سخن
 کیمیا داری که تبدیلت کنی . گرچه جوی خون بود نیلت کنی
 ۶۱۵ این چنین میناگرها کارِ نِت . این چنین اکسیرها اسرارِ نِت
 آب را و خاک را برهر زدے . ز آب و گل نفس، تن، آدم زدے
 نِسبتش دادی و جُفت و خال و عمر . با هزار اندیشه و شادی و غم
 باز بعضی را رهائی داده . زین غم و شادی جُداپ داده
 بُرده از خویش و پیوند و سرشت . کرده در چشم او هر خوب زشت
 ۷۰۰ هرچه محسوس است او رد میکند . و آنچه ناپیداست مُسند میکند
 عشق او پیدا و معشوقش نهان . بار بیرون فتنه او در جهان
 این رها کن عشقهای صورتی . نیست بر صورت نه بر رُوی سیتی
 آنچه معشوقست صورت نیست آن . خواه عشق، این جهان خواه آن جهان
 آنچه بر صورت تو عاشق گشته . چون برون شد جان چرایش هشته
 ۷۰۵ صورتش بر خاست این سیری زچست . عاشقا و جو که معشوق، تو کیست
 آنچه محسوس است اگر معشوقه است . عاشقتی هرکه او را حس هست
 چون وفا آن عشق افزون می کند . گوی و فای صورت دگرگون می کند
 پرنو، خورشید بر دیوار نافت . نایش، عاریتی دیوار یافت

(۶۱۰) In the second hemistich BDL Bul. have جز معطل در جهان هست کیست

کیمیاى تو که تبدیلت D (۶۱۱) آن بی رفیق A (۶۱۲) در جهان بست L

خویش پیوند D (۶۱۳) اندیشه شادی L . جفت حال D (۶۱۴)

In D vv. ۷۰۲ and ۷۰۳ are transposed.

وای گو L . صورتش بر خاست A (۷۰۵)

دیگرگون D (۷۰۶) آنچه معشوقست اگر معشوقه است A (۷۰۷)

گرچه دزدی حُلّه پوشیده است . دستِ تو چون گیرد آن بربیده دست
 چون شبانه از شتر آمد بزیر . گرد گفنش متلم دُورست و دیر
 بر نشستی اشتر مرا این پگاه . جو رها کردم کم از اخراج کاه
 گفتم نا اکنون چه می گردم پس . هوشِ تو کو نیست اندر خانه کس
 ۱۷۵ طلبِ افلاسم بچرخِ سابعه . رفت و نو نشنیده بد واقعه
 گوشِ تو پُر بوده است از طمعِ خام . پس طمع گر میکند کُورای غلام
 نا کلوخ و سنگ بشنید این بیان . مناس است و مناس است این قلیان
 تا بشب گفتند و در صاحب شتر . بر نَزَد کو از طمع پُر بود پُر
 هست بر سمع و بصر مَهْر خدا . در حُجُب بس صورتست و بس صدا
 ۱۸۰ آنچه او خواهد رساند آن بچشم . از جمال و از کمال و از گَرشم
 آنچه او خواهد رساند آن بگوش . از سماع و از بشارت و ز خروش
 کون پُر چاره ست و هیجت چاره نی . تا که نگشاید خدایت روزنی
 گرچه تو هستی کون غافل از آن . وقتِ حاجت حق کند آنرا عیان
 گفت پیغمبر که بزبان مجید . از پی هر درد درمان آفرید
 ۱۸۵ لیک زان درمان نیینی رنگ و بو . بهر درد خویش بی فرمان او
 چشم را ای چاره جو در لامکان . هین بنه چون چشم گشته سوی جان
 این جهان از بی جهت پیدا شدست . که زنی جایی جهان را جا شدست
 باز گرد از هست سوی نیستی . طالبِ رَبّی و ربّان نیستی

(۱۷۳) D جو رها کردی . (۱۷۴) After this verse L adds:

چرخ افلاسم شنید ای بر طمع * تو بشنیدی بگوش بی طمع

(۱۷۵) Bul. om. و . (۱۷۶) B بس . L بس طمع کو . (۱۷۷) B بشنود . AB Bul.

و از و bis . D و از و D . او بچشم (۱۸۰) . بود و پر D و . Bul. om. (۱۷۸) . آن قلیان

(۱۸۱) A خواهد . D آنچه او خواهد . In A vv. ۱۸۱ and ۱۸۲ are transposed.

(۱۸۲) A هر چاره است . B Bul. om. و . In L this verse follows v. ۱۸۱.

(۱۸۴) AB DL پیغامبر . (۱۸۵) Bul. آن . از آن .

(۱۸۶) A چشم را . BD گشته as in text.

(۱۸۸) D طالب ربّی . از سوی هست در نیستی .

شد خیر نفس تو بر میخیش بند • چند بگریزد زکار و بار چند
 ۷۲۰ بارِ صبر و شکر اورا بُردنیست • خواه در صد سال و خواهی سی و بیست
 هیچ وازر و زُرِ غیرِ بر نداشت • هیچ کس ندرود نا چیزی نکاشت
 طبع خامست آن مخور خام ای پسر • خام خوردن علت آرد در بشر
 کآن فلانی یافت گنجی ناگهان • من همان خواهم مه کار و مه دکان
 کار بختمت آن و آن هم نادرست • کسب باید کرد نا تن قادرست
 ۷۲۵ کسب کردن گنج را مانع کیست • پا مکش از کار آن خود در پی است
 نا نگردی نو گرفتار اگر • که اگر این کردی با آن دگر
 کر اگر گفتن رسول با وفاق • منع کرد و گفت آن هست از نفاق
 کآن منافق در اگر گفتن ببرد • وز اگر گفتن بجز حسرت نبرد

مثل،

آن غریبی خانه ی جُست از شتاب • دوستی بُردش سوی خانه خراب
 ۷۲۰ گفت او این را اگر سقنی بُدی • پهلوی من مر ترا مسکن شدی
 هر عیال نو بیاسودے اگر • در میانه داشتی حجره دگر
 گفت آره پهلوی یاران پهبست • لیک ای جان در اگر نتوان نشست
 این همه عالم طلب گار خوشند • وز خوش نزویسر اندر آتشند
 طالب زر گشته جمله پیر و خلم • لیک قلب از زر نداند چشم عالم
 ۷۲۵ پرتوے بر قلب زد خالص ببین • بی محک زر را مکن از ظن گزین

چرا جویم دکان L. نه کار و نه دکان Bul. (۷۲۲) خواهی و before Bul. om. (۷۲۰)

هست آن Bul. (۷۲۷) In L the hemistichs are transposed. (۷۲۵)

Heading: B مثل آن غریب که برای توطن یک خانه را طلب Bul. الحکایة فی المثل A Bul. (۷۲۶) یک غریبی Bul. (۷۲۱) After this verse L adds: کرده بود

ور رسیدی مهبان روزی ترا • م بیاسودی اگر بودیت جا
 کاشکی معذور بودی این سرا • خانه تو بودی ای معیار ما

L for خوشست (۷۲۴)

بر کلوخی دل چه بندی ای سلیم . با طلب اصلی که نابد او مفیم
 ۷۱۰ ای که تو هم عاشقی بر عقلِ خویش . خویش بر صورت پرستان دیک بیش
 پرنو، عقلست آن بر حسنِ تو . عاریت میدانِ ذهبِ بر رمیِ تو
 چون زَراندود است خوبی در بشر . ورنه چون شد شاهدِ تو پیره خیر
 چون فرشته بود همچون دیو شد . کآن ملاحظ اندرو عاریه بُد
 اندک اندک و ستاند آن جمال . اندک اندک خشک و گردد نهال
 ۷۱۵ رَوُ نُعَیْرُهُ نُنَکَهُ بِحِوَانِ . دل طلب کن دل منه بر استخوان
 کآن جمالِ دل جمالِ باقیست . دو لبش از آبِ حیوانِ ساقیست
 خود همو آبست و هم ساقی و مست . هر سه یک شد چون طَلِسَمِ تو شکست
 آن یکی را تو ندانی از قیاس . بندگی کن ژاژ کمر خا ناشناس
 معنی نو صورتست و عاریت . بر مناسب شادے و بر قافیت
 ۷۲۰ معنی آن باشد که بستاند ترا . بی نیاز از نقش گرداند ترا
 معنی آن نبود که گور و گر کند . مرد را بر نقش عاشق تر کند
 گور را قسمت خیالِ غم فراست . بهره چشم این خیالاتِ فناست
 حرفِ قرآن را ضریان معین اند . خَر نَبینند و پالان بر زنند
 چون نو بینایی پی خَر رَوُ که جَست . چند پالان دوزی ای پالان پرست
 ۷۲۵ خَر چو هست آید بقیب پالان ترا . کم نگردد نان چو باشد جان ترا
 پشتِ خَر دکان و مال و مکمبست . دُرِ قَلْبَت مایه صد قالیست
 خَر برهنه بر نشین ای بو الْفُضُول . خَر برهنه نه که راکب شد رسول
 النَّبِ قَد رَكِبَ مُعْرُورِیَا . وَالنَّبِیُّ قَبِلَ سَافِرَ مَاشِیَا

فرشته A (۷۱۲) . پیر خَر AB (۷۱۲) . که او باید مفیم L (۷۰۹)

ساقیست for باقیست A . دولتش از آب ABL (۷۱۶) . می ستاند B Bul. (۷۱۴)

مرو را بر نقش B (۷۲۱) . بر تناسب L (۷۱۹) . نامسپاس L (۷۱۸)

After this verse Bul. adds: . جان چو باشد کم نیاید نان ترا Bul. (۷۲۵)

رفت و ناید بعد زان گمگشته خَر * لیک اگر پالان رود آمد دگر

دُرِ جانت مایه B . دُرِ جان سرمایه A Bul. . دکان مال Bul. (۷۲۶)

نا که موسی نپی نآید برون . کرد در گردن هزاران ظلم و خون
 آن همه خون کرد و موسی زاده شد . وز برای قهر او آماده شد
 ۷۷- گر بدیدی کارگاه لا بزال . دست و پایش خشک گشتی ز احتیال
 اندرون خانه اش موسی مُعاف . وز برون می‌کشت طفلان را گراف
 همچو صاحب نفس کون ن پرورد . بر دگر کس ظنِ حقدی میبرد
 کین عدو و آن حسود و دشمنست . خود حسود و دشمن او آن تست
 او چو فرعون و تنش موسی او . او بیرون می‌دود که کو عدو
 ۷۸- نفسش اندر خانه تن نازنین . بر دگر کس دست ی‌خاید بکین

ملامت کردن مردم شخصی را که مادرش را کشت بتهمت ،

آن یکی از خشم مادر را بکشت . هم بزخم خنجر و هم زخم مُشت
 آن یکی گننش که از بدگوهری . باد ناوردی تو حقِ مادره
 می تو مادر را چرا کشتی بگو . او چه کرد آخر بگو ای زشت‌خو
 گفت کاری کرد کآن عار و یست . کشتش کآن خاک ستار و یست
 ۷۸- گفت آنکس را بکش اے مُحَنَّم . گفت پس هر روز مردی را کُشَم
 کُشتم اورا رستم از خونهای خلق . نای او بُرم بهست از نایِ خلق
 نفسِ نُسْت آن مادر بدخاصیت . که فساد اوست در هر ناحیت
 هین بکش اورا که بهر آن دنی . هر دی قصدِ عزیز ی‌کنی

حسود دشمن است A (۷۷۲) طفلان بی گراف A (۷۷۱)

او چو موسی و تنش فرعون او BL Bul. (۷۷۴)

Heading: Bul. ملامت کردن آنکس را که مادر خود را

(۷۷۸) After this verse L adds:

هیچکس کشتست مادر ای عنود * می‌نگویی که چه کرد آخر چه بود

After this verse L adds: ستار تست L. عار منست L (۷۷۹)

منهم شد با یکی زان کشتش * غرق خون در خاک گور آغشش

نای خود L (۷۸۱)

گر یحک داری گزین کن ورنه رو • نزد دانا خویشان را کن رگو
 یا یحک باید میان جان خویش • ورنه نادانی ره مرو تنها تو پیش
 بانگ غولان هست بانگ آشنا • آشنایی که کشد سوئے فنا
 بانگ میدارد که هان ای کاروان • سوی من آید نك راه و نشان
 ۷۰۰ نام هر يك میبرد غول ای فلان • تا کند آن خواجهر را از آفلان
 چون رسد آنجا ببیند گرگ و شیر • عمر ضایع راه دور و روز دیر
 چون بود آن بانگ غول آخر بگو • مال خواهر جاه خواهر و آب رو
 از درون خویش این آوازه ها • منع کن تا کشف گردد رازها
 ذکر حق کن بانگ غولان را بسوز • چشم نرگس را ازین کرگس بدوز
 ۷۰۵ صبح کاذب را زصادق و شناس • رنگ می را باز دان از رنگ کاس
 تا بود کز دیدگان هفت رنگ • دیده پیدا کند صبر و درنگ
 رنگها بینی بجز این رنگها • گوهران بینی بجای سنگها
 گوهر چه بلك در بایی شوی • آفتاب چرخ پهبایی شوی
 کارکن در کارگه باشد نهان • تو برو در کارگه بینش عیان
 ۷۱۰ کار چون بر کارکن پرده تنید • خارج آن کار نتوانیش دید
 کارگه چون جای باش عاملست • آنک بیرون است از وی غافلست
 پس در آ در کارگه یعنی عدم • تا ببینی صنع و صانع را بهم
 کارگه چون جای روشن دیدگیست • پس برون کارگه پوشیدگیست
 رو بهستی داشت فرعون عنود • لاجرم از کارگاهش گور بود
 ۷۱۵ لاجرم میخواست تبدیل قدر • تا فضا را باز گرداند زدم
 خود قضا بر سبب آن حیلهمند • زیر لب میکرد هر دم ریش خند
 صد هزاران طفل گشت او بی گناه • تا بگردد حکم و تقدیر اله

از غافلان I (۷۰۰) • کو کشد ABL. آشنائی که شدی سوی فنا (۷۰۸) Bul.

گوهری AB Bul. (۷۰۸) • آب رو و before Bul. om. (۷۰۲)

پس قضا A (۷۱۶) • تدبیر قدر A (۷۱۵) • کارکن for کارگه A (۷۱۰)

نو حسودی کر فلان من کمترم . یفزاید کمتری در اخترم
 ۸۰۵ خود حسد نقصان و عیبی دیگرست . بلك انرا جمله کبها بترست
 آن بلیس از ننگ و عار، کمتری . خویشتن افگند در صد ابتری
 از حسد میخواست تا بالا بود . خود چه بالا بلك خون بالا بود
 آن ابو جهل از محمد ننگ داشت . وز حسد خود را بیلا بیفراشت
 بو آنکم نامش بد و بو جهل شد . ای بسا اهل از حسد نااهل شد
 ۸۱۰ من ندیدم در جهان جُست و جو . هیچ اهلیت به از خوی نکو
 انبیارا واسطه زان کرد حق . تا پدید آید حسدها در قَلق
 زانک کس را از خدا عاری نبود . حاسد حق هیچ دباری نبود
 آن کسی کش مثل خود پنداشتی . زان سبب با او حسد برداشتی
 چون مفرر شد بزرگی رسول * پس حسد ناید کسی را از قبول
 ۸۱۵ پس بهر دوری ولی قایمست . تا قیامت آزمایش دایمست
 هرکرا خوی نکو باشد برست . هر کسی کو شیشه دل باشد شکست
 پس امام حتی قائم آن ولیست . خواه از نسل، عمر خواه از علیست
 مهدی و هادی و بیست ای راه جو . هم نهان و هر نشسته پیش رو
 او چو نورست و بخرد جبریل اوست . آن ولی کم ازو قندیل اوست
 ۸۲۰ آنک زین قندیل کم مشکات ماست . نور را در مرتبه نرنیبهاست
 زانک هتصد پرده دارد نور حق . پردهای نور دان چندین طبق

(۸۰۴) A . ورحسودی . (۸۰۵) Bul. کمترست . I . بدترست .

(۸۰۶) ABL Bul. خویش را . (۸۰۷) Suppl. in marg. D.

(۸۱۰) A نیکو . After this verse Bul. adds:

در گذر از فضل و از چستی و فن * کار خدمت دارد و خلق حسن

(۸۱۳) Bul. حسد افراشتی . (۸۱۴) Bul. بزرگی بر رسول .

(۸۱۶) A نیکو . D . برست . (۸۱۷) A از نسل نبی .

(۸۱۹) AB Bul. وآن ولی . Bul. او ولی و کم ازو .

(۸۲۰) AB Bul. وآنک . A . نور او . (۸۲۱) A هتصد .

از وی این دنیای خوش بر نُسْت ننگ • از پی او با حق و با خلق جنگ
 ۷۸۰ نفس کشتی باز رستی زاعتذار • کس ترا دشمن نماند در دیار
 گر شکال آرد کسی در گفتِ ما • امر برائے انبیا و اولیا
 کانیا را فی که نفس کُشته بود • پس چراشان دشمنان بود و حسود
 گوش زنه نو ای طلب‌گارِ صواب • بشنو این اشکالِ شُبُهت را جواب
 دشمن خود بوده‌اند آن مُنکران • زخم بر خود می‌زدند ایشان چنان
 ۷۹۰ دشمن آن باشد که قصدِ جان کُشد • دشمن آن نبود که خود جان می‌کُشد
 نیست خنْثاکِ عدوِّ آفتاب • او عدوِّ خویش آمد در حجاب
 نابش خورشیدِ او را می‌کُشد • رنج او خُرشید هرگز گی کُشد
 دشمن آن باشد کزو آید عذاب • مانع آید لعل را از آفتاب
 مانع خویشند جمله کافران • امر شعاعِ جوهرِ پیغمبران
 ۷۹۵ گی حجابِ چشمِ آن فرزند خلق • چشمِ خود را کُور و کُتر کردند خلق
 چون غلامِ هندوی کو کین کُشد • از ستیزه خواجه خود را می‌کُشد
 سرنگون می‌افتد از بامِ سرا • تا زبانی کرده باشد خواجه را
 گر شود بیمار دشمن با طیب • ور کند کودکِ عداوت با ادیب
 در حقیقت ره‌زنِ راهِ خودند • راهِ عقل و جانِ خود را خود زدند
 ۸۰۰ گازی گر خشم گیرد ز آفتاب • مایه گر خشم می‌گیرد ز آب
 تو یکی بنگر کرا دارد زبان • عاقبت که بود سیاه‌اختر از آن
 گر ترا حق آفریند زشت‌رو • هان مشو هم زشت‌رو هم زشت‌خو
 ور بُرد کشتِ مرو در سنگ‌لاخ • ور دو شاخست مشو تو چار شاخ

(۷۸۶) ABL Bul. بر گفت ما.

(۷۸۷) D نفس کشته.

(۷۸۸) BL Bul. اشکال و شبهت.

(۷۹۱) Bul. آمد ز احتجاب.

(۷۹۴) ABDEL Bul. پیغامبران.

(۷۹۵) A کور کُتر. L Bul. کور کُتر.

(۷۹۶) Bul. هندوی.

(۸۰۱) L تو نگر بنگر.

(۸۰۲) L After this verse Bul. adds: ور درد کشت.

هین مرو آنرا که جای بهیست • مر ترا او دانکه ناحق دلتست

نا نگردد نیکوئ ما بدے . اینک گنتم هر نبد جز بیخودی
پای کثرا کشی کثر بهتر بود . مرگدارا دستگه بر در بود

امتحان پادشاه بآن دو غلام که نو خریده بود،

پادشاهی دو غلام ارزان خرید . با یکی زان دو سخن گفت و شنید
یافتش زیرک دل و شیرین جواب . از لب شکرچه زاید شکرآب
۸۴۵ آدمی مخفیست در زیر زبان . این زبان پرده است بر درگاه جان
چونک بادے پرده را درهر کشید . سرِ سخنِ خانه شد بر ما پدید
کاندر آن خانه گهر یا گندمست . گنج زر با جمله مار و کژدمست
یا درو گنجست ماری بر کران . زانک نبود گنج زر بی پاسان
بی تأمل او سخن گفتی چنان . کز پس بانصد تأمل دیگران
۸۵۰ گنجی در باطنش دریاستی . جمله دریا گوهر گویاستی
نور هر گوهر کز نو تابان شدی . حق و باطل را ازو فرقان شدی
نور فرقان فرق کردی بهر ما . ذره ذره حق و باطل را جدا
نور گوهر نور چشم ما شدی . هم سؤال و هم جواب از ما بدی
چشم کثر کردی دو دیدی قرص ماه . چون سؤالت این نظر در آشتیاه
۸۵۰ راست گردان چشم را در ماهتاب . تا یکی بینی تو مه را نک جواب
فکرنت گو کثر مین نیکو نگر . هست آن فکرنت شعاع آن گهر
هر جوابی کآن زگوش آید بدیل . چشم گفت از من شنو آنرا بهیل

نیکویی بر ما . Bul. نیکویی* D (۸۴۱)

Heading: Bul. امتحان کردن . BL با آن دو . A Bul. آن دو غلام را . AB Bul. om. نو .

گنجیست و ماری . AB Bul. (۸۴۸) . گوهر . D . کدر . D (۸۴۷)

گفتی* . DL Bul. . گنجی B . گنجی A (۸۵۰) . از . A om. (۸۵۲)

and ۸۵۴ follow vv. ۸۵۰ and ۸۵۶, but the error is indicated in marg.

Bul. فکرنت که . A . فکرنت کی . D . D . Suppl. in marg. (۸۵۶)

هست هم نور و شعاع . D

از پس هر پرده قوی را مفسر . صف صف اند این پردهشان تا امام
 اهل صفِ آخرین از ضعفِ خویش . چشمشان طاقت ندارد نورِ پیش
 و آن صفِ پیش از ضعفی بصر . تاب نآرد روشنائی بیشتر
 ۸۲۵ روشنی کو حیات اولست . رنج جان و فتنه این آحوست
 احولیها اندک اندک گم شود . چون زهنصد بگذرد او بیم شود
 آتشی کاصلاح آهن با زَرست . گی صلاح آب و سبب ترست
 سبب و آبِ خای دارد خنیف . نه چو آهن تابشی خواهد لطیف
 لبک آهن را لطیف آن شعلهاست . کو جذوب تابش آن ازدهاست
 ۸۳۰ هست آن آهن فقیر سخت گش . زیر پتک و آتش است اوسرخ و خوش
 حاجب آتش بود بی واسطه . در دل آتش رود بی رابطه
 بی حجابی آب و فرزندان آب . پختگی ز آتش نیابند و خطاب
 واسطه دیگری بود یا نایب . همچو پارا در روش پانایب
 یا مکانی در میان تا آن هوا . میشود سوزان و میآرد بما
 ۸۳۵ پس فقیر آنست کو بی واسطه است . شعلهارا با وجودش رابطه است
 پس دل عالم و یست ایرا که نن . می رسد از واسطه این دل بفن
 دل نباشد نن چه داند گفت و گو . دل نجوید نن چه داند جست و جو
 پس نظرگاه شعاع آن آهنست . پس نظرگاه خدا دل فی تن است
 باز این دلهای جزوی چون تنست . با دل صاحب دلی کو معدنست
 ۸۴۰ بس مثال و شرح خواهد این کلام . لبک ترسم تا نلغزد و هیر علم

(۸۲۲) D نور پیش. The reading of ABL is uncertain.

(۸۲۴) D بیشتر. The reading of ABL is uncertain.

(۸۲۶) ADL زهنصد. (۸۲۱) D حاجت آتش.

(۷۲۲) Vv. ۸۲۲—۸۳۵ are in marg. D. D حجاب و. D om. و after آب.

(۸۲۴) B om. تا. D هوا. (۸۲۵) Bul. واسطت. Bul. رابطهت.

(۸۲۶) D زیرا که. (۸۲۶) Suppl. in marg. D. A om.

(۸۴۰) L Bul. پس مثال. L فهم عام.

۸۷۵ آن نه گان خواهناش، نو نمود . از تو مارا سرد میگرد آن حسود
 گفت او دزد و کژست و کژنشین . حیز و نامرد و چنانست و چنین
 گفت پیوسته بدست او راست گو . راست گویی من ندیدستم چو او
 راست گویی در نهادش خلفنیت . هرچه گوید من نگوم آن تهیست
 کژ ندانم آن نکو اندیش را . متهم دارم وجود خویش را
 ۸۸۰ باشد او در من ببیند عیبا . من نسیم در وجود خود شها
 هر کسی کو عیب خود دیدی زپیش . گئی بدی فارغ خود از اصلاح خویش
 غافلند این خلق از خود ای پدر . لاجرم گویند عیب همدگر
 من نسیم روی خود را اے شهن . من ببینم روی تو تو روی من
 آنکی که او ببیند روی خویش . نور او از نور خلفانست بیش
 ۸۸۵ گر ببرد دید او باقی بود . زانک دیدش دید خلاقی بود
 نور حتی نبود آن نوری که او . روی خود محسوس ببیند پیش رو
 گنت اکنون عیبهای او بگو . آچنانک گنت او از عیب تو
 نا بدانم که تو غمخوار منی . کدخدای ملک و کار منی
 گنت ای شه من بگویم عیبهاش . گرچه هست او مر مرا خوش خواهناش
 ۸۹۰ عیب او مهر و وفا و مردی . عیب او صدق و ذکا و همدی
 کمترین عیش جوانمردی و داد . آن جوانمردی که جان را هم بداد
 صد هزاران جان خدا کرده پدید . چه جوانمردی بود که آنرا ندید
 ور بدیدی گئی بجان بخش بدی . بهر يك جان گئی چنین غمگین شدی
 بر لب جو بخل آب آنرا بود . کزو جوے آب نابینا بود
 ۸۹۵ گنت پیغمبر که هرکه از یقین . داند او پاداش خود در یوم دین

(۸۷۵) AB Bul. گان for که . (۸۷۶) AB چنین است و چنین and so L.

(۸۷۸) L من نگوم همیست . (۸۸۱) ABL Bul. کو for گر . ABL Bul. for وی .

(۸۸۷) Bul. آچنانکه او بگفت از . (۸۸۸) A بدانم تو که . Bul. کدخدای .

(۸۹۱) A خوش for او . (۸۹۰) AD مهر وفا .

(۸۹۲) AB Bul. گان را . L گان هم . (۸۹۵) ABDL پیغامبر .

گوش دلاله‌است و چشم اهل وصال . چشم صاحب حال و گوش اصحابِ فال
در شنود گوش تبدیلِ صفات . در عیان دیده‌ها تبدیلِ ذات
زآتش ار علمت بقین شد از سخن . پختگی جو در بقین منزل مکن
تا نسوزی نیست آن عینُ البقین . این بقین خواهی در آتش در نشین
گوش چون نافذ بود دیکه شود . ورنه قل در گوش پیچیده شود
این سخن پایان ندارد بازگرد . تا که شه با آن غلامانش چه کرد

براه کردن شاه یکی را از آن دو غلام و ازین دیگر پرسیدن،

آن غلامک را چو دید اهلِ ذکا . آن دگر را کرد اشارت که بیا
کافرِ رحمت گفتنش تصغیر نیست . جد گوید فرزندکم تخفیر نیست
چون بیآمد آن دُوم در پیش شاه . بود او گند دهان دندان سیاه
گرچه شه ناخوش شد از گفتار او . جست و حوی کرد هر زاسرار او
گفت با این شکل وین گند دهان . دُور بنشین لیک آن سونر مران
که تو اهل نام و رُقعۀ بدی . نه جلیس و یار و هم‌بُقعۀ بدی
تا علاج آن دهان تو کنیم . تو حیب و ما طبیبِ پُرفنیم
بهر کیکی تو گلیبی سوختن . نیست لایق از تو دیکه دوختن
با هم بنشین دو سه دستان بگو . تا ببینم صورتِ عقلت نکو
آن ذکی را پس فرستاد او بکار . سوی حمای که زو خود را بخار
وین دگر را گفت خه تو زبرکی . صد غلامی در حقیقت نه یکی

(۸۶۸) ABL Bul. دلالت . (۸۶۰) D جو for خود .

(۸۶۲) AL نافل . B نافذ . D نافذ .

Heading: Bul. om. شاه . After پرسیدن . Bul. adds در خلوت .

(۸۶۵) BD جد گوید . L جد گوید طفلکم .

(۸۶۷) Bul. زان سونر . (۸۶۸) Bul. گرچه ناخوش شد شه .

صورت و عقلت A (۸۶۲) . وز تو دیکه L (۸۶۱) . و پرفنیم D (۸۶۰) .

وین دیگر را A (۸۶۴) . آن یکی را Bul. (۸۶۲) .

جانِ ابراهیم از آن انوارِ زفت . بی حذر در شعلهای نار رفت
 چونک اسماعیل در جُوشِ فتاد . پیشِ دشنه آبدارش سر نهاد
 ۱۱۵ جانِ داود از شعاش گرم شد . آهن اندر دست بافش نرم شد
 چون سلیمان بُد وصالش را رضیع . دیو گشتش بندۀ فرمان و مطیع
 در قضا یعنوب چون بنهاد سر . چشم روشن کرد از بویِ پسر
 یوسف مهرو چو دید آن آفتاب . شد چنان بیدار در تعبیرِ خواب
 چون عصا از دستِ موسی آب خورد . ملکِ فرعون را بک لقمه کرد
 ۱۲۰ نردبانش عیسی مریم چو یافت . بر فراز گنبدِ چارم شناخت
 چون محمد یافت آن ملک و نعیم . قرصِ مهرا کرد در دم او دو نیم
 چون ابو بکر آیتِ توفیق شد . با چنان شه صاحب و صدیق شد
 چون عمر شیدای آن معشوق شد . حق و باطل را چو دل فاروق شد
 چونک عثمان آن عیان را عین گشت . نورِ فایض بود و ذی النورین گشت
 ۱۲۵ چون زرویش مرتضی شد دُرُفشان . گشت او شیر خدا در مَرَجِ جان
 چون جنید از جنید او دید آن مدد . خود مقامانش فزون شد از عدد
 بایزید اندر مزیدش راه دید . نامِ قُطبِ العارَفين از حق شنید
 چون که گرخی گرخی او را شد حرس . شد خلیفه عشق و ربانی نفس
 پورِ آدمِ مرکب آن سو راند شاد . گشت او سلطانِ سلطانان داد
 ۱۳۰ و آن شقیق از شقی آن راه شگرف . گشت او خورشیدِ رأی و نیز طَرف
 صد هزاران پادشاهانِ نهان . سر فرازاند زان سوی جهان

در خویش فتاد (۱۱۴) A. انوار زفت. BL Bul. از آن انوار رفت A (۱۱۶)

و. A om. (۱۱۶) corr. in marg. BL بر فراز چرخ چارم می شناخت A (۱۲۰) و. A om. (۱۱۶)

و. A om. (۱۲۲) کرد او در دم. AB Bul. (۱۲۱) گنبد. Bul.

(۱۲۴) L ذی for ذو (۱۲۴) After this verse L adds:

چونک سبطین از سرش واقف بدند . گوشوارِ عرش ربانی شدند

و. سلطانان D (۱۲۴) خلیفه حق Bul. (۱۲۸) از جند خود دید D (۱۲۶)

(۱۲۰) L شوق for شوق. (۱۲۱) L سرفراز آید L (۱۲۱)

که یکی را ده عوض و آیدش . هر زمان جودِ دگرگون زایدش
 جود جمله از عوضها دیدنست . پس عوض دیدن ضد ترسیدنست
 بخل نادیدن بود اعواض را . شاد دارد دیدِ دُرِ حَوَاضِ را
 پس بعالم هیچ کس نبود بخیل . زآنک کس چیزی نیازد بی بدیل
 ۹۰۰ پس سخا از چشم آمد نه زدست . دید دارد کار جز بینا نرست
 عیب دیگر این که خودین نیست او . هست او در هستی خود عیب جو
 عیب گوی و عیب جوی خود بدست . با همه نیکو و با خود بد بدست
 گفت شه جلدی مکن در مدح بار . مدح خود در ضمن مدح او مبار
 زآنک من در امتحان آرم ورا . شرمسارے آیدت در ما ورا

قسم غلام در صدق و وفای یار خود از طهارت ظن خود،

۹۰۰ گفت نه والله وبالله العظیم . مالك الملك و برحمن و رحيم
 آن خدایی که فرستاد انبیا . نه بجاست بل بفضل و کبریا
 آن خداوندی که از خاک ذلیل . آفرید او شهسواران جلیل
 پاکشان کرد از مزاج خاکیان . بگذرانید از ننگ افلاکیان
 برگرفت از نار و نور صاف ساخت . وانگه او بر جمله انوار ناخت
 ۹۱۰ آن سنا برقی که بر ارواح نافت . تا که آدم معرفت زان نور یافت
 ان کز آدم رُست دست شیت چید . پس خلیفه اش کرد آدم کان بدید
 نوح از آن گوهر که برخوردار بود . در هوای بحر جان دُزار بود

(۸۶) ABL Bul. جودی . (۸۷) D دید در غواص را .

(۸۹) AL چیزی نیارد . (۹۰) Bul. دیک .

(۹۰) Bul. دیگر آنکه and so L.

(۹۰) D در ما وری . D شرمساری باشد آنکه زان ترا B آرم for دارم .

(۹۰) A om. نه . Bul. om. و before بالله . D والرحيم . (۹۰) AL که for که .

(۹۰) A از مزاج پاکیان . (۹۰) Bul. از نار نور .

(۹۱) AB Bul. و دست . (۹۱) Suppl. in marg. D.

هست آن بُستان نشانندن هر عَرَض . گشت جوهر کشت بُستان نك عَرَض
 هم عرض دان کیمیا بردن بکار . جوهری زان کیمیا گر شد بیار
 ۱۰۰ صیقلی کردن عرض باشد شها . زین عرض جوهر هی زاید صفا
 پس مگو که من عملها کرده‌ام . دخل آن اعراض را بنما مَرَم
 این صفت کردن عرض باشد خَش . سایه بُرا پی، قُریان مَکش
 گفت شاه‌ها بی قُنوطِ عقل نیست . گر تو فرمایی عرض را نقل نیست
 پادشاه‌ها جز که باس بند نیست . گر عرض کان رفت باز آینه نیست
 ۱۱۰ گر نبودی مر عرض را نقل و حَشَر . فعل بودی باطل و اقوال فَشَر
 این عرضها نقل شد لَوْنی دگر . حَشَر هر فانی بود کَوْنی دگر
 نقل هر چیزی بود م لایفش . لایق گله بود هر سایش
 وقتِ مَحَشَر هر عرض را صورتیست . صورت هر يك عرض را نوبتیست
 بَنگَر اندر خود نه تو بودی عَرَض . جُنُبش، جُنْفی و جنتی با عَرَض
 ۱۲۰ بَنگَر اندر خانه و کاشانها . در مهندس بود چون افسانها
 آن فلان خانه که ما دیدیم خوش . بود موزون صُفَه و سَف و دَرش
 از مهندس آن عرض و اندیشه‌ها . آلت آورد و ستون از پیشها
 چیست اصل و مایه هر پیشه . جز خیال و جز عرض و اندیشه
 جمله اجزای جهان را بی غرض . در نگر حاصل نشد جز از عرض
 ۱۳۰ اَوَّلِ فِکَرِ آخِرِ اَمَدِ در عمل . بنیتِ عَالَمِ چنان دان در ازل
 میوها در فکرِ دل اَوَّلِ بود . در عمل ظاهر باخر میشود
 چون عمل کردی ثَجَرِ بَنشاندی . اندر آخر حرفِ اَوَّلِ خواندی
 گرچه شاخ و برگ و بیخش اولست . آن همه از بهرِ میوه مَرَمَلست

کَانَ for آن (۱۰۱) A . زین عرض (۱۰۰) D . کشت بُستان as in text . (۱۰۲) L om. D

وقتِ مَحَشَر م عرض را (۱۱۲) A . کون . Bul . لون . Bul . (۱۱۱) Bul . فشر . Bul . (۱۱۰) BL

کَانَ فلان . Bul . (۱۱۶) Bul . جُنْبشی . B . (۱۱۴) Suppl. in marg. D .

دان عرض . A om. D . (۱۱۷) A om. (۱۱۸) A om.

بیخش و before . B om. و . شاخ و بیخ و برگش . Bul . (۱۱۷) Bul .

نامشان از رشكِ حق پنهان بماند . هر گدایی نامشان را بر نخواند
حقِ آن نور و حقِ نورانیان . کاندرا آن بچرند همچون ماهیان
بحرِ جان و جانِ بحر ار گویمش . نیست لایق نامِ نوی جویش
۱۲۵۰ حقِ آن آتی که این و آن ازوست . مغزها نسبت بدو باشد چو پوست
که صفاکِ خواجه تاش و یارِ من . هست صد چندان که این گفتارِ من
آنچِ می دانم زوصفِ آن ندیسم . باوَرَت نآید چه گویم ای کرم
شاه گفت اکنون از آن خود بگو . چند گویی آن این و آن او
نو چه داری و چه حاصل کرده . از ننگِ دریا چه دُر آورده
۱۲۶۰ روزِ مرگ این حقِ تو باطل شود . نورِ جان داری که یارِ دل شود
در محد کین چشمرا خاك آگند . هست آنچِ گوررا روشن کند
آن زمان که دست و پایت بر دَرَد . پَر و بالت هست تا جان بر پرد
آن زمان کین جان حیوانی نماند . جانِ باقی بایدت بر جا نشاند
شرطِ من جا یا الحسن نه کردنت . این حسن را سوی حضرت بردنت
۱۲۷۰ جوهری داری ز انسان با خرے . این عَرَضها که فنا شد چون بری
این عرضهای نماز و روزه را . چونک لایبقی زمانین آندنی
نقل نتوان کرد مر اغراض را . لیک از جوهر برند امراض را
تا مبدل گشت جوهر زین عرض . چون زهریزی که زایل شد مَرَض
گشت زهریز عرض جوهر بچهد . شد دهان تلخ از زهریز شهید
۱۲۸۰ امر زراعت خاکها شد سنبله . داروے مو کرد مورا سلسله
آن نکاح زن عرض بُد شد فنا . جوهر فرزند حاصل شد زما
جفت کردن اسب و اشتر را عَرَض . جوهر گَره بزایدن عَرَض

باشد پوست. AB Bul. (۱۲۵) کدر D. و حق آن نوریان B (۱۲۳)

A om. (۱۲۴) کین دست. Bul. (۱۲۴) گویی این او و آن او L (۱۲۸)

جان بری A (۱۲۵) corr. in marg. آن حسن را Bul. A om. (۱۲۴)

B برد اغراض را (۱۲۷) اتقا L Bul. (۱۲۶)

چون زهریزی Bul. (۱۲۸)

۹۹۰ آنچه میدانست تا پیدا نکرد . بر جهان نهاد رخ طلق و درد
 يك زمان بی کار نتوانی نشست . تا بدی با نیکی از تو نجست
 این تقاضاهای کار از بهر آن . شد موکل تا شود سیرت عیان
 پس کلابه تن کجا ساکن شود . چون سر رشته ضمیرش میگذد
 نامه تو شد نشان آن گیش . بر تو بی کاری بود چون جان گیش
 ۱۰۰۰ این جهان و آن جهان زاید ابد . هر سبب مادر اثر زاید ولد
 چون اثر زاید آن هم شد سبب . تا بزاید او اثرهای عجب
 این سببها نسل بر نسلت لیک . دیده باید منور نیک نیک
 شاه با او در سخن اینجا رسید . تا بدید از وی نشانی ناپدید
 گر بدید آن شاه جویا دور نیست . لیک مارا ذکر آن دستور نیست
 ۱۰۰۵ چون زگرما به بیامد آن غلام . سوی خویش خواند آن شاه و همام
 گنت صحاک نعیم دایم . بس لطیفی و ظریف و خوب رو
 ای دروغا گر نبودی در تو آن . که همی گوید برای تو فلان
 شاد گشتی هرک رویت دیدی . دیدنت ملک جهان ارزیدی
 گنت رمزی زان بگو ای پادشاه . کز برای من بگفت آن دین تپاه
 ۱۰۱۰ گنت اول وصف دوروبیت کرد . کاشکارا نو دواپی خفیه درد
 خبث بارش را چو از شه گوش کرد . در زمان دریای خشمش جوش کرد

اثر از وی ولد. ABL Bul. (۱۰۰۰) . نیکوی A (۹۹۶)

یا بدید از وی نشانی یا بدید. BL Bul. باو. D (۱۰۰۶) . او for زو. L Bul. (۱۰۰۱)

و. AL Bul. om. (۱۰۰۵) . After this verse L adds: (۱۰۰۶)

پس سوی کاری فرستاد آن دگر . تا از آن دیگر شود او با خبر

پیش پشاندش بصد لطف و کرم . بعد از آن گفت ای چو ماه اندر ظلم

ماه رویی جدمویی منک بو . نیک خوبی نیک خوبی نیک بو

کر برای تو. Bul. که برای تو همی گوید. A. In A the hemistichs are transposed. (۱۰۰۷)

مال جهان A. رویت دیدی. B Bul. (۱۰۰۸) . In BD v. ۱۰۰۸ precedes v. ۱۰۰۷.

ارزیدی. B Bul. (۱۰۰۶) . D. که برای A. نگوید پادشاه. D (۱۰۰۶)

کاشکارا همچو وردی L (۱۰۱۰) . من of

پس سیری که مغز آن افلاک بود . اندر آخر خواجه لولاک بود
 ۱۷۰ نقلی اعراض است این بحث و مقال . نقلی اعراض است این شیر و شگال
 جمله عالم خود عرض بودند تا . اندرین معنی بیامد هل آئی
 آن عرضها از چه زاید از صور . وین صور هم از چه زاید از فکر
 این جهان يك فكرتست از عقل کُل . عقل چون شاهست و صورتها رُسل
 عالم اول جهان امتحان . عالم ثانی جزای این و آن
 ۱۸۰ چاکرت شاهها جنایت میکند . آن عرض زنجیر و زندان میشود
 بندهات چون خدمت شایسته کرد . آن عرض نه خلعتی شد در نبرد
 این عرض با جوهر آن بیضه است و طبر . این از آن و آن ازین زاید بسیر
 گفت شاهنشاه چین گیر المراد . این عرضهای تو يك جوهر نژاد
 گفت مخفی داشتست آنرا بخرد . تا بود غیب این جهان نيك و بد
 ۱۹۰ زانک گر پیدا شدی آشکال فکر . کافر و مؤمن نگفتی جز که ذکر
 پس عیان بودی نه غیب ای شاه این . نقش دین و کفر بودی بر چین
 گئی درین عالم بُت و بتگر بُدی . چون کسی را زهره تسخر بُدی
 پس قیامت بودی این دنیاے ما . در قیامت کی کند جرم و خطا
 گفت شه پوشید حق پاداش بد . لیک از عامه نه از خاصان خود
 ۲۰۰ گر بدای افگم من يك امیر . از امیران خفیه دارم نه از وزیر
 حق بن بنمود پس پاداش کار . وز صورهای عملها صد هزار
 تو نشانی ده که من داتم تمام . ماهرا بر من نی پوشد غمام
 گفت پس از گفت من مقصود چیست . چون تو میدانی که آنچه بود چیست
 گفت شه حکمت در اظهار جهان . آنک دانسته برون آید عیان

bis. زاید Bul. این عرضها AB Bul. (۱۷۷) . خواجه لولاک A (۱۷۴)

گر بدای اندر اندازم A (۱۹۰) . ای شاه بین D (۱۸۶) . بیضت Bul. (۱۸۲)

پس BDL Bul. بس A (۱۹۱) . از امیر آن . corr. in marg. D . امیر

بود و چیست Bul. چون نی دانی B (۱۹۲)

از يك اندیشه که آید در درون . صد جهان گردد يك دم سرنگون
 ۱۰۲۰ جسم سلطان گر بصورت يك بود . صد هزاران لشکرش در پی دود
 باز شکل و صورت شاه صفی . هست محکوم یکی فکر خفی
 خلق بی پایان ز يك اندیشه بین . گشته چون سیلی روانه بر زمین
 هست آن اندیشه پیش خلق خرد . لیک چون سیلی جهان را خورد و بُرد
 پس چو می بینی که از اندیشه . فایست اندر جهان هر پیشه
 ۱۰۲۵ خانها و قصرها و شهرها . کوهها و دشتها و نهرها
 هم زمین و بحر و هم مهر و فلک . زنک از وک همچو از دریا سمک
 پس چرا از ابلهی پیش تو کور . تن سلیمانست و اندیشه چو مور
 می نماید پیش چشمت که بزرگ . هست اندیشه چو موش و کوه گرگ
 عالم اندر چشم تو هول و عظیم . زابر و رعد و چرخ داری لرز و بیم
 ۱۰۳۰ وز جهان فکرتی ای کم زخر . این و غافل چو سنگ بی خیر
 زانک نقشی وز خرد بی بهره . آدمی خو نبستی خُرکَره
 سایه را تو شخص می بینی زجهل . شخص از آن شد پیش تو بازی و سهل
 باش تا روزی که آن فکر و خیال . بر گشاید بی حجای پر و بال
 کوهها بینی شک چون پشم نرم . نیست گشته این زمین سرد و گرم

فکر ای خفی A (۱۰۲۱)

باز اندیشه A (۱۰۲۴) . کشته سیلی D . نگر زاندیشه AB (۱۰۲۲)

کر دریا AB . مهر فلک D (۱۰۲۶) . کوهها AB (۱۰۲۵)

زابر چرخ و رعد A . هول عظیم Bul. (۱۰۲۳)

Here L adds: چو سنگی AL Bul. از جهان Bul. (۱۰۲۰)

زانک نقشی وز خرد بیگانه * آدمی خود نبستی دیوانه

Bul. adds:

راضی از جهل عقل را بیگانه * بی خبر از فیض حق دیوانه

آدمی خود L . آدمی جو A . آدمی جون D . نقش محضی وز خرد L (۱۰۲۱)

نزد تو Bul. AB . می دانی زجهل A (۱۰۲۳)

باش روزی تا که A (۱۰۲۲)

گف بر آورد آن غلام و سرخ گشت . تا که موج هَجَوِ او از حد گذشت
 کو زاوَل دم که با من بار بود . همچو سگ در فخط بس گه خوار بود
 چون دَمادم کرد هَجَوِش چون جَرَس . دست بر لب زد شهنشاهش که بس
 ۱۰۱۵ گنت دانستم نرا از وی بدان . از نو جان گندست وز یارت دهان
 پس نشین ای گندجان از دُور تو . تا امیر او باشد و مأمور تو
 در حدیث آمد که نسیح از ریا . همچو سبزه گوئخن دان ای کیا
 پس بدان که صورت خوب و نکو . با خصمال بد نیرزد يك نسو
 ور بود صورت حقیر و ناپذیر . چون بود خُلفش نکو در پاش میر
 ۱۰۲۰ صورت ظاهر فنا گردد بدان . عالم معنی همانند جاودان
 چند بازه عشق با نقش سبزه . بگذرد از نقش سبزو آب جو
 صورتش دیدی زمعنی غافل . از صدف دُری گزین گر عاقلی
 این صدفهای قوالب در جهان . گرچه جمله زنهاند از بحر جان
 لیک اندر هر صدف نبود گهر . چشم بگشا در دل هر يك نگر
 ۱۰۲۵ کان چه دارد وین چه دارد می گزین . زآنک کم بایست آن دُرّ ثمین
 گر بصورت مپروی کوهی بشکل . در بزرگی هست صد چندانک لعل
 هر بصورت دست و پا و پشم نو . هست صد چندانک نقش چشم نو
 لیک پوشیده نباشد بر تو این . کر همه اعضا دو چشم آمد گزین

دست برم زد A (۱۰۱۴) . بس for پس D . گنت زاوَل Bul. (۱۰۱۴)

After this verse L adds: (۱۰۱۶) . گندست و از یارت Bul. B (۱۰۱۵)

بهر آن گفتند اکابر در جهان . راحة الانسان في حفظ اللسان

and so Bul., which has نيك گفتند خرده بینان جهان

After this verse Bul. adds: (۱۰۱۷) Bul. سبزه گلخنی

از بد اخلاق اتقا باشد حسن . سر آياك و خضراء الدمن

After this verse L adds: (۱۰۲۰) D . جاویدان . خوب و نیکو A (۱۰۱۸)

چند باشی عاشق صورت بگو . طالب معنی شو و معنی بچو

در را L . در آ A (۱۰۲۲) . سبزو آب جو AL (۱۰۲۱) . از بهر جان A (۱۰۲۴)

Bul. (۱۰۲۵) . وا گزین

گردد نفس دزد و کار او مپیچ . هرچه آن نه کار حق هیچست هیچ
 پیش از آنک روز دین پیدا شود . نزد مالک دزد شب رسوا شود
 ۱۰۶۵ رخت دزدیک بتدبیر و فنش . مانده روز داورى برگردنش
 صد هزاران عقل باهر بر جهند . تا بغیر دامر او دای نهند
 دامر خودرا سخت تر یابند و بس . گى نماید قوتى با باد خس
 گر نوگویی فایده هستی چه بود . در سؤالت فایده هست ای عنود
 گر ندارد این سؤالت فایده . چه شنوم این را عیب بی عاید
 ۱۰۷۰ و سؤالت را بسی فایدهاست . پس جهان بی فایده آخر چراست
 و جهان از يك جهت بی فایدهست . از جهتهای دگر پُر عایدست
 فایده نوگر مرا فایده نیست . مر ترا چون فایدهست از وی مه ایست
 حسن بوسن عالمی را فایده . گرچه بر اخوان عیب بُد زاید
 محن داودی چنان محبوب بود . لیک بر محروم بانگ چوب بود
 ۱۰۷۵ آب نیل از آب حیوان بُد فزون . لیک بر محروم و مُنکیر بود خون
 هست بر مؤمن شهیدی زندگی . بر منافق مردنست و ژندگی
 چیست در عالم بگو یک نعمتی . که نه محرومند از وی اُمّتی
 گاو و خررا فایده چه در شکر . هست هر جان را یکی قوتی دگر
 لیک گر آن قوت بر وی عارضیست . پس نصیحت کردن او را رایضیست
 ۱۰۸۰ چون کسی کواز مرض رگل داشت دوست . گرچه پندارد که آن خود قوت اوست
 قوت اصلی را فرامش کرده است . روی در قوت مرض آورده است
 نُوشر را بگذاشنه سم خورده است . قوت علت را چو چریش کرده است
 قوت اصلی بشر نور خداست . قوت حیوانی مرورا ناسزاست

یابند پس L (۱۰۶۷) . و هیچ B (۱۰۶۳)

که شنود L . چه شنوم AB Bul. (۱۰۶۶)

B om. D gives as a variant of چوب (۱۰۷۴)

Bul. om. و In D the hemistichs are transposed. (۱۰۷۵)

قوت علت همچو چویش L (۱۰۸۲)

۱۰۴۵ نه ما بینی نه اختر نه وجود . جز خدای واحد حق و دود
يك فسانه راست آمد با دروغ . تا دهد مر راستهارا فروغ

حسد کردن حشم بر غلام خاص

پادشاهی بنده را امر کریم . بر گزیده بود بر جمله حشم
جامگی او وظیفه چل امیر . ده یکی قدرش ندیدی صد وزیر
از کمال طالع و اقبال و بخت . او ایازی بود و شه محمود وقت
۱۰۵۰ روح او با روح شه در اصل خویش . پیش ازین تن بود هم پیوند و خویش
کار آن دارد که پیش از تن بدست . بگذر از اینها که تو حادث شدست
کار عارف راست کونه آخولست . چشم او بر کشتهای اولست
آنچ گندم کاشتندی و آنچ جو . چشم او آنجاست روز و شب گرو
آنچ آبنست شب جز آن نژاد . چلهها و مکرها بادست باد
۱۰۵۵ گی کند دل خوش بچینههای گش . آنک بیند حیلۀ حق بر سرش
او درون دام دای می نهند . جان تو نه این جهد نه آن جهد
گر بروید ور بریزد صد گیاه . عاقبت بر روید آن کشته اله
کشتی تو کاربرد بر کشت نخست . این دوّم فانست و آن اول دُرست
کشتی اول کامل و بگزیده است . تخم ثانی فاسد و پوسیده است
۱۰۶۰ افکن این تدبیر خود را پیش دوست . گرچه تدبیرت هر از تدبیر اوست
کار آن دارد که حق افراشتست . آخر آن روید که اول کاشتنست
هرچه کاری از برای او بکار . چون اسپر دوستی ای دوستدار

(۱۰۴۵) Bul. واحد و حق.

از کمال و طالع A (۱۰۴۹) . ده يك A (۱۰۴۸) . خاص پادشاه B. Heading:

کاشتنش AB Bul. (۱۰۵۲) . و. AD om. . بوده AB Bul. (۱۰۵۰)

کی شود دلخوش Bul. (۱۰۵۵) . بادست و باد A (۱۰۵۴)

کشت اله BL (۱۰۵۷) . آن and این AB Bul. transpose (۱۰۵۶)

م از هم for L (۱۰۶۰) . کارند L Bul. (۱۰۵۸) . کاؤل A (۱۰۶۱)

چون نی آید اینجا کی منم . کاندین عز آفتاب روشنم
 مشرق خورشید برج فیرگون . آفتاب ما ز مشرقها برون
 مشرق او نسبت ذرات او . نی بر آمد فی فروشد ذات او
 ما که واپس ماند ذرات و بیسم . در دو عالم آفتابی بی فیسیم
 ۱۱۱۰ باز گرد شمس میگردم عجب . هم ز فیر شمس باشد این سبب
 شمس باشد بر سببها مطلع . هر ازو حیل سببها منقطع
 صد هزاران بار بپریدم امید . از که از شمس این شما باور کید
 تو مرا باور مکن کز آفتاب . صبر دارم من و یا ماهی ز آب
 و ر شوم نومید نومیدئ من . عین صنع آفتابست اے حسن
 ۱۱۱۵ عین صنع از نفس صانع چون بُرد . هیچ هست از غیر هستی چون چرد
 جمله هستیا ازین روضه چرند . گر براق و تازیان ور خود خرنند
 و آنک گردشها از آن دریا ندید . هر دم آرد رُو ببحرانی جدید
 او ز بحر عذب آب شور خورد . تا که آب شور او را کور کرد
 بحر میگوید بدست راست خور . ز آب من ای کور نا یابی بصر
 ۱۱۲۰ هست دست راست اینجا ظنِ راست . کو بداند نیک و بدرا کز کجاست
 نیزه گردانیست اے نیزه که تو . راست میگردی گهی گاهی دونو
 ما ز عشق شمس دین بی ناختم . ورنه ما نه این کوررا بینا کنیم
 هان ضیاء الحق حُسام الدین تو زود . داروش کن کورئ چشمِ حُسود
 توتیای کبریای تیز فعل . داروی ظلمت گش استی ز فعل

آفتابی with آفتاب بی کیم A . واپس مانده AL Bul. (۱۱۰۶) . کاندین D (۱۱۰۶) .
 باشد B (۱۱۱۰) . آفتابی می کیم B written above.

هستی چون خرد D . صانع کی برد Bul. . نقش صانع L (۱۱۱۵) . این A om. (۱۱۱۲)

(۱۱۱۶) After this verse L Bul. add :

لیک اسپ کور کورانه چرد * می بیند روضه را زانست رد

از کجاست Bul. (۱۱۲۰) . بحراب D (۱۱۱۷)

ما آن کوررا ABL Bul. (۱۱۲۲) . گه و گاهی A . آن نیزه Bul. (۱۱۲۱)

لیک از علت درین افتاد دل . که خورد اوروز و شب زین آب و گل
 ۱۰۸۵ روی زرد و پای سست و دل سبک . کو غذای وَالسَّهَاءُ ذَاتِ الْعَبْکِ
 آن غذای خاصگان دولست . خوردن آن بی گلو و آلتست
 شد غذای آفتاب از نور عرش . مر حسود و دیورا از دود فرش
 در شهیدان بُرَزْقُونُ فرمود حق . آن غذا را نه دهان بُد نه طبق
 دل زهر باری غذایی خورد . دل زهر علی صنایی یبرد
 ۱۰۹۰ صورت هر آدمی چون کاسه است . چشم اثر معنی او حساسه است
 از لقای هر کمی چیزی خوری . وز قران هر قرین چیزی بری
 چون ستاره با ستاره شد قرین . لایق هر دو اثر زاید بقین
 چون قران مرد و زن زاید بشر . وز قران سنگ و آهن شد شر
 و قران خاک با بارانها . میوها و سبزه و ریحانها
 ۱۰۹۵ وز قران سبزه با آدمی . دلخوشی و بی غمی و خرمی
 وز قران خرمی با جان ما . میبزاید خوبی و احسان ما
 قابل خوردن شود اجسام ما . چون بر آید از تفریح کلام ما
 سُرخ رُوپی از قران خون بود . خون زخورشید خوش گلگون بود
 بهترین رنگها سرخی بود . و آن زخورشیدست و از وی می رسد
 ۱۱۰۰ هر زمینی کآن قرین شد با زحل . شوره گشت و کشت را نبود محل
 قوت اندر فعل آید زاتفاق . چون قران دیو با اهل نفاق
 این معانی راست از چرخ نُهَم . بی همه طاق و طرم طاق و طُرم
 خلق را طاق و طرم عاریتست . امر را طاق و طرم ماهیتست
 از پی طاق و طرم خواری گشتند . بر امید عز در خواری خوشند
 ۱۱۰۵ بر امید عزّ که روزه خُدوک . گردن خود کرده اند از غم چو دُوک

(۱۰۸۴) A with روز شب و suppl. below.

(۱۰۸۶) A بی گلو را آلتست . (۱۰۹۲) Bul. ستاره بر ستاره.

(۱۰۹۶) L میبزاید . (۱۰۹۷) D چون بزاید . (۱۱۰۰) L Bul. کو قرین شد.

ی‌نماید سیری این حیلت پُرسِت . وَاللّٰه از جمله حربصان بترست
 ۱۱۴۵ او خورد از حرص طین را همچو دینس . دُنْبِه مَسْپَارِید ای یاران بخرس
 لاف از شه ی‌زند وز دستِ شه . تا بَرَد او ما سَلیمان را زره
 خود چه جنس شاه باشد مرغکی . مَشْنُوش گر عقل داری اندکی
 جنس شاهست او و یا جنس وزیر . هیچ باشد لایقِ گُوزینه سیر
 آنچ ی‌گوید زمکر و فعل و فن . هست سلطان با حثم جو یای من
 ۱۱۵۰ اینت مالِخواباکِ ناپذیر . اینت لافِ خام و دامِ گولگیر
 هرکه این باور کند از ابله‌بست . مرغکِ لاغر چه در خوردِ شه‌بست
 کترین جغد ار زند بر مغز او . مر و را یاری‌گری از شاه کو
 گفت باز اریک پرمن بشکند . بیخِ جغدستان شهنشه بر کند
 جغد چه بود خود اگر بازی مرا . دل برنجاند کند با من جنا
 ۱۱۵۵ شه کند توده بهر شیب و فراز . صد هزاران خرمن از سرهای باز
 پاسبان من عنایات و بست . هرکجا که من روم شه در پیست
 در دل سلطان خیال من مقیم . بی خیال من دل سلطان سقیم
 چون بهر آید مرا شه در روش . ی‌پریم بر اوجِ دل چون پرتوش
 همچو ماه و آفتاب ی‌پریم . پرده‌های آسمانها ی‌دریم
 ۱۱۶۰ روشنی عقلها از فکرتیم . انفطار آسمان از فطرتیم
 بازم و حیران شود در من هُما . جغد که بود تا بداند سرِ ما
 شه برای من ز زندان یاد کرد . صد هزاران بسته را آزاد کرد

(۱۱۴۴) L Bul. بدترست . (۱۱۴۸) BL Bul. لوزینه .

(۱۱۵۲) L has: کورگیر L (۱۱۵۰) . زفعل و مکر L . زفعل مکر و فن Bul. (۱۱۴۹)

گفت باز اریک پرمن بشکند * یا زغم برگ گلی بر من زید

بیخ جغدستان شهنشه بر کند * خانبانان جنگی بر سرزند

(۱۱۵۴) A اگر یاری . (۱۱۵۵) AB Bul. om. از .

(۱۱۵۹) L Bul. بر درم . (۱۱۶۱) Bul. از من ها .

(۱۱۶۲) A برای ما .

۱۱۳۵ آنک گر بر چشم اعی بر زند . ظلمتِ صدساله را زو بر گند
 جمله کوران را دوا کن جز حسود . کز حسودی بر تو ی آرد جمود
 مر حسودت را اگرچه آن منم . جان من تا همچنین جان میگم
 آنک او باشد حسود آفتاب . و آنک میرنجد ز بود آفتاب
 اینت درد بی دوا کوراست آه . اینت افتاده ابد در قعر چاه
 ۱۱۴۰ نفی خورشید ازل بایست او . گی بر آید این مراد او بگو
 باز آن باشد که باز آید بشاه . باز کورست آنک شد گم کرده راه
 راه را گم کرد و در ویران فناد . باز در ویران بر جفدان فناد
 او هم نورست امر نور رضا . لیک کورش کرد سرهنگ قضا
 خاک در چشمش زد و از راه برد . در میان جغد و ویرانش سپرد
 ۱۱۴۵ بر سری جفدانش بر سر می زنند . پتر و بال نازینش می کنند
 و اوله افتاد در جفدان که ها . باز آمد تا بگیرد جای ما
 چون سگان کوی بر چشم و مهب . اندر افتادند در دلق غریب
 باز گوید من چه در خوردم بجغد . صد چنین ویران فدا کردم بجغد
 من نخواهر بود اینجا می روم . سوی شاهنشاه راجع می شورم
 ۱۱۵۰ خویشتن مکشید ای جفدان که من . نه مقیم می روم سوے وطن
 این خراب آباد در چشم شماست . ورنه مارا ساعد شه باز جاست
 جغد گشتا باز حیلت می کند . تا زخان و مان شمارا برگند
 خانه های ما بگیرد او بمکر . برگند مارا بالوسی زوگر

خود من L. اگرچه کان منم A (۱۱۴۷). که حسودی L (۱۱۲۶). بر زند D (۱۱۴۵).

گرفتار شدن باز میان جفدان بویرانه: After this verse Bul. has the heading: (۱۱۴۰)

باز در ویرانه Bul. و. Bul. om. (۱۱۴۲) AB Bul. om. شد for او B (۱۱۴۱).

وز راه A (۱۱۴۴). نور و ضیا L. از نور ضیا A (۱۱۴۳).

می زند A. corr. above. بر سر جفدانش A (۱۱۴۵).

چه for نه L (۱۱۴۸). جای مان L. که مان L. قوفوی افتاد L (۱۱۴۶).

زخان مان AD (۱۱۴۲). بار خواست L. نغز جاست B. آن خراب A (۱۱۴۱).

۱۱۸۵ همچو مَرَبَم جان از آن آسِیبِ جِیب . حامله شد امر مسیح دلغریب
 آن مسیحی نه که بر خشک و ترست . آن مسیحی کز مساحت برترست
 پس زجان جان چو حامل گشت جان . از چنین جانی شود حامل جهان
 پس جهان زاید جهان دیگرے . این حَسَررا وَا نَماید مَحْشَرے
 تا قیامت گر بگوم بشم . من زشرح این قیامت فاصم
 این سخها خود بمعنی یا رَبِیست . حرفها دام دم شیرین لبیست
 ۱۱۹۰ چون کند تقصیر پس چون نزنند . چونک لَبَبِکس بیارَب یرسد
 هست لَبَبِکی که نتوانی شنید . لبک سر تا پایے بتوانی چشید

کلوخ انداختن تشنه از سر دیوار در جوی آب،

بر لب جو بود دیواری بلند . بر سر دیوار تشنه دردمند
 مانعش از آب آن دیوار بود . از پی آب او چو ماهی زار بود
 ناگهان انداخت او خشتی در آب . بانگ آب آمد بگوش چون خطاب
 ۱۱۹۵ چون خطاب یار شیرین لذیذ . هست کرد آن بانگ آبش چون نیذ
 از صفای بانگ آب آن مَبْتَحَن . گشت خشت انداز زانجا خشت گن
 آب میزد بانگ یعنی می ترا . فایده چه زین زدن خشتی مرا
 تشنه گفت آبا مرا دو فایده است . من ازین صنعت ندارم هیچ دست
 فایده اول سماع بانگ آب . کو بود مر نشنگانرا چون رباب
 ۱۲۰۰ یا چون بانگ رعد ایام بهار . باغ و یاباد ازو چندین نگار

جهانی دیگری A (۱۱۸۷) . جو Bul. om. (۱۱۸۶)

شیرین دببست D . شیرین لبست B . یا ربست B . بمعنی یار نیست L (۱۱۸۹)

شیرین و لذیذ Bul. (۱۱۹۵) . نتوانی چشید A (۱۱۹۱) . پس چون L (۱۱۹۰)

In D this verse follows v. ۱۲۰۰ . خشت زن A . آنجا Bul. A (۱۱۹۶)

بانگ تو D (۱۲۰۰)

یکدمر با جفدها دمساز کرد . از دم من جفدهارا باز کرد
 ای خنک جفدی که در پرواز من . فهم کرد از نیک بختی راز من
 ۱۱۶۵ در من آویزد تا نازان شوید . گرچه جفدانید شه بازان شوید
 آنک باشد با چنان شامی حیب . هرکجا افتد چرا باشد غریب
 هرک باشد شاه دردش را دوا . گر چوئی نالد نباشد بی نوا
 مالک ملکیم نیم من طبل خوار . طبل بازم وزند شه از کنار
 طبل باز من ندای ارجعی . حق گواه من برغم مدعی
 ۱۱۷۰ من نیم جنس شهنشه دورازو . لیک دارم در تجلی نور ازو
 نیست جنسیت زروی شکل و ذات . آب جنس خاک آمد در نبات
 باد جنس آتش آمد در قوام . طبعرا جنس آمدست آخر مدام
 جنس ما چون نیست جنس شاه ما . مای ما شد بهر مای او فنا
 چون فنا شد مای ما او ماند فرد . پیش پای اسپ او گزدم چو گزد
 ۱۱۷۵ خاک شد جان و نشانهای او . هست بر خاکش نشان پای او
 خاک پایش شو برای این نشان . تا شوی تاچ سپر گردن گشان
 تا که نفریبد شمارا شکل من . نقل من نوشید پیش از نقل من
 ای بسا کس را که صورت راه زد . قصد صورت کرد و بر الله زد
 آخر این جان با بدن پیوسته است . هیچ این جان با بدن مانند هست
 ۱۱۸۰ تاب نور چشم با پیه است جنت . نور دل در قطره خونی نهنت
 شادماندر گرده و غم در جگر . عقل چون شمع درون مغز سر
 این تعلقات نه بی کیفاست و چون . عقلها در دانش چونی زبون
 جان کل با جان جزو آسیب کرد . جان ازو دُری ستد در جیب کرد

یکجا باشد غریب A (۱۱۶۶) . تا بازان شوید BL Bul (۱۱۶۵)

آمدت L (۱۱۷۳) . شکل ذات A (۱۱۷۱) . نالان A (۱۱۶۷)

In D نقل and نقل are transposed. (۱۱۷۷)

مانند for پیوند D . مانسته است L . مانته هست B (۱۱۷۹)

جان کل A (۱۱۸۳) . نه for بی A (۱۱۸۲)

۱۲۲۰ خانۀ معبور و سفنش بس بلند • معتدل ارکان و بی تخیلط و بند
پیش از آن که ایامِ پیری در رسد • گردنت بندد بِجَبَلِ مِینِ مَسَد
خاک شوره گردد و ریزان و سُست • هرگز از شوره نباتِ خوش نرُست
آبِ زور و آبِ شهوت منقطع • او زخویش و دیگران نا منافع
ابروان چون پالدم زبر آمد • چشم را نم آمد تارے شه
از تشنج رُو چو پشتِ سوسمار • رفته نطق و طعم و دندانها زکار
۱۲۲۵ روز بیگه لاشه لنگ و ره دراز • کارگه ویران عمل رفته زساز
بیخهای خوی بد مُحکَم شه • قوت بر کندن آن کم شه

فرمودن والی آن مرد را که مان خاربن را که نشانده بر
سر راه بر کن،

همچو آن شخص درشتِ خوش سخن • در میان ره نشاند او خاربن
ره گذریانش ملامت گرشدند • بس بگفتندش بکن آنرا نکند
هر دی آن خاربن افزون شده • پای خلقی از زخم آن پرخون شدی

(۱۲۱۹) L. تخیلط بند. After this verse L adds:

نور چشم و قوت ابدان بجا • قصر محکم خانه روشن بر صفا
هین غنیمت دان جوانی ای سر • سر فرود آور بکن خشت و مدر

پاردم L (۱۲۲۳). زور for رو L (۱۲۲۲). کایام ABL Bul. (۱۲۲۰)

(۱۲۲۴) ABD Bul. تشنج as in text. L. تشنج. After this verse L adds:

پشت دوتا گشته دل ست و طنان • تن ضعیف و دست و پا چون ریمان
بر سر ره زاد کم مرکوب ست • غم قوی و دل تک تن نادُرست
خانه ویران کار بی سامان شه • دل ز افغان همچو نای انبان شه
عمر ضایع سعی باطل راه دور • نفس کاهل دل سیه تن ناصبور
موی بر سر همچو برف از بیم مرگ • جمله اعضا زرد و لرزان همچو برگ

قوت از بر کندن A (۱۲۲۶)

Heading: A om. مرد را.

مکن این را بلند L (۱۲۲۸). همچو آن مرد AL (۱۲۲۷)

یا چو بر درویش ایام، زکات • یا چو بر محبوس پیغام نجات
 چون دم رحمان بود کآن از بین • می رسد سوسه محمد بی دهن
 یا چو بوی احمد مُرْسَل بود • کآن بعاصی در شفاعت میرسد
 ۱۲۰۰ یا چو بوی یوسفِ خوب، لطیف • میزند بر جانِ یعقوبِ نجیب
 فایده دیگر که هر خشتی کزین • بر گنم آیم سوی ماء معین
 کز کمی خشت دیوار، بلند • پست تر گردد بهر دفعه که کند
 پستی دیوار قُریبی می شود • فصل او درمانِ وصلی می بود
 سجد آمد کندن خشتِ لُزب • موجب قُری که وَاقْتَرِبْ وَاقْتَرِبْ
 ۱۲۱۰ تا که این دیوار عالی گردنست • مانع این سر فرود آوردنست
 سجد نتوان کرد بر آب حیات • تا نیام زین تن خاکی نجات
 بر سر دیوار هرکو نشنه تر • زودتر بر می کند خشت و مدر
 هر که عاشق تر بود بر بانگ آب • او کلوخ زفت تر کند از حجاب
 او زیانگ آب پُر می تا عُنُق • نشنود بیگانه جز بانگ بُلُق
 ۱۲۱۵ ای خُتک آنرا که او ایام پیش • مُغْتَنَم دارد گزارد وام خویش
 اندر آن ایام کش قدرت بود • صحت و زور، دل و قوت بود
 و آن جوانی همچو باغ سبز و تر • می رساند بی دریغی بار و بر
 چشمهای قوت و شهوت روان • سبز می گردد زمین تن بدان

هنگام نجات L (۱۲۰۲)

(۱۲۰۵) Bul. خوب و لطیف. After this verse L adds:

یا نسیم روضه دار السلام • سوی عاصی میرسد بی انتقام

یا سوی من سیه از کیمیا • میرسد پیغام گای ابله بی

(۱۲۰۷) D که هر دفعه کند (۱۲۰۸) D وصلی می شود، corr. in marg.

(۱۲۰۹) A فریت. L. موجبی A (۱۲۱۰) A Bul. فرو.

(۱۲۱۲) D کلوخ سخت تر، corr. above.

(۱۲۱۴) L بانگ قُلُق، corr. in marg.

زور و دل A. با فراغت صحت و قوت L (۱۲۱۶) L. گزارد D (۱۲۱۵)

باغی AL. باغ و D. D. Suppl. in marg. (۱۲۱۷)

۱۲۵۰ پس هلاكِ نار نور، مؤمن است . زَانِكْ بِي ضِدِّ دَفْعِ ضِدِّ لَا يُمَكِّنُ است
 نار ضِدِّ نور باشد روزِ عدل . كَانْ زَقْفَرُ اَنگِبَخْتَه شد این زَفْضَل
 گر همی خواهی نو دفعِ شَرِّ نار . آبی رحمت بر دلِ آتش گمار
 چشمه آن آبی رحمت مؤمن است . آبی حیوان روحِ پاکِ مُحْسِن است
 پس گریزان است نفس، تو ازو . زَانِكْ تَوَازِ اَنشِ اَوِ آبی جو
 ۱۲۵۵ زَابِ آتش زَانِ گریزان می شود . گَانَشِش از آبی ویران می شود
 حَسَّ و فِکَرِ تَوَ هَمَّه از آتش است . حَسَّ شَبِخِ و فِکَرِ اَوِ نورِ خَوَش است
 آبی نور، او چو بر آتش چکد . چَکْ چَکْ از آتش بر آید بر جهد
 چون کند چک چک تو گویش مرگ و درد . نَا شُودِ اِنِ دُو زَخِ نَفْسِ تَوِ سَرِد
 نَا نَسُوزِدِ اَوِ گُلَسْتَانِ نَرَا . نَا نَسُوزِدِ عَدْلِ و اِحْسَانِ نَرَا
 ۱۲۶۰ بعد از آن چیزی که کاری بر دهد . لَالَه و نَسْرِیْنِ و سَبَسْبَرِ دَهْد
 باز پهنای روم امر را راست . باز گُردِ ای خواجه راه ما کجاست
 اندر آن تفریر بودیم ای حسود . که خَرَّتْ لَنگَسْتِ و مَتَزَلْ دُورِ زُود
 سال بیگ گشت وقتِ کشت نه . جَزِ سَبِهَ رُوی و فَعْلِ زَشْتِ نَه
 کَرَمِ در بیخِ درختِ نِنِ فِتَادِ . بَايدِشِ بَر کُنْدِ و دَرِ آتَشِ نِهَادِ
 ۱۲۶۵ هِنِ و هِنِ ای راه رَوِ بیگانه شد . آفْتَابِ عَمْرِ سَوِّ چاه شد
 این دوروزک را که زُورِتِ هست زُود . پَرِ افشانی بَکُنِ از رَاوِ جُود
 این قَدَرِ تَخْمِی سَکَه ماندست بیاز . نَا بَرُویدِ زینِ دَوِ دَمِ عَمْرِ دَرَاوِ

پس for زَانِ A . پس گریزان BDL (۱۲۵۴) . در دل آتش D (۱۲۵۲)

حَسَّ تَوِ و فِکَرِ تَوِ از آتش Bul. (۱۲۵۶) . گَانَشِشِ اَوِ زَابِ B (۱۲۵۵)

می روم L (۱۲۶۱) . Suppl. in marg. D. A om. (۱۲۵۹)

دور دور L . ای حسود L . بودم L (۱۲۶۲)

ABL Bul. نه for نَ bis. (۱۲۶۳)

AD Bul. پیر افشانی . After this verse L adds:

این قدر تخمی که ماندست بکار * نَا در آخر بینی آنرا برگ و بار

Bul. عمری . (۱۲۶۷)

۱۲۳۰ جامهای خلق بدریدی زخار . پای درویشان بختی زار زار
 چون بچد حاکم بدو گنت این بکن . گنت آری بر گم روزیش من
 مدتی فردا و فردا وعده داد . شد درخت خار او مُحکَم نهاد
 گنت روزی حاکم اے وعده کز . پیش آ در کار ما واپس مغز
 گنت الْآبَامُ با عَم بَبِنَا . گنت عَجَلٌ لَا تُمَاطِلُ دَبِنَا
 ۱۲۳۵ تو که میگوئی که فردا این بدان . کی بهر روزی که می آید زمان
 آن درخت بد جوان تر می شود . وین گشنه پیر و مُضَطَّر می شود
 خارین در قوت و بر خاستن . خارگن در پیری و در کاستن
 خارین هر روز و هر دم سبز و تر . خارگن هر روز زار و خشکتر
 او جوان تر میشود نو پیر تر . زود باش و روزگار خود مبر
 ۱۲۴۰ خارین دان هر یکی خوی بدت . بارها در پای خار آخر زدت
 بارها از خوی خود خسته شدی . حس نداری سخت بی حس آمدی
 گر زخسته گشتن دیگر کسان . که زخلق زشت تو هست آن رسان
 غافل باره ز زخم خود نه . تو عذاب خویش و هر بیگانه
 یا تیر بر گیر و مردانه بز . تو علی وار این در خبیر بکن
 ۱۲۴۵ یا بگلین وصل کن این خار را . وصل کن با نار نور بار را
 تا که نوو او کشد نار ترا . وصل او گلشن کند خار ترا
 نو مثال دوزخی او مؤمن است . گشتن آتش بمؤمن ممکن است
 مصطفی فرمود از گنت جمجم . کو بمؤمن لابه گر گردد زبیم
 گویدش بگدر زمن اے شاه زود . هین که نورت سوز نار مرا ربود

(۱۲۳۰) After this verse L adds:

چونک حاکمرا خبر شد زین حدیث * یافت آگاهی ز فعل آن خبیث

گفت آن گمراه را کینرا بکن L in the first hemistich بعد (۱۲۳۱)

سبز تر AL (۱۲۳۸)

لابه کرد او زبیم L کو for که AL (۱۲۴۸)

ساز نار مرا L (۱۲۴۹)

پس ادب کن اسب را از خوی بد . ورنه پیش شاه باشد اسب رد
چشم اسب از چشم شه رهبر بود . چشم او بی چشم شه مضطر بود
چشم اسبان جز گیاه و جز چرا . هرکجا خوانی بگوید نه چرا
۱۲۹۰ نور حق بر نور حس راکب شود . آنکهی جان سوی حق راغب شود
اسب بی راکب چه داند رسم راه . شاه باید تا بداند شاهراه
سوی حسی رو که نورش راکبست . حس را آن نور نیکو صاحبست
نور حس را نور حق تزیین بود . معنی نور علی نور این بود
نور حسی می کشد سوسه نری . نور حقش میبرد سوسه علی
۱۲۹۵ زانک محسوسات دوتیر عالمیست . نور حق دریا و حس چون شبهبست
لیک پیدا نیست آن راکب برو . جز باثار و بگفتار نکو
نور حسی کو غلیظ است و گران . هست پنهان در سواد دیدگان
چونک نور حس نمی بینی ز چشم . چون بینی نور آن دینی ز چشم
نور حس با این غلیظی محفیبست . چون خفی نبود ضیایی کان صفیست
۱۳۰۰ این جهان چون خس بدست باد غیب . عاجزی پیشه گرفت و داد غیب
که بلندش میکند گاهیش پست . که دُرُستش میکند گاهی شکست
که یمنش میبرد گاهی بسار . که گلستانش کند گاهیش خار
دست پنهان و قلم بین خطگزار . اسب در جولان و ناپیدا سوار
نیر پزان بین و ناپیدا کمان . جانها پیدا و پنهان جان جان
۱۳۰۵ نیرا مشکن که آن نیر شهیبست . نیست پرتاوی زشست آگهیست
ما رمیت اذ رمیت گفت حق . کار حق بر کارها دارد سبق

(۱۲۹۸) A دینی for بینی .

(۱۳۰۰) A داد غیب . AD پیش گرفت . B بدست و باد غیب .

(۱۳۰۲) Bul. یمنش میکند . After this verse L adds:

که به بجزش می برد گاهی ببر * گاه خشکش میکند گاهیش تر

(۱۳۰۲) D اسب ناپیدا و در جولان سوار .

زدست . L . زشست . Bul . و . شست . A . نیست پرتاوی . Bul . نیر پرتاوی B (۱۳۰۵)

تا نمدست این چراغ با گهر . هین فتیش ساز و روغن زودتر
 هین مگو فردا که فرداها گذشت . تا بکلی نگذرد ایام گشت
 ۱۲۷۰ پند من بشنو که تن بند قویست . کهنه بیرون کن گرت میل نوپست
 لب بیند و کفی پر زر برگشا . بخل تن بگذار پیش آور سخا
 ترک شهوتها و لذتها سخاست . هرکه در شهوت فرو شد بر نخاست
 این سخا شاخست از سرو بهشت . وای او که کف چنین شاخی بهشت
 عُرْوَةُ الْوُفَى است این ترک هوا . بر کشد این شاخ جانرا بر سما
 ۱۲۷۵ تا برد شاخ سخا اے خوبکیش . مر ترا بالا گشان تا اصل خویش
 یوسف حسنی و این عالم چو چاه . وین رسن صبرست بر امر اله
 یوسفا آمد رسن درزن دو دست . از رسن غافل مشو بیگه شدست
 حمد لله کین رسن آویختند . فضل و رحمت را بهم آمیختند
 تا ببینی عالم جان جدید . عالم بس آشکار ناپدید
 ۱۲۸۰ این جهان نیست چون هستان شد . و آن جهان هست بس پنهان شد
 خاک بر بادست بازی میکند . کژنمایی پردهسازے میکند
 اینک بر کارست بی کارست و پوست . و آنک پنهان است مغز و اصل اوست
 خاک همچون آتی در دست باد . بادرا دان عالی و عالی نژاد
 چشم خاکی را بخاک افتد نظر . بادین چشمی بود نوعی دگر
 ۱۲۸۵ اسب داند اسب را کو هست یار . هر سوارے داند احوال سوار
 چشم حسن اسب است و نور حق سوار . بی سواره اسب خود نآید بکار

آفت تأخیر غیرات فردا (۱۲۶۸) B. فتیلهش A. om. و. After this verse the Heading
 is suppl. in D. So Bul. (۱۲۶۶) L. بگذرد. (۱۲۷۱) ABL Bul. و پیش.
 (۱۲۷۶) D. چو چه. (۱۲۷۴) Bul. عرْوَةُ الْوُفَى. بر کشید L.
 (۱۲۷۷) L. اندر رسن Bul. نو دست L. بر زن Bul. (۱۲۷۶) Bul. آشکارا.
 (۱۲۸۰) D. چون for بس, with بس written above. (۱۲۸۱) AB Bul. و بازی.
 (۱۲۸۲) D. عادل نژاد. (۱۲۸۴) L. جسم خاکی. (۱۲۸۳) D.
 (۱۲۸۶) L. بی سوار این اسب L. جسم گل اسبست و نور دل سوار (۱۲۸۶)

دل بدست او چو موم، نرم رام . مهر او گه ننگ سازد گاه نام
 ۱۲۳۵ مهر مومش حاکی انگشتر بست . باز آن نقش نگین حاکی کیست
 حاکی اندیشه آن زرگرسب . سلسله هر حلقه اندر دیگرست
 این صدا در کوه دلها بانگ کیست . گه پُست از بانگ این گه که تپست
 هر کجا هست او حکیم است استاد . بانگ او زین کوه دل خالی مباد
 هست که کاوا مثنای کند . هست که کاواز صدنا می کند
 ۱۲۳۰ می زهاند کوه از آن آواز و قال . صد هزاران چشمه آب زلال
 چون زکه آن لطف بیرون میشود . آبها در چشمها خون میشود
 زان شهنشام همایون نعل بود . که سراسر طور سینا لعل بود
 جان پذیرفت و یخرد اجزای کوه . ما کم از سنگیم آخر ای گروه
 نه زجان يك چشمه جوشان میشود . نه بدن از سبزپوشان میشود
 ۱۲۳۵ نه صدای بانگ مشتافی درو . نه صفای جرعه ساقی درو
 کو حیثیت تا زنبش و زگلند . این چنین گه را بکلی برگزند
 بولک بر اجزای او تابدمهی . بولک در وی تاب مه یابد روی
 چون قیامت کوهها را برگند . بر سر ما سایه گی می افکند
 این قیامت زان قیامت گی کمست . آن قیامت زخم و این چون مرهمست
 ۱۲۴۰ هر که دید این مرهم از زخم اینست . هر بدی کین حسن دید او محسن است
 ای خنک زشتی که خویش شد حریف . وای گل روی که جفتش شد خریف
 نان مرده چون حریف جان شود . زنگ گردد نان و عین آن شود
 هیزم نیره حریف نار شد . تیرگی رفت و همه انوار شد
 در نمک لان چون خیر مرده فتاد . آن خری و مردگی یکسو نهاد

می زهاند AL (۱۲۳۰) . کاواز مثنای DL (۱۲۳۶) . نامه سازد L (۱۲۳۴)

پس قیامت این AL in second hemistich: (۱۲۳۸) . bis بولک L Bul. (۱۲۳۷)

و آن قیامت زخم D (۱۲۳۶) . گئی D . کرم کی می کند

یکسان نهاد A . نمکدان L Bul. (۱۲۴۴)

خشم خود بشکن تو مشکن نیررا . چشم خشم خون شارد شیررا
 بوسه ده بر تیر و پیش شاه بر . تیر خون آلود از خون تو سر
 آنچه پیدا عاجز و بسته و زبون . و آنچه ناپیدا چنان نند و حرون
 ۱۲۱۰ ما شکاریم این چنین دای کراست . گوی چوگانیم چوگان کجاست
 و دزد می دوزد این خیاط کو . می دزد می سوزد این نقاط کو
 ساعتی کافر کند صدیق را . ساعتی زاهد کند زندیق را
 زانک مخلص در خطر باشد زدام . تا زخود خالص نگردد او تمام
 زانک در راهست و ره زن بی حدست . آن رهد کو در امان ایزد است
 ۱۲۱۵ آینه خالص نگشت او مخلص است . مرغ را نگرفته است او مخلص است
 چونک مخلص گشت مخلص باز رست . در مقام امن رفت و بُرد دست
 هیچ آینه دگر آهن نشد . هیچ نانی گندم خرمن نشد
 هیچ انگور دگر غوره نشد . هیچ میوه پخته با کوره نشد
 پخته گرد و از تغییر دور شو . رو چو برهان محقق نور شو
 ۱۲۲۰ چون زخود رستی هم برهان شدی . چونک بنه نیست شد سلطان شدی
 و ر عیان خواهی صلاح دین نمود . دیدهارا کرد بینا و گشود
 فقر را از چشم و از سیبای او . دید هر چشمی که دارد نور هو
 شیخ فعالیت بی آلت چو حق . با مریدان داده بی گنتی سبق

(۱۴۰۷) L خون نماید . (۱۴۰۸) AL خون آلوده . A از خون جگر . In A the words جگر have been written over جگر, app. by the original hand.

(۱۴۰۹) A Bul. بسته زبون . AB Bul. چنین .

(۱۴۱۰) D و چوگانی . (۱۴۱۲) L باشد مدام .

(۱۴۱۵) B Bul. write آینه (with *isdfat*). A متنص for مفض . D منص , and so L in marg.

(۱۴۱۷) A نان گدمن L گدمی .

(۱۴۲۱) Suppl. in marg. D. A om. Bul. گر عیان . L Bul. صلاح الدین .

(۱۴۲۲) Suppl. in marg. D. A om. B فقر را از جسم .

(۱۴۲۴) Suppl. in marg. D. A om. L Bul. بی گنتی .

۱۲۶۵ پاک محدود تو خواهد مدد . ورنه اندر خرج کم گردد عدد
 آب گنت آلوده را در من شتاب . گنت آلوده که دارم شرم از آب
 گنت آب این شرم بی من گئی رود . بی من این آلوده زایل گئی شود
 ز آب هر آلوده کو پنهان شود . اَلْحَبَاءُ يَمْنَعُ الْاِيْمَانَ بود
 دل ز پایه حوض تن گلناک شد . تن ز آب حوض دلها پاک شد
 ۱۲۷۰ گردد پایه حوض دل گردد ای پسر . هان ز پایه حوض تن میکن حذر
 بحر تن بر بحر دل برم زنان . در میانشان بَرزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ
 گر تو باشی راست و ر باشی نوکتر . پیشتر می غر بدو واپس مغز
 پیش شاهان گر خطر باشد بجان . لیک نشکینند ازو باهمنان
 شاه چون شیرین تر از شکر بود . جان بشیرینی رود خوشتر بود
 ۱۲۷۵ اے ملامت گر سلامت مر ترا . ای سلامت جو توی وای العری
 جان من کوره است با آتش خوش است . کوره را این بس که خانه آتش است
 همچو کوره عشق را سوزید نیست . هر که او زین کور باشد کوره نیست
 برگه بی برگی ترا چون برگ شد . جان باقی بافتی و مرگ شد
 چون ترا غم شادی افزودن گرفت . روضه جانت گل و سوسن گرفت
 ۱۲۸۰ آنچه خوف دیگران آن امن است . بط قوی از بحر و مرغ خانه است
 باز دیوانه شدم من ای طیب . باز سودایی شدم من اے حبیب
 حلقهای سلسله تو ذو فنون . هر یکی حلقه دهد دیگر جنون
 داد هر حلقه فنونی دیگرست . پس مرا هر دم جنونی دیگرست
 پس فنون باشد جنون این شد مثل . خاصه در زنجیر این میسر اجل
 ۱۲۸۵ آن چنان دیوانگی بگست بند . که همه دیوانگان پندم دهند

B . ملامت مر ترا L (۱۲۷۵) . نشکیند عالی همتان L . نشکید A Bul. (۱۲۷۲)

جان من کورست A Bul. (۱۲۷۶) . رها کن تو مرا . Bul. تویی وای العری

Bul. شادی (۱۲۷۹) . زین کوره باشد کور نیست BL . سوزید نیست A (۱۲۷۷)

در فنون A (۱۲۸۲) . چون زغم شادیت افزونی گرفت L . افزون گرفت

L . کین همه Bul. (۱۲۸۵) . فنون آمد جنون A Bul. (۱۲۸۴)

۱۲۴۵ صِبْغَةَ آلِهِ هَسْتُ خُمْ رَنگِ هُوَ . پِسَهَا بَك رَنگِ گَرْدَدِ اَنْدَرُو
 چُونِ دَرِ اَنِ خُمْ اَفْتَدِ وَ گَوِيشِ قُمْ . اَز طَرَبِ گَوِيدِ مَنِ خُمْ لَا تَلَمُ
 اَنِ مَنِ خُمْ خُودِ اَنَا اَلْحَقُّ كَفْتَنَسْتُ . رَنگِ اَنَشِ دَارْدِ اِلَّا اَهْنَسْتُ
 رَنگِ اَهْنِ مَحْوِ رَنگِ اَنَشِ اَسْتُ . زَانَشِي يَ لَافِدِ وَ خَامُشِ وَشِ اَسْتُ
 چُونِ بَسْرَخِي گِشْتِ هِمْچُونِ زَرِّ كَانِ . پَسِ اَنَا اَلنَّارُ سْتِ لَافِشِ بِي زَبَانِ
 ۱۲۵۰ شُدِ زَرَنگِ وَ طَبِيعِ اَنَشِ مَحْمَشَمُ . گَوِيدِ اَوِ مَنِ اَنَشَمِ مَنِ اَنَشَمِ
 اَنَشَمِ مَنِ گَرِ نَرَا شَكْسْتُ وَ ظَنِ . اَزْمُونِ كَنِ دَسْتِ رَا دَرِ مَنِ بَزْنِ
 اَنَشَمِ مَنِ گَرِ نَرَا شُدِ مَشْبِيهَ . رُويِ خُودِ بَرِ رُويِ مَنِ يَكْدَمِ بَنَهَ
 اَدِي چُونِ نُورِ گِيرِدِ اَزِ خُودِ . هَسْتُ مَسْجُودِ مَلَايِكِ زَاجِنْبَا
 نِيزِ مَسْجُودِ كِسِي كُو چُونِ مَلِكِ . رَسْتَهَ بَاشْدِ جَانَشِ اَزِ طَغْيَانِ وَ شَكِ
 ۱۲۵۵ اَنَشِ چِهَ اَهْنِ چِهَ لَبِ بَبِنْدِ . رِيشِ نَشْبِيهَ مَشْبِيهَ رَا مِخْنَدِ
 پَايِ دَرِ دَرِيَا مَنَهَ كَمِ گُو اَزِ اَنِ . بَرِ لَبِ دَرِيَا خُمُشِ كَنِ لَبِ گِرَانِ
 گَرِچِهَ صَدِ چُونِ مَنِ نَدَارْدِ نَابِ بَحْرِ . لَيْكِ مَنِ نَشْكِيْمِ اَزِ غَرَقَابِ بَحْرِ
 جَانِ وَ عَقْلِ مَنِ فِدَايِ بَحْرِ بَادِ . خُونِبَهَايِ عَقْلِ وَ جَانِ اَبِنِ بَحْرِ دَادِ
 نَا كِهَ پَايِمِ يَرُودِ رَانِمِ دَرُو . چُونِ نَمَانْدِ پَا چُو بَطَانِمِ دَرُو
 ۱۲۶۰ بِي اَدَبِ حَاضِرِ زَغَايِبِ خُوشْتَرَسْتُ . حَلْفَهَ گَرِچِهَ كَزِ بُوْدِ نَهَ بَرِ دَرَسْتُ
 اَسِ نَنِ اَلْوَدَهَ بِي گِرْدِ حَوْضِ گِرْدِ . پَاكِ كِي گِرْدِدِ بَرُونِ حَوْضِ مَرْدِ
 پَاكِ كُو اَزِ حَوْضِ مَهْجُورِ اَوْفَسَادِ . اَوِ زِيَاكِي خُويشِ هَمِ دُورِ اَوْفَسَادِ
 پَاكِي اَبِنِ حَوْضِ بِي پَايَانِ بُوْدِ . پَاكِي اَجْسَامِ كَمِ بِيْزَانِ بُوْدِ
 زَانَكِ دَلِ حَوْضِ اَسْتُ لَيْكِنِ دَرِ كَبِيْنِ . سُوِي دَرِيَا رَاهِ پَنَهَانِ دَارْدِ اَبِنِ

(۱۲۴۵) L. Bul. رَنگِ خُمْ هُوَ . ABDL Bul. پِسَهَا . (۱۲۴۸) AL زَانَكِ اَهْنِ . L. in the
 second hemistich زَانَكِ اَهْنِ دَارْدِ وَ اَهْنِ وَشْتُ . (۱۲۵۱) A اَنَشِ مَنِ A . شَكْسْتُ .
 ABL Bul. بَرِ تُو گَرِ شُدِ . (۱۲۵۲) AL اَنَشِ مَنِ ABL Bul. .
 (۱۲۵۴) A om. و . Bul. مَشْبِيهَ بَرِ مِخْنَدِ L. اَهْنِي . Bul. اَنَشِي . (۱۲۵۵) Bul. .
 (۱۲۵۶) ABL Bul. گُوِي . (۱۲۵۷) D كِهَ صَدِ L. . (۱۲۵۸) A مَنِ A . عَقْلِ وَ جَانِ مَنِ A .
 (۱۲۵۹) A om. (۱۲۶۰) A om. (۱۲۶۲) L. اَوِ زَطْهَرِ خُويشِ L . Bul. (۱۲۶۴) . حَوْضِيَسْتُ .

چون دل آن شاه زیشان خون بود . عصمت و آنت رفیهم چون بود
 زر خالصرا و زرگررا خطر . باشد از قلاب خابن بیشتر
 ۱۴۰۰ یوسفان از رشک زشان مخفیند . کز عدو خوبان در آتش میزیند
 یوسفان از مکر اخوان در جهانند . کز حسد یوسف بکرگان می دهند
 از حسد بر یوسف مصری چه رفت . این حسد اندر کین گرگیست زفت
 لاجرم زین گرگ یعقوب حلیم . داشت بر یوسف همیشه خوف و بیم
 گرگ ظاهر گردد یوسف خود نگشت . این حسد در فعل از گرگان گذشت
 ۱۴۱۰ زخم کرد این گرگ وز عذر لبق . آمد کائنا ذهبنا نستبق
 صد هزاران گرگ را این مکر نیست . عاقبت رسوا شود این گرگ بیست
 زانک حشر حاسدان روزی گزند . بی گمان بر صورت گرگان کنند
 حشر بر حرص خص مردارخوار . صورت خوکی بود روز شمار
 زانسان را گند اندام نهان . خمرخواران را بود گند دهان
 ۱۴۱۵ گند مخفی کان بدلهای می رسید . گشت اندر حشر محسوس و پدید
 بیفته آمد وجود آدمی . بر حذر شو زین وجود از زان دی
 در وجود ما هزاران گرگ و خوک . صالح و ناصالح و خوب و خشوک
 حکم آن خوارست کان غالبترست . چونک زریش از مس آمد آن زرت
 سیرنی کان در وجودت غالبست . هم بر آن تصویر حشرت واجبست
 ۱۴۲۰ ساعتی گرگی در آید در بشر . ساعتی یوسف رخی همچون قمر
 میرود از سینها در سینها . از ره پنهان صلاح و کینها
 بلك خود از آدمی در گاو و خر . می رود دانای و علم و هنر

(۱۴۰۷) A زفت for رفت . (۱۴۰۸) D گرگ حلیم .

(۱۴۰۹) A om. حسد . (۱۴۱۰) L و چه زخم لبق corr. in marg. B آنا .

(۱۴۱۳) Bul. مردارخوار . D صورت گرگی . corr. by a later hand .

(۱۴۱۴) L Bul. گند bis . (۱۴۱۷) A om. و before خوب .

(۱۴۱۸) A حکم آن خوارست . Bul. حکم او آن خوست . L حکم آن خوارست .

آمدن دوستان ببنبارستان جهت ذا النون قدس الله سره العزیز،
 این چنین ذا النون مصری را فساد . کاندرو شور و جنون نو بزاز
 شور چندان شد که نا فوق فلك . و رسید از وے جگرهارا نمك
 هین منه نو شور خود ای شور خاك . پهلوس شور خداوندان پاك
 خلق را تاب جنون او نبود . آتش او ریشهاشان مبر بود
 ۱۲۶۰ چونك در ریش عوام آتش فساد . بند کردندش بزندان نهاد
 نیست امکان وا کشیدن این لگام . گرچه زین ره تنگ می آید عام
 دیده این شاهان زعامه خوف جان . کین گزّه کورند و شاهان بی نشان
 چونك حکم اندر کف رندان بود . لاجرم ذا النون در زندان بود
 يك سواره میرود شاه عظیم . در کف طفلان چنین دُرّ بنیم
 ۱۲۶۵ دُرّ چه دریا نهان در قطره . آفتابی مخفی اندر ذره
 آفتابی خویش را ذره نمود . و اندک اندک روی خود را برگشود
 جمله ذرات در وے محو شد . عالم از وی مست گشت و صحو شد
 چون قلم در دست غداری بود . بی گمان منصور بر داری بود
 چون سنبهان راست این کار و کیا . لازم آمد بقتلون الانبیاء
 ۱۴۰۰ انبیا را گفته قوم راه گم . از سفه انا تطیرنا بکم
 جهل ترسا بین امان انگبخته . زان خداوندی که گشت آویخته
 چون بقول اوست مصلوب جهود . پس مرورا امن گی ناند نمود

Heading: Bul. مصری (برش) ذو النون (برش) and so L, which has پرسیدن
 فرق فلك A (۱۲۸۷) ذو النون L Bul. (۱۲۸۶) ذو النون.
 تنگ میدارند عام L. بجام L (۱۲۹۱) بزندان رو نهاد L (۱۲۶۰)
 ذو النون Bul. (۱۲۹۲) دید این شاهان A (۱۲۹۲)
 درج اندر L. در دریاى نهان L. در چه دریاى نهان Bul. (۱۲۶۵)
 شد آویخته. In A Bul. جهل ترسایان امان D (۱۴۰۱) بر دست غداری A (۱۲۶۸)
 BD vv. ۱۴۰۱ and ۱۴۰۲ are transposed.

تا ززخمِ لَغْتِ بامِ من حیات . چون قَبیل از گاوِ موسی ای نِفات
 تا ززخمِ لَحْتِ گاوِی خَوش شوم . همچو کُشته گاوِ موسی گش شوم
 زنده شد کُشته ززخمِ دُمِ گاو . همچو مِس از کیمیا شد زَرِ ساو
 ۱۴۴۰ کُشته بر جَسْت و بگفت اسرار را . و نمود آن زمره خون خوار را
 گفت روشن کین جماعت کُشته‌اند . کین زمان در خصیم آشفته‌اند
 چونک کُشته گردد این جسمِ گران . زنده گردد هستی اسرار دان
 جان او ببیند بهشت و نار را . باز داند جمله اسرار را
 و نماید خونیان دیورا . و نماید دام خُدعه و ربورا
 ۱۴۴۵ گاو کُشتن هست از شرطِ طریق . تا شود از زخمِ دُمِش جان مُفیع
 گاو نَسِ خویش را زُور برکش . تا شود رُوح خفی زنده و بهش

رجوع بحکایت ذا النون قدس الله روحه ،

چون رسیدند آن نفر نزدیکِ او . بانگ بر زد هی کیانید اِنقوا
 با ادب گفتند ما از دوستان . بهر پرش آمدیم اینجا بجان
 چوئی ای دریای عقلِ ذو فنون . این چه بهتانست بر عقلت جنون
 ۱۴۵۰ دودِ گلخن گی رسد در آفتاب . چون شود عنفا شکسته از غراب
 و ما مگیر از ما یسان کن این سخن . ما محبانیم با ما این مکن
 مر محبانرا نشاید دُور کرد . با برپوش و دغل مغرور کرد
 رازرا اندر میان آور شها . رُو مکن در ابر پنهانی مها

کشته و گاو موسی (۱۴۲۸) In marg. D. B. از گاو عالم L (۱۴۲۷)

و نمودن زمره A (۱۴۴۰) . زمره دُمِ گاو A In marg. D. A (۱۴۲۹)

در خصیم بر پشته‌اند L . این جماعت Bul (۱۴۴۱)

و . ABL Bul. om. D (۱۴۴۶) . خودتر D (۱۴۴۶) . خونیان و دیورا B (۱۴۴۴)

Heading: L Bul. ذو النون .

و دغل مهجور کرد Bul (۱۴۵۲)

اسب سُسُك میشود رهوار و رام . خرس بازی میکند بزم سلام
رفت اندر سگ ز آدمیان هوس . تا شیان شد یا شکاری یا حرس
در سگ اصحاب خوبی ز آن رفود . رفت نا جویای الله گشته بود
هر زمان در سینه نوعی سر کند . گاه دیو و گاه مَلَك گه دام و دد
ز آن عجب بیشه که هر شیر آگهست . تا بدم سینها پنهان رهست
دزدی کن از درون مرجان جان . ای کم از سگ از درون عارفان
چونک دزدی باری آن دَر لطیف . چونک حامل میشوی باری شریف

فهم کردن مریدان که ذا النون دیوانه نشده است قاصد کرده است،

دوستان در قصه ذا النون شدند . سوی زندان و در آن رأی زدند
کین مگر قاصد کند یا حکمتیست . او درین دین قبله و آبتیست
دور دور از عقل چون دریای او . تا جنون باشد سَه فرمای او
حاش لله از کمال جاه او . کابری بیمارے پوشد ماه او
او ز سر عامه اندر خانه شد . او ز ننگ عاقلان دیوانه شد
او ز عار عقل گند تن پرست . قاصدا رفتست و دیوانه شدست
که بیندیم قوی وز ساز گاو . بر سر و پشتم بزن وین را مکاو

Bul. رفت در سگ ز آدمی حرص و هوس L (۱۴۲۴) و. A om. (۱۴۲۳)

رفته. BL Bul. و رفود. D (۱۴۲۵) و. یا شیان شد.

که از شیر L (۱۴۲۷) . گاه شیاطین گاه مَلَك گاه دیو و دد L (۱۴۲۶)

After this verse L adds: (۱۴۲۹) . از درو مرجان جان L (۱۴۲۸)

چونک ذو النون سوی زندان رفت شاد * بند بر پا دست بر سر زانفتاد

دوستان اش هر طرف بنهاد رو * سوی زندان هجر پرش هجر او

Heading: B ذو النون . Bul. شیخ ذو النون مصری . Bul. دیوانه نشده قاصدا .

باشد جگر فرمای او L (۱۴۲۲) . مجنون L ذو النون . Bul. (۱۴۲۰)

ساز گاو A . که بیندم ای فتی وز ساز گاو BDL (۱۴۲۶) . و تن پرست . Bul. (۱۴۲۵)

بر سر و پانیم L

شاه آن دان کو زشاهی فارغست . بی مه و خورشید نورش بازغست
 ۱۴۷۰ مخزن آن دارد که مخزن ذات اوست . هستی او دارد که با هستی عدوست
 خواجه لقمان بظاهر خواجهوش . در حقیقت بنده لقمان خواجهاش
 در جهان بازگونه زین بسبست . در نظرشان گوهری کم از خسیست
 هر بیابان را مفازه نام شد . نام و رنگی عقلشان را دام شد
 يك گره را خود معرف جامعه است . در قبا گویند کو از عامه است
 ۱۴۷۵ يك گره را ظاهر سالوس زهد . نور باید تا بود جاسوس زهد
 نور باید پاک از تقلید و غول . تا شناسد مرد را بی فعل و قول
 در رود در قلب او از راه عقل . نقد او ببند نباشد بند نفل
 بندگان خاص علام الغیوب . در جهان جان جواسیس القلوب
 در درون دل در آید چون خیال . پیش او مکتوف باشد سر حال
 ۱۴۸۰ در تن گنجشک چه بود برگ و ساز . که شود پوشید آن بر عقل باز
 آنک واقف گشت بر اسرار هو . سر مخلوقات چه بود پیش او
 آنک بر افلاک رفتارش بود . بر زمین رفتن چه دشوارش بود
 در کف داود کاهن گشت موم . موم چه بود در کف او ای ظلوم
 بود لقمان بنده شکلی خواجه . بندگی بر ظاهرش دیباجه
 ۱۴۸۵ چون رود خواجه بجای ناشناس . در غلام خویش پوشاند لباس
 او بپوشد جامه های آن غلام . سر غلام خویش را سازد امام
 در پیش چون بندگان در ره شود . تا نباید زو کسی آگه شود
 گوید ای بنده تو رو بر صدر شین . من بگیم کفش چون بنده کهن

(۱۴۷۰) D کی با هستی . (۱۴۷۱) AB om. the hamza of بنده .

(۱۴۷۳) A نام رنگی . (۱۴۷۶) D در فعل L از فعل .

(۱۴۸۰) B Bul. چیست از برگ و ساز . In D this and the next verse are transposed.

(۱۴۸۴) DL در ظاهرش B شکل خواجه .

(۱۴۸۵) L خواجه for میری . (۱۴۸۷) D originally نباشد .

(۱۴۸۸) A در صدر . AB Bul. ای بنده برو .

ما محب و صادق و دل‌خسته‌ام . در دو عالم دل بتو در بسته‌ام
 ۱۴۵۵ فحش آغازید و دشنام از گراف . گفت او دیوانگانه زی و فاف
 بر جهید و سنگ پَران کرد و چوب . جملگی بگرختند از بیم کوب
 قهقهه خندید و جنبانید سر . گفت باد ریش این یاران نگر
 دوستان بین کو نشان دوستان . دوستان را رخ باشد همچو جان
 گی کران گردد ز رخ دوست دوست . رخ مغز و دوستی آنرا چو پوست
 ۱۴۶۰ نه نشان دوستی شد سرخوشی . در بلا و آفت و محنت کشتی
 دوست همچون زر بلا چون آتش است . زرِ خالص در دل آتش خوش است

امتحان کردن خواجه لُقمان زیر کئی لُقمان را،

نه که لُقمان را که بنده پاک بود . روز و شب در بندگی جلالک بود
 خواجه اش می‌داشتی در کار پیش . بهترش دیدی ز فرزندان خویش
 زانک لُقمان گرچه بنده زاد بود . خواجه بود و از هوا آزاد بود
 ۱۴۶۵ گفت شاهی شیخ را اندر سخن . چیزی از بخشش زمن درخواست کن
 گفت اے شه شرم ناید مر ترا . که چنین گویی مرا زین برتر آ
 من دو بنده دارم و ایشان حقیر . و آن دو بر تو حاکمانند و امیر
 گفت شه آن دو چه اند آن زلفتست . گفت آن يك خشم و دیگر شهونست

(۱۴۵۴) Bul. محب صادق . After this verse L adds:

رازرا از دوستان پنهان مکن * در میان نه راز و قصد جان مکن

(۱۴۵۸) L رخ کی باشد زجان . (۱۴۵۹) A کی گران گردد .

(۱۴۶۰) D originally and so L, which om. after

روز شب . A همچو آن لُقمان که (۱۴۶۲) L . محنت .

(۱۴۶۳) A خواجه اورا داشتی .

(۱۴۶۴) L Bul. بنده زاده . L Bul. آزاده . After this verse A Bul. have the Heading

حکایت , which is suppl. in D.

(۱۴۶۸) L Bul. آن دو کیند . ذلّتست .

بارِ بازرگان چو در آب اوفتد . دست اندر کاله بهتر زند
چونک چیزی فوت خواهد شد در آب . ترک کمتر گوی و بهتر را بیاب

ظاهر شدن فضل و زیرکی لقمان پیش امتحان کتدگان،

۱۰۱۰ هر طعامی کاوریدندی بوی . کس سوی لقمان فرستادی زپی
تا که لقمان دست سوی آن برد . فاصدا تا خواجه پس خوردهش خورد
سور او خوردی و شور انگبختی . هر طعامی کآن بخوردی ربختی
ور بخوردی بی دل و بی اشنها . این بود پیوندی بی اننها
خریزه آورده بودند ارمغان . گفت رو فرزند لقمان را بخوان
۱۰۱۰ چون برید و داد اورا يك برین % همچو شکر خوردش و چون انگین
از خوشی که خورد داد اورا دووم . تا رسید آن کرجها تا هندم
ماند کرجی گفت این را من خورم . تا چه شیرین خریزه است این بنگرم

(۱۰۰۸) L has in the second hemistich: کنتی مالش بغرقاب اوفتد . After this verse

L adds: هرچه نازنر بدریا افگند . دست اندر کاله بهتر زند

(۱۰۰۹) Bul. گوی for گو . After this verse L adds:

نقد ایمانرا بطاعت گوش دار . تا زروی حق نگردي شرمسار
چونک نقدت را نگهداری کنی . حرص و غفلت را برد دیو دنی
خواجه لقمان چو لقمانرا شناخت . بدک بود اورا و با او عشق باغت

Bul. adds:

از دل و جان نقد ایمانرا بدار . تا نباشی روز محشر شرمسار
چونکه نقدت بود محفوظ ورع . نفس و شیطان از تو باشد بی طمع

Heading: L om. (۱۰۱۱) ABL Bul. پس خوردش . (۱۰۱۲) ABL Bul. کو بخوردی .

(۱۰۱۴) L has in the second hemistich: لیک غایب بود لقمان از میان . After this

verse Bul. adds:

چون بر آمد جای خود لقمان دوان . کاردرا پس زد خواجه همان

L adds:

گفت خواجه با غلامی کای فلان . زود رو فرزند لقمان را بخوان
چونک لقمان آمد و پیشش نشست . خواجه پس برگرفت سگینی بدست

(۱۰۱۶) D . کرجها . L .

تو درستی کن مرا دشنام ده • مر مرا تو هیچ توفیری منه
 ۱۴۹۰ ترکِ خدمتِ خدمتِ تو داشتم • تا بغربتِ تخمِ حیلت کاشتم
 خواجگان این بندگیها کرده اند • تا گان آید کی ایشان بنه اند
 چشم پُر بودند و سیر از خواجگی • کارهارا کرده اند آمادگی
 این غلامانِ هلا بر عکسِ آن • خویشتن بنموده خواجه عقل و جان
 آید از خواجه ره افگندگی • نآید از بنده بغیر بندگی
 ۱۴۹۵ پس از آن عالم بدین عالم چنان • تعیینها هست بر عکس این بدان
 خواجه لقمان ازین حالِ نهان • بود واقف دیک بود از وی نشان
 راز و دانست خوش می راند خر • از برای مصلحت آن راهبر
 مر و را آزاد کرده از نخست • لیک خشنودی لقمان را بچست
 زآنک لقمان را مراد این بود نا • کس نداند سرِ آن شیر و فتی
 ۱۵۰۰ چه عجب که سیر زبند پنهان کنی • این عجب که سیر زخود پنهان کنی
 کار پنهان کن تو از چشمانِ خود • تا بود کارت سلیم از چشم بد
 خویش را تسلیم کن بر دامِ مُزد • وانگه از خود بی زخود چیزی بدزد
 میدهند اقیون بمرد زخم مند • تا که پیکان از تنش بیرون کنند
 وقتِ مرگ از رنجِ او را می درند • او بدان مشغول شد جان می برند
 ۱۵۰۵ چون بهر فکری که دل خواهی سپرد • از تو چیزی در نهان خواهند بُرد
 هر چه اندیشی و تحصیل کنی • می در آید درد از آن سو کاینی
 پس بدان مشغول شو کان بهترست • تا ز تو چیزی بُرد کان کهنترست

(۱۴۹۱) A توفیری • (۱۴۹۲) Bul. om. و.

(۱۴۹۴) Bul. بندگی • (۱۴۹۴) Bul. وین غلامان L. میرغفل • (۱۴۹۴) B om. AL Bul.

(۱۴۹۵) L این بدان • (۱۴۹۶) B om.

(۱۴۹۷) ABL Bul. خوش و.

(۱۴۹۹) L شیرفتی • (۱۵۰۰) ABL گر سر • (۱۵۰۰) ABL چه عجب

(۱۵۰۲) A می دهد، and so D. L بیرون کنند • (۱۵۰۲) A

(۱۵۰۶) D Bul. ای معنی کنی ای معنی • (۱۵۰۶) D Bul. هر چه تحصیل کنی ای معنی

این محبت هر نتیجه دانش است . گئی گزافه بر چنین نختی نشست
 دانش ناقص کجا این عشق زاد . عشق زاید ناقص اما بر جماد
 بر جمادی رنگِ مطلوبی چو دید . از صغیری بانگِ محبوبی شنید
 ۱۰۴۵ دانش ناقص نداند فرق را . لاجرم خورشید داند برق را
 چونک ملعون خواند ناقص را رسول . بود در تأویل نقصان عقول
 زآنک ناقص تر بود مرحومِ رَحْم . نیست بر مرحوم لایق لعن و زخم
 نقص عقل است آنک بد رنجور است . موجب لعنت سزای دور است
 زآنک تکمیل بخردها دور نیست . لیک تکمیل بدن مقدور نیست
 ۱۰۴۰ کفر و فرعونی هر گهر بعید . جمله از نقصان عقل آمد پدید
 بهر نقصان بدن آمد فرج . در نئی که ما علی الاعمی حرج
 برق آفل باشد و بس بی وفا . آفل از باقی ندانی بی صفا
 برق خندد بر که میخندد بگو . بر کسی که دل نهد بر نور او
 نورهای چرخ بپرید پی است . آن چو لا شرقی ولا غربی گئی است
 ۱۰۴۵ برق را چون بَخَطْفُ الْآبْصَارِ دان . نورِ باقی را همه آنصار دان
 بر کف دریا فرس را راندن . نامه در نورِ برقی خواندن
 از حریصی عاقبت نادیدنت . بر دل و بر عقل خود خندیدنت
 عاقبت بین است عقل از خاصیت . نفس باشد گو نبیند عاقبت
 عقل کو مغلوبِ نفس او نفس شد . مشتری مات زحل شد نحس شد
 ۱۰۰۰ هم درین نحسی بگردان این نظر . در کسی که کرد نحس در نگر
 آن نظر که بنگرد این جزر و مد . او ز نحسی سوسه سعدی نَقَب زد
 زان همی گرداندت حالی بحال . ضد بضد پیدا کنان در انتقال

فرعونی AB. فرعونی که هر گزیر D. کفر for کبر A (۱۰۴۰).
 برق میخندد چه Bul. (۱۰۴۲).
 آنگه لا شرقی Bul. (۱۰۴۴).
 این جزر و مد L Bul. آن گواه از بنگرد L (۱۰۰۱).
 که گزافه B (۱۰۴۲).
 گزیر عقیل L. و هر کبر.
 کسی کو Bul. میخندد بگو.
 بر فرا خود L Bul. (۱۰۴۵).
 ضد ضد A (۱۰۴۲).

او چنین خوش میخورد کز ذوقِ او . طبعها شد مشتبهی و لقمه جو
 چون بخورد از تلخیش آتش فروخت . هم زبان کرد آبله هم خلق سوخت
 ۱۰۲۰ ساعتی بی خود شد از تلخی آن . بعد از آن گفتش که ای جان و جهان
 نوش چون کردی تو چندین زهر را . لطف چون انگاشتی این قهرا
 این چه صبرست این صوری از چه رُوست . با مگر پیش تو این جانت عدوست
 چون نیآوردی بجهلت حجتی . که مرا عذریست بس کن ساعتی
 گفت من از دستِ نعمت بخش تو . خورده‌ام چندان که از شرم دوتو
 ۱۰۲۵ شرم آمد که یکی تلخ از گفتم . من نوشم اے تو صاحب معرفت
 چون همه اجزایم از انعام تو . رسته‌اند و غرقِ دانه و دامِ تو
 گر زبک تلخی کم فریاد و داد . خاکِ صد ره بر سر اجزایم باد
 لذتِ دستِ شکر بخت بداشت . اندرین بطیخ تلخی گی گذاشت
 از محبتِ تلخها شیرین شود . از محبتِ میها زرین شود
 ۱۰۳۰ از محبتِ دُردها صاف شود . از محبتِ دَردها شافِ شود
 از محبتِ مرده زند می‌کند . از محبتِ شاه بنده می‌کند

جان جهان Bul. ساعتی بیخوش Bul. (۱۰۲۰) شد مشتری D (۱۰۱۸)

In the (۱۰۲۵) از مرگم دوتو B (۱۰۲۴) این چه صبری AB Bul. (۱۰۲۲)
 غرق و before D om. (۱۰۲۶) ناگهان دیدم کم زان واقفت second hemistich Bul. has

After this verse L adds: (۱۰۲۰) خاکِ غباری L (۱۰۲۷) غرقه دانه دام تو A

از محبتِ خارها گل می‌شود * وز محبتِ سرکها مل می‌شود

After this verse L adds: (۱۰۲۱)

از محبتِ دار تختی می‌شود * وز محبتِ بار بختی می‌شود
 از محبتِ سخن گلشن می‌شود * وز محبتِ خانه روشن می‌شود
 از محبتِ خار سوسن می‌شود * بی محبتِ موم آهن می‌شود
 از محبتِ نار نوری می‌شود * وز محبتِ دیو حوری می‌شود
 از محبتِ سنگ روغن می‌شود * بی محبتِ روضه گلغن می‌شود
 از محبتِ حزن شادی می‌شود * وز محبتِ غول هادی می‌شود
 از محبتِ نیش نوشی می‌شود * بی محبتِ شیر موشی می‌شود
 از محبتِ ستم صحت می‌شود * وز محبتِ فخر رحمت می‌شود

تا غلام، خاص را گردن زنند . بیخ را از زمانه برگسند
 چون شود فانی چو جانش شاه بود . بیخ او در عصمت، الله بود
 شاه از آن اسرار واقف آمد . همچو بو بکسر ربایی تن زده
 در نماشای دل، بدگوهران . میزدی خنک بر آن کوزه گران
 ۱۰۷۵ مکر میسازند قوم حیلهمند . تا که شهرا در ففای در گسند
 پادشاهی بس عظیمی بی کران . در ففای کی بگنجد ای خران
 از برای شاه دای دوختند . آخر این تدبیر ازو آموختند
 نص شاگردی که با استاد خویش . همسری آغازد و آبد بپیش
 با کدام استاد استاد جهان . پیش او یکسان هویدا و نهان
 ۱۰۸۰ چشم او بنظر بنور الله شد . پردهای جهل را خارف به
 از دل سوراخ چون کهنه گلیم . پرده بندد بپیش آن حکیم
 پرده میخندد برو با صد دهان . هر دهانی گشته اشکافی بر آن
 گوید آن استاد مرشاگرد را . ای کم از سگ نیست با من وفا
 خود مرا اُستا مگیر آهن گیل . همچو خود شاگرد گیر و گوزدل
 ۱۰۸۵ نه از منت یاریست در جان و روان . بی منت آبی نمیگردد روان
 پس دل من کارگاه بخت است . چه شکنی این کارگاه ای نادرست
 گوئی پنهان میزنم آتش زنه . نه بقلب از قلب باشد روزنه
 آخر از روزن ببیند فکر تو . دل گواهی دهد از ذکر تو
 گیر در رویت نمالد از کرم . هرچه گوئی خندد و گوید نعم
 ۱۰۹۰ او نمیخندد زدوق مالشت . او میخندد بر آن اشکالشت

چارق بک A (۱۰۸۰) . همسری اندیشد L (۱۰۷۸) . قوم Bul. (۱۰۷۵)
 کارگاه بختت B (۱۰۸۶) . کمی کم از سگ A . گفت آن استاد Bul. (۱۰۸۲)
 (۱۰۸۷) BDL Bul. For گویش پنهان زنه . گوئی (- ص) cf. I ۲۹۰ .
 ذکر for فال L . زین ذکر AB Bul. گواهی میدهد Bul. فکر for حال L (۱۰۸۸)
 زان برویت در نمالد L (۱۰۸۹)
 اشکالشت A . اشکالشت D . مالشاست D (۱۰۹۰)

تا که خوفت زاید از ذات الشمال . لذت ذات الیمین بُرَجی الرجال
 تا دو پر باشی که مرغ یک پره . عاجز آمد از پریدن ای سره
 ۱۰۰۰ یا رها کن تا نیام در کلام . با بد دستور تا گویم تمام
 ورنه این خواهی نه آن فرمان تراست . کس چه داند مر ترا مقصد کجاست
 جان ابرهیم باید تا بنور . ببیند اندر نار فردوس و قصور
 پایه پایه بر رود بر ماه و خور . تا نماید همچو حلقه بند در
 چون خلیل از آسمان هفتمین . بگذرد که لا اِحْبُ الْاَفْلَین
 ۱۰۶۰ این جهان تن غلطانداز شد . جز مر آنرا کو زشہوت باز شد

تَمَّه حَسَدِ آن حَشْمِ بَرِ آن غَلَامِ خَاصِ سُلْطَانِ،

قصه شاه و امیران و حسد . بر غلام خاص و سلطان خرد
 دور ماند از جرّ جرّار کلام . باز باید گشت و کرد آنرا تمام
 باغبان ملک با اقبال و بخت . چون درختی را نداند از درخت
 آن درختی را که تلخ و رد بود . و آن درختی که یکش هفتصد بود
 ۱۰۶۰ گی برابر دارد اندر تربیت . چون ببیندشان بچشم عاقبت
 کآن درختان را نهایت چیست بر . گرچه یکسانند این دم در نظر
 شیخ کو بِنظَرِ بُنُورِ اَللّٰهِ شَد . از نهایت وز نُحُست آگاه شد
 چشم آخرین بیست از بهر حق . چشم آخرین گشاد اندر سبق
 آن حسودان بد درختان بوده اند . تلخ گوهر شور بختان بوده اند
 ۱۰۷۰ از حسد جوشان و کف می رنجند . در نهانی مکر می انگبختند

تا ترا L. داند که ترا A (۱۰۵۶) . پریدن یکسر L. عاجز آید . ABL Bnl. (۱۰۵۴)

سلطان و before L (۱۰۶۱) . تا نماید بند حلقه در بدر L (۱۰۵۸)

هفتصد AD (۱۰۶۴) . و با اقبال A (۱۰۶۳)

آگاه شد Bnl. الله شد Bnl. (۱۰۶۷)

آخرین and in the second آخرین B in the first hemistich (۱۰۶۸) . D trans-

poses the two words. L in the first hemistich چشم آلت بین (۱۰۷۰) AB om. و .

۱۶۰۰ عقل با حس زین طِلْسَمَاتِ دو رنگ . چون محمد با ابو جهلان بچنگ
 کافران دیدند احمد را بَشَر . چون ندیدند از وی اِنْتَقَى الْقَمَر
 خاك زن در دینه حَسَّینِ خویش . دینه حس دشمنِ عقلست و کیش
 دینه حس را خدا اعماش خواند . بپرسشش گفت و ضدّ ماش خواند
 زَانَك او کف دید و دربارا ندید . زَانَك حالی دید و فردارا ندید
 ۱۶۱۰ خواجه فردا و حالی پیش او . او نمی‌بیند زگنجی بک نسو
 ذَرَّةُ زَانِ آفتاب آرد پیام . آفتاب آن ذره را گردد غلام
 قطره کز بحر وحدت شد سفیر . هفت بحر آن قطره را باشد اسیر
 گر کفِ خاکی شود چالاکِ او . پیشِ خاکش سر نهد افلاکِ او
 خاكِ آدم چونك شد چالاکِ حق . پیشِ خاکش سر نهاد اَمَلَاكِ حق
 ۱۶۱۵ السَّمَاءُ اَنْشَقَّتْ آخِر از چه بود . از یکی چشمی که خاکی گشود
 خاك از دُرْدے نشیند زیرِ آب . خاك بین کز عرش بگشت از شتاب
 آن لطافت پس بدان کز آب نیست . جز عطای مُبدعِ وقاب نیست
 گر کند سُفلی هوا و نار را . ور زُگُلِ او بگذراند خار را
 حاکمت و بِنَعْلِ اَللهِ ما یثا . او زَعینِ درد انگیزد دول
 ۱۶۲۰ گر هوا و نار را سفلی کند . نیرگی و دُرْدے و سُفلی کند
 ور زمین و آب را عَلْوی کند . راه گردون را بسا مطوی کند
 پس بقین شد که نُعِزُّ مَنْ نَثَا . خاکبِی را گفت پرها بر گشا
 آتشی را گنت رو ابلیس شو . زیرِ هنتم خاك با تلبیس شو
 آدمِ خاکی بر تو بر سها . ای بلیس آتشی رو نا تری

اعما بچواند D (۱۶۰۸) . طلم هفت رنگ L (۱۶۰۵)

سر نهد DL (۱۶۱۴) . جز نسو ABL Bul. (۱۶۱۰)

از عرش A (۱۶۱۶) . خاکی بر گشود L (۱۶۱۵)

کو زعین درد A . حاکمت او L Bul. (۱۶۱۹)

D om. In L verses ۱۶۲۰ and ۱۶۲۱ are transposed. (۱۶۲۰)

تو بر سها L (۱۶۲۴) . D om. (۱۶۲۱)

پس خدای را خدای شد جزا . کاسه زن کوزه بخور اینک سزا
 گر بُدی با تو ورا خندۀ رضا . صد هزاران گل شگفتی مر ترا
 چون دل او در رضا آرد عمل . آفتابی دان که آید در حاکم
 زو بخندد هر نهار و هر بهار . در هر آمیزد شکوفه و سبزه زار
 ۱۵۱۰ صد هزاران بلبل و قمری نوا . افگنند اندر جهان بی نوا
 چونک برگ روح خود زرد و سیاه . بی بینی چون ندانی خشم شاه
 آفتاب شاه در بُرج عتاب . می کند زوها سیه همچون کباب
 آن عطارد را و زرها جان ماست . آن سپیدی و آن سیه میزان ماست
 باز منشورک نویسد سرخ و سبز . تا رهند ارواح از سودا و عجز
 ۱۶۰۰ سرخ و سبز افتاد نسخ نو بهار . چون خط قوس و قزح در اعتبار

عکس تعظیم پینام سلیمان علیه السلام در دل بلفیس از صورت

حقیر هدهد

رحمت صد تو بر آن بلفیس باد . که خدایش عقل صد مرده بداد
 هدهد نامه بی آورد و نشان . از سلیمان چند حرفی با بیان
 خواند او آن نکمهای با شمول . با حقارت نتگرید اندر رسول
 چشم هدهد دید و جان عقاش دید . جس چو کئی دید و دل در یاش دید

م. بهار و م. بهار AL Bul. (۱۵۹۴) . بس خدای L. (۱۵۹۱)

(۱۵۹۵) After this verse L adds:

چون ندانی تو خزانرا از بهار * چون بدانی رمز خندۀ در شمار

م. همچون کتاب L. سیاه A. (۱۵۹۷)

قوس قزح L Bul. (۱۶۰۰) . میزانهاست D. آن سفید و آن سیه Bul. (۱۵۹۸)

Heading: Bul. om. پیغام. After the Heading Bul. adds:

شد برین معنا بیک قصه بیان * حصه یاب قصه باش ای نکه دان

(۱۶۰۲) AB om.

چون کف L. چو کف . جو کف D. جسم هدهد دید BL (۱۶۰۴)

زشتی اعال و شوی جُعود . راه توبه بر دل او بسته بود
 ۱۶۴۵ دل بسختی همچو روی سنگ گشت . چون شکافد توبه آن را بهر گشت
 چون شُعْبَبی کو که نا او از دعا . بهر کشتن خاك سازد کوهر را
 از نیاز و اعتقاد آن خلیل . گشت ممکن امرِ صعب و مستحیل
 یا بدریوزه مُنَوِّفَس از رسول . سنگ لاختی مزرعی شد با اُصول
 همچنین بر عکس آن انکارِ مرد . مس کند زررا و صلحی را نَبْرَد
 ۱۶۵۰ کَهْرُبَاکے مَسَخ آمد این دغا . خاكِ قَابِل را کند سنگ و حِصَا
 هر دلی را سجد هم دستور نیست . مزد رحمت قسم هر مزدور نیست
 هین پشت آن مکن جُرم و گناه . که کنم توبه در آم در پناه
 بیباید تاب و آبی توبه را . شرط شد برق و صحابی توبه را
 آتش و آبی بمباید میوه را . واجب آید ابر و برق این شیوه را
 ۱۶۵۵ نا نباشد برقِ دل و ابر دو چشم . گی نشیند آتش تهدید و خشم
 گی بروید سبزه ذوق وصال . گی بچوشد چشمها ز آب زلال
 گی گلستان راز گوید با چمن . گی بنفشه عهد بندد با من
 گی چناری کف گشاید در دعا . گی درختی سر فشانند در هوا
 گی شکوفه آستین پُر نثار . بر فشانند گیرد ایلم بهار
 ۱۶۶۰ گی فرزند لاله را رخ همچو خون . گی گل از کیسه بر آرد زر برون
 گی بیباید بلبل و گل بو کند . گی چو طالب فاخه کو کو کند
 گی بگوید لکلك آن لک لک بجان . لک چه باشد مُلکِ نُست ای مستعان

(۱۶۴۴) In BDL the order of the following verses is ۱۶۴۷, ۱۶۴۹, ۱۶۴۵, ۱۶۴۶,

۱۶۴۸. (۱۶۴۵) A روی و سنگ. (۱۶۴۶) B بهر کشتش.

(۱۶۴۸) A بدریوزه . In A vv. ۱۶۴۷ and ۱۶۴۸ are transposed.

(۱۶۵۰) AL این دعا . (۱۶۵۱) A om. (۱۶۵۲) A om. Bul. بر آم .

(۱۶۵۲) D ابر و صحابی . (۱۶۵۴) A Bul. شرط باشد ابر و برق . Bul. واجب آمد B .

(۱۶۵۵) L آتش و تهدید A . ابر . Bul. om. و before . نا نشد برق L .

(۱۶۵۶) A سبزه و ذوق . (۱۶۵۷) A در چمن . (۱۶۶۲) BL Bul. لکلك آن لک لک بجان .

۱۶۳۵ چار طبع و علتِ اُولی نیسم . در نصرف دایما من باقیم
 کارِ من بی علتست و مستقیم . هست تقدیرم نه علت ای سقیم
 عادتِ خود را بگردانم بوقت . این غبار از پیش بنشانم بوقت
 بجز را گویم که هین پُر نار شو . گویم آتش را که رو گلزار شو
 کوه را گویم سبک شو همچو پشم . چرخ را گویم فرو در پیش چشم
 ۱۶۳۰ گویم ای خورشید مفرون شو بماء . هر دورا سازم چو دو ابر سیاه
 چشمه خورشید را سازم خشک . چشمه خون را بن سازم مُشک
 آفتاب و مه چو دو گاو سیاه . یوغ بر گردن ببندشان اله

انکار فلسفی بر قرائتِ اِنْ اَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا،

مُفْرَبی می خوانند از روی کتاب . ماؤُكُمْ غَوْرًا ز چشمه بندم آب
 آبرا در غورها پنهان کنم . چشمه ها را خشک و خشکستان کنم
 ۱۶۳۵ آبرا در چشمه کی آرد دگر . جز من بی مثل با فضل و خَطَر
 فلسفی مَنطِقی مستهان . می گذشت از سوی مکتب آن زمان
 چونک بشنید آیت او از ناپسند . گفت آرم آبرا ما با گلند
 ما بزخم بیل و تیزی تبر . آبرا آریم امر پستی زیر
 شب بخت و دید او یک شیر مرد . زد طباطبچه هر دو چشمش کور کرد
 ۱۶۴۰ گفت زین دو چشمه چشم ای شفی . با تبر نوری بر آرا صادق
 روز بر جست و دو چشم کور دید . نورِ فایض از دو چشمش ناپدید
 گر بنالیدی و مستغفر شدی . نور رفته از گرم ظاهر شدی
 لیک استغفار هر در دست نیست . ذوقِ توبه نُقْلِ هر سرمست نیست

که رو for برو Bul. (۱۶۳۸) . بگردانم B (۱۶۳۷) . نی علت A (۱۶۳۶)

In L the hemistichs are transposed. (۱۶۴۰) . فرو شو L (۱۶۳۹)

زین دو چشم تیره L (۱۶۴۰) . که آرد دگر BL (۱۶۳۵)

دو گوهر کور L . دو چشمش کور B Bul. (۱۶۴۱)

نقل توبه رزق هر سرمست L (۱۶۴۲)

رخنها دادی و خواب و رنگِ رو . سرفدا کردی و گشتی همچو مو
 ۱۶۸۵ چند در آتش نشستی همچو عُود . چند پیش تیغ رفتی همچو خُود
 زین چنین بیچارگها صد هزار . خوی عشاقست و نآید در شمار
 چونک شب این خواب دیدی روز شد . از امیدش روزِ نو پیروز شد
 چشم گردان کرده بر چپ و راست . کآن نشان و آن علامتها کجاست
 بر مثال برگ می لرزی که وای . گر رُود روز و نشان نآید بجای
 ۱۶۹۰ می دوی در کوی و بازار و سرا . چون کسی کو گم کند گوساله را
 خواجه خیرست این دَوادو چیست . گم شه اینجا که داری کیست
 گویش خیرست لیکن خیر من . کس نشاید که بداند غیر من
 گر بگویم نك نشانم فوت شد . چون نشان شد فوت وقت موت شد
 بنگری در روی هر مردے سوار . گویدت منگر مرا دیوانه وار
 ۱۶۹۵ گویش من صاحبی گم کرده ام . رُو بچست و جوی او آورده ام
 دولتت پاینده بادا اے سوار . رحم کن بر عاشقان معذور دار
 چون طلب کردی بچد آمد نظر . جد خطا نکند چنین آمد خبر
 ناگهان آمد سوارے نیکبخت . پس گرفت اندر کثارت سخت سخت
 تو شدی بی هوش و افتادی بطاق . بی خبر گنت ایبت سالوس و نفاق
 ۱۷۰۰ او چه می بیند درو این شور چیست . او نداند کآن نشان وصل کیست
 این نشان در حق او باشد که دید . آن دگررا گئی نشان آید پدید
 هر زمان کز وی نشانی می رسید . شخص را جانی بچانی می رسید
 ماضی بیچاره را پیش آمد آب . این نشانهها نلک آیات الکتاب

(۱۶۸۵) Bul. رفتی for گشتی. (۱۶۸۶) A om. و. After this verse L adds:

چونک اندر خواب دیدی حالها . آنک بودی آرزویش سالها

(۱۶۸۸) L. نشان و علامتها. (۱۶۹۱) L. چه داری.

مرد سوار. (۱۶۹۴) BL Bul. یك نشانی L. یك نشانی Bul. (۱۶۹۴)

سوار. (۱۶۹۸) A. افتادی و before. (۱۶۹۹) A om.

Bul. هر زمان از وی می رسید. L. Bul. می رسید bis. (۱۷۰۲)

گئی نماید خاک اسرارِ ضمیر . گئی شود چون آسمان بُستانِ مُبیر
 انرا کجا آورده‌اند آن حُلها . مِنْ كَرِيمٍ مِنْ رَحِيمٍ كَلْهًا
 ۱۶۶۵ آن لطفانها نشانِ شاهدیست . آن نشانِ پایِ مردِ عابدیست
 آن شود شاد از نشانِ کو دید شاه . چون ندید او را نباشد انتباه
 روحِ آنکس کو بهنگامِ اَلَسْت . دید ربِّ خویش و شد بی‌خویش و مست
 او شناسد بویِ تَبِ کوی بخورد . چون نخورد او می‌نداند بویِ کرد
 زَانِكَ حِكْمَتِ هَمْجُو نَافَهُ ضَالَهُ اسْت . همچو دلاله شهان را داله است
 ۱۶۷۰ تو بینی خواب در بَكِ خوش‌لفا . کو دهد وعده و نشانی مر ترا
 که مراد تو شود اینک نشان . که پیش آید ترا فردا فلان
 بَكِ نشانی آنک او باشد سوار . بَكِ نشانی که ترا گیرد کنار
 بَكِ نشانی که بخندد پیش تو . بَكِ نشانی کی دست بندد پیش تو
 بَكِ نشانی آنک این خواب از هوس . چون شود فردا نگویی پیش کس
 ۱۶۷۵ زَانِ نشانی با والدِ یَحْمِی بگفت . کی نیایی تا سه روز اصلا بگفت
 تا سه شب خامش کن از نیک و بدت . این نشان باشد که بجی آیدت
 دمِ مزین سه روز اندر گنت و گو . کین سکونت آیتِ مقصود تو
 همین می‌آورد این نشان را تو بگفت . وین سخن را دار اندر دل نهفت
 این نشانها گویدش همچون شکر . این چه باشد صد نشانی دگر
 ۱۶۸۰ این نشان آن بود کآن مُلک و جاه . که همی جوئی بیایی از اله
 آنک می‌گریی بشبهای دراز . و آنک میسوزی سحرگه در نیاز
 آنک بی آن روز تو ناریک شد . همچو دُوکی گردنت باریک شد
 و آنچه دادی هرچه داری در زکات . چون زکات پاک بازان رختها

و AB om. شد و (۱۶۶۷) L Bul. om. کَلْهًا for زانها A (۱۶۶۶)

وَعَدَهُ نشانی (۱۶۷۰) ABL Bul. چه داند (۱۶۶۸) ABL Bul. مست before

وینک Bul. و اینک B. اینک for بیک A (۱۶۷۱)

سکونت D (۱۶۷۷) زان نشان که م زکات را بگفت B (۱۶۷۵)

آنک بی او A. و آنک Bul. (۱۶۸۲) این نشانها بگفت L Bul. (۱۶۷۸)

نو کجایی نا شور من چاکرت . چارقت دوزم کسم شانه سرت
 جامهات شوم شُپْهات گُشم . شیر بیشت آورم ای محنشم
 دستکت بوسم بمالر پایکت . وقتِ خواب آید بروم جایکت
 ای فدای تو همه بُزهای من . ای بیادت مَیْی و مَیْهای من
 ۱۷۳۵ این نخط بیبوده می گفت آن شُبان . گفت موسی با کِبست ابن ای فلان
 گفت با آنکس که مارا آفرید . ابن زمین و چرخ ازو آمد پدید
 گفت موسی های بس مُدبِر شدی . خود مسلمان ناشه کافر شدی
 این چه زازست و چه کفرست و فُشار . پنبه اندر دهان خود فشار
 گندِ کفر تو جهان را گند کرد . کفر تو دیبای دین را زنده کرد
 ۱۷۳۶ چارق و پانابه لایق مر تراست . آفتابی را جنبهاگی رواست
 گر نیندی زین سخن تو خلق را . آتشی آید بسوزد خلق را
 آتشی گر نامدست ابن دود چیست . جان سیه گشته روان مردود چیست
 گر همی دانی که یزدان داورست . ژاژ و گستاخی ترا چون باورست
 دوستی بی خرد خود دشمنیست . حق تعالی زین چنین خدمت غنیست
 ۱۷۳۷ با که می گویی تو این با عم و خال . جسم و حاجت در صفات ذو الجلال
 شیر او نوشد که در نشو و نماست . چارق او پوشد که او محتاج پاست
 ور برای بندش است این گفت و گو . آنک حق گفت او منست و من خود او
 آنک گفت اِلَی مَرِضْتُ لَمْ تَعُدْ . من شدم رنجور او تنها نشد

(۱۷۳۲) L Bul. شپهات.

(۱۷۳۷) Bul. های خیره سر شدی. and so L, which has تو می for های, and B in marg.

(۱۷۳۸) BL Bul. این چه کفرست.

(۱۷۳۹) A کار کفر تو جهانرا بند کرد.

(۱۷۴۰) In B هرزه (?) is written above پانابه. (۱۷۴۲) D om. و.

(۱۷۴۵) A جسم و جان کو در صفات L. چشم و حاجت D. با کی می گویی A.

(۱۷۴۶) L Bul. است.

(۱۷۴۷) D و من چو او L. این گفت تو. AB Bul. وز برای D.

پس نشانیها که اندر انبیاست . خاص آن جانرا بود کو آشناست
 ۱۷۰۰ این سخن ناقص بماند و بیقرار . دل ندارم بی دلر معذور دارم
 ذرهارا گمی تواند کس شمرد . خاصه آنکو عشق عقل او ببرد
 می شمارم برگمهائے باغرا . می شمارم بانگ کبگ و زاغرا
 در شمار اندر نیاید لیک من . می شمارم بهر رُشدِ منتحن
 نحس کیوان یا که سعد مشتری . ناید اندر حصر گرچه بشمیری
 ۱۷۱۰ لیک هم بعضی ازین هر دو اثر . شرح باید کرد یعنی نفع و ضرر
 تا شود معلوم آثار قضا . شمه مر اهلِ سعد و نحسرا
 طالع آنکس که باشد مشتری . شاد گردد از نشاط و سروری
 و آنکرا طالع زحل از هر شرور . احتیاطش لازم آید در امور
 گر بگویم آن زحل استاره را . ز آتش سوزد مر آن بیچاره را
 ۱۷۱۵ اذکروا الله شاه ما دستور داد . اندر آتش دید ما را نور داد
 گفت اگرچه پاکر از ذکر شما . نیست لایق مر مرا تصویرها
 لیک هرگز مست تصویر و خیال . در نیاید ذاتِ ما را بی مثال
 ذکر جسمانه خیال ناقص است . وصف شاهانه از آنها خالص است
 شاهرا گوید کسی جولاه نیست . این چه مدحست این مگر آگاه نیست

انکار کردن موسی علیه السلام بر مناجات شوپان،

۱۷۲۰ دید موسی يك شبانی را براه . کو هی گفت اے گزیننده اله

AB Bul. ذرهای ریگرا توان شمرد Bul. (۱۷۰۶) . هماند بیقرار A (۱۷۰۵)

رشدی A (۱۷۰۸) . دل ببرد and so L, which has عشق از وی عقل برد

آنکرا B (۱۷۱۴) . اگرچه A (۱۷۰۹)

گرچه Bul. (۱۷۱۶) . ز آتشی L AD om. (۱۷۱۴)

Heading: ABL Bul. شبان.

and so A ای خدا و ای اله B . کریند (sic) L . گزینند D . کریند (sic) A (۱۷۲۰)

ای کریم و ای اله Bul. in marg.

۱۷۰۰ ما بَری از پاك و ناپاکی همه . از گرانجانی و چالاکي همه
 من نكردم امر نا سودی كنم . بلك نا بر بندگان جودی كنم
 هندوان را اصطلاح دهند مدح . سندیان را اصطلاح سَند مدح
 من نگردم پاك از نسیحشان . پاك هم ایشان شوند و دُرُفشان
 ما زبان را ننگرم و قال را . ما درون را بنگرم و حال را
 ۱۷۱۰ ناظر قلبیم اگر خاشع بود . گرچه گفت لفظ ناخاضع رود
 زآنك دل جوهر بود گفتن عرض . پس طُفیل آمد عرض جوهر غرض
 چند ازین الفاظ و اِضمار و مجاز . سوز خواهم سوز با آن سوز ساز
 آنتی از عشق در جان بر فروز . سر بسر فكر و عبارت را بسوز
 موسیآ آداب دانان دیگرند : سوخته جان و روانان دیگرند
 ۱۷۲۰ عاشقانرا هر نفس سوزید نیست . بر دم ویران خراج و عُشر نیست
 گر خطا گوید ورا خاطی مگو . ور بود پُسر خون شهیدان را مشو
 خون شهیدان را زاب اولیترست . این خطا از صد صواب اولیترست
 در درون کعبه رسم قبله نیست . چه غم ار غواص را پاچیله نیست
 نو ز سرستان فلاوزه مجو . جامه چاکان را چه فرمای رفو
 ۱۷۳۰ ملت عشق از همه دینها جُداست . عاشقان را ملت و مذهب خداست
 لعل را گر مَهر نبود باك نیست . عشق در دربای غم غمناك نیست

بر مفسران جودی L (۱۷۰۶) . چالاکي for ناپاکی D (۱۷۰۰)

درون را for روان را L. AB Bul. (۱۷۰۹) Suppl. in marg. . هندیانرا L (۱۷۰۷)

ناخاضع بود A Bul. (۱۷۱۰)

D in the second hemistich for جوهر , corr. in marg. (۱۷۱۱)

بآن سوز D . اِضمار مجاز L (۱۷۱۲)

D عاشقانرا احتیاطی عسر نیست (۱۷۱۵) . احتیاط L, which has

شہید اورا مشو L Bul. . گر بود AB (۱۷۱۶)

از همه دنیا A (۱۷۲۰) . ثواب L (۱۷۱۷)

BDL مَهر , as in text. (۱۷۱۱)

آنک بی بَسَمَعِ وَبِی بَصِیرِ شَدَسْت * در حق آن بنده این هم بیهوشست
 ۱۷۴۰ بی ادب گفتن سخن با خاصِ حق * دل بمیراند سیه دارد و رَق
 گر تو مردی را بخوانی فاطمه * گرچه يك جنسند مرد و زن همه
 قصدِ خونِ تو کند تا ممکن است * گرچه خوش خو و حلیم و ساکن است
 فاطمه مدحست در حقِ زنان * مردرا گویی بود زخمِ سنان
 دست و پا در حقِ ما استنایش است * در حقِ پاکِ حق آلابش است
 ۱۷۴۵ لَمْ یَلِدْ لَمْ یُولَدْ اورا لایق است * والد و مولودرا او خالق است
 هرچه جسم آمد ولادت وصفِ اوست * هرچه مولودست او زین سوی جُوست
 زآنک از کون و فسادست و مهین * حادثاست و مُحَدِثی خواهد بقیین
 گفت ای موسی دهانم دوختی * وز پشیمانی تو جانم سوختی
 چاهرا بدرید و آهی سرد و تفت * سر نهاد اندر بیابان و برفت

عتاب کردن حق تعالی موسی را علیه السلام از بهر شبان،

۱۷۵۰ وحی آمد سوی موسی از خدا * بنده مارا زما کردی جدا
 تو برای وصل کردن آمدی * یا خود از بهر بریدن آمدی
 تا توانی پا منه اندر فراق * أَبْغَضُ الْأَشْیَاءَ عِنْدِی الطَّلَاق
 هر کسی را سیرنی بنهادم * هر کسی را اصطلاحی داده‌ام
 در حق او مدح و در حق تو ذم * در حق او شهد و در حق تو سَم

فاطمه مردست L (۱۷۴۲) . بی بیهوشست A Bul. بی بصر و بی بسمع A (۱۷۴۱)

(۱۷۴۰) In A this and the following verse are transposed.

(۱۷۴۶) BL Bul. کرد تفت. AB Bul. بیابانی و رفت.

Heading: AB Bul. حق تعالی یا موسی.

(۱۷۵۱) A قطع کردن آمدی, and so BL Bul., which have فصل for قطع.

(۱۷۵۴) After this verse L adds:

در حق او نور و در حق تو نار * در حق او ورد و در حق تو خار
 در حق او نیک و در حق تو بد * در حق او قرب و در حق تو رد

۱۷۶۰ مَحْرَمٍ نَأْسُوتٍ مَا لَأَهْوَتْ بَادَ . آفرین بر دست و بر بازوت باد
 حال من اکنون برون از گفتنت . این چه میگویم نه احوال منست
 نقش می بینی که در آینه ایست . نقش نُست آن نقش آن آینه نیست
 دم که مرد نایی اندر نای کرد . در خور نایست نه در خورد مرد
 هان و هان گر حمد گویی گر سپاس . همچو نافر جام آن چوبان شناس
 ۱۷۶۵ حمد تو نسبت بدان گر بهترست . لیک آن نسبت بحق هم ابترست
 چند گویی چون غطا بر داشتند . کین نبودست آنک می پنداشتند
 این قبول ذکر تو از رحمتست . چون نماز مستحاضه رخصتست
 با نماز او بیالودست خون . ذکر تو آلوده نشیبه و چون
 خون پلیدست و باقی می رود . لیک باطن را نجاستها بود
 ۱۸۰۰ کَانَ بَغِيْرَ آبٍ لَطْفٍ كَرْدِگَارِ . کم نگردد از درون مرد کار
 در سجود کاش زو گردانی . معنی سُبْحَانَ رَبِّي دانی
 کای سجود چون وجودم ناسزا . مریدی را تو نکویی ده جزا
 این زمین از حلم حق دارد اثر . تا نجاست بُرد و گلهای داد بر
 تا بپوشد او پلیدیهای ما . در عوض بر زوید از وی غنچهها
 ۱۸۰۵ پس چو کافر دید کور در داد و جود . کمتر و بی مایه تر از خاک بود
 از وجود او گل و میوه نرست . جز فساد جمله پاکیهای نجست
 گفت واپس رفته ام من در ذهاب . حسرتا با لیتنی کُنْتُ تُرَاب
 کاش از خاکی سفر نگزیدی . همچو خاکی دانه می چیدی

آنچه میگویم Bul. L. جان من AL. حال ما Bul. (۱۷۶۱)

نقش در آینه L. نقش از آن آینه نیست Bul. (۱۷۶۲)

قبول و ذکر A (۱۷۶۷) . حمد گویم D (۱۷۶۴) . و فی در خورد A (۱۷۶۳)

بیالودست A. در نماز او Bul. (۱۷۶۸)

In the second hemistich A has این پلیدی جهل قائم می بود، corr. in marg. (۱۷۶۶)

در جزا A. چون در for در originally D. کَانَ سجود A (۱۸۰۲)

حسرت BD (۱۸۰۷) . کو اندر وجود L (۱۸۰۵) . حکم حق B (۱۸۰۶)

وحی آمدن موسی را علیه السلام در عذر آن شبان،

بعد از آن در سر موسی حق نهفت . رازهای کان نمی آید بگفت
 بر دل موسی سخنها ریختند . دیدن و گفتن بهم آمیختند
 چند بیخود گشت و چند آمد بخود . چند پزید از ازل سوے ابد
 ۱۷۷۰ بعد ازین گر شرح گویم ابله‌بست . زآنک شرح این و رای آگهیست
 و ر بگویم عقلهارا بر کنند . و ر نویسم بس قلمها بشکنند
 چونک موسی این عتاب از حق شنید . در بیابان در پی چوبان دوید
 بر نشان پای آن سرگشته راند . گرد از پره یابان بر فشانند
 گام پای مردم شوربده خود . هر زگام دیگران پیدا بود
 ۱۷۸۰ یک قدم چون رُخ زبالا نا نشیب . یک قدم چون پیل رفته بر وریب
 گاه چون موجی بر افزازان علم . گاه چون ماهی روانه بر شکر
 گاه بر خاکی نبشته حال خود . همچو رمالی که رملی بر زند
 عاقبت در یافت او را و بدید . گفت مژده‌ده که دستورے رسید
 هیچ آدای و نرنیبی مجو . هر چه میخواهد دل تنگت بگو
 ۱۷۸۰ کفر تو دینست و دینت نور جان . اینی وز تو جهانی در امان
 اے معاف ینعمل الله ما یشا . بی محابا رو زبان را برگشا
 گفت ای موسی از آن بگذشته‌ام . من کون در خون دل آغشته‌ام
 من زیدره منتهی بگذشته‌ام . صد هزاران ساله زان سو رفته‌ام
 تازیانه بر زده اسیم بگشت . گنبدی کرد و زگردون بر گذشت

L. رازما میگفت and so Bul., which has گنت کان نآید (۱۷۷۲) AB
 After this verse L adds: بعد از آن B (۱۷۷۰) . رازهای گنت کان با کس نگفت

و ر نگویم شرحهایی معتبر * تا قیامت باشد آن بس مختصر

م. زبای دیگران D (۱۷۷۲) . پره بیابان AL (۱۷۷۸)

ای معافی Bul. (۱۷۸۶) . نوشته L Bul. (۱۷۸۲) . بر افزازد L (۱۷۸۱)

رفته‌ام for گشته‌ام L. L. سال از آن سو B (۱۷۸۸)

سَرِ خُونِ وَ نَطْفَه حُسْنِ آدَمِیَسْتِ • سَابِقِ هَرِ بَبْشِیْ آخِرِ کَبِیَسْتِ
 لَوْحِ رَا اَوَّلِ بَشَوِیْدِ بِي وَ قُوفِ • اَنگهی بر وی نویسد او حُرُوفِ
 خُونِ کَنْدِ دَلِ رَا وَ اَشْكَ مُسْتَهَانَ • بر نویسد بر وی اسرارِ اَنگهانِ
 وَقْتِ شُسْتَنِ لَوْحِ رَا بَابِدِ شَنَاخْتِ • که مر آن را دفتری خواهند ساخت
 ۱۸۳۰ چُونِ اَسَاسِ خَانَهٗ مِافْگَنْدِ • اَوَّلِیْنِ بَنِیَادِ رَا بَرِ مِیْگَنْدِ
 رِگَلِ بَرِ آرَنْدِ اَوَّلِ اَزِ قَعْرِ زَمِیْنِ • تا بآخِرِ بَرِ کَشِیْ مَاءَ مَعْبَنِ
 اَزِ حِجَامَتِ کُودِکَانَ گَرْیَنْدِ زَارِ • که نَبِ دَانَنْدِ اِیْشَانَ سَرِّ کَارِ
 مَرْدِ خُودِ زَرِ مِیْدهد حِجَامِ رَا • مِیْ نِوَازدِ نَبِشِ خُونِ اَشَامِ رَا
 مِیْ دُودِ حَمَّالِ زَمِ بَارِ گِرَانَ • مِیْ رِیْایْدِ بَارِ رَا اَمْرِ دِیْگِرَانَ
 ۱۸۳۵ جَنْگِ حَمَّالَانَ بَرَا بَارِ بَیْنِ • اِیْنِ چَیْنِ اَسْتِ اِجْتِهَادِ کَارِ بَیْنِ
 چُونِ گِرَانِیْهَا اَسَاسِ رَا حِیْسْتِ • نَلْخِهَا هَرِ پِیْشِوَاکِ نَعْمَتِ
 حُقَّتِ اَلْجَنَّةِ بَمَكْرُوهَاتِنَا • حُقَّتِ اَلنَّیْرَانُ مِنْ شُؤَانِنَا
 نَحْمِ مَائَهٗ اَنْثِ شَاخِ تَرَسْتِ • سوخته آتشِ فَرِیْنِ کُؤْتَرَسْتِ
 هَرِکِ دَرِ زَنْدَانِ فَرِیْنِ مَحْتَبِیَسْتِ • اَنِّ جِزَایِ لَقْمَهٗ وَ شَهْوَتِیَسْتِ
 ۱۸۴۰ هَرِکِ دَرِ قَصْرِی فَرِیْنِ دَوْلَتِیَسْتِ • اَنِّ جِزَایِ کَارِ زَارِ وَ مَحْتَبِیَسْتِ
 هَرِکِ رَا دِیْدِی بَزَرِ وَ سِمْ فَرْدِ • دَانَ کِه اَنْدَرِ کَسْبِ کَرْدَنِ صَبْرِ کَرْدِ
 بِي سَبَبِ بَیْنِدِ چُو دَبِکِ شُدِ گِذَارِ • تُو کِه دَرِ حَتِّی سَبَبِ رَا گُوشِ دَارِ
 اَنکِ بَیْرُونَ اَزِ طَبَايِعِ جَانِ اَوْسْتِ • مَنصِبِ خَرَقِ سَبَبِهَا اَنِّ اَوْسْتِ
 بِي سَبَبِ بَیْنِدِ نِه اَزِ آبِ وَ گِیَا • چَشْمِ چَشْمَهٗ مُعْجِزَاتِ اَنْبِیَا
 ۱۸۴۵ اِیْنِ سَبَبِ هَمْچُونِ طَیِّبِ اَسْتِ وَ عَیْلِی • اِیْنِ سَبَبِ هَمْچُونِ چِراغِ اَسْتِ وَ قَتْلِی

(۱۸۳۶) D هریشهٔ A. اوّل کبیت، with آخر written above.

(۱۸۳۸) L دلرا ز اشک. (۱۸۳۴) L در for زی.

(۱۸۳۶) B راحنیت. B. نعمتیت. (۱۸۳۹) DL محنتت and شهوتت.

(۱۸۴۰) D دولتت and محنتت.

(۱۸۴۲) Bul. دیدش. In D this and the following verse are transposed.

(۱۸۴۲) L زان اوست.

چون سفر کردم مرا راه آزمود . زین سفر کردن ره آوردم چه بود
 ۱۸۱۰ زان همه میلش سوی خاکست کو . در سفر سودی نیند پیش رو
 روی واپس کردنش آن حرص و آز . روی در ره کردنش صدق و نیاز
 هرگیا را کش بود میل عَلا . در مزبدهست و حیات و در نما
 چونک گردانید سر سوی زمین . در کی و خشکی و نقص و غَین
 میلِ روحت چون سوی بالا بود . در نزیاید مَرِجَعَت آنجا بود
 ۱۸۱۵ ورنگونساری سَرَت سوے زمین . آفلی حق لا یُحِبُّ الْآفَلین

پرسیدن موسی علیه السلام از حقّ تعالی سرّ غلبه ظالمان؛

گفت موسی اے کریم کارساز . ای بیکدم ذکرِ تو عمر دران
 نقشِ کَرَمُتْ دیدم اندر آب و گل . چون ملایک اعتراضی کرد دل
 که چه مقصودست نفشی ساختن . واندرون تخم فساد انداختن
 آتشِ ظلم و فساد افروختن . مسجد و مسجدکنان را سوختن
 ۱۸۲۰ مایه خونابه و زردآبه را . جوش دادن از برای لابه را
 من بقیه دانم که عین حکمتست . لیک مقصودم عیان و رؤیتست
 آن بقیه میگویم خاموش کن . حرصِ رؤیت گویدم نه جوش کن
 مر ملایک را نمودی سرّ خویش . کین چنین نوشی هی ارزد بنیش
 عرضه کردی نور آدم را عیان . بر ملایک گشت مشکلهای بیان
 ۱۸۲۵ حشرِ تو گوید که سَرِ مرگ چیست . میوها گویند سَرِ برگ چیست

(۱۸۰۶) D خاک آزمود . (۱۸۱۱) A صدق نیاز . After this verse Bul. adds:

گر بگردد طالب بالا گیاه * سرفرازی باشد آنرا رم راه

(۱۸۱۵) L A. آفلی ولا احبّ .

Heading: Bul. سرّ حکمت غلبه ظالمانرا .

(۱۸۱۶) ABL Bul. ای که یکدم . (۱۸۱۸) AL Bul. گرچه مقصودست .

(۱۸۱۹) A مسجدکنانرا . (۱۸۲۱) D کی عین . L om. و .

(۱۸۲۴) L کرد مشکلهای . (۱۸۲۵) L گوید که for گویند .

۱۸۶۵ آه از آن صفرایبان بی هنر . چه هنر زاید ز صفرا درد سر
 تو هان کن که کند خورشید شرق . با نفاق و حيله و دزدی و زرق
 تو عسل ما سرکه در دنیا و دین . دفع این صفرا بود سرکنگبین
 سرکه افزودم ما قوم زحیر . تو عسل بنوا کرم را با مگیر
 این سزید از ما چنان آمد زما . ریگ اندر چشم چه افزایشد عما
 ۱۸۷۰ آن سزد از تو ایا کحل عزیز . که بیاید از تو هر ناچیز چیز
 ز آتش این ظالمانت دل کباب . از تو جمله اهد قوی بد خطاب
 کان عودی در تو گر آتش زند . این جهان از عطر و ربان آگند
 تو نه آن عودی کز آتش کم شود . تو نه آن روحی که اسپرغم شود
 عود سوزد کان عود از سوز دور . بادگی حمله برد بر اصل نور
 ۱۸۷۵ ای ز نو مر آسمانها صفا . ای جنای تو نکوتر ان وفا
 ز آنک از عاقل جنای گر رود . از وفای جاهلان آن به بود
 گفت پیغمبر عناوت از خرد . بهتر از مهتری که از جاهل رسد

رنجانبیدن امیری خفته را که مار در دهانش رفته بود،

عاقلی بر اسب می آمد سوار . در دهان خفته می رفت مار
 آن سوار آنرا بدید و می شافت . تا ماند مار را فرصت نیافت

ما نفاق (۱۸۶۶) ABL Bul. چونی از صفرایبان . آه ازین L (۱۸۶۵)

چه فزاید (۱۸۶۶) ABL Bul. قوم از زحیر L . با قوم زحیر D (۱۸۶۸)

Bul. کان عودی تو اگر (۱۸۷۲) D originally . بیاید A Bul. (۱۸۷۰)

کی رود D (۱۸۷۶) . نیکوتر A (۱۸۷۵) . باد حمله کی برد A (۱۸۷۴)

After this verse L adds: . پیغامبر ABD (۱۸۷۷)

دوستی با مردم دانا نکوست * دشمن دانا به از نادان دوست

Heading: A امیر . Bul. آن خفته را . B که مارش در دهان

بر دهان D (۱۸۷۸)

تا رهاند خفته را L . او را بدید Bul. (۱۸۷۴)

شب چراغ را فتنبل نو بتاب . پاک دان زینها چراغ آفتاب
 رو نو گهگیل ساز بهر سنف خان . سنف گردون را ز کهگل پاک دان
 اه که چون دلدار ما غم سوز شد . خلوت شب در گذشت و روز شد
 جز بشب جلوه نباشد ما را . جز بدر دل مجو دخواه را
 ۱۸۵۰ ترک عیبی کرده خیر پرورده . لاجرم چون خیر برون پرده
 طالع عیبست علم و معرفت . طالع خیر نیست ای تو خرفصفت
 ناله خیر بشنوی رحم آیدت . پس ندانی خیر خری فرمایدت
 رحم بر عیبی کن و بر خرمکن . طبع را بر عقل خود سرور مکن
 طبع را هل تا بگرید زار زار . تو ازو یستان و وام جان گزار
 ۱۸۵۰ سالها خربند بودی بس بود . زانک خربند زخر واپس بود
 ز آخر و هن مرادش نفس ناست . کو باخر باید و عقلت نغست
 هم مزاج خیر شدست این عقل پست . فکرش این که چون علف آرد بدست
 این خیر عیبی مزاج دل گرفت . در مقام عاقلان منزل گرفت
 زانک غالب عقل بود و خر ضعیف . از سوار زفت گردد خیر نحیف
 ۱۸۶۰ وز ضعیفی عقل تو ای خربها . این خیر پزمرده گشتست ازدها
 گر ز عیبی گشته رنجور دل . هر ازو صحت رسد او را مهل
 چونی ای عیبی عیبی دم زرنج . که نبود اندر جهان بی مار گنج
 چونی ای عیبی زدیدار جهود . چونی ای یوسف زمکار حسود
 تو شب و روز از پی این قوم غم . چون شب و روزی مددبخشای عمر

پاک for باز L (۱۸۴۷) . فتنیلی نو B (۱۸۴۶)

خلوت نباشد L (۱۸۴۹) . کچون D . آه for وه L . آه کچون A (۱۸۴۸)

مراد نفس D (۱۸۵۶) . عیبست Bul. (۱۸۵۱)

آرم بدست L Bul. . کچون علف AD (۱۸۵۷)

چون زضعف عقل تو L (۱۸۶۰)

ای مسیح خوش نفس چونی زرنج L (۱۸۶۲)

زمکار و حسود AB Bul. . چون بود یوسف L . چون بود عیبی L (۱۸۶۳)

۱۶۰۰ نه از پی سود و زیان ی جویدش . بلك تا گرگش ندرد یا دَدَش
 ای خنك آنرا که ببند روی نو . یا در افند ناگهان در کوی نو
 اے روانِ پاك بستوده ترا . چند گفتم ژاژ و بیهوده ترا
 اے خداوند و شهنشاه و امیر . من نگفتم جویل من گفتم آن مگیر
 شمه زین حال اگر دانستی . گفتن بیهوده گی نانستی
 ۱۶۰۵ بس ثنابت گفتمی ای خوش خصال . گر مرا يك رمز ی گفتمی ز حال
 لیک خامش کرده ی آشوفتی . خامشانه بر سرم ی کوفتی
 شد سرم کالیوه عقل از سر بجمت . خاصه این سررا که مغزش کترست
 عنو کن ای خوب روی و خوب کار . آنچه گفتم از جنون اندر گذار
 گفت اگر من گفتمی رمزی از آن . زهره نو آب گفتمی آن زمان
 ۱۶۱۰ گر ترا من گفتمی اوصافِ مار . نرس از جانت بر آوردی دمار
 مصطفی فرمود گر گویم براست . شرح آن دشمن که در جان شماست
 زهرهای پردلان هم بر دَرَد . نه رود ره نه غم کاری خورَد
 نه دلش را تاب ماند در نیاز . نه تنش را قوت روزه و نماز
 همچو موشی پیش گربه لا شود . همچو بره پیش گرگ از جا رود
 ۱۶۱۵ اندرو نه حبله ماند نه ریش . پس کنم ناگفته نان من پرورش
 همچو بو بکتر ریای تن زخم . دست چون داود در آهن زخم
 نا محال از دست من حالی شود . مرغ پر بر کس را بالی شود
 چون بد الله فوق آید بیهم بود . دست ما را دست خود فرمود احد
 پس مرا دست دراز آمد یقین . برگزیده ز آسمان هفتمین
 ۱۶۲۰ دست من بشود بر گردون هنر . مفریا بر خوان که اِنَّشَقَّ الْقَمَر

و. A om. (۱۶۰۲) . در جوی نو L (۱۶۰۱) . B Bul. لیک for بلك. (۱۶۰۰)

پس B Bul. (۱۶۰۵) . بیهوده توانستی L Bul. کی توانستی A (۱۶۰۴)

و. ABL om. (۱۶۰۸) . کی مغزش D (۱۶۰۷) . خاموش D (۱۶۰۶)

صوم و نماز L (۱۶۱۲) . پردلانرا بر درد L (۱۶۱۲) . در زمان L (۱۶۰۶)

بر آهن L Bul. (۱۶۱۶) . از جا شود Bul. (۱۶۱۴)

۱۸۸۰ چونك از عقلش فراوان بُد مدد • چند دَبُوی قوی بر خنشه زد
 بُرد اورا زخمِ آن دَبُوی سخت • زو گریزان تا بزیر يك درخت
 سببِ بوسه بسی بُد ریخته • گفت ازین خور ای بدرد آویخته
 سبب چندان مردرا در خورد داد • كز دهانش باز بیرون میفتاد
 بانگ میزد کای امیر آخر چرا • قصد من کردی چه کردم من ترا
 ۱۸۸۵ گر ترا زاصلست با جامِ سنیز • تیغ زن یکبارگی خونم بریز
 شوم ساعت که شدم بر تو پدید • ای خنك آنرا که روی تو ندید
 بی جنابت بی گنه بی بیش و کم • مُلحدان جایز ندارند این ستم
 می جهد خون از دهانم با سخن • ای خدا آخر مکافانش تو کن
 هر زمان میگفت او نفرینِ تو • اوش میزد کاندربن صحرا بدو
 ۱۸۹۰ زخمِ دَبُوی و سوارِ همچو باد • میدوید و باز در رُو میفتاد
 ممتلی و خوابناك و سُست بُد • پا و رویش صد هزاران زخم شد
 تا شبانگه می کشید و می گشاد • تا زصفرا قی شدن بر وی فتاد
 زو بر آمد خوردها زشت و نکو • مار با آن خورده بیرون جست ازو
 چون بدید از خود برون آن مار را • سجد آورد آن نکو کردار را
 ۱۸۹۵ سَهمِ آن مارِ سیاه زشت زفت • چون بدید آن دردها از وی برفت
 گفت خود تو جبرئیلِ رحمتی • یا خدایی که ولی نعمتی
 اے مبارک ساعتی که دیدیم • مرده بودم جانِ نو بخشیدیم
 نو مرا جویان مثالِ مادران • من گریزان از تو مانندِ خران
 خر گریزد از خداوند از خری • صاحبش در پی زنیکو گوهرے

(۱۸۸۰) After this verse L adds:

خنه زان زخم قوی بر جست زود • گشت حیران گفت آیا این چه بود

(۱۸۸۴) BDL قصد من کردی تو نادیده جفا

(۱۸۸۹) Bul. که درین صحرا • (۱۸۹۱) L بر سرو پایش هزاران

(۱۸۹۵) B Bul. زشت و زفت • (۱۸۹۶) A D گفت تو خود

یا حیوی یا ولی • (۱۸۹۴) Bul. گریزان

هر کجا درده دوا آنجا رود . هر کجا پستیست آب آنجا دود
 ۱۱۴۰ آب رحمت بایدت رو پست شو . وانگهان خور خمر رحمت مست شو
 رحمت اندر رحمت آمد تا بسر . بر یکی رحمت فرو ما ای پسر
 چرخ را در زیر پا آر ای شجاع . بشنو از فوق فلك بانگ سماع
 پنبه و سوسا بیرون کن ز گوش . تا بگوشت آید از گردون خروش
 پاك كن دو چشم را از موی عیب . تا ببینی باغ و سروستان غیب
 ۱۱۴۵ دفع کن از مغز وز بینی ز کام . تا که ریح الله در آید در مشام
 هیچ مگذار از تب و صفرا اثر . تا بسای از جهان طعم شکر
 داروی مردی کن و عین مپوس . تا برون آیند صد گون خوب روی
 گند نرا زیبای جان بکن . تا کند جولان بگرد انجمن
 غل بخل از دست و گردن دور کن . بخت نو در یاب در چرخ کهن
 ۱۱۵۰ ورنی نانی بکعبه لطف پر . عرضه کن بیچارگی بر چاره گر
 زاری و گریه قوی سرمایه است . رحمت کلی قوی تر دایه است
 دایه و مادر بهانه جو بود . تا که گی آن طفل او گریان شود
 طلب حاجات شمارا آفرید . تا بنالید و شود شیرش پدید
 گفت ادعوا لله بی زاری مباش . تا بجوشد شیرهای مهرهاش
 ۱۱۵۵ هوی هوی باد و شیرافشان ابر . در غم ما اند یکساعت نو صبر
 في السماء رزقكم نشیند . اندرین پستی چه بر چسبند

رو پست (۱۱۴۰) Suppl. in marg. A. L. آب آنجا رود. B om. AL Bul. (۱۱۴۱)

فرو مای. ABL Bul. آمد سر بسر. (۱۱۴۱) Suppl. in marg. A. L.

ریح الله آید. Bul. و از بینی. (۱۱۴۵) AB Bul. و. A om. (۱۱۴۴)

و مردانه هوی L (۱۱۴۷) Bul. در جهان. (۱۱۴۶)

نی دانی L. نی توانی A (۱۱۵۰) and so D in marg. بگرد آن چون L (۱۱۴۸)

دایه است A. پایه است L. قوی تر مایه است D. سرمایه است A (۱۱۵۱)

های هوی باد Bul. (۱۱۵۰) تا کی D (۱۱۵۲)

بر for پر A. بشنیده A (۱۱۵۶)

این صفت هم بهر ضعفِ عقیقات . با ضعیفان شرحِ قدرتِ گویِ رواست
 خود بدانی چون بر آری سر ز خواب . ختم شد و الله اعلم بالصواب
 مر ترا نه قوتِ خوردنِ بدی . نه ره و پروای تئی کردنِ بدی
 می شنیدم فحش و خری راندم . رَبِّ یَسِّرْ لِّی سَبِلاً یَسَّراً
 ۱۱۲۵ از سبب گفتن مرا دستور نه . نَرِّکَ نوگفتن مرا مفدور نه
 هر زمان می گفتم از دردِ درون . اِهْدِ قَوْمِی اِنْهُمْ لَا یَعْلَمُونَ
 سجدها می کرد آن رسته زرنج . کای سعادت وی مرا اقبال و گنج
 از خدا بیای جزاها ای شریف . قوتِ شکرست ندارد این ضعیف
 شکر حق گوید ترا اے پیشوا . آن لب و چانه ندارم و آن نوا
 ۱۱۲۶ دشمنی عاقلان زین سان بود . زهرِ ایشان اینهاج جان بود
 دوستی ابله بود رنج و ضلال . این حکایت بشنو از بهر مثال

اعتماد کردن بر تملق و وفای خرس،

ازدهاییِ خرس را در می کشید . شیرمردی رفت و فریادش رسید
 شیرمردانند در عالم مدد . آن زمان کافغانِ مظلومان رسد
 بانگِ مظلومان زهر جا بشنوند . آن طرف چون رحمتِ حق می دوند
 ۱۱۲۷ آن ستونهایِ خللهایِ جهان . آن طیبیانِ مرضهایِ نهان
 محض مهر و داورے و رحمتند . همچو حق بی علت و بی رشوند
 این چه باری می کنی یکبارگیش . گوید از بهر غم و بیچارگیش
 مهربانی شد شکارِ شیرمرد . در جهان دارو نجوید غیرِ درد

ای مرا (۱۱۲۷) Suppl. in marg. A. AB و. (۱۱۲۴) A om.

جزاها ای شریف (۱۱۲۸) Suppl. in marg. A. L.

دوستی جاغلان رنج (۱۱۲۱) L و. لب و خامه (۱۱۲۹) L.

اعتماد کردن آن شخص (Heading Bul.)

شد (۱۱۲۸) B om. و. (۱۱۲۲) A om.

هرچه در پستیست آمد از عَلا . چشم را سوسه باندی زنه هلا
 ۱۲۷۵ روشنی بخشد نظر اندر عَلا . گرچه اول خبرگی آرد بلا
 چشم را در روشنایی خوسه کن . گر نه خفائی نظر آن سوی کن
 عاقبت بینی نشان نور نُست . شهوتِ حالی حقیقت گور نُست
 عاقبت بینی که صد بازی بدید . مثل آن نبود که بك بازی شنید
 زان یکی بازی چنان مغرور شد . کز تکبر زاوستانان دور شد
 ۱۲۸۰ سامیری وار آن هنر در خود چو دید . او ز موسی از تکبر سر کشید
 او ز موسی آن هنر آموخته . و نه معلّم چشم را بر دوخته
 لاجرم موسی دگر بازه نمود . تا که آن بازی و جانشر را ربود
 ای بسا دانش که اندر سر دود . تا شود سرور بدان خود سر رود
 سر نخوای که رود تو پای باش . در پناه قُطب صاحبِ رای باش
 ۱۲۸۵ گرچه شاهی خویش فوق او مبین . گرچه شهیدی جز نبات او میچین
 فکر تو نفس است و فکر اوست جان . نقد تو قلبست و نقد اوست کان
 او تو لب خود را بچو در اوی او . کو و کو گو فاخته شو سوی او
 ورنخوای خدمت ابنای جنس . در دهان ازهای همچو خرس
 بولک استادی رهاند مر ترا . وز خطر بیرون کشاند مر ترا
 ۱۲۹۰ زاربی میکن چو زورت نیست هین . چونک کوری سر مکش از راه بین
 تو کم از خرسی نمی نالی زدرد . خرس رست از درد چون فریاد کرد
 ای خدا سنگین دل ما موم کن . ناله مارا خوش و مرحوم کن

آرد بی B Bul. اندر علی B Bul. (۱۲۷۵)

شهوت خاکی حجاب سور تست L. حقیقت گور تست D. خالی D (۱۲۷۷)

هرچه شاهی D (۱۲۸۵) زاستادان D (۱۲۷۲)

و نقد او روان L. L. and so فکر تو نفس است D (۱۲۸۶)

کو و کو شو فاخته سان سوی او L (۱۲۸۷)

بخوای A (۱۲۸۸)

ناله اش را تو خوش L Bul. ای خدا این سنگدلرا L Bul. (۱۲۹۲)

ترس و نومیدیت دان آواز غول . می‌کشد گوش، تو تا قعر سُنول
 هر ندایی که ترا بالا کشید . آن ندا می‌دان که از بالا رسید
 هر ندایی که ترا حرص آورد . بانگِ گرگی دان که او مردم درد
 این بلندی نیست از رویِ مکان . این بلندیهاست سوی عقل و جان ^{۱۶۶۰}
 هر سبب بالانتر آمد از اثر . سنگ و آهن فایق آمد بر شرر
 آن فلانی فوقِ آن سرکش نشست . گرچه در صورت پهلویش نشست
 فوقی . آنجاست از رویِ شرف . جای دور از صدر باشد مُسَخَف
 سنگ و آهن زین جهت که سابق است . در عمل فوقی . این دو لایق است
 و آن شرر از رویِ مقصودیِ خویش . ز آهن و سنگت زین رو پیش پیش ^{۱۶۶۵}
 سنگ و آهن اول و پایان شرر . لیک این هر دو تند و جان شرر
 آن شرر گر در زمان واپس ترست . در صفت از سنگ و آهن برترست
 در زمان شاخ از ثمر سابق ترست . در هنر از شاخ او فایق ترست
 چونک مقصود از شجر آمد ثمر . پس ثمر اول بود آخر شجر
 خرس چون فریاد کرد از ازدها . شبرمردی کرد از چنگش رها ^{۱۶۷۰}
 حیلت و مردی بهم دادند پشت . ازدهارا او بدین قوت بگشت
 ازدهارا هست قوت حیله نیست . نیز فوق حیله تو حیله است
 حیله خودرا چو دیدی باز رو . کز کجا آمد سوی آغاز رو

مردم خورد L (۱۶۵۹) . آن ندایی دان B (۱۶۵۸) . نومیدست Bul. (۱۶۵۷)

اول و آخر شرر D (۱۶۶۶) . در شرر Bul. (۱۶۶۱)

In for پر A (۱۶۶۸) . کان شرر L . Bul. AD om. (۱۶۶۷)

After this verse L adds: Bul. v. ۱۶۶۹ precedes v. ۱۶۶۸. (۱۶۶۹) B . و آخر

خرس چون از ازدها فریاد کرد * شبرمردی خرس را آزاد کرد

از DL . چونک شد بی طاقت او از ازدها: L has in the first hemistich: (۱۶۷۰)

چنگش جدا

After this verse L adds: بدین حیلت بگشت L . و پشت D . حیله AL (۱۶۷۱)

تا که آن مرد از هلاک تن برست * ازدهارا او بدین حیلت بیست

هست جان و حیله نیست L (۱۶۷۲)

تتمه حکایت خرس و آن ابله که بر وفای او اعتماد کرده بود،

۲۰۱۰ خرس هر از ازدها چون وا رهید . و آن کرم زان مرد مردانه بدید
 چون سگ اصحاب کهنف آن خرس زار . شد ملازم در پی آن بُردبار
 آن مسلمان سر نهاد از خستگی . خرس حارس گشت از دل بستگی
 آن یکی بگشت و گفتش حال چیست . ای برادر مر ترا این خرس کبست
 قصه وا گفت و حدیث ازدها . گفت بر خرسی منه دل ابلها
 ۲۰۱۵ دوستی . ابله بترا از دشمنیست . او بهر حيله که دانی راندنیست
 گفت والله از حسودی گفت این . ورنه خرسی چه نگری این مهر بین
 گفت مهر ابلهان عشوه ده است . این حسودی من از مهرش بهست
 هی بیآ با من بران این خرس را . خرس را مگرین مهل هم جنس را
 گفت رو رو کار خود کن ای حسود . گفت کارم این بد و رزقت نبود
 ۲۰۲۰ من کم از خرسی نباشم ای شریف . ترک او کن تا منت باشم حریف
 بر تو دل می لرزد زاندیشه . با چنین خرسی مرو در بیشه
 این دلم هرگز نلرزد از گزاف . نور حق است این نه دعوی و نه لاف
 مؤمنم بنظر بنور آله شد . هان و هان بگریز ازین آتش که
 این همه گفت و بگوشش در نرفت . بدگمانی مرد را سدبست زفت
 ۲۰۲۵ دست او بگرفت و دست از وی کشید . گفت رفتم چون نه یار رشید
 گفت رو بر من تو غمخواره مباش . بو الفصولا معرفت کمتر تراش
 بانرا گفتش من عدو تو نیستم . لطف باشد گر بیآبی در پیم

Heading: Bul. در وفای او. (۲۰۱۱) L در پی آن خوب یار.

(۲۰۱۵) L دوستی زابله. (۲۰۱۸) AB Bul. هین بیآ.

(۲۰۱۹) L Bul. و بخت نبود.

(۲۰۲۲) A بی دعوی و بی لاف.

(۲۰۲۳) Bul. ازین for زمین.

(۲۰۲۷) BL. لطف بینی L. عدوی تو.

گفتن نابینایی سایل که دو کوری دارم،

بود کورے کو ہی گنت آلمان . من دو کوری دارم ای اهل زمان
 پس دو باره رحمت آرید هان . چون دو کوری دارم و من در میان
 ۱۱۱۵ گفت يك كوريت و بينيم ما . آن دگر کوری چه باشد و نما
 گفت زشت آواز و ناخوش نوا . زشت آوازی و کورے شد دونا
 بانگ زشم مایه غم می شود . مہر خلق از بانگ من کم می شود
 زشت آواز بہر جا کہ رود . مایه خشم و غم و کین می شود
 بر دو کوری رحم را دونا کنید . این چنین ناگنج را گنجا کنید
 ۲۰۰۰ زشتی آواز کم شد زین گله . خلق شد بر وی برحمت يك دلہ
 کرد نیکو چون بگفت او راز را . لطف آواز دلش آوارا
 و آنک آواز دلش ہر بد بود . آن سه کوری دوری سزمند بود
 ليک و ہابان کہ بی علت دهند . بوي دستي بر سر زشش نہند
 چونک آواز خوش و مظلوم شد . زودل سنگین دلان چون موم شد
 ۲۰۰۵ نالہ کافر چو زشمت و شہيق . زان نمی گردد اجابت را رفیق
 إخصوا بر زشت آواز آمدست . کو زخون خلق چون سگ بود مست
 چونک نالہ خرس رحمت گش بود . نالہات نبود چنین ناخوش بود
 دان کہ با يوسف نو گرگی کردہ . با زخون بی گناہی خوردہ
 توبہ کن و ز خوردہ استفرغ کن . و ر جراح کھنہ شد رو داغ کن

(۱۹۱۲) A آن یکی کوری ہی گنت .

(۲۰۰۰) Bul. شد بر من .

(۲۰۰۱) D دلش آن راز را . بگفت آوارا L . بگفت او آزرا .

(۲۰۰۲) D کی بی علت .

(۲۰۰۳) L اجابت ای رفیق .

(۲۰۰۴) After this verse L adds:

ہاز گرد از گرگی ای رویاہ پر . نصرت از حق می طلب نعم النصیر

ز آسمان چل سال کاسه و خون رسید . وز دعام جوی از سنگی دوید
 این و صد چندین و چندین گرم و سرد . از تو ای سرد آن تو هم کم نکرد
 بانگ زد گوساله امر جادوس . بجه کردی که خدای من نوس
 آن تو هم هات را سیلاب بُرد . زبرکی باردت را خواب بُرد
 ۲۰۰۵ چون نبودی بدگان در حق او . چون نهادی سر چنان ای زشت رو
 چون خیالت نامد از تزویر او . وز فسادِ یحییِ احمق گیر او
 سامری خود که باشد ای سگان . که خدایی بر تراشد در جهان
 چون درین تزویر او بکدل شدی . وز همه اشکالها عاقل شدی
 گاو می شاید خدایی را بلاف . در رسول چون منی صد اختلاف
 ۲۰۰۰ پیش گاوی سجد کردی از خری . گشت عقلت صیدِ یحییِ سامری
 چشم دزدیدی ز نورِ ذُو الْجَلال . اینت جهل وافر و عینِ ضلال
 ش بر آن عقل و گزینش که تراست . چون تو کان جهل را کشتن سزاست
 گاو زرین بانگ کرد آخر چه گفت . کاحقان را این همه رغبت شکفت
 زان عجبت دبه ایت از من بسی . لیک حق را کی پذیرد هر خمی
 ۲۰۰۰ باطلان را چه رباید باطلی . باطلان را چه خوش آید عاقلی
 ز آنک هر جنسی رباید جنس خود . گاو سوی شیر نرگی رو نهد
 گرگ سر بوسف کجا عشق آورد . جز مگر از مکرنا اورا خورد
 چون زرگی وا رهد محرم شود . چون سگ کھف از بنی آدم شود

(۲۰۴۱) L کاسه خون . Bul. After this verse L adds:

جوب شد در دست من نر از دعا * آب خون شد بر عدوی ناسزا

(۲۰۴۲) Bul. جادویی . Bul. تویی .

(۲۰۴۳) L ای زشت خو . Bul. چنان در پیش و رو .

(۲۰۴۶) L فساد و سحر . (۲۰۴۷) L ای میان .

(۲۰۴۹) BD Bul. در رسول ام تو چون کردی خلاف . and so A in marg. and L, which
 has کشتن رواست A (۲۰۵۲) . عین و ضلال D (۲۰۵۱) . تو چون گفתי گراف

(۲۰۵۴) Bul. دبه آید . (۲۰۵۸) After this verse L adds:

چون محمدا ابو بکر نکو * دید صدقش گفت هنا صادقاً (sic)

گفت خوابستم مرا بگذار رو . گفت آخر بار را منقاد شو
 تا بجایی در پناه عاقلی . در جوار دوستی صاحب‌دلی
 ۲۰۲۰ در خیال افتاد مرد از جَد او . خشمگین شد زود گردانید رو
 کین مگر قصد من آمد خوبی است . با طمع دارد گدا و نونی است
 با گرو بسته‌ست با یاران بدین . که بترساند مرا زین هم‌نشین
 خود نیامد هیچ از خُبِ سِرش . يك گمان نيك اندر خاطرش
 ظن نيكس جملگی بر خرس بود . او مگر مر خرس را هم‌جنس بود
 ۲۰۲۵ عاقلی را امر سگی تهمت نهاد . خرس را دانست اهل مهر و داد

گفتن موسی علیه السلام گوساله پرست را که آن خیال اندیشی
 و حزم تو کجاست؛

گفت موسی با یکی مست خیال . کای بداندیش از شقاوت وز ضلال
 صد گمانت بود در پیغمبرم . با چنین برهان و این خلقِ کریم
 صد هزاران معجزه دیدی زمن . صد خیالت می‌فزود و شک و ظن
 از خیال و وسوسه تنگ آمدی . طعن بر پیغمبری‌ام می‌زدی
 ۲۰۳۰ گزد از دریا بر آوردم عیان . تا رهیدیت از شر فرعونیان

(۲۰۲۸) BL Bul. بگذار و رو.

(۲۰۲۲) After this verse L adds:

یا حسد دارد زهر یار من . کین چنین چن می‌کند انکار من

(۲۰۲۴) After this verse L adds:

بدگان و ابله و ناامل بود . وز شقاوت او مطیع جهل بود
 بدرگ و خودرای و بدبخت ابد . گمراه و مغرور و کور و خوار و رد
 خرس را بگزیده بر صاحب کمال . رؤسیه حاصل تبه فاسدخیال

از خری تهمت L (۲۰۲۵)

Heading: Bul. کجا رفته بود.

وین خلق D. و با خلق AB Bul. پیغامبرم AB DL. در for بر Bul. (۲۰۲۷)

پیغامبری‌ام BDL. پیغامبرم A. و AD om. (۲۰۲۹)

بادِ النَّاسِ مَعَادِنِ هَيْبِ بِيَّارِ . معدنی باشد فزون از صد هزار
 معدنِ لعل و عقیقِ مکتسب . بهترینست از صد هزاران کانِ مس
 احدا اینجا ندارد مال سود . سینه باید پُر زعشق و درد و دود
 ۲۰۸۰ اعی . روشن دل آمد در میند . پند او را ده که حقِ اوست پند
 گر دو سه ابله ترا منکر شدند . تلخ گی گردی چو هستی کانِ قند
 گر دو سه ابله ترا تهمت نهد . حق برای تو گواهی می دهد
 گنت از اقرارِ عالمِ فارغم . آنک حق باشد گواه او را چه غم
 گر خفاشی را زخورشیدی خوریت . آن دلیل آمد که آن خورشید نیست
 ۲۰۸۵ نفرتِ خفاشکان باشد دلیل . که منم خورشیدِ تابانِ جلیل
 گر گلابی را جعلِ راغب شود . آن دلیلِ ناگلابی می کند
 گر شود قلبی خریدارِ محک . در محکمی اش در آید نقص و شک
 دزد شب خواهد نه روز این را بدان . شب نیم روزم که نام در جهان
 فارقم فاروقم و غلبِ بزار . تا که از من که نمی باید گذار
 ۲۰۹۰ آرد را پیدا کنم من از سپوس . تا نام کین نقوش است آن نفوس
 من چو میزانِ خدام در جهان . و نام هر سبک را از گران
 گاورا داند خدا کوساله . خر خریداری و در خور کاله
 من نه گاوم تا که کوسالم خرد . من نه خارم که اشنری از من چرد
 او گمان دارد که با من جور کرد . بلك از آیبسنه من روفت گزند

باشد گوا A (۲۰۸۲) . منکر شوند L Bul. (۲۰۸۱)

که او L Bul. که این خورشید B (۲۰۸۴)

بناشد بر جهان L فی روز A (۲۰۸۸) . ناگلابی می بود L (۲۰۸۶)

تا که گاه L Bul. تا که گاه از من AB . غریب وار L (۲۰۸۹)

هر خریداری کند چون ضاله L (۲۰۹۲) . من که میزان L (۲۰۹۱)

خرد for خورد D . گوالم A Bul. نه for فی A (۲۰۹۲)

رفت گرد L . که بر من L Bul. (۲۰۹۴)

چون ابو بکر از محمد بُرد یو . گفت هَذَا لَيْسَ وَجْهٌ كَاذِبٌ
 ۲۰۶۰ چون بُد یو جَهْلٌ از اصحابِ درد . دید صد شقِّ قمر باور نکرد
 دردمندی کش زبام افتاد طشت . زو پنهان کردیم حق پنهان نگشت
 وَاَنْكَ او جاهل بُد از دردش بعید . چند بنمودند و او آنرا ندید
 آینه دل صاف باید تا درو . و شناسی صورت زشت از نکو

ترك گفتن آن مرد ناصح بعد از مبالغه پند مغرور خرس را،

آن مسلمان ترك ابله کرد و تفت . زیر لب لا حَوْلَ گویان باز رفت
 ۲۰۶۵ گفت چون از جِدِّ پندم وز جدال . در دل او بیش از زاید خیال
 پس ره پند و نصیحت بسته شد : امرٍ اَعْرِضْ عَنْهُمْ پیوسته شد
 چون دوایت میفزاید درد پس . قصه با طالب بگو برخوان عیب
 چونک اعمی طالب حق آمدست . بهر فقر او را نشاید سینه خمت
 نو حریصی بر رشادِ مهتران . تا بیاموزند عامر از سروران
 ۲۰۷۰ احدا دیدی که قوی از ملوک . مسنوع گشتند گشتی خوش که بؤك
 این رئیسان یارِ دین گردند خوش . بر عرب اینها سرنند و بر حبش
 بگذرد این صیت از بصره و تَبُوك . زَانِكَ اَلنَّاسُ عَلٰى دِيْنِ اَللُّوك
 زین سبب تو از ضریبِ مهندی . رو بگردانیده و تنگ آمدی
 که درین فرصت کم افتد این مُنَاخ . نو زبازان و وقتِ نوافراخ
 ۲۰۷۵ مردح میگردیم در وقتِ تنگ . این نصیحت می‌کنم نه از خشت و جنگ
 احدا نزد خدا این بكِ ضریب . بهتر از صد قیصرست و صد وزیر

از نیکو A (۲۰۶۲)

گویان ره گرفت L. ترك آن ابله گرفت L (۲۰۶۴) . آن مغرور Bul. Heading

پس در پند A (۲۰۶۶) . نیش میزاید L. جِدِّ و پندم AB Bul. (۲۰۶۵)

پس B Bul. (۲۰۶۷) . بهر حق DL (۲۰۶۸) . corr. in D.

بؤك (B) از بصره و تَبُوك AB (۲۰۷۲) . کی به D (۲۰۷۰)

کاندین فرصت Bul. (۲۰۷۴) . ضریب A (۲۰۷۳)

با زبان معنوی گل با جعل . این می گوید که اے گنجه بغل
 گر گریزانی زگلشن بی گمان . هست آن نفرت کمال گلستان
 غیرت من بر سر تو دُورباش . میزند کای خس ازینجا دُور باش
 ۲۱۱۵ وریامیزی نو با من ای دنی . این گمان آید که از کان منی
 ببلان را جاے میزید چمن . مرجعل را در چمین خوشتر وطن
 حق مرا چون از پلیدی پاک داشت . چون سزد بر من پلیدی را گماشت
 یک رگم زیشان بُد و آنرا بُرید . در من آن بدرگ کجا خواهد رسید
 یک نشان آدم آن بود از ازل . که ملایک سر نهندش از محل
 ۲۱۲۰ یک نشان دیگر آنک آن بلیس . نهندش سر که منم شاه و رئیس
 یک اگر ابلیس هم ساجد شدی . او نبوده آدم او غیری بُدی
 هر سجود هر ملک میزان اوست . هر سجود آن عدو برهان اوست
 هم گواه اوست اقرار ملک . هر گواه اوست کفران سگک

تمهٔ اعتماد آن منور بر تملق خرس،

شخص خفت و خرس می راندی مگس . وز ستیز آمد مگس زو باز پس
 ۲۱۲۵ چند بارش راند از روی جوان . آن مگس زو باز می آمد دوان

(۲۱۱۴) A ازین در دور باش . (۲۱۱۶) Here Bul. inserts the verse which in B follows v. ۲۱۱۱ (see above). L adds:

آن یکی سلطان عالی مرتبت . وین یکی در گلخنی در تعزیت
 آن یکی خلق زاکرامش خجل . وین دگر از بی نوائی منغل
 آن یکی سرور شک زاهل زمان . وین دگر در خاک خواری بس نهان

(۲۱۱۷) Here L adds:

گر در آمیزد ز نقصان منست . تا که پندارند کرکان منست

(۲۱۱۸) D om. و. L. ای بدرگ . L. خواهی . D. بُرید ، altered to درید .

(۲۱۲۱) ABL Bul. پس اگر . (۲۱۲۲) After this verse L adds:

این سخن را نیست پایان باز گرد . تا چه کرد آن خرس با آن نیک مرد

می راندش . (۲۱۲۴) BL Bul. این سخن پایان ندارد . and so Bul., which has

تَمَلُّق کردن دیوانه جالینوس را و ترسیدن جالینوس،

۲۰۹ گفت جالینوس با اصحابِ خود . مر مرا تا آن فلان دارو دهد
 پس بدو گفت آن یکی ای ذوفنون . این دوا خواهند از بهر جنون
 دُور از عقل تو این دیگر مگو . گفت در من کرد يك دیوانه رُو
 ساعتی در روی من خوش بشگرید . چشمکم زد آستین من درید
 گرنه جنسیت بُدی در من ازو . گي رخ آوردی بمن آن زشت رُو
 ۲۱۰ گر نه دیدی جنسِ خود گي آمدی . گي بغير جنس خود را بر زدی
 چون دو کس بر هم زند بی هیچ شك . در میانشان هست قدرِ مشترك
 گي پرد مرغی مگر با جنسِ خود . صحبتِ ناجنس گورست و تَحَد

سبب پریدن و چریدن مرغی با مرغی که جنس او نبود،

آن حکیمی گفت دیدم در نگی . می دویدی زاغ با يك لگلگی
 در عجب ماندم بچشمِ حالشان . تا چه قدرِ مشتركِ بام نشان
 ۲۱۰ چون شدم نزدیک من حیران و دنگ . خود بدیدم هر دُو آن بودند لنگ
 خاصه شاه بازی که او عرشی بود . با یکی جفدی که او فرشی بود
 آن یکی خورشیدِ عَلَیِّین بود . وین دگر خفایش کز سجین بود
 آن یکی نوری زهرِ عیبی برے . وین یکی کوری گدای هر دری
 آن یکی ماهی که بر پروین زند . وین یکی کروی که بر سرگین زند
 ۲۱۰ آن یکی بوسفارخی عیبی نفس . وین یکی گرگی و با خسر با جرس
 آن یکی پَران شد در لامکان . وین یکی در کاهدان همچون سگان

Heading: Bul. مرغ با مرغی . (۲۰۹) B از من درو .

در بیابان زاغ را با لگلگی . BDL Bul. م. نگی L (۲۱۰)

و آن دگر (۲۱۰) D . هر دو آن . DL Bul. و . A om. (۲۱۰)

After this verse B adds: (۲۱۱) در سرگین زید . B Bul. (۲۱۰)

گر در آمیزد زلفان منست * که گمان آید که از کان منست

در عیادت رفتن تو فایده است . فایده آن باز با تو عاید است
 فایده اول که آن شخص علی . بُوکِ قُطْبی باشد و شاه جلیل
 ۲۱۴۵ و در نباشد قطب یارِ ره بود . شه نباشد فارسِ اسپه بود
 پس صله یارانِ ره لازم شمار . هر که باشد گر پیاده گر سوار
 و در عدو باشد همین احسان نکوست . که باحسان بس عدو گشتت دوست
 و در نگردد دوست کینش کم شود . ز آنک احسان کینه را مژهر شود
 بس فواید هست غیر این ولیک . از درازی خایم اے یارِ نیک
 ۲۱۵۰ حاصل این آمد که یارِ جمع باش . همچو بُتگر از حجر یاری تراش
 ز آنک انبوهی و جمع کاروان . ره زنان را بشکند پشت و ستان
 چون دو چشم دل نداری ای عنود . که نی دانی تو هیزم را زعود
 چونک گنجی هست در عالم مرغ . هیچ ویران را میدان خالی ز گنج
 قصه هر درویش میکن از گراف . چون نشان بانی بجد میکن طواف
 ۲۱۵۵ چون ترا آن چشم باطن بین نبود . گنج می پندار اندر هر وجود

وحي کردن حق تعالی بموسی عليه السلام که چرا بعیادت

من نیامدی،

آمد از حق سوی موسی ابن عتاب . کای طلوع ماه دبه نو زجیب
 مُشْرِفت کردم ز نور ایزدے . من حَقَم رنجور گشتم نامدی
 گفت سبحانا تو پاکی از زبان . این چه رمزست این بکن یا رب بیان

(۲۱۴۲) L om.

(۲۱۴۴) L om.

(۲۱۴۵) Here follow in Bul. the four

verses which conclude this section of the poem (۲۱۵۲-۲۱۵۵). In L they follow

v. ۲۱۴۲. (۲۱۴۶) L باران بره . L تا باحسان دوست گردد گر عدوست .

(۲۱۵۰) Bul. از شجر یاری . (۲۱۵۱) L انبوهی جمع . (۲۱۵۲) D که کی

L. هیچ نشناسی تو هیزم را زعود. In L the hemistichs are transposed.

(۲۱۵۶) Bul. این عیب . and so L in marg.

(۲۱۵۸) A یا رب عیان . L این بگو یا رب .

خشمگین شد با مگس خرس و برفت . بر گرفت از کوه سنگی سخت زفت
 سنگ آورد و مگس را دید باز . بر رخ خفته گرفته جای ساز
 بر گرفت آن آسیا سنگ و بزد . بر مگس تا آن مگس و پس خزد
 سنگ روی خفته را خشخاش کرد . این منگ بر جمله عالم فاش کرد
 ۲۱۴۰ مِهْر ابله مِهْر خرس آمد یقین . کین او مهرست و مهر اوست کین
 عهد او سُست است و ویران و ضعیف . گفت او زفت و وفای او نجف
 گر خورد سوگند هر باور مکن . بشکند سوگند مرد کز سخن
 چونک بی سوگند گفتش بُد دروغ . تو مینت از مکر و سوگندش بدوغ
 نفس او میرست و عقل او اسیر . صد هزاران مُصَحَفش خود خورده گیر
 ۲۱۴۵ چونک بی سوگند بیان بشکند . گر خورد سوگند هم آن بشکند
 زآنک نفس آشنه تر گردد از آن . که کفی بندش بسوگند گران
 چون اسیری بند بر حاکم نهد . حاکم آنرا بر دَرَد بیرون جهد
 بر سرش کوبد زخیم آن بندرا . میزند بر روی او سوگندرا
 تو ز اَوْسُوا بِالْعُقُودِش دست شو . اِحْتَفُوا اَیْمَانِكُمْ با او مگو
 ۲۱۴۰ و آنک داند عهد با که می کند . تن کند چون تار و گزید او تند

رفتن مصطفی علیه السلام بعبادت صحابی رنجور و بیان فایده عبادت،

از صحابه خواجه بیمار شد . و اندر آن بیماریش چون نار شد
 مصطفی آمد عبادت سوی او . چون هم لطف و کرم بُد خوی او

سستت ویران ضعیف A (۲۱۴۱) . سخت و زفت Bul. (۲۱۴۲)

گی کفی D . کی کفی A (۲۱۴۶) . آن م بشکند D . چون خورد سوگند A (۲۱۴۵)

و آنک حقرا ساخت در پیمان مند AB (۲۱۴۰) which takes the place of the second

hemistisch in D. Bul. با کی.

Heading: Bul. صحابه . Bul. om. رنجور . (۲۱۴۱) BD صحابی A . جان نار شد .

حبله كرد و كرد صوفی را براه . تا كند یارانش را با او تباہ
گفت صوفی را برّو سوی وثاق . يك گلیم آور برای ابن رفاق
رفت صوفی گنت خلوت با دو یار . نو فقیهی ابن شریف نامدار
^{۲۱۷۵} ما بنتوی نو نالی می خورم . ما بهر دانش نو می پریم
وین دگر شهزاده و سلطان ماست . سیدست از خاندان مصطفاست
کبست این صوفی شک خوار خیس . تا بود با چون ثما شاهان جلیس
چون بیاید مر ورا پنبه کنید . هفتہ بر باغ و راغ من زنید
باغ چه بود جان من آن شامت . ای ثما بوده مرا چون چشم راست
^{۲۱۸۰} وسوسه کرد و مر ایشان را فریفت . آه کز یاران می باید شکفت
چون بره کردند صوفی را و رفت . خصم شد اندر پیش با چوب زفت
گنت ای سگ صوفی باشد که نیز . اندر آبی باغ ما تو از ستیز
این جنیدت ره نمود و بایزید . از کدامین شیخ و پیرت این رسید
کوفت صوفی را چو تنها بافتش . نیم کشتش کرد و سر بشکافتش
^{۲۱۸۵} گنت صوفی آن من بگذشت لیک . ای رفیقان پاس خود دارید نیک
مر مرا اغیار دانستید هان . نیستم اغیارتر زین قلنجان
آنچ من خوردم شمارا خوردنیست . وین چنین شربت جزای هر دنیست
این جهان کوهست و گنت و گوی تو . از صدا هر باز آید سوی تو
چون ز صوفی گنت فارغ باغبان . يك بهانه کرد زان پس جنس آن
^{۲۱۹۰} کای شریف من برّو سوی وثاق * که ز بهر چاشت پختم من رفاق
بر در خانه بگو قیمازرا . تا بیارد آن رفاق و قازرا
چون بره کردش بگفت ای تیزیین . نو فقیهی ظاهرست این و یقین

D دیگر (۲۱۷۶) . وین شریف AB Bul. (۲۱۷۴) . بی او تباہ L (۲۱۷۲) .
و خیس Bul. شک خوار B . آن صوفی AB Bul. (۲۱۷۷) . مصطفی است .

هفتہ مہمان باغ من شوید Bul. مر ورا دور آفگنید L (۲۱۷۸)

در رسید Bul. (۲۱۸۴) . این چنین A (۲۱۸۷) . After this verse L adds:

رفت بر من بر شام رفتنیست * چوب قهرش مر شمارا خوردنیست

باز فرمودش که در رنجوریم • چون نپرسیدی تو از روی کرم
 ۲۱۶۰ گفت یا رب نیست نضافی ترا • عقل گم شد این سخن را برگشا
 گفت آری بندهٔ خاص گزین • گشت رنجور او منم نیکو بین
 هست معذوری من • هست رنجوری من • هست رنجوری من
 هر که خواهد همنشینی • خدا • تا نشیند در حضور اولیا
 از حضور اولیا گرسنگی • نو هلاکی زانک جزو بی کفی
 ۲۱۶۵ هر کرا دیو از کریمان • بی کسش یابد سرش را او خورد
 یک بدست از جمع رفتن بکرمان • مگر شیطان باشد این نیکو بدان

تنها کردن باغبان صوفی و فقیه و علوی را از همدیگر،

باغبانی چون نظر در باغ کرد • دید چون دزدان بیاغ خود سه مرد
 یک فقیه و یک شریف و صوفی • هر یکی شوخی بدی لا یوفی
 گفت با اینها مرا صد حجّتست • لیک جمع اند و جماعت قوتست
 ۲۱۷۰ بر نیام یک تنه با سه نفر • پس بپژمشان شخصت از همدگر
 هر یکی را زان دگر تنها کنم • چونک تنها شد سیالش بر گنم

این گزرا برگشا L (۲۱۶۰) . باز فرمودی Bul. (۲۱۵۹)

In L the hemistichs are transposed. (۲۱۶۲) . اورا به بین L . خاصی A (۲۱۶۱)

گو نشیند Bul. . همنشینی با خدا Bul. (۲۱۶۳) . and so A Bul. (۲۱۶۴)

نی کفی A Bul. . جزوی Bul. . در هلاکی L . corr. in D.

و خورد D . بی سرش یابد Bul. . و بُرد BD (۲۱۶۵)

AD Bul. . وزه Bul. . بدست for وجب L . بدست D (۲۱۶۶)

بشنو و نیکو بدان *contra metr.*

Heading: Bul. adds مگر after تنها . Bul. adds شریف را for جدا . Bul.

چون نیام A (۲۱۷۰) . جماعت رحمت است D (۲۱۶۶) . and so BL Bul. and A in marg.

Verses ۲۱۷۱ and ۲۱۷۲ occur twice in D, with a different reading of the first hemistich of v. ۲۱۷۱. This agrees (f. 59r, penult.) with ABL Bul., while on its second appearance (f. 59v. l. 1) it stands as in my text. AB سیلش . Bul. سیلش L . سیلش Bul. سیلش .

۲۲۱۰ این چنین رخصت بخواندی در و سبط . یا بدست این مسئله اندر محیط
گفت حفست بزن دستت رسید . این سزای آنک از یاران برید

رجعت بقصه مریض و عیادت پیغامبر صلی الله علیه وسلم،

این عیادت از برای این صلهست . وین صله از صد محبت حاملهست
در عیادت شد رسول بی ندید . آن صحابی را بحال نزع دید
چون شوه دور از حضور اولیا . در حقیقت گشته دور از خدا
۲۲۱۰ چون نتیجه هجر همراهان غمت . گئی فراق روی شاهان زان کست
سایه شاهان طلب هر دم شتاب . تا شوی زان سایه بهتر ز آفتاب
گر سفر داری بدین نیت برو . و در حضر باشد ازین غافل مشو

گفتن شیخی ابا یزید را که کعبه منم گرد من طوافی می کن،

سوی مکه شیخ اُمت بایزید . از برای حج و عمره می دوید
او بهر شهری که رفتی از نخست . مر عزیزان را بکردی باز جست
۲۲۲۰ گرد می گشتی که اندر شهر کبست . کو بر ارکان بصیرت متکیست

(۲۲۱۱) After this verse L adds:

من سزاوارم باین و صد چنین * تا چرا بیریدم از یاران بکن
گوش کردم این همه افسوس تو * میزنم بر سر که شد ناموس تو
زد ورا القمه بسیار و بخت * کرد بیرونش زیباغ و در بست

Heading: Bul. باز گفتن بقصه رنجور.

چون عیادت رفت پیغامبر بدید * آن صحابی را که در نزع [نزع] رسید A (۲۲۱۲)
corr. in marg. (۲۲۱۶) After this verse L adds:

رو بجنب اندر پناه مقبلی * بو که آزادت کد صاحب دلی

(۲۲۱۷) After this verse L adds:

در بدر می گرد و میرو کو بکو * جست و جو کن جست و جو کن جست و جو
تا توانی زاولیا رو بر مناب * گفتند والله اعلم بالصواب

Heading: Bul. طواف کن D.

او شریفی میکند دعوی سرد . مادر، او را که می‌داند که کرد
 بر زن و بر فعل زن دل می‌نهد . عقل ناقص و انگهانی اعتماد
 ۲۱۹۵ خویشتن را بر علی و بر نبی . بسته است و در زمانه بس غبی
 هر که باشد از زنا و زانیان . این ببرد ظن در حق زانیان
 هر که بر گردد سرش از چرخها . همچو خود گردنک بیند خانه را
 آنچه گفت آن باغبان، بو النضول . حال او بد دور از اولاد رسول
 گر نبودی او نتیجه مُرتدان . گوی چنین گفتی برای خاندان
 ۲۲۰۰ خواند افسونها شنید آنرا فقیه . در پیش رفت آن ستمگار سنیه
 گفت ای خراندرین باغت که خواند . دزدی از پیغمبرت میراث ماند
 شیر را بچه همی ماند بدو . تو پیغمبر بچه مانی بگو
 با شریف آن کرد مرد ملتجی . که کند با آل یاسین خارجی
 تا چه کین دارند دایم دیو و غول . چون یزید و شمر با آل رسول
 ۲۲۰۵ شد شریف از زخم آن ظالم خراب . با فقیه او گفت من جسم از آب
 پای دار اکنون که ماندی فرد و گم . چون دهل شو زخمی خور بر شکم
 گر شریف ولایت و هدم نیم . از چنین ظالم ترا من کم نیم
 شد ازو فارغ بیامد کاسه فقیه . چه فقیهی ای تو ننگ هر سنیه
 فتویات اینست ای بربند دست . کاندرا آبی و نگویی امر هست

چه کرد B. که داند تا که کرد L Bul. کی می‌داند A (۲۱۹۴)

و از زمانه L. بسته است اندر زمانه Bul. (۲۱۹۵) اعتماد Bul. (۲۱۹۴)

ستمکاره A (۲۲۰۰) از نتیجه L (۲۱۹۶) زاولاد Bul. (۲۱۹۸)

پیغامبر ABD (۲۲۰۲) پیغامبرت ABD. کی خواند AB (۲۲۰۱)

دایم for با ما L (۲۲۰۴)

AB Bul. and so corr. in D. ما چنین (۲۲۰۵)

Bul. (۲۲۰۷) لایق هدم. After this verse L Bul. add:

مر مرا دادی بدین صاحب‌غرض * احق کرده ترا بش العوض

کنند آبی D (۲۲۰۶)

گفت عزم تو کجا اے بایزید . رختِ غربت نا کجا خواهی کشید
گفت قصد کعبه دارم از پگه . گفت هین با خود چه داری زادره
گفت دارم از دربر نقره دوپست . نک بیسته سخت بر گوشه ردیست ۲۲۴۰
گفت طوفی کن بگردم هفت بار * وین نکونر از طواف حج شمار
وآن دَرَمها پیش من نه ای جواد . دانک حج کردی و حاصل شد مراد
عُمره کردی عمرِ باقی یافتی . صاف گشتی بر صفا بشتافتی
حق آن حقی که جانم دیده است . که مرا بر بیت خود بگریه است ۲۲۴۵
کعبه هرچندی که خانه بر اوست . خلقت من نیز خانه سیر اوست
نا بکرد آن کعبه را در وی نرفت . واندین خانه بجز آن حی نرفت
چون مرا دیدی خدارا دیده : گرد کعبه صدق بر گردیده
خدمت من طاعت و حمد خداست . نا نپنداری که حق از من جداست
چشم نیکو باز کن در من نگر . نا ببینی نور حق اندر بشر
بایزید آن نکهارا هوش داشت . همچو زرین حلقه اش در گوش داشت ۲۲۵۰
آمد از وی بایزید اندر مزید . منتهی در منتهای آخر رسید

دانستن پیامبر صلی الله علیه و سلم که سبب رنجوری آن شخص
گستاخی بوده است در دعا،

چون پیمبر دید آن بیمار را . خوش نوازش کرد بار غار را
زنه شد او چون پیمبر را بدید . گویا آن دم مر او را آفرید

رداست L (۲۲۴۰) . قصد حج * A (۲۲۴۹) . غربت را کجا . ABL Bul. (۲۲۴۸)

تا بکرد آن خانه را . A Bul. (۲۲۴۶) . تو درها A (۲۲۴۲)

(۲۲۴۹) After this verse L adds:

بایزید کعبه را در یافتی * صد بها و عز و صد فر یافتی

گستاخی بود AB Heading . منتهای در منتهای AL (۲۲۵۱)

پیامبر A (۲۲۵۲)

گفت حقّ اندر سفر هرجا روی • باید اول طالبِ مردی شوی
 قصدِ گنجی کن که این سود و زیان • در تبع آید نو آنرا فرع دان
 هرکه کارد قصدِ گندم باشدش • گاه خود اندر تبع و آیدش
 که بکاری بر نیاید گندی • مردی جو مردی جو مردی
 ۲۲۲۵ قصدِ کعبه کن چو وقت حج بود • چونک رفتی مگه هم دیده شود
 قصد در معراج دید دوست بود • در تبع عرش و ملائک هر نمود

حکایت،

خانه نو ساخت روزی نو مرید • پیر آمد خانه او را بدید
 گفت شیخ آن نو مرید خویش را • امتحان کرد آن نکو اندیش را
 روزن از بهر چه کردی ای رفیق • گفت تا نور اندر آید زین طریق
 ۲۲۲۰ گفت آن فرعست این باید نیاز • تا ازین ره بشوی بانگ نماز
 بایزید اندر سفر جستی بسی • تا بیابد خضر وقت خود کسی
 دید پیری با قدی همچون هلال • دید در وی فرّ و گنتارِ رجال
 دینه ناینا و دل چون آفتاب • همچو پیل دینه هندستان بخواب
 چشم بسته خفته بیند صد طرب • چون گشاید آن نبیند ای عجب
 ۲۲۲۵ بس عجب در خواب روشن میشود • دل درون خواب روزن میشود
 آنک پیدارست بیند خوابِ خوش • عارف است او خالک او در دینه کش
 پیش او بنشست می پرسید حال • یافتش درویش و هم صاحب عیال

(۲۲۲۴) AD om. (۲۲۲۶) After this verse L adds:

خواجہ الاعمال بالنیات گفت • نیت خیرت بسی گلها شگفت

(۲۲۲۸) A تیکو. (۲۲۲۰) After this verse L adds:

نور خود اندر تبع می آیدت • نیت آنرا کن که آن می بایدت

(۲۲۲۱) L گوینا بد خضر. (۲۲۲۲) D هندوستان. In Bul. this verse follows

v. ۲۲۲۴. (۲۲۲۴) Bul. ابو العجب. (۲۲۲۶) ABL و بیند.

(۲۲۲۷) ABL Bul. صاحب کمال. و می پرسید. L

نفس خود را زن شناس از زن بتر . زانك زن جزو بست نفست كل شر
 مشورت با نفس خود گری کنی . هرچ گوید کن خلاف آن دنی
 گر نماز و روزه فرمایدت . نفس مکارست مگری زایدت
 ۲۲۷۵ مشورت با نفس خویش اندر فعال . هرچه گوید عکس آن باشد کمال
 بر نیایی با وے و استیز او . رو بر بارے بگیر آمیز او
 عقل قوت گیرد از عقل دیگر . نئی شکر کامل شود امر نئی شکر
 من زمکبر نفس دیدم چیزها . کو برد از بحر خود تمیزها
 و عدها بدهد ترا تازه بدست . کو هزاران بار آنها را شکست
 ۲۲۸۰ عمر گر صد سال خود مهلت دهد . اوت هر روزی بهانه نو نهد
 گرم گوید وعدهای سرد را . جادوے مردی ببندد مرد را
 اے ضیاء الحق حسام الدین یا . که نروید بی تو از شوره گیا
 از فلک آویخته شد پرده . امر پی نفرین دل آزرده
 این قضا را هر قضا داند علاج . عقل خلفان در قضا گنجست گنج
 ۲۲۸۵ ازدها گشتت آن مار سیاه . آنک زگری بود افتاده براه
 ازدها و مار اندر دست تو . شد عصا ای جان موسی مست تو
 حکم خذها لا تخف دادت خدا . تا بدست ازدها گردد عصا
 هین بد ببضا نما ای پادشاه . صبح نو بگشا زشبهای سیاه
 دوزخی افروخت در وی دم فسون . اے دم تو از دم دریا فزون
 ۲۲۹۰ بحر مکارست بنموده گئی . دوزخست از مکر بنموده تھی
 زان نماید مختصر در چشم تو . تا زبون بینیش جنبد خشم تو
 همچنانک لشکر انبوه بود . مر پیمبر را بچشم اندک نمود

(۲۲۷۲) D om. A و نفست .

(۲۲۷۲) D om.

(۲۲۷۶) B بر نیاری یا وی . Bul. بگیر آموز او . B بر نیاری یا وی .

(۲۲۷۶) AB Bul. که هزاران . (۲۲۸۸) B زدریای سیاه .

(۲۲۸۹) ABL Bul. بر وی . (۲۲۹۰) A و بنموده کنی .

گفت بیماری مرا این بخت داد . گآمد این سلطان بر من بامداد
 ۲۲۵۰ نا مرا صحت رسید و عافیت . از قدم این شه بی حاشیت
 اے نخسته رنج و بیماری و تب . ای مبارک درد و بیداری شب
 نك مرا در پیری از لطف و کرم . حق چنین رنجوری داد و سَنَم
 درد پشتم داد م تا من ز خواب . بر جهنم هر نیشب لا بُد شتاب
 نا نخسپم جمله شب چون گاو میش . دردها بخشید حق از لطفِ خویش
 ۲۲۶۰ زین شکست آن رحم شاهان جوش کرد . دوزخ از تهدید من خاموش کرد
 رنج گنج آمد که رحمتها دروست . مغز تازه شد چو بخرائید پوست
 ای برادر موضع ناریک و سرد . صبر کردن بر غم و سُستی و درد
 چشمه حیوان و جام مستی است . کآن بلندبها هم در پستی است
 آن بهاران مُضمرست اندر خزان . در بهارست آن خزان مگریز از آن
 ۲۲۶۵ همه غم باش با وحشت بساز . بی طلب در مرگ خود عمر درانر
 آنچه گوید نفس تو کاینجا بدست . مَشوش چون کار او ضد آمدست
 تو خلافت کن کی از پیغمبران . این چنین آمد وصیت در جهان
 مشورت در کارها واجب شود . نا پشیمانی در آخر کم بود
 گفت امت مشورت با کی کنیم . انبیا گفتند با عقلِ امام
 ۲۲۷۰ گفت گر کودک در آید با زنی . کو ندارد رای و عقلِ روشنی
 گفت با او مشورت کن و آنچه گفت . تو خلاف آن کن و در راه اُفت

مر for م A . داد تا من م AB (۲۲۵۸) . شه بر خاصیت L (۲۲۵۰)

خود بهارست B (۲۲۶۴) . بخشید A . گاو و میش D (۲۲۵۶)

چون کار او for کو مر ترا A (۲۲۶۶) . و با وحشت B Bul. (۲۲۶۵)

In A vv. ۲۲۷۰—۲۲۷۱ precede vv. ۲۲۶۸— (۲۲۶۸) AD پیغامبران (۲۲۶۷)

۲۲۶۹, but the error is indicated in marg. After this verse L adds:

حیلها کردند بسیار انبیا . تا که گردان شد ازین سیل آسیا
 نفس میخواهد که تا ویران کند . خلقرا گمراه و سرگردان کند

and so Bul., which has بدین سنگ آسیا .

عقل امیم Bul. گفته که با AB Bul. (۲۲۶۹)

عقل و رای ABL Bul. (۲۲۷۰)

ای فلک در فتنهٔ آخر زمان . نیز می‌گردد به آخر زمان
 خنجرِ نیزی تو اندر قصدِ ما . نبشِ زهرآلودهٔ در فصدِ ما
 ای فلک از رحمِ حقِ آموزِ رحم . بر دلِ موران مزن چون مار زخم
 حقِ آنک چرخهٔ چرخِ نرا . کرد گردان بر فرازِ این سرا
 که دگرگون گردی و رحمتِ کنی . پیش از آنک بیخِ مارا بر گئی ^{۲۲۱۵}
 حقِ آنک دایگی کردهٔ نُخست . نا نهالِ ما زاب و خاک رُست
 حقِ آن شه که ترا صاف آفرید . کرد چندان مشعله در تو پدید
 آن چنان معبور و باقی داشتت . تا که دَهَمری از ازل پنداشتت
 شکر دانستیم آغازِ ترا . انبیا گننند آن رازِ نرا
 آدمی داند که خانهٔ حادثست . عنکبوتی نه که در وی عابثست ^{۲۲۲۰}
 پشهٔ گی داند که این باغ از کبُست . کو بهاران زاد مرگش در دَی است
 کرم کاندَر چوب زاید سستِ حال . گی بداند چوبِ را وقتِ نهال
 ور بداند کرمِ اتر ماهیتش . عقل باشد کرم باشد صورنش
 عقل خود را می‌ناید رنگها . چون پری دُورست از آن فرسنگها
 از مَلکِ بالاست چه جای پری . نو مگس پری پستی می پری ^{۲۲۲۵}
 گرچه عقلت سوی بالا می‌پرد . مرغِ تقلیدت پستی می چرد
 علمِ تقلیدی وبالِ جانِ ماست . عاریست و ما نشسته کآنِ ماست
 زین بخرَد جاهل می باید شدن . دست در دیوانگی باید زدن
 هرچه بینی سودِ خود زان می‌گریز . زهر نوش و آب حیوان را بریز
 هر که بستاند نرا دشنام ده . سود و سرمایه بمفلس وام ده ^{۲۲۳۰}

به آخر امان . Bul. نیز for نیز D (۲۲۱۱)

زخاک و آب A (۲۲۱۶) . نیز A (۲۲۱۲)

و مرگش . ABL Bul. (۲۲۲۱) . در وی عابثست L (۲۲۲۰)

عاریست . Bul. (۲۲۲۷) . آن ماهیتش L (۲۲۲۲)

سود تو B (۲۲۲۹)

نا بریشان زد پبهر بی خطر • ور فزون دیدی از آن کردی حذر
 آن عنایت بود و اهل آن بدی • احدا ورنه تو بدیل میشدی
 ۲۲۹۰ کم نمود اورا و اصحابِ ورا • آن جهادِ ظاهر و باطن خدا
 نا مبسر کرد بسری را برو • نا زعسرے او نگردانید رو
 کم نمودن مر ورا پیروز بود • که حقتس یار و طریق آموز بود
 آنک حق پُشتش نیابد از ظفر • وای اگر گرهش نماید شیر نر
 وای اگر صدرا یکی بیند زدور • نا بچالش اندر آید از غرور
 ۲۲۹۰ زان نماید ذو الفقاری حرّے • زان نماید شیر نر چون گره
 نا دلیر اندر فتد احمق بچنگ • واندرا آردشان بدین حیلک بچنگ
 نا پای خویش باشند آمد • آن فلیوان جانب آتش که
 گاه برگی و نماید نا نو زود • پُف کنی کورا برانی از وجود
 هین که آن که کوهها بر کده است • زو جهان گریان و او در خنده است
 ۲۲۹۰ و نماید نا بکعب این آب جو • صد جو عاج بن عتق شد غرق او
 و نماید موجِ خونس تلّ مشک • و نماید فعر دریا خالک خشک
 خشک دید آن بجزرا فرعون کور • نا درو راند از سر مردی و زور
 چون در آید در تگ دریا بود • دیک فرعون گی بیسنا بود
 دیک بیسنا از لفاے حق شود • حق کجا همراز هر احمق شود
 ۲۲۹۰ قند بیند خود شود زهر قتل • راه بیند خود بود آن بانگ غول

وآن عنایت A. آزمایش بود و فضل ایزدی: B has in the first hemistich (۲۲۹۰)

After this verse L adds:

کم نمودن مر ورا پیروز بود * زان نمودن مر ورا نوروز بود

کم نمودن بس عجسته روز بود L (۲۲۹۱) . بگردانید AB (۲۲۹۲)

دانک خرگوشش نماید L . در ظفر L . آن ظفر B (۲۲۹۳)

حیله A . بدین for برین D . B (۲۲۹۴) Suppl. in marg. D. (۲۲۹۱)

این A . عوج بن عتق L Bul. (۲۲۹۵) . باشد A Bul. Suppl. in marg. D. (۲۲۹۶)

Bul. شود for بود (۲۲۹۷) Bul.

چون ولی آشکارا با تو گفت . صد هزاران غیب و اسرار نهفت
 ۲۲۴۵ مر ترا آن فهم و آن دانش نبود . و ندانستی تو سرگین را زغود
 از جنون خود را ولی چون پرده ساخت . مر ورا ای کورگی خواهی شناخت
 گر ترا بازست آن دیده یقین . زیر هر سنگی یکی سرهنگ بین
 پیش آن چشمی که باز و رهبرست . هر گلی را گلی در برست
 مر ولی را هر ولی شهره کند . هر کرا او خواست با بهره کند
 ۲۲۵۰ کس نداند از خزند او را شناخت . چونک او مر خویش را دیوانه ساخت
 چون بدزدد دزد بیسای زگور . هیچ یابد دزد را او در عبور
 کور نشناسد که دزد او که بود . گرچه خود بر وی زند دزد عنود
 چون گرد سگ کور صاحبزاده را . گی شناسد آن سگ دزنده را

حمله بردن سگ بر کور گدا،

یک سگی در کوی بر کور گدا . حمله می آورد چون شیر و غا
 ۲۲۵۵ سگ کند آهنگ درویشان بچشم . در کشد مه خالک درویشان بچشم
 کور عاجز شد زبانگ و بیم سگ . اندر آمد کور در تعظیم سگ
 کاسه امیر صید وی شیر شکار . دست دست بست دست از من بدار
 کر ضرورت دم خررا آن حکیم . کرد تعظیم و لقب کردش کرم
 گفت او هم از ضرورت ای اسد . از چو من لاغر شکار چه رسد
 ۲۲۶۰ گور میگیرند یارانت بدشت . کور میگیری تو در کوی این بدست
 گور میجویند یارانت بصید . کور میجویی تو در کوچه بگیند

(۲۲۴۶) After this verse A adds:

چون ولی پنهان شد و دیوانه ساخت . ای خر ابله کجا خواهی شناخت

گلی بر درست B (۲۲۴۸) . گر ترا یارست D (۲۲۴۷)

و ای شیر ABL Bul. (۲۲۵۷) . دغا A apparently (۲۲۵۴) . کی بود A (۲۲۵۲)

کای اسد ABL (۲۲۵۹) . لقب دادش AB Bul. (۲۲۵۸)

کور میگیری تو در کوچه بگشت L (۲۲۶۰)

ایمی بگذار و جای خوف باش . بگذر از ناموس و رسوا باش و فاش
آزمودم غفلِ دُوراندیش را . بعد ازین دیوانه سازم خویش را

عذر گفتن دلقک با سید که چرا فاحشه را نکاح کرد،

گفت با دلقک شبی سید اجل . فحشه را خواستی نو انرا عجل
با من این را باز می بایست گفت . تا یکی مستور کردیمت جفت
گفت نه مستورِ صالح خواستم . فحشه گشتند و زغم تن کاستم^{۲۴۳۵}
خواستم این فحشه را بی معرفت . تا ببینم چون شود این عاقبت
غفل را من آزمودم هر بسی . زین سپس جویم جنون را مغری

بحیلت در سخن آوردن سایل آن بزرگرا که خود را

دیوانه ساخته بود،

آن یکی میگفت خوام عاقلی . مشورت آر بر بدو در مشکلی
آن یکی گفتش که اندر شهر ما . نیست عاقل جز که آن مجنون نما
بر نبی گشته سواره نک فلان . می دواند در میان کودکان^{۲۴۴۰}
صاحب رأیست و آتش پاره . آسمان قدرست و اختر پاره
فر او کزویان را جان شدست . او درین دیوانگی پنهان شدست
لبک هر دیوانه را جان نشمری . سر منه گوساله را چون سامری

بعد از آن Bul. (۲۴۴۲) . باش فاش AL Bul. (۲۴۴۱)

کردم، altered to کرد . نکاح کردی Bul. چرا . om. سید اجل A Bul. Heading:

جنون از مغری D . هم آزمودم من بسی A (۲۴۴۷) . مستور و صالح B Bul. (۲۴۳۵)

در جهان گنج پنهان جان جهان . After this L in the second hemistich: (۲۴۴۰)

verse L adds:

می دواند در میان کودکان . گوی می بازد بروزان و شبان

اختر پاره L (۲۴۴۱)

کاله حکمت که گم کرده دلست . پیش اهل دل بقین آن حاصل است
 کوزدل با جان و با سمع و بصر . می‌نداند دزد شیطان را زائر
 زاهل دل جو از جماد آنرا میجو . که جماد آمد خلاب پیش او
 مشورت جویند آمد پیش او . کای اب کودک شه رازی بگو
 گفت ^{۲۳۸۵} رُو زین حلفه کین در باز نیست . باز گرد امروز روز راز نیست
 گر مکان را ره بُدی در لامکان . همچو شیخان بودی من بر دکان

خواندن محتسب مست خراب افتاده را بزندان،

محتسب در نیم‌شب جای رسید . در بُن دیوار مردے خفته دید
 گفت هی مستی چه خوردستی بگو . گفت ازین خوردم که هست اندر سبو
 گفت آخر در سبو وا گو که چیست . گفت از آنک خورده ام گفت این خفتست
 گفت ^{۲۳۹۰} آنچه خورده آن چیست آن . گفت آنک در سبو مخفتست آن
 دُور می‌شد این سؤال و این جواب . ماند چون خر محتسب اندر خلاب
 گفت اورا محتسب هین آه کن . مست هو هو کرد هنگام سخن
 گفت گفتم آه کن هو می‌کنی . گفت من شاد و تو از غم مُتحنی
 آه از درد و غم و بیداد بست . هوی هوی میخوران از شاد بست
 محتسب گفت این ندانم خیز خیز . معرفت مَن‌راش و بگذار این سنیز
 گفت رُو تو از کجا من از کجا . گفت مستی خیز نا زندان بیا
 گفت مست ای محتسب بگذار و رُو . از برهنه گی توان بردن گرو

(۲۳۸۱) BL اهل دین.

(۲۳۸۲) Bul. شیطان از اثر.

(۲۳۸۳) A مگر جماد آمد.

(۲۳۸۴) ABL Bul. اب for شه B. آمد نزد او.

(۲۳۸۷) ABL Bul. مستی خفته. (۲۳۸۸) Bul. این خوردم.

(۲۳۹۱) D دُور می‌شد. (۲۳۹۲) corr. above, از غم دم زنی.

(۲۳۹۷) A om. و.

آن سگِ عالمِ شکارِ گور کرد . وین سگِ بی‌مایه قصدِ کور کرد
 عالم چون آموخت سگ رست از ضلال . و کند در بیشها صیدِ حلال
 سگ چو عالم گشت شد چالاک زحرف . سگ چو عارف گشت شد اصحابِ کُهِف
 ۲۲۶۵ سگ شناسا شد که مهر صید کیست . ای خدا آن نورِ اِشنانسه چیست
 کور نشناسد نه از بی‌چشمی است . بلک این زانست کز جهلست مست
 نیست خود بی‌چشم‌تر کور از زمین . این زمین از فضلِ حق شد خصم‌بین
 نورِ موسی دید و موسی را نواخت . خسفِ قارون کرد قارون را شناخت
 زحرف کرد اندر هلاکِ هر دَعی . فهم کرد از حق که با اَرْضُ اَبْلَی
 ۲۲۷۰ خاك و آب و باد و نار، با شرر . بی‌خبر با ما و با حق با خبر
 ما بعکس آن زغیرِ حقِ خیر . بی‌خبر از حق و ز چندین نذیر
 لاجرم اَشْتَقْنَ مِنْهَا جمله‌شان . کند شد ز آمیزِ حیوانِ حَمَلَه‌شان
 گفته بیزارم جمله زین حیات . کو بود با خلقِ حَی با حقِ موات
 چون بماند از خلق او باشد یتیم . اُنسِ حق را قلب می‌باید سلیم
 ۲۲۷۵ چون ز کورے دزد دزد کالاه . میکند آن کور عَمِیا ناله
 نا نگوید دزد او را کآن منم . کز تو دزدیدم که دزد پُرفتم
 گی شناسد کور دزدِ خویش را . چون ندارد نورِ چشم و آن ضیا
 چون بگوید هر بگیر او را نو سخت . نا بگوید او علامتهای رخت
 پس جهادِ اکبر آمد عصرِ دُرد . نا بگوید او چه دزدید و چه بُرد
 ۲۲۸۰ اولاً دزدید کحلِ دیدات . چون ستافی باز یابی تبصرت

کی از جهلست A (۲۲۶۶) . بشناسند L (۲۲۶۵) . زاصحابِ کُهِف L Bul. (۲۲۶۴)

رجف کرد Bul. (۲۲۶۹) . و قارون را BL Bul. و A om. (۲۲۶۸)

و از چندین ABL Bul. (۲۲۷۱) . خاك و باد و آب AL (۲۲۷۰)

که بود AL . گفت ABL Bul. (۲۲۷۲)

او ماند یتیم L . گردد او یتیم AB Bul. . ماند BD . ماند A (۲۲۷۴)

هین بگیر L . چون نگردد B (۲۲۷۸) . تا بگوید AB (۲۲۷۶)

کو چه دزدیدست مزد L . بگوید که چه دزدید AB Bul. . عصر دزد ABDL Bul. (۲۲۷۹)

چون زشوی اولش کودك بود . مهر و گل خاطرش آنجا رود
 دور شو تا اسب نندازد لكد . سَمِ اسبِ نوسنم بر تو زند
 ۲۴۱۵ های هوی کرد شیخ و باز راند . کودکان را باز سوی خویش خواند
 باز بانگش کرد آن سابل بیسا . يك سوالم مانند اے شاه کیا
 باز راند این سو بگو زوتر چه بود . که زمین آن بچه گویم ربود
 گفت ای شه با چنین عقل و ادب . این چه شیدست این چه فعلست ای عجب
 تو ورای عقل گلی در بیان . آفتابی در جنون چونی نهان
 ۲۴۲۰ گفت این اوباش رأی میزنند . تا درین شهر خودم قاضی کنند
 دفع می گنم مرا گنند فی . نیست چون تو عالی صاحب فنی
 با وجود تو حرامست و خییث . که کم از تو در قضا گوید حدیث
 در شریعت نیست دستوری که ما . کمتر از تو شه کنیم و پیشوا
 زین ضرورت گیج و دیوانه شدم . لیک در باطن همام که بدم
 ۲۴۲۵ عقل من گنجست و من ویرانه ام . گنج اگر پیدا کنم دیوانه ام
 اوست دیوانه که دیوانه نشد . این عسرا دید و در خانه نشد
 دانش من جوهر آمد نه عرض . این بهایی نیست بهر هر غرض
 کان قندم نیستان شکر . هم زمن میروید و من میخورم
 علم تقلیدی و تعلیمت آن . کز نفور مستمع دارد فغان
 ۲۴۳۰ چون پی دانه نه بهر روشنیست . همچو طالب علم دنیاے دنیست
 طالب علم است بهر عام و خاص . فی که تا یابد ازین عالم خلاص

آن سو رود . ABL Bul. گلی خاطرش B. و . L om. (۲۴۱۳)

های و هوی . BL Bul. های هوی AD (۲۴۱۵) . بر تو رسد . BL Bul. (۲۴۱۴)

کنج B. گیج for کج AD (۲۴۲۴) . میزدند L (۲۴۲۰) . و کیا L (۲۴۱۶)

L in the second hemistich: زین گروه از عجز بیگانه شدم . After this verse L adds:

ظاهرا دیوانه و شیدا شدم * لیک در باطن همام که بدم

این بهائی A (۲۴۲۷) . که for کی D (۲۴۲۶)

دنیای D . نه for فی A (۲۴۲۰) . نفورش L (۲۴۲۹)

گر مرا خود قوت رفتن بُدی . خانه خود رفتی وین گی شدی
من اگر با عقل و با امکانی . همچو شیخان بر سر دکامی

دوم بار در سخن کشیدن سایل آن بزرگرا تا حال او
معلوم تر گردد،

۲۴۰۰ گفت آن طالب که آخر يك نَس . ای سواره بر نف این سوران قَرَس
راند سوی او که هین زونر بگو . کاسِب من بس نوسن است و تُندخو
نا لکد بر تو نکوبد زود باش . از چه و پرسی بیانش کن تو فاش
او مجال رازِ دل گفتن ندید . زو برون شو کرد و در لاغش کشید
گفت و خواهم درین کوچه زنی . کیست لایق از برای چون منی
۲۴۰۵ گفت سه گونه زن اند اندر جهان . آن دورنج و این یکی گنج روان
آن یکی را چون بجوای کل تراست . و آن دگر نمی ترا نمی جداست
و آن سوم هیچ او ترا نبود بدان . این شنودی دُور شو رفتم روان
تا ترا اسم نپژاند لکد . که بیفتی بر نخیزی تا ابد
شیخ راند اندر میان کودکان . بانگ زد باری دگر اورا جوان
۲۴۱۰ که بیآ آخر بگو نفسیر این . این زنان سه نوع گنتی بر گزین
راند سوی او و گنتش پکرِ خاص . کل ترا باشد زغم یابی خلاص
و آنک نمی آن تو بیوه بود . و آنک هیچست آن عیال با ولد

(۲۴۱۱) After this verse L adds:

گر مرا رای و تدبیری بدی * همچو شیخان جاه و توفیری بدی
م مرا زنیل و در یوزه بدی * م فتوح و ندر م روزه بدی

Heading: A سائل اورا تا Bul. در سخن آوردن . B معلوم گردد .

(۲۴۰۰) A سوار . (۲۴۰۲) A دور باش .

کرد راز خویشتن بر وی بدید : L in the second hemistich: L گفتن بدید L (۲۴۰۲)

دگر for یکی . A وین دگر D (۲۴۰۶)

وین یکی AD (۲۴۰۵)

دیگر D بار . ABL Bul. (۲۴۰۶)

و آن سم AL (۲۴۰۷)

سوی سوراخی که نامش گوشه‌است . نا بیاغِ جان که میوه‌اش هوشه‌است
شاه‌راهِ بیاغِ جانها شرعِ اوست . باغ و بستانهای عالم فرعِ اوست
۲۴۵۰ اصل و سرچشمه‌ خوشی آنست آن . زود تجرّی تختها الانهار خوان

تَمَّهٔ نَصِيحَتِ رَسُوْلِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِبِيارِرا،

گفت پیغمبر مر آن بیمار را . چون عیادت کرد بار زار را
که مگر نوعی دعایی کرده . از جهالت زفر بای خورده
یاد آور چه دعایی گفته . چون زمکهر نفس می‌آشفته
گفت بادم نیست الا همتی . دار با من بادم آید ساعتی
۲۴۶۰ از حضور نوربخش مصطفی . پیش خاطر آمد اورا آن دعا
همت پیغمبر روشن که . پیش خاطر آمدش آن گم شده
نافت زان روزن که از دل نالدست . روشنی که فرق حق و باطلست
گفت اینک بادم آمد اے رسول . آن دعا که گفته‌ام من بو النضول
چون گرفتار گنه می‌آمدم . غرقه دست اندر حشایش می‌زدم
۲۴۶۵ از تو بیدید و عیدی می‌رسید . بجزمان را از عذاب بس شدید
مضطرب میگشتم و چاره نبود . بند محکم بود و قفل ناگشود
نی مقام صبر و نه راه گریز . نی امید توبه نی جای ستیز
من چو هاروت و چو ماروت از حزن . آه می‌کردم که ای خلاق من
از خطر هاروت و ماروت آشکار . چاه بابل را بکردند اختیار
۲۴۷۰ تا عذاب آخرت اینجا کشند . گز بزند و عاقل و ساحر و شوند

و. Bul. om. (۲۴۵۴) . میوش B (۲۴۵۲)

آنست و آن A Bul. و A om. (۲۴۵۵)

پیغمبر BDL (۲۴۵۶) . آن رجور را Bul. Heading:

یاد آید B (۲۴۵۹) . زهر نابی B . زهره بای D (۲۴۵۷)

با دلست L (۲۴۶۲) . پیغمبر BD om. L (۲۴۶۱) . و A om. (۲۴۶۵)

آنجا کشند A (۲۴۷۰)

همچو موشی هر طرف سوراخ کرد . چونک نورش راند از در گنت برزد
 چونک سوی دشت و نورش ره نبود . هم در آن ظلمات جهدی می نمود
 گر خدایش پسر دهد پسر بخرد . بزم از موشی و چون مرغان پسر
 ۲۴۳۵ ورنجوبید پربماند زیر خاك . نا امید از رفتن راه سبک
 علم گفتماری که آن بی جان بود . عاشق روی خریداران بود
 گرچه باشد وقت بخت علم زقت . چون خریدارش نباشد مرد و رفت
 مشتری من خدایست او مرا . می کشد بالا که الله آستره
 خونهای من جمال ذو الجلال . خونبهای خود خورم کسب حلال
 ۲۴۴۰ این خریداران مفلس را بهل . چه خریداری کند یکمشت رگل
 رگل بخور رگل را مخمر رگل را بجزو . زآنک رگل خوارست دایم زردرو
 دل بخور تا دایما باشی جوان . از تجلی چهرهات چون ارغوان
 یا رب این بخشش نه حد کار ماست . لطف تو لطف خفی را خود سزاست
 دست گیر از دست ما مارا بخر . پرده را بر دار و پرده ما مدر
 ۲۴۴۵ باز خر مارا ازین نفس پلید . کاردش تا استخوان ما رسید
 از جو ما بیچارگان این بند سخت . کی گشاید ای شه بی تاج و تخت
 این چنین قتل گران را ای ودود . که تواند جز که فضل تو گشود
 ما زخود سوی تو گردانیم سر . چون نوبت از ما بما نزدیکتر
 این دعا هر بخشش و تعلیم تست . گرنه در گلخن گلستان از چه رست
 ۲۴۵۰ در میان خون و روده فهم و عقل . جز زاکرام تو نتوان کرد نقل
 از دو پاره پیه این نور روان . موج نورش می زند بر آسمان
 گوشت پاره که زبان آمد ازو . می رود سیلاب حکمت همچو جو

آن پرخرد L . پری خرد B (۲۴۳۴) . و . BL Bul. om. (۲۴۳۳)

In L بخور and مخمر are transposed. (۲۴۴۱) . نا او مید B (۲۴۳۵)

ورنه در گلخن L Bul. (۲۴۴۹) . دل بجزو L (۲۴۴۳)

Bul. میدود (۲۴۵۲) . تا آسمان Bul. (۲۴۵۱)

۲۴۹۰ چون دو دل شد موسی اندر کار ما • گاه خصم ماست و گاهی یار ما
 خشمش آتش میزند در رخت ما • حلش اسیر می شود پیش بلا
 گی بود که حلم گردد خشم نیز • نیست این نادر زلطنت ای عزیز
 مدح حاضر و حشمت از بهر این • نام موسی میبزم فاصد چنین
 ورنه موسی گی روا دارد که من • پیش تو باد آور از هیچ تن
 ۲۴۹۵ عهد ما بشکست صد بار و هزار • عهد تو چون کوه ثابت بر قرار
 عهد ما گاه و بهر بادی زبون • عهد تو کوه و زصد که هم فرون
 حق آن قوت که بر تلوین ما • رحمتی کن اے امیر لونها
 خویش را دیدم و رسوائی خویش • امتحان ما مکن ای شاه پیش
 نا فضیحتهای دیگر را نهان • کرده باشی ای کریم مستعان
 ۲۵۰۰ بی حدی تو در جمال و در کمال • در کژی ما بی حدیم و در ضلال
 بی حدی خویش بگمار ای کریم • بر کژی بی حدی مثنی لثیم
 هین که از تطیع ما یک نار ماند • مصر بودیم و یکی دیوار ماند
 البقیه البقیه اے خدیو • تا نگردد شاد کنی جان دیو
 بهر ما نی بهر آن لطف نخست • که تو کردی گهران را باز جست
 ۲۵۰۵ چون نمودی قدرت بنمای رحم • ای نهاده رحما در لحم و شحم
 این دعا گر خشم افزایش ترا • تو دعا تعلیم فرما مهترا
 آنچه آن کادم بینند از بهشت • رجعتش دادی که رست از دیو زشت
 دیو که بود کو ز آدم بگذرد • بر چنین نطعی ازو بازی برسد
 در حقیقت نفع آدم شده • لعنت حاسد شد آن دم دم
 ۲۵۱۰ بازی دید و دو صد بازی ندید • پس ستون خانه خود را برید

(۲۴۹۱) BDL which has شیر بلا, and A in
 marg. (۲۴۹۲) D خشم نیز. (۲۴۹۷) Bul. در تلوین D. حق آن قدرت.

(۲۵۰۲) A یکبار ماند. (۲۵۰۶) L شاه کنی. (۲۵۰۴) AD om. B مهرانرا.

(۲۵۰۵) D بنما A. شحم و لحم L. شحم لحم A. بنما D (۲۵۰۸) A کی بود.

نیک کردند و بجای خویش بود . سهلتر باشد زانش رنجِ دود
 حد ندارد وصفِ رنجِ آن جهان . سهل باشد رنجِ دنیا پیشِ آن
 اے خنک آنکو جهادی میکند . بر بدن زجری و دادی میکند
 نا زرنجِ آنجهانی وا رهد . بر خود این رنجِ عبادت می‌نهد
 ۲۴۷۰ من همی‌گفتم که با ربّ آن عذاب . هم درین عالم بران بر من شتاب
 نا در آن عالم فراغت باشدم . در چنین درخواست حلقه می‌زدم
 این چنین رنجوری پیدام شد . جان من از رنج بی‌آرام شد
 مانده‌ام از ذکر وز اورادِ خود . بی‌خبر گشتم ز خویش و نیک و بد
 گرنی‌دیدم کنون من روی تو . اے خجسته وی مبارک بوی تو
 ۲۴۸۰ می‌شدم امر بند من بیکارگی . کردیم شاهانه این غمخوارگی
 گفت فیّ فیّ این دعا دیگر مکن . بر مکن تو خویش را از بیخ و بن
 تو چه طاقت داری ای مور، نژند . که نهد بر تو چنان کوه بلند
 گفت نوبه کردم ای سلطان که من . از سر جلدی نه لافم هیچ فن
 این جهان تیه‌است و تو موسی و ما . از گنه در تیه مانده مبتلا
 ۲۴۹۰ سالها ره می‌رویم و در اخیر . همچنان در منزل اول اسیر
 گر دل موسی زما راضی بُدی . تیه را راه و کران پیدا شدی
 ور بکل بیزار بودی او زما . کی رسیدی خوانمان هیچ از ما
 کی زسنگی چشمها جوشان شدی . در بیابان مان امان جان شدی
 بل بجای خوان خود آتش آمدی . اندرین منزل لَهَب بر ما زدی

این عذاب A (۲۴۷۰)

دنيا for دریا A (۲۴۷۲)

خوی تو L. مبارک روی تو A (۲۴۷۲)

و از اوراد ABL Bul. (۲۴۷۸)

چو طاقت A (۲۴۸۲)

زین دعا Bul. (۲۴۸۱)

After this verse L Bul. add (and so B in marg.): (۲۴۸۰)

قوم موسی راه می‌پیموده‌اند * آخر اندر گام اول بوده اند

رسیدی نان و خوان Bul. (۲۴۸۷)

A om. و. (۲۴۸۶)

امان جان بدی L. جوشان بدی Bul. (۲۴۸۸)

هیچ نکشد نفس را جز ظلّ پیر . دامن آن نفس‌گش را سخت گیر
 چون بگیری سخت آن توفیقِ هوست . در تو هر قوت که آید جذبِ اوست
 ۲۵۲۰ ما رَمِيتَ إِذْ رَمِيتَ رَاسَتِ دَان . هرچه کارد جان بود از جانِ جان
 دست گیرند و بست و بُردبار . دم بدم آن دم ازو آمید دار
 نیست غم گر دیر بی او ماند . دیرگیر و سخت‌گیرش خوانند
 دیر گیرد سخت گیرد رحمتش . بیکدمت غایب ندارد حضرتش
 گر تو خواهی شرح این وصل و ولا . از سر اندیشه میخوان وَالضَّحِي
 ۲۵۲۵ و ر تو گوئی هر بدیها از و بست . لیک آن نفصان فضل او کبست
 این بدی دادن کمال اوست هر . من مثالی گویمت اے محنتم
 کرد نقاشی دو گونه نقشها . نقشهای صاف و نقشی بی صفا
 نقشی بوسف کرد و حورِ خوش‌سرشت . نقشی غریبان و ابلهان زشت
 هر دو گونه نقش استادئ اوست . زشتئ او نیست آن رادی اوست
 ۲۵۳۰ زشت‌را در غایت زشتی کند . جمله زشتیها بگردش بر نند
 ناکمال دانشش پیدا شود . منکبر استادیش رسوا شود
 ورنه نماند زشت کردن ناقص است . زین سبب خلاقِ گبر و مُخْلِص است
 پس ازین رُو کبر و ایمان شاهد اند . بر خداوندیش هر دو ساجد اند
 لیک مؤمن دان که طَوْعًا ساجدست . زآنک جوایه رضا و قاصدست
 ۲۵۳۵ هست گَرْفًا گبر هر یزدان‌پرست . لیک قصد او مرادی دیگرست

اومید B. بردبار for کردگار L (۲۴۱) . هرچه دارد جان L (۲۵۲۰)

In Bul. vv. ۲۵۲۲ and ۲۵۲۳ are transposed. (۲۵۲۲)

و ر تو خواهی AB Bul. (۲۵۲۴) . نگردد حضرتش D (۲۵۲۴)

نقش بی صفا Bul. (۲۵۲۷) . آن بدی AB Bul. (۲۵۲۶)

کرد و خوب و خوش سرشت Bul. (۲۵۴۸) . After this verse L adds:

خوب‌را در غایت خوبی کشد * حسن عالم چاشنی ازوی چند

گبر و for کردن D (۲۵۴۲)

In L ساجد اند and شاعد اند are transposed. (۲۵۴۲) Bul. مراد (۲۵۳۵)

آئنی زد شب بکشت دیگران . باد آتش را بکشت او بران
 چشم بندے بود لعنت دیورا . تا زبان خصم دید آن ربورا
 لعنت این باشد که کز بینش کند . حاسد و خودین و پُرکینش کند
 تا نداند که هر آنک کرد بد . عاقبت باز آید و بروی زند
 ۲۰۱۵ جمله فرزین بندها بیند بعکس . مات بروی گردد و نقصان و وکس
 زآنک او گر هیچ بیند خویش را . مهلك و ناسور بیند ریش را
 درد خیزد زین چنین دیدن درون . درد او را امر حجاب آرد برون
 تا نگیرد مادران را درد زه . طفل در زادن نیابد هیچ ره
 این امانت در دل و دل حامله است . این نصیحتها مثال قابله است
 ۲۰۲۰ قابله گوید که زن را درد نیست . درد باید درد کودک را رهبت
 آنک او بی درد باشد ره زنت . زآنک بی دردی آنا اتحق گفتنت
 آن آنا بی وقت گفتن لعنت است . آن آنا در وقت گفتن رحمت است
 آن آنا منصور رحمت شد بقین . آن آنا فرعون لعنت شد بین
 لاجرم هر مرغ بی هنگام را . سر بریدن واجبست اعلام را
 ۲۰۲۵ سر بریدن چیست گفتن نفس را . در جهاد و ترک گفتن نفس را
 آنچه آنک نبش کشدم بر گئی . تا که یابد او زکشتن ایمنی
 بر گئی دندان پر زهری زمار . تا رهد مار از بلاے سنگسار

باد سوی کنت او کردش روان L بر آن D . را D om. (۲۰۱۱)

(۲۰۱۲) After this verse L adds:

م زبان حال او شد ریو او . خود تو گویی بود آدم دیو او

Bul. adds:

چون زبان جان او شد ریو او . گویی آدم بود دیو دیو او

باز آید و با خود کند L آنکو بد کند L بداند BD (۲۰۱۴)

زآنک گر او AL Bul. (۲۰۱۶) . نقصان و مکس L . نقصان وکس AD (۲۰۱۵)

آنک for آنا B (۲۰۲۴) . آنک for هرکه Bul. (۲۰۲۱) . از چنین A (۲۰۱۷)

پر زهری مار D . پر زهر A (۲۰۲۷) . در جهاد و ترک کردن امس را L (۲۰۲۵)

آتش، شهوت که شعله می‌زدی . سبزهٔ نفوس شد و نور، هدی
 آتش، خشم از شما هم حلم شد . ظلمتِ جوی از شما هم علم شد
 آتش، حرص از شما ایثار شد . و آن حسد چون خار بد گلزار شد
 چون شما این جمله آتشیهای خویش . بهر حق کشتید جمله پیش پیش
 ۲۵۶۵ نفس ناری را چو باغی ساختید . اندرو نخس، وفا انداختید
 بلبلان، ذکر و تسبیح اندرو . خوش سرابان در چمن بر طرفِ جو
 داعی، حق را اجابت کرده‌اید . در جحیم، نفس آب آورده‌اید
 دوزخ، ما نیز در حق، شما . سبزه گنت و گلشن و برگ و نوا
 چیست احسان را مکافات ای پسر . لطف و احسان و ثواب، معتبر
 ۲۵۷۰ نی شما گفتید ما قربانیم . پیش اوصافِ بفا ما فانییم
 ما اگر قلاش و گر دیوانه‌ام . مست آن ساقی و آن پیمان‌ام
 بر خط و فرمانِ او سر می‌نیم . جان شیرین را رگروگان می‌دهیم
 تا خیالِ دوست در اسرارِ ماست . چاکری و جان سپاری کارِ ماست
 هر کجا شمع بلا افروختند . صد هزاران جانِ عاشق سوختند
 ۲۵۷۵ عاشقانی کز درونِ خانه‌اند . شمع روی یار را پروانه‌اند
 ای دل آنجا رو که با تو روشن‌اند . وز بلاها مر ترا چون جوشند
 در میانِ جان ترا جا میکنند . تا ترا پُر باده چون جای کنند
 در میانِ جانِ ایشان خانه گیر . در فلک خانه کن ای بدر، منبر
 چون عطارد دفتر دل وا کنند . تا که بر تو سرها پیدا کنند

(۲۵۶۲) L om. از bis. (۲۵۶۳) L om. از.

(۲۵۶۴) In L vv. ۲۵۶۴-۵ and vv. ۲۵۶۶-۷ are transposed.

(۲۵۶۵) A بر طرف او . (۲۵۶۷) D آورده‌اند . D کرده‌اند .

(۲۵۶۶) A چیست احسان و مکافات (۲۵۷۱) Bul. اگر for اوگر .

(۲۵۷۲) Bul. بر اسرار ماست . (۲۵۷۱) After this verse Bul. adds:

بر جنایات مواسا می‌کنند . در میان جان ترا جا می‌کند

(۲۵۷۷) L om. Bul. در for زن .

قلعهٔ سلطان عمارت میکند . لیک دعوی امارت میکند
گشته باغی تا که ملک او بود . عاقبت خود قلعه سلطانی شود
مؤمن آن قلعه برای پادشاه . میکند معمور نه از بهر جاه
زشت گوید اے شه زشت آفرین . قادری بر خوب و بر زشت مهین
خوب گوید ای شه حسن و بها . پاک گردانیدیم از عبیها ۲۰۰

وصیت کردن پیغامبر صلی الله علیه وسلم مر آن بیماررا
و دعا آموزیدنش،

گفت پیغمبر مر آن بیماررا . این بگو کای سهل کن دشواررا
آینا فی دار دُنْیانا حَسَن . آینا فی دارِ عُقبانا حَسَن
راہرا بر ما چو بُستان کن لطیف . منزل ما خود تو باشی ای شریف
مؤمنان در حشر گویند ای مَلْک . فی کَہ دوزخ بود راهِ مُشْتَرِک
مؤمن و کافر برو یابد گذار . ما ندیدیم اندرین ره دود و نار ۲۰۰۰
نک بهشت و بارگاهِ اِیمنی . پس کجا بود آن گذرگاهِ دُنی
پس مَلْک گوید که آن روضه خُصْر . که فلان جا دیداید اندر گذر
دوزخ آن بود و سیاستگاهِ سِخت . بر شما شد باغ و بُستان و درخت
چون شما این نفسِ دوزخ خوی را . آتشِ گبرِ فتنه جو سرا
جهدها کردید و او شد پر صفا . ناررا کشتید از بهر خدا ۲۰۰۱

(۲۰۰۷) Bul. قلعهٔ سلطان L. قلعهٔ B. باغی. (۲۰۰۷)

Heading: Suppl. in marg. D.

(۲۰۰۴) L. بر زشت و بر خوب مهین . (۲۰۰۰) After this verse L adds:

حد لك والشکر لك یا ذا المنن • قادری و ناظری بر حال من
ای تو بر هر پادشاهی پادشاه • کارسازی بفعل الله ما ینشا

(۲۰۰۱) ABD پیغامبر که L. کای for (۲۰۰۲) D و آتما in the second hemistich.

(۲۰۰۰) A دود و نار . D بدو یابد A.

(۲۰۰۷) D om. (۲۰۰۸) A بستان درخت .

۲۶۰۰ این جهان بازی گهست و مرگ شب . باز گردی کیسه خالی پُر نعب
کسبِ دین عشقست و جذبِ اندرون . قابلیتِ نورِ حق را ای حرون
کسبِ فانی خواهدت این نفسِ خس . چند کسبِ خس کنی بگذار بس
نفسِ خس گر جویدت کسبِ شریف . حبله و مکاری بود آن را ردیف

بیدار کردن ابلیس معاویه را رضی الله عنه که خیز وقت نماز است،

در خبر آمد که آن معاویه . خفته بُد در قصر در يك زاویه
۲۶۰۵ قصر را از اندرون در بسته بود . کز زیارت‌های مردم خسته بود
ناگهان مردی ورا بیدار کرد . چم چون بگشاد پنهان گشت مرد
گفت اندر قصر کس را ره نبود . کیست کین گستاخی و جرأت نمود
کرد برگشت و طلب کرد آن زمان . نا بیاید زان پنهان گشته نشان
از پس در مُدیری را دید کو . در در و پرده پنهان میکرد رو
۲۶۱۰ گفت می تو کیستی نام تو چیست . گفت نام فاش ابلیس شقیست
گفت بیدارم چرا کرده بچند . راست گو با من مگو بر عکس و ضد

از خر فگندن ابلیس معاویه را رضی الله عنه و روپوش و بهانه
کردن و جواب گفتن معاویه اورا،

گفت هنگام نماز آخر رسید . سوی مسجد زود می باید دوید

(۲۶۰۰) After this verse L adds:

سوی خانه کور تنها ماند * با فغان و حسرتا بر خواند

(۲۶۰۴) A Bul. اورا ردیف Bul. (۲۶۰۴) . نور حق دان ای حرون Bul. (۲۶۰۱)

در خبر آمد که خال مومنان * خفته بد در قصر بر بسترستان
have: بود اندر قصر خود خفته ستان and so D in marg. and L. L has

در پس پرده Bul. در در پرده A . او پس در Bul. (۲۶۰۶)

Header: L om. AB Bul. افگندن . بر عکس ضد A . بر من مگو B (۲۶۱۱)

After Bul. has طول مناظره ایشان . Bul. (۲۶۱۲) اندر رسید .

۲۵۸۰ پیشِ خویشان باش چون آواره • بر مه کامل زن ار مه پاره
 جزورا از کُلِّ خود پرهیز چیست • با مخالف این همه آمیز چیست
 جنس را بین نوع گشته در روش • غیبها بین عین گشته در زهش
 نا چو زن عشوه خری ای بی خرد • از دروغ و عشوه گی یابی مدد
 چابلوس و لفظ شیرین و فریب • میستانی می نهی چون زر بچیب
 ۲۵۸۵ مر ترا دشنام و سلیقه شهان • بهتر آید از شنای گمراهان
 صفع شاهان خور مخور شهید خسان • تا کسی گردی ز اقبال کسان
 زانک ازیشان دولت و خلعت رسد • در پناه روح جان گردد جسد
 هر کجا بینی برهنه و بی سوا • دانک او بگر بختست از اوستا
 تا چنان گردد که میخواهد دلش • آن دل کور بد بی حاصلش
 ۲۵۹۰ گر چنان گشتی که اُستا خواستی • خویش را و خویش را آراستی
 هر که از استا گریزد در جهان • او زدولت میگریزد این بدان
 پیشه آموختی در کسب تن • چنگ اندر پیشه دینی بزن
 در جهان پوشیده گشتی و غنی • چون برون آبی از اینجا چون کنی
 پیشه آموز کاندرا آخرت • اندر آید دخل کسب مغفرت
 ۲۵۹۵ آن جهان شهرست پر بازار و کسب • تا نپنداری که کسب اینجاست حسب
 حق تعالی گفت کین کسب جهان • پیش آن کسب است لعب کودکان
 همچو آن طفلی که بر طفلی تند • شکل صحبت کن مسامی میکند
 کودکان سازند در بازی دکان • سود نبود جز که تغییر زمان
 شب شود در خانه آید گرسنه • کودکان رفته بماند يك تنه

دروغ عشوه. L Bul. (۲۵۸۲) . زمش for رهش. ADL Bul. (۲۵۸۲)

چون زن A و شیرین A . اطف شیرین D (۲۵۸۴)

و. L om. (۲۵۸۸) . خلعت و دولت. ABL Bul. (۲۵۸۷)

این for او A (۲۵۹۱) . خویش را و خلق را L . اوستا D (۲۵۹۰)

شکل مبری را اساسی میکند L (۲۵۹۷)

بماند A (۲۵۹۱)

اصلِ نقدش داد و لطف و بخشش است . قهر بر وی چون غباری از غش است
از برای لطف عالم را بساخت . ذرها را آفتاب او نواخت
فُرقت از قهرش اگر آستن است . بهر قدر وصل او دانستن است
نا دهد جان را فراقش گوشمال . جان بداند قدر ایام وصال
گفت پیغمبر که حق فرموده است . قصد من از خلق احسان بوده است
آفریدم تا زمن سودی کنند . تا زشهدم دست آلوده کنند
فی برای آنک تا سودی کنم . وز برهنه من قبای بر گنم
چند روزی که زپشم رانده است . چشم من در روی خویش مانده است
کز چنان روی چنین قهر ای عجب . هر کسی مشغول گشته در سبب
من سبب را ننگرم کآن حادث است . زآنک حادث حادثی را باعث است
لطف سابق را نظاره می کنم . هر چه آن حادث دو پاره می کنم
ترک سجده از حسد گیرم که بود . آن حسد از عشق خیزد نه از جمود
هر حسد از دوستی خیزد یقین . که شود با دوست غیری همنشین
هست شرط دوستی غیرت پزی . همچو شرط عطسه گفتن دیر زی
چونک بر نطعش جزین بازی نبود . گفت بازی کن چه دانم در فزود
آن یکی بازی که بد من باختم . خویشان را در بلا انداختم
در بلا هر می چشم لذات او . مات اویم مات اویم مات او
چون رهند خوبشتن را ای سره . هیچ کس درش جهت ازش دره
جزویش از کلش چون وا رهد . خاصه که بی چون مرورا کثر نهد
هر که درشش او درون آتش است . اوش برهاند که خلاقشش است
خود اگر کفرست و گر ایمان او . دست باف حضرتست و آن او

(۲۶۲۵) ABDI پیغامبر .

(۲۶۲۷) A بر سودی تم L من سودی کم .

(۲۶۲۳) A این حسد

(۲۶۲۴) A بعد عطسه . L Bul بعد عطسه .

(۲۶۲۶) B که من بد باختم

(۲۶۲۸) D درش دره .

(۲۶۲۹) B خاصه کی

عَجَلُوا الطَّاعَاتِ قَبْلَ الْفَوْتِ گفتم . مصطفی چون دُرّ معنی می بسفت
گفتم فی فی این غرض نبود ترا . که بخیرے رهنا باشی مرا
۲۶۱۵ دزد آید از نهان در مسکنم . گویدم که پاسانی می کنم
من کجا باور کنم آن دزدرا . دزدگی داند ثواب و مُزدرا

باز جواب گفتن ابلیس معاویه را،

گفتم ما اول فرشته بوده ایم . راه طاعت را بجان پیسوده ایم
سالکان راه را محرم بُدیم . ساکنان عرش را هدم بُدیم
پیشه اول کجا از دل رود . مهر اول گی زدل بیرون شود
۲۶۲۰ در سترگر روم بینی یا ختن . از دل توگی رود حُبّ الْوَطَن
ما هم از مستان این می بوده ایم . عاشقان درگم ره بوده ایم
ناف ما بر مهر او بپزیده اند . عشق او در جان ما کاریده اند
روز نیکو دیده ایم از روزگار . آب رحمت خورده ایم اندر بهار
نه که ما را دستِ فضلش کاشنست . از عدم ما را نه او بر دانشت
۲۶۲۵ ای بسا کز وی نوازش دیده ایم . در گلستان رضا گردیده ایم
بر سر ما دستِ رحمت می نهاد . چشمهای لطف از ما می گشاد
وقت طفلی ام که بودم شیرجو . گاهوارم را که جنبانید او
از که خوردم شیر غیر شیر او . کی مرا پرورد جز تدبیر او
خوی گان با شیر رفت اندر وجود . گی توان آنرا ز مردم وا گشود
۲۶۳۰ گر عثایی کرد دربای کرم . بسته گی کردند درهای کرم

ره A. جواب گفتن معاویه ابلیس را: (۲۶۱۴) Before this verse A has the heading:

این دزدرا Bul. (۲۶۱۶) در نهان A (۲۶۱۵). نمایی مر مرا

Heading: Bul. has دوم بار از خر افگندن ابلیس معاویه را و روپوش کردن

(۲۶۱۷) A. After this verse L has v. ۲۶۲۲.

(۲۶۲۷) A. گاهواره ام که . (۲۶۲۶) L. بر ما می گشاد .

(۲۶۲۰) L. بسته کی گردید . (۲۶۲۸) A. از کی خوردم .

باز جواب گفتن ابلیس معاویه را،

گفت ابلیس گشای این عقدر . من محکم قلب را و نقدرا
 امتحان شیر و کلبم کرد حق . امتحان نقد و قلم کرد حق
 قلب را من گی سیه رو کرده ام . صبر فرم قیمت او کرده ام
 نیکوان را رهنمای می کنم . شاخه های خشک را بر می کنم
 این علفها می نمم از بهر چیست . تا پدید آید که حیوان جنس کیست
 گرگ از آهو چو زاید کودکی . هست در گرگیش و آهویی شکی
 نو گیاه و استخوان پیشش بریز . تا کدامین سو کند او گام تیز
 گر بسوی استخوان آید سگست : و رگیا خواهد یقین آهو رگست
 قهر و لطفی جنت شد با همدگر . زاد از این هر دو جهانی خیر و شر
 نو گیاه و استخوان را عرضه کن . قوت نفس و قوت جان را عرضه کن
 گر غذای نفس جوید ابترست . و غذای روح خواهد سرورست
 گر کند او خدمت تن هست خر . و رود در بحر جان باید گهر
 گرچه این دو مختلف خیر و شرند . لیک این هر دو بیک کار اندرند
 انبیا طاعات عرضه میکنند . دشمنان شهوات عرضه میکنند
 نیک را چون بد کنم بزدان نیم . داعیم من خالق ایشان نیم
 خوب را من زشت سازم رب نه ام . زشت را و خوب را آینه ام
 سوخت هندو آینه اثر در درا . کین سیه رو می نماید مرد را

Heading: Bul. بار . باز . for سوم (۲۶۷۲) L. Bul. گشا.

مر بدانرا پیشوایی میکم . In the second hemistich L has: رهنمای و مامن B (۲۶۷۵)

After this verse L adds:

نیکوانرا رهنمای و مامن . شاخه های خشک را بر می کم
 و آهوش شکی A . گرگی از آهو چو زاید ور سگی L (۲۶۷۷) . کی حیوان D (۲۶۷۶)
 جهان B Bul. . همدیگر D . با یکدیگر BL (۲۶۸۰) . و آهویی شکی D
 After this verse L Bul. add: (۲۶۸۸) bis . غذای B Bul. (۲۶۸۲)

گفت آینه گناه از من نبود . جرم او را نه که روی من زدود

باز تقریر کردن معاویه با ابلیس مکر اورا،

گفت امیر اورا که اینها راستست . لیک بخش، تو ازینها کاستمت
 صد هزاران را چو من توره زدی . خُفره کردی در خزینه آمدی
 آتش و نطفی نسوزی چاره نیست . کیست کردست تو جامه اش پاره نیست
 ۲۶۵۰ طبعت ای آتش چو سوزانید نیست . نا نسوزانی تو چیزی چاره نیست
 لعنت این باشد که سوزانت کند . اوستاد جمله دزدانت کند
 با خدا گفتی شنیدی رُو برو . من چه باشم پیش مکرِت ای عدو
 معرفت های تو چون بانگ صغیر . بانگ مرغانت لیکن مرغ گیر
 صد هزاران مرغ را آن ره زدست . مرغ غِره کاشنای آمدست
 ۲۶۶۰ در هوا چون بشنود بانگ صغیر . از هوا آید شود اینجا اسیر
 قوم نوح از مکر تو در نوحه اند . دل کباب و سینه شرحه شرحه اند
 عادرا تو باد دادے در جهان . در فگندی در عذاب و اندهان
 از تو بود آن سنگسار قوم لوط . در سیاه آبه ز تو خوردند غوط
 مغز نمرود از تو آمد ریخته . ای هزاران فتنها انگبخته
 ۲۶۷۰ عقل فرعون ذکی . فیلسوف . کور گشت از تو نیاید او وقوف
 بُو لَهَب هم از تو نا اهلی شد . بُو اَحْکَم هم از تو بُو جَهْلی شد
 ای برین شطرنج بهر بادرا . مات کرده صد هزار استادرا
 ای زفزین بندهای مُشکلت . سوخته دها سیه گشته دلت
 بحر مکاری تو خلائق قطره . تو چو کوهی وین سلیمان ذره
 ۲۶۷۰ کی رهد از مکر تو ای مختصم . غرق طوفانیم إلا من عَصَم
 بس ستاره سعد از تو محترق . بس سپاه و جمع از تو متفرق

آتشی از تو نسوزم AB (۲۶۵۴) . بابلیس . A . باز for سیوم بار . Bul .
 سوزانید نیست ABL (۲۶۵۵) . نطفی . Bul .
 مات کردند D (۲۶۶۷) . تو . D om . ز before . (۲۶۶۴) D . عادرا چون باد . (۲۶۶۲) D .
 سپاه جمع AL (۲۶۷۱) . و سلیمان D originally . تو و خلائق قطره A (۲۶۶۹)

نالیدن معاویه بحضرت حق تعالی از ابلیس و نصرت خواستن،

این حدیثش همچو دودست ای اله . دست گیر ار نه گلیمم شد سیاه
 من بجهت بر نیامم با بلیس . کوست فتنه هر شریف و هر خسیس
 آدمی که علم الآسما بگست . در ننگ چون برقی این سگ بی نکست
 از جهشت انداختنش بر روی خاك . چون سهاك در شصت او شد زان سهاك
 ۲۷۱۰ نوحه انا ظلمنا می زدی . نیست دستان و فسونش را حدی
 اندرون هر حدیث او شرسست . صد هزاران سحر در وی مضمرست
 مردی مردان ببیندد در نفس . در زن و در مرد افروزد قوس
 ای بلیس خلق سوز فتنه جو . بر چشم بیدار کردی راست گو

باز تقریر ابلیس تلبیس خود را،

گفت هر مردی که باشد بدگان . نشنود او راست را با صد نشان
 ۲۷۱۵ هر درونی که خیال اندیش شد . چون دلیل آری خیالش بیش شد
 چون سخن در وی رود علت شود . تبخ غازی دزدرا آلت شود
 پس جواب او سکونست و سکون . هست با ابله سخن گفتن جنون
 تو زمن با حق چه نالی ای سلیم . تو بنال از شر آن نفس لیم
 تو خوری حلا نرا دمل شود . نب بگیرد طبع تو مختل شود

Heading: L om.

این سگ که نکست L . نکست L . بگست for بگست BD . آدمی کو (۲۷۰۸) L Bul.

از سهاك L Bul . چون سهاك D . شست AB Bul. (۲۷۰۶)

فسونش را شکی D (۲۷۱۰) . After this verse L adds: (۲۷۱۲)

زانك حجت در بگنجد با منی * هین غرض را در میان نه بی فی

گبررا آلت L (۲۷۱۶) . After this verse L adds: (۲۷۱۷)

تو زحق ترس و زحق جو قطع نفس * گر تو از شرش باندستی بجیس

دمل Bul. (۲۷۱۶) for دنبل.

او مرا غماز کرد و راست گو . نا بگویم زشت کو و خوب کو
 ۲۶۹۰ من گوام برگوا زندان کجاست . اهل زندان نیستم ابزد گواست
 هر کجا بینم نهال میوه دار . تربتها میکنم من دایه وار
 هر کجا بینم درخت تلخ و خشک . می برم تا وا رهد از پُشک مُشک
 خشک گوید باغبان را کاکه فتی . مر مرا چه می بری سر بی خطا
 باغبان گوید خمش ای زشت خو . بس نباشد خشکی نو جرم نو
 ۲۶۹۵ خشک گوید راستم من کثر نیسم . نو چرا بی جرم می بری پیسم
 باغبان گوید اگر مسعودی . کاشکی کثر بودی تر بودی
 جاذب آب حیاتی گشتی . اندر آب زندگی آغشتی
 تخم تو بُد بوده است و اصل تو . با درخت خوش نبوده وصل تو
 شاخ تلخ ار با خوشی وصلت کند . آن خوشی اندر نهادش بر زند

عنف کردن معاویه با ابلیس،

۲۷۰۰ گفت امیر ای راهزن حجت مگو . مر ترا ره نیست در من ره مجو
 ره زنی و من غریب و ناجرم . هر لباسانی که آری گی خرم
 گرد رخت من مگرد از کافری . نو نه رخت کسی را مشتری
 مشتری نبود کسی را راهزن . ور نماید مشتری مکرست و فن
 تا چه دارد این حمود اندر کدو . ای خدا فریاد مارا زین عدو
 ۲۷۰۵ گر یکی فصلی دگر در من دمد . در رباید از من این ره زن نمد

(۲۶۹۰) Bul. یزدان گواست.

(۲۶۹۲) AB Bul. می برم من تا رهد.

(۲۶۹۳) Bul. ای فنا.

(۲۶۹۴) L. Bul. ای زشت رو.

(۲۶۹۷) BD and گشته.

(۲۶۹۹) D شاخ تر, corr. in marg.

۲۷۳۵ دل نیآرامد بگفتار، دروغ . آب و روغن هیچ نفرزد فروغ
 در حدیث راست آرام دلست . راستیها دانه دام، دلست
 دل مگر رنخور باشد بذهان . که نداند چاشنی این و آن
 چون شود از رنج و علت دل سلیم . طعم کذب و راست را باشد علیم
 حرص آدم چون سوی گندم فزود . از دل آدم سلیبی را ربود
 ۲۷۴۰ پس دروغ و عشوهات را گوش کرد . یغزه گشت و زهر قائل نوش کرد
 کژدم از گندم ندانست آن نفس . میپرد تمیز از مست هوس
 خلقی مست آرزو اند و هوا . زان پذیرا اند دستان ترا
 هر که خود را از هوا خوباز کرد . چشم خود را آشنای راز کرد

شکایت قاضی از آفت قضا و جواب گفتن نایب او را ،

قاضی بنشانند او میگریست . گفت نایب قاضیا گریه ز چیست
 ۲۷۴۵ این نه وقت گریه و فریاد نوست . وقت شادے و مبارکباد نوست
 گفت اه چون حکم راند بی دلی . در میان آن دو عالم جاهلی
 آن دو خصم از واقعه خود وافند . قاضی مسکین چه داند زان دو بند
 جاهلست و غافلست از حالشان . چون رود در خونشان و مالشان
 گفت خصمان عالمند و علتی . جاهلی تو لبك شمع ملتی
 ۲۷۵۰ زآنک تو علت ندارے در میان . آن فراغت هست نور دیدگان
 و آن دو عالم را غرضشان کور کرد . علشان را علت اندر گور کرد
 جهل را بی علتی عالم کند . علم را علت کثر و ظالم کند

غرفه گشت L (۲۷۴۰) . رخ علت A (۲۷۳۸) . زگفتار ABL Bul. (۲۷۳۵)

After this verse Bul. adds: (۲۷۴۲)

آنچنین که يك حکایت کرده اند . گوشرا پند عیایت کرده اند

آه A Bul. (۲۷۴۶) . او و for ABL Bul. (۲۷۴۴)

آن چراغت L . از فراغت B (۲۷۵۰)

کثر for کور D . کثرت A (۲۷۵۲)

۲۷۲۰ بی گنه لعنت کنی ابلیس را . چون نبینی از خود آن تلبیس را
 نیست از ابلیس از نُسْت ای غوی . که چو روبه سوی دُنْبِه ی دوی
 چونک در سبزه ببینی دنبه را . دام باشد این ندانی نو چرا
 زان ندانی کت زدانش دُور کرد . میل دنبه چشم و عقلت کور کرد
 حَبْكَ الْأَشْيَاءَ يُعْبِكُ بِصِمِّ . نَفْسُكَ الْوَدَا جَنَّتْ لَا تَخْتَصِمُ
 ۲۷۲۵ تو گنه بر من منه کُزْمَثْ مبین . من زید یزارم و از حرص و کین
 من بدی کردم پشیمانم هنوز . انتظارم تا شیم آید بروز
 مَتَهْمَ گشتم میان خلق من . فعل خود بر من نهد هر مرد وزن
 گرگِ بیچاره اگرچه گرسنه است . مَتَهْمَ باشد که او در طنطنه است
 از ضعفی چون نداند راه رفت . خلق گوید نُخْمَه است از لُوتِ زفت

باز الحاح کردن معاویه ابلیس را،

۲۷۳۰ گفت غیر راستی نرّه اندت . داد سوه راستی و خواندت
 راست گو تا وا ری از چنگ من . مکر نشانند غبارِ جنگ من
 گفت چون دانی دروغ و راست را . اے خیال اندیش پر اندیشهها
 گفت پیغمبر نشانی داده است . قلب و نیکورا بِحَاکِ بِنَهاده است
 گفته است الْكَذِبُ رَبِّ فِي الْقُلُوبِ . گفت الصِّدْقُ طَمَانِينُ طَرُوبِ

(۲۷۲۲) BDL دنبا . (۲۷۲۴) AL Bul. om. و .

(۲۷۲۴) Bul. بعضی و بصم and so L in marg. L خط for جنت .

(۲۷۲۵) A کز کز . (۲۷۲۶) After this verse L adds:

م امید می بزم با درد و سوز . تا مگر این دمی مَهْمَ گردد نمود

Bul. adds: بر امید آن مانده ام بس روزگار . کاین زمستانرا بود شاید چهار

(۲۷۲۶) AB Bul. چون نتاند .

Heading: Bul. باز جستن معاویه حقیقت غرض را از ابلیس .

(۲۷۲۶) Written in marg. D, app. by the original hand.

(۲۷۲۴) ABD پیغامبر .

تا رسی اندر جماعت در نماز . امر بی پیغمبر دولت فراز
گر نماز از وقت رفتی مرنرا . این جهان تاریک گشتی بی ضیا
از غیبین و درد رفتی اشکها . از دو چشم تو مثال مشکها
ذوق دارد هرکی در طاعتی . لاجرم نشکبید از وی ساعتی
آن غیبین و درد بودی صد نماز . کو نماز و کوفروغ آن نیاز ۲۷۷-

فضیلت حسرت خوردن آن مخلص بر فوت نماز جماعت،

آن یکی میرفت در مسجد درون . مردم از مسجد می آمد برون
گشت پسران که جماعت را چه بود . که زمجد می برون آیند زود
آن یکی گفتش که پیغمبر نماز . با جماعت کرد و فارغ شد ز راز
تو کجا در می روی ای مردِ خاخر . چونک پیغمبر بدادست السلام
گفت آه و دود از آن آه شد برون . آه او می داد از دل بوی خون ۲۷۷۰
آن یکی از جمع گفت این آهرا . تو بمن ده و آن نماز من ترا
گفت دادم آه و پذیرفتم نماز . او ستد آن آهرا با صد نیاز
شب بخواب اندر بگفتش هانفی . که خریدی آب حیوان و شفا
حُرمت این اختیار و این دُخول . شد نماز جمله خَلقان قبول

پیغامبر L ABDL . رسی تو با جماعت L (۲۷۶۶)

In L this and the

following verse are transposed.

(۲۷۷۰) A حریق آن نیاز ، corr. in marg.

پیغامبر ABDL (۲۷۷۲) . کین جماعت را L (۲۷۷۲)

از آن آه Bul. (۲۷۷۰) . پیغامبر ABDL (۲۷۷۴)

آن یکی گفته به این آهرا * وین نماز من ترا بادا عطا D (۲۷۷۶)

and so BL Bul. and A in marg. BL Bul. گنتا . B Bul. آن آهرا .

شفا A Bul. (۲۷۷۸) . پذیرفتم D (۲۷۷۷)

وین دُخول D . و آن دُخول AB Bul. آن اختیار Bul. رحمت این اختیار D (۲۷۷۴)

تا تو رشوت نستی بینند * چون طع کردی ضرب و بند
از هوا من خوی را با کرده ام * لقمهای شهنوی کمر خورده ام
چاشنی گهر دلر شد با فروغ * راست را داند حقیقت امر دروغ ۲۷۵۵

باقرار آوردن معاویه رضی الله عنه ابلیس را،

نو چرا بیدار کردی مرا * دشمن بیداری تو ای دغا
همچو خشکائی همه خواب آوری * همچو خمری عقل و دانش را بری
چاره بخت کرده ام بین راست گو * راست را دانم تو جلتها بگو
من زهر کس آن طع دارم که او * صاحب آن باشد اندر طبع و خو
من ز سرکه می نجوم شگری * مر مخش را نگیرم لشکری ۲۷۶۰
همچو گبران من نجوم از بتی * کو بود حق یا خود از حق آبتی
من ز سرگین می نجوم بوی مشک * من در آب جو نجوم خشت خشک
من ز شیطان این نجوم کوست غیر * که مرا بیدار گرداند بخیر

راست گفتن ابلیس ضمیر خود را بمعنای رضی الله عنه،

گفت بسیار آن بلیس از مکر و عذر * میر ازو نشنید کرد استیض و صبر
از بین دندان بگفتش بهر آن * کردم ت بیدار میدان ای فلان ۲۷۶۵

(۲۷۵۴) In L this and the following verse are placed after v. ۲۷۶۲.

Heading: L om. Before v. ۲۷۵۶ L adds:

ای سگ ملعون جواب من بگو * راستی گو و دروغی را بگو

من زحفظل می نجوم L. من زشکر می نجوم B (۲۷۶۰) صاحب او Bul. (۲۷۵۹)

کو بود حق و آیت حق ای فنی L. که بود حق A. می نگوم از بتی L (۲۷۶۱) . وز مخش را

(۲۷۶۲) After this verse L adds:

من نجوم پاسایی را زدزد * کار ناکرده نجوم هیچ مزد

کو مرا B. می نجوم Bul. (۲۷۶۲)

Heading: Bul. has: منقطع شدن ابلیس از بحث معاویه و از غایت عجز اعتراف آوردن:

(۲۷۶۴) ABL مکر و غور Bul. مکر و عذر Bul. In D this verse precedes the Heading.

فوت شدن دزد با آواز دادن آن شخص صاحبخانه را که
نزدیک آمده بود که دزد را دریابد و بگیرد،

این بدان ماند که شخصی دزد دید . در وثاق اندر پی او می‌دوید
تا دو سه میدان دوید اندر پیش . تا در افگند آن تعب اندر خویش
۲۷۲۵ اندر آن حمله که نزدیک آمدش . تا بدو اندر جهد در بابدش
دزد دیگر بانگ کردش که بیا . تا ببینی این علامات بلا
زود باش و باز گرد ای مرد کار . تا ببینی حال اینها زار زار
گفت باشد کآن طرف دزدی بود . گر نگر دم زود این بر من رود
در زن و فرزندی من دستی زند . بستن این دزد سودم کی کند
۲۸۰۰ این مسلمان از کرم می‌خواندم . گر نگر دم زود پیش آید بدم
بر امید شفقت آن نیکخواه . دزد را بگذاشت باز آمد براه
گفت ای یار، نکو احوال چیست . این فغان و بانگ نواز دست کبست
گفت اینک بین نشان پای دزد . این طرف رفقت دزد زن بمزد
نک نشان پای دزد قلنبان . در پی او رو بدین نقش و نشان
۲۸۰۵ گفت ای ابله چه می‌گویی مرا . من گرفته بودم آخر مرورا
دزد را از بانگ تو بگذاشتم . من تو خرا آدمی پنداشتم
این چه ژاژست و چه هرزه ای فلان . من حقیقت یافتم چه بود نشان
گفت من از حق نشانت میدهم . این نشانت از حقیقت آگهم

Heading: AL om. را after صاحبخانه . Bul. om. در یابد و .

در وثاق و در پی A (۲۷۲۴)

تا درو اندر L . تا بدزد اندر D . حمله A . اندرین حمله Bul. (۲۷۲۵)

علامات ای کیا L (۲۷۲۶)

بر من دود D (۲۷۲۸)

AL (۲۷۲۲)

پیش آید ندم Bul. B (۲۸۰۰)

Bul. (۲۸۰۱)

AD (۲۸۰۲)

نشانی A . این نشان Bul. (۲۸۰۲)

L (۲۸۰۴)

بودم او را جا بجا L (۲۸۰۵)

L (۲۸۰۸)

تتمه اقرار ابلیس بمعاویه مکر خود را،

۲۷۸۰ پس عزازیش بگفت ای میرِ راد . مکرِ خود اندر میان باید نهاد
 گر نمازت فوت می شد آن زمان . می زدی از درد دل آه و فغان
 آن تا سَف و آن فغان و آن نیاز . در گذشتی از دو صد ذکر و نماز
 من ترا بیدار کردم از نهب . تا نسوزاند چنان آهی حجاب
 تا چنان آهی نباشد مر ترا . تا بدان راهی نباشد مر ترا
 ۲۷۸۵ من حسودم از حسد کردم چنین . من عدوم کارِ من مکرست و کین
 گفت اکنون راست گفتم صادق . از نو این آید نو این را لایق
 عنکبوتی تو مگس داری شکار . من نیم ای سگ مگس زحمت میار
 باز اسپدم شکارم شه کند . عنکبوتی گی بگیرد ما تند
 رو مگس می گیر تا نانی هلا . سوی دوغی زن مگسهارا صلا
 ۲۷۹۰ ور بخوانی تو بسوی انگبین . هم دروغ و دوغ باشد آن یقین
 تو مرا بیدار کردی خواب بود . تو نمودی گشتی آن گرداب بود
 تو مرا در خیر زان می خواندی . تا مرا از خیرِ بهتر راندی

Heading: L om. Bul. با معاویه.

(۲۷۸۰) AL میر زاد . Bul. میر داد.

(۲۷۸۲) A آن تا سَف آن فغان.

(۲۷۸۳) D om. Bul. حبیبت (a misprint for حیب).

(۲۷۸۵) After this verse Bul. has the heading: جواب معاویه ابلیس را بعد از اعتراف:

و قبول کردن معاویه سخن او

(۲۷۸۷) L و for تو.

(۲۷۸۸) L باز اسفیدی.

(۲۷۸۹) A تا توانی.

(۲۷۹۱) L و for آن.

(۲۷۹۲) After this verse L adds:

کار تو اینست ای دزد لعین * سوی دوغ آری مگس را زانگین

کز برای عزِ دینِ احمدی . مسجدی سازیم و بود آن مُرندی
 این چنین کثر بازی می‌باختند . مسجدی جز مسجد او ساختند
 فرش و سقف و قبه‌اش آراسته . لیک تفریقِ جماعت خواسته
 نزد پیغمبر بلا به آمدند . همچو اشتر پیش او زانو زدند
 ۲۸۳۰ کاسه رسول حق برای مُحسِنی . سوی آن مسجد قدم رنجبه گئی
 تا مبارک گردد از اِقدامِ تو . تا قیامت تازه باد ایامِ تو
 مسجدِ روزِ گلست و روزِ ابر . مسجدِ روزِ ضرورت وقتِ فقر
 تا غربی یابد آنجا خیر و جا . تا فرزان گردد این خدمت‌سرا
 ۲۸۳۵ تا شعارِ دین شود بسیار و پُر . زآنک با باران شود خوش کارِ مُر
 ساعتی آنجا بگه تشریف ده . تزکیه ما کن زما تعریف ده
 مسجد و اصحابِ مسجد را نواز . تو مہی ما شب دی با ما بساز
 تا شود شب از جمالت همچو روز . اے جمالت آفتابِ شب‌فروز
 ای دریغاکان سخن از دل بدی . تا مراد آن نفر حاصل شدی
 ۲۸۴۰ لطف کاید بی دل و جان در زبان . همچو سبزه تون بود ای دوستان
 هر زدورش بنگر و اندر گذر . خوردن و بُورا نشاید اے پسر
 سوی لطف بی‌وفایان خود مرو . کان پُل ویران بود نیکو شنو
 گر قدم را جاهلی بر وی زند . بشکند پُل و آن قدم را بشکند
 هر کجا لشکر شکسته میشود . از دو سه سستِ محنت می‌بود
 ۲۸۴۵ در صف آید با سلاح او مردوار . دل برو بنهند کاینک یارِ غار

(۲۸۳۹) L Bul. فرش و سقف . (۲۸۳۸) A جز مسجدی او .

(۲۸۳۷) Bul. تازه با دا نام تو . (۲۸۳۰) ABDL پیغامبر .

(۲۸۳۶) A جا و غیره . (۲۸۳۳) L مسجد وقت ضرورت نگاه فقر .

(۲۸۳۵) ABL Bul. and so corr. in D . (۲۸۳۶) B Bul. تزکیه مان کن .

(۲۸۴۰) D ای پسر . (۲۸۴۱) L خوردن و بردن . (۲۸۴۰) D ای for از .

(۲۸۴۲) Bul. و محنت . (۲۸۴۱) ABL Bul. هین مرو .

(۲۸۴۵) A با سلاح او مردوار . (۲۸۴۵) A با سلاح مردوار .

گفت طرّاری نو یا خود ابلهی . بلك تو دزدی و زین حال آگهی
 ۲۸۱۰ خصم خود را می‌کشیدم من کشان . نو رهانیدی ورا کاینک نشان
 نو جهّت گو من بروم از جهات . در وصال آیات کو یا بینات
 صنع بیند مرد محبوب از صفات . در صفات آنست کو گم کرد ذات
 واصلان چون غرق دانند ای پسر . گم کنند اندر صفات او نظر
 چونک اندر قصر جو باشد سرت . گم برنگ آب افتند منظر
 ۲۸۱۵ و برنگ آب باز آیم ز قصر . پس پلامی بستندی دادی نو شعر
 طاعت عامه گناه خاصگان . وصلت عامه حجاب خاص دان
 مر وزیر را کند شه محسوب . شه عدو او بود نبود محب
 هم گناهی کرده باشد آن وزیر . بی سبب نبود تغییر ناگزیر
 آنک زاول محسوب شد خود ورا . بخت و روزی آن بدست از ابتدا
 ۲۸۲۰ لیک آن کاؤل وزیر شه بدست . محسوب کردن سبب فعل بدست
 چون ترا شه زاستانه پیش خواند . باز سوے آستانه باز راند
 نو یقین میدان که جرمی کرده . جبراً از جهل پیش آورده
 که مرا روزی و قسمت این بدست . پس چرا دی بودت آن دولت بدست
 قسمت خود خود بریدی تو زجیل . قسمت خود را فزاید مرد اهل

قصه منافقان و مسجد ضرار ساختن ایشان ،

۲۸۲۵ يك مثال دیگر اندر گزروی . شاید ار از نقل قرآن بشنوی
 این چنین کژ بازی در جفت و طاق . با نپی می‌باخندند اهل نفاق

و زین خود D. تو خود یا ابلهی B Bul. گفت تو طرّاری یا خود ابلهی A (۲۸۰۹)
 چون for خود D (۲۸۱۲) . می‌کشیدم مو کشان L (۲۸۱۰) . آگهی
 عدوی او Bul. (۲۸۱۷) . منظرش L. سرش L (۲۸۱۴)
 کاؤل وزیر دیک است AL (۲۸۲۰) . زانک زاول A (۲۸۱۹)
 این دولت Bul. گر مرا روزی D (۲۸۲۳)
 دیگر for آنک D (۲۸۲۵)

گفت پیغمبر که آری لیک ما • بر سپرِ راهیم و بر عزمِ غزا
 زین سفر چون باز گردم آنکهان • سوی آن مسجد روانِ گرم روان
 ۲۸۶۵ دفعشان کرد و بسوی غزو ناخت • با دغایان از دغا نردی بیاخت
 چون بیامد از غزا باز آمدند • طالب آن وعده ماضی شدند
 گفت حشش ای پیغمبر فاش گو • غدر را ور جنگ باشد باش گو
 گفت ای قوم دغل خامش کنید • تا نکوم راز هانان تن زیند
 چون نشانی چند از اسرارشان • در بیان آورد بد شد کارشان
 ۲۸۷۰ فاصدان زو باز گشتند آن زمان • حاش لله حاش لله دمر زنان
 هر منافق مَصْحَفِ زِبْرِ بفل • سوی پیغمبر بیاورد از دغل
 بهر سوگندان که آیهان جنتیست • زآنک سوگندان کزان را سُنْتِیست
 چون ندارد مرد کثر در دین وفا • هر زمانی بشکند سوگند را
 راستان را حاجت سوگند نیست • زآنک ایشان را دو چشم روشنست
 ۲۸۷۵ نقض میثاق و عهد از احمقیست • حفظ آیهان و وفا کار تقیست
 گفت پیغمبر که سوگند شما • راست گیرم یا که سوگند خدا
 باز سوگند دگر خوردند قوم • مصحف اندر دست و بر لب مهرِ صوم
 که بحق این کلام پاک راست • کآن بناے مسجد از بهر خداست
 اندر آنجا هیچ حیلۀ مکر نیست • اندر آنجا ذکر و صدق و یاریست
 ۲۸۸۰ گفت پیغمبر که آوازِ خدا • می رسد در گوش من همچون صدا

جنگ اندر وعده ماضی زدند. (۲۸۶۶) BDL Bul. پیغامبر. (۲۸۶۴) ABDL

عذر ایشان عذر باشد باش گو L. عذرا BD. عذرا A. (۲۸۶۷) A

آورد و بد D (۲۸۶۹). گشتان بس بدرون و دشمنید DL (۲۸۶۸)

جنت است Bul. بهر سوگند آنکه. (۲۸۷۲) Bul. پیغامبر. (۲۸۷۱) ABDL

Sُنْتِ است Bul. کزان را دغارا A. زآنک سوگند آن کزانرا BL Bul.

سوگندی AB. باز سوگند مکرر خورد قوم Bul. (۲۸۷۷) پیغامبر. (۲۸۷۶) ABDL

از بهر شاست A. پاک و راست Bul. (۲۸۷۸)

ذکر صدق و مار نیست D om. (۲۸۷۴) پیغامبر. (۲۸۸۰) ABDL

رُو بگرداند چو ببیند زخمها . رفتن او بشکند پشتِ نرا
این درازست و فراوان میشود . و آنچه مقصودست پنهان میشود

فریفتن منافقان پینمهر را صلی الله علیه وسلم تا بمسجد
ضرارش برند ،

بر رسولِ حقِ فسونها خواندند . رَخْسِ دستان و حِجْلِ می‌راندند
آن رسولِ مهربانِ رحم‌گیش . جز تبسمِ جزیلی نآورد پیش
شکرهای آن جماعت یاد کرد . در اجابتِ قاصدان را شاد کرد
می‌نمود آن مکرِ ایشان پیش او . یک یک زان سان که اندر شیر مو
موی را نادیده می‌کرد آن لطیف . شبر را شایش می‌گفت آن ظریف
صد هزاران موی مکر و دمدمه . چشم خوابانید آن دم از همه
راست می‌فرمود آن بحرِ کرم . بر شما من از شما مشفق‌تر ام
من نشسته بر کنارِ آتشی . با فروغ و شعله بس ناخوشی
همچو پروانه شما آن سودوان . هر دو دست من شک پروانه‌ران
چون بر آن شد تا روان گردد رسول . غیرتِ حق بانگ زد مثنو زغول
کین خیشان مکر و حیلت کرده‌اند . جمله مطلوبست آنچه آورده‌اند
قصدِ ایشان جز سیه‌روی نبود . خیرِ دین کی جست ترسا و جهود
مسجدی بر جسرِ دوزخ ساختند . با خدا نبرد دغاها باختند
قصدشان تفریقِ اصحابِ رسول . فضلِ حق را گمی شناسد هر فضول
تا جهودی را زشام اینجا گشند . که بوعظ او جهودان سرخوشند

(۲۸۴۶) Bul. زخمرا.

(۲۸۴۸) After this verse D adds:

چالوسی و فسونها خواندند * نرد خدمت سوی حطارت (sic) راندند

(۲۸۵۱) A Bul. می‌نمودی مکر.

(۲۸۵۲) Bul. زان همه.

(۲۸۵۴) A. من شارا از شما.

(۲۸۵۶) A. شما for شک DL.

(۲۸۶۰) A. نرد دغها.

خلم بهتر از چنین خلم ای خدا . که کند از نور ایمانم جدا
 ۲۹۰۰ گر بکاوای کوشش، اهل مجاز . تو بتو گنگ بود همچون پیاز
 هر یکی از یکدیگر بی مغز تر . صادقان را يك زد دیگر مغز تر
 صد کمر آن قوم بسته بر قبا . بهر هدم مسجد اهل قبا
 همچو آن اصحاب فیل اندر حبش . کعبه کردند حق آتش زدش
 قصد کعبه ساختند از انتقام . حالشان چون شد فرو خوان از کلام
 ۲۹۰۵ مر سیه رویان دین را خود جهاز . نیست الا حیلت و مکر و ستیز
 هر صحابی دید زان مسجد عیان . واقعه ناشد بقیستان سر آن
 واقعات از باز گویم يك بیک . پس یقین گردد صفا بر اهل شک
 لیک و ترسم ز کشف رازشان . نازنینانند و زبید نازشان
 شرع بی تقلید می پذیرفته اند . بی محک آن نقدرا بگرفته اند
 ۲۹۱۰ حکمت قرآن چو ضالّه مؤمن است . هر کسی در ضالّه خود مؤمن است

قصه آن شخص که اشتر ضالّه خود می جست و می پرسید،

اشتری گم کرده و جستش جست . چون بیابی چون ندانی کان نُسْت
 ضالّه چه بود ناقه گم کرده . امر کفّت بگر بختنه در پرده
 کاروان در بار کردن آمده . اشتر نو از میان گم شده
 مدوی این سو و آن سو خشک لب . کاروان شد دور و نزدیکت شب

از یکدیگر A (۲۹۰۱) . ایمانش I . ایمان او جدا D . خلم بهتر AL Bul. (۲۸۹۹)

مسجد نشان I Bul. (۲۹۰۶) . حیلت مکر A . جهیز L Bul. (۲۹۰۵)

و . A om. (۲۹۰۸) . تا یقین A (۲۹۰۷)

حکمت فرمانکه ضالّه Bul. (۲۹۱۰)

BD: (۲۹۱۲) . گم کرد D (۲۹۱۱)

آمده در بار کردن کاروان . اشتر تو زان میان گشته نهان

کاروان for کاربان and so Bul., which has

مهر در گوش، شما بنهاد حق . نا با آواز، خدا نآرد سَق
 نك صریح آوازِ حق می آیدم . همچو صاف از دُرد می پالایدم
 همچنانک موسی از سوی درخت . بانگِ حق بشنید کای مسعود بخت
 از درخت اِنی انا الله می شنید . با کلام انوار می آمد پدید
 ۲۸۸۰ چون ز نور، وحی در می ماندند . باز نو سوگندها می خواندند
 چون خدا سوگند را خواند سپر . گوی بند اسپر ز کف پیکارگر
 باز پیغمبر بتکذیب، صریح . قد کذبتم گنت با ایشان فصیح

اندیشیدن یکی از صحابه رضی الله عنهم بانکار که رسول صلی
 الله علیه وسلم چرا ستاری نمی کند،

نا یکی بارے زبیران، رسول . در دلش انکار آمد زان نکول
 که چنین پیران با شیب و وقار . می کندشان این پیغمبر شرمسار
 ۲۸۹۰ کو کرم کو سترپوشی کو جا . صد هزاران عیب پوشند انبیا
 باز در دل زود استغفار کرد . تا نگردد ز اعتراض او روی زرد
 شوی یاری اصحاب، نفاق . کرد مؤمن را چو ایشان زشت و عاق
 باز می زارید کای علامِ سر . مر مرا مگذار بر کفران مضر
 دل بدستم نیست همچون دید چشم . ورنه دل را سوزی این دم بخشم
 ۲۸۹۰ اندرین اندیشه خوابش در ربود . مسجد ایشانش پر سرگین نمود
 سنگهاش اندر حدت جای نباه . می دمید امر سنگها دود سیاه
 دود در حلقش شد و حلقش بخت . از نهبیب دود تلخ از خواب جست
 در زمان در روفتاد و می گریست . کای خدا اینها نشان، مُنکر است

زکف for زید (۲۸۸۶) A . بر گوش . BL Bul. (۲۸۸۱)

کین چنین L. (۲۸۸۶) In D این is suppl. in . بایشان D . پیغامبر AB (۲۸۸۷)

عیب پوشد D . ستر و پوشی Bul. (۲۸۹۰) . که . marg. after

زخشم A (۲۸۹۴) . مضر . AD (۲۸۹۳)

بر امیدِ راست کثرا می‌خرند • زهر در قندی رود آنکه خورند
 گر نباشد گندم محبوب‌نوش • چه بَرَد گندم‌نمای جَوَ فروش
 پس مگو کین جمله دمها باطلند • باطلان بر بویِ حق دامِ دلند
 پس مگو جمله خیالست و ضلال • ب حقیقت نیست در عالم خیال
 ۲۹۳۵ حق شبِ قدرست در شبها نمان • تا کند جان هر شی را امتحان
 نه همه شبها بود قدر اے جوان • نه همه شبها بود خالی از آن
 در میانِ دلقِ پوشانِ بکِ فقیر • امتحان کن و آنک حَقِّست آن بگِیر
 مؤمن کس میبیز کو که تا • باز داند حیزکان را از فتی
 گرنه معیوبات باشد در جهان • تا جران باشند جمله ابلهان
 ۲۹۴۰ پس بود کالاشناسی سخت سهل • چونک عیبی نیست چه نااهل و اهل
 ور همه عیبست دانش سود نیست • چون همه چوبست اینجا عود نیست
 آنک گوید جمله حَقِّند احمقیست • و آنک گوید جمله باطل او شقیست
 تا جران انبیا کردند سود • تا جران رنگ و بو کور و کبود
 می‌نهاید مار اندر چشم مال • هر دو چشم خویش را نیکو مال
 ۲۹۴۵ منگر اندر غبطه این بیع و سود • بنگر اندر خسرِ فرعون و ثمود

امتحان هر چیزی تا ظاهر شود خیر و شرّی که در ویست،
 آسانی که بود با زیب و فر • حق بفرماید که نمّ آر جمع بصر

چون شب L (۲۹۳۵). محبوب بوش B (۲۹۳۲). آنکه for آنک D (۲۹۳۱).
 خیرگانرا باز داند L. کی تا D. مؤمنی Bul. (۲۹۳۸). و در شبها A. قدرست
 جمله حَقِّست AL Bul. (۲۹۳۲). (۲۹۳۱) In L vv. ۲۹۴۱ and ۲۹۴۲ follow v. ۲۹۴۴.

DL ابله‌یست. (۲۹۴۵) Bul. هر بیع و سود. After this verse B adds:
 منگر اندر زیب مال و ریج و سود • آن نگر که کرد با عاد و ثمود

Heading: A کی تا.

(۲۹۴۶) A کو بود. This verse, which in AD precedes the Heading, is omitted in
 BL Bul. After the Heading AB DL Bul. have the following verse:

اندرین گردون مکرر کن نظر • ز آنک حق فرمود تمّ ارجع بصر

۲۹۱۵ رخت مانده در زمین در راه خوف . نو بی، اشتر دوان گشته بطرف
 کای مسلمانان که دیدست اشتری . جسته بیرون بامداد از آخری
 هرکه بر گوید نشان از اشترم . مزدگانی میدهم چندین دیرم
 باز میجویی نشان از هر کسی . ریش خندت میکند زین هر خسی
 که اشتری دیدیم صرفت این طرف . اشتری سرخی بسوی آن علف
 ۲۹۱۶ آن یکی گوید بربک گوش بود . و آن دگر گوید جلش منوش بود
 آن یکی گوید شتر بک چشم بود . و آن دگر گوید زگر بی پشم بود
 از برای مزدگانی صد نشان . از گرافه هر خسی کرده بیان

متردد شدن در میان مذهبهای مخالف و بیرون شو و مخلص یافتن،

همچنانک هر کسی در معرفت . می کند موصوفی غیبی را صفت
 فلسفی از نوع دیگر کرده شرح . باحیی مرگفت اورا کرده جرح
 ۲۹۱۷ و آن دگر در هر دو طعنه میزند . و آن دگر از زرق جانی می کند
 هر یک از ره این نشانها زان دهند . تا گان آید که ایشان زان دیداند
 این حقیقت دان نه حقانند این همه . فی بگلی گمراهانند این ره
 زانک بی حق باطلی ناید پدید . قلب را ابله بسوی زر خرید
 گر نبود در جهان نقدی روان . فابهارا خرج کردن کی توان
 ۲۹۲۰ تا نباشد راست کی باشد دروغ . آن دروغ از راست می گیرد فروغ

(۲۹۱۵) A om. B Bul. زمین و راه . L . بر زمین . (۲۹۱۶) A om.

(۲۹۱۷) ABD مزدگانی .

(۲۹۱۹) B Bul. کاشتری دیدیم . L . آن طرف . L . کاشتری دیدیم .

(۲۹۲۰) A دیگر . (۲۹۲۲) ABD مزدگانی . D . هر کسی .

Heading: Bul. بیرون شدن .

(۲۹۲۴) L . هر خسی . (۲۹۲۵) L . بر هر دو . A . زرق for رق .

(۲۹۲۷) L . فی الحقیقه در زیانند این همه . L . نقد . (۲۹۲۹) A Bul. .

(۲۹۲۰) L . میگردد فروغ .

نا شود فاروقِ این نزویرها . نا بود دستورِ این تدیرها
 شیر ده اے مادرِ موسی ورا . واندر آب افکن میندیش از بلا
 ۲۹۷۰ هرکه در روزِ آلت آن شیر خورد . همچو موسی شیرا نیبیز کرد
 گر تو بر نیبیزِ طفلت موعی . این زمان یا امّ موسی ارضعی
 نا ببیند طعمِ شیرِ مادرش . نا فرو ناید بدایه بد سرش

شرح فایده حکایت آن شخص شتر جوینده،

اشتری گم کرده اے معتسد . هرکمی ز اشتر نشانت میدهد
 نوئی دانی که آن اشتر کجاست . لیک دانی کین نشانیها خطاست
 ۲۹۷۰ و آنک اشتر گم نکرد او از سری . همچو آن گم کرده جوید اشتری
 که بی من هر شتر گم کرده ام . هرکه یابد اُجرش آورده ام
 نا در اشتر با تو انبازی کند . بهر طبع اشتر این بازی کند
 هرکه را گوئی خطا بد آن نشان . او بنقلید نو یگوید همان
 او نشان کز بنشناسد ز راست . لیک گفت آن مقلدرا عصاست
 ۲۹۸۰ چون نشانِ راست گویند و شبیه . پس بقین گردد ترا لا رَبَّ فیه
 آن شفای جانِ رنجورت شود . رنگِ رُوی و صحت و زورت شود
 چشمِ تو روشن شود پایت دوان . جسمِ تو جان گردد و جانت روان

(۲۹۷۰) Bul. از روز السّ . After this verse L adds:

گر بر تو این حکایت روشنست * که غرض فی این حکایت گفتنت

Bul. adds:

فصد شد از قصّه ابهام عوض * فی ترا زبسان حکایت شد غرض

(۲۹۷۱) so vocalised in D.

(۲۹۷۲) D . سری . مادری .

(۲۹۷۶) A کین for این .

(۲۹۷۵) A مجوید اشتری . corr. in marg.

(۲۹۷۸) AB Bul. هرچرا . ABL Bul. خطا بود . A . یگوید که هان . In DL Bul. this

verse follows v. ۲۹۷۹.

(۲۹۸۱) D رنگ و روی صحت . After this verse L adds:

راحت از غم فوّت بازو بسود * خلق و خلقی یکویت صد تو شود

يك نظر قانع مشو زين سَفِّ نور . بارها بنگر بين هلّ مِن فُطور
 چونك گفتت كاندرين سَفِّ نكو . بارها بنگر چو مردِ عيبِ جو
 پس زمينِ تيره را داني كه چند . ديدن و تمييز بايد در پسند
 ۲۹۵۰ نا پالايم صافان را زُرد . چند بايد عقلِ مارا رنج بُرد
 امتحانهاے زمستان و خزان . نابِ ناستان بهارِ همچو جان
 بادها و ابرها و برقهها . نا پديد آرد عوارض فرقهها
 نا برون آرد زمينِ خاكِ رنگ . هرچه اندر جيب دارد لعل و سنگ
 هرچه دزدديدست اين خاكِ دزم . از خزانهُ حقّ و درياے كرم
 ۲۹۵۵ شخهٔ تقدير گويد راست گو . آنچه بردی شرح وا ده مو بهو
 دزد يعنى خاكِ گويد هيچ هيچ . شخهٔ اورا در كشد در پيچ پيچ
 شخهٔ گاهش لطف گويد چون شكر . گه بر آويزد كند هرچه بتر
 نا ميان قهر و لطف آن خنّها . ظاهر آيد زاتش خوف و رجا
 آن بهاران لطفِ شخهٔ كبرياست . وآن خزانِ تخويف و تهديدِ خداست
 ۲۹۶۰ وآن زمستان چارمبخِ معنوي . نا نوای دزدِ خفي ظاهر شوي
 پس مجاهدرا زماني بسطِ دل . يك زماني قبض و درد و غشّ و غل
 زآنك اين آب و گلي كابدانِ ماست . مُنكر و دزدِ ضياے جانهاست
 حقِ تعالى گرم و سرد و رنج و درد . بر تنِ ما می نهد ای شيرمرد
 خوف و جوع و نصِ اموال و بدن . جمله بهر نقدِ جان ظاهر شدن
 ۲۹۶۵ اين وعيد و وعدها انگيخته است . بهر اين نيك و بدی كآميخته است
 چونك حقّ و باطلی آميختند . نقد و قلب اندر حرْمُدان رنجند
 پس مَحَك می بايدش بگزيده . در حقايق امتحانها ديه

D. تهديد و تخويف. AB Bul. لطف و شخهٔ B (۲۹۵۹) . نايد در پسند D (۲۹۴۹)

جان ماست D om. L (۲۹۶۷) . درّ خفي L (۲۹۶۰) . توفيق تهديد .

(۲۹۶۶) In D the ح of حرْمُدان is marked by a small ح underneath, and a vowel (apparently *fatha*) is written above.

سببناش شد همه طاعات شکر . هزل شد فانی و جَدَّ اثبات شکر
 ۲۰۰۵ سببناش چون وسیلت شد بحق . پس مزن بر سببناش هیچ دق
 مر ترا صدق نو طالب کرده بود . مر مرا جد و طلب صدق گشود
 صدق نو آورد در جستن ترا . جستنم آورد در صدق مرا
 تخم دولت در زمین می کاشتم . سخره و بیگار می پنداشتم
 آن نبُد بیگار کسی بود چُست . هر یکی دانه که رگشتم صد بُرست
 ۲۰۱۰ دزد سوی خانه شد زیر دست . چون در آمد دید کآن خانه خودست
 گرم باش ای سرد نا گری رسد . با درشتی ساز تا نری رسد
 آن دو اشتر نیست آن يك اشترست . تنگ آمد لفظ معنی بس پُرت
 لفظ در معنی همیشه نارسان . زان پیهر گنت قد کلّ لسان
 نطق اصطراب باشد در حساب . چه قدر داند ز چرخ و آفتاب
 ۲۰۱۵ خاصه چرخ کین فلک زو پره ایست . آفتاب از آفتابش ذره ایست

بیان آنک در هر نفسی فتنه مسجد ضرار هست،

چون پدید آمد که آن مسجد نبود . خانه حیلت بُد و دام جهود
 پس نبی فرمود که آنرا بر گنبد . مطرحه خاشاک و خاکسگر گنبد
 صاحب مسجد چو مسجد قلب بود . دانهها بر دام ریزی نیست جود
 گوشت کاندر شصت نو ماهی ریاست . آن چنان لقمه نه بَخَشِش نه سخاست
 ۲۰۲۰ مسجد اهل قبا کآن بُد جماد . آنچه کفوا او نبُد راهش نداد
 در جمادات این چنین حینی نرفت . زد در آن ناکفوا امیر داد نقت

بر زمین Bul. (۲۰۰۸) صدق نبود Bul. و. L om. (۲۰۰۶)

Bul. (۲۰۱۴) کلّ اللسان B (۲۰۱۴) کی کستم D. این نید D (۲۰۰۶)

و مکر جهود Bul. کآن مسجد A (۲۰۱۶) Heading: D ضرارست

خاکسگر کند AB Bul. بر کند AB Bul. فرمود کآ ترا ABL Bul. (۲۰۱۷)

بی بخشش A . شست ABL Bul. (۲۰۱۶) دانه چون بر دام L (۲۰۱۸)

زد در آن کفوش L (۲۰۲۱) کفو او نبود AD (۲۰۲۰)

پس بگویی راست گنتی ای امین . این نشانیها بلاغ آمد مبین
 فیہ آیاتٌ ثناتٌ بینات . این برائی باشد و قدرِ نجات
 ۲۹۸۵ این نشان چون داد گویی پیش رو . وقت آهنگست پیش آهنگ شو
 پی روی نو کسم اے راست گو . بوی برده ز اشتهر بنما که کو
 پیش آنکس که نه صاحب اشتریست . کو درین جست شتر بهر مریست
 زین نشان راست نژودش یقین . جز زعکس نافه جوی راستین
 بوی برد از جد و گرمیهای او . که گرافه نیست این هیهای او
 ۲۹۹۰ اندرین اشتر نبودش حق ولی . اشتری گم کرده است او هر یلی
 طمع نافه غیر روپوشش شد . آنچه ازو گم شد فراموشش شد
 هرکجا او میدود این میدود . از طمع هم درد صاحب میشود
 کاذبی با صادقی چون شد روان . آن دروغش راستی شد ناگهان
 اندر آن صحرا که آن اشتر ثنات . اشتر خود نیز آن دیگر بیافت
 ۲۹۹۵ چون بدیدش یاد آورد آن خویش . بی طمع شد ز اشتران یار و خویش
 آن مقلد شد محقق چون بدید . اشتر خود را که آنجا می خرید
 او طلب گار شتر آن لحظه گشت . می بختش نا ندید او را بدشت
 بعد از آن تهاروی آغاز کرد . چشم سوی نافه خود باز کرد
 گنت آن صادق مرا بگذاشتی . نا باکنون پاس من میداشتی
 ۳۰۰۰ گنت نا اکنون فوسمی بوده ام . وز طمع در چابلوسی بوده ام
 این زمان هم درد تو گشتم که من . در طلب از تو جدا گشتم بتن
 از تو می دزدیدی وصف شتر . جان من دید آن خود شد چشم پر
 تا نیابیدم نبودم طالبش . مس کون مغلوب شد زر غالبش

نه for فی A (۲۹۸۷) . بنمای کو A (۲۹۸۶) . قدر و نجات D (۲۹۸۴)

هرکجا این میدود او میدود Bul. (۲۹۹۲) . گر گرافه L . گرمیهای تو D (۲۹۸۹)

یارش L . یار خویش D (۲۹۹۵) . این دروغش D (۲۹۹۲)

می بختش L (۲۹۹۷) . می خرید A (۲۹۹۶)

گَر هَانَ عَيْبَتِ نَبُودِ اِيْمَنِ مَبَاشْ . بُوَكِ اَنْ عَيْبِ اَزِ تُو گرَدَدِ نَبِزِ فِاشْ
 لَا تَخَافُوا اِنَّ خُدا نَشْنِيْدَهٗ . پَسْ چِهْ خُوْدِرَا اِيْمَنِ وِ خُوْشِ دِيْدَهٗ
 ٢٠٤٠ سَالِهَا اِبْلِيسِ نِيكُونَامِ زَبِيْتِ . گَشْتِ رَسُوْلًا بَيْنِ كِهْ اَوْرَا نَامِ چَبِيْسْتِ
 دَرِ جِهَانَ مَعْرُوْفِ بُدْ عَلِيَّايِ اَوْ . گَشْتِ مَعْرُوْفِي بَعْعَسِ اِيْ وَايِ اَوْ
 نَا نَهٗ اِيْمَنِ تُو مَعْرُوْفِي مَجْمُوْ . رُوْ بَشُوْ اَزِ خُوْفِ پَسِ بَنَمَايِ رُوْ
 نَا نَرُوِيْدِ رِيْشِ تُو اِيْ خُوْبِ مَنِ . بَرِ دِگَرِ سَادَهٗ زَنْخِ طَعْنَهٗ مَنِ
 اِيْنِ نِگَرِ كِهْ مَبِيْلَا شُدِ جَانِ اَوْ . نَا دَرِ اِفْتَادِسْتِ وِ اَوْ شُدِ پَنْدِ تُو
 ٢٠٤٥ تُو نَبِيْمْتَاْدِي كِهْ بَاثِي پَنْدِ اَوْ . زَهْرَا وِ نُوْشِيْدِ تُو خُوْرِ قَنْدِ اَوْ

قَصْدِ كَرْدَنِ عُرْزَانِ بَكَشْتَنِ يَكِ مَرْدِي تَا اَنْ دِگَرِ بَتْرَسَدِ،

اَنْ عُرْزَانِ تَرْكِ خُوْنِ رِيْزِ اَمْدَنْدِ . بَهْرِ يَغْمَا دَرِ يَكِي دِهٖ دَرِ شُدَنْدِ
 دُو كَسِ اَزِ اَعْيَانِ اَنْ دِهٖ يَافْتَنْدِ . دَرِ هَلَاكِ اَنْ يَكِي بَشْتَاْفْتَنْدِ
 دَسْتِ بَسْتَنْدَشْ كِهْ قِرَاَنْشِ كَنْسَدِ . گَشْتِ اِيْ شَاهَاَنْ وِ اَرْكَانِ بَلَنْدِ
 قَصْدِ خُوْنِ مَنِ بِيْجِهٖ رُوْمِي كَنْبِيْدِ . اَزِ چِهٖ اَخْرِ تَشْنَهٗ خُوْنِ مَنِ
 ٢٠٥٠ چَبِيْسْتِ حَكْمَتِ چِهٖ غَرْضِ دَرِ كَشْتَنْمِ . چُوْنِ چَبِيْنِ دَرُوِيْشْمِ وِ عُرْبَانِ تَمِ
 گَشْتِ نَا هَيْبَتِ بَرِيْنِ بَارْتِ زَنْدِ . نَا بَتْرَسَدِ اَوْ وِ زَرِ پَبِيْدَا كَنْسَدِ
 گَشْتِ اَخْرَا وِ زَمَنِ مَسْكِيْنِ تَرَسْتِ . گَشْتِ قَاَصْدِ كَرْدَهٗ اسْتِ اَوْرَا زَرَسْتِ
 گَشْتِ چُوْنِ وِهْمَسْتِ مَا هَرِ دُو بِيْكِيْمِ . دَرِ مَقَامِ اِحْتِمَالِ وِ دَرِ شَكِيْمِ
 خُوْدِ وِرَا بَكَشِيْدِ اَوَّلِ اِيْ شِهَانِ . نَا بَتْرَسَمِ مَنِ دَهْرِ زَرْرَا نَشَانِ
 ٢٠٥٥ پَسِ كَرْمَهَايِ اِلْهِي بَيْنِ كِهْ مَا . اَمْدِيْسَمِ اَخْرِ زَمَانِ دَرِ اِنْهَمَا

٢٠٤٠) Bul. for هِينِ D. AB is suppl. in marg. (٢٠٤٠) رَسُوْلًا . بُو كِه (٢٠٢٨)

٢٠٤٢) L. اِيْ خُوْبِ فَنِ . (٢٠٤٢) L. بَعْعَسِ رَايِ اَوْ (٢٠٤١)

BDL Bul. and so A in marg. (٢٠٤٤) BDL Bul. دَرِ چَبِيْ اِفْتَادِ تَا شُدِ پَنْدِ تُو . (٢٠٤٤)

BDL Bul. بَهْرِ يَغْمَا بَرِ دِهِي نَاگِهٗ زَدَنْدِ . (٢٠٤٦)

BDL Bul. in the first hemistich: دَرِ چِهٖ مَرْمِگِ چِرَا مِيْ اَنْگَبَدِ : (٢٠٤٩)

A چُو چَبِيْنِ (٢٠٥٠)

پس حقایق را که اصلِ اصلهاست . دانک آنجا فرقیها و فصلهاست
 نه حیانش چون حیات او بود . نه مانش چون مات او بود
 گور او هرگز چو گور او مدان . خود چه گویم حالِ فرق آن جهان
 ۲۰۲۵ بر محک زن کار خود ای مردِ کار . تا سازم مسجدِ اهلِ ضرار
 بس بر آن مسجدگنانِ نسر زدی . چون نظر کردی تو خود زیشان بُدی

حکایت هندو که با یار خود جنگ می‌کرد بر کاری و خبر
 نداشت که او هم بدان مبتلاست،

چار هندو در یکی مسجد شدند . بهر طاعت راکع و ساجد شدند
 هر یکی بر نیتی تکبیر کرد . در نماز آمد بسکینی و درد
 مؤذِن آمد زان یکی لفظی بجمست . کای مؤذِن بانگ کردی وقت هست
 ۲۰۲۰ گفت آن هندوی دیگر از نیاز . می سخن گفتی و باطل شد نماز
 آن سوّم گفت آن دُوم را ای عمو . چه زنی طعنه برو خود را بگو
 آن چهارم گفت حمد الله که من . در نینتادم بچه چون آن سه تن
 پس نماز هر چهاران شد تباه . عیب‌گویان بیشتر گر کرده راه
 ای خنک جانی که عیبِ خویش دید . هر که عیبی گفت آن بر خود خرید
 ۲۰۲۵ زانک نیم او ز عیبستان بدست . و آن دگر نیش ز عیبستان بدست
 چونک بر سر مر ترا ده ریش هست . مرهت بر خویش باید کار بست
 عیب کردن ریش را داروی اوست . چون شکسته گشت جای اِرْحَمُوسْت

فرقیها و وصلهاست . L. فرقیها و اصلهاست A (۲۰۲۲)

کردی از ایشان آمدی L. تو بر آن Bul. پس بر آن BDL (۲۰۲۶)

مؤذِن . In D آمد is omitted, and بر has been suppl. before مؤذِن (۲۰۲۹)

آن سیم Bul. A (۲۰۴۱) . مین سخن L (۲۰۴۰)

bis. Bul. (۲۰۴۵) بود . گم کرد A (۲۰۴۴)

عیب کردن خویش را Bul. (۲۰۴۷) . کار for باز D (۲۰۴۶)

هیچ چاره نیست از قوتِ عیال . از بُن دندان کنم کسبِ حلال
 چه حلال ای گشته از اهلِ ضلال . غیرِ خونِ تو نمی بینم حلال
 از خدا چاره شنش و از لُوتِ فی . چاره شاست از دین و از طاغوتِ فی
 ای که صبرت نیست از دنیایِ دون . صبر چون داری ز نعمِ آلاءِ هدون
 ۲۰۷۵ ای که صبرت نیست از ناز و نعیم . صبر چون دارے ز اللّٰه کرم
 ای که صبرت نیست از پاک و پلید . صبر چون داری از آن کین آفرید
 کو خلیلی کو برون آمد ز غار . گفت هَذَا رَبِّ هَانِ کو کردگار
 من نخوام در دو عالم بنگریست . نا بینم این دو مجلس آن کیست
 ب تماشای صفتهای خدا . گر خورم نان در گلو ماند مرا
 ۲۰۸۰ چون گوارد لقمه بی دیدارِ او . بی تماشای گل و گلزارِ او
 جز بر امیدِ خدا زین آبِ خور . کی خورد بکلظه الا گاو و خر
 آنک گا لآ نعام بُد بَلْ هُمُ أَضَلْ . گرچه پُر مکرست آن گند بغل
 مکرِ او سَرزیر و او سرزیر شد . روزگارک بُرد و روزش دیر شد
 فکرگاهش کُند شد عقلمش خَرِف . عمر شد چیزی ندارد چون اِلِف
 ۲۰۸۵ آنچه می گوید درین اندیشه ام . آن هم از دستانِ آن نفس است هم
 آنچه می گوید غفورست و رحیم . نیست آن جز حیلۀ نفسِ لثیم
 ای زخم مرده که دست از نان نهیست . چون غفورست و رحیم این ترس چیست

از نفقه عیال A (۲۰۷۱)

Suppl. in marg. A. Bul. (۲۰۷۲) .وز طاغوت D. لوت for قوت.

Suppl. in marg. A. (۲۰۷۴) . از الله B Bul. (۲۰۷۵)

After this verse L adds: (۲۰۷۶)

ای که صبرت نیست از فرزند و زن * صبر چون داری زجی ذو المن

AB که خورد L. آب و خور. AB Bul. (۲۰۸۱) . او مید. (۲۰۷۷) Bul. ربی.

الأ for غیر Bul. کی خورد يك لقمه

روزگارش رفت L. او before و. A om. (۲۰۸۲)

وآنکه میگوید Bul. (۲۰۸۶) . آنکه میگوید Bul. (۲۰۸۵)

آخرین قربها پیش از قرون . در حدیثت آخرون السائون
تا هلاك قوم نوح و قوم هود . نادئ رحمت بجان ما نمود
گشت ایشان را که ما ترسیم ازو . ور خود این بر عکس کردی وای تو

بیان حال خودپرستان و ناشکران در نعمت وجود انبیا
و اولیا علیهم السلام،

هرک ازیشان گشت از عیب و گناه . وز دل چون سنگ وز جان سیاه
۲۰۶۰ وز سبک داری فرمانهای او . وز فراغت از غم فردای او
وز هوس وز عشق این دنیای دون . چون زنان مر نفس را بودن زبون
وآن فرار از نکمهای ناصحان . وآن رمیدن از لقای صالحان
با دل و با اهل دل بیگانگی . با شهان تزویسر و روبه‌شانگی
سپرچشمان را گدا پنداشتن . از حسدشان خفیه دشمن داشتن
۲۰۶۵ گر پذیرد چیز تو گویی گداست . ورنه گویی زرق و مکرست و دغااست
گر در آمیزد تو گویی طامع است . ورنه گویی در تکبر موالع است
بیا متافق وار عذر آری که من . مانده‌ام در نفقه فرزند و زن
نه مرا پروای سر خاریدنست . نه مرا پروای دین ورزیدنست
ای فلان مارا بهمت یاد دار . تا شوم از اولیا پایان کار
۲۰۷۰ این سخن نه هم زدرد و سوز گشت . خوابناکی هرزه گشت و باز خفت

(۲۰۵۷) D با هلاك . Bul. قوم نوح و عاد و هود . BL Bul. عارض رحمت .

(۲۰۵۸) L وای جان . بر عکس بودی A . ترسیم از آن L .

(۲۰۵۹) L هرچه زیشان B . در عیب B . غم و فردای A (۲۰۶۰) .

(۲۰۶۴) B سپرچشمانرا and so D . خیر تو L (۲۰۶۵) .

(۲۰۶۶) After this verse L adds:

گر محمل کرد گویی عاجزست * ور غبور آمد تو گویی گریزست

(۲۰۶۸) L مرا یاری دین . تا شوم AB Bul. (۲۰۶۶) .

(۲۰۷۰) L Bul. هم فی زدرد .

گر نه پیدا اند پیش نیک و بد . چیست با ایشان خصمان را این حد
 ورنه داندشان علم آلیقین . چیست این بغض و رحل سازی و کین
 و سرهی دانند بعث و رستخیز . چون زندگی خویش بر شمشیر نیز
 ۴۱۰۰ بر تو میخندد مین او را چنان . صد قیامت در درونستش نهان
 دوزخ و جنت همه اجزای اوست . هرچ اندیشی تو او بالای اوست
 هرچ اندیشی پذیرای فناست . آنک در اندیشه ناید آن خداست
 بر در این خانه گستاخی ز چیست . گرهی دانند کاندرا خانه کیست
 ابلهان تعظیم مسجد می کنند . در خرابی اهل دل چدی کند
 ۴۱۱۰ آن مجازست این حقیقت ای خزان . نیست مسجد جز درون سروران
 مسجدی کان اندرون اولیاست . سجدگاه جمله است آنجا خداست
 تا دل مرد خدا نامد بدرد . هیچ قرنی را خدا رسوا نکرد
 قصد جنگ انبیا می داشتند . جسم دیدند آدمی پنداشتند
 در تو هست اخلاق آن پیشینیان . چون نمی ترسی که تو باشی همان
 ۴۱۱۰ آن نشانیها هم چون در تو هست . چون تو زبانی کجا خواهی برست

قصه جوحی و آن کودک که پیش جنازه پدر خویش
 نوحه می کرد،

کودکی در پیش تابوت پدر . زار می نالید و بر می کوفت سر
 کاسه پدر آخر کجالت می برند . تا ترا در زیر خاکی بنشوند

حدسازي D. ان بغض A. عین الیقین A (۴۱۰۲)

ور بدانندی جزای رستخیز BDL Bul. (۴۱۰۴) and so A in marg.

آن بالای اوست Bul. (۴۱۰۶) D om. (۴۱۰۵)

هیچ قوم را تا. تا دل اهل دلی Bul. (۴۱۱۲) در جنای اهل دل BDL Bul. (۴۱۰۹)

D has از آن چون نمی ترسی تو هم باشی از آن Bul. (۴۱۱۴)

در زیر خاکی آورند BDL Bul. (۴۱۱۷) and so A in marg.

شکایت گفتن پیرمردی بطیب از رنجوریاها و جواب گفتن طیب او را،

گفت پیری مر طیبی را که من . در زحیرم از دماغِ خوبستن
گفت از پیریست آن ضعفِ دماغ . گفت بر چشمم زطلت هست داغ
۲۰۹ گفت از پیریست ای شیخِ قدیم . گفت پشتم درد می آید عظیم
گفت از پیریست ای شیخِ نزار . گفت هرچه می خورم نبود گوار
گفت ضعفِ معدّه هر از پیریست . گفت وقتِ دم مرا دم گیر پست
گفت آره انقطاعِ دم بود . چون رسد پیری دو صد علت شود
گفت ای احمق برین بر دوختی . از طیبی نو همین آموختی
۲۱۰ ای مدعّ عقلت این دانش نداد . که خدا هر رنج را درمان نهاد
نو خیر احمق زانده مایگی . بر زمین ماندی زکونه پایگی
پس طیبیش گفت ای عمر تو شصت . این غضب وین خشم هم از پیریست
چون همه اوصاف و اجزا شد نحیف . خوبستن داری و صبرت شد ضعیف
بر نتابد دو سخن زوئی کند . ناب یک جرعه ندارد قی کند
۲۱۰۰ جز مگر پیری که از حنّست مست . در درون او حیاتِ طیبه است
از برون پیرست و در باطن صبی . خود چه چیزست آن ولی و آن نبی

Heading: Bul. شکایت کردن مرد پیر با طیب .

(۲۰۹۲) Bul. بعد از این بیت L adds:

گفت کم شد شهوتم یکبارگی . گفت کز پیریست این بیچارگی
گفت پام مست شد وز ره بماند . گفت کز پیریست در کنجت نشاند
گفت پشتم چون کانی شد دوتا . گفت کز پیریست این رنج و عتا
گفت تار یکست چشمم ای حکیم . گفت کز پیریست ای پیر حلیم

(۲۰۹۶) Bul. در زمین . (۲۰۹۴) L for پزین .

(۲۰۹۷) D om. عمر and has سال suppl. above. (۲۰۹۸) Bul. اوصاف اجزا .

(۲۱۰۱) A آن نبی و آن ولی . Bul. خود کیانند . L . پیریست .

گر نبودى او مسَّبَحِ بطنِ نون . حبس و زندانش بُدى تا يَبْعَثُونَ
 او بتسبيح از تنِ ماى بَجست . چيست تسبيح آيتِ روزِ اَلَّت
 گر فراموشت شد آن تسبيحِ جان . بشنو اين تسبيحهاى ماهيان
 هر كه ديد اللّٰهرا اللّٰهَيْسَت . هر كه ديد آن بجزرا آن ماهيست
 ۲۱۴۰ اين جهان درياست و تنِ ماى و روح . بونسِ محبوب از نورِ صَبوح
 گر مسَّبَحِ باشد از ماى رهيد . ورنه در وى هضم گشت و ناپديد
 ماهيانِ جانِ درين دريا پُرند . تو نى بينى بگَرْدت مى پُرند
 بر تو خودرا مى زنند آن ماهيان . چشم بگشا تا ببينى شان عيان
 ماهيان را گر نى بينى پديد . گوشِ تو تسبيحشان آخر شنيد
 ۲۱۴۵ صبر کردنِ جانِ تسبيحاتِ نُسْت . صبر کن کانتِ تسبيحِ دُرُست
 هيچ تسبيحى ندارد آن دَرَج . صبر کن الصَّبْرُ مِنْتَاحُ الْفَرَجِ
 صبر چون پولِ صراطِ آن سو بهشت . هست با هر خوب يك لالاي زشت
 تا زلالاى گريزه وصلِ نيست . زَانِكْ لالارا زشاهد فصلِ نيست
 تو چه دانى ذوقِ صبرِ اى شيشه دل . خاصه صبر از بهرِ آن نقشِ چِگَل
 ۲۱۵۰ مردرا ذوقِ غذا و كَر و فر . مر مَحْنَتْ را بود ذوق از دَگَر
 جز دَگَر نه دينِ او و دَگَرِ او . سوي اسفل بُرد او را فِكْرِ او
 گر بر آيد تا فلكِ از وى مَتَس . كو بعشقِ سُنلِ آموزيد دَرَس
 او بسوى سُنلِ مى راند فَرَس . گرچه سوي عُلُو جنبايد جرس
 از علمهاى گدايان ترس چيست . كآن عَلَها لقمه نان را رهيست

(۲۱۴۸) B اين تسبيح . (۲۱۴۰) In A vv. ۲۱۴۰ and ۲۱۴۱ are transposed.

(۲۱۴۱) A ورنى . (۲۱۴۲) BD Bul. تو نى بينى كه كورى اى تَرند . and so A in

marg. and L. (۲۱۴۲) D اين ماهيان . After this verse L adds:

ماهيانى جمله روح بى جسد * نى دريشان كبر و كين و نى حد

(۲۱۴۴) In A vv. ۲۱۴۴ and ۲۱۴۵ are transposed. (۲۱۴۶) L Bul. كالصبر.

(۲۱۴۷) Bul. پلِ صراطِ . (۲۱۵۰) L Bul. ذوق از غذا .

(۲۱۵۲) D بر فلكِ . L با فلكِ . (۲۱۵۲) B om.

می‌برندت خانه تنگ و زحیر . فی درو قالی و نه دروی حصیر
 فی چراغی در شب و نه روز نان . فی درو بوی طعام و نه نشان
 ۲۱۲۰ فی در معصور فی دس بامر راه . فی یکی همسایه کو باشد پناه
 جسم تو که بوسه‌گام خلق بود . چون رود در خانه کور و کبود
 خانه بی‌زینهار و جای تنگ . که درو نه روی می‌ماند نه رنگ
 زین نسق اوصاف خانه می‌شرد . وز دو دبه اشک خونین می‌فُشرد
 گفت جوحی با پدر ای ارجمند . والله این را خانه ما می‌برند
 ۲۱۲۵ گفت جوحی را پدر ابله مشو . گفت اے بابا نشانها شنو
 این نشانها که گفت او یک بیک . خانه ماراست بی تردید و شک
 فی حصیر و نه چراغ و نه طعام . نه درش معصور و نه صحن و نه بام
 زین نمط دارند بر خود صد نشان . لیک گی بینند آنرا طاغیان
 خانه آن دل که ماند بی ضیا . امر شعاع آفتاب کبریا
 ۲۱۳۰ تنگ و ناریکست چون جان جهود . بی‌نوا از ذوق سلطان و دود
 فی درآن دل نافت ناب آفتاب . فی گشاد عرصه و نه فتح باب
 گور خوشتر از چنین دل مر ترا . آخر از گور دل خود بر ترا
 زنگ و زنده‌زاد ای شوخ و شنگ . دم نمی‌گیرد ترا زین گور تنگ
 یوسف وقتی و خورشید سما . زین چه و زندان بر آ و رو نما
 ۲۱۳۵ بونست در بطن ماهی پخته شد . مخلصش را نیست از تسبیح بُد

(۲۱۱۹) After this verse L adds:

فی درون معصور فی سقف و فی بام . فی درو بهر ضیایی هیچ چار

فی درو معصور A. فی درو از بهر مهمان آب چاه . (۲۱۲۰) L in the first hemistich:

Bul. و فی بر بام . and so corr. in D. A Bul. درش .

فی رنگ A (۲۱۲۲) . چون شود . BDL Bul. چشم تو . AB Bul. (۲۱۲۱)

فی بام A . صحن for سقف L (۲۱۲۷) . فی ترور و شک L . بس نشانها B (۲۱۲۶)

نور آفتاب . BD Bul. (۲۱۲۱) . با خود A . دادند L (۲۱۲۸)

بر آ رو با نما L (۲۱۲۴) . شوخ شنگ . AL . زنده‌زادی شوخ D (۲۱۲۴)

گر پوشی نو سلاح رُستمان . رفت جانن چون نباشی مرد آن
 ۲۱۷۰ جان سپر کن تیغ بگذار ای پسر . هر که بی سر بود ازین شه بُرد سر
 آن سلاحت حیل و مکر تو است . هم ز تو زایید و هم جان تو خست
 چون نکردی هیچ سودی زین حیل . ترک حیل کن که پیش آید دُول
 چونك بك لحظه نخوردی بر زفن . ترك فن گوئی طلب ربّ الهمن
 چون مبارک نیست بر تو این علوم . خوشتن گولی کن و بگذر زشوم
 ۲۱۷۵ چون ملایک گو که لا علم لنا . یا الهی غیر ما علمتنا

قصه اعرابی و ریگ در جوال کردن و ملامت کردن آن فیلسوفِ اورا،

بک عرابی بار کرده اشتری . دو جوال زفت از دانه پُری
 او نشسته بر سر هر دو جوال . بک حدیث انداز کرد اورا سؤال
 از وطن پرسید و آوردش بگفت . و اندر آن پرسش بسی دُرُها بست
 بعد از آن گفتش که آن هر دو جوال . چیست آگند بگو مصدوقِ حال
 ۲۱۸۰ گفت اندر بک جوالم گندمست . در دگر ریگی نه قوتِ مردمست
 گفت تو چون بار کردی این رمال . گفت تا تنها نماند آن جوال
 گفت نیم گندم آن تنگ را . در دگر ریز از پی فرهنگ را
 تا سبک گردد جوال و هر شتر . گفت شایبش ای حکیم اهل و حر
 این چنین فکر دقیق و رأی خوب . نو چنین عریان پیاده در لغوب

Bul. BDL (۲۱۷۲) کن که صفتی بس دغل L (۲۱۷۳) . زاید A (۲۱۷۱)
 خوشتن را گولی کن بگذر L (۲۱۷۴) . گو for کن D . چون یکی لحظه

Heading: After جوال کردن B adds بجای گندم .

(۲۱۷۶) After this verse B adds:

و آن جوال دیگرش از ریگ بر * هر دورا او بار کرده بر شتر
 L . در دیگر D (۲۱۸۲) . این جوال D (۲۱۸۱) . این هر دو Bul. (۲۱۷۶)
 با چنین فکر Bul. (۲۱۸۴) . حکیم و اهل حر A (۲۱۸۳) . از پی پاستگرا

ترسیدن کودک از آن شخص صاحب جَنّه و گفتن آن شخص
که ای کودک مترس که من نامردم،

۲۱۵۵ کنگ زفتی کودکی را یافت فرد . زرد شد کودک زبیم قصد مرد
گفت ایمن باش ای زیبای من . که تو خواهی بود بر بالای من
من اگر هَوَم مَخَنک دان مرا . همچو اشتر بر نشین ایران مرا
صورت مردان و معنی این چنین . از برون آدم درون دیو لعین
آن دُهل را مانی ای زفت چو عاد . که برو آن شاخراهی کوفت باد
۲۱۶۰ روپهی ایشکار خود را باد داد . پهرِ طیلِ همچو خیکِ پر زباد
چون ندید اندر دهل او فرپهی . گفت خوکی به ازین خیکِ تپهی
روپهان ترسند ز آواز دهل . عاقلش چندان زند که لا تَقُل

قصه تیراندازی و ترسیدن او از سواری که در بیشه می‌رفت،

یک سواری با سلاح و بس مهبب . شد اندر بیشه بر اسب نجیب
تیراندازی بچکم او را بدید . پس زخوف او کمان را در کشید
۲۱۶۵ تا زند تیری سوارش بانگ زد . من ضعیفم گرچه زفستم جسد
هان و هان منگر تو در زفتی من . که کهر در وقت جنگ از پهرزن
گفت رو که نیک گنتی ورنه نیش . بر تو می‌انداختم از نرس خویش
بس کسان را کالت پیکار گشت . بی رجولیت چنان تیغی بهشت

و. مرد آن Bul. (۲۱۵۸) corr. in marg. D (۲۱۵۷) for هوم،

خیکی A (۲۱۶۱) . خیکی A (۲۱۶۰)

Heading: L Bul. تیرانداز A. قصه ترسیدن تیراندازی از سواری

بر کشید D (۲۱۶۴) . اسبی BL. با سلاحی بس L (۲۱۶۲)

بی چنان مردی که باید: In the second hemistich L has: آلت AB Bul. (۲۱۶۸)

After this verse L adds: داده پشت

آلت پیکار او اورا بکشت * بی رجولیت چنان تیغی بهشت

حکمتِ دنیا فزاید ظنّ و شك . حکمتِ دینی پَرَدِ فوقِ فلک
 زَوَاعِنِ زَبَرِکِ آخِرِ زَمَانِ . بر فزوده خویش بر پیشینیان
 ۲۲۰۵ حیلِه آموزانِ جگرها سوخته . فعلها و مکرها آموخته
 صبر و ایثار و سخای نفس و جود . باد داده کَانَ بود اکسیرِ سود
 فکر آن باشد که بگشاید روی . راه آن باشد که پیش آید شهبی
 شاه آن باشد که از خود شه بود . نه بمخزنها و لشکر شه شود
 تا بماند شاهی او سرمدی . همچو عَزَّ مَلِکِ دینِ احمدی

کراماتِ ابرهیمِ ادهمِ قَدَسِ اللّهِ روحه العزیز بر لب دریا،

۲۲۱۰ هر زائر ابراهیمِ اَدَهْمِ آمدست . کو ز راهی بر لبِ دریا نشست
 دلّی خود می دُوخت بر ساحلِ روان . بک امیری آمد آنجا ناگهان
 آن امیر از بندگانِ شیخ بود . شیخ را بشناخت سجده کرد زود
 خیره شد در شیخ و اندر دلّی او . شکلِ دیگر گشته خَلْقِ و خَلْقِ او
 کو رها کرد آنچنان مَلِکِ شِکْرِفِ . برگزید آن فسرِ بس باریک حرف
 ۲۲۱۵ مَلِکِ هفت اقلیم ضایع می کند . چون گنا بر دلّی سوزن می زند
 شیخ واقف گشت از اندیشه اش . شیخ چون شیرست و دلها بیشه اش
 چون رجا و خوف در دلها روان . نیست مخفی بر وی اسرارِ جهان
 دل نکه داربد ای بی حاصلان . در حضورِ حضرتِ صاحبِ دلان

۲۲۰۴) BL زوبان زیرک (۲۲۰۴) . بود L . برد Bul. so pointed in D. (۲۲۰۴)

شاه آن باشد که پیش شه رود B (۲۲۰۸) . اکسیر و سود D (۲۲۰۶)

بر لب بجزری A (۲۲۱۰) . همچو ملک عزّ دین Bul. (۲۲۰۶)

دلقی خود می دُوخت آن سلطان جان BDL Bul. (۲۲۱۱)

و خَلْقِ او D . در دلق و اندر شیخ او D (۲۲۱۲) BDL Bul. (۲۲۱۰)

ترک کرد او ملک هفت اقلیم را * می زند بر دلق سوزن چون گنا

اسرار نهان Bul. (۲۲۱۷)

رحمش آمد بر حکیم و عزم کرد . کس بر اشتر بر نشاند نیک مرد
 باز گفتش ای حکیم خوش سخن . شمه از حال خود هم شرح کن
 این چنین عقل و کفایت که تراست . نو وزبری یا شهی بر گوی راست
 گفت این هر دو نیم از عامه ام . بشگر اندر حال و اندر جامه ام
 گفت اشتر چند داری چند گاو . گفت نه این و نه آن مارا مگاو
 گفت رخت چیست باری در دکان . گفت مارا کو دکان و کو مکان
 گفت پس از نقد پرسم نقد چند . که نویی تهارو و محبوب پند
 کیبای مسی عالم با نوست . عقل و دانش را گهر تو بر نوست
 گفت واللہ نیست یا وجہ العرب . در همه ملکر وجوه قوت شب
 پابرهنه تن برهنه می دور . هر که نانی میدهد آنجا روم
 مر مرا زین حکمت و فضل و هنر . نیست حاصل جز خیال و درد سر
 پس عرب گفتش که شو دور از برم . تا نیارد شوی تو بر سرم
 دور بر آن حکمت شومت زمن . نطق تو شومت بر اهل زمن
 یا تو آن سو رو من این سو می دوم . ورترا ره پیش من با پس روم
 یک جوالم گندم و دیگر زرینک . به بود زین حیلهای مردریک
 احمق ام بس مبارک احمقیست . که دلم با برگ و جانم متقیست
 گر تو خواهی کی شفاوت کم شود . جهد کن تا از تو حکمت کم شود
 حکمتی کر طبع زاید وز خیال . حکمتی بی فیض نور ذو آنجلال

(۲۱۸۵) D om. After this verse L adds: مفرزا ملال L. گاو for مال (۲۱۸۶)

نیست قوت و فی رخوت و فی قاش . فی مناع و نیست مطیع نیست آتش

(۲۱۹۱) A om. پس . D پس از زهد پرسم .

(۲۱۹۲) A for زر . D بر نو . After this verse L adds: گنجها بنهاده باشی هر مکان .

نیست عاقلتر ز تو کس در جهان

(۲۱۹۴) L for سر . D om. و before (۲۱۹۵)

(۲۱۹۶) D بر اهل کرم . D شوم از برم (۲۱۹۷) D در سرم .

(۲۲۰۲) D نور . کی for کت (۲۲۰۱) Bul. یک جوال از گندم D (۲۲۰۲)

پنجِ حَسِّ با همدگر پیوسته‌اند . زَانِك این هر پنج زَاصلی رُسته‌اند
 قَوْتِ بِك قَوْتِ باقی شود . ما بقی را هر یکی ساقی شود
 دیدنِ دیکه فزاید نطق را . نطق در دیکه فزاید صدق را
 صدق بیداری هر حس میشود . حسهارا ذوقِ مَوْنِس میشود

آغازِ منوّر شدنِ عارفِ بنورِ غیبِ بین ،

۲۲۴۰ چون یکی حس در رَوش بگشاد بند . ما بقی حسها هم مُبَدَل شوند
 چون یکی حس غیر محسوسات دید . گشت غیبی بر همه حسها پدید
 چون ز جُوسَت از گَلَه بِك گوسفند . پس پَیْاَیِ جمله زان سو بر جهند
 گوسفندانِ حواسَت را بران . در چَرا از اَخْرَجِ اَلْمَرْغِ چران
 تا در آنجا سنبل و نسرین چرند . تا بروضاتِ حقایق ره بَرند
 ۲۲۴۵ هر حَسَّت پیغمبرِ حسها شود . جمله حسهارا در آن جَنّت گشَد
 حَسِّها با حَسِّ نو گویند راز . بی زبان و بی حقیقت بی مجاز
 کین حقیقت قابلِ تاویلهاست . وین نوهر مایه تخیلهاست
 آن حقیقت کآن بود عین و عیان . هیچ تاویلی ننگجد در میان
 چونک حسها بند حَسِّ نو شد . مر فلکهارا نباشد از نو بُد
 ۲۲۵۰ چونک دعویّی رود در مِلْکِ پوست . مغز آن کِ بود قشرِ آن اوست

از اصلی بلند Bul., which have بلند B (۲۲۳۶) and so L Bul., which have بلند B (۲۲۳۶)

نطق را عشق Bul. (۲۲۳۸) BDL Bul. ساقی بود L. باقی کی شود D (۲۲۳۷)

منوّر شدن حواس عارف Bul. Heading: نطق Bul. for عشق BDL Bul.

در چرای اخراج Bul. (۲۲۴۲) . مبدل شدند D. Bul. so vocalised in D. Bul. رَوش (۲۲۴۰)

رهبرند A. تا بگزار حقایق BDL Bul. سنبل و زبجان BDL Bul. (۲۲۴۴)

تا یکایک سوی آن جنت رود Bul. BD . پیغامبر L om. (۲۲۴۵)

و. و بی حقیقت بی زبان و بی مجاز Bul. BL (۲۲۴۶)

آن حقیقت را که باشد از عیان Bul. BDL (۲۲۴۸)

مغز آنرا که بود L. از مِلْکِ D (۲۲۵۰) . چونک هر حس بند Bul. BDL (۲۲۴۹)

پیشِ اهلِ تنِ ادبِ برِ ظاهرست . که خدا زیشانِ نهان را سانهست
 ۲۲۲۰ پیشِ اهلِ دلِ ادبِ برِ باطنست . زآنکِ دلشان بر سرایرِ فاطنست
 تو بعکسی پیشِ کورانِ بهرِ جاه . با حضورِ آیی نشینی پایگاه
 پیشِ بینایانِ کنی نَرکِ ادب . نازِ شهوت را از آن گشتی حطَب
 چون نداری فطنت و نورِ هُدای . بهرِ کورانِ رُوی را وزنِ جلا
 پیشِ بینایانِ حدّثِ در رُوی مال . نازِ میکن با چنین گندیده حال
 ۲۲۲۵ شیخِ سوزنِ زود در دریا فگند . خواستِ سوزن را با آوازِ بلند
 صد هزارانِ ماهیِ اللّهی . سوزنِ زر در لبِ هر ماهی
 سر بر آوردند از دریایِ حق . که بگیر ای شیخِ سوزنهایِ حق
 رُو بدو کرد و بگفتش اے امیر . مُلکِ دل به با چنان مُلکِ خنبر
 این نشانِ ظاهرست این هیچ نیست . تا بیاطن در روی بینی تو بیست
 ۲۲۳۰ سوی شهر از باغِ شاخی آورند . باغ و بُستان را کجا آنجا برند
 خاصه باغی کین فلکِ بکِ برگز اوست . بلکِ آن مغزست وین دبگر چو پوست
 بر نی داری سوسه آن باغِ گام . بوی افزون جوی و کن دفعِ زُکام
 ناکه آن بو جانبِ جانت شود . ناکه آن بو نورِ چشمانت شود
 گفت یوسف ابنِ یعقوبِ نبی . بهرِ بو اَلْقُوا عَلَی وَجْهِ اَبی
 ۲۲۳۵ بهرِ این بو گفت احمد در عِظات . دایما قُسرَةُ عَیْنی فی الصَّلوة

در دهن D. بر لب Bul. L. (۲۲۲۶) بر روی Bul. (۲۲۲۴) جلی A. (۲۲۲۳)

for در لب. After this verse B has:

سوزن، زرین در آن دندان او . که بگیر ای شیخِ سوزنهایِ هو

و. A om. (۲۲۲۰) Bul. کرده بگفتش (۲۲۲۸)

بوی افیون L. گر نی داری Bul. (۲۲۲۲) و این عالم چو پوست ABL Bul. (۲۲۲۱)

(۲۲۲۳) After this verse L adds:

نا که آن بو سوی بستانت کند . وای نماید سرت را راه رشد

چشم نابینات را بینا کند . سینهات را سینه سنا کند

بهر این بر گفت Bul. (۲۲۲۵) یوسف بهر یعقوب A. (۲۲۲۴)

موش گنتم زآنک در خاکست جاش . خاک باشد موش را جای معاش
 راهها داند ولی در زیرِ خاک . هر طرف او خاک را کردست چاک
 نفسِ موشی نیست الا لقمه رَند . قدرِ حاجت موش را عقلی دهند
 زآنک بی حاجت خداوندِ عزیز . می نیشد هیچ کس را هیچ چیز
 گر نبوده حاجتِ عالمِ زمین . نافریدی هیچ رَبُّ الْعَالَمِینِ ۲۲۷۵
 وین زمینِ مضطرب محتاجِ کوه . گر نبودی نافریدی پُر شُکوه
 ور نبوده حاجتِ افلاکِ هر . هفت گردون نافریدی از عدم
 آفتاب و ماه و این استارگان . جز بجاست گی پدید آمد عیان
 پس کنند هستها حاجت بود . قدرِ حاجت مرد را آلت بود
 پس بینزا حاجت ای محتاجِ زود . نا بجوشد در کرم دریای جود ۲۲۸۰
 این گدایان بر ره و هر مبتلا . حاجتِ خود می نماید خلق را
 کورس و شلی و بیمارے و درد . نا ازین حاجت بچند رحمِ مرد
 هیچ گوید نان دهد ای مردمان . کی مرا مالست و انبارست و خون
 چشم نهداست حق در کوزموش . زآنک حاجت نیست چشمِ بهرِ نوش
 می تواند زیست بی چشم و بصر . فارغست از چشم او در خاکِ تر ۲۲۸۵
 جز بدزدی او برون ناید زخاک . تا کند خالق از آن دزدیش پاک
 بعد از آن پَر یابد و مرغی شود . می پرد تسبیحِ بارے می کند
 هر زمان در گلشنِ شکرِ خدا . او بر آرد همچو بلبلی صد نوا
 کای رهانند مرا از وصفِ زشت . اے کنند دوزخی را تو بهشت
 در یکی پیهی نهی تو روشنی . استخوانی را دهی سمع ای غنی ۲۲۹۰
 چه نعلق آن معانی را بچشم . چه نعلق فهمِ آشبارا بِاسم

نافریدی B (۲۲۷۷) . هر طرف از خاک و کردست خاک A (۲۲۷۲)

آلت دعد BDL Bul. (۲۲۷۶) . بدید آید Bul. (۲۲۷۸)

BD Bul. تسبیح یاری A (۲۲۸۷) . در خاک در BL . چشم زیر خاک تر D (۲۲۸۵)

برد in the second hemistich چون ملایک جانب گردون رود and so L, which has
 سمع غنی A (۲۲۹۰) . وی کنند A (۲۲۸۹) . رود for

چون نزارع در فند در تنگِ کاه • دانه آن کیست آن را کن نگاه
 پس فلک قشرست و نور روح مغز • این پدیدست آن خفی زین رو ملغز
 جسم ظاهر روح مخفی آمدست • جسم همچون آستین جان همچو دست
 باز عقل از روح مخفی تر بود • حق سوی روح زوتر ره برآرد
 جنبشی بینی بدانی زنده است • این ندانی کی ز عقل آگه است ^{۲۲۵۵}
 تا که جنبشهای موزون سر کند • جنبش مسر را بدانش زر کند
 زان مناسب آمدن افعال دست • فهم آید مر ترا که عقل هست
 روح و حقی از عقل پنهان تر بود • زآنک او غیبست او زان سر بود
 عقل احمد از کسی پنهان نشد • روح و حقیش مُدرک هر جان نشد
 روح و حقی را مناسب است نیز • در نیابد عقل کان آمد عزیز ^{۲۲۶۰}
 که جنون بیند گهی حیران شود • زآنک موقوفست نا او آن شود
 چون مناسبی افعال خضر • عقل موسی بود در دیدش گذر
 نامناسب می نمود افعال او • پیش موسی چون نبودش حال او
 عقل موسی چون شود در غیب بند • عقل موسی خود کیست ای ارجمند
 علم تقلیدی بود بهر فروخت • چون بیابد مشتری خوش بر فروخت ^{۲۲۶۵}
 مشتری علم تحقیقی حقاقت • دایما بازار او با رونقاقت
 لب بیسته مست در بیع و شری • مشتری بی حد که الله آشنتری
 درس آدم را فرشته مشتری • محرم درش نه دیوست و پری
 آدم آئینهم یاسما درس گو • شرح کن اسرار حق را مو بو
 آنچه آن کس را که کوتاهین بود • در تلون غرق و بی تمکین بود ^{۲۲۷۰}

(۲۲۵۲) Bul. om. و. (۲۲۵۴) BD مخفی تر برد (۲۲۶۰) Suppl. in marg. A.

(۲۲۶۱) Suppl. in marg. A. (۲۲۶۲) AD گذر.

(۲۲۶۴) D در عقل بند A in the second hemistich.

(۲۲۶۵) Bul. تقلیدی D. عقل تقلیدی فروخت.

(۲۲۶۷) L مست for هست.

۲۴۱۰ آتش ابراهیم را نبود زبان • هرکه نمود بست گوی نرس از آن
 نفس نمودست و عقل و جان خلیل • روح در عین است و نفس اندر دلیل
 این دلیل، راه ره رورا بود • کو بهر دم در بیابان گم شود
 واصلان را نیست جز چشم و چراغ • از دلیل و راهشان باشد فراغ
 گر دلیلی گفت آن مرد وصال • گفت بهر فهم اصحاب جدال
 ۲۴۱۵ بهر طفل، نو پدر قوی کند • گرچه عفتش هندسه گیتی کند
 کم نگردد فضل استاد از علو • گر آیف چیزی ندارد گوید او
 از پی، تعلیم آن بسته دهن • از زبان خود برون باید شدن
 در زبان او بیاید آمدن • تا بیاموزد ز نو او علم و فن
 پس همه خلفان چو طفلان، ویند • لازمست این پیرا در وقت پند
 ۲۴۲۰ کفر را حدست و اندازه بدان • شیخ و نور، شیخ را نبود کران
 پیش بی حد هرچه محدودست لاست • کل شیء غیر وجه الله فناس
 کفر و ایمان نیست آن جایی که اوست • ز آنک او مغزست وین دورنگ و پوست
 این فناها پرده آن وجه گشت • چون چراغ، خفیه اندر زیر طشت
 پس سهر این تن حجاب آن سرست • پیش آن سر این سهر تن کافرست

دلیل راهشان AL. چشم چراغ A (۲۴۱۲) . روح در عیبست A (۲۴۱۱)

L in the second hemistich: برون A. بهر تعلیم بچه بسته دهن Bul. (۲۴۱۷) . طفلی A (۲۴۱۵)
 گوید او هوز و حطی کمن.

L in the second hemistich: وز زبان خود برون باید شدن. After this
 verse L adds: تا بیاموزد زبان زو علم و فن • جلگی از خود بیاید کم شدن

After this verse BL Bul. add: (۲۴۱۶)

آن مرید شیخ بد گویند را • آن بکنر و گهری آگسدا
 گفت خود را تو مزن بر تیغ نیز • هین مکن با شاه و با سلطان سبیز
 حوض با دریا اگر پهلوی زند • خویش را از بیخ هستی بر کند
 نیست بگری کو کران دارد که تا • تیره گردد او زمردار شما

These verses have been suppl. in marg. D by a later hand.

BDL. کافرست for ابرست (۲۴۲۴) . مغزست او A (۲۴۲۲)

لفظ چون و کُرت و معنی طایرست . جسم جوی و روح آب سابرست
 او روانست و تو گویی واقفاست . او دوانست و تو گویی عاکفاست
 گر نبینی سیر آب از خاکها . چیست بر وی نو بنو خاشاکها
 هست خاشاک تو صورتهای فکر . نو بنو در ی رسید اشکالِ پیکر^{۲۲۹۵}
 روی آب جوی فکر اندر روش . نیست بی خاشاکِ محبوب و وحش
 قشرها بر روی این آب روان . از ثمارِ باغِ غیبی شد دوان
 قشرها را مغز اندر باغ جو . ز آنک آب از باغ و آید بچو
 گر نبینی رفتن آب حیات . بنگر اندر جوی این سیر نبات
 آب چون آینه تر آید در گذر . زو کند قشر صور زوتر گذر^{۲۳۰۰}
 چون بغایت تیز شد این جو روان . غم نیاید در ضمیر عارفان
 چون بغایت ممثلی بود و شتاب . پس ننگجد اندرو الا که آب

طعنه زدن بیگانه در شیخ و جواب گفتن مرید شیخ اورا،

آن یکی يك شیخرا تهمت نهاد . کو بدست و نیست بر راه رشاد
 شاربِ خمرست و سالوس و خبیث . مر مریدان را کجا باشد مغیث^{۲۳۰۵}
 آن یکی گفتش ادب را هوش دار . خرد نبود این چنین ظن بر کبار
 دور ازو و دور از آن اوصاف او . که ز سبلی نبره گردد صاف او
 این چنین بهتان منه بر اهل حق . این خیالِ نُست بر گردان ورق
 این نباشد ور بود ای مرغِ خالک . بحرِ قَلَم را ز مرداری چه بالک
 نیست دُونَ الْقُلَمِینِ و حوضِ خرد . کی تواند قطره اش از کنار بُرد

آب و جوی . BD Bul. (۲۲۹۶) . نو بنو خاشاکها . DL . آب از چاکها . Bul. (۲۲۹۵)

وین سیر . D . بینی . D (۲۲۹۹) . باغ اندر مغز . D (۲۲۹۸)

در راه . Bul. . ابلهی يك شیخرا L (۲۲۰۲) . غم نیاید A (۲۲۰۱)

کین خیال . DL (۲۲۰۷) . سالوس خبیث . Bul. (۲۲۰۴)

قطره اش . Bul. . که تواند . BL Bul. (۲۲۰۹)

مَن اگر از کیمیا قابل نَبُد . کیمیا از مَن هرگز مَس نَشَد ۲۲۴۵
 بد چه باشد سرکشی آتشِ عمل . شیخ که بُوَد عینِ دریای ازل
 دایم آتش را بترسانند ز آب . آب گِی ترسید هرگز ز التهاب
 در رخ مَه عیب بینی میکنی . در بهشتی خارجینی میکنی
 گر بهشت اندر رَوی تو خَارِجُو . هیچ خار آنجا نیایی غیر تو
 بی پوشش آفتابی در رِگلی . رخنه میجویی ز بدرِ کاملی
 ۲۲۵۰ آفتابی که بتابد در جهان . بهر خفائی کجا گردد نهان
 عیبها از رُز پیران عیب شد . غیبها از رشک پیران غیب شد
 باری ار دُوری ز خدمت یار باش . در ندامت چابک و بر کار باش
 تا از آن راهت نسیمی می رسد . آبِ رحمت را چه بندی از حسد
 گرچه دُوری دُور می جنبان تو دُم . حَبِثُ ما کُنْتُمْ فَوَلُوا وَجْهَهُمْ
 ۲۲۵۵ چون خری در رِگل فتد از گام نیز . دَم بَدَم جنبید برای عزمِ خیز
 جای را هموار نکنند بهر باش . داند او که نیست آن جای معاش
 حنّ تو از حنِّ خَر کبتر بُدست . که دل تو زین وَحَلْها بر نَجست
 در وحل تاویلِ رخصت میکنی . چون نمی خواهی کر آن دل بر گنی
 کین روا باشد مرا من مُضْطَرَم . حق نگبرد عاجزی را از کرم
 ۲۲۶۰ خود گرفنتست نو چون کفتارِ کور . این گرفتن را نینمی از غرور
 می گویند این جایگه کفتار نیست . از برون جویند کاندر غار نیست

(۲۲۴۴) D نبود . (۲۲۴۶) AL Bul. از آب . (۲۲۵۱) B i \ the first hemistich

از رشک ایشان . BDL Bul. عیب and عیبها . A in the second hemistich . غیب شد

(۲۲۵۲) D از دوری . After this verse L adds:

تا که از جرمت ندامت میرسد * هر دمت بوی سلامت میرسد

(۲۲۵۴) B از چه بندی . (۲۲۵۵) A فناد .

گویش کاینجایگه . L می گویند . B می گویند . (۲۲۶۱) D . تاویل و رخصت . DL (۲۲۵۸)

A از برون جویند کندر . After this verse L adds:

نیست در سوراخ کفتار ای پدر * رفت تازان او بسوسه آنچور

Bul. adds:

۲۲۲۵ کیست کافر غافل از ایمانِ شیخ . چیست مرده بی‌خبر از جانِ شیخ
 جان نباشد جز خبر در آزمون . هرکرا افزون خبر جانش افزون
 جان ما از جانِ حیوان بیشتر . از چه زان رو که افزون دارد خبر
 پس افزون از جانِ ما جانِ ملک . کو منزّه شد ز حسنِ مُشْتَرَك
 وز ملکِ جانِ خداوندانِ دل . باشد افزون تو نخبِ ترا بهل
 ۲۲۲۶ زان سبب آدم بود مسجودشان . جان او افزون ترست از بودشان
 ورنه بهتر است سجودِ دون نری . امر کردن هیچ نبود در خوری
 گی پسندد عدل و لطفِ کردگار . که گلی سجد کند در پیشِ خار
 جان چو افزون شد گذشت از اینها . شد مُطَبِعش جانِ جمله چیزها
 مرغ و ماهی و پری و آدمی . زانک او بیشت و ایشان در کمی
 ۲۲۲۷ ماهیان سوزنگر دلفش شوند . سوزنان را رشتها تابع بوند

بقیة قصه ابراهیم ادهم قدس الله روحه بر لب آن دریا،

چون نفاذ امر شیخ آن میر دید . زآمد ماهی شدش وجدی پدید
 گفت اه ماهی زپیران آگهست . شه تنی را کو لعین درگهست
 ماهیان از پیر آگه ما بعید . ما شقی زین دولت و ایشان سعید
 سجد کرد و رفت گریان و خراب . گشت دیوانه زعشق فتح باب
 ۲۲۲۸ پس تو ای ناشسته رو در چستی . در نزاع و در حسد با کیستی
 با دم شیری تو باز می کنی . بر ملایک نُرک ناز می کنی
 بد چه میگوئی تو خبر محض را . هین ترفیح کم شمر آن خنض را
 بد چه باشد مین محتاج مهان . شیخ که بود کیمیای بی کران

کیست مرده. Bul. (۲۲۲۵)

بودشان for جانسان B (۲۲۲۶)

ورنی بهتر از سجود A (۲۲۲۷)

و. Bul. om. (۲۲۲۲) A for چه (۲۲۲۳)

زآمدی A (۲۲۲۶)

Bul. آن ماهی (۲۲۲۷)

Bul. از دولت (۲۲۲۸)

پس بدانند زود تأثیر گناه . تا بنالد زود گوید اے اله
 چون کند اصرار و بد پیشه کند . خاک اندر چشم اندیشه کند
 توبه نندیشد دگر شیرین شود . بر دلش آن جرم تا بی دین شود
 آن پشیمانی و با رب رفت ازو . شست بر آیین زنگ پنج تو^{۲۲۸۰}
 آهنش را زنگها خوردن گرفت . گوهرش را زنگ کم کردن گرفت
 چون نویسی کاغذ اسپید بر . آن نبشته خواند آبد در نظر
 چون نویسی بر سر بنوشته خط . فهم نآید خواندش گردد غلط
 کان سیاهی بر سیاهی افتاد . هر دو خط شد کور و معنی نداد
 ور سؤم باره نویسی بر سرش . پس سیه کردی چو جان کافر^{۲۲۸۵}
 پس چه چاره جز پناه چاره گر . ناامیدی من و آکبیرش نظر
 ناامیدها ببیش او نهید . تا زرد بی دوا بیرون جهید
 چون شعیب این نکها با وی بگفت . زان دم جان در دل او گل شگفت
 جان او بشنید وخی آمان . گفت اگر بگرفت مارا کو نشان
 گفت یا رب دفع من می گوید او . آن گرفتن را نشان می جوید او^{۲۲۹۰}
 گفت ستارم نگویم رازهاش . جز یکی رمز از برای ابتلاش
 يك نشان آنک میگیرم ورا . آنک طاعت دارد از صور و دعا
 وز نماز و از زکات و غیر آن . لیک يك ذره ندارد ذوق جان
 وکند طاعات و افعال سنی . لیک يك ذره ندارد چاشنی
 طاعتش نغزست و معنی نغزنی . جوزها بسیار و در وی مغزنی^{۲۲۹۵}

و. D om. (۲۲۷۸) . زود و گوید . BL . پس بنالد . A . بدانند for نماید D (۲۲۷۷)

زنگ and زنگها . Bul. (۲۲۸۱) . زنگ . Bul. for اندر D . شسته A (۲۲۸۰)

چون سیاهی D (۲۲۸۴) . آن نوشته B (۲۲۸۲)

پناهی A (۲۲۸۶) . as in text . پس . BDL . Bul. . جان بر سرش . ABL (۲۲۸۵)

L in the second hemistich: . یا او . AB Bul. . این نقشها بر وی بخواند L (۲۲۸۸)

نشنید B . نشنید A (۲۲۸۹) . از تفکر همچو خر در گل بماند

از نماز A (۲۲۹۲) . دارد و صور . Bul. . يك نشانی B (۲۲۹۲)

این همی گویند و بندش می‌نهند . او همی گوید زمن بی آگهند
گر زمن آگاه بودی این عدو . گئی ندا کردی که این کفتار کو

دعوی کردن آن شخص که خدای تعالی مرا نمی‌گیرد بگناه و
جواب گفتن شعیب^ع اورا،

آن یکی میگفت در عهد شعیب . که خدا از من بسی دیدست عیب
چند دید از من گناه و جرماها . وز کرم بزدان نمی‌گیرد مرا^{۲۲۶۵}
حق تعالی گفت در گوش شعیب . در جواب او فصیح از راه غیب
که بگفتی چند کردم من گناه . وز کرم نگرفت در جریم اله
عکس می‌گویی و مفلوب ای سینه . ای رها کرده ره و بگرفته تبه
چند چندت گیرم و نوبی خیر . در سلاسل مانده پا نا بسر
زنگ تو بر نوت ای دیگ سیاه . کرد سیاه درونت را نباه^{۲۲۷۰}
بر دلت زنگار بر زنگارها . جمع شد تا کور شد زآسرها
گرزند آن دود بر دیگ نوی . آن اثر بنهاید ار باشد جوی
زانک هر چیزی بفسد پیدا شود . بر سپیدی آن سیه رسوا شود
چون سیه شد دیگ پس تأثیر دود . بعد ازین بر وی که بیند زود زود
مرد آهنگر که او زنگی بود . دودرا با روش هم‌رنگی بود^{۲۲۷۵}
مرد روی کو کند آهنگری . رویش ابلق گردد از دود آورے

اندرین سوراخ نیست آن سرتلان • در صحارے غالباً جلوه کنان
با چنین کفتار و مکر و ریشخند • بی تعب آنرا کشند بند کنند

After آن کفتار AB Bul. (۲۲۶۲) فی آگهند Bul. می‌دهند Bul. (۲۲۶۲)

this verse L adds:

تا که بر بندند و بیرونش کشند • غافل آن کفتار را زین ریشخند

(۲۲۶۷) L om. (۲۲۶۶) L om. گناه و عیبا Bul. (۲۲۶۵)

زنگار بر زنگارها Bul. (۲۲۷۱) زنگ Bul. رنگ ADL (۲۲۷۰)

گر کند D Bul. (۲۲۷۱) بس تأثیر DL (۲۲۷۴)

ذوق باید نا دهد طاعات بر . مغز باید نا دهد دانه شجر
دانه بی مغز گی گردد نهال . صورت بی جان نباشد جز خیال

بقیه قصه طعنه زدن آن مرد بیگانه در شیخ،

آن خینث از شیخ می‌لایید ژاژ . کژنگر باشد همیشه عقل‌کاز
که منش دیدم میان مجلسی . او زنفوق عاریست و منطقی
۴۴۰۰ ورکه باور نیستت خیز امشبان . نا بینی فسق شیخت را عیان
شب ببردش بر سر یک روزنی . گفت بنگر فسق و عشرت کردنی
بنگر آن سالوس روز و فسق شب . ووز همچون مصطفی شب بو لَهَب
روز عید الله اورا گشته نام . شب تَعُوذُ بِاللَّهِ و در دست جام
دید شبیه در کف آن پیر پُر . گفت شیخا مر ترا هر هست غُر
۴۴۰۵ تو نمی‌گفتی که در جام شراب . دیو می‌میزد شتابان نا شتاب
گفت جام‌را چنان پُر کرده‌اند . کاندرو اندر ننگجد یک سپند
بنگر اینجا هیچ گنجد ذره . این سخن را کژ شیک غره
جام ظاهر خمر ظاهر نیست این . دور دار این را زشیخ غیب‌بین
جام می هستی شیخ است ای فلیو . کاندرو اندر ننگجد بول دیو
۴۴۱۰ پُر و مالامال از نور حواس . جام تن بشکست نور مطلق است

(۴۴۱۶) A in the first hemistich باید مغز .

Heading: D (sic) آمد before آن . Bul. بر شیخ .

(۴۴۱۸) D می‌لاید . After this verse L adds:

که منم بر حال زشت او گواه . خمرخوارست و بد و کارش تباه

(۴۴۰۴) D om. . Bul. بالله اندر دست . او در دست .

(۴۴۰۵) A می‌میزد دیو در روی با شتاب . Bul. می‌میزد دیو روی ناشتاب

شتابان نا . B has شتابان , but its reading of the next word is uncertain . L شتاب

شود . Bul. (۴۴۰۷) کدرو . A (۴۴۰۶) شتاب .

بشکست و نور . Bul. (۴۴۱۰) D . غیب‌بین . A . زشیخ ای غیب‌بین . L (۴۴۰۸)

گفت پیغمبر که از بهر مهان • حق نجس را پاک گرداند بدان
 سجد گاهم را از آن رو لطفِ حق • پاک گردانید نا هفتم طبق
 هان و هان ترکِ حسد کن با شهان • ورنه ابلیسی شوی اندر جهان
 ۲۴۳۰ کو اگر زهری خورد شهیدی شود • نو اگر شهیدی خوری زهری بود
 کو بدل گشت و بدل شد کار او • لطف گشت و نور شد هر نار او
 قوتِ حق بود مر بایبل را • ورنه مرغی چون گشت مر پیل را
 لشکری را مرغی چندے شکست • تا بدانی کآن صلابت از حواست
 گر ترا وسواس آید زین قبیل • رو بخوان نو سوره اصحابِ فیل
 ۲۴۴۰ ور کنی با او مری و همرے • چکافرم دان گر نو زایشان سر بری

کشیدن موش مهار شتر را و معجب شدن موش در خود،

موشکی در کف مهار اشترے • در ربود و شد روان او از مری
 اشتر از چستی که با او شد روان • موش غره شد که هتم پهلوان
 بر شتر زد پرنو اندیشه اش • گفت بنامِ ترا تو باش خوش
 نا بیامد بر لبِ جوئی بزرگ • کاندرو گشتی زبون هر شیر و گرگ
 ۲۴۴۰ موش آنجا ایستاد و خشک گشت • گفت اشتر ای رفیق کوه و دشت
 این توقف چیست حیرانی چرا • پا بنه مردانه اندر جو در آ
 نو قلاوزه و پیش آهنگ من • در میان ره مباش و تن مزین
 گفت این آب شگرفت و عمیق • من همی نرم زغر قاب ای رفیق
 گفت اشتر نا ببینم حد آب • پا درو بنهاد آن اشتر شتاب
 ۲۴۴۰ گفت تا زانوست آب ای کور موش • از چه حیران گشتی رفتی زهوش
 گفت مور، نُست و مارا ازدهاست • که ززانو نا بزانو فرقه است

پیغامبر AB (۲۴۳۷)

زهری شود D Bul. (۲۴۴۰)

ورق A (۲۴۳۲)

مرغک Bul. (۲۴۳۴)

صوره D (۲۴۳۴)

کندرو A (۲۴۳۶) BDL Bul.

زبون پیل سترگ

و. BL om. (۲۴۴۶)

۲۴۸۰ کین فقیه خفته را جویم هم • کرد بیدارش زغم صاحبِ دیرم
 که درین کشتی حرّمدان گم شدست • جمله را جُستم نتوان تو رست
 دلق بیرون کن برهنه شو زدلق • تا ز تو فارغ شود او هامِ خلق
 گنت یا رب بر غلامت این خسان • تهمتی کردند فرمان در رسان
 چون بدرد آمد دل درویش از آن • سر بیرون کردند هر سو در زمان
 ۲۴۸۵ صد هزاران ماهی از دریای ژرف • در دهان هر یکی دُری شگرف
 صد هزاران ماهی از دریای پُر • در دهان هر یکی دُرّ و چه دُر
 هر یکی دُری خراج مُلکتی • کز الهست این ندارد شرکتی
 دُرّ چند انداخت در کشتی و جُست • مر هوارا ساخت کُرسی و نشست
 خوش مرتع چون شهان بر تخت خویش • او فراز اوج و کشتی اش پیش
 ۲۴۹۰ گفت رو کشتی شمارا حق مرا • تا نباشد با شما دزد گدا
 تا کرا باشد خسارت زین فراق • من خوشم جُفت حق و با خلق طاق
 نه مرا او تهمت دزدی نهد • نه مهار مرا بغیازه دهد
 بانگ کردند اهل کشتی اے هام • از چه دادندت چنین عالی مقام
 گفت از تهمت نهادن بر فقیر • وز حق آزاری پی چیزه حقییر
 ۲۴۹۵ حاش لّه بل ز تعظیم شهان • که نبودم بر فقیران بدگمان
 آن فقیران لطیف خوش نفس • کز پی تعظیمشان آمد عبس
 آن فقیری بهر پبچاپبچ نیست • بل پی آن که بجز حق هیچ نیست

(۲۴۸۱) Bul. کاندین کشتی چرمدان. L. درمدان, and so corr. in D.

(۲۴۸۴) BDL Bul. مر غلامت را خسان متهم کردند. After this verse L. adds:

یا غیائی عند کلّ کربة • یا معادی عند کلّ شدة

یا عجیبی عند کلّ دعوة • یا ملاذی عند کلّ محنة

(۲۴۸۷) A. خراجی. D. and for. (۲۴۸۶) D. دُری چه در

(۲۴۹۱) L. Bul. دزد و گدا. (۲۴۹۰) A. چند در. (۲۴۸۸) L.

(۲۴۹۵) AB Bul. در فقیران. (۲۴۹۴) ABL. گای هام.

(۲۴۹۷) D. بل کی آن که او بجز. (۲۴۹۶) A. و خوش نفس.

سروری زهرست جز آن روح را . کو بود تریاق لانی زابتدا
 ۲۴۶۵ کوه اگر پُر مار شد باکی مدار . کو بود در اندرون تریاق زام
 سروری چون شد دماغ ترا ندیم . هر که بشکست شود خصم قدیم
 چون خلاف خوی نو گوید کسی . کینها خیزد ترا با او بسی
 که مرا از خوی من بر می کند . مر مرا شاگرد و تابع می کند
 چون نباشد خوی بد محکم شد . گی فروزد از خلاف آتش که
 ۲۴۷۰ با مخالف او مدارایی کند . در دل او خویش را جای کند
 زانک خوی بد بگنست استوار . مور شهوت شد زعادت همچو مار
 مار شهوت را بگش در ابتدا . ورنه اینک گشت مارت ازدها
 لیک هر کس مور بیند مار خویش . نو ز صاحب دل کن استفسار خویش
 تا نشد زر مس نداند من مسم . تا نشد شه دل نداند مفلم
 ۲۴۷۵ خدمت آکسیر کن مس وار نو . جور می کش ای دل از دلدار نو
 کیست دلدار اهل دل نیکو بدان . که چو روز و شب جهانند از جهان
 عیب کم گو بنده الله را . متهم کر کن بد زده شاه را

کرامات آن درویش که در کشتی متهمش کردند،

بود درویشی درون کشتی . ساخته از ریختن مردے پشتهای
 یاوه شد همیان زر او خفته بود . جمله را جُستند و او را هر نمود

(۲۴۶۵) AB Bul. بود اندر درون. (۲۴۶۸) AD. از خوی خود BDL in the

second hemistich. خویش را بر من چو سرور می کند. (۲۴۶۹) BDL

چون نباشد خوی بد سرکش درو * کی فروزد آن خلاف آتش درو

In Bul. this variant follows v. ۲۴۷۳ as an independent verse.

(۲۴۷۱) Bul. چونکه خوی بد نکستت. (۲۴۷۲) D. از ابتدا Bul. در ابتدا. After

this verse L adds: زابدا این مار شهوت را بکش * ورنه ازدها شود ای تیزهوش

(۲۴۷۷) Bul. عیب کم کی. Heading: Bul. کردند بد زدی.

(۲۴۷۹) D. همیان بزر Bul. om. و.

۲۵۱۵ نطقِ موسی بُد بر اندازه ولیک . هم فزون آمد زگفتِ بارِ نیک
 آن فزونی با خضر آمد شِفاق . گنت رو تو مکنری هُنا فِراق
 موسیا بسیارگویی دور شو . ورنه با من گنگ باش و کور شو
 ور نرفتی وز سبزه شِسته . نو بمعنی رفتن بگسسته
 چون حدث کردی نو ناگه در نماز . گویدت سوی طهارت رو بتاز
 ۲۵۲۰ ور نرفتی خشک جنبان میشوی . خود نمازت رفت بنشین ای غوی
 رو بر آنها که هم جفت تُوند . عاشقان و تشنه گنت تُوند
 پاسبان بر خوابناکان بر فزود . ماهیان را پاسبان حاجت نبود
 جامه پوشان را نظر بر گازرست . جانِ عریان را تجلی زبورست
 یا زعربانان بیکسو باز رو . یا چو ایشان فارغ از تن جامه شو
 ۲۵۲۵ ور نی توانی که گلِ عریان شوی . جامه کم کن تا ره اوسط روی

عذرگفتن فقیر بشیخ،

پس فقیر آن شیخ را احوال گنت . عذرا با آن غرامت کرد جفت
 مر سؤال شیخ را داد او جواب . چون جواباتِ خضر خوب و صواب
 آن جواباتِ سؤالاتِ کلیم . کش خضر بنمود از ربِّ علیم
 گشت مشکلهاش حل و افزون زیاد . از پی هر مشکلت مفتاح داد
 ۲۵۲۰ از خضر درویش هم میراث داشت . در جواب شیخ همت بر گماشت

(۲۵۱۵) D بود for بد. D ولیک, but originally ولیک.

(۲۵۱۶) D بر خضر. A has مکنری written above مکنری. After this verse L adds:

موسیا بسیارگویی در گذر * چند گویی رو وصال آمد بر

(۲۵۱۷) A ورنی. (۲۵۱۸) Bul. گر نرفتی. (۲۵۲۰) A نمازت رفته. Instead

of the second hemistich D has the second hemistich of v. ۲۵۲۵.

(۲۵۲۱) D بسته for تشنه. (۲۵۲۵) A نی توانی. Bul. کل for بکل.

(۲۵۲۷) Bul. هر سؤال. A گفت او جواب. (۲۵۲۹) Bul. om. و.

(۲۵۳۰) A شیخ هم همت گماشت.

متهم چون دارم آنها را که حق . کرد امین مخزن هفتم طبق
 متهم نفس است نه عقل شریف . متهم حسن است نه نور لطیف
 ۲۵۰۰ نفس سوظطایی آمد می زنش . کش زدن سازد نه حجت گفتنش
 معجزه بیند فرورد آن زمان . بعد از آن گوید خیالی بود آن
 ور حقیقت بود آن دید عجب . پس منیم چشم بود روز و شب
 آن منیم چشم پاکان می بود . فی قرین چشم حیوان میشود
 کان عجب زین حسن دارد عار و ننگ . گی بود طلوس اندر چاه ننگ
 ۲۵۰۵ نا نکوی مر مرا بسیارگو . من ز صد يك گویم و آن همچو مو

تشنیع صوفیان بر آن صوفی که پیش شیخ بسیار می گوید،

صوفیان بر صوفی شعه زدند . پیش شیخ خانقاهی آمدند
 شیخ را گفتند داد جان ما . تو ازین صوفی بچو اے پیشوا
 گفت آخر چه گله است ای صوفیان . گفت این صوفی سه خو دارد گران
 در سخن بسیارگو همچون جرس . در خویش افزون خورد از بیست کس
 ۲۵۱۰ ور بخسپد هست چون اصحاب کهف . صوفیان کردند پیش شیخ زحف
 شیخ رو آورد سوسه آن فقیر . کی زهر حالی که هست اوساط گیر
 در خبر خبیر الامور اوساطها . نافع آمد زاعیدال اخلاطها
 گر یکی خلطی فزون شد از عرض . در تن مردم پدید آید مرض
 بر قرین خویش مفسرا در صفت . کان فراق آرد یقین در عاقبت

BDL بود آن دید . BDL Bul. گر حقیقت . Bul. (۲۵۰۲) . نه for فی A (۲۵۰۰)

Bul. and so A in marg. چون منیم چشم نامد روز و شب

نگوید D (۲۵۰۵) . ای عجب L . کای عجب D (۲۵۰۴)

Heading: Bul. تشنیع زدن . Bul. بسیار که پیش شیخ

رجف AL (۲۵۱۰) . چه گلست D (۲۵۰۸) . تشنعت BL (۲۵۰۶)

اوسط بگیر D . پیش آن فقیر A (۲۵۱۱)

بدید آرد L . در عرض L . از عرض A (۲۵۱۲)

گفت پیغمبر که عینای تنام . لا ینام قلب عن ربّ الآنام
 ۲۵۵۰ چشم تو بیدار و دل خفته بخواب . چشم من خفته دلم در فتح باب
 مر دلم را پنج حس دیگرست . حس دل را هر دو عالم منظرست
 تو ضعف خود مکن در من نگاه . بر تو شب بر من همان شب چاشتگاه
 بر تو زندان بر من آن زندان جو باغ . عین مشغولی مرا گشته فراغ
 پای تو در رگل مرا رگل گشته گل . مر ترا مام مرا سور و دُهل
 ۲۵۵۵ در زمینم با تو ساکن در محل . می‌دوم بر چرخ هفتم چون زحل
 همنشینت من نیم سایه منست . برتر از اندیشه‌ها پایه منست
 زانک من زانده‌ها بگذشته‌ام . خارج اندیشه پویان گشته‌ام
 حاکم اندیشه‌ام محکوم نی . زانک بنا حاکم آمد بر بنا
 جمله خلفان سخره اندیشه‌اند . زان سبب خسته‌دل و غم‌پیشه‌اند
 ۲۵۶۰ فاصدا خود را باندیشه دهر . چون بخوام از میانشان بر جهم
 من چو مرغ اوج اندیشه مگس . گی بود بر من مگس را دسترس
 فاصدا زیر آسم اوج بلند . نا شکسته پایگان بر من تنند
 چون ملالم گیرد از سفلی صفات . بر پرم همچون طیور الصافات
 بر من رسته‌ست هم از ذات خویش . بر نچسبم دو پر من با سیریش
 ۲۵۶۵ جعفر طیار را پر جاریه‌ست . جعفر عیار را پر عاریه‌ست
 نزد آنک لم یذق دعویست این . نزد سگان افق معیست این
 لاف و دعوی باشد این پیش غراب . دیگ تی و پر یکی پیش ذباب
 چونک در تو میشود لقمه گهر . تن مزین چندانک بتوانی بخور
 شیخ روزی بهر دفع سوء ظن . در لکن قی کرد پر در شد لکن

می‌روم L (۲۵۵۵) . قلبی AL Bul. لا تنام قلب B. پیغامبر ABL (۲۵۴۹)

از سریش L. بر نچسبم L (۲۵۶۴) . بخوام L (۲۵۶۰) . بر بی Bul. (۲۵۵۸)

جعفر طیار را in the second hemistich, and so written above in A. BL Bul. (۲۵۶۵)

و پر A (۲۵۶۱) . تن بزین A (۲۵۶۸) . لاف دعوی A (۲۵۶۷)

گفت رام اوسط ارچه حکمت است . لیک اوسط نیز م با نسبت است
 آب جو نسبت بآستر هست کم . لیک باشد موش را آن همچو بیم
 هرکرا بود اشتهای چار نان . دو خورد یا سه خورد هست اوسط آن
 ور خورد هر چار دور از اوسط است . او اسپر حرص مانند بط است
 ۲۰۲۵ هرک اورا اشتهها ده نان بود . شش خورد می دان که اوسط آن بود
 چون مرا پنجاه نان هست اشتهها . مر ترا شش رگزده هم دستیم فی
 نو بدۀ رکعت نماز آبی ملول . من پانصد در نیام در نخول
 آن یکی تا کعبه حافی می رود . و آن یکی تا مسجد از خود می شود
 آن یکی در پاک بازی جان بداد . و آن یکی جان کند تا یک نان بداد
 ۲۰۴۰ این وسط در بانهایت می رود . که مر آنرا اول و آخر بود
 اول و آخر بیاید نا در آن . در تصور گنجد اوسط یا میان
 بی نهایت چون ندارد دو طرف . گی بود اورا میانه منصرف
 اول و آخر نشانش کس نداد . گفت لو کان له البحر مداد
 هفت دریا گر شود کُلی مداد . نیست مر پایان شدن را هیچ امید
 ۲۰۴۵ باغ و بیشه گر شود یکسر قلم . زین سخن هرگز نگردد هیچ کم
 آن همه حبر و قلم فانی شود . وین حدیث بی عدد باقی بود
 حالت من خواب را ماند گهی . خواب پندارد مر آنرا گمراهی
 چشم من خفته دلم بیدار دان . شکل بی کار مرا بر کار دان

هرکرا باشد وظیفه چار نان (۲۰۲۲) BDL Bul. (۲۰۲۲) Suppl. in marg. A.

(۲۰۲۷) D om. (۲۰۲۵) D om. In A vv. ۲۰۲۵, ۲۰۲۶ follow vv. ۲۰۲۷,

(۲۰۲۸) AB (۲۰۲۶) Bul. اشتهای.

نان داد. Bul. جان داد. (۲۰۲۶) Bul. خود for جا D. وین یکی تا مسجد

(۲۰۴۲) D (۲۰۴۱) D در تصرف گنجد اول یا میان In A vv. ۲۰۴۱, ۲۰۴۲ follow vv. ۲۰۴۳,

باغها و بیشهها گر شد قلم A (۲۰۴۰) . مدید Bul. گفت دریا D (۲۰۴۴) ۲۰۴۴.

(۲۰۴۶) Verses ۲۰۴۶-۲۰۶۵ are wanting in D. این سخن Bul. گر بود B

پیکار دان L. در کار دان B (۲۰۴۸)

من بدم آن و آنچه گفتم خواب در . با تو اندر خواب در شرح نظر
گوش کن چون حلقه اندر گوش کن . آن سخن را پیشواے هوش کن
چون ترا یاد آید آن خواب این سخن . معجز تو باشد و زر کهن
^{۲۵۹۰} گرچه دعوی نماید این ولی . جان صاحب واقعه گوید بلی
پس چو حکمت ضاله مؤمن بود . آن زهرک بشنود مؤمن بود
چونک خود را پیش او یابد فقط . چون بود شك چون کند خود را غلط
نشتر چون بگویی تو شتاب . در قدح آبست یستان زود آب
هیچ گوید نشنه کین دعویست رو . امر برم ای مدعی مهجور شو
^{۲۵۹۵} یا گواه و حجتی بنما که این . جنس آبست و از آن ماء معین
یا بطفل شیر مادر بانگ زد . که بیآ من مادرم هان ای ولد
طفل گوید مادرا حجت بیار . تا که با شیرت بگیرم من فرار
در دل هر امتی کز حق مزهست . روه و آواز پیبر معجزهست
چون پیبر از برون بانگی زند . جان امت در درون سجد کند
^{۲۶۰۰} زانک جنس بانگ او اندر جهان . از کسی نشینه باشد گوش جان
آن غریب امر ذوق آواز غریب . از زبان حق شنود ای قریب

سجده کردن بچی علیه السلام در شکم مادر مسیح را علیه السلام،

مادر بچی بهریم در نهفت . پیشتر از وضع حمل خویش گفت
که بقین دیدم درون تو شهبست . که اولو العزم و رسول آگهیست
چون برابر او فتادم با تو من . کرد سجد حمل من اندر زمن

از خواب AB (۲۵۸۲) . پیش آی و هوش کن D (۲۵۸۸) . با for تا D (۲۵۸۷)
Bul. چونکه اورا پیش خود یابد Bul. (۲۵۹۲) . آن ولی D (۲۵۹۰) . معجز تو A
(۲۵۹۸) Suppl. in marg. A. (۲۵۹۷) Suppl. in marg. A. کند اورا غلط
. شنید DL (۲۶۰۱) . خود پیبر A (۲۵۹۶)

Heading: A om. در شکم مادر Bul. در شکم .
. حمل من ای ذوالظن BDL Bul. (۲۶۰۴)

۲۵۷۰ گوهر معقول را محسوس کرد . پیرِ بینا پیرِ کم‌عقلی مرد
چونک در معد شود پاکت پلید . قفل زنه بر حلق و پنهان کن کلید
هرکه در وی لقمه شد نور، جلال . هرچه خواهد نا خورد اورا حلال

بیان دعوی که عین آن دعوی گواه صدق خویش است،

گر تو هستی آشنای جان من . نیست دعوی گفت معنی لان من
گر بگویم نیم شب پیش نَوْم . هین مترس از شب که من خویش، نَوْم
این دو دعوی پیش تو معنی بود . چون شناسی بانگِ خویشاوندِ خود
پیشی و خویشی دو دعوی بود لیک . هر دو معنی بود پیش فهم نیک
قربِ آوازش گواهی می‌دهد . کین دم از نزدیکِ باری می‌جهد
لذتِ آوازِ خویشاوند نیز . شد گوا بر صدقِ آن خویش عزیز
باز بی‌الهام احسنی کو زجهل . می‌داند بانگِ بیگانه زاهل
پیش او دعوی بود گفتار او . جهل او شد مایه انکار او
پیش زبرک کاندرویش نورهاست . عین این آواز معنی بود راست
یا بتازی گفت یک تازی زبان . که می‌داند زبان تازیان
عین تازی گفتنش معنی بود . گرچه تازے گفتنش دعوی بود
یا نویسد کاتبی بر کاغدی . کاتب و خطخوانم و من امجدی
این نوشته گرچه خود دعوی بود . هر نوشته شاهد معنی بود
یا بگوید صوفی دیدی تو دوش . در میان خواب سجاده بدوش

هرچه خواهد گو بخور نوش حلال L (۲۵۷۲) . کم‌عقلی برد D (۲۵۷۰)

آن خویش ای عزیز Bul. گواه A (۲۵۷۸) . معنی دان من Bul. (۲۵۷۲)

آن آواز Bul. B (۲۵۸۱) . از بی الهام D (۲۵۷۹)

کاغذی BD (۲۵۸۴)

شاهد و معنی Bul. شاهدهی A. A Suppl. in marg. (۲۵۸۵)

Suppl. in marg. A. (۲۵۸۶)

این کلیله و دمنه جمله افتراست . ورنه کی با زاغ لکلك را میریست
ای برادر قصه چون پیمانه‌ایست . معنی اندر وے مثال دانه‌ایست
دانه معنی بگیرد مرد عقل . ننگرد پیمانه‌را گر گشت نقل
ماجرای بلبل و گل گوش دار . گرچه گفتم نیست آنجا آشکار

سخن گفتن بزبان حال و فهم کردن آن،

۲۶۲۵ ماجرای شمع با پروانه هم . بشنو و معنی گزین کن اے صنم
گرچه گفتم نیست سر گفتم هست . هین ببالا پر مهر چون جغد پست
گفت در شطرنج کین خانه رخ است . گفت خانه‌اش از کجا آمد بدست
خانه‌را بخرید با میراث یافت . فرخ آنکس که سوی معنی شتافت
گفت نحوی زید عمرا قد ضرب . گفت چونش کرد بی جری ادب
۲۶۲۶ عمروا جرمش چه بد کان زید خام . بی گنه او را بزد همچون غلام
گفت این پیمانه معنی بود . گندی پستان که پیمانه‌است رد
زید و عمرو از بهر اعرابست ساز . گردروغست آن تو با اعراب ساز
گفت نه من آن ندانم عمروا . زید چون زد بی گناه و بی خطا
گفت از ناچار و لاغی برگشود . عمرو يك واوی فزون دزدیده بود
۲۶۲۷ زید واقف گشت دزدش را بزد . چون ز حدش برد او را حد سزد

پذیرا آمدن سخن باطل در دل باطلان،

گفت اینک راست پذیرم بجان . کز نماید راست در پیش کژان

با Bul. یا پروانه تو BDL (۲۶۲۵) . افتراست Bul. کلیله دمنه Bul. (۲۶۲۱)
and so corr. in D. BDL. گزین کن ای عزیز Bul. زافسانه تو BDL. and so corr. in D.
چند D (۲۶۲۶) . خانه از کجاش ABL Bul. (۲۶۲۷) . جغد D (۲۶۲۶) .
گندمش L (۲۶۲۱) . عمروا ABD (۲۶۲۰) . که for کو ABL Bul. (۲۶۲۸)
A (۲۶۲۴) . عمروا A (۲۶۲۴) . اعرابست و ساز ADL Bul. عمر AD (۲۶۲۴)
اورا می‌سزد Bul. چونک از حد برد Bul. BL. چونک برد او واو D (۲۶۲۵) . واو Bul.
Heading: Bul. پذیر . A om. دل . In Bul. the heading follows v. ۲۶۲۶.

۴۶۰۵ این جنین مر آن جنین را بجهت کرد . کز سجودش در تنم افتاد درد
گفت مریم من درون خویش م . بجهت دیدم ازین طفل شکم

اشکال آوردن برین قصه ،

ابلهان گویند کین افسانه را . خط بگش زیرا دروغست و خطا
مریم اندر حمل جنف کس نشد . از برون شهر او را پس نشد
از برون شهر آن شیرین فسون . تا نشد فارغ نیامد خود درون
۴۶۱۰ چون بزادش انگهانش بر کنار . برگرفت و برد تا پیش تبار
مادر ، بچی کجا دیدش که تا . بگوید اورا این سخن در ماجرا

جواب اشکال ،

این بداند کآنک اهل خاطرست . غایب آفاق اورا حاضرست
پیش مریم حاضر آید در نظر . مادر ، بچی که دورست از بصر
دیدها بسته ببیند دوست را . چون مشک کرده باشد پوست را
۴۶۱۵ ورنه دیدش نه از برون و نه از درون . از حکایت گیر معنی اے زیون
نه چنان کافسانها بشنیک بود . همچو شیرین بر نقش آن چنسیک بود
تا همی گفت آن کلیم بی زبان . چون سخن نوشد زدمنه بی بیان
ور بدانستند سخن همدگر . فهم آن چون کرد بی نطقی بشر
در میان شیر و گاو آن دمنه چون . شد رسول و خواند بر هر دو فسون
۴۶۲۰ چون وزیر شیر شد گاو نیل . چون زعکس ماه ترسان گشت پیل

(۴۶۰۸) BDL Bul. زیرا درو عیب و غطا A (۴۶۰۷)

زانک مریم وقت وضع حمل خویش * بود از بیگانه دور و م زخویش

۴۶۰۸. After this verse L has v. این (۴۶۰۶) D and so A in marg.

خاطر آمد در نظر A (۴۶۱۴) . کآنک for کاندرا A . نداند L (۴۶۱۲)

نه از اندرون A . و Bul. om. (۴۶۱۵) . سدد دوست را A (۴۶۱۴)

بی نطق B (۴۶۱۸) . چسبیک L (۴۶۱۶)

در فلان بیشه درختی هست سبز . بس بلند و پهن و هر شاخیش گبژ
فاصله سه بسته در جستن کمر . شنید از هر کسی نوعی خبر
پس سیاحت کرد آنجا سالها . و فرستادش شهنشه مالها
چون بسی دید اندر آن غربت تعب . عاجز آمد آخر الامر از طلب^{۳۶۵۵}
هیچ از مقصود اثر پیدا نشد . زان غرض غیر خبر پیدا نشد
رشته او مید او بگسسته شد . جسته او عاقبت ناجسته شد
کرد عزم بازار گشتن سوی شاه . اشک و بارید و بربید راه

شرح کردن شیخ سر آن درخت با آن طالب مقلد،

بود شیخی عالی قطبی کرم . اندر آن منزل که آیس شد ندیم^{۳۶۶۰}
گفت من نومید پیش او روم . ز آستان او براه اندر شوم
نا دعای او بود همراه من . چونک نومیدم من از دخواه من
رفت پیش شیخ با چشم پر آب . اشک و بارید مانند سحاب
گفت شیخا وقت رحمر و رقتست . ناامیدم وقت لطف این ساعتست
گفت و گو کز چه نومید یست . چیست مطلوب تو رو با چیست
گفت شاهنشاه کردم اختیار . از برای جستن یک شاخمار^{۳۶۶۵}
که درختی هست نادر در جهات . میوه او مایه آب حیات
سالمها جستم ندیدم یک نشان . جز که طرز و تسخر این سرخوشان
شیخ خندید و بگفتش اے سلیم . این درخت علم باشد در علم
بس بلند و بس شگرف و بس بسیط . آب حیوانی زدریای محیط

نوع . A . بست . in marg. (۳۶۵۴) A . بلند و سبز . (۳۶۵۲) A .

آمید . AL . Bul . (۳۶۵۷) . بس سیاحت . DL . Bul . (۳۶۵۴)

ایش شد ندیم . D . شیخ عالم و قطبی A . (۳۶۵۹)

از چه . A . (۳۶۶۴)

میوه آب حیات . A . (۳۶۶۶)

گر بگویی احوالی را مه بیکست . گویدت این دوست و در وحدت شکست
 و بر و خندد کسی گوید دوست . راست دارد این سزای بدخوست
 بر دروغان جمع ی آید دروغ . الغیثات للغیثین زد فروغ
 ۲۶۴۰ دل فراخان را بود دست فراخ . چشم کوران را عشار سنگلاخ

جستن آن درخت که هرکه میوه آن درخت خورد نمیرد،

گفت دانایی برای داستان . که درختی هست در هندوستان
 هرکسی کز میوه او خورد و بُرد . نه شود او پیر نه هرگز بُرد
 پادشاهی این شنید از صادقی . بر درخت و میوه اش شد عاشقی
 قاصدی دانا ز دیوان ادب . سوی هندستان روان کرد از طلب
 ۲۶۴۵ سالها می گشت آن قاصد ازو . برگرد هندستان برای جست و جو
 شهر شهر از بهر این مطلوب گشت . نه جزیره ماند و نه کوه و نه دشت
 هرکرا پرسید کردش ریش خند . کین که جوید جز مگر مجنون بند
 بس کسان صفتش زدند اندر مزاح . بس کسان گفتند ای صاحب فلاح
 جست و جوی چون تو زیرک سینه صاف . گی تهی باشد کجا باشد گراف
 ۲۶۵۰ وین مراعاتش یکی صنعی دگر . وین ز صنع آشکارا سخت تر
 و ستودندش بتسخیر کای بزرگ . در فلان جایی درختی بس سترگ

آن دوست . Bul. این دُست و دو حدت شکست D. گوید A (۲۶۲۷)

للفیثات الغیثین . Bul. ABDEL (۲۶۲۹) بدو خندد . L Bul. (۲۶۲۸)

B. پیر او هرگز نبرد A. هرکسی از A (۲۶۴۲) . میوه اش خورد . Bul. Heading:

In D this and the following verse are transposed. Bul. (۲۶۴۴) D. قاصد . هندوستان . پیر و نی هرگز نبرد

هندوستان D. این قاصد D (۲۶۴۵)

بس کسان صفتش D (۲۶۴۸) . ماند نه کوه . B (۲۶۴۶)

در فلان جا بد درختی Bul. (۲۶۵۱) . صنع دگر . B Bul. (۲۶۵۰)

افلام . which is written above the line in A, and so L, which writes افلام .

آن یکی دیگر عرب بُد گفت لا . من عنب خواهم نه انگور ای دغا
 آن یکی ترک بُد و گفت این بَم . من نمی خواهم عنب خواهر اُزم
 آن یکی روی بگفت این قیل را . ترک کن خواهم استافیل را
 ۳۶۸۵ در نزاع آن نفر جنگی شدند . که زسر نامها غافل بُدند
 مُشت برهر میزدند امر ابلهی . پُر بُدند از جهل وز دانش تپی
 صاحب سرے عزیززی صد زبان . گر بُدی آنجا بدادی صلحشان
 پس بگفتی او که من زین يك دِرَم . آرزوی جملشان را می دهر
 چونك بسپارید دل را بی دغل . این دِرمتان می کند چندین عمل
 ۳۶۹۰ يك درمتان می شود چار المراد . چار دشمن می شود يك زاتحاد
 گفت هر يك نان دهد جنگ و فراق . گفت من آرد شمارا اتفافی
 پس شما خاموش باشید آنصتوا . تا زبانان من شوم در گفت و گو
 گر سخنتان در توافق مؤتفه است . در اثر مایه نزاع و تفرقه است
 گرمی عاریتی ندهد اثر . گرمی خاصی دارد هنر
 ۳۶۹۵ سرکه را گر گرم کردی زآتش آن . چون خوری سردی فزاید بی گمان
 زآنك آن گرمی او دهلیزیست . طبع اصلش سردیست و تیزیست
 ور بود بخ بسته دوشاب اے پسر . چون خوری گرمی فزاید در جگر
 پس ریای شیخ به زاخلاص ما . کز بصیرت باشد آن وین از عمی
 از حدیث شیخ جمعیت رسد . تفرقه آرد دم اهل حسد

فارسی و ترک و روی و عرب . جمله بام در نزاع و در غضب

فارسی گفتا که ما زین چون رهیم . می بیا تا این بانگوری دهم

می L . گفتا مَم as in text . L . AB . آن یکی ترک دیگر [دگر] گفت A (۳۶۸۴)

استافیل را BDL (۳۶۸۴) . خواهم اوزم . Bul . کرکس نه عنب

آرد شمارا D (۳۶۹۱) . از مراد L (۳۶۹۰) . جمله نان می آورم L (۳۶۸۸)

گر سخن نان می نماید يك نط . در اثر مایه نزاعست و سخط . BDL Bul (۳۶۹۲)

زآنشان . Bul (۳۶۹۵) . and so A in marg.

for زآنك A (۳۶۹۶)

۳۶۷۰ نو بصورت رفته گم گشته . زان غی یابی که معنی هشته
 که درختش نام شد گاه آفتاب . گاه بجرش نام شد گاهی سحاب
 آن یکی کش صد هزار آثار خاست . کترین آثار او عمر بفاست
 گرچه فردست او اثر دارد هزار . آن یکی را نام شاید بی شمار
 آن یکی شخصی ترا باشد پدر . در حق شخصی دگر باشد پسر
 ۳۶۷۵ در حق دیگر بود قهر و عدو . در حق دیگر بود لطف و نکو
 صد هزاران نام او یک آدمی . صاحب هر وصفش از وصفی عمی
 هرک جوید نام گر صاحب ثقه است . همچو تو نوید و اندر تفرقه است
 تو چه بر چندی برین نام درخت . تا بمانی تلخ کام و شور بخت
 در گذر از نام و بنگر در صفا . تا صفانت ره نماید سوی ذات
 ۳۶۸۰ اختلاف خلق از نام اوفتاد . چون بمعنی رفت آرام اوفتاد

منازعت چهار کس جهت انگور که هر یکی بنام دیگر

فهم کرده بود آنرا،

چار کس را داد مردی یک درم . آن یکی گفت این بانگوری دم

تو بصورت رفته ای بی خبر . زان زشاخ معنی بی بار و بر (۳۶۷۰) BDL Bul.
 گاه بجرش نام گشت و . BL Bul. گاه آفتاب . (۳۶۷۱) BL Bul. and so A in marg.
 عمر و بفاست ABL. کش که B. این یکی D (۳۶۷۲) . گاه سحاب .

(۳۶۷۵) After this verse L adds:

در حق دیگر کسی او عم و خال . در حق دیگر کسی هیچ و خیال

(۳۶۷۶) BD Bul. از وصفش عمی L. و او .

(۳۶۷۸) A نام و درخت . After this verse L adds:

صورت باطل چه جویی ای جوان . رو معانی را طلب ای پهلوان

صورت و هیأت بود چون قشر و پوست . معنی اندروی چومغز ای یار و دوست

(۳۶۸۰) After this verse L adds:

اندرین معنی مثالی خوش شنو . تا نمائی تو اسامیرا گرو

Heading: A فهم کرده بودند انگور را . Bul. هر یکی را .

(۳۶۸۱) L in the second hemistich: هر یکی از شهری افتاده بهم .

صورت، انگورها اخوان بود . چون فشردی شیره واحد شود
غوره و انگور ضدآند لیک . چونک غوره پخته شد شد یار نیک
غوره کو سنگ بست و خام ماند . در ازل حق کافر اصلش خواند
۲۷۲۰ فی اخی فی نفس واحد باشد او . در شقاوت نحس ملحد باشد او
گر بگویم آنچه او دارد نهان . فتنه آفهام خیزد در جهان
سر گبر کور نامذکور به . دود دوزخ از رار مهجور به
غوره های نیک کایشان قابل اند . از دم اهل دل آخر یک دل اند
سوسه انگورس همی رانند نیز . تا دوی بر خیزد و کین و ستیز
۲۷۲۵ پس در انگوری همی دزد پوست . تا یکی گردند وحدت وصف اوست
دوست دشمن گردد ابرام دوست . هیچ یک با خویش در جنگی درست
آفرین بر عشق کل اوستاد . صد هزاران ذره را داد اتحاد
همچو خاک منترق در ره گذر . یک سوشان کرد دست کوزه گر
که اتحاد جسمهای آب و طین . هست ناقص جان نمی ماند بدین
۲۷۳۰ گر نظایر گویم اینجا در مثال . فهمرا نرسم که آرد اخلال
هم سلیمان هست اکنون لیک ما . امر نشاط دوربینی در عا
دوربینی کور دارد مردرا . همچو خفته در سرا کور از سرا
مولعیم اندر سخنهاے دقیق . در رگهها باز کردن ما عشق
تا گره بندیم و بکشاییم ما . در شیکال و در جواب آیین فزا
۲۷۳۵ همچو مرغی کو گشاید بند دام . گاه بندد تا شود در فن تمام
او بود محروم از صحرا و مرج . عیر او اندر رگه کاریست خرج

(۲۷۱۷) L om. In D this and the following verse are transposed.

(۲۷۱۸) D شد یاز نیک . L یارند نیک . (۲۷۱۹) BL سنگ بست .

(۲۷۲۰) L Bul. ملحد و نحس . (۲۷۲۵) ABL وحدت .

(۲۷۲۶) BDL Bul. در نیست . (۲۷۲۷) A Bul. کئی .

(۲۷۲۹) ABL Bul. کاتحاد . (۲۷۳۱) L om.

۲۷۳۲) L om. (۲۷۳۳) D om.

۲۷۰۰ چون سلیمان کر سوی حضرت بناخت . کو زبان جمله مرغان شناخت
 در زمان عدلش آهو با پلنگ . انس بگرفت و برون آمد ز جنگ
 شد کبوتر این از چنگال باز . گوسفند امر گرگ نآورد احتراز
 او میانجی شد میان دشمنان . اتحادی شد میان پسر زنان
 تو چو موری بهر دانه می دوی . هین سلیمان جو چه می باشی غوی
 ۲۷۰۵ دانه جورا دانه اش دای شود . و آن سلیمان جوی را هر دو بود
 مرغ جانهارا درین آخر زمان . نیستشان از همدگر یک دم امان
 هر سلیمان هست اندر دور ما . کو دهد صلح و نماند جور ما
 قولِ اِنْ مِنْ اُمَّةٍ رَا بَادٍ كَيْفٍ . نَا بِلَا وَخَلَا فِيهَا نَذِيرٍ
 گفت خود خالی نبودست امّتی . از خلیفه حق و صاحب همتی
 ۲۷۱۰ مرغ جانهارا چنان یکدل کند . کر صفائشان بی غش و بی غل کند
 مشفقان کردند همچون والد . مسلمانان را گفت نفس واحد
 نفس واحد از رسول حق شدند . ورنه هر يك دشمنی مطلق بُدند

بر خاستن مخالفت و عداوت از میان انصار ببرکات رسول
 صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

دو قبیله کأوس و خَزْرَج نام داشت . يك زدیگر جانِ خون آشام داشت
 کینه های کهنشان از مصطفی . محو شد در نور اسلام و صفا
 ۲۷۱۵ اَوَّلًا اِخْوَانٌ شَدْنَدُ اَنِّ دَشْمَانِ . هَمْچُو اَعْدَادِ عِنَبِ دَرِ بُوستانِ
 وز دمِ اَلْمُؤْمِنُونَ اِخْوَهٗ بَسْنَدِ . دَرِ شَكْمَنْدِ وَ نِنِ وَّاحِدِ شَدْنَدِ

در زمان او کبوتر با کلنگ A (۲۷۰۱) . مرغانرا AB Bul. (۲۷۰۰)

امان for زمان A (۲۷۰۶) . دامی بود . Bul. (۲۷۰۵)

قول for نظم Bul. (۲۷۰۸) . جورها Bul. دورها Bul. (۲۷۰۷)

bis. کند I (۲۷۱۰) . گفت for حول D (۲۷۰۶)

Heading: A om. D. از. میان نصارا D. دشمن B Bul. ورنی A (۲۷۱۲)

as in text. AB. پیند . اخوه به بند L. اخوه بدند D (۲۷۱۶)

پای طاوسان ایشان در نظر . بهتر امر طاوس پسران دگر
 مَنطِقُ الطَّيْرانِ خافانِ صداست . منطق الطَّيْر سُلیمانِ کجاست
 تو چه دانی بانگِ مرغان را هی . چون ندیدی سُلیمان را دی
 ۲۷۰ پَرِ آن مرغی که بانگش مُطربست . از برون مَشرفست و مغربست
 هر يك آهنگش زگرمی نا تریست . وز ثری نا عرش در کز و فریست
 مرغ کوی این سُلیمان می رود . عاشقِ ظلمت چو خنثای بود
 با سُلیمان خوکن اے خنثای رَد . تا که در ظلمت نمائی تا ابد
 يك گری ره که بدان سوی روی . همچو گز قُطبِ مساحت می شوی
 ۲۷۰ وَاَنک لَنگ و لُوک آن سوی جهی . امر همه لنگی و لوکی می رهی

قصه بطایجان که مرغ خانگی پروردشان،

نخمِ بَطی گرچه مرغِ خانگی . زیرِ پَرِ خویش کردت دایگی
 مادرِ تو بَطی آن دریا بُدست . دایهات خاکی بُد و خشکی پرست
 میلِ دریا که دلِ تو اندرست . آن طبیعت جان ترا از مادرست
 میلِ خشکی مر ترا زین دایه است . دایه را بگذار که او بدرایه است
 ۲۷۰ دایه را بگذار بر خشک و بران . اندر آ در بحرِ معنی چون بطن
 گر ترا مادر بترساند ز آب . تو مترس و سوی دریا ران شتاب

(۲۷۰۸) B in the second hemistich . صداست for جداست . L . منطق الطَّيْر آن خافانِ B (۲۷۰۸)
 منطق طَیْر . A (۲۷۰۹) for دی in the second hemistich . In A vv.

۲۷۰۹ and ۲۷۱۱ are transposed, but corr. in marg. (۲۷۱۱) D هر که آهنگش

(۲۷۱۲) D om. مرغ را suppl. after این .

(۲۷۱۳) D om. A ظلمت for ظل . (۲۷۱۴) A يك گر .

(۲۷۱۵) A سو . L Bul. میجهد . و آن سو . L Bul. وز همه . A .

(۲۷۱۶) B DL Bul. کرد زیر هر چو دایه تریست . * مرغ خانهات .

(۲۷۱۷) ABL Bul. که او for کو . (۲۷۱۸) ABL Bul. در for در .

(۲۷۱۹) BL Bul. مادر for دایه .

خود زبون او نگردد هیچ دام . لبك پَرش در شكست افتد مدام
 با گره كم كوش تا بال و پَرَت . نَسْكَلد يك يك ازین كَر و فَرَت
 صد هزاران مرغ پرهانشان شكست . و آن كین گاه عوارض را نیست
 ۲۷۴ حال ایشان از نبی خون ای حریص . نَقَبُوا فِيهَا بَبِينِ هَلْ مِنْ مَحْبِصِ
 از نزاع تَرَك و رومی و عرب . حَلْ نَشْد إِشْكَالِ أَنْگُورِ و عَنبِ
 تا سلیمان لَسین معنوی . در نیاید بر نخیزد این دُوی
 جمله مرغانِ منازع بازوار . بشنود این طبلِ بازِ شهریار
 ز اختلافِ خویش سوے اتحاد . هِن زَهْر جَانِبِ رَوَانِ گَرْدِيدِ شَاد
 ۲۷۵ حَبِئْ مَا كُنْتُمْ قَوْلُوا وَجْهَكُمْ . نَحْوَهُ هَذَا الَّذِي لَمْ يَنْهَكُمْ
 كور مرغانِ بَس ناساختیم . گَاَنْ سَلِيْمَانَ رَا دِي نَشْنَاخْتِيْمِ
 همچو جفدانِ دشمنِ بازانِ شدم . لاجِر و ماندۀ ویرانِ شدم
 می کشیم از غایتِ جهل و عَمَى . قَصْدِ آزارِ عَزِيْزَانِ خِدا
 جمعِ مرغانِ كَر سُلَيْمَانَ روشن اند . پَر و بالِ بِي گَنه گِي بَر كَنْسند
 ۲۷۵۰ بَلْكَ سَوِي عَاجِزَانِ چینه كَشند . بِي خِلافِ و كِيْنه آنِ مَرغانِ خَوْشند
 هدمد ایشان پیِ تَفْدِيْسِ رَا . مِي گَشَايد رَاه صَد بَلْقِيْسِ رَا
 زاغِ ایشان گر بصورتِ زاغ بود . باز هَمّتِ آمَد و مَّا زَاغِ بُوَد
 لَكَلْكَ ایشان كه لَكَلْكَ مِي زَنَد . آتَشِ تَوْجِيْدِ دَمِ شَكِ مِي زَنَد
 و آن كبوترشان ز بازانِ نَشْكُهد . باز سَرِ پِشِ كَبُوتَرِشَانِ نَهْد
 ۲۷۵۰ بَلْبِلِ ایشان كه حالتِ آرد او . در درونِ خُوِشِ گُلْشَنِ دَارْدِ او
 طوطیِ ایشان ز فندِ آزاد بود . كَرِ دَرُونِ قَنْدِ اَبَدِ رُوِشِ نَمُود

(۲۷۲۷) In A vv. ۲۷۲۷, ۲۷۲۸ follow vv. ۲۷۲۹, ۲۷۳۰, corr. in marg.

(۲۷۲۸) BL Bul. نَسْكَلد for نَسْكَلد. A. نَشْكَند. (۲۷۳۰) Bul. بَبِينِ for بَبِينِ.

(۲۷۳۲) B نَحْوَهُ هَذَا. (۲۷۳۵) در نیاید L. لَسَانِ L. لَسِينِ for اَمِينِ B (۲۷۳۲)

(۲۷۳۶) D و پس. Bul. نَكُورِ for دَمِي. (۲۷۳۸) A om. B از غایتِ B.

(۲۷۵۰) L om. D كِيْنه كَشند. B. اَمِينِ مَرغانِ B. (۲۷۵۲) D مِي زَنَد bis.

(۲۷۵۴) B. آن كَبُوتَرِشَانِ B.

حاجیان آنجا رسیدند از بلاد . دیده‌شان بر زاهد خنک اوفتاد
 ۲۷۹۰ جای زاهد خنک بود او نرَمزاج . امر سموم بادیه بودش علاج
 حاجیان حیران شدند از وحدتش . و آن سلامت در میان آفتش
 در نماز استاده بُد بر روی ریگ . ریگ کز نقش بجوشد آبِ دیگ
 گفنی سرمست در سبزه و گلست . با سواره بر بُراق و دُلُئل است
 یا که پایش بر حریر و حُلُهاست . یا سموم اورا به از بادِ صباست
 ۲۷۹۵ ایستاند انتظار او در نماز . مانده بُد استاده در فکرِ دراز
 چون زاستغراق باز آمد فقیر . ز آن جماعت زندِ روشن ضمیر
 دید کآبش می‌چکید از دست و رُو . جامه‌اش نر بود زانار، وضو
 پس پرسیدش که آبت از کجاست . دست‌را برداشت کز سوی سلامت
 گفت هر گاهی که خواهی می‌رسد . بی زچاه و بی زحیلِ مین مسد
 ۲۸۰۰ مشکل، ما حل کن ای سلطانِ دین . تا ببخشد حالِ تو مارا یقین
 و انما سرّی زاسرارَت بما . تا ببریم از میان زنارها
 چشمه‌ارا کرد سوی آسمان . که اجابت کن دعاے حاجیان
 رزق جوهر را زبالا خوگر . نو زبالا بر گنودستی درم
 ای نموده نو مکان از لامکان . فی السماء رزقکم کرده عیان
 ۲۸۰۵ در میان این مناجات ابرِ خوش . زود پیدا شد چو پیل، آب‌گش

bis. و *AL om.* سبز. Bul. گوی A (۲۷۹۲) در روی D. ایستاده D (۲۷۹۲)

با خشوع و با انتظار for تازه رو L. انتظار in the second hemistich: L. D om. (۲۷۹۴)

After this verse D Bul. add: غضوع و با نیاز

پس مانند آن جماعت با نیاز * تا شود درویش فارغ از نماز

and so B in marg. L adds:

مانده بود استاده در فکرِ دراز * با حیب خویشتن میگفت راز

پس مانند آن جماعت چاره‌ساز * تا شود درویش فارغ از نماز

آن یکی گفتش که آبت A (۲۷۹۸) . زنده‌تر A (۲۷۹۶)

سرّی بما زاسرارها A (۲۸۰۱) . *bis.* فی AL (۲۷۹۹)

چشمه‌را بگنود سوی آسمان BDL (۲۸۰۲) . Suppl. in marg. B. (۲۸۰۲)

نو بطنی بر خشک و بر تر زنده . فی چو مرغ، خانه خانه گنبد
 نو زگر منا بنی آدر شهبی . هر بخشکی هر بدریا با نهی
 که حملناهم علی البحر بیجان . از حملناهم علی البر پیش ران
 ۲۷۷۰ مر ملایک را سوی بر راه نیست . جنس حیوان هم ز بحر آگاه نیست
 نو بتن حیوان بجانی از ملک . تا روی هم بر زمین هم بر فلک
 تا بظاهر مثلکم باشد بشر . با دل یوحی الیه دیده‌ور
 قالب خاکی فتاده بر زمین . روح او گردان بر آن چرخ برین
 ما همه مرغ آیینیم اے غلام . بحر می‌داند زبان ما تمام
 ۲۷۸۰ پس سلیمان بحر آمد ما چو طیر . در سلیمان تا ابد داریم سیر
 با سلیمان پای در دریا بنه . تا چو داود آب سازد صد زره
 آن سلیمان پیش جمله حاضرست . لیک غیرت چشم‌بند و ساحرست
 تا زجهل و خوابناکی و فضول . او پیش ما و ما از وی ملول
 نشه‌را درد سر آرد بانگ رعده . چون نداند کو کشاند ابر سعد
 ۲۷۹۰ چشم او ماندست در جوی روان . بی‌خبر از ذوق آب آسمان
 مرکب همت سوی اسباب راند . از مسیب لاجرم محروم ماند
 آنک بیند او مسبباً عیان . گئی نهد دل بر سببهای جهان

حیران شدن حاجیان در کرامات آن زاهد که در بادیه

تنه‌اش یافتند،

زاهدی بُد در میان بادیه . در عبادت غرق چون عبّادیه

علی البحر بیجان B Bul. (۲۷۷۴) . م بدریا م بخشکی AB Bul. (۲۷۷۴) . و. D om. (۲۷۷۴)

برین چرخ BDL Bul. (۲۷۷۸) Suppl. in marg. B. با for تا D (۲۷۷۷)

ما زجهل B (۲۷۸۴) . صد گره A . بر دریا AB Bul. (۲۷۸۱)

Suppl. in marg. B. (۲۷۸۵) . گشاید ابر سعد BL (۲۷۸۴)

A om. (۲۷۸۷) . محبوب ماند AB Bul. (۲۷۸۶)

Heading: Bul. تنها یافتندش ایستاده بر سر رنگ سوزان.

هچو آب از مشک باریدن گرفت . در گو و در غارها مسکن گرفت
 ابر می بارید چون مشک اشکها . حاجیان جمله گشاده مشکها
 يك جماعت زان عجایب کارها . می بردند از میان زنارها
 قوم دیگررا یقین در ازدیاد . زین عجب وَاللَّهِ اَعْلَمُ بِالرَّشَادِ
 قوم دیگر ناپذیرا تُرْش و خلم . ناقصان سرمدی نَمَّ الْكَلَامِ ۲۸۱۰

(۲۸۰۷) After this verse L. adds:

يك عجایب در بیابان وا نمود . ابر چون مشکي دهن را وا گشود
 این عجب A (۲۸۰۶) . يك گروهی Bul. يك جماعت for قومی دیگر A (۲۸۰۸)

تمّ المجلد الثاني من المثنوی المعنوی،

N.C

Self
N 25/6/55

Archaeological Library

20682

Call No. 891.551/Rum/Nic

Author—Nicholson, R. A.

Title—~~The Mathurans of Jalaluddin~~
Rum... etc. vol. 1.

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.